

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

KUTADGU BİLİG'DE İSİMLER VE İSİM SOYLULAR

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Bahar DURUKAN

İstanbul, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

KUTADGU BİLİG'DE İSİMLER VE İSİM SOYLULAR

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Bahar DURUKAN

Öğrenci No:

17550960006

Danışman:

Dr. Öğr. Üye Mağfîret Kemal Yunusoğlu

İstanbul, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Kutadgu Bilig’de İsimler ve İsim Soylular**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım 16.12.2019

Bahar DURUKAN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

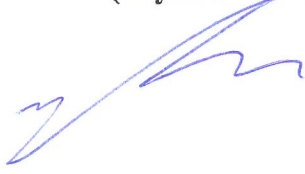
16.12.2019

Enstitümüz *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı *Türk Dili ve Edebiyatı* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 17550960006 numaralı **Bahar DURUKAN**'ın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Kutadgu Bilig'de İsimler ve İsim Soylular*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 03/12/2019 tarih ve 2019/08 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (80) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Mağfiret YUNUSOĞLU
(Beykent Üniversitesi)

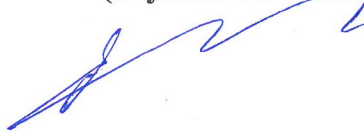
ÜYE

Prof. Dr. Gülşen Seyhan ALIŞIK
(Marmara Üniversitesi)

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi Ayşen USLU
(Beykent Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Bahar DURUKAN
Danışmanı : Dr. Öğr. Üye. Mağfîret KEMAL YUNUSOĞLU
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2019
Alanı : Türk Dili ve Edebiyatı
Anahtar Kelimeler : Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib, Karahanlı Türkçesi, İsim, İsim Türleri

ÖZ

KUTADGU BİLİG’DE İSİMLER ve İSİM SOYLULAR

Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib tarafından kaleme alınmış 6645 beyitten oluşan hacimli bir eserdir. Siyasetname ve öğüt kitabı olarak bilinmesinin yanı sıra *Kutadgu Bilig*, Türk düşünce sistemini yansıtmaları bakımından da Türk Dili Tarihinin en önemli eserlerinden biridir. İsimler, *Kutadgu Bilig* üzerinde nadiren; Türk dilinin tarihi kaynakları üzerinde yapılan çalışmalarda ise birçok çalışmanın konusu olmuştur. Bu tür çalışmalarda araştırmacılar, ele aldıkları metinlerden tespit ettikleri sözcükleri türüne, cümledeki görevine veya aldıkları eklere göre sınıflandırmış ve bu sözcükleri listeleyerek bir dizin meydana getirmişlerdir.

Bu çalışmanın amacı, döneminin ilk edebi eser niteliği taşıyan örneği olarak bilinen *Kutadgu Bilig*’de geçen isimleri ve isim cinsinden kelimeleri tespit etmek ve türlerine göre incelemektir. Çalışmamızda tespit edilen isimler anlamına, türüne veya cümledeki görevlerine göre sınıflandırılmıştır. On bir bölümden oluşan tezimizde, sözcüklerin kategorilere ayrılmasında, bağlamdaki farklı semantik anlamlarına göre değil; genel olarak bilinen anlamları esas alınmıştır. Çalışmanın sonunda isim kategorisinde yer verdiğimiz bütün sözcüklerin kullanım sıklığını belirten sayısal değerler verilmiş ve bu isimlere ait bir dizin oluşturulmuştur.

Name and Surname : Bahar DURUKAN
Advisor : Faculty Member Dr. Mağfıret KEMAL
YUNUSOĞLU
Degree and Year : Master, 2019
Field : Turkish Language and Literature
Keywords : Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hacib, Karahanid Turkish,
Noun, Noun Types

ABSTRACT

NOUNS AND NOMINALS IN KUTADGU BILIG

Kutadgu Bilig is a comprehensive piece consisting of 6645 couplets written by Yusuf Has Hacib. In addition to being known as a political and admonition book, *Kutadgu Bilig* is one of the most important works of Turkish language history in terms of reflecting Turkish thought system. Names have been the subject of many studies on the historical sources of the Turkish language but rarely on *Kutadgu Bilig*. In such studies, the researchers classified the words they identified from the texts according to their functions, their position in the sentence or the suffixes they took, and created an index by listing these words.

The purpose of this study is to identify and examine the nouns in *Kutadgu Bilig*, which is known as the first literary work of its period. The nouns identified in this study were classified according to their meaning, type or part of speech. In our thesis, consisting of eleven sections, the words are classified according to their general meanings rather than specific semantic meanings in the context. At the end of the research, all the words in the noun category were given numerical values indicating the usage frequency and an index was created.

ÖNSÖZ

Türk kültür tarihinin önemli yapıtlarından olan *Kutadgu Bilig*, devletin yönetimi, Türklerin değer yargıları, Türk düşünce dünyası, Türk dünya görüşü ile ilgili nesiller boyunca süregelen ve gelmeye devam edecek olan önemli bilgiler aktarmaktadır. Türk dilinin de engin hazinelerinden biri olan *Kutadgu Bilig* hakkında farklı alanlardan birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı, metinde bulunan isimlerin türüne ve görevine göre ayrıntılı bir biçimde incelenmiş olmasıdır.

Kutadgu Bilig’de İsimler ve İsim Soylular adlı tez çalışmamız Giriş, Varlıkların Oluşlarına Göre İsimler, Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler, Varlıkların Sayılarına Göre İsimler, Sıfatlar, Zamirler, Zarflar, Edatlar, Sonuç, Kaynakça ve Dizin olmak üzere on bir ana başlıktan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, *Kutadgu Bilig* ve yazarı hakkında bilgi verilmiş; bu bilgilerin kaynağını oluşturan beyitlere, eserin içeriğine, nüshalarına ve *Kutadgu Bilig* hakkında yapılmış çalışmalara yer verilmiştir.

Birinci, ikinci ve üçüncü bölümlerde, isimler, türlerine göre sınıflandırılmıştır. İlk olarak isimler hakkında kısa bir bilgi verilmiş, ardından eserde tespit edilen isimler türlerine göre bölümlere ve alt başlıklar altına yerleştirilerek, eserde geçtiği beyit örneğiyle birlikte belirtilmiştir. Bu beyitler, Kabalcı Yayınları’nın 2006 yılında *Kutadgu Bilig*’in üç cildini tek cilt halinde yayımladığı kitaptan alınmıştır.

Dördüncü bölümden başlayarak beş, altı ve yedinci bölümlerde ise kelimeler cümle içerisindeki görevlerine göre kategorize edilmiştir. Bir kelime, birden fazla görevde kullanılmışsa bu kullanımlar da açıklanmış ve metinde bu biçimleri de örneklerle verilmiştir.

Sonuç bölümünde, çalışmamızla ilgili genel değerlendirme yapılarak tespit ettiğimiz özel durumlar, öneriler ve kelimelerin türlerine göre elde edilmiş olan

sayısal istatistiklere yer verilmiştir. Onuncu bölüm Kaynakça olup tezimizde kullandığımız ve *Kutadgu Bilig* ile ilgili yapılan çalışmaların yer aldığı bir bibliyografyadan oluşmaktadır. On birinci bölümde Dizin kısmı yer almaktadır. Dizin’de tezde tespit edilen bütün isimler alfabetik sıraya göre sıralanarak Türkiye Türkçesindeki anlamı ve eserde geçtiği beyit numarası ile birlikte verilmiştir.

Türk toplumunun kültürel mirasının günümüze taşınmasını sağlayan en önemli eserler arasında yer alan *Kutadgu Bilig* üzerinde çalışmış olmak benim için onur vericiydi. Tezimin her aşamasında, yoğun iş temposu arasında, benden yardımını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyerek tezimin olgunlaşmasında büyük emeği geçen ve tezimi sabırla değerlendiren danışman hocam, Sayın Dr. Öğr. Üye Mağfîret KEMAL YUNUSOĞLU’na yardımlarından ve rehberliğinden dolayı teşekkür ediyorum.

Lisans yıllarımdan bu yana ders aldığım tüm bölüm hocalarıma ve beni her konuda destekleyen ve her zaman yanımda olan aileme de teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İstanbul, 2019

Bahar DURUKAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ

ABSTRACT

ÖNSÖZ.....iii

İÇİNDEKİLER V

KISALTMALAR VE İŞARETLER.....İX

YAZI ÇEVİRİ SİSTEMİ.....X

0. GİRİŞ YUSUF HAS HACİB’İN HAYATI VE ESERİ

0.1. Yusuf Has Hacib’in Hayatı 1

0.2. Yusuf Has Hacib’in Eseri ve İçeriği 2

0.3. Eser İle İlgili Yapılan Çalışmalar..... 3

I.BÖLÜM

VARLIKLARIN OLUŞLARINA GÖRE İSİMLER

1.1. Somut İsimler 5

1.2. Soyut İsimler 29

II.BÖLÜM

VARLIKLARA VERİLİŞLERİNE GÖRE İSİMLER

2.1. Özel İsimler..... 96

2.1.1. Tanrı İsimleri..... 96

2.1.2. Şahıs İsimleri (Peygamber, Hükümdar ve Diğer Şahıs İsimleri).... 97

2.1.3. Yer İsimleri 101

2.1.4. Ülke İsimleri 101

2.1.5. Millet ve Boy İsimleri 101

2.1.6. Kitap İsimleri 102

2.1.7. Gezegen İsimleri 103

2.1.8. Burç İsimleri 104

2.1.9. Dil İsimleri 106

2.2. Cins İsimler 107

2.2.1. Hayvan İsimleri..... 107

2.2.2. Bitki İsimleri 118

2.2.3. Araç-Gereç İsimleri..... 120

2.2.3.1. Kırtasiye Gereçleri	120
2.2.3.2. Mutfak Gereçleri	120
2.2.3.3. Savaş Gereçleri	121
2.2.3.4. Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Gereçler	123
2.2.3.5. Diğer Gereçler	124
2.2.4. Renk İsimleri	127
2.2.5. Giyecek İsimleri	130
2.2.6. Takı ve Takı Yapımında Kullanılan Maden İsimleri	133
2.2.7. Vücutla İlgili İsimler	135
2.2.7.1. İnsan Vücuduyla İlgili İsimler	135
2.2.7.1.1. Diğer İsimler	144
2.2.7.1.2. Engellilik Durumuyla İlgili İsimler	145
2.2.7.2. Hayvan Vücuduyla İlgili İsimler	146
2.2.8. Yiyecek-İçecek İsimleri	147
2.2.9. Alan İsimleri	153
2.2.9.1. Coğrafya Terimleri	154
2.2.9.2. Dinî Terimler	158
2.2.9.3. Edebiyat Terimleri	168
2.2.9.4. Matematik Terimleri	169
2.2.9.5. Muhasebe Terimleri	171
2.2.9.6. Tıp Terimleri	172
2.2.10. Ölçü Birimlerine Ait İsimler	175
2.2.11. Zaman İsimleri	175
2.2.12. Yer - Mekân İsimleri	178
2.2.13. Yer-Yön İsimleri	183
2.2.14. Doğa ve Doğa Olaylarına Ait İsimler	187
2.2.15. Gök Cisimlerine Ait İsimler	191
2.2.16. Akrabalık İsimleri	193
2.2.17. Unvan İsimleri	196
2.2.18. Meslek İsimleri	200

III. BÖLÜM

VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE İSİMLER

3.1. Tekil İsimler	214
3.2. Çoğul İsimler.....	216
3.2.1. -lAr Ekiyle Oluşturulan Çoğul İsimler.....	216
3.2.2. -An Ekiyle Oluşturulan Çoğul İsimler	216
3.2.3. Diğer Çoğul İsimler	216
3.3. Topluluk İsimleri.....	217

IV.BÖLÜM

SIFATLAR

4.1. Sıfatlar	221
4.1.1. Niteleme Sıfatları	221
4.1.2. İşaret Sıfatları	257
4.1.3. Sayı Sıfatları.....	258
4.1.3.1. Asıl Sayı Sıfatları	258
4.1.3.2. Sıra Sayı Sıfatları	262
4.1.3.3. Üleştirme Sıfatları	263
4.1.4. Soru Sıfatları	263
4.1.5. Belirsizlik Sıfatları	264

V.BÖLÜM

ZAMİRLER

5.1. Zamirler.....	267
5.1.1. Şahıs Zamirleri.....	267
5.1.2. İşaret Zamirleri.....	269
5.1.3. Dönüşlülük Zamirleri	269
5.1.4. Soru Zamirleri	270
5.1.5. Belirsizlik Zamirleri.....	271

VI. BÖLÜM

ZARFLAR

6.1. Zarflar.....	274
6.1.1. Hal Zarfları.....	274
6.1.2. Miktar Zarfları.....	292

6.1.3. Yer Zarfları	295
6.1.4. Zaman Zarfları	296
6.1.5. Soru Zarfları.....	298

VII. BÖLÜM

EDATLAR

7.1. Edatlar	300
7.1.1. Çekim Edatları	300
7.1.2. Bağlama Edatları.....	301
7.1.3. Kuvvetlendirme-Pekiştirme Edatları.....	303
7.1.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları.....	305
7.1.5. Tekrar Edatları	306
7.1.6. Soru Edatları	306
7.1.7. Gösterme Edatları	307
7.1.8. Çağırma-Hitap-Ünlem Edatları.....	307
SONUÇ.....	310
KAYNAKÇA	313
DİZİN.....	317
ÖZGEÇMİŞ.....	466

KISALTMALAR ve İŞARETLER

Kısaltmalar

Ar. : Arapça

bkz. :Bakınız

Far. : Farsça

C. :Cilt

DLT : Dîvânu Lugâti't-Türk

ED : An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth-Century Turkish

Hz. : Hazreti

KB :Kutadgu Bilig

krş : karşılaştırınız

s. :Sayfa

ss. : Sayfa Sayısı

TDK : Türk Dil Kurumu

vd. : ve diğerleri

İşaretler

- : Eyleme gelen ek

+ : İsme gelen ek

“ ” : Kutadgu Bilig'deki beyitlerin günümüz Türkçesine çevirisi ve kelimelerin tanımı

() : Beyitlere Ait Numaralar

‘ ’ : Tırnak içinde verilen cümlede yeniden tırnağa alınması gereken sözü belirtme

< : Bu biçimden gelir

/ : ya da; ve

YAZI ÇEVİRİ SİSTEMİ

Tezde kullandığımız yazı çeviri sistemi, Türkoloji sahasında kullanılmakta olan yazı çeviri sistemini esas almıştır. Aşağıda kullandığımız yazı çeviri sistemi verilmiştir:

a/â, e, ı, i/î, o, ö, u, ü, b, c, ç, d/đ, f, g/ğ, h/h/h, k/k, l, m, n/ñ, p, r, s/s/s, ş, t/t, v/w, y, z/z/z

0. GİRİŞ YUSUF HAS HACİB'İN HAYATI ve ESERİ

0.1. Yusuf Has Hacib'in Hayatı

Yusuf Has Hacib, İslâmî Türk edebiyatının adı bilinen ilk şair ve düşünürü olup Türk dili ve edebiyatı bakımından olduğu kadar, Türk kültürünün de değerli abidelerinden sayılan *Kutadgu Bilig*'in müellifidir (Eraslan, 1997:438). Yusuf Has Hacib'in tahminen 1019 yılında Balasagun'da doğduğunu ifade eden Arat, aynı zamanda Hacib'in soylu bir aileye mensup ve toplum içinde bilgisi, erdemi ve takvasıyla en yüksek hürmet mertebesine ermiş bir kişi olduğunu da belirtir. (2006: 27)

Türk dili ve düşünce tarihinde bu denli öneme sahip olan Yusuf Has Hacib'in hayatına dair maalesef yeterli bilgiye sahip değiliz. Onunla ilgili bildiklerimiz sadece *Kutadgu Bilig*'de yer alan bazı ifadelerle ve esere sonradan ilave edilen mensur ve manzum önsözlerdeki kısa bilgilerle sınırlıdır. Nerede eğitim aldığı bilinmese de döneminin en iyi medreselerinde eğitim aldığını, kendini çok iyi yetiştirdiğini, Arapça ve Farsçayı bildiğini tahmin etmek zor değildir. Zamanın en önde gelen düşünürleri “Eflatun, Aristo, Farabi ve İbn Sina onun felsefe, yönetim ve siyaset alanındaki kaynakları” niteliğindedir. (Dilaçar, 2016: 24)

Yusuf Has Hacib'in edebi hayatıyla ve *Kutadgu Bilig* dışında bir başka eserinin olduğuyla ilgili net bilgimiz yoktur. Ancak eserinde şu bilgileri açıkça yazmaktadır: 6627. beyitinde, şairin adının “Yusuf” olduğu; 365. beyitinde ise eseri elli yaşlarında kaleme aldığı ve artık ihtiyarladığı bilgisi verilmektedir.

ay yusuf kerek sözni sözle köni

kereksiz sözüg kizle kılğa kora “Ey Yusuf, gerekli ve doğru sözü söyle; gereksiz sözü gizle, onun zararı dokunur.” (KB 6627)

tegürdi maña elgin elig yaşım

kuğu kıldı kuzgun tüsi teg başım “Elli yaşım bana elini değırdi; kuzgun tüyü gibi olan başımı kuğu tüyüne çevirdi.” (KB 365)

Eserden öğrenilen bir diğer bilgi ise Hacib'in eserini tamamladığı yıldır.

yıl altmış iki erdi dört yüz bile

bitiyü tükettim bu söz ülgüle “Yıl dört yüz altmış ikiydi, bu eseri yazıp tamamladım.” (KB 6495)

Ölümü hakkında mutlak bir bilgiye sahip değiliz. Yusuf Has Hacib’in ölüm yılı tahmini olarak 1077 ve mezarının Kaşgar’da olduğu bilinmektedir.

0.2. Yusuf Has Hacib’in Eseri ve İçeriği

1069 yılında, Karahanlı Türkçesiyle kaleme alınmış olan *Kutadgu Bilig*, İslamiyet sonrası dönemin edebi eser niteliği taşıyan ilk örneği olarak bilinir. Bu eser, Karahanlılar Döneminde Balasagun’da başlayıp Kaşgar’da tamamlanmış ve Tabgaç Han’a sunulmuştur. Bu bilgi eserde şöyle ifade edilmiştir:

...bu kitabı taşnif kılığlı balasagun mevludluğ perhiz idisi er turur emma bu kitabı kaşgar ilinde tükel kılıp meşrik meliki tawgaç buğra han üskiñe kigürmiş turur melik buğra han ma anı ağırlap uluğlap öz haş hacibliğini aña

“Bu kitabı yazan Balasagun şehrinden takva sahibi bir kişidir. Fakat eserini Kaşgar ilinde tamamlayıp Meşrik meliki Tavgaç Buğra Han huzuruna sunmuş ve Buğra Han da yazarın değerini takdir ederek onu yükseltmiş ve ona kendisinin has hacibliğini vermek lütfunda bulunmuştur.” (KB A/20-21-22)

Eser, *fe’ülün / fe’ülün/ fe’ülün/ fe’ül* kalıbıyla mesnevi biçiminde yazılmıştır. Eserin sonunda, 6521-6645 beyitleri arası toplam 124 beyitlik üç kaside ile mesnevi içinde ayrıca 173 dörtlük bulunmaktadır. Bütün bu ek manzumelerle birlikte *Kutadgu Bilig*’in tamamı 6645 beyittir. Mesneviye sonradan eklendiği sanılan 77 beyitlik manzum mukaddime ise bu sayının dışındadır.

Mutluluk veren bilgi anlamına gelen *Kutadgu Bilig*, adından da anlaşılacağı gibi insana hem dünyada hem de ahirette mutlu olma yolunu göstermek amacıyla yazılmıştır. Hacib, bunu eserinde de belirtmiştir:

kitab atı urdum kutağgu bilig

kutağsu oqıǵlıka tutsa elig “Kitabın adını Kutadgu Bilig koydum; okuyana kutlu olsun ve elinden tutsun.” (KB 350)

Eserde yer alan dört sembolik karakter eserin temelini oluşturmaktadır. Kün-Togdı “adalet”, Ay-Toldı “devlet”, Ögdülmiş “akıl”, Odgurmış “akıbet”in simgesidir. Yalnızca bu dört simge ile dahi eserin maneviyatının ne kadar yüksek olduğunu görebilmek mümkündür. Bu dört ana karakterin yanında Odgurmış’ın

kölesi Kumaru, Ay-Toldı'nın dostu Küsemış ve haber getiren Yumuşçı da yardımcı karakterlerdir.

Eser; devletin yönetimi, Türklerin değer yargıları, Türk düşünce dünyası, Türk dünya görüşü ile ilgili önemli bilgiler aktaran bir siyasetnamedir. Eserde, bilginin ne kadar değerli olduğu, bilgisiz toplumların ve bilgisiz devletin zayıf kalacağını vurgulanmıştır ve bu da çağımızda kanıtlanmış bir tespittir. Ulusların tarihinde böyle eserler çok fazla yazılamamıştır. Türk dilinin ve kültürünün böyle bir esere sahip olması övünç kaynağıdır.

“Kutadgu Bilig’in bilinen üç yazma nüshası vardır. Bunlar:

Viyana nüshası: Uygur harfleriyle 1439’da Herat’ta yazılmış olan bu nüshayı Hammer İstanbul’da bulmuş ve Viyana Genel Kitaplığı’na armağan etmiştir.

Kahire nüshası: Arap harfleriyle yazılmış olan bu nüsha Kahire’de bulunmuştur. Yazmanın istinsah tarihi bilinmemektedir.

Fergana nüshası: Bu nüsha da Arap harfleriyle yazılmış olup 1914’te Zeki Velidi Togan tarafından Fergana’da ele geçirilmiştir. Başından birkaç yaprak eksik olan yazma Kahire nüshasına göre daha hacimlidir” (Mengi, 2013: 31).

0.3. Eser İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Kutadgu Bilig’in üç nüshası da 1942 ve 1943 yıllarında TDK tarafından tıpkıbasım olarak yayımlanmış olup en yeni baskısı ise 2019 yılında yine TDK tarafından *Kutadgu Bilig I-II-III: Viyana, Fergana, Kahire Nüshaları* adlı eserdir. Reşid Rahmeti Arat’ın *Metin, Tercüme ve İndeks* olan üç ciltli eseri ise günümüze kadar yapılmış tüm araştırmaların ve bu çalışmanın da en temel kaynağı niteliğindedir. 2006’da Kabalcı Yayınları bu üç cildi tek cilt halinde yayımlamıştır.

Bugüne kadar *Kutadgu Bilig* üzerine sayısız çalışma yapılmıştır. 1825-2016 yılları arasında yapılan tüm çalışmalar, Erdem Uçar tarafından yayımlanan *Kutadgu Bilig’in Kronolojik Kaynakçası (1825-2016) [Tekmilleştirilmiş Versiyon]* adlı makalede ele alınmıştır. *Kutadgu Bilig*, 2016 yılından günümüze kadar birçok alanda, farklı açılardan çalışma konusu olmaya devam etmektedir. Bu çalışmaların hepsini burada vermek mümkün değildir. Fakat çalışmamıza kaynaklık eden *Kutadgu Bilig’in Mısır Nüshasının Dizini Üzerine Notlar, Kutadgu Bilig’de Özel*

Adlar adlı makaleler 2017 yılında; *Kutadgu Bilig'de Geçen Bazı Hesap Terimleri* adlı makale ise 2018 yılında yayımlanmıştır. Bugüne kadar yapılan çalışmalardan, tezimiz ile ilgili olanlardan etkili bir biçimde istifade etmeye çalışılmıştır.

Kutadgu Bilig Türk dili ve Türk kültürü için bir hazine değerindedir. Üzerinde yapılan çalışmalar Türkçe, Türkçenin lehçeleri dâhil olmak üzere pek çok dünya dilinde meydana getirilmiştir ve meydana getirilmeye devam edilecektir.

I.BÖLÜM VARLIKLARIN OLUŞLARINA GÖRE İSİMLER

Bugüne kadar KB’in sözcüğüyle ilgili yapılan çalışmalarda genellikle fiillerin ele alındığı görülmektedir. Bizim çalışmamız KB’deki isimler üzerinedir. Esas konuya geçmeden önce “isim nedir?” sorusunun yanıtını kısaca vermek istiyorum. İsim; tabiattaki canlı cansız bütün varlıkları, insan tasavvurundaki somut ve soyut bütün kavramları, tek tek ya da tür olarak karşılayan sözlerin genel adıdır (Korkmaz, 2017: 229). Çalışmamızda KB’deki bütün isimler, önce türüne ardından görevine göre ayrı ayrı kategorize edilmiştir. Bu bölümdeki isimler, varlıkların oluşlarına göre, geleneksel isim çalışmaları tasnifine uygun olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde somut ve soyut kelimeleri, diğer kelime kategorilerinde yer almayan isimlerle sınırlandırdık. Oysa bütün kelimeler somut ve soyut olarak ayrılabilir. Oysa bütün kelimeler somut ve soyut olarak ayrılabilir.

1.1. Somut İsimler

“Duyu organlarımız ile görüp kavrayabildiğimiz ve tabiatta madde olarak var olan nesne ve varlıklara verilen isimlerdir.” (Yelten, 2013: 223).

‘**abir** “abîr, anber”

‘**abir** bürkirer teg tünerdi kalık

sita kıptı yirdin yağıldı butık “Abîr serpilmiş gibi gök alacalandı; ufuktan etrafa dallanarak mızraklar yükseldi.” (KB 4892)

adaş “arkadaş, dost”

uğuş ol saña edgü andlıg adaş

bilig ol saña keğ bağırşak kadaş “Akıl senin için iyi ve yeminli bir dosttur; bilgi senin için çok merhametli bir kardeşdir.” (KB 317)

asığsız tusulmaz kadaş erse kod

tusulur adaş tut asığ birle toğ “Faydasız ve değersiz ise kardeş olsa bile onu bırak; yararlanacağın kişiyi arkadaş edin, onun bol bol hayrını gör.” (KB 2575)

ademi “adam, ademoğlu, insanoğlu”

bu dünya müni miñ bir ol erdemi

*negü teg keçürse keçer **ademi*** “Bu dünyanın kusuru bin, erdemiye birdir; insan bunu nasıl geçirirse, öyle geçer.” (KB 6332)

ağ “ağ”

kalı bolsa emdi saña bir yağı

*usal bolmağıl sen anuğ tut **ağı*** “Eğer sana biri düşman olursa, gafil olma; sen de ona karşı ağını hazır tut.” (KB 4260)

ağış “yükseliş, çıkış; yokuş”

***ağış**ka iniş ol edizke batıg*

sewinçke sakınç ol açığka tatıg “Her yokuşun bir inişi, her tepenin bir çukuru, her sevincin bir kederi ve her acıya karşı bir lezzet vardır.” (KB 1087)

ağu “ağı, zehir”

*isizlik **ağu** ol yime bu **ağu***

***ağu** yigli bolmaz tiriglik yigü* “Kötülük zehirdir, o zehiri yeme; zehir yiyenin hayatı mahvolur.” (KB 5228)

‘alem “bayrak, sancak”

*yorıqın küdezse **‘alem** başlar er*

öñi turmasa bir yağıg işler er “Alemdar [sancaktar] hareketi iyice izlemeli, düşmana hücum edecek askerlerden kimse hariç kalmamalı.” (KB 2346)

*vezir bir ikinci sü başlar **‘alem***

birisi kılıç tuttu biri kalem “Biri vezirlik, ikincisi ordu kumandanlığı; bunlardan biri kılıç tutar, biri kalem.” (KB 2418)

Bu kelime, bir mesleği icra eden kişi anlamında “alemdar, kumandan” olarak çevrilmiştir. Fakat orijinal metne baktığımız zaman *‘alem* kelimesi tek başına kullanılmış ve “eline almak, yönetmek, kumanda etmek; lider” gibi anlamlarda yorumlanabilmektedir. Kelimeye semantik açıdan yeni anlamlar yüklenmiştir. Bu yüzden sözcüğün ait olduğu türün tespitinde orijinal metindeki biçimi göz önünde bulundurulmuştur.

alım “borç, alacak”

bu tegme biri asğı yası telim

*ķayusı birim teg ķayusı **alım*** “Bunlardan her birinin faydası ve zararı çoktur; bazıları borç, bazılarıysa alacak gibidir.” (KB 309)

artut “hediye”

ķamuğ işçi barķa ķörümdi kelip

tapuğ tozğu birle neğ artut kılip “Hizmetinde bulunanların hepsi gelip tebrik ettiler; hediye olarak yiyecek ve giyecek birçok şey takdim ettiler.” (KB 1769)

aşnı “konu komşu”

Eserde beş beyitte görülen *aşnı* kelimesi, “konu komşu” anlamıyla yalnızca iki beyitte geçmektedir. Diğer beyitler (4581, 4601, 4655) ise “aş, yemek” anlamında kullanılmış ve *aş* madde başlığı altında değerlendirilmiştir.

ķanı ķoşnı aşnı sewinç ķađğuka iş

ķamuğum bireyi men ewdin çıkayı “Konu komşu, sevinç ve keder arkadaşı nerededir; ben ona her şeyimi vereyim, evimi bile ona terk edeyim.” (KB 6585)

aw “av”

ķalı tuşsa beglerke yañluk ģaķa

tuşar at öze ķuşta awda süde “Eğer beylere bir felaket ve bela gelirse, avda, kuş avında veya seferdeki hareket sırasında gelir.” (KB 2583)

awiçģa / awuçģa “ihtiyar, yaşlı”

negü tir eşitgil awiçģa sözi

awiçģa sözün tut unıtma ķozı “Atalar sözü ne der, dinle; atalar sözünü tut, ey kuzum, bunu unutma.” (KB 1638)

negü tir eşitgil awuçģa sözi

awuçģa sözi ol yigitler ķözi “Yaşlılar ne derler, dinle; onların sözü gençlerin gözüdür.” (KB 2984)

azlık “azlık; eksik olma durumu”

bir ök erse duşman miñ ol yaslıkı

miñin dostuñ erse bir ol azlıkı “Düşman biricik de olsa zararı bindir; binlerce dostun olsa bile daima biri eksiktir.” (KB 4190)

bağdaş “bağdaş, bir tür oturma şekli”

yana bağdaş ilme yanın yatmağıl

ünün ķatğura sen ķatığ külmegil “Bir de bağdaş kurma, yan yatma; yüksek sesle kahkaha atma.” (KB 4114)

bağna “basamak, merdiven basamağı”

añar ağdım emdi birer bağnaķa

*başına tegi **bağna** sadım neçe* “Bu basamaklara birer birer basarak yukarı çıktım; sonuna kadar kaç basamak olduğunu saydım.” (KB 6034)

bakış “bakış, görüş”

*yiti közlüg ol kör **bakışı** yırak*

ķayu işke tegse bekitür ağak “Keskin gözlü ve uzak görüşlüdür; hangi işe el uzatırsa, ayağını sağlam basar.” (KB 1855)

balgam “balgam”

*küçenmiş bolur kör anıñ **balgamı***

isig neñ yitürgü içürgü emi “Onun balgamı güçlenmiş olur; bunun ilacı ona sıcak şeyler yedirip içirmektir.” (KB 6014)

bar “var, mevcut”

*bilip sözledeçi kişi **bar** öküş*

anı bildeçi er maña keđ kūsüş “Sözü bilerek söyleyen çok kişi var; benim için sözü anlayan adam azizdir.” (KB 207)

*bilişin ne **barmu** adaş ya ķadaş*

*körügli ne **barmu** yigü içgü aş* “Akraban, dostun veya tanıdığın var mı; yiyeceğin, içeceğin ve bakanın var mı?” (KB 524)

bar sözcüğü anlamca genişlemiştir. Asıl anlamı “var, mevcut” olan bu kelimenin anlamca genişlemiş olan örneği aşağıda verilmiştir:

bar sözcüğünün “**varlık**” anlamında kullanıldığı beyitler de vardır:

neteglikke kirme küdezigil köñül

barıña bütün bolğıl amrul amul “Nasıl olduğunu arama, gönlünü gözet; varlığına inan, sükûn ve huzura kavuş.” (KB 26)

bark¹ “bark, mülk”

*uluğ yolķa tutma sen ew **bark** yakın*

toķığay yoğuğ sen munı keğ saķın “Evin barkın büyük ve işlek yollara yakın olmasın, sana zararı dokunur; bunu iyice düşün.” (KB 4545)

barķın “yolcu”

¹ *bark* kelimesi, eserde, tıpkı günümüz Türkçesinde olduğu gibi *ew* kelimesiyle birlikte kullanılarak yakın anlamlı kelimelerle kurulmuş bir ikileme biçimindedir. Günümüz Türkçesinde de *bark* kelimesi tek başına kullanılmamaktadır. Eski kaynaklarda madde başı olarak yer aldığı için çalışmada da bu kelime madde başı olarak alınmaya uygun bulunmuştur.

*yoryyu turuğlı bu **barkın** kişi*

uluğ yolda itmez bu ew bark işi “Bu büyük yolda yalnız dinlenmek için biraz duran yolcu ev bark yapmaz.” (KB 4727)

beğiz “sûret, şekil, resim, süs; sanat”

*tükel sır **beğiz** ol köñülsüz kişi*

köñülsüz kişi bilge atın yoğar “Gönülsüz kişi yalnızca bir şekil ve kalıptan ibarettir; gönülsüz kişi bilge adını kaybeder.” (KB 2798)

belgü “im, iz, alamet, belirti, nişan”

ukušluğ kişiler sözi öggü teg

*köni tüz bolur ol özi **belgü** teg* “Akıllı kişilerin sözü övülecek sözlerdir; o doğru ve dürüst olur, kendini her zaman belli eder.” (KB 6356)

belgülüg “belli, görünen, bilinen, apaçık”

*bilgisiz karağı turur **belgülüg*** “Bilgisiz insan, şüphesiz kördür.” (KB 179)

*bu türk beglerinde atı **belgülüg***

*toņa alp er erdi kütü **belgülüg*** “Bu Türk beyleri arasında adı meşhur ve ikbali ayan beyan olanı Tonga Alp-Er idi.” (KB 277)

berat “rütbe, nişan verildiğini bildiren ferman”

seniñdin ayutğay yarın bir bayat

*cevabın anutğıl özünke **berat*** “Tanrı bunu yarın sana sorar; orada kendini kurtaracak cevabı hazırla.” (KB 5246)

bezek “nakış; ziynet eşyası, süs”

*bu kökteki yulduz bir ança **bezek***

bir ança kulavuz bir ança yezek “Bu gökteki yıldızların bir kısmı süs, bir kısmı kılavuz, bir kısmı da öncüdür.” (KB 128)

bıçış “hediye”

bıçış kıl küçün yetse bıçğıl ağı

usa tiş teri bir kesilsü çoğı “Hediye ver; gücün yeterse ipekli kumaş ver; mümkünse, diş kirası ver ki, gelenlerin ağzı kapansın.” (KB 4661)

boğuğ “renk, boya”

negü tir eşit emdi köñli oğuğ

*sözi kör çiçek teg tümen tü **boğuğ*** “Şimdi dinle, gönlü uyanık insan ne der; bak, onun sözü çiçek gibi binlerce renge bürünmüştür.” (KB 452)

boşuğ “ihsan, hediye”

ya yat baz yalawaç keliş ya barış

boşuğ *birgü açığ olarkâ tegiş* “Yat-yabancı elçilerin geliş ve gidişine, onların hakkı olan ihсан ve hediyelerin verilmesine o bakar.” (KB 2495)

bulun “esir, tutsak”

et öz arzu sürgen havağa bulun

bulun *bolma bolsa özüñni yulun* “Vücut arzusuna bağımlı insan nefsinin esiridir; onun esiri olma, olursan da kendini kurtarmaya bak.” (KB 1438)

burhan “put”

ewin barkın örte sığıl burhanın

anıñ ornı mescid cema‘at kılın “Onların evini barkını yak, burkanını kır; cami yap, etrafına İslam cemaati toplansın.” (KB 5486)

busuğ “pusu, tuzak”

ölümüğ unıtma anar yoğ tolum

busuğdın çıkar teg çıkar bu ölüm “Ölümü unutma, ona karşı silah yoktur; pusudan çıkar gibi bir gün çıkar karşıma” (KB 1381)

but “put”

açığlı toduğlıka kılma tapuğ

negüke kılur sen tapuğka butuğ “Kendisinde acıkma ve doyma nitelikleri bulunan birine kulluk etme; kulluk için neye bir put ararsın.” (KB 3753)

buzuğ² “bozuk, kırık, yıkık”

kaçığlığ yeter ol uçığlığ tutar

sınuğuğ sapar ol buzukuğ iter “Kaçana yetişir, uçanı tutar, kırığı sarar, bozuğu düzeltir.” (KB 1858)

canlığ “canlı”

siziksiz ölüm bir kün ahır kelir

tirilmiş bu canlığ canın alğalır “Şüphesiz, bir gün nihayet ölüm gelecek ve bütün canlıların canını alacaktır.” (KB 1472)

çoğı “gürültü, münakaşa, anlaşmazlık”

kamuğ teprenür tındı yumdı közi

² Genellikle kendisinden sonra gelen kelimenin niteliğini belirtmek için kullanılan *buzuğ* kelimesi, eserde yalnızca 1858. beyitte, somut isim olarak kullanılmıştır.

çoğı ün kesildi tirigler sözi “Bütün canlı mahluklar sükûna erip gözlerini yumdu; ses, gürültü ve söz kesildi, hayattan eser kalmadı.” (KB 5030)

dost “dost”

*öz asğı tiler **dost**ka birme köñül*

asığ bulmasa boldı duşman töñül “Yalnız kendi çıkarını gözeten dosta gönül bağlama; fayda görmezse sana düşman olur; ondan vazgeç.” (KB 4274)

duşman “düşman, hasım”

*ķayu erke **duşman** yumıtsa ķalın*

ol er erdemi erde artuķ bilin “Hangi insanın etrafına bir düşman kalabalığı toplanmışsa, bil ki, o insanın erdemi diğerlerinden daha fazladır.” (KB 3418)

düşman “düşman, hasım”

bolu birsü ewren tuçı ewrilü

*ķođı bolsu **düşman** başı ķawrılı* “Felek hep dönmeye devam etsin; düşmanın başı hep eğik olsun.” (KB 119)

er “er, kişi”

*negü tir eşit bu ajun tutmuş **er***

*tükel saklap ötrü yağığ utmuş **er*** “Her türlü tedbiri almış ve böylece düşmanını yenmiş olan dünya hâkimi ne der, işit.” (KB 445)

*ķür **er** ķördi altun özi yumşadı*

*irig sözlüg **er**niñ sözi yumşadı* “Altını gördüğünde çok yürekli insanlar bile yumuşar; kaba sözlü insanların da sözü nazikleşir.” (KB 2749)

erdeş “arkadaş, dost”

*adaş ķoldaş **erdeş** sewinç ķađguda*

tusulur ķişıke isiz eğgüde “Dost, ahbap ve arkadaş sevinç ve kaygıda, iyi ve kötü zamanda insana faydalı olanlardır.” (KB 4218)

esir “esir, tutsak, kul, köle”

ķüler yüz isig sözke yalñuķ isir

*isinse bu yalñuķ bolur ķul **esir*** “Güler yüz ve tatlı söze insan ısınır; insan kime ısınırsa ona kul köle olur.” (KB 2479)

ewlig “ev sahibi”

til arslan turur ķör işikte yatur

aya **ewlig** er sak başıñnı yiyür “Dil arslandır, bak, eşikte yatar; ey ev sahibi, dikkat et, senin başını yer.” (KB 164)

harif “rakip”

yana nerd-ü şafranc bilir erse keğ

harifleri andın ulır erse keğ “Bundan başka, çok iyi tavla ve satranç bilmeli, rakiplerini iyice sıkıştırmalı.” (KB 2634)

huccet “huccet, delil”

bu sözke yanutı bu beyt ol tanuğ

tanuğ kayda bolsa bu **huccet** anuğ “Şu beyitler bu söze yanıt ve tanıktır; tanık neredeyse, huccet de oradadır.” (KB 2129)

ığ “koku, misk”

yıpardın yıpar oğ yıdır ol **ıdı**

peliddin kelir ol arıgsız yıdı “Miskten ancak misk kokusu gelir; kötü koku murdar şeyden çıkar.” (KB 6514)

ız “iz”

fesad ol buzuglı tüpüg yıldızığ

fesad ol buzuglı bu eğgü ızığ “Her şeyin aslını esasını bozan fesattır; her iyi izi ortadan silen fesattır.” (KB 4411)

iç “iç”

bu dünya **içi** bir tarıglağ turur

negü ekse munda yarın ol önür “Bu dünyanın içi bir tarladır, burada bugün ne ekilirse yarın o biçilir.” (KB 4733)

il “il, memleket, ülke”

ilig saklağı kıldı **ilke** asığ

bu asğı bile boldı **ilde** tatığ “Hükümdarın ihtiyatlı olması memlekete fayda getirir; bu fayda ile memlete huzur temin edilir.” (KB 448)

vezir bolsa **ilke** yarağısız yawuz

ol **il** buğnı buzur çığay bayı tüz “İşe yaramayan, fena biri memlekete vezir olursa, o memleket halkı, fakiri ve zengini hepsi bozulur.” (KB 2241)

ilek “sahip”

tilek birle mañsa yırağ yir yağın

kaçan körse yüzün bulur can ilek “İstekle yürüyünce, uzak yer yakın olur; arzuladığı yüzü görünce can sahibini bulur.” (KB 3325)

iniş “iniş”

bu edgü ağış teg ağır ağguğa

yawuz neş iniş ol uçuz bulguğa “İyi, yokuş tırnanmak gibidir, güçtür; kötü şey ise iniş gibidir, kolayca elde edilir.” (KB 903)

isig “sıcak, sıcaklık; iltifat”

taduñ tumlğ erse isigin küçe

isig erse tumlğ yiyü tur içe “Doğan soğuksa, onu sıcakla güçlendir; sıcaksa, soğuk şeyler ye ve soğuk şeyler iç.” (KB 4628)

Somut bir kavram olan **isig** kelimesinin, “iltifat” anlamında, soyut biçiminin de eserde kullanıldığı görülmektedir:

isig sözlese kulğa begler tilin

unıtmaz anı kul tirilse yılın “Beyler kula iltifat ederse, kul bunu hayatı boyunca unutmaz.” (KB 3183)

iş (1) “iş”

kümüş işke tutsa tüker alkınur

sözüm işke tutsa kümüş kazğanur “Gümüşü bir işe harcarsan tükenir; sözümü işe harcarsan gümüş kazanılır.” (KB 189)

kılumaz özüm bu kamuğ il işin

maña er kerek tir bilir iş başın “Memleketin her işini kendim yapamam, yanımda bu işleri yapabilecek biri gereklidir.” (KB 422)

iş (2) “eş; arkadaş”

katılsa karılsa tutup edgü iş

işi edgü bolsa kılur edgü iş “İyi arkadaş edinerek onlarla düşüp kalkmalı; insanın arkadaşı iyi olursa kendisi de iyi olur.” (KB 3405)

işaret “işaret”

bakıp kördi ilig közin imledi

işaret bile kelgil oldur tidi “Sonra başını kaldırıp baktı ve gözüyle, gel otur diye işaret etti.” (KB 768)

işi “kadın”

tilin sözlemiş sözde yanmaz eren

sözinde yanıġlı işiler sanı “Erkek verdiġi sözden geri dönmez; sözünden dönenleri sen kadın bil.” (KB 5080)

işik “kapı, eşik”

til arslan turur kör işikte yatur

aya ewlig er sak başıñnı yiyür “Dil arslandır, bak, eşikte yatar; ey ev sahibi, dikkat et, senin başını yer.” (KB 164)

iz (1) “iz, nişan”

kerek beg kerek kul ne edgü isiz

özi öldi erse atı kaldı iz “Gerek bey gerek kul, iyi veya kötü; kendileri öldü, izleri olarak yalnız adları kaldı.” (KB 235)

iz (2) “yerde ve deride uzunlamasına olan çizik, iz; yol”

bu edgü kişiler bolur mu isiz

isiz me urur mu kör edgüke iz “Bu iyi kişiler kötü olabilirler mi, kötü de bir gün iyilik yoluna girebilir mi?” (KB 871)

kal “yaşlı adam; yaşlılık”

negü tir eşit emdi kökçin sakal

uğa bar munı sen turu kalma kal “Şimdi ak-sakal ne der, dinle; bunu anlamaya çalış ve yaşlılığında şaşırma.” (KB 4636)

kan “maden”

bu begler tağ ol kani altun kümüş

kümüş kan kazıġlı bayur ol öküş “Beyler içinde altın ve gümüş madenleri bulunan daġdır; gümüş madenlerine kazma vuran çok zengin olmalıdır.” (KB 5357)

kan “kan”

bağa körse begler küyer ot sanı

basınsa üzer baş sorar öz kanı “Dikkat edersen, beyler gerçekten yanar ateş gibidir; kafa tutanın başını koparır, kanını emer.” (KB 655)

kapuġ “kapı”

tapuġka kelip kut kapuġ turur

kapuġda turuġlı tapuġda turur “Mutluluk hizmet için gelmiş kapıda durur; kapıda duran kulluk için durur.” (KB 100)

karı “yaşlı, ihtiyar”

negü tir eşitgil sınamış karı

*sınamış **karılar** sözi söz **kurı*** “Dinle, tecrübeli ihtiyar ne der; tecrübeli ihtiyarların sözü sözlerin mayasıdır.” (KB 723)

karıg “yaşlı, ihtiyar”

bu körklüg kişi közke körnür arıg

*arıg bolmasa aş boğuzka **karıg*** “Böyle güzel bir kişi göze temiz görünür; yemek temiz olmazsa insanın boğazında kalır.” (KB 2855)

kend “şehir, memleket”

urur can yuluğlap tapuğçı kılıç

*anın asğı il **kend** uluşlar erinç* “Hizmetkâr canını feda ederek kılıç sallar; bunun kârı, şüphesiz ki ildeki memleket ve şehirlerdir.” (KB 2999)

kıl “kıl”

sakalsız kerek bu idişçi arıg

*küdezilse içgüde **kıl** tû yamıg* “İçkinin kıl, tüy ve çerçöpten korunması için içkici sakalsız ve temiz bir insan olmalı.” (KB 2917)

kılınçlıg “amel sahibi, insan”

tağı biri erke bu arkuğ kılınç

*bu arkuğ **kılınçlıg**ka bolmaz sewinç* “Biri de insanın inatçı olmasıdır; bu inatçı insan için dünyada sevinç yoktur.” (KB 340)

kiçig “küçük, genç”

kiçigke uluğluk uluğdın kelir

*uluğka tapınsa **kiçig** kut alır* “Küçüğe büyüklük büyükten gelir; büyüğe hizmet ederse küçük mutluluğa ulaşır.” (KB 4178)

Kullanıldığı beyitlerde çoğunlukla isim olarak geçen *kiçig* kelimesi, bazı beyitlerde sıfat görevinde kullanılmıştır:

kiçig oğlanıg kör ukuşka ulam

yaşı yetmeginçe yorımaz kılam “Küçük bir oğlana bak, akıl ona ulaşacaktır; fakat yaşı gelmedikçe kalemler yürümez.” (KB 293)

Zarf görevinde de kullanılan *kiçig* kelimesi, zarf görevinde genellikle “tevazu, alçakgönüllülük” anlamında soyutlaşmıştır:

uluğ boldı begler kutun belgülüg

kiçig tutğu köñlin kötürse ülüg “Beyler, şüphesiz mutlulukla büyük olurlar; bundan nasip alabilmeleri için gönüllerini küçük tutmalıdırlar.” (KB 2116)

kime “gemi”

kime mindi saqın kişi alğuçı

teñiz otra kirdi kime mingüçi “Evlenen kişiyi bir gemiye binmiş farz et, gemiye binen kişi denize açılır.” (KB 3386)

kin “güzel koku, misk”

yağım tü çiçek teg yıdı kin burar

ötündüm men itnü tükettim tura “Çeşitli çiçekler yaygısı gibi, kokusu miske benzer; ben bunu düzene koyup tamamladım, herkes yararlanmasına sundum.” (KB 6625)

kir “kir, leke”

halal yitti barça haram üstedı

haram yigli köñlin kara kir tudı “Helal büsbütün ortadan kalktı, haram çoğaldı; haram yiyenin gönlü kara kirle kaplandı.” (KB 6457)

kişen “köstek”

kişen ol kişike ukuş belgölüg

kılnçı köni ol işi ülgölüg “Akıl insan için şüphesiz bir köstektir; hareketi doğru ve işi ölçülüdür.” (KB 1837)

kişi “kişi, insan”

ig ol kör kişike ölüm kıldaşı

ölüm ol kişike tiriglik tuşı “İnsan için hastalık ölümün arkadaşıdır; yaşayan her insan için ölüm vardır.” (KB 4359)

kıldaş “arkadaş”

biligligke bilgi tükel ton aş ol

biligsiz kılnçı yawuz kıldaş ol “Bilgili için bilgisi yeterli yiyecek ve giyecektir; bilgisizin hareketi onun kötü arkadaşıdır.” (KB 321)

konuq “konuk, misafir”

nelük arsqar sen aya öldeçi

özün iki künlük konuq boldaçı “Ey ölümlü, niçin kendini aldatıyorsun; sen burada iki günlük konuksun.” (KB 3529)

koşnı “komşu”

ew almak tilese ayıt koşnısın

yir almak tilese ayıtgıl suwın “Ev almak istersen komşusunu sor; yer almak istersen suyunu sor.” (KB 4548)

köç “göç”

özün köçgü mundın köçün aşnu ıd
kerekligni algıl kereksizni tıd “Sen buradan göç edeceksin, göç yükünü önceden gönder; ancak gerekli olanları al, gereksizleri bırak.” (KB 1445)

köçkün “göç eden”

özün köçgü atıñ seniñ köçkün ol
köçütçi ölüm kelgü ahır kün ol “Sen göçeceksin, senin adın da göçecektir; son gününde seni göçüren ölüm gelecektir.” (KB 6112)

ködüg “iş güç”

kara kılkı başsız kılınçı saşı
işi ködgi barça kılınçı tuşı “Kara halkın hareketi başıboş ve doğası birbirini tutmaz; onun işi gücü de hep doğası gibidir.” (KB 4324)

kölik “gölge”

kişi söz bile kıptı boldı melik
öküş söz başıg yirke kıldı kölik “Kişi söz ile yükseldi, melik oldu; çok söz başı, gölge gibi yere serdi.” (KB 173)

kölike “gölge”

kölike turur dünya devlet küni
kölike bir ök yirde turmaz köni “Dünya ve devlet günleri bir gölgedir; gölge daima aynı yerde ve aynı şekilde kalmaz.” (KB 6134)

kömür “kömür”

ajun türtti yüzke kömür teg boğuğ
körür köz yumuldı uıdı oğuğ “Dünya yüzüne kömür rengine bir boya sürdü; görür gözler kapandı, uyanık olanlar uyudu.” (KB 3837)

köñüldeş “gönül arkadaşı”

sakınçım bu ol ay köñüldeş işim
ölümde kiğin teñri itsü işim “Ey gönül arkadaşım, endişem budur; Tanrı ölümünden sonraki işlerimi düzene koysun.” (KB 6077)

közlüg “gözlü”

negü tir eşitgil köni sözlüg er

*kişigde oğunmış yiti **közlüg** er* “Küçükliğünde uyanmış, keskin gözlü ve doğru sözlü insan ne der, dinle.” (KB 1369)

kul “kul, köle”

*begin keğ sewindürse tapnur **kulı***

*açıldı bu **kul**ka ağırılık yolu* “Hizmet eden kul, beyini çok sevindirirse, bu kul için itibar ve ihsan kapıları açılmış olur.” (KB 845)

kulavuz “kılavuz”

öküş miñ selamım sewüg sawçıka

*ol edgü **kulavuz** köni yolçıka* “Sevgili resule, o doğru rehber ve iyi kılavuza binlerce selam.” (KB 3730)

kulluk “kulluk”

bu ay toldı aydı ay ilig kutı

*tapuğ birle hoş boldı **kulluk** atı* “Ay-Toldı dedi ki: Ey devletli hükümdar, kulluk adı hizmet etmekle güzelleşir.” (KB 589)

kulsıg “kul”

könilik özele keser men işig

*ağırmaz men begsig ya **kulsıg** kişig* “Ben işleri doğruluk ile hallederim; insanları bey veya kul olarak ayırmam.” (KB 809)

kurtğa “kocakarı, yaşlı, acuze”

*bu **kurtğa** kılınçı bu ol öñdisi*

kerek öñdi tutğıl kerek tönđisi “Bu dünya acuzesinin huyu ve âdeti budur; istersen beğen, istersen beğenme.” (KB 1547)

küden “düğün”

*olarda birisi **küdenke** aş ol*

ya sünnet aşı ya toğursa oğul “Bunlardan biri düğün ziyafetidir; biri de bir oğlun doğumu ya da sünneti dolayısıyla verilen ziyafettir.” (KB 4575)

küdüg “iş güç”

*ukuš birle işle kamuğ iş **küdüg***

bilig birle bekle bu bulmuş ödüg “Bütün işini gücünü anlayış yoluyla yap; eline geçen bu zamanı israftan bilgiyle koru.” (KB 161)

kün “cariye; kadın köle”

*yazuk kılsa kul **kün** keçür ol yazuk*

bu yazuk keçürmiş muyan kıl azuk “Kul ve cariye suç işlerse sen onların suçunu bağışla; bu suç bağışlamanın sevabını ahret için kendine azık et.” (KB 3435)

kürek “kaçak”

küremiş kürek erdi uş bu özüm

ecel tuttı iltür ne asğı sözüm “Ben hayata kaçmış bir kaçaktım; şimdi ecel beni yakaladı ve geri gönderiyor, sözün ne faydası var.” (KB 1118)

lam “lam harfi”

beg atı bilig birle bağlıg turur

bilig lamı kitse beg atı kalur “Bey adı bilig kelimesi ile ilgilidir; bilig’in lâmanı giderse, beg adı kalır.” (KB 1953)

mal “mal”

tetig bolsa malğa muḩadmaz bolur

bilig bilse işte yanılmaz bolur “İnsan zeki olursa, asla mala muhtaç olmaz; bilgili olursa işinde asla yanılmaz.” (KB 2447)

meḩ “yem, kuş yemi”

ḩamuḩ teprenigli tözü yir öḩi

yoriḩlı aşı ol uçuḩlı meḩi “Her mahluk kendi nasibini alır; yürüyenler yiyeceklerini, uçanlar da yemlerini bulur.” (KB 4417)

mingü “binecek, binek”

ḩişi eḩḩüsindin kelir eḩḩülük

yigü içḩü mingü taḩı keḩḩülük “İyi insanlardan yiyecek, içecek, giyecek ve binecek hususunda ancak iyilik gelir.” (KB 2439)

müsafir “yolcu”

anasında toḩsa atansa atı

müsafir bolup mindi öḩlek atı “Anasından doğup adı verilince yolcu olarak zamane atına biner.” (KB 1388)

nefes “nefes, soluk”

ḩamuḩ neḩke vaḩt ol küni belḩülüg

nefes tın toḩırḩa sanı belḩülüg “Her şeyin bir vakti vardır, günü bellidir; nefes alıp vermenin sayısı bellidir.” (KB 1213)

neḩ “mal, nesne, şey”

üle neḩ ḩiḩike yitür hem içür

sini **neḡ** keḡürgey sen anı keḡür “Malını insanlara dağıt, yedir ve içir; mal seni kullanacağına, sen onu kullan.” (KB 1192)

ḡayu **neḡke** ıḡsa tiriglik kiḡi

sewüg boldı ol **neḡ** sewüg can tuḡı “İnsan ömrünü hangi şeye sarf ederse, o şey sevimli can kadar kıymetli olur.” (KB 2840)

nerd ü şaṭranc “tavla ve satranç”

yana **nerd ü şaṭranc** bilir erse keḡ

ḡarifleri andın ulır erse keḡ “Bundan başka, çok iyi tavla ve satranç bilmeli, rakiplerini iyice sıkıştırmalı.” (KB 2634)

niḡan “nişan, iz”

tetiglik **niḡanı** turur bu bitig

bitig bilgüçi er bolur keḡ tetig “Bu yazı zekâ nişanıdır; yazı bilen insan çok zeki olur.” (KB 2224)

oḡrılıḡ “hırsızlık”

ana **oḡrılıḡ** suw alınsa yaḡut

oḡul toḡsa andın bolur ilke yut “Eğer ana hırsızlık suyunu gizlice alır ve bundan bir oḡul doğarsa o memleket için bir âfet olur.” (KB 5768)

opraḡ “eskimiş, yıpranmış, çürümüş”

ḡalal dünya ḡazḡan özünü yitür

toḡdur aç yalıḡını hem **opraḡ** bütür “Helal dünya malı kazan, kendine harca; açları doyur, çıplakları giydir.” (KB 3923)

ot “ateş”

bu ay toldı aydı ay ilig ḡutı

negüke buḡar erki toldı **otı** “Ay-Toldı dedi ki: Ey devletli hükümdar, acaba neye hiddet buyruldu da böyle ateş kesildin?” (KB 637)

törü suw teg ol küç kör **ot** teg yoḡuḡ

süzük suw aḡıttıḡ uḡıttı **otuḡ** “Kanun su gibidir; zulümse ateş gibi her şeyi mahveder; sen berrak su akıttın ve ateş söndü.” (KB 3107)

oy “oyuk, çukur”

negü asḡı aḡır ḡara yir ḡoyı

anıḡ tüḡneki ol yaḡız yir **oyı** “Ne fayda, sonunda onun da gireceḡi yer bu kara topraḡın altı, bu yaḡız yerin çukurudur.” (KB 3570)

oyuğ “gölge”

ne edgü bilig birdi bilgi koyuğ

oğul kız atı erke kitmez oyuğ “Bilgisi derin olan insan ne iyi bilgi vermiştir; oğul kızın adı, insan için giderilemeyen bir gölgedir.” (KB 3382)

ölüg “ölü”

kişike tusulmaz kişi ol ölüg

tusulgül ölüg bolma ersig külüg “Başkasına faydası dokunmayan kişi ölü gibidir; faydalı ol, ölü olma; ey mert yiğit.” (KB 3408)

öñ “renk”

ajun kırtışı boldı altun öñi

yalın teg bolup dünya kızdı eñi “Dünya altın rengine büründü, gökyüzü alev gibi kızardı.” (KB 6223)

pelid “pis, murdar”

yıpardın yıpar oğ yıdır ol ıdı

peliddin kelir ol arıgsız yıdı “Miskten ancak misk kokusu gelir; kötü koku murdar şeyden çıkar.” (KB 6514)

sera “toprak”

bu ‘arşta koğı kör serağa tegi

tözü barça bir teg bayatka muñı “Yukarıdaki Arş ile aşağıdaki toprak arasında bulunan her şey, aynı şekilde Tanrı’ya muhtaçtır.” (KB 3354)

sınuğ “kırılmış, kırık”

kaçığlığ yeter ol uçuglığ tutar

sınuğ sapar ol buzukuğ iter “Kaçana yetişir, uçanı tutar, kırığı sarar, bozuğu düzeltir.” (KB 1858)

sır “sır, kalıp”

biligsiz kişi ol kuruğ sır beğiz

biliglig kişi ornı kökte eğiz “Bilgisiz kişi boş bir kalıptan ibarettir; bilgili kişinin yeri gökten daha yüksektir.” (KB 2452)

soğık “soğuk”

isig artsa terkin soğık iç öze

soğık artar erse isigin tüze “Sıcaklık fazlalaşırsa üzerine hemen soğuk bir şey içmeli; soğukluk fazlalaşırsa onu sıcakla değiştirmeli.” (KB 4622)

şuret “suret, şekil”

ay sırka yakın ay köñülke ediz

tanuķ ol saña barça suret beğiz “Ey her sırra yakın, ey her gönöl için yüce Tanrı, bütün suret ve şekiller sana tanıktır.” (KB 20)

sünnet “sünnet düğünü”

olarda birisi küdenke aş ol

ya sünnet aşı ya toğursa oğul “Bunlardan biri düğün ziyafetidir; biri de bir oğlun doğumu ya da sünneti dolayısıyla verilen ziyafettir.” (KB 4575)

şatu “merdiven”

şatu tüşte ‘izz ol ağıarı teñi

birer bağna sayu ağırlıķ öñi “Düşte merdiven izzettir, insan yükseldiği oranda ve her basamak için ayrı bir itibar görür.” (KB 6043)

tañuķ “hediye, armağan”

talı neñ tañuķ tuttı miñ miñ elig

munu kıl tañuķı kutağgu bilig “Binlerce el, hediye olarak ona çok nadide şeyler sundu; işte sen de bu Kutadgu Bilig’i hediye et.” (KB 112)

tanuķ “tanık, şahit”

törütgen barıña törütmiş tanuķ

töremiş iki bir tanuķı anuķ “Yaratıcı varlığına yaratılmış olanlar tanıktır; yaratılan iki, birin hazır tanığıdır.” (KB 15)

tarıǵ “ekin, tohum; nesil, soy”

köki edǵü bolsun uruǵ hem tarıǵ

uwutluǵ saķınuķ tilegil arıǵ “Alacağın kişinin soyu soppu ve ailesi iyi olsun; kendisinin de hayâ ve takva sahibi, temiz olmasına dikkat et.” (KB 4476)

taş “dış”

taşı teg içi ol içi teg taşı

bu yañlıǵ bolur ol köni çın kişi “Onun içi dışı gibi, dışı da içi gibidir; doğru ve dürüst kişi böyle olur.” (KB 863)

tawar “canlı cansız mal, eşya”

kötürdi saw altun kümüş neñ tawar

ayur öz muñađsa maña bu yarar “Ay-Toldı: Başım darda kalırsa, bana gerekir, diye, yanına som altın, gümüş, eşya ve mal aldı.” (KB 485)

temür “demir”

kanı ol bu dünya tilep tutğuçı

öziñe temür kend tura yapğuçı “Dünyayı isteyip eline alan ve kendisine demirden şehir ve kale yaptıran kişi nerede?” (KB 4710)

tılmaç “tercüman”

Çalışmada somut ve soyut isimleri belirlerken, sözcüğün eserdeki kullanımına bağlı olarak meydana gelen anlamları değil de genel olarak bilinen anlamından yola çıkılarak tasnif edilmesi esas alınmıştır. Örneğin, aşağıdaki *tılmaç* sözcüğünün “tercüman” anlamı bize göre bir mecazdır:

uğuşka biligke bu tılmaçı til

yaruttaçı erni yorık tilni bil “Anlayış ve bilgiye tercüman olan dildir; insanı aydınlatan açık dilin kıymetini bil.” (KB 162)

tın “ruh, nefes, soluk”

anı kördi erse bu ay toldı çın

katıg korktı özke koğı aldı tın “Bunu görünce, Ay-Toldı, gerçekten çok korktu ve nefesi kesildi.” (KB 773)

tınlıg “canlı”

bağırsak bolun barça tınlıg öze

tapuğ kıl bayatka köñül til tüze “Bütün mahluklara karşı merhametli ol, gönlünü ve dilini bir ederek Tanrı’ya içtenlikle ibadet et.” (KB 6089)

tiken “diken”

tiken ol uğuşluğka dünya tolu

ağaq ursa yirke kirür saklağu “Akıllı insan için dünya dikenlerle doludur; yere basınca ayağına batar, dikkat etmek gerekir.” (KB 6383)

tirig “diri, canlı”

ay muşsuz idim meñü tutçı tirig

ölümke törüttüñ bu sansız tirig “Ey ölümsüz ve ihtiyaçtan kurtulmuş rabbim, bu sayısız canlıyı ölüm için yarattın.” (KB 378)

tirilgü “geçimlik, rızık”

uçuğlı yorıglı tınıglı neçe

tirilgü seniñdin bulup bir içe “Uçan, yürüyen ve duranların hepsi rızıklarını senden bularak yiyip içerler.” (KB 23)

tirki “sofra”

*yir erken aşığ türtme **tirki** öze*

kişi körki buzma kılnıçın tüz “Yemek yerken sofraya üzerine sürünme; insanların huzurunu kaçırmama, hareketlerine dikkat et.” (KB 4602)

tişi “dişi, kadın”

tişilerni ewde küdezgil tuçı

tişiniñ taşı teg bolumaz içi “Kadınları her vakit evde koru; kadının içi dışı gibi olmaz.” (KB 4513)

titig “çamur, balçık”

uğuşka turur bu ağırılık itig

*uğuşsuz kişi bir awuçça **titig*** “Bütün bu hürmet ve itibar akıl içindir; akılsız kişi bir avuç balçık gibidir.” (KB 297)

toğ “toz, duman”

sewigli telim boldı sewmez yağı

*ilin koddı kaçtı süzüldi **toğı*** “Sevenleri çoğaldı, sevmeyip düşman olanlar ülkesini bırakıp kaçtı; meydana toz duman namına bir zerre kalmadı.” (KB 1773)

toprak “toprak”

üçi ot üçi suw üçi boldı yıl

*üçi boldı **toprak** ajun boldı il* “Bunların üçü ateş, üçü su, üçü yel ve üçü topraktır; bunlardan dünya ve memleketler meydana gelir.” (KB 143)

tor “ağ; tuzak”

usayuk bu yaljuk idi suğ közi

*kalı **tor**ka kirmez bu yaljuk özi* “İnsan gafildir ve gözü de aşırı isteklidir; böyle olan insan nasıl tuzağa düşmez.” (KB 3565)

toz “toz”

negü tir eşitgil biliglig sözi

*bilig ol kiterdeçi köñül **tozu*** “Bilgilerin sözü ne der, dinle; gönülün tozunu gideren bilgidir.” (KB 5980)

tudaş “eş, birbirine benzeyen”

köni sözleyin söz saña ay kadaş

*negü kızleyin men ay köñli **tudaş*** “Ey kardeş, sana doğrusunu söyleyeyim; ey gönüldeş, senden niçin gizleyeyim.” (KB 6150)

tumlıg “soğukluk”

*bu öl **tumlıg** artsa isig öl anut*

bu iki anar kılga ewre yanut “Bu yaşlık ve soğukluk fazlalaşıp sana zarar verirse, sıcak ve kuru şeylerle onları karşıla.” (KB 4627)

tuş “eş, benzer, denk, dost”

*yime tutti iş **tuş** yakın kıldı öz*

uluğka kiçinke açuk tutti yüz “Eş dost edildi, onlara yaklaştı; büyüğe ve küçüğe güler yüz gösterdi.” (KB 500)

tutgun “tutsak, esir”

aya çergüçi kel mini çergüle

*yıl ay **tutgunı** boldum emgek bile* “Ey çergüçi, gel beni çergüle; eziyet içinde ayların ve yılların esiri oldum.” (KB 373)

tutuğ “esir, rehin”

*ölügli kişi barça ödke **tutuğ***

yetilse ödi kör mañıtmaz butuğ “Ölümlü kişilerin hepsi zamana rehindir; vakti gelince, bak, bir adım bile atamaz.” (KB 1211)

tuzak “tuzak”

et öz bir yağı ol idi sarp yağı

*ķamuğ yirde yağmış **tuzakı** ağı* “Bu vücut bir düşmandır, çok çetin bir düşmandır; o her yere tuzağını ve ağını yaymıştır.” (KB 3637)

tügün “düğüm”

*tılmaç sözcüğünde de belirtildiğı gibi, **tügün** sözcüğünün “düğüm” anlamı da bize göre bir mecazdır:*

*bilig birle yazlur ķamuğ ters **tügün***

bilig bil uķuř uķ tirilgil öğün “Bütün kördüğümmler bilgi ile çözülür; bilgi bil, anlayışlı ol, akıl ile yaşa.” (KB 3168)

tütsüg “tütsü”

*ķayusı elig sundı **tütsüg** tutar*

ķayu biwkürer kin ajun yığ kıpar “Kimi elini uzatır tütsü tutar; kimi misk saçar, dünya güzel kokularla dolar.” (KB 98)

unur “insan, kudretli insan”

közi tok çığay erse bayķa sanur

serinse kişi tegme işte unur “Gözü tok insan, fakir olsa dahi zengin sayılır; insan sebat ederse her işte başarılı olur.” (KB 2612)

urı “ses, gürültü”

köñül birse kırtğa bolur bir turı

yağa yiñ tutar künde kesmez urı “Gönül verirsen huysuz bir acuze olur; yakaya ve yene yapışır, dırdırının ardı arkası kesilmez.” (KB 3541)

uruğ “tane, tohum; nesil, soy”

uķuřluğ kişi urğı eğğü uruğ

ķopar ķayda bolsa bu ķalmaz ķuruğ “Soyu iyi olan akıllı kişi her yerde yükselir ve hiçbir şeyden mahrum kalmaz.” (KB 2189)

uruğ eğğü ekse öner eğğülük

ol eğğü bolur ol yigü keğğülük “İyilik tohumu ekilirse iyilik çıkar, bu iyilik senin için yiyecek ve giyecek olur.” (KB 4734)

üme “misafir”

yatığ yarlıķağıl içür bir yigü

ümeg eğğü tutğıl ay bilge büğü “Yabancıнын kusurunu bağışla, onu yedir içir; ey bilge hâkim, misafire iyi davran.” (KB 495)

ün “ses, gürültü”

negü asğı bar bu ökünçüm bu kün

ölüm tuttı kesti bu söz birle ün “Bugün bu pişmanlığımın ne faydası var; ölüm yakaladı, sözümü ve sesimi kesti.” (KB 1132)

yağağ “yaya”

yorıp tegmegü yirke barma yağağ

ķalı bardıñ erse öz emger küçün “Yürümekle erişilmeyecek yere yaya gitme; eğer gidersen kendi kendine eziyet vermiş olursun.” (KB 3831)

yalın “alev”

butıķlandı yirde yoķaru sıtı

ķalıķ meñzi boldı yalın teg ota “Yerden yukarıya doğru mızraklar budaklandı; gökyüzü ateş ve alev haline geldi.” (KB 5679)

yalıñ “yalın, çıplak”

yalıñ toğmış er kör yalıñ bargı ol

nelük dünya tirmek yana  od u ol “ ıplak do m ş olan insan çıplak gidecektir; tekrar bırakılacak dünya malını toplamak neye yarar?” (KB 3528)

yal uk “insan”

bu yal uk atı boldı yan uk    n

bu yan uk uruldu bu yal uk    n “Bu insan adı yanıldı ı için verildi; yanılmak insan için yaratıldı.” (KB 197)

yam “   p”

kerekinde bulsa kişi   z mu ı

yam erse yan an a bolur ol te i “İnsan muhtaç olduğu şeyi zamanında bulursa, bu    p dahi olsa, ona fil kadar g   k r.” (KB 2817)

yarmak “para”

yakınlık neçe boldı yarmak    n

kanı i  kılıçlı k ni ha     n “İnsanlar para uğruna birbirlerine yakla tılar; doğruluk ve hakikat yolunda i  gören nerede?” (KB 6470)

yaruk luk “ışık, aydınlık, parlaklık”

yula erdi halk a karan u tüni

yaruk lu ı ya dı yaruttı sini “O karanlık gecede halka me aleydi; etrafa ışık saçtı ve seni aydınlattı.” (KB 35)

ya  “gözyaşı”

turup kuçtı     lm    od urm    

    p yı ladı yirke t kti ya     “    lm    kalkıp Odgurm   ’ı kucakladı,     p ağlayarak gözyaşı döktü.” (KB 6196)

yı  “koku”

yı  kelimesi, koku duyularak hissedildiği için somut isimler kategorisinde değerlendirilmiştir:

yı ar kizlese sen yı ı bel  rer

bilig kizlese sen tilig     ler “Miski gizlersen, kokusundan belli olur; bilgiyi saklarsan, dili ayarlamasından belli olur.” (KB 312)

yı ar “misk”

sunup tutm    m  a e erdim s    

kel  birdi   r  yı arı bura “Ele geçirdiğim gibi s    takip ettim; onun miski güzel kokular saçmaya ba ladı.” (KB 6619)

yigitlik “gençlik, yiğitlik”

yigitlik kîçi bardı mindin kite

açır men yigitlikke küyüp tüte “Gençlik gücü beni terk ederek uzaklaştı; giden gençliğime acıyor, yanıp tutuşuyorum.” (KB 5637)

yigüçi “yiyici”

ay dünya tirip sen yiyümez kişi

yigüçi anundı anuñ tut aşı “Ey bu dünyayı toplayıp yiyemeyen kişi, yiyiciler hazırlandı, sen de yiyeceği hazırla.” (KB 1675)

yinik “hafif”

bağa kördüm erse yinik boldı yük

özüm aydı sözle sözüñ barı tök “Dikkatle bakınca, yüküm hafifledi; dedim kendi kendime: Söyle, dök içindekileri.” (KB 195)

yok “yok”

keç erke bolur kör yağı belgülig

yawuzğa yağı yok yawuz er ölüg “İyi insanın düşmanı belli olur; kötünün düşmanı yoktur, kötü adam zaten ölüdür.” (KB 3417)

yol “yol”

köni yol yitürme könilik yolın

bu yol iltge arzu tilekke bilin “Dürüst ol, doğruluk yolundan ayrılma; bil ki, insanı dilek ve arzularına bu yol ulaştırır.” (KB 6088)

yolçı “yolcu; yol gösteren”

tümen miñ selamım sewüg sawçığa

tegürsün bayatım köni yolçığa “Tanrı sevgili Resul’e, o doğru yolu gösterene, yüz binlerce dua ve selamımı eriştirsin.” (KB 3905)

yula “kandil, meşale”

turup çıktı sewnü kapuğğa küle

ögi könli açılıp yarudı yula “Ay-Toldı kalkıp sevinerek ve gülererek huzurdan çıktı; akli ve gönlü açılıp yolunu meşaleler aydınlattı.” (KB 601)

yurun “parça”

bu ay toldı oğlu ata yurnı ol

ata barsa ornı oğul ornı ol “Ay-Toldı’nın oğlu da babasından bir parçadır; baba giderse, yerine oğlu kalır.” (KB 1625)

yük “yük, taşınılan şeyin miktarı”

ağır yük kişiye kılınç arkuğu

kılınç arkuğu erse bulun at okı “İnatçılık insan için ağır bir yüküdür; kendini inatçılıktan kurtar, onunla savaş.” (KB 2066)

Yük kelimesi, ayrıca “günah yükü, eziyet” gibi anlamlarda da kullanılmıştır. Bu kullanıma, *Soyut İsimler* kategorisinde yer verilmiştir (bkz. 1.2.).

zengi “zenci”

tükel zengi yüzi urundı kalık

uçar tındı koğtı yoriğlı yorık “Göğün her yanı zenci yüzüne döndü; uçan kuşlar kondu, dolaşan mahluklar durdu.” (KB 4886)

1.2. Soyut İsimler

İnsan zihninde belli bir görüntü canlandırmayan, beş duyu organıyla algılanamayan, varlığı akıl ve fikir yoluyla kabul edilen kavram ve nitelik isimleridir (Yelten, 2013: 223).

Sıfatlar da isimdir. Metinde *ağırlık*, *arıklık*, *artıklık*, *atalık* gibi +lxG sıfat eki almış olan bazı kelimeler, bağlamdaki anlamı ve görevine göre soyut isim olarak ele alınmıştır.

‘aceb “hayret etme, şaşma”

ķamuğ ğaflet ol bu sewinçin țarab

bu ğaflet bile öz yokağur **‘aceb** “Sevinç ve neşe hep gaflet eseridir; bu gaflet ile insan kendisini öyle mahveder, hayret!” (KB 5270)

‘acizlik “kuvvetsizlik, acizlik”

ilahi bilür sen bu ‘acizlikim

saňar ok açar men muňum hem takım “Ey rabbim, benim bu acizliğimi bilirsin; her sıkıntı ve müşkülümü ben sana açarım.” (KB 391)

açığ “ihسان, bağış”

meniňdin açığ bolsu sindin tapuğ

tapuğ bolsa ötrü açar kut kapuğ “Senden hizmet olsun, benden de ihسان; hizmet yerinde olursa ikbal kapılarını açar.” (KB 596)

açığ birgü erse iwit terk tegür

kının berge ursa amulluk ödür “İhsanda bulunurken acele et ve çabuk ver; cezalandırmak ve dayak atmakta ihtiyatlı davran.” (KB 5218)

adirt “ayırma, ayırım”

kişi yılka birle adirtı bilig

bilig birle yalhuk kötürdi elig “İnsanı hayvandan ayıran şey bilgidir; insanoğlu bilgiyle hâkim vaziyete geçmiştir.” (KB 1845)

adil “adalet, doğruluk”

bayat adiliğe tutçı korku yori

umın fazlığa tutçı tegnü yori “Tanrının adaletinden daima korkarak yaşa, fakat fazlından da asla ümit kesme.” (KB 3668)

adruk “başka, öteki; fark, farklı”

kişide kişi adrukı bar telim

bu adruk biligdin ayur bu tilim “Kişiden kişiye çok fark vardır; bu fark bilgiden ileri gelir, sözüm buna daırdır.” (KB 201)

yağı kılmağusın kılınçı kılur

yağı bu yağıda negü adrukı “Düşmanın yapamadığı fenalığı kişiye kendi inatçılığı yapar; bunun düşmandan farkı nedir, bu da düşmandır.” (KB 2067)

ağrılık “değerlilik; hürmet, itibar, saygı”

ukušun ağır ol biligin beğür

bu iki bile er ağırlık körür “Kişi akıl ile yükselir, bilgi ile büyür; kişi bu ikisiyle itibar görür.” (KB 289)

neçe ağsa ança ağırlık bulur

ajun malı kut kıw bulur öz onı “Ne kadar yükselirse o kadar hürmet görür; mutluluk, talih ve dünya malından nasibini alır.” (KB 6044)

ağrığ “ağrı, zahmet, dert”

beğük işte teğsiz baş ağırığ bolur

baş ağırığ kötürmese beglik kalur “Büyük işin her türlü derdi olur; bu dertler ortadan kaldırılmazsa beylik ortadan kalkar.” (KB 2934)

akılık “cömertlik”

akılık idi keğ anı koğmağı

kişi neği birle akı bolmağı “Cömertlik çok iyi bir şeydir, onu elden bırakmamalı; fakat el kesesinden cömertlik olmaz.” (KB 2800)

‘akıbet “akıbet, son, nihayet”

anıñda basası bu odğurmuş ol

munu ‘akıbet tip özüüm yörmiş ol “Ondan sonrakisi Odgurmış’tır; onu ben akıbet olarak aldım.” (KB 357)

al “hile, aldatmaca”

kılınç oñ tutar hiç solı yok ukuş

bütün çın turur hiç alı yok ukuş “Akıl daima sağdan hareket eder, hiç solu yoktur; o doğru ve dürüsttür, hiç hilesi yoktur.” (KB 1863)

alık “geçici arzu, heves; taviz”

et özke alık birme egme boyun

awınçı sakınç ol tileki oyun “Vücuda taviz verme ve ona boyun eğme; onun avutması ıstırap, ettiği de hava ve hevestir.” (KB 3629)

alplık “kahramanlık”

uwutka bolup korklık alplık kılur

ögünçke bolup er özin öldürür “Korkak bile haysiyetini korumak için kahramanlık gösterir; övülmesi için insan kendini ölüme atar.” (KB 2292)

amulluk “sükûnet”

amulluk bile açtı ay toldı til

siliglik bile öz sözün aydı bil “Ay-Toldı sakın sakın başladı söze, devam etti yumuşaklık ve zarafetle.” (KB 584)

and “ant, yemin”

apañ andka erse iminlik bütünlik

bu and tutğuçı kim anı er atayı “Eğer inanç ve güvenlik ant ileyse, bu andı tutan kim ki, ona erkek diyeyim.” (KB 6583)

anuk “hazır”

keçürdi tiriglik turu ölmedi

anuk yiglilerke neñin koğmadı “Ömrünü geçirdi ve bu durumdan ölmedi; hazır yiycilere de mal bırakmadı.” (KB 6335)

arığlık “temizlik”

arığlıknu sewmiş turur bir bayat

arığlık bile er bulur edgü at “Tanrı temizliği sever, temizlik ile insan iyi ad kazanır.” (KB 2856)

artuqluql “fazlalık”

muni birgüke bir küçün yetmese

ne artuqluqlun bar maña ay kese “Eğer bunları sağlamaya kudretin yetmezse, benden ne üstünlüğün var, açık söyle.” (KB 3760)

arzu “arzu, istek”

negü tir eşit bu kutun kopmış er

kutı birle arzu tilek bulmuş er “İkbal ile yükselmiş ve dileğine kavuşmuş kişi ne der, dinle.” (KB 602)

maña öznese kim özelip ölür

maña kim boyun egse arzu bulur “Kim bana kafa tutarsa ıstırap içinde ölür; kim bana boyun eğerse arzusuna kavuşur.” (KB 678)

asan “kolay”

adaş tutmaql asan küdezmeki sarp

yağı bolmaql asan yaraşmaqlı sarp “Dost edinmek kolay, fakat dostluğu korumak zordur; düşman olmak kolay, fakat barışmak zordur.” (KB 4269)

asığ “fayda, yarar, kâr”

öz asığın tilemez kişike asığ

birür ol asığdın bu qolmaz yanığ “Kendi yararını düşünmez, başkasına fayda sağlar ve bunun karşılığında bir şey beklemez.” (KB 858)

il asığı tile me öz asığın tile

kişi asığın baqlma turma tile “Memleketin faydasını kendi çıkarınla uzlaştır; başkasının çıkarını düşünüp ona bağlanma.” (KB 5536)

aşıl “asıl, esas”

kimin aşılı edğü kılınçı onay

isiz aşılın kendü kılkı tanuql “Kimin aslı iyiye onun hareketi aslına uygun olur; kötünün aslına da onun kendi tavır ve hareketi tanıktır.” (KB 5811)

at “ad, isim, nam”

törü tüz yorıttı bayudı boqlun

atın edğü kıldı ol edğü ödün “Yasayı doğruluk ile uyguladı ve halk zenginleştirdi; o iyi bir devirde iyi bir nam bıraktı.” (KB 291)

du‘a arttı ilde kör edğü atı

beğüdi küniñe atı hem kıtı “Bak, memlekette ona dua edenler çoğaldı, iyi nam kazandı; adı ve mutluluğu günden güne büyüdü.” (KB 459)

atağ “lakap, unvan”

kul atı anın boldı kulğa atağ

tapuğ kılsa tüin küin ulanılsa tağ “Kul adı bu yüzden kula unvan oldu; o dağa çekilip gece gündüz ibadet etmeli.” (KB 3357)

atalık “babalık”

atalık kıılır kör atağa oğul

oğul beg bolup kör ata boldı kul “Oğul babaya babalık eder, oğul bey, babaysa kul oldu.” (KB 6485)

awınç “avunma, avunç”

küwençim awınçım sewinçim kamuğ

sewinçin içinde turur ay uluğ “Güvencim, avuncum ve sevincim, hepsi senin rızan içindedir, ey ulu.” (KB 3774)

ayağ “lakap, unvan; saygı, hürmet”

sini at ayağ birle kıldı uluğ

sana edgülikke ol açtı kapuğ “O sana unvan ve rütbelere verdi, seni yükseltti; iyilik kapılarını sana o açtı.” (KB 5771)

ayb “ayıp, kusur”

akı bolğıl alçaq tuz etmek yitür

kişi ‘aybı açma sen örtüp yitür “Cömert ve alçakgönüllü ol, tuz ekmek yedir; başkalarının ayıbını görme, ört ve yok say.” (KB 6096)

ayığ “fena, kötü”

bu dünya kıtıña inanma ayığ

inançsız turur kör kılinçı yayığ “Bu dünya mutluluğuna pek güvenme; onun doğası dönektir, ona inanılmaz.” (KB 5175)

aytığ “hatır sorma, sual”

sana bolğa ahır bayat aytığı

bayat aytığı ol yazukluğ ağı “Sonunda Tanrı sana bunu soracaktır; her günahkâr Tanrı’nın sual ağına düşer.” (KB 5273)

azab “azap, işkence”

‘azabka katığ kork umın rahmetin

tapuğ kıl yetürgil bu kulluk atın “Azabından çok kork, rahmetinden de ümit kesme; ibadet kıl ve bu kulluk adının gereklerini yerine getir.” (KB 3651)

bağırsaklık “merhametlilik, bağlılık”

kimiñ sen aşın yise sen kıl işin

bağırsaklık *artur halal yi aşın* “Sen kimin ekmeğini yersen onun işini gör; bağlılığını gittikçe arttır ve yediğin eklemek sana helal olsun.” (KB 5796)

bañil “hasis, cimri, tamahkâr”

bañil koldı barça kadaşlarğa ol

tiler boldı canı yaşıl kökke yol “Bütün akrabalarıyla helalleşti; canı mavi göğe yol almak istedi.” (KB 1518)

baht “baht, talih”

bolu birdi ewren ilig birdi taht

tuta birsü teñri bu taht birle **baht** “Devran sana beylik ve taht verdi; Tanrı bu taht ile bahtını daim etsin.” (KB 92)

basınç “baskı, tazyik, zulüm”

buğundın kötürdi kamuğ küç **basınç**

özindin kiterdi yarağsız kılınç “Halk üzerinden bütün zoru ve baskıyı kaldırdı; kendisinden hiçbir uygunsuz hareket görülüyordu.” (KB 1771)

basut “yardım”

öziñe basut kılsa iş başlasa

özi tınsa ança ol iş işlese “Bunlar kendisine yardım etsinler ve işini görsün; onlar çalışsınlar ve kendisi de biraz dirlensin.” (KB 419)

baş “baş, ön, öncü”

baş kelimesi insan vücuduna ait bir isimdir fakat bazı beyitlerde “ön, öncü” anlamlarında da kullanılmış ve kelime soyutlaşmıştır.

başı erdi öñdün kamuğ başçıka

kiñin boldı tamğa kamuğ sawçıka “O bütün rehberlerin önünde baştı; sonra da bütün habercilerin sonuncusu oldu.” (KB 45)

negü tir eşitgil tusulur kişi

tusulur kişi ol kişide **başı** “Başkalarına faydalı olan kişi ne der, dinle; başkalarına faydalı olan insan insanların başıdır.” (KB 5729)

Eserde **baş** kelimesinin, “baş, ön, öncü” anlamlarında kullanılmasının yanı sıra birkaç farklı anlamda da kullanılmıştır. Bu kelimenin anlamca genişlemiş olan örnekleri aşağıda verilmiştir:

a. **baş** sözcüğünün *tör* kelimesiyle birlikte “**başköşe**” anlamında kullanılması:

öküş sözleyü bilge bolmaz kişi

öküş eştü bilge bulur tör başı “Çok söylemekle bilge olmaz kişi; çok dinlemekle bilge bulur başköşeyi.” (KB 1015)

b. **baş** sözcüğünün *ilçi* kelimesiyle birlikte “**hükümdar**” anlamında kullanılması:

negü kılgu teñri bu dünya işi

bu yanlıg törütmiş ay ilçi başı “Ne yapalım, Tanrı bu dünyayı böyle yaratmış, ey büyük hükümdar.” (KB 6416)

c. **baş** sözcüğünün *ıdışçı, sartlar, bilgi, aşçı, kapuğ* gibi kelimelerle birlikte meslek adı oluşturmaları ve bu “**mesleklerin başı**” anlamında kullanılması:

ayağ tırki başlar bu aş başçısı

negü teg kerek ayğıl aş işçisi “Aşçıbaşı kapları ve sofrayı idare eder; bu aşçıbaşı nasıl olmalıdır ki.” (KB 2824)

bay “zengin”

çığay bay ikigün ölümde kiğın

yana tüz bolurlar kara yir katın “Yoksul ve zengin, ölümden sonra, her ikisi de kara toprağın altında tekrar eşit olur.” (KB 3617)

baylık “zenginlik”

boğun baylık begke baylık turur

tilese anı tut tilese munı “Halkın zenginliği beyin zenginliğidir; ister onu, ister bunu sağla.” (KB 5545)

bedel “bedel, karşılık”

bedel kıldı ebdal neñin hem malın

bağıp koğdı zahid bu dünya ulın “Tarikat ehli malını mülkünü hakka verdi; zahit, esassız olduğunu anlayarak bu dünyayı terk etti.” (KB 3563)

beğüklük “büyüklük”

başın kökke tegse beğüklük atın

kirip yatğu ornuñ kara yir kıatın “Büyüklük ve şöhetle başın göklere yükselse de sonunda girip yatacağın yer kara toprağın altıdır.” (KB 4820)

beķa “beķa, sonsuzluk”

ķamuğ mü’miniğ sen tözü yarlıķa

yarınķı beķadın bu kūn kıl liķa “Sen bütün müminlerin hepsinin günahlarını bağışla; yarınķı beķa aleminden yüzünü bana bugün göster.” (KB 397)

beklik “sağlamlık”

bu il tutruķı hem tüpi bekliķi

iki neñ turur aşı yıldız köķi “Memleketin direği, temeli, sağlamlığı, esası ve kökü iki şeye bağılıdır.” (KB 2132)

bela “bela”

toğa isiz erse añar yok otı

ajunķa bela ol buđunķa yutı “Doğuştan kötü olanın ıslahına çare yoktur; o dünya için bela, halk için felakettir.” (KB 879)

belagat “belagat; iyi konuşma, sözle inandırma yeteneği”

bitigçi biliglig uķuşluğ kerek

ķaķı uz belagat taķı edğürek “Kâtip bilgili ve akıllı olmalı, güzel bir hatta, üstün bir belagate sahip olmalı.” (KB 2693)

belagat bile ķaķ teñeşse ķalı

ıdı edğü til bu bitig söz tili “Hattın güzelliği eğer belagat ile de birleşirse, yazılı söz mükemmel bir ifade bulmuş olur.” (KB 2695)

belgüsüz “belli olmayan, bilinmeyen”

keçigli turur bu ajun ķalğusuz

bu ķalmış tiriglik yime belgüsüz “Bu dünya geçicidir kalmaz; bu kalan hayatın da ne kadar süreceği belli değildir.” (KB 4905)

beliñ “korku, ürkme”

iweklik beliñ ol ķamuğķa yawuz

ķalı bolsa begke yüzi boldı boz “Acelecilik herkes için fenadır ve deruni bir korku neticesidir; eğer bu beyde olursa, onun yüzü kül renkli olur.” (KB 1996)

bend “bend, bağı, ait, sahip”

ķalır ķarşı ordu saray pak saña

*alıp sen tutar sen bu **bend** tip maña* “Saray, köşk ve konaklar boşalır, sana kalır; sen alır ve kendine bend ettim diyerek onları kullanırsın.” (KB 6436)

beter “daha kötü, daha fena”

*yigitlik ya baylık bu **kut** esrüki*

*süçig esrükinde **beter** ay beki* “Gençlik, zenginlik veya bu mutluluk sarhoşluğu, şarap sarhoşluğundan beterdir, ey kudretli.” (KB 6141)

bıçuk³ “buçuk, yarım”

muñar menzetü aydı bilgi açuk

*bu söz tutmaz erniñ biligi **bıçuk*** “Bilgisi açık olan, bu mesele hakkında bir söz söylemiştir; bu sözü tutmayan insanın bilgisi yarımındır.” (KB 4020)

bıwalık “kabalık, terbiyesizlik, küstahlık”

*otunluk **bıwalık** yawalık kamuğ*

isizler kılınçı bolur ay uluğ “Küstahlık, kabalık, aksilik hep kötülerin hareketidir; ey ulu.” (KB 931)

bilig (1) “bilgi, bilim”

basa aydım emdi munu yalñukuğ

*ağırlıkı boldı **bilig** ög ukuğ* “Bundan sonra şimdi insandan bahsettim; onun değeri bilgi, akıl ve anlayıştır.” (KB 147)

bilig ma'nisi bil negü tir **bilig**

bilig bilse ötrü yırar erde ig “Bilginin manasını bil; bak, bilgi ne der: bilgiyi bilen insandan hastalık uzaklaşır.” (KB 156)

bilig (2) “us, akıl; fikir”

*ayıttı ilig tegme türlüğ **bilig***

yanut birdi ay toldı açtı tilig “Hükümdar birçok şey hakkında fikrini sordu, Ay-Toldı yanıt verdi ve bildiklerini söyledi.” (KB 623)

boşluk “boşluk; kurtulma, serbest kalma”

kimi erse umdu kılur erse kul

*anıñ **boşluğu** kör ölüm birle ol* “Kim tamahkârlığın esiri olursa, onun kurtuluşu bak (ancak) ölümlüdür.” (KB 2616)

bulğak “fitne, fesat; halk arasında çıkan karışıklık”

³ *bıçuk* kelimesi, isme ait somut bir özellikken, 4020. beyitte bilgiyi somutlaştırarak kelimenin kendisi soyutlaşmıştır. Bu kullanım KB’de yaygındır.

uğuş birle asılır kişi artakı

*bilig birle süzlür boğun **bulğakı*** “İnsanların kötüsü anlayış yoluyla asılır; halk arasında çıkan fitne bilgiyle bastırılır.” (KB 221)

bulğanuğ “bulanık”

tuman toz arıdı açıldı tañuğ

*tüzüldi süzüldi kamuğ **bulğanuğ*** “Toz, duman ortadan kalktı, ruhlar ferahlığa kavuştu; her türlü bulanık iş süzüldü ve düzene girdi.” (KB 5951)

buşaklık “hiddet”

buşaklık bile erke öwke yawuz

bu iki bile tutçı emger et öz “Hiddet ve öfke insan için kötüdür; bu ikisi yüzünden vücut daima eziyet çeker.” (KB 332)

buşılık “hiddetlenme, kızma”

buşılık yawuz erke iltür bilig

otunluğ kılur buşsa kılkı silig “Hiddetlenmek insan için kötüdür, bilgiyi götürür; hiddetlenince, yumuşak huylu bile kabalık yapar.” (KB 335)

büdig “oyun, raks”

*sewinç körse tüşte oyun ya **büdig***

sakınç kağğularka açıldı kezig “Kim düşünde neşe, oyun ve dans görürse, keder ve kaygılar başlayacak demektir.” (KB 6025)

büke “ejderha, masal canavarı”

tüşün ol bu dünya keligli keçer

*yigen yıl **büke** teg yir erken açar* “Bu dünya bir konak yeridir, gelen geçer; o her şeyi yiyen büyük bir ejderha gibi yedikçe acıdır.” (KB 1202)

bütünlük “bütünlük, mükemmellik; doğruluk, dürüstlük ”

uğuşluğ köni hem silig til sözi

bütünlük bile boldı kılkı tözi “Akıllı doğrudur, dili ve sözü yumuşaktır; hareketinin esası doğruluk üzerine kurulmuştur.” (KB 1866)

cefa “cefa, cevir, eziyet, vefasız”

*vefa kimke kıldın **cefa**ka anun*

cefaçı cefasın tegürgey künün “Birine vefa gösterdiysen, ondan cefa görmeye hazırlan; cefakâr nefsin seni bir gün cefaya uğratacaktır.” (KB 6362)

cemal “güzellik, yüz güzelliği”

ay dünya cemali uluğlukka körk

ay mülketka nur ay yayıg kutka örk “Ey dünyanın süsü, ey ululuğun ziyneti, ey saltanatın nuru, ey dönek huylu mutluluğun bağıını elinde tutan.” (KB 91)

cevab “cevap”

ayıtmaq oñay boldı tersi cevab

cevabka ilig bilgi bolğay şavab “Sormak kolay, fakat cevabı güçtür; vereceğim cevap aslında hükümdarın bilgisi dahilindedir.” (KB 1907)

cevr “eza, cefa, haksızlık edip incitmek”

cefa cevri barı maña tegmesüni

otun bifalardın sıyardın bolayı “Dünyanın bütün cevir ve cefası bana gelmesin, küstah ve kaba insanlardan uzak olayım.” (KB 6603)

çare “çare, tedbir, yardım, ilaç, deva”

kamuğ neñke hile itig çare bar

meger bu ölümke ölüm hilesiz “Her şey için bir tedbir, usul ve çare vardır; fakat ölüme karşı yoktur, ölüm çaresizdir.” (KB 1183)

çaw “şöhret, şan”

tilemedim özke kü çaw edgü at

kişi asğı koldum öz erse ya yat “Ben kendime şan ve şöhret veya iyi ad dilemedim; yakın olsun uzak olsun, herkesin iyiliğini istedim.” (KB 6502)

çığay “fakir, yoksul”

biliglig biligsiz çığay bar ya bay

uquşluğ uquşsuz otun bar keğ ay “Bilgili ve bilgisiz, fakir ve zengin var; akıllı, akılsız ve küstah var. İyi söyle.” (KB 1923)

çığaylık “fakirlik, yoksulluk”

bayusa bolur ol boğun kötkisi

çığaylık bile ol köñül koğkısı “İnsan zenginleşirse aşağılık olur; alçakgönüllülük ancak yoksullukla mümkündür.” (KB 3527)

çıkış “çıkar, menfaat; gider; bir işin sonu”

kirişke körü sen çıkış kıl neñiñ

sözün sözlemegil meger öz teniñ “Giderini gelirine göre ayarla; ancak sana yakışacak sözleri söyle.” (KB 1325)

çınık “doğruluk, gerçeklik”

uluğ hacib artuğ bütün çın kerek

bu **çınlık** bile keğ bütün din kerek “Ulu hacib çok emniyetli, dürüst ve bu doğrulukla birlikte iyi ve dini bütün biri olmalı.” (KB 2436)

çırğuy “cimri, fakir”

negü tir eşitgil aqılar başı

köñülke alıngıl ay çırğuy kişi “Cömertlerin başı ne der, dinle; ey cimri kişi, bunu hatırında tut.” (KB 2809)

da‘vi “dava, iddia”

sewer men tiyü barça da‘vi kıılır

bu **da‘vi**ka ma ‘ni negü teg bolur “Herkes sevdiğini iddia eder; bu iddianın manası nedir?” (KB 1895)

devlet “saadet, baht, talih, ikbal”

devlet sözcüğü, KB’de iki ayrı anlamda kullanılmaktadır. Topluluğu ifade eden “devlet” anlamında kullanılmasının yanı sıra “saadet, baht, talih” anlamlarında da kullanılmıştır. Çalışmada diğer anlamda kullanılan örnekler ayrı bir başlık olarak, *Topluluk İsimleri* (bkz. 3.3.) adlı başlık altında toplanmıştır.

bu kün edlep ilig mini ündedi

umınçlıgka devlet maña kur badı “Bugün hükümdar beni hatırlayarak çağırttı; şimdi ümitli olabilirim, çünkü mutluluk bana yâr olmaya başladı.” (KB 1588)

edeb “edep; terbiye, ahlak güzelliği”

ağırladı hacib orun birdi tör

edeb birle ay toldı oldurdu kör “Hacib saygı gösterdi, başköşede yer verdi; Ay-Toldı yerine edep ile oturdu.” (KB 577)

egrilik “eğrilik”

köni bardı keldi neçe egrilik

kanı kalmadı bir kişi teñrilik “Doğruluk gitti, yerine nice eğrilik geldi; Tanrı için iş gören tek bir kişi bile kalmadı.” (KB 6475)

eksük “eksik”

boğuzka yiyim hem eginke keğim

maña kıılmaz eksük törütgen idim “Boğazım için yiyeceği ve sırtım için giyeceği, yaratan Tanrım bana eksik etmez.” (KB 3743)

eman “aman, emniyet”

negü tir mini üşgürürmü du'an

du'a ol bayattın belaka eman “Ne der, beni duada hatırlıyor mu; Tanrı’ya dua sayesinde kişi belalardan aman bulur.” (KB 5832)

emanet “emanet”

emanet yüdürdi boyunka uluğ

emanet yüder erke canım yuluğ “Boynuna büyük bir emanet yüklendi; emanet yüklenen insana canım feda olsun.” (KB 1720)

emgek “emek, zahmet; dert, hastalık”

kişi emgek ıdsa saña belgölüg

unutma ol emgekni bolma ölüğ “Sana bir kişinin gerçekten emeği geçmişse, bu emeği unutma ve ona karşı ölü gibi hareketsiz kalma.” (KB 1595)

emin “emin, emniyet”

eminig hıyanet bile katmağıl

yarağlığ yarağsız bile tutmağıl “Hıyanet ile emniyeti bir araya getirme; yarayan ile yaramayanı bir arada tutma.” (KB 5532)

erdem “erdem, fazilet”

kişi erdemi birle erdin keçer

öküş bolsa erdem er örlep uçar “Kişi başkalarına erdemiyle üstün olur; kimin erdemi çoksa o uçar gibi yükselir.” (KB 2646)

erej “huzur, rahat”

teğir boldı künde kör emgek öküş

erej kılsa emgek teğir ol ülüş “O böylece her gün birçok zahmete katlandı. Huzur arayan insan daima zahmetle karşılaşır.” (KB 432)

bu erter erejig erej tutmağıl

ya keçgü sewinçig sewinç timegil “Geçici rahatı huzur olarak kabul etme, geçecek sevinç de sevinç deme.” (KB 5187)

erig “nasihat”

öd ödleğ yarutsa birip öt erig

köñül ölmüş erse bolur tip tirig “Eğer zamâne öğüt ve nasihatıyla gönü aydınlatırsa, o gönül ölmüş olsa bile yeniden dipdiri olur.” (KB 5689)

erk “kudret, güç”

bar erse yazukum kına erk saña

yok erse yüzüñni karartma maña “Kusurum varsa cezalandır, kudret senindir; kusurum yoksa, bana yüzünü karartma.” (KB 639)

erksiz “kudretsiz, güçsüz; hakim olamamak”

*yarasa tapuğ özke **erksiz** bolur*

yaramasa tapğı küñiñe ilür “Hizmeti beğenilirse, o kendisine hâkim olamaz; hizmeti beğenilmezse, günden güne itibardan düşer.” (KB 4754)

erksizlik “kudretsizlik, güçsüzlük, acizlik”

*körü barsa yalñuğ bu **erksizlikin***

nelük munça yawlağ kötürdi egin “İnsanın bu acizliğine dikkatle bakarsan, kötülerin niçin bu kadar gurur getirdiklerine şaşarsın.” (KB 1534)

erlik “erkeklik; yiğitlik”

*bu ol **erlik** anın eren yük yüdüp*

yorır şabrı birle ölümüg küdüp “Yiğitlik budur; bunun için er olanlar zahmete katlanıp ölümü bekleyerek sabırla dolaşır.” (KB 3436)

ersiglik “yiğitlik, mertlik”

*yağı bolmağınça er **ersiglik***

kaçan belgürer ilde atı köki “Düşmanı olmazsa, insanın mertliği, adı ve aslı ne zaman belli olur.” (KB 3414)

esen “esen, sağ, salim”

ay köñli köni kılkı alçağ bütün

*tirig bol **esen** tur tirilgil kutun* “Ey ihlas sahibi, dürüst ve mütevazı hükümdar, sağ ol, esen kal ve mutluluk içinde ömür sür.” (KB 5897)

esenlik “esenlik, sağlık”

***esenlik** tilese seniñ bu özün*

tiliñde çıkarma yarağsız sözün “Sen kendi esenliğini istiyorsan, ağzından yakışsız söz çıkarma.” (KB 169)

esrük “sarhoş”

*yigitlik ya baylık bu kut **esrüki***

*süçig **esrükinde** beter ay beki* “Gençlik, zenginlik veya bu mutluluk sarhoşluğu, şarap sarhoşluğundan beterdir, ey kudretli.” (KB 6141)

ezel “ezel, başlangıcı olmayan”

isiz eğgü barça kara yir bolur

bitilmiş ecelke yetilse ezel “Ezelden yazılmış olan ecel erişince, iyi veya kötü, herkes kara toprak olur.” (KB 6272)

fal “talih, baht”

bayat birsü arzu tilekiñ tükel

tükel kıldıñ arzum aya edgü fal “Sen benim bütün arzularımı yerine getirdin; ey iyi talih, Tanrı da senin bütün arzu ve dileklerini yerin getirsin” (KB 5613)

fark “fark”

köni sözde taştın sözüg söz time

köni egri farkı örünli kara “Doğru sözden başkasına söz deme; doğru ile eğri arasındaki fark beyaz ile siyah arasındaki fark gibidir.” (KB 6622)

fazl “fazilet, lütuf, ihsan”

bayat fazlı kimke yetilse tükel

bulur iki ajun bolur edgü hal “Kim Tanrı’nın fazlına tamamen mahzar olursa, o her iki dünya mutluluğuna ulaşır.” (KB 6193)

fena “yok olma, zeval bulma, bekasızlık”

öküş ögdi artuñ telim miñ şena

kılor men bayatka añar yok fena “Tanrı’ya pek çok hamd ve binlerce sena ederim, onun için fanilik yoktur.” (KB 3190)

fesad “fesat, bozukluk, soysuzluk, karışıklık”

fesad kayda bolsa kaçar kut teze

fesad çın yorır tutçı beglik buza “Nerede fesat olursa, oradan mutluluk kaçıp gider; fesat şüphesiz her yerde daima beyliğe zarar getirir.” (KB 2104)

fida “feda, uğruna verme”

fida kıldı barın neñin hem özin

yalawaç añar birdi iki kızın “O bütün malını ve kendisini feda etti; Yalvaç da ona iki kızını verdi.” (KB 56)

firak “ayrılık”

kamuğnuñ firakı yakın ya yırak

ölümñüñ firakı yırak bu firak “Her şeyin firakı yakın veya uzak olabilir; ölümün firakı uzak bir firaktır.” (KB 6206)

fitne “fitne, karışıklık çıkarma”

küdezsü uğan teñri imanımız

kötürsü bu **fitne** bela isiz iz “Kadir Tanrı sonumuzu hayretsin; bu fitne, bela ve kötü âdetleri ortadan kaldırsın.” (KB 6494)

fužulluķ “kibir, gurur, küstahlık”

özünke baķa kör kim erdiñ maña

ķayudın kelir bu fužulluķ saña “Kendine bir bak, sen benim için kimdin; sana bu küstahlık nereden geliyor?” (KB 644)

fūsus “yazık, hayf”

uzun boldı elgiñ bođunķa yaķın

fūsusun keķer bu tiriglik baķın “İktidara geldin ve halka yakın oldun; dikkat et, sonra bu ömür yazıkla, vahla geķer.” (KB 1464)

ġaflet “gafillik, dalgınlık”

usanma uğıtmasu ġaflet usı

bu ġaflet usındın küdeşgil ya rab “Gafil olma, gaflet uykusu seni uyutmasın; ey rabbim, beni bu gaflet uykusundan koru.” (KB 5271)

ġam “gam, kaygı, keder”

tirigle tapındıñ ötediñ ġaķım

ölürde muñadıp yidiñ hem ġamım “Hayattayken, hizmet ettin ve hakkımı ödedin; ölerken de beni düşündün ve benim için üzüldün.” (KB 1559)

ġaribluķ “yabancılık, kimsesizlik; gariplik”

içi keğ kıatıġ bu ġaribluķ işi

ġaribluķta yañlur talu er başı “Bu gurbet hali insana çok ağır gelir, gurbette çok meziyetli insanlar bile ne yapacağını şaşırır.” (KB 478)

ġaybet “dedikodu, çekiştirme”

ķişıde öñin boldum erse ķalı

ķuruġ sözlemez men ne ġaybet tili “İnsanlardan ayrı yaşıyorsam buna mukabil boş söz sarf etmiyor, dedikodu yapmıyorum.” (KB 3348)

ġayet “nihayet, uç, son, sonsuz”

bayat birse ‘izzin yok ol ġayeti

öküş rahmet içre özün rahatı “Tanrı izzet verirse, bunun sonu yoktur; bol rahmet içinde rahat yaşarsın.” (KB 5239)

ġayib “bellisiz, kayıp”

ķamuġ ġayib özler körüşse köziñ

saķınç boldı kısığa sewinçi uzun “Birbirini kaybedip tekrar buluşan kişilerin kederleri kısa ve sevinçleri uzun sürer.” (KB 3300)

ġazılık “gazilik”

ħac erse tilekiñ kerek neñ tawar

ġazılık *tilese yime bu yarar* “Arzun hacca gitmekse bunun için mal ve servet gerekir; gazilik dilerse yine bu servet senin işine yarar.” (KB 3982)

ħaber “haber”

ayıttı ġadaşların oğğurmişa

esen tip ġaber birdi ögdülmişe “Odgurmuş akrabalarını soruşturdu; Ögdülmiş onların sağ ve salim olduklarını söyledi.” (KB 3302)

ħacet “ihtiyaç, muhtaçlık, zaruret, lüzum; arzu, dilek”

ay ilig bu tört ġacetim ġıl reva

saña tapnayın men elig yüz owa “Ey hükümdar, şu dört hacetimi yerine getir; ben de el ve yüz öperek sana kulluk edeyim.” (KB 3755)

ħad “sınır, hudut”

ħamuğ neñke ġad ol teñi belgülig

teñinde keçürme işiñ ay külig “Her şeyin sınırı ve ölçüsü var; işin ölçüsünü kaçırma, ey şöhretli.” (KB 4982)

ħaķ “hak, hakikat, doğru, gerçek”

bu künde naru sen ġıyılma tapın

tapınsa öter beg tapuğçı ġaķın “Bugünden itibaren sen dürüstlikle hizmete başla; elbette bey hizmet edenin hakkını öder.” (KB 597)

ħaķıķat “bir şeyin doğrusu, asıl, gerçek”

bamağıl muñar sen ġaķıķat köñül

vefa ġılğu ermez ġaķıķat töñül “Sen ona inanıp gönül bağlama; o sana hakiki bir vefa göstermez, ondan vazgeç.” (KB 5135)

ħal “hal, durum”

ölüm ġaķ turur kör keçiş yok adın

negü erki ġalim ölümde kiğin “Ölüm haktır, ondan kurtulmak imkânı yoktur; ölümden sonra acaba halim nice olacak?” (KB 6076)

ħamyet “hamiyet; yurdunu, ulusunu koruma çabası”

uluğ tutsa ġamyet kör arslanlayu

ügi teg usuz bolsa tünle sayu “Arslan gibi hamiyeti yüksek tutmalı; baykuş gibi geceleri uykusuz geçirmeli.” (KB 2314)

harişlık “tamahkârlık, ihtiras”

ajunda tilekin bulundı özüm

harişlık *özindin kiterdi közüm* “Ben bu dünyada dileğimi buldum, her türlü ihtiras gözümünden silindi.” (KB 4731)

haşım “hasım, düşman, düşmanlık”

haşım kılma özke yime tökme kan

bu iki yazukқа ulır çıksa can “Kendine düşman edinme ve kan dökme; can çıkarken, bu iki gûnahtan dolayı inler.” (KB 5260)

haş “şiddet, kırgınlık”

bayat men tigüçi kişide haşı

ajun koldı bardı ol it sakışı “Tanrıyım” diye böbürlenene kişi, dünyaya hâkim olmak istedi ve it gibi geberip gitti.” (KB 3526)

haşmet “haşmet, görkem”

yülüğ ersig erniñ bolur haşmeti

bu haşmet bile ol kişi hurmeti “Saçı ve sakalı düzgün erkek haşmetli olur; kişi bu haşmet ile hürmet bulur.” (KB 2460)

haşa “hata, yanlış, yanlışlık, kusur; bela”

süsin başlasa hem işin işlese

işin başқа iltse haşa tuşmasa “Ordunun başına geçsin ve işini başarıyla yapır hataya düşmesin.” (KB 2267)

haşar “tehlike”

köñül taplamadı bu iştin kaçар

köñül taplamaz işke yaқsa haşar “Gönlüm beğenmedi ve bu işten çekiniyor; gönlün beğenmediği işe girişmek tehlikelidir.” (KB 3686)

hava “heva, arzu, heves”

et öz tüz tilese hava boynı sı

hava ölse könlür et öz egrisi “Vücudun doğru olmasını istersen, heva ve hevesin boynunu ez, heva ölürse vücudun eğriliği düzelir.” (KB 5474)

havf “korku”

rica havf bu iki қанат санı ol

bu ikin uçuglı bulur kökke yol “Rica ile korku, bu ikisi kanat gibidir; bu ikisiyle uçan, göğe yol bulur.” (KB 3673)

hazer “sakınma”

bor içme zinağa katılma hazer

bu iki çığaylık tonını keçer “Şarap içme, zina etme, kendini koru; bu ikisi insana yoksulluk giysisini giydirir.” (KB 1337)

hikmet “hikmet”

bitimedi erse bitigli bitig

negü bilgey erdiñ bu hikmet bilig “Yazanlar kitapları yazmamış olsalardı, bu hikmet ve bilgileri nasıl öğrenebilecektik?” (KB 2698)

hile “hile; tedbir, çare”

eñ aşnu yağıka kerek hile al

bu hile bile kıl yağı meñzi al “İlk önce düşmana karşı hile ve aldatmaya başvurulmalı; bu hile ağına düştüğü için utançtan düşman yüzünü kızartsın.” (KB2356)

himmet “gayret, emek, çabalama”

kişilikke himmet mürüvvet kerek

kişi kadri himmet mürüvvet yañı “Kişi için himmet ve mürüvvet gerekir; kişinin kıymeti himmet ve mürüvvet ile ölçülür.” (KB 414)

hiyanet “hıyanet, hainlik”

hiyanet kişi kayda sunsa elig

teñiz erse suğlur kırıtur yirig “Hıyanet eden kişi bir yere el attı mı, deniz bile olsa kurutur.” (KB 2866)

hukm “hüküm, emir”

bayat hukmiñe koç kamuğ işlerig

ödi kelse itlür açar ay tirig “Bütün işleri Tanrı’nın hükmüne bırak; vakti gelince yoluna girer ve kendiliğinden açılır, ey gönlü diri.” (KB 4927)

hurmet “hürmet, itibar, ikram”

uluğug ağırla küdez hurmeti

uluğluk saña kelgey yukğay kutı “Büyüklerle saygı göster, hürmette kusur etme; böylece sen de yükselirsin, onların mutluluğu sana da bulaşır.” (KB 4304)

inanç “güvenilen, inanılan; güvenme, inanma”

küwezlenme artuķ kötürme köñül

ınanç kılğıu ermez bu dünya töñül “Fazla kibir ve gurura kapılma; bu dünyaya güven olmaz, ondan vazgeç.” (KB 1377)

‘ibret “ibret, kötü bir hadiseden alınan ders”

ilig aydı körgil bu ‘ibret bu kün

biriñe tap emdi saķınsa öğün “Hükümdar dedi ki: Bak şimdi bugün akıllı ve düşünen biri için bu ibret yeterlidir.” (KB 6328)

iç “iç”

içiñni taşıñnı adaşıñ bilir

bu **iç** taş biligli kişi neñ alır “Arkadaşın senin içini dışını bilir; bu içi dışı bilen kişi senden birçok şey koparır.” (KB 4266)

Eserde **iç** kelimesi, somut ve soyut anlamlarda kullanılmasının yanı sıra birkaç farklı anlamda ve görevde kullanılmıştır. Bu kelimenin farklı görevlerde ve anlamca genişlemiş olan örnekleri aşağıda belirtilmiştir:

a. iç sözcüğünün söz kelimesiyle birlikte “**sır**” anlamında kullanılması:

bitigçiķe ayğıu kerek iç sözün

küdezse bitigçi öküş ya azın “Kâtibe sırları söylemek gerekecektir; kâtip de az veya çok olsun bunları gizli tutmalı.” (KB 2675)

b. iç sözcüğünün taş kelimesiyle birlikte “**iç ve dış işleri**” anlamında kullanılması:

il itgü boğun süzgü aşnu turup

bu **iç** taş yoriğı yarağın körüp “İlk önce memleket düzene girmeli, fesat ortadan kalkmalı; iç ve dış işlerin iyi yürümesine dikkat etmeli.” (KB 5495)

c. iç sözcüğünün sıfat olarak kullanılması:

kişi körkiñe iç kılıķı iş ol

yüzi körki birle kılınçı tuş ol “Kişinin iç doğası onun dış görünüşüne eştir; yüzü ve giysisiyle hareketi birbirine denktir.” (KB 2215)

d. iç sözcüğünün yer-yön zarfı olarak kullanılması:

bu dünya içinde bulur bu tilek

ķalı ‘ukbi ķolsa bu ol hem yölek “O bu dünya içinde dileğine kavuşur; eğer ahret mutluluğı isterse, onu da bununla sağlar.” (KB 3410)

tüşüp kirdi ķarşı içiñe yorıp

oķıdı ilig bu k r ndi kirip “Atından inip saraya girdi, içeriye yürüdü; hükümdarın daveti üzerine huzura girdi.” (KB 5454)

ı ilik “efendilik”

kulu  men ı im sen k l atı k l o 

ı im sen tüzün sen ı ilik k l o  “Ben kulunum, sen rabbimsin, kulun adı kuldur; sen rabbimsin, merhametlisin, sen efendili ini göster.” (KB 6510)

ilel “beylere ve hanlara cevap verilirken ‘evet’ anlamında söz, ‘ba  üstüne”

ilel tip turup çıktı  gd lmi e

ol ed   kılınç birle ı d lmi e “İyi terbiye, iyi tavır ve harekete sahip olan  gd lmi  ‘Ba  üstüne’ diyerek kalkıp  ıktı.” (KB 3281)

ilenç “kabahat bulma, ayıplama”

begi taplamaz i ni kılsa k lı

ilenç  zke kıl u serilse k lı “Kul, beyinin hoşuna gitmeyen bir i i yapar da nikbete u rarsa, kabahati kendinde aramalıdır.” (KB 1610)

‘ilim “ilim, bilme, bili ”

ta ı bir kutu bilge ‘alimler ol

olar ‘ilmi halk a yarıtta ı yol “Diğer bir zümre de bilge  limlerdir, onların ilmi halkın yolunu aydınlatır.” (KB 4341)

imin “emin, korkusuz”

sewüg can özele iminde imin

k lup bulmadım men  z mde   in “Aradım, aziz can için kendimden daha emin başka birini bulamadım.” (KB 2942)

iminlik “emniyet”

iminlik t r  ilke inçlik turur

ilig bu nı sindin sewinçlig turur “Emniyet ve kanun memleketin huzurunu sa lar; gerek hükümdar gerek halk senden memnundur.” (KB 5734)

imti an “imtihan, deneme, sınama, tecrübe”

o ı z rb u k smet tükel bil küsür

tükelke tükel imti an ol yet r “ arpmayı ve bölmeyi oku, bütün kesirleri iyice   ren; bu k mil insan için m kemm l bir imtihandır; bunu yap.” (KB 4379)

‘inayet “vakf, himmet, gayret, kerem, ihsan, lütuf, iyilik”

bayat kimke kılsa ‘inayet basut

anını boldı ajun bolu birdi kut “Tanrı kime inayet ve yardım ederse, dünya onun olur ve mutluluğa kavuşur.” (KB 6192)

inç “rahat, huzur içinde”

sewindi ilig inçke tegdi özi

ajunda yağıldı kör atı sözi “Hükümdar rahat etti ve huzura kavuştu; şöhreti ve nüfuzu dünyaya yayıldı.” (KB 1044)

inçlik “rahatlık, huzurlu”

könül inçliki birle öğretsüler

biligsizler andın ma öğrensüler “Gönül huzuruyla öğretsinler, biligsizler de onlardan bilgi öğrensin.” (KB 5554)

iriglig “çeviklik, canlılık”

uğuşluğ kerek hem biliglig kerek

ödi bolsa aşka iriglig kerek “Aşçıbaşı akıllı ve bilgili olmalı; yemek vakti gelince elini çabuk tutmalı.” (KB 2868)

irinç “felaket, sefillik; bahtsızlık, musibet, mihnet”

ay ilig üç iştin tegir küç basınç

biri beg usal bolsa tegse irinç “Ey hükümdar, şu üç şey zulüm ve baskıya sebep olur; biri beyin ihmalkârlığı ki, bundan musibet gelir.” (KB 3109)

irsel “dönek, kararsız, sebatsız”

yayığ ol bu devlet iter hem buzır

ne irsel turur terk irikse tezer “Bu devlet dönektir, hem yapar hem bozar; o kararsızdır; bıcarsa çabuk kaçır.” (KB 548)

irsellik “döneklik, vefasızlık”

mün ermez maña kör bu irsellikim

yanı neñ talular ma özke bekim “Halbuki dönekliğim benim için kusur değildir; ben kendime daima yeni ve taze şeyler seçerim.” (KB 686)

irük⁴ “duvar ve duvara benzer şeylerdeki gedik, boşluk”

ķuruğ ķaldı ornı irildi işim

irükler bütürgü ķanı bir ķışim “Arkadaşım kayboldu, boş kaldı yeri; hani bu boşluğu dolduracak ķişı.” (KB 1576)

⁴ Kelime anlamı itibariyle somut bir nesneye ait somut bir özellikken, kullanıldığı beyitlerde “eksiklik, yoksunluk duygusu” anlamında kullanılmıştır. Bu nedenle *irük* kelimesine, *Soyut İsimler* başlığı altında yer verilmiştir.

irüklük “inhitat, alçalma, çökme, çöküş”

kayı beg bu dört iş tükel kılmasa

irüklük *kirür ilke anda basa* “Hangi bey bu dört şeyi tam olarak yerine getirmemezse, memleket çöküşe doğru gider.” (KB 5906)

isizlik “kötülük”

kişi kutluğı ol neçe ulgağu

baru edğü bolsa isizlik koçu “Kişinin kutlusu yükseldikçe iyi olur ve kötülüğü bırakır.” (KB 4708)

işlik “eşlik, arkadaşlık”

tağı bir tutar iş öz asğı için

bu işlik tüpükmez bolur ol küçün “Biri de kendi çıkarı için arkadaş edinir; bu arkadaşlık zorakidir ve asla esaslı olmaz.” (KB 4203)

itig “hazırlık, hal, düzen, süs”

ölürin bilip kılmış özke itig

bitip koğmış atın tirigke bitig “Öleceğini bilerek kendisi için hazırlık yapmış, adını kitaplara geçirerek yaşayanlara bırakmıştır.” (KB 258)

iweklik “acelecilik, acele hareket etme”

ilig buştı artuğ kararttı meñiz

ayur ay iweklik kişiğe isiz “Hükümdar çok hiddetlendi ve yüzünü karartarak dedi ki: Hey, acele hareket etmek insan için kötüdür.” (KB 629)

iwit⁵ “karar; evet”

tüpiñe tegü irte artuğ ayıt

negü belgürer erse kılğıl iwit “Sonuna kadar araştır, iyice soruştur; sonuçta ne çıkarsa ona göre karar ver.” (KB 5872)

‘iz “izzet, şeref, itibar”

‘aziz ol ‘aziz kim ‘azizlarka ‘iz

anıñdın tegir ‘iz ‘aziz emdi kız “Gerçek aziz o azizdir ki, azizlere izzet ondan gelir; izzet ve aziz şimdi nadirdir.” (KB 1247)

ķadaşlık “kardeşlik”

bağırsak ķadaşım sen ök sen yakın

⁵ Bu kelime yalnızca 5872. beyitte kullanılmıştır. Kullanıldığı beyitte ise *iwit kıl-* biçiminde “karar vermek” anlamındadır. Çalışmada, kelimeler bağlamda ifade ettiği anlama göre sınıflandırılmış olup “karar” kelimesi *Soyut İsimler* kategorisine dahil edilmiştir.

*kişes bir ötegil **kadaşlık** haķın* “Sevgili kardeşim, bana yakın olan sensin; bir fikir ver, kardeşlik hakkını yerine getir.” (KB 3483)

kağgu “kaygı, düşünce”

*meniñ **kağgumu** sen yime ay kadaş*

*sen öz **kađguñı** yi töküp közde yaş* “Ey kardeş, sen benim kaygımı yeme; sen gözünden yaş dökerek kendi derdinle uğraş.” (KB 4823)

kağr “kadir, kıymet, değer”

az eğgüke artuķ öküş şükri kıl

*öküş bolsa ni‘met anıñ **kağri** bil* “Az iyiliğe karşı çok şükret; nimet çok olursa, kıymetini bil.” (KB 758)

kalım “kalma, kalış”

tapuğķa inanma ay tapğı telim

*tapuğ kılğa aķır başıñnı **kalım*** “Ey hizmeti çok olan, sen hizmetine güvenme; bu hizmet sonunda senin başına mal olur.” (KB 4755)

karar “karar”

tüpi yıl turur bu aķun kör oğul

*kölike turur kör **kararı** yok ol* “Ey oğul, bu dünya bir kasırğa rüzgârıdır; o hiçbir yerde karar etmeyen bir gölgedir.” (KB 4758)

karğış “beddua, lanet”

kişi eğgü atın kör alkış bulur

*atıķmış isiz ölse **karğış** bulur* “Bak, kişi iyi adıyla alkışlanır; adı kötüye çıķmış kişi ölünce beddua alır.” (KB 246)

karılık “yaşlılık”

yigitlik negü yığdı erse maña

***karılık** kelip aldı kelgey saña* “Gençlik benim için ne yığdıysa, yaşlılık gelip aldı; o sana da gelecektir.” (KB 372)

karşı “karşı, bir düşünceye katılmamak, karşı çıkmak”

*bu yañlığ üçün karşı **karşı** bolur*

ikigün karışsa birisi ölür “Böyle olduğu için saraydakiler birbirine karşı olur; bunlardan ikisi birbirine karşı gelirse, biri ölür.” (KB 4251)

kavi “kavi, güçlü, kuvvetli”

*ķılıç baldu oķ ya **kavi** küç yürek*

bar erken keğ er neñke qorqmaz kerek “Kılıç, balta, ok, yay, güç ve yürek varken, yiğit adam mal için endişe etmemeli.” (KB 2055)

qavl “söz”

köni sözle qavliñ tükel kıl bütün

bolur qavli yalğan kişiler otun “Doğru söyle, sözün dürüst ve tam olsun; sözü yalan kişiler küstah olur.” (KB 6094)

qaza “kaza, hüküm”

törütmezde aşnu yorıttı qaza

qazaqa tapı bol boyun eg uğa “Yaratmadan önce, kaza tayin etti; kazaya razı ol, boyun eğ ve ona uy.” (KB 3195)

qazğanç “kazanç”

saray ol ajun kör bu qazğanç yiri

negü bulsa munda naru ıd yorı “Dünya bir saraydır, bir kazanç yeridir; buradan oraya götürebileceğin ne varsa götür.” (KB 1444)

keçimlig “geçici”

ay ilig bu dünya keçimlig turur

tiriglik küniñe tüker alqınur “Ey hükümdar, bu dünya geçicidir; gün geçtikçe hayat eksilir ve tükenir.” (KB 3782)

kefare “kefare, borç”

yawuz kıılma köñlüñ tiliñni yığa

yazukqa kefare bolur ig toğa “Gönlüne kötü şeyler getirme, böyle şeyler söyleme; ağrı ve hastalık günahlara kefare olur.” (KB 5979)

keg “kin, öç, hınç”

yana alçı bolsa kıızıl tilkü teg

titir buğrası teg kör öç sürse keg “Aynı zamanda kıızıl tilki gibi hilekâr olmalı; deve aygırı gibi kin ve öç gütmeli.” (KB 2312)

kek “kin, öç, hınç”

köñülde kiterse kör öç keklerin

tilinde yorıtsa köñülde barın “Öç ve kibiri gönülden atmalı, gönlünde ne varsa dilinde de o olmalı.” (KB 3428)

kemal “olgunluk”

uquşluğ tilese uquş sen tükel

biliglig tilese bilig sen kemal “Akıllı biri gerekirse, sen aklın kendisisin; bilgili biri gerekirse, sen bilginin kendisisin.” (KB 3062)

kerek⁶ “gerek, gerekli”

tapuğçı yañılsa okıtğu kerek

negüke yañılmış ayıtğu kerek “Eğer hizmetkâr yanılırsa onu çağdırtmak gerek, neden yanılmış olduğunu sormak gerek.” (KB 641)

Kullanıldığı beyitlerde çoğunlukla isim olarak geçen *kerek* kelimesinin sıfat görevinde kullanıldığı beyitler de vardır:

kamuğ sözni yıgsa ukuş taplamaz

kerek *sözni sözler kişi kizlemez* “Her sözü saklamayı da anlayış hoş görmez; kişi gerekli sözü söyler, gizlemez.” (KB 185)

keriş “kavga, çekişme”

öküş sewmegüçi seweri az ol

keriş *telimrek ereji az ol* “Sevmeyeni çok, seveni azdır; didinmesi çok, rahatı azdır.” (KB 2150)

kezig “sıra, nöbet”

tuta bilse devlet tezümez turur

kezig *kalı tezse tegmez yana terk* “İnsan tutabilirse, mutluluk kaçamaz kalır; eğer kaçarsa, sıra sana yine tez gelmez.” (KB 713)

kezig kelimesinin, eserde, bir hastalık adı olan “nöbet, sıtma” anlamında kullanıldığı beyitler de vardır:

kerek bolmaz emdi bu dünya maña

ya devlet keziği kezig ay toña “Bana böyle bir dünyanın gereği yoktur; sıtma benzeri devlet nöbetini de istemem, ey kahraman yiğit.” (KB 4761)

kılık “kılık, huy, tavır”

örünj süt bile kirse eğgü kılık

ölüm tutmağınça ewürmez yorık “Eğer iyilik ananın ak sütü ile insanın ruhuna girirse, o kişi ölünceye kadar doğru yoldan çıkmaz.” (KB 881)

kılıksız “usulsüz, usul bilmeyen”

⁶ Hem isim hem de fiil kökü olarak değerlendirilen bu sözcük, *KB*’de daha çok “gerek, gerekli” gibi anlamlarda kullanılmıştır. Kelimenin yalnızca isim kökünde kullanıldığı beyitler incelenmiştir fakat bazı beyitlerde *kerek bol-* ve *kerek kıl-* biçiminde “gerekmek, uygun olmak” anlamlarında da kullanıldığı görülse de bu yapı içerisindeki *kerek* kelimesi dizinde isim olarak değerlendirilmiştir.

kılıksız törü öndi bilmez kişi

kişike katılsa itilmez işi “Usul, adap ve erkân bilmeyen kişi insanlara katılırsa, işinde başarılı olamaz.” (KB 4606)

kılınç (1) “huy, doğa, ahlak, davranış”

kılınçı köni erdi kılkı onay

tili çın bütün hem közi köyli bay “Doğası dürüst, tavrı canayakındı; sözü doğru, gözü ve gönlü zengindi.” (KB 407)

ne edgü turur bu kılınç edgüsi

kılınç edgü erke yigü kedgüsi “Bu iyi doğa ne güzel şeydir; doğası iyi olanın hayatı da güzeldir.” (KB 1982)

kılınç (2) “eda, naz”

bu irsel yayıg kılkı kurtga ajun

kılınçı kız ol körse yaşı uzun “Bu kocakarı dünya vefasız ve döneke huyludur; edası kız gibidir, ama bakarsan yaşı büyüktür.” (KB 399)

ara kılkı kız teg kılınçı silig

sewitür sunup tutsa birmez elig “Bazen edası kız gibidir, tavırları güzeldir, kendini sevdendir; fakat tutmak istedin mi elini vermez.” (KB 400)

kılķ “huy, tavır”

bayat rahmeti erdi halkı öze

kılınçı silig erdi kılķı tüze “O halkı üzerine Tanrının bir rahmetiydi; güzel tavırlı, dürüst ve güvenilir bir doğası vardı.” (KB 42)

ilig aydı ay toldı kördüm sini

sewitti bu körkün bu kılķın mini “Hükümdar dedi ki: Ay-Toldı, gördüm seni; senin bu görüşün, tavır ve hareketin sevindirdi beni.” (KB 594)

kılķlıg “huylu, tabiatlı”

negü tir eşit bu köni kılķlıg er

bu iki ajunuğ köni kılķlıg yir “Hareketi doğru olan insan ne der, dinle; doğru insan her iki dünyayı da kazanır.” (KB 1290)

kın “ceza, işkence”

isizniñ kını birle kılķın ewür

isizke isizlik yaraşur tegür “Kötüyü, ceza vererek doğru yola getir; kötüye kötü muamele yaraşır, sen de öyle yap.” (KB 5548)

kısmet “kısmet”

kerek yat kerek dünya tezgin yügür

*negü erse **kısmet** sana ol tegür* “İster yat, ister dünyayı dolaş, koş; kısmetin neyse sana o nasip olur.” (KB 1742)

kıw “kut, devlet, mutluluk”

*uluğluk bu devlet bu kut **kıw** kişig*

*küwezlikke tartar **koğup** öz işig* “Büyüklik, bu devlet ve bu mutluluk kişiyi yapmakla yükümlü olduğu işleri bırakıp kibirli olmaya sürükler.” (KB 6372)

kıyas “kıyas”

tüşün yörme yörse bilig birle yör

***kıyas** ma ‘ni birle idı yetrü kör* “Düşünü yorma, yorarsan bunu bilerek yor ve manasını dikkatle mukayese et.” (KB 6000)

kıyık “eğrilik, cayma”

küdezdi neñin keğ özin sakladı

*tapındı **kayırça** **kıyık** kılmadı* “Hükümdarın malını iyi idare etti, kendi çıkarını düşünmedi; hizmette kum (tanesi) kadar eğrilik göstermedi.” (KB 1723)

kıyıksız “doğruluk, dürüstlük”

*tapıngu **kıyıksız** tapuğ kılguçı*

tapuğ sinse ötrü tilekke tegir “Hizmet eden dürüstlikle hizmet etmelidir; hizmeti beğenilirse hizmetkâr dileğine erişir.” (KB 615)

kıyın “ceza, işkence”

*yalawaçka bolmaz ölüm ya **kıyın***

eşitmiş sözün cın tegürse tilin “Elçi işittiği sözü aynen ulaştırırsa, ona ölüm veya ceza yoktur.” (KB 3818)

kıymet “kıymet, değer”

*bilig **kıymetini** biliglig bilir*

ukuşka ağırlık biligdin kelir “Bilginin kıymetini bilgili bilir, akıla hürmet bilgiden gelir.” (KB 472)

kız “nadir”

vefa kitti halkta cefa urdı iz

*ınangu tayanğu kişi boldı **kız*** “Halktan vefa gitti, cefa çoğaldı; güvenilecek bir kişi ararsan bulamazsın.” (KB 6467)

kızlık “kıtlık, nadirlik”

bu mundağ kişiler bolur idi kız

*bu kız **kızlık** kıldı kız atı kız* “Bu gibi kişiler çok nadir olur; nadirliği yüzünden ki, nadire kız adı verilmiştir.” (KB 564)

kiçiglik “küçüklük, çocukluk, gençlik”

kiçiglikte bilse oğul kız neni

karıp ölmeginçe unutmaz anı “Oğul kız küçüklükte ne öğrenirse, yaşlanıp ölünceye kadar onu unutmaz.” (KB 1495)

kişes “danışma, tavsiye, düşünme”

negü tir eşitgil kişi tildemi

*kamuğ kılgu işke **kişes** ol emi* “Dinle, Tanrıdan insanlara haber getiren nebi ne der: Her yapılacak işe danışmayla çare bulunur.” (KB 5651)

kirtüç “kıskanç”

boğun tili yawlağ sini sözlegey

*kişi kılkı **kirtüç** etiñni yigey* “Halkın dili kötüdür, seni çekiştirir; kişinin doğası kıskançtır, etini yer.” (KB 194)

kişilik “insanlık”

könilik kerek erke qopsa kutun

*könilik atı ol **kişilik** bütün* “Mutluluğa yükselmek için insana doğruluk gerekli; insanlık doğruluğun adıdır, inan.” (KB 865)

koğuz “boş, boşluk, eksiklik”

köñül kimni sewse mün erdem bolur

*kamuğ tetrüsi oñ **koğuzu** tolur* “Gönül kimi severse, onun kusuru erdem olur; bütün ters işleri doğru ve eksikleri de tam görünür.” (KB 536)

koltğu “istek, muhtaçlık”

yakınlık kılur tursu tise özün

*bolup **koltğu** kolma bolu bir sözün* “İnsanların sana daima yakınlık göstermelerini istersen, onlardan hiçbir istekte bulunma.” (KB 4275)

konukluk⁷ “konukluk”

öküş türlüğ ol bu okıgu kişi

⁷ Eserde *konukluk* kelimesi, yalnızca bir beyitte görülmektedir. Bu beyitte *aş* kelimesiyle birlikte, “misafir yemeği; ziyafet” anlamında kullanılmıştır.

*telim türlü ol bu **konukluk** aş* “Çağırın kişiler çeşitli sınıf ve tabakalara mensup olduğu gibi ziyafetlerde de türlü türlü olur.” (KB 4574)

kor “zarar”

neteg yörse tüşni anı teg bolur

*yawuz yörme tüşni saña kılğa **kor*** “Düşü nasıl yorarsan, sonucu ona göre olur; düşü kötüye yorma, sana zararı dokunur.” (KB 6004)

kora “zarar”

ay yusuf kerek sözni sözle köni

*kereksiz sözüg kizle kılğa **kora*** “Ey Yusuf, gerekli ve doğru sözü söyle; gereksiz sözü gizle, onun zararı dokunur.” (KB 6627)

korķınç “korkunç”

*ķayuda baķa ķorse **korķınç** turur*

sewinķin sora ķorse azraķ erür “Nereye bakarsan, orada bir tehlike vardır; sevincini sorarsan, o daha azdır.” (KB 2149)

korķlık “korkak”

*uwutķa bolup **korķlık** alplık ķılır*

ögünķke bolup er özin öldürür “Korkak bile haysiyetini korumak için kahramanlık gösterir; övülmesi için insan kendini ölüme atar.” (KB 2292)

korķu “korku”

ķayusı biyabanda yügrür kezip

*bayatķa bu **korķu** saķınķın sızıp* “Biri de Tanrıya karşı bu korku ve endişeyle bitkin bir halde çöllerde koşar.” (KB 6156)

ķoşnılık “komşuluk”

*bu üç **ķoşnılık**tın saña asģı yok*

anıñ yası tegse aņar osģı yok “Bu üç komşuluktan sana fayda olmadığı gibi, bunlardan gelecek zarar da önlenemez.” (KB 4547)

kök “kök, temel, asıl”

kök kelimesi KB’de, üç ayrı anlamda kullanılmaktadır. Soyut bir kavram olan “bir şeyin aslını, temelini” ifade etmekte kullanılmasının yanı sıra “renk adı” ve “gök” anlamında da kullanılmıştır. Çalışmada diğer anlamda kullanılan örnekler ayrı bir başlık olarak, *Gök Cisimlerine Ait İsimler* (bkz. 2.2.15.) ve *Renk İsimleri* (bkz. 2.2.4.) adlı başlıklar altında toplanmıştır.

bu beglik köki saķ oduğluk turur

taķı bir ajun ķolsa mundın bulur “Beyliğin kökü ihtiyatlı olmak ve uyanık durmaktır; bir dünya daha istersen, onu da bunlarla bulursun.” (KB 5258)

köksün “öfke, gazap”

üçünçi kürüd keldi köksün yorır

ķayuka bu baķsa yaķarmıķ ķurır “Üçüncü olarak Kürüd [Mars] gelir, gazapla dolaır; nereye bakarsa, yeķermiķ olan kurur.” (KB 133)

könilik “doğruluk, gerçeklik”

könilik öze boldı beglik ulı

bu beglik köki ol könilik yolu “Beyliğin temeli doğruluk üstüne kurulmuştur; doğruluğun yolu beyliğin esasıdır.” (KB 821)

körk “güzel, güzellik, süs”

ıdı edgü neğ bu ķiři körki yüz

bu yüz körkiye suw iķer iki köz “Kişide yüz güzelliği çok iyi bir şeydir; yüz güzelliğinin karşısında gözler parlar.” (KB 2467)

körklüg “güzel”

yüzi körklüg erdi körüp köz ķamar

sözi yumşak erdi tili tüz tamar “Yüzü, baktığında göz kamaştıracak kadar güzeldi; sözü yumuşaktı, fakat doğru söylerdi.” (KB 464)

körklüg kelimesi, isim olarak kullanılmasının yanı sıra sıfat ve zarf görevinde de kullanılmıştır. Aşağıda kelimenin hem sıfat hem de zarf göreviyle bir arada kullanıldığı beyit örnek olarak verilmiştir:

bu körklüg ķiři ķılķı körklüg bolur

ķılınķı bolsa körklüg il asđı tolur “Güzel insanın doğası da güzel olur; hareketi de güzel olursa memlekete faydası dokunur.” (KB 2212)

körklüglük “güzellik”

sewitür yüzi körki körklüglüki

yaraşur kirip ķıķsa ersigliki “Yüzünün ve giysisinin güzelliği onu sevindirir; huzura girip çıkarken, mertçe tavırları iyi etki yapar.” (KB 2459)

körksüzlük “çirkinlik, kabalık”

bu ķaşım tüğüki bu körksüzlüküm

kücemçi kelirke bu yüzüzlüküm “Benim bu sertliğim, kaşlarımın bu çatıklığı, bu asık suratım bana gelen zalimler içindir.” (KB 816)

köşik “himaye, kollama”

ķayu sıġnu keldi tiledi köşik

ķayu keldi öpti iligke işik “Kimi gelip ona sığındı, ondan himaye diledi; kimi de gelip onun eşini öptü.” (KB 451)

ķur “mertebe, derece; maya”

ķamuġ işte iwme serin öz tutun

serinse bulur ķul bu beglik ķurın “Hiçbir işte acele etme, sabret, kendini tut; kul sabırlı olursa, beylik mertebesini bulur.” (KB 588)

ķurġu “kararsız, zevzek”

iwek ķurġu ķılķı ķılınçı buşı

biligsizke belġü bolur bu işi “Acelecilik, zevzeklik ve hiddetli mizaç bunlar bilgisizlik alametleridir.” (KB 1997)

ķurġuluk “zevzeklik”

otunluk iweklik yinik ķurġuluk

ķara ķılķı ol bu yıraķ turġuluk “Küstahlık, acelecilik, zevzeklik, bunlar avam doğasıdır; bey bunlardan uzak durmalıdır.” (KB 2078)

ķuruġluġ “kurulu, kurulmuş olan”

ķuruġluġ turur bu zamane yası

ara asġı tegrür arala yası “Zamane yayı kuruludur; insanlara bazen faydası bazen de zararı dokunur.” (KB 4926)

ķut “kut, mutluluk, devlet, saadet”

ķişi iki ajunni tutsa ķutun

ķutađmış bolur bu sözüm çın bütün “Kişi her iki dünyayı da devletle elinde tutarsa kutlu olur; bu sözüm doğru ve dürüsttür.” (KB 352)

bu ķutķa küwenme ay ķut bulġuçı

keligli turur ķut yana barguçı “Ey ikbal bulan, bu ikbale güvenme; gelen ikbal bir gün olur gider.” (KB 550)

ķutsuz “talihsiz”

ķün ay ķutluġı bar yime ķutsuzı

ayıt kutluğın tut ay yalnız tüzü “Gün ve ayların kutlusu olduğu gibi kutsuzu da vardır; bunları sor ve kutlu olanını seç, ey temiz kalpli insan.” (KB 4386)

kü “ün, san”

adın ma bu biş neñ yırak tutğu beg

atı edğü bolsa kü çaw bolğu teg “İyi ad ve şöhretle adının yayılmasını isterse, bey bir de şu beş şeyi kendinden uzak tutmalıdır.” (KB 2060)

küç “güç, kuvvet”

seninde bar erken yigitlik küçi

yawa kılma ta'at tapuğ kıl tuçı “Sende henüz gençlik kuvveti varken, bunu boşa geçirme; Tanrı buyruklarına uy ve ibadet ile uğraş.” (KB 362)

seniñdin kılup küç bu söz başladım

tükel kılguğa küç sen ök bir idim “Senden güç isteyerek, bu söze başladım; ey rabbim, bunu tamamlamak için sen güç ver.” (KB 380)

külünç “gülünç”

közi tok kişi işte almaz orunç

orunç alsa hacib bolur beg külünç “Gözü tok olan görev başında rüşvet almaz; hacib rüşvet alırsa bey gülünç duruma düşer.” (KB 2442)

küsüş “aziz, değerli, nadir”

küsüş sözcüğüne, KB’de iki ayrı başlıkta yer verilmiştir. *küsüş* sözcüğü, hem soyut isim hem de “Tanrı” kelimesinin yerine kullanılan bir sözcüktür. Çalışmada diğer anlamda kullanılan örnekler ayrı bir başlık olarak, *Dinî Terimler* (bkz. 2.2.14) adlı başlık altında belirtilmiştir.

ukuš bolsa erke kör asğı öküş

bilig bilse ötrü bolur er küsüş “Anlayışın insana faydası çok olur; insan bilgiyi bilirse aziz olur.” (KB 160)

biliglig idi az biligsiz öküş

ukuşsuz öküş bil ukuşluğ küsüş “Bilgi sahibi pek azdır; bilgisizlerse çoktur; bil ki, anlayışsızlar çok, anlayışlılar nadirdir.” (KB 199)

küwenç “güvenç, güven”

öger atın ündep ünin türtüşüp

küwenç birle awnur sewinçke tuşup “Ötüşleriyle yarış ederek adını anıp sevinç ve huzur içinde onu överler.” (KB 95)

küwezlik “gurur, kibir”

kişig satğamasa küwezlik bile

basıtmasa özde kiçigke küle “Kibir ve gurur ile başkalarını incitmemeli, kendini küçüklerin eğlence ve zorlamasına bırakmamalı.” (KB 707)

lafz “söz”

sözün aydı şa‘ir muḥar meḥzetü

tili lafzı birle aḥar yaḥzatu “Şairin söylemiş olduğu söz de bu anlamdadır ve aynı fikri ifade eder.” (KB 471)

ma‘ni “mana, anlam”

negü tir eşitgil bu şi‘r ayğuçı

sözüg ma‘ni birle tizip qoḍğuçı “Şiir söyleyen ve sözü manayla birlikte dizip bize bırakan insan ne der, dinle.” (KB 1620)

meḥi “mutluluk, huzur”

meḥilig qayu ol maḥa ay yora

kişi qutluğı kim kişiler ara “Mutluluk nedir, bana tarif et; insanlar arasında mutlu olan kimdir?” (KB 1975)

meḥilik “rahat, huzur”

meḥilik ol ol anda bulsa erej

bolur eḍgü ornı bolur eḍgü iz “Nerede huzur varsa rahat oradadır; orada insanın yeri ve yolu iyi olur.” (KB 4907)

meḥü “sonsuz, ebedi, ölümsüz”

özün meḥü ermez atıḥ meḥü ol

atıḥ meḥü bolsa özün meḥü ol “Sen ölümsüz değilsin, adın ölümsüzdür; adın ölümsüz olursa, sen de ölümsüz olursun.” (KB 229)

meḥzeg “benzer, eş”

yorımaz ne yatmaz uḍımaz oḍuğ

ne meḥzeg ne yaḥzağ kötürmez boḍuğ “Yürümez ve yatmaz, uyumaz, uyanıktır; ne benzer, ne karşılaştırılır ne de tasavvur götürür.” (KB 17)

meḥgul “meşgul”

bu dünya işi kıldı meḥgul mini

bayat tapğına öz tegümez qanı “Bu dünya işi beni meşgul etti; Tanrı ibadeti nerede, artık ona vakit bulamıyorum.” (KB 5116)

mezalim “mezalim, haksızlık”

mezalim öğinde ötüğçilerig

körü alsa yol kılsa bolsa irig “Haksızlığa uğrayarak hak talebinde bulunanları kabul etmeli, yol göstermeli ve onlara haşın davranmamalı.” (KB 2499)

miñnet “mihnet, sıkıntı”

ay ni ‘met idisi ölüm miñnetiñ

ay miñnet idisi ölüm ni ‘metiñ “Ey nimet sahibi, ölüm senin mihnetindir; ey mihnet sahibi, ölüm senin nimetindir.” (KB 6377)

minnet “minnet, yapılan iyiliğe karşılıkta bulunma”

tözü halkқа barça kılar edğülük

yana minnet urmaz kişiğe külük “O bütün halka daima iyilik eder, fakat yaptığını insanın başına kakmaz.” (KB 857)

mişal “misal, örnek”

bu ağzıñ mişali üñür sanı teg

sözün çıksa andın seħar tanı teg “Bu ağız bir in gibidir; sözün oradan çıktığında seher yeli gibi olur.” (KB 2684)

muķır “ikrar eden, söyleyen”

barıña muķır men tiler men usuz

ķayuda tilegü özüm belgüsüz “Varlığını kabul ediyor ve gece gündüz uyumadan onu istiyorum; fakat onu nerede arayacağımı da bilmiyorum.” (KB 4780)

muñ “muhtaç; keder, sıkıntı”

bu ‘arşta ķođı kör şeraķa tegi

tözü barça bir teg bayatķa muñı “Yukarıdaki Arş ile aşağıdaki toprak arasında bulunan her şey, aynı şekilde Tanrı’ya muhtaçtır.” (KB 3354)

musallať “musallat”

bu begler bayattın musallať turur

boğun edğü bolsa beg edğü bolur “Bu beyler hâkimiyetlerini Tanrı’dan alır; halk iyi olursa bey de iyi olur.” (KB 5947)

mülket “saltanat”

ay dünya cemali uluğluķķa ķörķ

ay mülketķa nur ay yayıg ķutķa örk “Ey dünyanın süsü, ey ululuğun ziyneti, ey saltanatın nuru, ey döneķ huylu mutluluğun bağıını elinde tutan.” (KB 91)

mün “kusur; sermaye”

negü tir eşitgil sewitmiş kişi

sewitse kişi kör mün erdem başı “Dinle, kendisini sevdiren kişi ne der; kişi kendini sevdirence, onun kusuru en büyük erdem sayılır.” (KB 533)

kamuğ edgüke mün bu edgü kılınç

kılınç edgü bolsa bolur miñ sewinç “Bu iyi davranış bütün iyilikler için sermayedir; hareketi iyi olursa, insan bin türlü sevince kavuşur.” (KB 1255)

mürüvvet “mürüvvet, insanlık”

ay ilig kişilik mürüvvet bolur

mürüvvet kişiye tarikat bolur “Ey hükümdar, insanlık mürüvvettir; mürüvvet insan için bir tarikattır.” (KB 2970)

naşihat “nasihat, öğüt”

naşihat kişiye kılur ol tusu

naşihat tigüle tilese yisü “Nasihat insana fayda getirir; nasihati lokma lokma ver, isterse yesin.” (KB 5395)

nefs “nefs”

hava nefis bile kör yağı ol uluğ

bu iki azıtur tapuğçı kuluğ “Din, hevesin ve nefsin en büyük düşmanıdır; bu ikisi ibadet etmek isteyen kulu yolundan şaşırır.” (KB 3344)

neteglik “nasıllık”

barıñ belgülig sen kün ay teg yaruğ

neteglikke yetgü köñül ögde yok “Senin varlığın, parlak güneş ve ay gibi bellidir; nasıl olduğunu kavrayacak gönül ve akıl yoktur.” (KB 12)

nevbet “nöbet”

bulut kökredi urdı nevbet tuğı

yaşın yaşnadı tarttı hağan tuğı “Gök gürledi, nöbet davulunu vurdu; şimşek çaktı, hakanın tuğunu çekti.” (KB 86)

ni‘met “nimet, ihsan, bağış, iyilik”

şükür kıl ay ni‘met idisi unur

şükür kılsa ni‘met bayat arturur “Ey nimet sahibi olan becerikli kişi, şükret; şükredersen, Tanrı nimetini artırır.” (KB 756)

niyet “niyet”

niyet edgü kılğankâ edgü bolur

neçe kılmasa ol muyanın bulur “İyi niyetle hareket eden her zaman iyilik görür; niyetini gerçekleştiremese bile bunun karşılığını bulur.” (KB 5733)

oğuğluk “uyanıklık”

bu saklık oğuğluk bu il işiñe

tözü asğı boldı uzun yaşına “Devlet işindeki bu tedbir ve uyanıklık, devletin uzun yaşaması için hep faydalı olmuştur.” (KB 440)

oğrın “gizlice”

sakınuş kişi işte saklık kılur

yarağısızka yakmaz iş oğrın bilür “Takva sahibi kişi işinde tedbirli davranır; yakışksız işlere yaklaşmaz, işin vaktini bilir.” (KB 2192)

okşag “benzer”

anın okşagı yok azu menzeği

neteglikke yetmez halayık ögi “Onun ne eşi ne de benzeri yoktur; nasıl olduğuna mahlûkların aklı ermez.” (KB 16)

orunçak “emanet”

orunçak turur bu sewüg can revan

orunçak yana bir kötürmez bu can “Bu gidecek olan sevgili can emanettir; emanet olan bir şey başkasına emanet olarak bırakılamaz.” (KB 3781)

osuğ “karşılık, istifade”

ay ilig tapuğçı bile beg meşel

satığçı osuğluk bolur çın tükel “Ey hükümdar, hizmetkâr ile bey arasındaki ilişki, gerçekten de tam bir alıcı satıcı ilişkisine benzer.” (KB 2994)

otun “değersiz, alçak, küstah”

otunğa katılma silig bol amul

tütüş aşlı barça otundın oğul “Küstahlara katılma, temiz ve halim ol; ey oğul, bütün kavgalara bu küstahlar sebep olur.” (KB 4291)

otunluk “alçaklık, küstahlık”

otunluk bile kıldım isiz öküş

tüzünlük bile sen keçüray küstüş “Küstahlıkla birçok kötülük yaptım; ey aziz olan rabbim, sen beni rahmet ve şefkatinle affet ve bağışla.” (KB 1155)

oyun “oyun, eğlence”

bu dünya işi kör oyun ol oyun

oyunka katılma nerek bu **oyun** “Bu dünya işi oyundur oyun; oyuna katılma, oyunun ne gereği var?” (KB 5930)

ozun “iftira”

ozundın kopar ol ajun bulgağı

ozunçı başın kes ay ersig ağı “Dünya karışıklığı iftiradan kopar; ey mert cömert, iftiracının başını kes.” (KB 4213)

öç “kin, öç, intikam”

karışmaz yağılar yaraştı için

körüşmez yağılar kötürdi öçin “Uyuşmaz olan düşmanlar kendi aralarında barıştı; görüşmez olan düşmanlar öçlerini ortadan kaldırdı.” (KB 145)

öçke “kin bağlama”

negü kıldım erki elig men saña

nelük türdüñ emdi bu öçke maña “Ey elli ne yaptım, ben sana, neden şimdi böyle kin bağladın bana?” (KB 369)

ögdi “hamd, sena, övme”

körüp sewdi hacib bu ay toldını

tilinde yorıttı kamuğ ögdini “Hacib bu Ay-Toldı’yı gördü ve çok sevdi; ona bütün övgüleri söyledi.” (KB 530)

ögelik “öğelik, danışmanlık”

ögelik tegir erse öglengü ol

yañılsa begi bu ayu birse yol “Birine öğelik kısmet olursa, o akıllıca hareket etmeli ve beyi yanıldığında ona doğru yolu göstermeli.” (KB 4141)

ögsüz “öksüz”

atalıg atasız kalır yalñuzun

analıg anasız bolur ögsüzün “Babalı babasız olur yetim kalır; analı anasız olur öksüz kalır.” (KB 5380)

ögretig “terbiye”

karında törümiş kılınç ögretig

yağız yir katında kiter ay tetig “Ana karnında oluşan doğa ve terbiye ancak kara toprak altında insanı terk eder; ey zeki.” (KB 883)

ögünç “övünç, övünme”

uwutka bolup korklık alplık kılur

ögünçke *bolup er özin öldürür* “Korkak bile haysiyetini korumak için kahramanlık gösterir; övülmesi için insan kendini ölüme atar.” (KB 2292)

öktem “zalim, pervasız; kusur”

kimi sewse ‘aybı kör erdem bolur

kimi sewmese erdem **öktem** *bolur* “İnsan kimi severse, onun kusuru erdem olur; kimi sevmezse, onun erdemi kusur görünür.” (KB 534)

ökünç “pişman”

küser men yigitlikke öknür özüm

ökünçüm *asığ yok keser men sözüm* “Sonra gençliğin hasretini çeker ve pişman olursun, ama son pişmanlık fayda vermez; sözüm bu kadardır.” (KB 363)

negü tir eşitgil biliglig tilin

iwe kılmış işler **ökünçi** *yılın* “Dinle, bak, bilgili insan ne der; aceleyle yapılan işin pişmanlığı yıllarca sürer.” (KB 631)

ökünçlüg “pişmanlık”

ökünçlüg *bolur tutşı öwke işi*

yazukluğ bolur işte buşsa kişi “Öfkeyle kalkan pişmanlıkla oturur; kişi hiddetlenince işinde yanılır.” (KB 324)

öküşlük “çokluk”

öküşlük *ne asğı ölümde kiğin*

anı yigli sewnür seniñde adın “Ölümden sonra bolluğun faydası nedir; senden sonra ancak onu yiyen sevinir.” (KB 6333)

ölüm “ölüm”

qalı tilwe ursa kör ölse kişi

ölüm *yok anar hem birilmez şışı* “Eğer bir deli, vurup öldürürse birini, o deliye ölüm cezası yoktur; kısas yapılmaz.” (KB 295)

öñdi “kanun, âdet”

bu beglik işin barça begler bilir

törü **öñdi** *kılq yañ olardın kelir* “Bu beylik işini hep beyler bilir; kanun ve düzen, örf ve âdet onlardan gelir.” (KB 1931)

örlem “mesafe”

toğardın batarka bir **örlem** *yir ol*

vefa birle bilse yakınlık haķın “Yakınlık hakkı vefakârlıkla takdir edilirse, doğu ile batı arası hemen bir tepe aşılnca ulaşılabacak kadar yakın bir mesafe olur.” (KB 3706)

örü “yüksek, dik”

seniñdin kötürgey ilig bu törü

kerek erse oldur kerek tur **örü** “Hükümdar seni teşrifatla yükümlü tutmayacak; sen istersen otur istersen ayakta dur.” (KB 4006)

örüglük “sükûnet, itidal”

amulluk kerek erke kılķı oñay

örüglük *kerek begke toğsa kün ay* “İnsan sakın ve yumuşak doğalı olmalıdır; güneş ve ay doğması için beye itidal gerekir.” (KB 325)

öt “öğüt, nasihat”

mini kör meniñdin kötür öt erig

ökünme yarın sen bu kün sen tirig “Benim halime bak, benden öğüt ve nasihat al; yarın pişman olma, sen bugün henüz dirisin.” (KB 1466)

ötgünç “geçici, anlık, göstermelik”

taķı biri eğgü kör ötgünç bolur

isizke қatılsa ol isiz қалur “Biri de göstermelik iyi olur; kötüye uyarsa, kötülük yapar.” (KB 874)

ötüg “dilek, rica, arz”

ötüg ötnür erken köni tut elig

iki tiz bile sök tüzün bol silig “Bir şey arz ederken ellerini aşağıya doğru sarkıt; iki diz üzerine çök, arzı içtenlik ve sükûnla yap.” (KB 4058)

öwke “öfke”

uķuşluę keğ er öwke özdin yırat

biliglig beg er buşma eğgü қıl at “Ey akıllı iyi yiğit, öfkeyi kendinden uzaklaştır; ey bilgili bey yiğit, hiddetlenme ve iyi ad kazan.” (KB 322)

pend “öğüt, nasihat”

seniñde ozaķı ölügli miñe

birür pend ayur uş maņa kör maņa “Senden evvel binlerce ölüp gidenler sana nasihat verir ve derler ki, ‘işte bana bak, bana’.” (KB 6318)

peri “peri”

kanı ol peri kuş bu yalñuk öze
uluğluk kılığlı kılınçlı tüze “Peri, kuş ve insanlara hükmeden, o âdil insan nerede?” (KB 4716)

pişe “sanat, meslek”

yana pişesin körse tüşte kör er
añar ma yörüg yok ay kılkı kür er “Eğer biri düşünde kendi sanatını görürse, ey cesur, bunun da yorumu yoktur.” (KB 6018)

rahat “rahat”

bu samış tapuğ barça ta‘at turur
bu ta‘at bile barça rahat turur “Bu sayılan hizmetler birer ibadettir; bunları yerine getiren herkes rahat olabilir.” (KB 3241)

reva “reva, layık, uygun”

yanut birdi ilig ayur ay kişi
reva boldı hacet tilekiñ tuşı “Hükümdar yanıt verdi, dedi ki: Ey hakiki insan, arzun istediğın gibi kabul edilmiştir.” (KB 5879)

rica “rica”

rica birle havfnı kanat sen kılın
bu iki arağı yoluğ sen alın “Sen rica ile korkuyu kendine kanat edin; bu ikisinin arasındaki yoldan şaşma.” (KB 3671)

riyaset “riyaset, başkanlık”

bu himmet bile hem siyaset kerek
siyasetka beglik riyaset kerek “Himmetiyle beraber bir de siyaset gerekir; siyaset için de beylik şartlarına haiz bir beyin riyaseti gerekir.” (KB 2127)

ruzi “rızk, nasip”

ölür erdi erse kamuğ iglegen
kişi kalmağay erdi ruzi yigen “Bütün hasta olanlar ölselerdi, dünyada rızık yiyecek insan kalmazdı.” (KB 1108)

şabır “sabır”

ay ni‘met idisi şükür kıl yigil
ay miñnet idisi şabır kıl egil “Ey nimet sahibi, bundan şükrederek yararlan; ey mihnet sahibi, kaderine boyun eğ, sabırlı ol.” (KB 6449)

saçu “istisna”

siziksiz bir ök sen ay meñü açu
katılmaz karılmaz sakışka saçu “Şüphesiz (ki) sen birsin, ey sonsuz Tanrı;
istisna sayıya gelmez.” (KB 10)

şahib “sahip”

yumutsa kayu begke ersig eren
ajunka bu beg boldı şahib kıran “Hangi beyin etrafında cesur asker
toplanırsa, o dünyaya sahip kıran bir bey olur.” (KB 3007)

sak “uyanık”

kamuğ yirde erke bu saklık kerek
bu beglik işiñe taķı sak kerek “Her yerde insana böyle tedbir ve ihtiyat
gereklidir; beylik işindeyse daha fazla dikkat gereklidir.” (KB 439)

sakınç “kaygı, düşünce, üzüntü”

sewerin esen tut yağısın kötür
sewinçin tolu tut sakınçın kıotur “Onun sevdiğini esen tut, düşmanını
ortadan kaldır; sevincini dolu tut, kederini yok et.” (KB 117)

sakınçlıg “düşünceli, kederli”

sewinçlig tidükte sakınç keldürür
sakınçlıg tise bu sewinç küldürür “Sevinçli derken endişeli oluverir;
kederli derken sevinçle gülmeye başlar.” (KB 5868)

saklık “uyanıklık”

bu saklık bile arttı begler ili
usallık körü buzdı beglik ulı “İhtiyatlılık beylerin ülkesini genişletir;
ihmalkârlık, beyliğin temelini göz göre göre sarsar.” (KB 2021)

salah “düzeltme, iyileşme, çıkar yol”

baķa kördüm emdi bu işte maņa
salahı körünmez ay ersig toņa “Dikkat ettim, şimdi bu işte bana bir çıkar
yol görünmüyor, ey mert yiğit.” (KB 3685)

samduy “ılık; mutedil, ılımlı”

ķalı samduy erse taduñ belgölüg
isigli soğıķlı ara bir ülüg “Eğer doğan kesin olarak ılıksa, onu sırasına
göre sıcak ve soğuk şeylerle besle.” (KB 4629)

saran “hasis, cimri, eli sıkı”

kişide kayu ol kişi öggüsü

*aķı öggüsü ol **saran** sökgüsü* “Kişiler arasında övülmeye değer kimdir; cömert övülmeye ve cimriyse sövülmeye layıktır.” (KB 1731)

saranlık “cimrilik”

***saranlık**ta ınğa negü bar adın*

tirer neñ yiyümez kalır neñ kiğin “Cimrilikten daha kötü başka ne var; cimri toplar, yiyemez ve malı arkada kalır.” (KB 1672)

sarp “sarp, güç, çetin”

*bu din dünya birle birikmeki **sarp***

ķawuşmaz ikigün munı bilse tap “Dinin dünyayla birleştirilmesi güçtür; bu ikisi bir araya gelmez, bunu bilmek yeterlidir.” (KB 5312)

satğag “müfteri”

kim edğü tiler erse edğü kılur

*basınçaķ ya **satğag**ķa bakmaz bolur* “Kim iyilik dilerse iyilik eder; çatışmaya veya zayıflığa bakmaz.” (KB 912)

satıg “satış, satma, ticaret”

*satıgçı kerek bilse türlüg **satıg***

***satıg** bilnese er kılumaz asıg* “O tüccar olmalı ve her türlü ticaretten anlamalı; insan ticaretten anlamazsa kâr edemez.” (KB 2801)

saw “söz, öğüt, nasihat”

ölümüg unıtma gürün yurtuñ ol

*özüñni unıtma **sawı** yurtuñ ol* “Ölümü unutma, asıl yerin mezarındır; ‘kendini unutma’ sözünü her an hatırla.” (KB 5412)

sebeb “sebepe, bahane”

*taķı bir **sebeb** kör bu edğü isiz*

yaķınlık yolındın tüzzer tüzse iz “İyi veya kötülerin bu yollara girmesinin sebeplerinden biri iyi veya kötü arkadaş bulmalarıdır.” (KB 886)

sefer “sefer”

*yüz utru turur bu uzun yol **sefer***

uķuşluğ bu yolķa azuķ keğ iter “Önünde uzun bir yol, bir sefer var; akıllı olan bu yol için azığını iyice hazırlar.” (KB 1417)

selam “selam”

selam *ol kişike iminlik eman*

selam *kılsa ötrü imin boldı can* “Selam, insan için emniyet ve selamettir; selam veren karşısındakinin hayatını emniyet altına alır.” (KB 5056)

selamet “selamet”

eman birdi erke selam kılguçı

selamet *bolundı ‘aleyk alguçı* “Selam veren kişi insana aman verir; selamı alansa selamette olur.” (KB 5058)

selametlik “selamette olma”

selam ol selamet kişi şerrine

selametlik *aldı yanut kılguçı* “Selam, insanı insanların şerrinden korur; selama karşılık veren de selametini teminat altına alır.” (KB 5059)

sena “sena, övgü”

öküş ögdi birle tümen miñ senâ

uğan bir bayatka añar yok fena “Kadir ve bir olan Tanrıya çok hamd ve binlerce sena olsun; onun için fanilik yoktur.” (KB 2)

sewda “sevda”

bu sewda küçenmiş bolur ay kadaş

ot içgü meñesin arıtgı adaş “Ey kardeş, onun sevdası güçlenmiştir; ey dostum, o ilaç içmeli ve beynini temizlemelidir.” (KB 6012)

sewinç “sevinç, hoşnutluk”

tünekte sen artuğ tileme sewinç

sewinç *ornı uçmak turur hem awınç* “Zindanda sen fazla sevinç bekleme; sevinme ve avunma yeri ancak cennettir.” (KB 5186)

sewügsüz “sevimsiz”

sewerig sewügsüz kılayın tise

tilin aygu neñni tıdıp birmese “Sevileni gözden düşürüp sevimsiz yapmak istenilirse, vaad edilen şeye engel olup vermemek yeterlidir.” (KB 2810)

sınağ “sınanmış, tecrübe edilmiş”

kışike sınağı bir ök körse tap

tilek bilgüke bir tilin yörse tap “Kişiyi sınamak için onu bir defa görmek yeterlidir; arzusunu anlamak için onun birkaç sözü yeterlidir.” (KB 3963)

sır “sır, gizli söz”

iki yüzlög erke sözüñ sözleme

yağılğay sözüñ sır açılğay yime “İki yüzlü insana sır verme; sözün yayılır, sırrın ortaya çıkar.” (KB 1298)

sızığ “sızı”

sözün sökse yalñuğ açıtısa tilin

sühükke sızığ ol köñülke yalın “İnsan sözüyle söver ve diliyle acıtırsa, bu kemiğe sızı ve gönüle ateş olur.” (KB 2579)

siliglik “temizlik, incelik”

amulluğ siliglik ukuş kılkı ol

ukuşsuz kişiler kamuğ yılkı ol “Sükûnet ve zarafet aklın niteliğidir; akılsız kişiler hayvan sürüsüne benzer.” (KB 585)

sir “sır, gizli söz”

kılumaz ma şükrün saña men bire

meniñdin şükür kıl saña sen sira “Bunların tekinin şükrünü bile sana eda edemem; benim tarafımdan kendin kendine şükret; hikmetine akıl ermez.” (KB 392)

sizik “seziş, sezme, şüphe”

uğınça kamuğka özüñ edğü kıl

saña edğü bolğay sizik tutmağıl “Gücün yettiğince herkese iyilik et; hiç şüphe etme, sana bundan ancak iyilik gelir.” (KB 4256)

siziksiz “şüphesiz”

uluğsıg beğük tutsa begler köñül

siziksiz uçuzluğ körür ay oğul “Beyler büyüklük taslar ve kibirli olursa, ey oğul, onlar şüphesiz itibar görmezler.” (KB 2118)

söz “söz”

bayat atı birle sözüğ başladım “Tanrı’nın adıyla söze başladım.” (KB 1)

eşit emdi bilge sözi ne tiyür

sözin yanğatur sözke yinçge ayur “Şimdi dinle, bilge ne der; onun bu konudaki sözü bu fikri ne kadar ince ifade eder.” (KB 613)

şuhbet “sohbet”

bu yanlıg bolur kör er at şuhbeti

katılmağ tilese emi bu otı “Hizmetkârlar ile ilişki böyle olur; onlar arasında yaşamak istersen devası ve çaresi budur.” (KB 4312)

sukluk “açgözlülük, tamahkârlık”

*bu **sukluk** ig ol bir otı yok emi*

anı emleyümez bu dünya kâmu “Açgözlülük, ilacı ve devası bulunmayan bir hastalıktır; bütün dünya kamları bir araya gelse yine tedavi edemezler”(KB 2002)

süzük “süzük, duru, saf, temiz”

arığ ol bu kut kıw arıglık tiler

***süzük** ol bu devlet **süzük**ni yöler* “Mutluluk ve ikbal temizdir, her yerde temizlik arar; bu devlet durudur ve ancak saf olanı destekler.” (KB 2105)

şart “şart”

*bu tüş ‘ilmiñe baksa **şartı** öküş*

muni bilgü aşnu yetürse ukuş “Bu düş yorumu, dikkat edersen, birçok şarta bağlıdır; buna akıl erdirmek için önce şunları bilmek gerekir.” (KB 5997)

şat “cesaret”

bu ay toldı aydı ay ilig kutı

*meniñ sözlegüke özüm yok **şatı*** “Ay-Toldı dedi ki: Ey devletli hükümdar, benim konuşmaya cesaretim yok.” (KB 776)

şehvet “şehvet”

*biri söz boguz köz bu **şehvet** otı*

bular ol kişike bu ta‘at yutı “Bir de söz, boğaz, göz ve bu şehvet ateşidir; bunlar ibadete engel olur, insan için felakettir.” (KB 6352)

şer(r) “kötülük”

*meniñdin iligke kaçan tegge **şer***

kiçig men kiçigdin negü yası bar “Benden hükümdara ne gibi bir kötülük dokunabilir; ben küçüğüm, küçükten büyüğe nasıl bir zarar gelebilir?” (KB 5063)

şifa “şifa, derman”

*igimke **şifa** sen sakınçka sewinç*

muñumka tayançım irikse awınç “Sen hastalığıma şifa, kederime sevinç, derdime dermansın; sıkıntılı zamanlarımda beni teselli eden sensin.” (KB 3773)

şübhe “şüphe”

bu üçte adın yok bu dünya neñi

*halal ol ya **şübhe** haram ol öñi* “Bu dünya malının yalnızca üç niteliği vardır: o ya helal ya şüpheli ya da haramdır.” (KB 3546)

ta‘at “itaat; ibadet”

seninde bar erken yigitlik küci

yawa kılma ta‘at tapuğ kıl tuçı “Sende henüz gençlik kuvveti varken, bunu boşa geçirme; Tanrı buyruklarına uy ve ibadet ile uğraş.” (KB 362)

tab‘ “huy, tabiat”

kişi tab‘ı dört ol qarışma yağı

biri küldürür bir kılur ün çoğı “Kişinin doğası birbirine karşı ve düşman unsurlardan oluşur; biri güldürür, biri de gürültü ve kavga çıkarır.” (KB 5866)

tadu “insanın yaratılış özelliği; tabiat”

kişi kırk yaşap öz tadu bilnese

tükel yılkı ol bu neçe sözlese “İnsan kırk yaşına gelir ve kendi doğasını bilmezse, nutuk sahibi olmasına rağmen o tam bir hayvandır.” (KB 4637)

taķ “müşköl; güç, zor”

ilahi bilür sen bu ‘acizlikim

sañar ok açar men muñum hem taķım “Ey rabbim, benim bu acizliğimi bilirsin; her sıkıntı ve müşkölümü ben sana açarım.” (KB 391)

taķaķ “güç, kuvvet”

aya beg katıqlan bu taķaķ teñi

törü kıl bođunķa tegürgil onı “Ey bey, gücün yettiğince kanunu uygula ve halkın hakkını vermeye çalış.” (KB 5288)

taķdir “takdir”

törütti bu ewren tuçı ewrülür

bayat hukmi taķdir bile tezgünür “Bu feleği yarattı ki, durmadan döner; Tanrı’nın hükmü ve takdiriyle hareket eder.” (KB 3194)

taķşır “kusur”

ķalı tuşsa taķşır yana ‘uzri ķol

tilin künde tevbe ķılınğıl yañı “Eğer kusur edersen, Tanrı’dan affını dile ve her gün tekrar tekrar tövbe et.” (KB 5289)

taķama‘ “tamahkârlık, açgözlülük”

yakınlık tilese tuçı üstikü

kötürgil taķama‘nı tirilgil büğü “Daima artan bir yakınlık görmek istersen, tamahkârlığı ortadan kaldır; ona her yerde engel ol.” (KB 4294)

tañ “şaşılacak, acayip şey”

tañı bu turur kör ölügli et öz

ölümüg unıtıp koður tilde söz “Şaşılacak şey şudur ki, ölümlü vücut ölümü unuttur ve bunun lafını bile etmez.” (KB 6074)

tap⁸ “yeter”

uķuşluğ kişike işi tap uķuş

biligsiz kişike atı tap söküş “Akıllı kişi için akıl yeterli bir eştir; bilgisiz kişiye hakaret tam bir addır.” (KB 320)

tapı “razı olma, kanaat etme”

tapuğ beg tapısı öze bolmasa

yaramaz bu tapğı neçe emgese “Hizmet beyin arzusuna göre olmadıkça, ne kadar zahmet çekilmiş olursa olsun, beğenilmez.” (KB 840)

tapılık “razılık, rıza gösterme”

ıdı yakşı aymış tapı bolmış er

tapılık içinde kutı tolmuş er “Olaniyla yetinen ve bu kanaatiyle tam bir mutluluğa kavuşmuş olan insan çok güzel söylemiş.” (KB 3799)

tapuğ “hizmet; ibadet”

tapuğ kıl tapuğ birle kul beg bolur

tapuğ siñmeginçe tilek kim bulur “Hizmet et, kul, hizmeti sayesinde bey olur; hizmeti beğenilmeyen kişi dileğine kavuşur mu?” (KB 612)

tapuğluğ “devamlı hizmeti olan”

tapuğluğ tise men özüñ tapğı yok

tusuğluğ tise men yana asğı yok “Bana hizmetin geçti desem, henüz bir hizmetin yok; faydan dokundu desem, henüz bir faydan olmadı” (KB 645)

tarab “neşe”

ķamuğ ğaflet ol bu sewinçin tarab

bu ğaflet bile öz yoķađur ‘aceb “Sevinç ve neşe hep gaflet eseridir; bu gaflet ile insan kendisini öyle mahveder, hayret!” (KB 5270)

tarlık “dar, darlık”

elig tarlıkı bolsa eğğü yime

⁸ Ünlü’ye ait *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*’nde bu sözcük, hem isim hem de fiil kökü olarak geçmektedir. (bkz. KTS 2012:749) KB’de daha çok “elverir, yetişir; yeter, yeterli” gibi anlamlarda kullanılan kelimenin yalnızca isim kökünde kullanıldığı beyitler incelenmiştir.

kılınç artatur kör muşadıp bu ma “Eli darlıkta kalıp muhtaç duruma düşünce, iyilerin bile tavrı ve hareketi bozulur.” (KB 5525)

tatıĝ “tat, lezzet; zevk”

tatıĝ kelimesi “tat, lezzet” anlamında somut bir kelimedir. Fakat bu kelimenin geçtiĝi beyitlerde soyut bir kelimenin “tadını, lezzetini” ifade ettiĝi için kelime soyut bir hâl almıştır.

yanıda bolur körse barça tatıĝ

tatıĝnı tilep er kör emger kıtıĝ “Dikkat edersen, bütün zevkler yenide bulunur, zevk için insan her zahmete katlanır.” (KB 689)

tatıĝsız “tatsız”

tatıĝka tatıĝsız süçigke açıĝ

ağışka iniş ol edizke batıĝ “Tatlıya karşı tatsız, lezzetliye karşı acı, çıkışa karşı iniş ve yüksekliğe karşı derinlik vardır.” (KB 6121)

tawrak “acele”

teşi teg yimegil yime tawrakın

silig bolma artuĝ tişi teg saĝın “Yerken obur gibi yeme, acele etme; fakat dişi gibi de fazla nazlanma.” (KB 4132)

tayanç “dayanak, teselli”

igimke şifa sen saĝınçka sewinç

muşumka tayançım irikse awınç “Sen hastalığıma şifa, kederime sevinç, derdime dermansın; sıkıntılı zamanlarımda beni teselli eden sensin.” (KB 3773)

ta‘ziyet “başsaĝlığı”

eşitti ilig keldi ewdin turup

aşar ta‘ziyet kıldı köşlin turup “Hükümdar bunu haber alınca, saraydan kalkıp Ögdülmiş’in yanına geldi, ona gönülden başsaĝlığı diledi.” (KB 6304)

tegim “layık”

silig erke devlet sinimlig bolur

silig bolsa kıtka tegimlig bolur “Nazik insan mutluluĝu hazmeder; insan nazik olursa devlete layık olur.” (KB 2446)

temam “tamam, tam, bütün”

tükel miş yaşasa tilekin tamam

*tükel ök bulumaz kerekin **temam*** “İnsan bin yıl yaşasa bile; arzu ve ihtiyaçlarının hepsini tamamlayamaz.” (KB 5431)

teñ “denk, benzer, akran”

eşittim senin edgü kılın yanın

*bu öđte yok ol tip saña tuş **teñin*** “Senin iyi tavır ve hareketlerini duydum; bu devirde sana denk ve eş olmadığımı işittim.” (KB 3199)

teñsizlik “denk olmama, uygunsuz olma”

ıdı sak küdezgü bu yirde begin

*yoduğ tegmese anda **teñsizlik*** “Beyini çok dikkatle gözetmeli; başına kötü bir şey, bir felaket gelmesini önlemeli.” (KB 2582)

teñrilik “Tanrılık”

köni bardı keldi neçe egrilik

*kanı kalmadı bir kişi **teñrilik*** “Doğruluk gitti, yerine nice eğrilik geldi; Tanrı için iş gören tek bir kişi bile kalmadı.” (KB 6475)

teviz “çekememe, haset etme, kıskanma”

tevizlik bolur bu kapuğda öküş

***teviz** kayda erse tütüş ol uruş* “Bu saray kapısında birbirini çekememek çok olur; nerede çekememek olursa orada kavga eksik olmaz.” (KB 4247)

tevizlik “çekememezlik, hasetlik, kıskançlık”

tevizlik ig ol bir otatgu uzun

yimişi anı yir sızar bu özün “Çekememek bir hastalıktır ve uzun bir tedaviye muhtaçtır; o kendisini yer ve o kendi kendisini eritir.” (KB 4253)

tetiglik “zekilik”

bağırsak kerek hem oduğ sak tetig

***tetiglik** bile er kılur miñ itig* “Hazine dar gönülden bağlı, uyanık, ihtiyatlı ve zeki olmalı; insan zekâyla her işinde başarılı olur.” (KB 2761)

tevfik “Tevfik, Allah’ın yardımına kavuşma”

*bayat birdi **tevfik** saña edgüke*

kamuğ edgülıkke sunup teggüke “Tanrı sana iyilik yapmak ve her türlü iyiliğe erişebilmek için tevfikini refik etmiştir.” (KB 5745)

tewşig “çarşıma”

kara kağgusı barça karnı üçün

boğun tewşigi barça boğzı üçün “Kara halkın kaygısı hep karnı içindir; onun çalışıp didinmesi hep boğazı içindir.” (KB 4327)

tezginç “hayat”

yarattı kör ewren tuçı ewrilür

anıñ birle tezginç yime tezginür “Bak, feleği yarattı durmadan döner; onunla birlikte hayat da durmadan devreder.” (KB 126)

tıldağ “bahane, sebep”

sen aymış bu söz barça andağ turur

haқиқat körü barsa tıldağ turur “Söylediklerinin hepsi doğrudur; fakat dikkat edersen, bunlar hakikatte ancak birer bahanedir.” (KB 3368)

tilek “dilek”

bayat birdi barça tilemiş tilek

bayat oқ bolu birsü arқа yölek “Tanrı verdi dilediğın bütün dilekleri; bundan sonra da daima sana arka ve destek olsun.” (KB 90)

tilekim anıñdın umıñım añar

sıgıñu idim ol küwençim añar “Her arzumu Tanrı’dan diler, ona ümit bağlarım; her şeyde Tanrı’ya sığınır, ona güvenirim.” (KB 4764)

tirgük “direk”

Somut bir kavramın karşılığı olan *tirgük* sözcüğü, eserde kullanıldığı beyitlerde soyut bir nesnenin “temelini” ifade etmektedir:

bu kök tirgüki ol könilik törü

törü artasa kök turumaz örü “Adaletle dayanan kanun bu göğün direğidir; kanun bozulursa gök yerinde duramaz.” (KB 3463)

tiriglik “dirilik, canlılık, hayat, ömür”

bu iki bile işke yakma iwe

kalı yaksa kıldıñ tiriglik yawa “Öfke ve gazap ile işe yaklaşma; eğer yaklaşırsan, ömrü ziyan edersin.” (KB 323)

titim “inat, azim”

yüreklig kerek beg yime alp atım

yürek birle boldı yağıқа titim “Bey cesur, kahraman ve atılgan olmalı; bey yüreğiyle düşmana karşı koyar.” (KB 2043)

toğum “doyum, doyumluk”

*kamuğ bir **toğum** yim aş içgü için*
özünü uçuz kılmağıl sen küçün “Bir doyumluk bu yiyecek ve içecek için kendini zorla itibardan düşürme.” (KB 4587)

toķ “tok”

*neçe me **toķ** erse yigü beg aşı*
bu begler aşı ol ağırlık başı “İnsan ne kadar tok olsa bile beyin yemeğini yemelidir, bu beylerin yemeği ikbalin başlangıcıdır.” (KB 4133)

toķ kelimesinin gerçek anlamda kullanıldığı beyitler nadirdir. Bu kelime, genellikle *közi toķ*, *köñli toķ* biçiminde görülmektedir:

*negü tir eşitgil közi **toķ** kişi*
*közi **toķ** kişi boldı baylar başı* “Gözü tok insan ne der, dinle; gözü tok insan en zengin insandır.” (KB 2614)

toķış “savaş, vuruşma”

yağın sü telim tutsa azraķ seniñ
***toķış**ka iwinme yarağ kör anıñ* “Eğer düşmanın askeri çok ve seninki daha azsa, savaşa acele etme, ona göre tedbir al.” (KB 2359)

toķluk “tokluk, tok olma”

*ajun **toķlukı** barça açlık turur*
ereji sewinçi kör emgek erür “Dünya tokluğu hep açlıktan ibarettir; onun huzuru, sevinci hep zahmettir.” (KB 5317)

toķu “âdet, düzen, töre”

*törü hem **toķu** birle öğren tapuğ*
tapuğ bildiñ erse yarudı yüzüñ “Töre ve usule göre hizmet etmesini öğren; hizmet etmesini bilersen başarılı olursun.” (KB 4001)

toķum “dayanak, destek”

*awıñum sığıñum yölekim **toķum***
ol ol bir idi toğgu açım toķum “Avunacağım, sığınacağım, desteğim ve dayanağım odur; açlığında ve tokluğunda beni gözeten o bir olan rabbimdir.” (KB4794)

toluluk “doluluk”

atım erdi ay toldı kılķım tolu

*irildi **toluluk** tüker öz ölü* “Adım Ay-Toldı, tavır ve hareketim dolunay şeklindeydi; bu dolunluk eksildi, varlığım ölümle bitiyor.” (KB 1351)

töñdi “ters hareket, kanunsuzluk”

bu yañlıg turur bu ajun öñdisi

*kerek öñdisi tut kerek **töñdisi*** “Bu dünyanın kanunu böyledir; ister buna göre hareket et, ister aksi yolu tut.” (KB 4720)

törü “görenek, âdet, kanun, yasa”

*ajun inçke tegdi tüzüldi **törü***

***törü** birle atın qopurdi örü* “Dünya asayışe kavuştu ve düzen kuruldu; o adını kanunla yüceltti.” (KB 103)

kimiñ devleti baş kötürse örü

*qamuğ edgü kılgu buđunқа **törü*** “Halkın içinde yükselip ikbale eren insan halka hep iyi kanunlar koymalıdır.” (KB 545)

törüsüzlük “düzensizlik”

***törüsüzlük** ol bu törüçe yorı*

törüsüz kişiler kişiğe qorı “Bütün bunlar usul bilmezlikten ileri gelir, usule uygun davran; usul bilmeyen kişilerin başkalarına zararı dokunur.” (KB 4603)

töz “asil, kök, soy”

bu edgü qayu ol neteg ol özi

*negü teg bolur edgü kılkı **tözi*** “İyilik nasıl ve ne gibi bir şeydir; iyinin hali tavrı ve yaratılışı nasıl olur.” (KB 855)

tusu “fayda, menfaat”

iligke meniñdin asıg bolmağay

*tusulsu tise hem **tusu** bulmağay* “Hükümdar benden hiç yararlanamayacak; kendisine faydalı olmamı istiyorsa, ona hiçbir faydam dokunmayacak.” (KB 4852)

tusuğluğ “faydalı”

tapuğluğ tise men özüñ tapğı yok

***tusuğluğ** tise men yana asğı yok* “Bana hizmetin geçti desem, henüz bir hizmetin yok; faydan dokundu desem, henüz bir faydan olmadı” (KB 645)

tutğak “öncü”

*bela miñnet ol ig ölüm **tutğakı***

ölümde tatıg yok azu yakşıısı “Hastalık bela ve mihnettir, ölümün öncüsüdür; ölümün zevki yoktur, onun iyisi olmaz.” (KB 4619)

tutruk “dayanak”

ağın iki neğ ol bu il tutrukı

birisi saw altun kılıç bir tağı “Memleketi ayakta tutan iki şey daha vardır: biri som altın, biri de kılıçtır.” (KB 3039)

tü “türlü, çeşitli; renkli”

tümen miñ tü erdem öküş ögdiler

uķuş birle kılınış üçün ögdiler “Binlerce erdem ve birçok alkışlanan iş, akıl ile yapılmış olduğu için övülmüştür.” (KB 304)

tüp “dip, esas; herhangi bir şeyin aslı”

negü tir eşitgil uķuşluđ büğü

bügüler sözün sözke ul tüp tigü “Akıllı hakîm ne der, dinle; hakîmlerin sözünü sözlerin temeli ve esası olarak kabul etmelidir.” (KB 6061)

türlüg “türlü, çeşitli”

çıkardı yigü içgü türlüg aşı

ayur azkına tat ay eğgü kişi “Her türlü yiyecek ve içecek çıkardı: Ey aziz insan, azıcık bunlardan tat, dedi.” (KB 5440)

türk “güç, kuvvet”

ay ilig bağa kör seniñde oza

beg erdi atañ ilde erk türk tüze “Ey hükümdar, bak memlekette senden önce idareyi elinden tutan bey senin babandı.” (KB 5151)

tüs “renk”

ğara erdi kuzğun tüsi teg başım

kuğu kondı başğa yetildi yaşıım “Başım kuzgun gibi karaydı; şimdi başıma kuğu kondu, yaşıım da çok ilerledi” (KB 5643)

tüş “düş, rüya”

tüşüg barça түş tip tilin yörmegü

bu түşnüñ yörügi telim ay büğü “Her düşü de düş diye yormamalı, ey hakîm, düşün yorumu çoktur.” (KB 5999)

tütüş “kavga”

bor ol bu biligke uķuşğa yağı

bor atı haqikat tütüş ol çoğı “İçki bilginin ve aklın düşmanıdır; içkinin adı hakikatte kavga ve gürültüdür.” (KB 2651)

tüz “asil; temiz”

bayat tapğına bu ulanmış özüm

kişi tapğı kılmak yararmı tüzüm “Kendini Tanrı kulluğuna vakfetmiş olana, insan kulluğu yapmak yakışır mı, ey doğası asilim.” (KB 3696)

tüzünlük “yumuşak huyluluk, asillik”

uwutsuz kuluñ men yazukum telim

tüzünlük *seniñdin kelür belgüre* “Ben utanmaz bir kulunum, günahım çoktur; sen esirgeyicisin, şefkat senden gelir.” (KB 6638)

u “uyku”

awınma erejke küwenme ay beg

awınçıñ küwençıñ udtğay u teg “Avunma ve huzura güvenme, ey hükümdar; bu avunman ve güvenmen seni gaflet uykusuna düşürür.” (KB 1424)

uçuzluk “ucuzluk, değersizlik”

buşar öğte beglerke barma yağık

kalı bardıñ erse uçuzluk anuñ “Hiddetlendikleri zaman beylere yaklaşma; eğer yaklaşırsan, gözden düştüğün gündür.” (KB 783)

udku “uyku”

ayıttı ilig emdi köñlüñ neteg

negü ol igiñ emdi udkuñ neteg “Hükümdar sordu: Nasılsın, bu hastalığın nedir; şimdi uykun nasıl?” (KB 1069)

ukuğ “anlayış”

basa aydım emdi munu yalñukuğ

ağırlıķı boldı bilig ög ukuğ “Bundan sonra şimdi insandan bahsettim; onun değeri bilgi, akıl ve anlayıştır.” (KB 147)

ukuş “anlayış”

ukuş sözcüğünün bir diğer anlamı akıldır. Bu anlamda kullanıldığı beyitler İnsan Vücutuyla İlgili İsimler kategorisinde yer almaktadır.

bilig birdi yalñuķ beğüdi bu kün

ukuş *birdi ötrü yazıldı tüğün* “Ona bilgi verdi ve insan bugün yükseldi; ona anlayış verdi ve böylece düğümler çözüldü.” (KB 150)

ul “temel, asıl”

*bu beglik **ulı** kör könilik turur*

köni bolsa begler tiriglik bolur “Bu beyliğin temeli doğruluktur; beyler doğru olursa dünya huzura kavuşur.” (KB 819)

uluğluk “ululuk, şeref, büyüklük”

*bu beglik **uluğluk** idı edgü neñ*

yorıķı köni erse ay kızgu eñ “Ey yüzü sevinçle parlayan ihtiyar kişi, insan dürüst hareket ederse bu beylik ve ululuk çok iyi şeydir.” (KB 453)

umdu “dilek, istek, tamah”

suk erse bitigçi bilig artatur

*bitir **umdu** birle bitig artatur* “Kâtip haris olursa, bilgisini kötüye kullanır; tamah ederek yazar ve yazıyı tahrif eder.” (KB 2725)

uminç “ümit, umut”

uminçim** sen ök sen mañā ay **uminç

uminç** kesmegey men sañā ay **uminç “Ey ümidim, bana ümit bizzat sensin; ey ümidim, senden ümidimi kesmeyeceğim.” (KB 6515)

umunç “ümit, umut”

*bütün can üzülse **umunç** tut uluğ*

bayat birge edgüke edgü yoluğ “Can çıksa dahi, ümidini kesme; inan ki, Tanrı iyi kişiye iyi yol gösterir.” (KB 2163)

uruş “vuruş; savaş”

tevizlik bolur bu kapuğda öküş

*teviz kayda erse tütüş ol **uruş*** “Bu saray kapısında birbirini çekememek çok olur; nerede çekememek olursa orada kavga eksik olmaz.” (KB 4247)

usal “gafil”

***usal** bolma saklan kamuğ işte sen*

bu saqlık bile iki ajun tilen “Gafil olma, her işte ihtiyatlı ol; her iki dünyayı aynı tedbirle dile.” (KB 443)

usallık “gafillik”

erejlig bolayın tise sen özün

***usallıķnı** koğıl ay kılķı tüzün* “Huzur içinde yaşamak istersen, ey yumuşak huylu, ihmalkârlıķı bir tarafa bırak.” (KB 4559)

usayuk “gafil”

usayuk bu yaluk bilir olgusin

özindin kitermez usallık usın “Bu insan gafildir; öleceğini bildiği halde, gaflet uykusundan kurtulamaz.” (KB 6075)

uşak “dedikodu”

yoğama kişig sen uşak sözleme

köni sözlegil söz barın kizleme “Başkaları hakkında gammazlık etme, dedikodu yapma; doğru sözü söyle, doğruyu gizleme.” (KB 4108)

uwut “hayâ”

könilik uwut hem bu edgü kılınç

üçegün birikse bu buldı sewinç “Doğruluk, hayâ ve iyi hareket bu üçü kimde birleşirse, o insan mutlu olur.” (KB 1664)

uwutsuzluk “hayâsızlık”

uwut ol tıdıglı kamuğ teşsizig

uwutsuzluk erke idi teşsiz ig “Her türlü densizliğe hayâ engel olur; hayâsızlık insan için çok fena bir hastalıktır.” (KB 1662)

uzluk “ustalık, maharet”

kişi duşmanındın asıg kılmadı

kalı kıldı erse özi uzluğu “İnsan düşmanından fayda görmemiştir; eğer görmüşse bu ancak kendi mahareti sayesinde olmuştur.” (KB 4191)

uzak “uzak”

oğuğ sak kerek keğ kereksiz azak

azak bolsa işçi bolur iş uzak “Çok uyanık, dikkatli olmak gerek; savsaklamak gereksiz; hizmetkâr savsaklayıcı olursa, işler uzak kalır.” (KB 2813)

‘uzr “özür, mazeret, bahane”

bu kün tügme kaşın ay bilge bögü

özüm ‘uzrin aysa yime eymenü “Bugün ürkererek, kendi özrümü söylersem, bana kaşını çatma, ey bilge hakim.” (KB 191)

uzunluk “itibar”

uzunluk tilese özün hem sözüñ

elig kışga tutıl kutuldu özün “Hem kendinin hem sözünün nüfuzunu kırmamak istersen, her işe karışma; bu suretle bunu sağlamış olursun.” (KB 4296)

üdik “hasret, sevdâ”

ayur ay kadaşım maña bak turup

üdiklerim *uçsun yüzüñni körüp* “Ey kardeşim, kalkıp bana bir bak, yüzünü göreyim de hasretim dinsin, dedi.” (KB 6300)

ügük “dolu, yığılı”

tüşüp kirdi ewke saķınçın tügük

sewinçi kitip köñli kağgun ügük “Gelip evine girdi; yüzü kederli, neşesiz ve gönlü hüznle dolu.” (KB 6198)

ülüg “pay, hisse, kısmet”

biligsiz karağu turur belgülüg

ay közsüz karağu bilig al ülüg “Bilgisiz, muhakkak ki kördür; ey gözsüz kör, bilgiden hisseni al.” (KB 271)

ülügsüz “nasipsiz, fakir”

negülük tise sen uķuşsuz turur

uķuşsuz kişiler ülügsüz turur “Niçin dersen, o akılsızdır; akılsız kişiler ne mükafat görür ne de ceza.” (KB 296)

ülüş “pay, hisse, kısmet”

bu ay toldı aydı kör erdem öküş

meniñdin tegir tegse erke ülüş “Ay-Toldı dedi ki: Erdemim çoktur; insanlara kısmet gelirse benden gelir.” (KB 673)

ün “ün, nam, şöhrat”

keçürdi küwençin sewinçin küni

ajunķa yağıldı atı çaw üni “Gününü sevinç içinde güvençe geçirdi; adı, şöhrati ve namı dünyaya yayıldı.” (KB 3095)

üsten “üstün, galip”

yanut birdi ögdülmiş aydı ilig

yađıķa tuçı bolsu üsten elig “Ögdülmiş yanıt verdi ve dedi ki: Ey hükümdar, düşmana karşı her zaman üstün ol dedi.” (KB 2269)

va‘de “vaat, söz”

yime va‘de kılınmış öküş eğgülük

ağırlık açığılar yigü keğgülük “Bir de mevki, ihsan, yiyecek ve giyecek hususunda birçok lütuf vaadinde bulunmuşlar.” (KB 3734)

vaşiiyyet “vasiyet”

ötündi iligke negü körmişin

ölürde **vaşiiyyet** itip *koğmışın* “Ögdülmiş ne gördüğünü ve ölürken vasiyet edip bırakmış olduğu mirası hükümdara arz etti.” (KB 6321)

vefa “vefa, sadakat”

cefadın cefa ok kelir ay idim

vefada vefadın adın bilmedim “Ey rabbim, cefadan yine cefa gelir; vefada vefadan başka bir şey görmedim” (KB 6517)

vişal “visal, kavuşma”

tirigle firakka vişal bar umınç

ölügli **vişaldın siziksiz yırak** “Sağken, fıraka karşı visal ümidi vardır; ölen ise şüphesiz visalden uzaktır.” (KB 6209)

yad “anma, hatırlama”

idim yadı tap ol awıngu işim

körü **ıdmağay teñri itgey işim** “Rabbimin zikri beni teselliye yeterlidir; Tanrı beni bırakmaz, o işimi yoluna koyar.” (KB 6189)

yağıglıg “yayılı; hazır”

boğun başlar erke bolur miñ yağı

yağı bolsa kimke yağıglıg ağı “Halkın başında bulunan kişinin birçok düşmanı olur; kimin düşmanı varsa, ona karşı ağ hazırlanmış demektir.” (KB 2834)

yağılık “düşmanlık”

tağı bir yağılık asıg yas üçün

bolur bu yağılık kılur er öçün “Bir de çıkar yüzünden düşmanlık olur; bu düşmanlığı insan intikam hissiyle yapar.” (KB 4226)

yağı “düşman”⁹

bularda birisi biriñe yağı

yağıka yağı ıdtı kesti çoğı “Bunlar birbirine düşmandır; Tanrı düşmana karşı düşman gönderip savaşı kesti.” (KB 144)

⁹ *Düşman* kavramı, günümüzdeki anlamıyla çok geniş alanda kavramsallaştırılmıştır. Kötü alışkanlıklar, zor durumlar, cahillik, ekonomik sıkıntı... düşman olarak algılanabilir. *Düşman* kavramı somut bir orduyu gösterse bile somutluğun sınırları açık ve net değildir. O yüzden *düşman* kelimesi, soyut kavramlar içerisinde değerlendirilmeye daha uygun bulunmuştur.

yağının tiriglik tatıgsız bolur

yağı kayda erse yarağsız bolur “Düşman yüzünden hayat tatsızlaşır; nerede olursa olsun düşman zararlıdır.” (KB 3397)

yağukluk “yakınlık”

ne körklüg bolur kör bağırsak kadaş

kadaşka yağukluk ulasa adaş “Akrabaların birbirine candan yakınlık ve samimiyet göstermesi ne güzel şeydir.” (KB 3297)

yakınlık “yakınlık”

kimi tutsa begler öziye yakın

kamuğ neñ yakınlık kıılır kör baqın “Beyler kimi kendilerine yakın tutarlarsa, bak ve dikkat et, herkes ona yakınlık gösterir.” (KB 605)

yaklık “yakınlık”

bu söz kim sen aydın bağırsaklık ol

kadaş belgüsi hem yağuk yaklık ol “Bu söylediğin sözler senin şefkatinden ileri geliyor; bu akrabalık nişanesi ve yakınlık alametidir.” (KB 3335)

yalawaçlık “elçilik”

negü teg kerek bu yalawaçlık er

añar bütse begler qarılatsa yir “Beylerin ona inanması ve onu yollaması için bu elçiliğe nasıl bir insan gerekir?” (KB 2595)

yalğan “yalan”

tili yalğan erniñ cefa kılkı ol

cefa kimde erse uş ol yılkı ol “Sözü yalan olanın tavır ve hareketi cefadır; cefa kimdeyse, o kişi hayvandır.” (KB 2041)

yalıuz “yalnız”

bu yalıuz turur sen tidiñ ay kadaş

bayat yadı iş tap maña ay adaş “Ey kardeş, sen bana: Yalnız yaşıyorsun, dedin; ey dostum, zikrullah benim için yeterli arkadaşdır.” (KB 3349)

yalıuzluk “yalnızlık”

bu yalıuzlukumdın maña yası yok

et öz din esenin munın buldum oq “Bu yalnızlığımın bana zararı yoktur; ten ve din sıhhatini ben burada buldum.” (KB 3359)

yañ “merkez; âdet, kaide, tarz”

*bu dünya **yañı** bu eğerse kaçar*

koçu birse ewre saña yol açar “Bu dünyanın huyu böyledir; peşine düşersen senden kaçar; vazgeçersen sana doğru gelmeye başlar.” (KB 4929)

yañķu “yankı”

*ķaya **yañķusındın** koçu bolmağıl*

sini sen tiseler anı senlegil “Kaya yankısından daha aşağı kalma; sana ‘sen’ diyenlere sen de senle.” (KB 4311)

yañluk “yanlış, hata”

*iweklik turur barça **yañluk** başı*

amulluk turur barça eğgü işi “Bütün yanlışlıkların başı aceleciliktir; bütün iyi işler ileriye düşünerek yapılan işlerdir.” (KB 633)

yañşak “geveze”

tilin sözlemese ağın tir ķişi

*öküş sözlese atı **yañşak** başı* “Konuşmayan ķişiye dilsiz derler; çok söyleyenin adıysa geveze başıdır.” (KB 1027)

yañzağ “kıyas; örnek”

yimiş yigü ni ‘met çiçekinde kör

*ķamuğ neñke **yañzağ** muni bilgü teñ* “Meyveyi, yiyecek nimetleri, çiçekteyken görmeli; her işte misal olarak bunu örnek tutmalı.” (KB 1651)

yanığ “cevap, karşılık”

bu begler sewinçi yarınķı asığ

*du ‘a tap maña eđgü atın **yanığ*** “Bu beylerin sevinci yarının kârıdır; buna karşılık hayırdı ve iyi adla anılmam bana yeter.” (KB 3020)

yanış “dönüş”

*negü asğı ahır **yanış** yirke boldı*

turu ķaldı dünya iki böz ilettim “Fakat bunların faydası ne, sonu toprağa dönüş oldu; dünya geride kaldı, beraberimde ancak iki bez götürdüm.” (KB 6552)

yanut “yanıt, cevap”

*saña eđgü ķıldı ilig miñ **yanut***

*ol eğgü **yanutı** sen eğgü anut* “Hükümdar sana iyilik yaptı, bu iyiliği iyilik ile yanıtlamaya çalış.” (KB 5790)

yarağ “uygun, yarar”

bitigmi kerek ya söz ıdşa tilin

yarağı *negü teg sen andağ kılın* “Mektup mu gerekir ya da ağızdan söz mü ulaştırmalı; sen nasıl uygun görürsen öyle yap.” (KB 3156)

yarağlıg “yararlı, faydalı”

yarağlıg tise men kılayın bu iş

yarağsız tise kılsunı bu kişeş “Kişinin kendisi kendi işini iyice bilemez; onu başkasına danışarak yapmak faydalı olur.” (KB 5655)

yarağçı “ehil, usta”

örün kırğıl artuk yağıçı bolur

yağıçı bolur hem yarağçı bolur “Savaşta saç sakal ağartmış kişiler daha iyi savaşırlar; bunlar savaşçıdır ve bu işi çok iyi bilirler.” (KB 2372)

yaraşı “uygun, münasip”

köñül tutsa qoğkı hem elgi ağı

bularka yaraşı bağırsaklıkı “Bey gönlünü alçak tutmalı, eli açık olmalı, merhameti de bunlara uygun olmalı.” (KB 2073)

yaraşıklık “uygunluk”

qayuda yaraşıklık erse yakın

ol işte bolur asğı köñlün bakın “Nerede yakınlık ve uygunluk varsa, o işte fayda vardır; bunu iyice düşün.” (KB 3210)

yarı “yardım, kuvvet”

meniñdin kerek bolsa yarı basut

maña ay kılayın ol işke men ot “Sana herhangi bir işte benim de yardımım gerekirse, bana söyle, ben o işe bir çare bulayım.” (KB 5850)

yarlıg “buyruk, emir, ferman”

ağır tutğu yarlıg uçuz kılsa öz

uçuzluqtın ötrü ağır bolsa öz “Tanrı’nın emirlerini üstün ve kendini değersiz tutmalı; kişi böyle davranmakla, sonunda kendisi kıymet bulur.” (KB 3676)

yarp “sağlam”

yime yakşı aymış büğü bilgi yarp

kişi köñli yuwқа küdeşmeki sarp “Parlak bilgili hakîm yine çok güzel söylemiş; insanın gönlü yufka ve koruması da güçtür.” (KB 3393)

yarşı “yarım, yarısı”

bu din dalı dünya dalı karşı ol
*yağuşmaz ikigün yolu **yarşı** ol* “Din dalı ile dünya dalı birbirine karşıdır; bu ikisinin yolu birbirine yaklaşmaz/kesişmez.” (KB 5311)

yas “zarar, ziyan”

buşar bolsa begler kelip öwkesi
*yırak turğıl anda tegürgey **yası*** “Beyler öfkeleri tutup hiddetlenirse, onlardan uzak dur, yoksa zararları dokunur.” (KB 781)

yaslık “zarar”

*bir ök erse duşman miñ ol **yaslık***
miñin dostuñ erse bir ol azlık “Düşman biricik de olsa zararı bindir; binlerce dostun olsa bile daima biri eksiktir.” (KB 4190)

yassız “zararsız”

*asığ kolsa barça özüñ **yassızın***
berü kel tapuğ kıl köñül bir ısn “Zarar görmeden, kendine hep fayda sağlamak dilersen, beri gel, hizmet et, gönül ver, ısn.” (KB 106)

yaş “yaş, ömür”

uluğluk tilese aş içgü üle
*uzun **yaş** tilese bulur aş bile* “Büyüklik dilersen yiyecek ve içecek dağıt; uzun ömür istersen o da bununla olur.” (KB 2322)

yawa “heder, boşu boşuna, gereksiz”

katıqlan yañılma könilik yolın
*yigitlik **yawa** kılma asğın alın* “Gayret et, doğruluk yolundan şaşma; gençliğini ziyan etme, ondan faydalanmasını bil.” (KB 360)

yawalık “boşunalık, gereksizlik”

***yawalık** bile borqa baş soğmasa*
***yawalık**ka boşlağ neñin saçmasa* “Boşu boşuna kendini içkiye vermemeli, boş yere malını saçıp heba etmemeli.” (KB 708)

yayığlık “döneklik”

***yayığlık** yok erse bu irsellikñ*
ne eđgü iş erdi senñ kelmekñ “Bu kararsızlığın ve bu hercailiğin olmasaydı, senin gelmen ne iyi bir iş olurdu.” (KB 715)

yazım “şaşma, yanılma”

yol ağzında erse kişi başlağı
törüsün tokusun yazım kılmagı “Yol ağzındaysa insanlara rehberlik eder;
merasim, örf ve âdetin yanlış yapılmamasına dikkat eder.” (KB 2497)

yıdığ “koku; kötü koku”

biri sözlegü ol tokuzı tıdığ
tıdığ söz tüpi aşlı barça yıdığ “Biri söylenebilir, dokuzu yasaktır; yasak
sözler aslında hep fenadır.” (KB 999)

yıldız “kök, esas”

bu ol emdi beglik köki yıldızı
bu ol edgü begler yorıkı izi “Beyliğin kökü ve temeli işte budur; iyi beylik
vasıflarına iyice sahip olan beylerin tuttukları ve tutacakları yol budur.” (KB 5907)

yışığ “bağ; gönül bağı”

iligke yışığ boldı köñli bütüp
ağı kaznağı birdi edgü tutup “Hükümdara sadakatle bağlanarak siper oldu;
hazineyi ve malı iyi idare etti.” (KB 1719)

yiglik “iyilik”

anasında toğsa toğar beglikin
körü öğrenür iş bilür yiglikin “Bey doğarken beylikle doğar; görerek
öğrenir ve işlerin hangisinin iyi olduğunu bilir.” (KB 1932)

yil “ejderha, cin”

körü barsa dünya kılınçı teñi
yigen yil büke teg bu kılkı yañı “Dikkat edersen, dünyanın, doğası gibi
tavrı ve hareketi de doymak bilmez bir ejdere benzer.” (KB 6388)

yirinçig “tiksinti verici, iğrenç”

kamuğ eski neñler irinçig bolur
irinçig yüki kör yirinçig bolur “Bütün eskimiş şeyler yıpranmış olur;
yıpranmış şeylere katlanmak sıkıntı ve tiksinti verir.” (KB 687)

yış “gayret”

tapuğ kılmak emgek katığ iş bolur
munı bilse begler tapuğ yış kıılır “Hizmet etmek zahmetli ve ağır bir iştir;
beyler bunu takdir ederse hizmetkâr daha çok gayret eder.” (KB 2959)

yışın “çökük, çökmüş”

boğuzuğ küdez tutçı ıgsız yorı
ķılur ig ķışiniñ yüzini yışın “Boğazı daima gözet, hasta olmamaya çalış;
hastalık insanın yüzünü yışın yapar.” (KB 4675)

yitim “tamam”

yarım ya yitim bolğa oldruğ turuğ
yawuz bolğa köñlüñ ay edğü uruğ “Oturma yeri ve duracak yeri yarım
veya tamam olur, yer bulunmaz; ey asil nesepli insan, kalbin kırılır.” (KB 4585)

yoğuğ “felaket, zarar; iftira”

biliglig beg erdi uķuşluğ oğuğ
ısızke ot erdi yağıķa yoğuğ “O bilgili, akıllı ve uyanık bir beydi; kötü için
ateş ve düşman için afetti.” (KB 408)

yog “yoğ, yas, matem”

yog aşı bolur ya ölüğ atıña
ya ol at bulup aş birür yatıña “Ya da bir ölü için yapılan yog aşı olur ya da
biri bir rütbe alınca başkalarına ziyafet çeker.” (KB 4577)

yogun “yoğun, şişkin, kalın”

biziñ köñlümiz öldi bolğa bu kün
hava nefis me kıldı boyun keğ yogun “Hava ve nefsin boynunun bu kadar
kalınlaşmış olduğuna bakılırsa, bizim gönlümüz bugün ölmüş olmalı.” (KB 4913)

yokluk “yokluk”

ajun malı tirdi özüm suķlukun
ķalır neñ barır men bu kün yoklukun “Açgözlülük ile dünya malını
topladım; mal kalıyor, bense bugün her şeyi bırakıp yokluk içinde gidiyorum.”
(KB1119)

yoņağ “gammazlık”

birisi ozunçı yoņağ ķılğuçı
biri iki yüzlüğ ķişi umduçı “Biri iftiracıdır, gammazlık edendir; biri
ikiyüzlü, çıkarıcı kişidir.” (KB 4272)

yölek “destek”

tiriglik tilegil tileme tilek
tilek bulğuşa bu tiriglik yölek “Dilek dileme, sağlık dile; hayat dileğe
erişmek için ancak bir yardımcıdır.” (KB 3315)

yörüg “tabir”

nelük özke teşsiz yörer sen yörüg

yörügke barır tüş ay köñli örüg “Niçin düşünü kendine kötü yoruyorsun; düş yorumuna göre çıkar, ey nefesine hâkim olan.” (KB 6038)

yuluğ “fıdye, feda, kurban”

bezendim begim boldı hağan uluğ

ötündüm munu kolsa canım yuluğ “Bezendim, çünkü ulu hakan beyim oldu; dileğim budur: O isterse canım feda olsun.” (KB 85)

yuluş “fıdye”

asığ kıldı erse ölümke kümüş

kümüş kılğay erdi er özke yuluş “Ölüme karşı gümüş fayda etseydi, insan gümüşü kendisine fıdye yapardı.” (KB 1113)

yumuş “hizmet, vazife”

uluğlar sözün tut yumuş kıl yügür

uluğ sözi tutsa tilekke tegir “Büyüklerin sözünü dinle, hizmetlerine koş; büyüklerin sözünü tutan dileğine erişir.” (KB 4179)

yut “felaket”

usal bolma begler küyer ot turur

küyer otka yaksa anar yut turur “İhmalci olma, beyler yanar ateştir; yanar ateş, ona yaklaşan için felakettir.” (KB 654)

yük¹⁰ “yük”

bular erdi din hem şeri‘at köki

bular yüğti kafir münafık yüki “Bunlar din ve şeriatın temeliydi; bunlar kâfirler ile münafıklardan gelen eziyetlere katlandılar.” (KB 59)

yüzsüzlük “yüzsüzlük”

bu kaçım tüğüki bu körksüzlüküm

küçemçi kelirke bu yüzsüzlüküm “Benim bu sertliğim, kaşlarımın bu çatıklığı, bu asık suratım bana gelen zalimler içindir.” (KB 816)

zina “zina”

¹⁰ Yük kelimesi “taşınılan şeyler veya taşınan şeyin miktarı” anlamında somut bir kelime olarak kullanılmasının yanı sıra bu beyitlerde “günah yükü, eziyet” gibi anlamlarda da kullanılmış ve kelime soyut bir hâl almıştır.

bor içme fesadka katılma yıra

zina *kılma fasiğ atanma kara* “Şarap içme, fesada karışma, ırak dur; zina yapma, fisk ve fücür ile kara yüzlü olma.” (KB 1334)

ziyaret “ziyaret”

müsülman kadaşka müsülman kadaş

ziyaret *kılur ok ay köñli tudaş* “Müslüman müslümana kardeşdir ve onlar birbirlerini ziyaret eder, ey gönlü gönlüme uygun insan.” (KB 4991)

II.BÖLÜM VARLIKLARA VERİLİŞLERİNE GÖRE İSİMLER

2.1. Özel İsimler

“Özel isimler varlıkların sonradan takılmış hususi adlarıdır. Bunlarda nesne ile kelime arasında herkesçe bilinen kesin bir münasebet yoktur. Bunlar ancak bilinenler tarafından manalı olan kelimelerdir.

Özel isimler bir eşi bulunmayan tek varlıkların sonradan konmuş, yakıştırma, etiket isimleridir. Belli başlı olarak şahıs, ülke, yer, müessese, kitap gibi varlıkların adları özel isimlerdir” (Ergin, 1988: 278-279).

2.1.1. Tanrı İsimleri

bayat “Tanrı”

bayat atı birle sözüg başladım “Tanrı’nın adıyla söze başladım.” (KB 1)

kamuğ edgü isiz bayat hukmi bil

bayatka inanğıl anıñ tapğı kıl “Her türlü iyiliği ve kötülüğü Tanrı hükmü bil; Tanrı’ya inan ve ona kulluk et.” (KB 1279)

ıdı “Rab, Tanrı, sahip”

bayat atı birle sözüg başladım

törütgen igidgen keçürgen ıdım “Yaratan, yetiştiren ve göçüren rabbim olan Tanrı’nın adıyla söze başladım.” (KB 1)

biliglig bilig birdi tilke bışığ

aya til ıdısi küdeşgil başığ “Bilgili kişi dil için özlü bir söz söyledi; başını gözet, ey dil sahibi.” (KB 168)

rab “Rab, Tanrı”

negü kelse rabdın tapı bol tapı

özün kulluğı ol tapılığ tapı “Tanrı’dan ne gelirse razı ol; her şeye razı olmak kulluk icabıdır.” (KB 2159)

teñri “Tanrı”

yağız yir yaşıł kökte erdi küsüş

añar birdi teñri ağırlıq öküş “ Yağız yerde de azizdi, mavi gökte de; Tanrı ona çok değer vermişti” (KB 44)

2.1.2. Şahıs İsimleri (Peygamber, Hükümdar ve Diğer Şahıs İsimleri)

‘ali “Hz. Ali”

‘ali erdi munda basağı talu

kür ersig yürekliğ meşesi tolu “Ondan sonra seçkin, cesur, yiğit, kahraman ve akıllı Ali vardı. (KB 57)

apa (1) “ecdat, büyükler; insan”

yana yandru yanmağ yawalığ tapa

yararmu mağa ay bağırsak apa “Boşa geçecek bir hayata tekrar geri dönmek bana yakışır mı, ey merhametli insan.” (KB 4690)

apa (2) “Âdem”

ajunğa apa inmişinde berü

uğuşluğ uru keldi edgü törü “Âdem’in dünyaya inişinden beri, iyi düzen daima anlayışlılar tarafından kurulmuştur.” (KB 219)

‘atık “eski, kadim anlamında olup sahabenin en eskisi olan Hz. Ebu Bekir Sıddık’ın lakabıdır.”

‘atık erdi aşnu kamuğda oza

bayatka bütügli köñül til tüze “Başta, herkesten önce, Tanrıya inanmış, gönlü ve dili dürüst (sıddık) olan Ebu Bekir gelir.” (KB 51)

Metinde ‘atık sözcüğü Hz. Ebu Bekir Sıddık’ın yerine kullanılmaktadır. Özel bir ismin yerine kullanılması sebebiyle bu isme Şahıs İsimleri kategorisinde yer verilmiştir.

ay toldı “Ay-Toldı”

basa aydım emdi bu ay toldını

anıñdın yaruyur ıduğ kut küni “Sonra Ay-Toldı’dan söz açtım; mübarek mutluluk güneşi onunla parlar.” (KB 354)

yime keçti ödler bir ança bu yan

bu ay toldı tapğun kızıl kıldı eñ “Böylece bir süre geçti; Ay-Toldı hizmetiyle herkesi memnun etti.” (KB 954)

çawlı “Çavlı Bey”

ğayusı inanç beg kayu çağrı beg

ğayusı tigin beg kayu çawlı beg “Kimi inanç-bey, kimi çağrı-bey, kimi tigin-bey, kimi çavlı-bey olur.” (KB 4068)

efrasiyab “Efrâsiyâb”¹¹

tejikler ayur anı efrasiyab

bu **efrasiyab** *tutti iller talap* “İranlılar ona Efrâsiyâb derler; bu Efrâsiyâb akınlar salıp ülkeler zaptetmiştir.” (KB 280)

faruk¹² “Hz. Ömer’in lakabı”

basa faruk erdi kişi ödrümi

tili köñli bir teg boğun ködrümi “Sonra kişilerin seçkini, halk içinde mümtazı, dili ve gönlü bir olan Ömer vardı.” (KB 53)

feridun “Feridun, bir Fars padişahının adı”

söküşlög nelük boldı zaħħak otun

nelük ögdi buldı feridun kutun “Küstah Dahhak’a neden sövüldü de Feridun neden övgü ve ikbale kavuştu.” (KB 241)

hava “Havva, Âdem Peygamber’in eşi”

apalı havahı ajunķa ilip

uruğ yağtı dünya içinde kelip “Âdem ve Havva yeryüzüne inip dünya içinde insan neslini çoğalttı.” (KB 6391)

haydar “Haydar, Hz. Ali”

özüm haydar erse yaşın teg kılıçlıg

ya rüstemleyü men ajunda çawıktım “Yıldırım kılıçlı Haydar veya Rüstem gibi dünyada meşhur oldum.” (KB 6549)

isa “Hz. İsa”

ya isa bolup kökke ağdım taķı men

ya nuşın revan teg törü tüz yorıttım “İsa gibi göğе çıktım veya Nuşirevan gibi memleketi adaletle idare ettim.” (KB 6550)

ķarun “Karun”

ya kençim tükel boldı ķarun neņi teg

ya aşhab-ı res teg temür kend toķıttım “Ya da hazinem Karun’unki gibi doldu taşıtı veya Eshab-ı Res gibi demirden kale yaptırdım.” (KB 6551)

ķumaru “Kumarı, Odgurmış’ın kölesi”

ķadaşı müridi ķumaru çıķıp

¹¹ Efrâsiyâb, Türklerin “Alp Er Tunga” dedikleri milli ve efsanevi kahramandır.

¹² Metinde *faruk* sözcüğü Hz. Ömer yerine kullanılmaktadır. Özel bir ismin yerine kullanılması sebebiyle bu isme *Şahıs İsimleri* kategorisinde yer verilmiştir.

selam kıldı ötrü közi yaş saçıp “Kardeşinin müridi Kumaru çıkıp onu gözyaşlarıyla karşıladı.” (KB 6286)

kün toğdı “Kün-Toğdı”

bu kün toğdı tigli törü ol köni

bu ay toldı tigli kut ol kör anı “Bu Kün-Toğdı dediğim doğrudan doğruya kanundur; Ay-Toldı ise mutluluktur.” (KB 355)

küsemiş “Küsemiş; Ay-Toldı’nın dostu”

adaş tuttı ay toldı eğgü kişi

küsemiş atı erdi eğgü işi “Ay-Toldı’nın bu dostunun adı Küsemiş’ti; insanlara iyilik etmeyi kendisine iş edinmişti.” (KB 502)

luğman “Lokman”

sewinçin awınçin küwençin ili

aşasu yaşasunu luğman yılı “Sevinç, huzur ve güvenç içinde ile hâkim olsun, Lokman kadar uzun ömürlü olsun.” (KB 123)

nuh “Hz. Nuh”

ajun bütrü tuttum sikender tutarça

tükel nuh yaşın men yaşadım yaşıttım “İskender gibi bütün dünyayı elimde tuttum, tam Nuh’un yaşını yaşadım ve yaşıttım.” (KB 6548)

nuşin revan “Nûşin-Revan; adaleti ile tanınmış bir Sasani hükümdarı”

muğar bütmeşe kör bu nuşin revan

uğuş közi birle yaruttı cihan “Buna inanmazsan, Nûşin-Revan’a bak; o akıl gözü ile dünyayı aydınlattı.” (KB 290)

oğgurmış “Odgurmış”

anıñda basası bu oğgurmış ol

muni ‘akıbet tip özüüm yörmiş ol “Ondan sonrakisi Odgurmış’tır; onu ben akıbet olarak aldım.” (KB 357)

oklidis “Oklidis”

tağı bolsa cebr-ü muğabel okı

yime oklidis kapğı yetrü tokı “Daha da istersen cebir ve mukabele [karşılaştırma] oku; bir de Oklidis’in kapısını da iyice çal.” (KB 4382)

ögdülmüş “Ögdülmüş”

basa aydım emdi kör ögdülmüşig

uķuķ atı ol bu beğütür kiķig “Bundan sonra Ögdülmüş’ü anlattım; o aklın adıdır ve kiķiyi yükseltir.” (KB 356)

sikender “İskender”

ajun bütrü tuttum sikender tutarça

tükel nuķ yaķın men yaķadım yaķattım “İskender gibi bütün dünyayı elimde tuttum, tam Nuh’un yaķını yaķadım ve yaķattım.” (KB 6548)

şeddat “Şeddat”

tutayın ya kisra ya ķaysarça boldum

ya şeddat-u ‘ad teg taķı uçmak ittim “Farzedelim ki, ben kisra veya kayser oldum ya Şeddat ve Ad gibi bir de cennet yaptırdım.” (KB 6547)

tawģaç uluģ buģra ģan “Tavģaç Ulu Buģra Han”

ajun tuttı tawģaç uluģ buģra ģan

ķutađsu atı birsü iki cihan “Tavģaç Ulu Buģra Han dünyaya hâkim oldu; adı kutlu olsun, Tanrı onu her iki cihanda aziz etsin” (KB 88)

tonģa alp er “Tonga Alp-Er, efsanevî Türk kahramanının adı Alp Er Tonga”

bu türk beglerinde atı belģülüg

tonģa alp er erdi ķutı belģülüg “Bu Türk beyleri arasında adı meşhur ve ikbali ayan beyan olanı Tonga Alp-Er idi.” (KB 277)

‘uķman “Hz. Osman”

basa ‘uķman erdi uwutluģ silig

ķiķide öđürmiķ aķı ķiņ elig “Sonra hayâ sahibi, yumuķak huylu, kiķilerin seķkini, cömert ve eli açık Osman’dı.” (KB 55)

yumuķçı “Yumuķçı; hükümdarın hizmetinde bulunan kiķi”

yumuķçı baķıp aydı bir er turur

sözüm bar tuşayın tiyü yol ķolur “Hizmetçi baktı ve dedi ki: Bir adam gelmiķ, söylenecek sözüm var diye yanınıza girmek istiyor.” (KB 5955)

yusuf “Yusuf”

ay yusuf kerek sözni sözle ķoni

kereksiz sözüģ kizle ķılģa ķora “Ey Yusuf, gerekli ve doģru sözü söyle; gereksiz sözü gizle, onun zararı dokunur.” (KB 6627)

ģahģhak “Dahhak, zalimliģi ile tanınmış İran şahı”

söküşlüğ nelük boldı ģahģhak otun

nelük ögdi buldı feridun utun “Küstah Dahhak’a neden sövüldü de Feridun neden övgü ve ikbale kavuştu.” (KB 241)

2.1.3. Yer İsimleri

‘arş “Arş”

eğiz ‘arşta altın seraka tegi

tözü barça muqluğ saa ay içi “Yüksekteki Arş’tan alttaki toprağa kadar, bütün her şey hepsi sana muhtatır, ey rabbim.” (KB 24)

2.1.4. Ülke İsimleri

ıtay “ıtay, Orta Çin”

ıtay arkı kesse ark toğı

ayun kelgey erdi tümen tü ağı “ıtay kervanları yolları toza dumana boğmamış olsaydı, bu çeşit çeşit ipekliler nereden gelirdi.” (KB 4426)

ıla “İla Ülkesi”

negü tir eşitgil ıla erkini

tapuğı törüsin ayur kör anı “Hizmetkârlık adap ve erkanı hakkında İla büyüğü ne der, dinle.” (KB 4752)

ötüken “Ötüken”

içi yakşı aymış ötüken begi

tilin tutzu birmiş saa söz yigi “Ötüken beyi çok iyi söylemiş, sözlerin iyisini sana diliyle ulaştırmış.” (KB 2682)

rumi “Rûmî”

yüzin kizledi yirke rumi kıztı

ajun kırtışı boldı zengi yüzi “Rûmî kıztı yüzünü yere gizledi, dünyanın yüzü zenci derisi gibi oldu.” (KB 3948)

2.1.5. Millet ve Boy İsimleri

‘ad “Yemen’de bir kavim adı”

tutayın ya kisra ya aysara boldum

ya şeddat-u ‘ad teg taı uçmak ittim “Farzedelim ki, ben kisra veya kayser oldum ya şeddat ve Ad gibi bir de cennet yaptırdım.” (KB 6547)

igil “iğil; bir Türk boyu”

negü tir eşitgil biliglig igil

biligsiz eşitgil boyun bir egil “Bilgili Çiğil ne der, dinle; ey bilgisiz, dinle ve buna boyun eğ.” (KB 3491)

hindu “hindu, Hintli”

ağırlağu begler özin hem sözün

kerek hindu bolsun kümüş yuluğı “Bu bey parayla satın alınmış köle bile olsa, onun hem kendisine hem de emrine riayet gösterilmeli.” (KB 5000)

tawğaç “Tavgaç; Türklerden bir bölük”

yağız yir yaşıl torķu yüzke badı

hıtay arkışı yağtı tawğaç eği “Yağız yer, yüzüne yeşil ipek bağladı; Hıtay kervanı da bunun üstüne Çin kumaşı yaydı.” (KB 68)

tejik “Tacik, Fars”

tejikler bitigde bitimiş muni

bitigde yok erse kim ukğay anı “İranlılar kitaba geçirmişlerdir bunu; kitapta olmasaydı, kim tanırdı onu.” (KB 282)

türk “Türk”

körü barsa emdi bu türk begleri

ajun beglerinde bular yigleri “Eğer dikkat edersen, görürsün ki, dünya beylerinin en iyileri Türk beyleridir.” (KB 276)

bu türk beglerinde atı belgülüg

toņa alp er erdi kütı belgülüg “Bu Türk beyleri arasında adı meşhur ve ikbali ayan beyan olanı Tonga Alp-Er idi.” (KB 277)

yağma “Yağma, bir Türk kavminin adı”

ıdı yakşı aymış bu yağma begi

ķamuğ işke bilgi yetilmiş ögi “Her işe bilgisi ve aklı ermiş olan Yağma beyi çok iyi söylemiş.” (KB 1758)

2.1.6. Kitap İsimleri

ķur'an “Kuran-ı Kerim”

fesad fisk üni kör uğıtmaz kiçe

ķanı 'ilm-ü ķur'an üni az çıça “Fesad ve fisk sesini o kadar yükseltti ki, insan geceleri uyuyamıyor; ilim ve Kuran sesiye duyulmuyor bile.” (KB 6483)

ķutađđu bilig “Kutadgu Bilig”

kitab atı urdum ķutađđu bilig

kutaḍsu oḡıḡlıka tutsa elig “Kitabın adını Kutadgu Bilig koydum; okuyana kutlu olsun ve elinden tutsun.” (KB 350)

2.1.7. Gezegen İsimleri

aḡḡır “Aygır (Sirius) yıldızı”

yitiken kötürdi yana baş örü

töjitti yana yıldırık aḡḡır naru “Yedi-Kardeşler başını yukarı kaldırdı;

Yıldırık yıldızı Aygır burcuna doğru eğildi.” (KB 6220)

arzu tilek “Utarit, Dilek yıldızı, Merkür”

basa keldi arzu tilek arzular

ḡayuka yaḡuşsa aḡar öz ular “Bundan sonra Arzıtilek [Utarit] gelir; ona kim yaklaşırsa dilek ve arzularına kavuşur.” (KB 136)

baḡırsuḡun “Merih yıldızı”

uḡıp bardı azraḡ oḡundı yana

töpüdin sawılmış baḡırsuḡuna “Biraz uykuya daldı, tekrar uyandı; Merih yıldızı tepeden kenara kaymıştı.” (KB 4888)

ḡara kuş “Jüpiter gezegeni”

baḡa kördi öḡdün ḡara kuş toḡup

ḡopa keldi yirdin yalın teg bolup “Dikkat etti, önce Müşteri [Jüpiter] yıldızı kalkıp alev gibi yerden yükselmeye başladı.” (KB 5675)

kürüd “Mars, Merih yıldızı”

üçünçi kürüd keldi köksün yorır

ḡayuka bu baḡsa yaşarmış ḡurır “Üçüncü olarak Kürüd [Mars] gelir, gazapla dolaşır; nereye bakarsa, yeşermiş olan kurur.” (KB 133)

oḡay “Jüpiter”

anıḡda basa boldı ikinḡ oḡay

bir ewde ḡalır on aḡın iki ay “Ondan sonra ikinci olarak Onay [Jüpiter] gelir; bir burçta on iki ay kalır.” (KB 132)

sekontir “Satürn, Zuhale yıldızı”

bularda eḡ üstün sekontir yorır

iki yıl sekiz ay bir ewde ḡalır “Bunlardan en üstte Sekentir [Satürn] dolaşır; bir burçta iki yıl sekiz ay kalır.” (KB 131)

sewit “Venüs, Zühre yıldızı”

sewüg yüz urundı bişinci sewit

sewe bahtı erse sen özni awıt “Beşincisi Sevit’tir [Venüs], sevimli yüzünü gösterir; sana severek bakarsa müsterih ol.” (KB 135)

ülker “Ülker yıldızı”

usı kelmedi turdı bahtı yana

kör ülker sawulmuş uçukmuş tüne “Uykusu gelmedi, kalktı, tekrar baktı; Ülker yıldızı aşağıya inmiş, gece sonuna yaklaşmıştı.” (KB 6216)

yalçık “Ay”

bularda en altın bu yalçık yorır

yaşık birle utru bağıssa tolır “Bunlardan en altta bu yalçık [Ay] dolaşır; Güneş ile karşı karşıya gelirse dolunay olur.” (KB 137)

yaşık “Güneş”

yaşık kıptı yirdin kötürdi başın

yaruk yüz küler teg yirişti tişin “Güneş yerden kalktı, başını kaldırdı; sevgili yüzün tebessümü gibi parlak dişleri gözüktü.” (KB 3953)

yıldırık “Yıldırık yıldızı”

yarudı basa yıldırık adğır bile

tizildi erentir özin belgüle “Sonra Aygır ile Yıldırık yıldızları parladı, bunlara bir de Erentir katıldı; bu yıldızları kendine işaret bil.” (KB 5676)

yitiken “Yedi-Kardeşler, Büyükayı”

yitiken kötürdi yana baş öri

töjitti yana yıldırık adğır naru “Yedi-Kardeşler başını yukarı kaldırdı; Yıldırık yıldızı Aygır burcuna doğru eğildi.” (KB 6220)

2.1.8. Burç İsimleri

arslan “Aslan burcu”

kör arslan bile koşnı buğday başı

basa ülgü boldı çadan ya işi “Bak, Aslan’ın komşusu Buğdaybaşı’dır [Başak] ; sonra Çadan [Akrep] ve Yay’ın arkadaşı Ülgü [Terazi] gelir.” (KB 140)

bu kün burcı arslan bu burc tepremez

ewi tepremezi üçün artamaz “Güneşin burcu arslan’dır ve bu burç yerinden kımıldamaz; yerinden kımıldamadığı için de evi bozulmaz.” (KB 834)

balık “Balık burcu”

*basa keldi oğlak könek hem **balık***

bular tuğdı erse yarudı qalıq “Bundan sonra Oğlak, Könek [Kova] ve Balık gelir; bunlar doğunca gökyüzü aydınlanır.” (KB 141)

buğday başı “Başak burcu”

*kör arslan bile qoşnı **buğday başı***

basa ülgü boldı çadan ya işi “Bak, Aslan’ın komşusu Buğdaybaşı’dır [Başak] ; sonra Çadan [Akrep] ve Yay’ın arkadaşı Ülgü [Terazi] gelir.” (KB 140)

çadan “Akrep burcu”

kör arslan bile qoşnı buğday başı

*basa ülgü boldı **çadan** ya işi* “Bak, Aslan’ın komşusu Buğdaybaşı’dır [Başak] ; sonra Çadan [Akrep] ve Yay’ın arkadaşı Ülgü [Terazi] gelir.” (KB 140)

erentir¹³ “Terazi burcu, Müşteri (Jüpiter) yıldızı”

erentir başı indi yirke yağuk

yaşık baş kötürdi yüz açtı yaruq “Erentir’in başı yere yakın bir noktaya kadar indi; güneş başını kaldırdı ve parlak yüzünü açtı.” (KB 6221)

kozi “Koç burcu”

yaşık yandı bolğay yana orniğa

*balık qudruqındın **kozi** burnığa* “Güneş balığın [hût] kuyruğundan, kuzunun [hamel] burnuna kadar olan yerine yine döndü.” (KB 66)

könek “Kova burcu”

*basa keldi oğlak **könek** hem balık*

bular tuğdı erse yarudı qalıq “Bundan sonra Oğlak, Könek [Kova] ve Balık gelir; bunlar doğunca gökyüzü aydınlanır.” (KB 141)

kuçık “Yengeç burcu”

kozi yazkı yulduz basa uğ kelir

*erentir **kuçık** birle sançu yorır* “Kozı [Koç] bahar yıldızıdır; sonra Ud [Boğa] gelir; Erentir [İkizler] ile Kuçık [Yengeç] dürtüşerek yürür.” (KB 139)

oğlak “Oğlak burcu”

*basa keldi **oğlak** könek hem balık*

¹³ Bu kelime geçtiği 139. beyitte, “İkizler burcu” olarak belirtilmiştir. Fakat eserin *Dizin* kısmında ve çalışmada kullanılan Karahanlı Türkçesine ait sözlükler olan, *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü* ve *Karahanlı Türkçesinin Sözlüğü* adlı kaynaklarda da “Terazi burcu” olarak kayda geçtiğinden çalışmada bu kelime “Terazi burcu” olarak ifade edilmiştir.

bular tuğdı erse yarudı kalık “Bundan sonra Oğlak, Könek [Kova] ve Balık gelir; bunlar doğunca gökyüzü aydınlanır.” (KB 141)

serġan “Seretan burcu, Yengeç burcu”

bu ay burcı serġan bu ew ewrilür

ewi ewrilür hem özi çewrilür “Ayın burcu Seretan’dır [yengeç], bu ev döner; evi dönünce kendisi de döner.” (KB 744)

uğ “Boğa burcu”

kozi yazkı yulduz basa uğ kelir

erentir kuçık birle sançu yorır “Kozı [Koç] bahar yıldızıdır; sonra Ud [Boğa] gelir; Erentir [İkizler] ile Kuçık [Yengeç] dürtüşerek yürür.” (KB 139)

ülgü “Terazi burcu”

kör arslan bile koşnı buğday başı

basa ülgü boldı çadan ya işi “Bak, Aslan’ın komşusu Buğdaybaşı’dır [Başak] ; sonra Çadan [Akrep] ve Yay’ın arkadaşı Ülgü [Terazi] gelir.” (KB 140)

ya “Yay burcu”

kör arslan bile koşnı buğday başı

basa ülgü boldı çadan ya işi “Bak, Aslan’ın komşusu Buğdaybaşı’dır [Başak] ; sonra Çadan [Akrep] ve Yay’ın arkadaşı Ülgü [Terazi] gelir.” (KB 140)

ew sözcüğüne eserde burç bağlamında ilginç bir soyut anlam kazandırılmıştır. Aşağıda gösterilen örneklerde **ew** sözcüğü yıldızların “evi” anlamında kavramsallaştırılmıştır:

bularda eñ üstün sekentir yorır

iki yıl sekiz ay bir ewde kalır “Bunlardan en üstte Sekentir [Satürn] dolaşır; bir burçta iki yıl sekiz ay kalır.” (KB 131)

anıñda basa boldı ikinç oñay

bir ewde kalır on ağın iki ay “Ondan sonra ikinci olarak Onay [Jüpiter] gelir; bir burçta on iki ay kalır.” (KB 132)

2.1.9. Dil İsimleri

tazı “Arapça”

içi yakşı aymış bu tazı tili

kişi aşlı bilgüke açmış yolu “Arapçada insanların aslını bilmeye yol açan çok iyi bir söz vardır.” (KB 5809)

türkçe “Türkçe”

meşel keldi türkçe muşar menzetür

anı sözledim men münü yanşatur “Buna benzer Türkçe bir atasözü vardır; işte onu söylüyorum, şöyle der.” (KB 273)

2.2. Cins İsimler

“Cins isimler esas itibariyle cins cins varlıkların adlarıdır. Bunlar dilin temel isimleridir. Asıl manalı olan ve bu mana ile vazife gören isimlerdir.

Cins isimlerde kelime ile mana arasında sıkı bir münasebet vardır. Bunlar nesnelerin kendilerinden ayrılmaz, kendilerine yapışık isimlerdir. Takma, iğreti, etiket, yakıştırma isimler değildirler” (Ergin, 1988: 279-280).

2.2.1. Hayvan İsimleri

ağır “aygır”

bu kıl küñ at ağır bu yir suw kamuğ

iligin tegip açtı devlet kapuğ “Bu kul cariye, at aygır ve bütün bu yer su hükümdardan geldi ve sana devlet kapısı açıldı.” (KB 5781)

ağı “ay”

böri tilkü arslan ağı ya toñuz

seniñdin kütulmaz ölür awda tüz “Kurt, tilki, arslan, ayı veya domuz, hiçbirisi senin elinden kurtulamaz; hepsini de avlayıp öldürürsün.” (KB 5376)

arğun “yaban aygırıyla evcil kısraktan olan cins at”

ajun malı tirdiñ özüñ boldı bay

kewel mindiñ arğun yime tazı tay “Sen dünya malını topladın ve zenginleştin; her türlü Arap atına, cins atlara ve taylara sahip oldun.” (KB 5803)

arslan “arslan”

kalı bolsa arslanğa it başçısı

ol arslan bolur barça it sağışı “Eğer arslanlara it baş olursa, o arslanların hepsi it gibi olur.” (KB 2048)

as “kakım, kürkü değerli olan bir hayvan”

tümen yılda berü tul erdim tulas

bu tul tonı suçlup örün keğtim as “Ben binlerce yıldan beri duldum, benzim solmuştu; bu dul giysisini çıkarıp beyaz kakımdan gelinlik giydim.” (KB 84)

at “at”

*sewügrek **atın** er kişenlig tutar*

*kereklig **atın** kör küdeşlig tutar* “Kişi çok sevdiği atını köstekli tutar; gerekli atını koruma altında tutar.” (KB 315)

balık “balık”

*uçuglı yoriğlı suw içre **balık***

kutulmaz senin din aya sarp kılık “Uçan, yürüyen ve suda yüzen mahlukların hiçbirisi senin elinden kurtulamaz, ey çetin huylu.” (KB 5366)

böri “kurt”

kutuldu boğun kitti emgekleri

*kızı birle katlıp yorıdı **böri*** “Halk kurtuldu, zahmet denen şey ortadan kalktı; kuzu ile kurt birlikte yaşamaya başladı.” (KB 1040)

buğra “deve aygırı, erkek deve”

yana alçı bolsa kızıl tilkü teg

*titir **buğrası** teg kör öç sürse keg* “Aynı zamanda kızıl tilki gibi hilekâr olmalı; deve aygırı gibi kin ve öç gütmeli.” (KB 2312)

buğa “boğa”

tümen arzu ni ‘met yidiñ inçlenip

*boyun yal beđüttüñ **buğa** teg kılıp* “Sen huzur içinde bin türlü arzu ve nimete ulaştın; bir boğa gibi boynunu ve enseni kalınlaştırdın.” (KB 5801)

bulak “haşarı at”

***bulak** semrise kör munar hem azar*

ıdısin çalar yirke andın tezer “Haşarı at semirirse kudurur ve azar; sahibini yere çalar ve ondan kaçır.” (KB 3600)

butu “deve yavrusu, potuk, köşek”

bularda narukı kalın bu kutu

*bu üçke udu bardaçı ol **butu*** “Bunların dışında kalan bir sürü insan, bu üçüne uyarak yürüyen köşeklerdir.” (KB 2710)

çağan¹⁴ “çıyan, akrep”

yana aydı ilig bu dünya içi

¹⁴ *çağan* kelimesi, eserde dört kere kullanılmış ve bu kullanımların yalnızca ikisi hayvan ismi olarak geçmiştir. Diğer iki kullanım ise burç ismi olarak geçmiş ve *Burç İsimleri* kategorisinde ayrıca ifade edilmiştir.

yılanı **çağanı** telim tikgüçi “Hükümdar devam etti, dedi ki: Bu dünya birçok zehirli yılan ve çıyan ile doludur.” (KB 6379)

çađrı¹⁵ “doğan, çakır kuşu”

ķayusı inanç beg ķayu çağrı beg

ķayusı tigin beg ķayu çavlı beg “Kimi inanç-bey, kimi çağrı-bey, kimi tigin-bey, kimi çavlı-bey olur.” (KB 4068)

çibun “sinek”

çibun boldı duşman yañanķa beğük

ısırsa yañanıĝ suçıtur keğ ök “Sinek, fil için büyük bir düşmandır; fili ısırduğında onu zıp zıp zıplatır.” (KB 3399)

çumĝuķ “ayağı ve başı kızıl, kanadında ak tüy olan karga; ala karga”

ķara çumĝuķ ötti sıta tumşuķın

üni oĝlaĝu kıız üni teg yaķın “Kara çumug mızrak gibi gagasıyla ötüyor; sesi, nazlı bir kızın sesi gibi cana yakın.” (KB 77)

elik “dişi karaca, dağ keçisi, yaban keçisi”

elik külmiz oynar çiçekler öze

sıĝun muyĝaķ aĝınar yorır tip keze “Dişi ve erkek karacalar çiçeklerin üzerinde oynuyor; dişi ve erkek geyikler sıçrayıp oynayarak koşuşuyor.” (KB 79)

erkeç “genç teke, erkek keçi”

bular ol sürüg ķoyķa erkeç sanı

ķoyuĝ başlasa sürse yolça köni “Bunları koyun sürüsünün koçu say; onlar başa geçip sürüyü doĝru yola götürsünler.” (KB 4353)

esri “kaplan”

yaĝıda kör arslan yüreki kerek

ķarıştuķta esri bileki kerek “Onun yüreĝi savaşta arslan yüreĝi gibi, dövüşürken de bileĝi kaplan pençesi gibi olmalı.” (KB 2310)

ımĝa “dağ keçisi”

ķayada yoriĝlı bu ımĝa teke

¹⁵ Abik, *Kutadgu Bilig’de Hayvan Adları* adlı makalesinde, bu kelimeyi DLT ile de mukayese ederek şöyle bir sonuca ulaşmıştır: “Arat’ın çevirisinde ve Kutadgu Bilig İndeksinde ‘doğan, çakır kuşu’ olarak anlamlandırılan *çağrı* kelimesinin, kelimenin geçtiĝi beyitin bulunduĝu bölümün bütünü deĝerlendirildiĝinde burada geçen inanç beg, çağrı beg, tigin beg, çavlı beg kullanımları, bunların unvan, kişi adı ifade ettiĝi” kanaatindedir. Ayrıca Abik’e göre bu kişi Çağrı Bey’dir ve Çağrı Bey, kardeşi Tuĝrul Bey ile Karahanlı Hanı Buĝra Han’ın hizmetine girmiştir.

kutulmaz seniñdin ay ersig böke “Kayalara tırmanan bu dağ keçileri ve geyikler; hiçbiri senin elinden kurtulamaz, ey yiğit pehlivan.” (KB 5373)

it “it, köpek”

kör arslan bolu birse itka başı

bu it barça arslan bolur öz tuşı “Arslan itlere baş olursa, itlerin her biri karşısındakine arslan kesilir.” (KB 2047)

ıwıķ “kayalıklarda yaşayan geyik”

sıgun muygak erse sukak ya ıwıķ

saña yim tükemez ay edgü kalık “Erkek ve dişi dağ keçileri, ak geyik ve sarp kaya geyikleri, bunlar senin için tükenmez bir yiyecek, ey iyi doğalı.” (KB 5374)

ingek “inek”

ya kuzda yoriğlı kalın köp kutuz

ya tüzde yoriğlı uğ ingek öküz “Bir de kuzeydeki dağlarda sürülerle dolaşan yaban sığırları veya ovada dolaşan inek ve öküz sürüleri.” (KB 5372)

it “köpek”

tükel awçı it teg et özke bakın

semiz bolsa bilmez idisi hakın “Vücuda bak, tam bir av iti gibidir; semirirse sahibinin hakkını tanımaz.” (KB 3601)

ķak “kaz”

ķuğu ķorday erse ya turna yuğak

ya toy tut ya yügdik ya toğlıç ya ķak “Her cins kuğu, turna ve su kuşları ya da toy kuşu veya yügdik, toğlıç ve kazlar.” (KB 5377)

ķara kuş “kartal”

ķalık būtrü tutı ķara ķuş öñi

ajun barça toldı ķara ķuş yünji “Hava tamamıyla kara-kuş rengini aldı, bütün dünya kara-kuş tüyüyle doldu.” (KB 3949)

ķatır “katır”

tirildi tümen miñ talu köp titir

yazıda kalın yond aķurda ķatır “Binlerce seçme dişi deve, ovada kalabalık at sürüleri ve ahırda katırlar toplanmıştır.” (KB 5370)

ķayşarı “bir kuş çeşidi”

esirdin keligli ķalık ķuşları

ḳayu ray-i hindi ḳayu ḳayṣarı “Esirden gelen gök kuşları, kimi rây-ı hindî, kimi kayserî” (KB 94)

ḳaz “kaz”

ḳaz ördek ḳuğu kıl ḳalığıḡ tudı

ḳaḳılayı ḳaynar yoḳaru ḳoḑı “Kaz, ördek, kuğu ve kıl-kuyruk göğü doldurdu; bağırsarak bir yukarı bir aşağı kaynaşıyorlar.” (KB 72)

keklik “keklik”

ünin ötti keklik küler ḳatgura

ḳızıl ağzı kan teg ḳaşı ḳap ḳara “Keklik yüksek sesle öttü, sanki gülmekten katılıyor; ağzı kan gibi kızıl, kaşı kapkara.” (KB 76)

kewel “Arap atı, küheylan”

isizke ḳatılma selamet yorı

ḳılınçınḡ köni tut kewel teg küri “Kötüye katılma, selametle yürü, daima doğru ve dürüst ol; küheylan gibi meydanda dolaş.” (KB 4549)

keyik “geyik”

sewiglini sewmez keyik teg ḳaçar

ḳaçığıḡa yapçur adaḳın ḳuçar “Seveni sevmez, ondan geyik gibi kaçır; kaçana yapışır, onun ayağına sarılır.” (KB 401)

ḳıl “kılkuuyruk kuşu”

ḳaz ördek ḳuğu ḳıl ḳalığıḡ tudı

ḳaḳılayı ḳaynar yoḳaru ḳoḑı “Kaz, ördek, kuğu ve kıl-kuyruk göğü doldurdu; bağırsarak bir yukarı bir aşağı kaynaşıyorlar.” (KB 72)

ḳoḡuz “böcek”

yılan ḳurt ḳoḡuz yimi öz igḑileyü

bu ni ‘met bile men negüke igḑıtdım “Yılan, haşerat ve böceklerin yemi olan bu vücudu, ben neden nimet içinde besleyerek yetiştirdim?” (KB 6559)

ḳorday “kuğu kuşu”

ḳuğu ḳorday erse ya turna yuḡaḳ

ya toy tut ya yüḡdik ya toḑlıç ya ḳaḳ “Her cins kuğu, turna ve su kuşları ya da toy kuşu veya yüḡdik, toḑlıç ve kazlar.” (KB 5377)

ḳoy “koyun”

ilin itti tüzdi bayudı boḑun

böri **qoy** bile suwladı ol öğün “Böylece hükümdar memleketini düzenledi; halkı zenginleştirdi; o devirde kurt ile kuzu aynı yerden su içti.” (KB 449)

qozı “kuzu”

tirildi bir ança yorıdı bu yañ

böri toqlı birle **qozı** boldı teñ “Bir süre böyle yaşadı ve böyle davrandı; kurt ile kuzu denk oldu.” (KB 3096)

qozı kelimesinin, “kuzu” anlamında cins bir isim olarak kullanılmasının yanı sıra eserde hitap görevinde de kullanıldığı görülmektedir:

yayığ ermez erse bu devlet özi

ne eđgü neñ erdi bu qut ay **qozı** “Eğer bu devlet dönecek olmasaydı; ey kuzum, bu ikbal ne güzel şey olurdu.” (KB 695)

köçüt “göç atı”

köçüt teg bolur qut tüpi hem tözi

köñül qoğqısı ol anıñ yıldızı “Mutluluk aslında göç atı gibidir, göçer gider; onu bulunduğu yerde tutan kök, alçakgönüllülüktür.” (KB 1704)

kökiş “kökiş, bir kuş türü”

kökiş turna kökte ünün yañqular

tizilmiş titir teg uçar yilkürer “Kökiş ve turnalar gökte yüksek sesle bağırıyor; dizilmiş deve katarı gibi uçup kanat çalıyorlar.” (KB 74)

kölük “yük hayvanı”

yigü keçgü mingü at ağgır sülük

bulardın çıkar hem yüdürgü **kölük** “Yiyeceği, giyeceği ve ordunun binek atını, aygırıyla yük hayvanlarını bunlar yetiştirir.” (KB 4441)

köpek “köpek”

çağan teg tikerler çibun teg sorarlar

köpek teg ürerler qayusın urayı “Onlar akrep gibi sokarlar, sinek gibi kanımı emerler, köpek gibi havlarlar; hangisine yetişeyim.” (KB 6601)

kuğu “kuğu”

qayu başqa kirse kuğu kırtışı

kuğu teg örün qılğu köñlin kişi “Artık başında kuğu rengi beliren kişi, gayret etmeli ki, gönlü de kuğu gibi ak olsun.” (KB 1101)

qulan “yaban eşiği”

miñ erdem kerek bu cihan tutğuğa

*kör arslan kerek bu **ķulan** başğuğa* “Bu cihana hakim olmak için bin türlü erdem gerek; yaban eşeğini alt etmek için arslan olmak gerek.” (KB 284)

ķurt “kurt, solucan”

*et öz ölgü aķır yigey **ķurt** yılan*

ökünçte ağın yok çıkıp barsa can “Vücut nihayet ölecek, onu kurtlar ve yılanlar yiyecektir; can çıkıp giderken de pişmanlıktan başka şeyimiz olmayacak.” (KB 5842)

ķuş “kuş”

*neçe **ķuş**ķa awķa awındım sewindim*

*uçar **ķuş** teg arķun ağımda kürettim* “Nice kuş ve geyik avıyla avundum, sevindim; uçan kuş gibi, cins atları ağımdan kaçırdım.” (KB 6536)

ķutuz “yaban sığırı”

tonuz teg titimlig böri teg küçi

*ağığlayu azğır **ķutuz** teg öçi* “O domuz gibi inatçı, kurt gibi kuvvetli, ayı gibi azılı ve yaban sığırı gibi kinci olmalı.” (KB 2311)

ķuzğun “kuzgun”

*ķara erdi **ķuzğun** tüsi teg başım*

ķuğu ķondı başķa yetildi yaşıım “Başım kuzgun gibi karaydı; şimdi başıma kuğu kondu, yaşıım da çok ilerledi.” (KB 5643)

ķuzı “kuzu”

negü tir eşitgil otaçı sözi

*munıñ ma’nisi uķ tirilgil **ķuzı*** “Otacı ne söylemiş dinle; bunun manasını anlayarak yaşa, kuzum.” (KB 4631)

ķülmiz “karaca”

*elik **ķülmiz** oynar çiçekler öze*

sıgun muyğak ağınar yorır tip keze “Dişi ve erkek karacalar çiçeklerin üzerinde oynuyor; dişi ve erkek geyikler sıçrayıp oynayarak koşuşuyor.” (KB 79)

laçın “şahin kuşu”

küwez alp sekirtip çerig sürse bat

*laçın **ķuş** ķowar teg töker ķanları* “Mağrur kahraman seyirterek hızla ordusunu sürer; şahinin kuşa saldırması gibi hücum eder, kanlarını döker.” (KB 2381)

muygak “dağ keçisi, geyik”

sıgun muygak erse sukak ya ıwık

saña yim tükemez ay edgü kılık “Erkek ve dişi dağ keçileri, ak geyik ve sarp kaya geyikleri, bunlar senin için tükenmez bir yiyecek, ey iyi doğalı.” (KB 5374)

öküz “öküz”

ya kuzda yoriğlı kalın köp kutuz

ya tüzde yoriğlı uğ ingek ökü “Bir de kuzeydeki dağlarda sürülerle dolaşan yaban sığırları veya ovada dolaşan inek ve öküz sürüleri.” (KB 5372)

ördek “ördek”

kuşuñ awlamasa bir ördök yas ol

ıtuñ qoğsa awın yası bir as ol “Kuşun avlamazsa bunun zararı bir ördektir; itin avını bırakırsa zararı nihayet bir kakımdır.” (KB 6368)

ray-i hindi “rây-ı hindî”

esirdin keligli kalık kuşları

qayu ray-i hindi qayu qayşarı “Esirden gelen gök kuşları, kimi rây-ı hindî, kimi kayserî” (KB 94)

sağızğan “saksağan”

sağızğanda sakrak kerek tutsa öz

qaya kuzğunu teg yırağ tutsa köz “Kendini saksağandan daha ihtiyatlı tutmalı; gözünü kaya kuzgunu gibi uzaklara çevirmeli.” (KB 2313)

sandvaç “bülbul”

sariğ sandvaç ötti ünün sayradı

beliñlep oğundı usı kelmedi “Sarı bülbul öttü, güzel sesiyle şakıdı; Ögdülmiş irkilerek uyandı, uykusu dağıldı.” (KB 4963)

semürgük “serçe”

bilig bir tejiz ol uçı yok tüpi

neçe suw kötürgey semürgük sora “Bilgi bir denizdir, onun ucu bucağı yoktur; serçe emse emse bundan ağzına ne kadar su alabilir?” (KB 6609)

sıgırçuq “sığircık kuşu”

sıgırçuqnı kördüm uçar qaq ara

tejin baqtım erse ikigü qara “Sığircığı gördüm, kaklar arasında uçar; arkadaşlarına bakınca gördüm ki, ikisi de karadır.” (KB 4198)

sıgun “yaban sığırı; dağ keçisi”

bilig bilse kaḡgun kalı katḡurar

biligsiz sıgun sen aḡınap yora “Bilgili insan bu kaygı içinde nasıl kahkaha atar; ey bilgisiz, sen dağ keçisi gibi debelen dolaş.” (KB 6613)

sukaḡ “ak geyik”

sıgun muyḡaḡ erse sukaḡ ya twıḡ

saḡa yim tükemez ay eḡḡü kılıḡ “Erkek ve dişi dağ keçileri, ak geyik ve sarp kaya geyikleri, bunlar senin için tükenmez bir yiyecek, ey iyi doğalı.” (KB 5374)

suḡkur “sungur kuşu”

saçım boldı yazḡı güleḡ teg orut

saḡal boldı suḡkur tüsi teg şaşut “Saçım, bahar kelef otu gibi kurulaştı; sakalsa sungur tüyü gibi alaca oldu.” (KB 5697)

sükiç “kuş”

sükiç koḡtı örlep ḡalıḡḡa aḡıp

ünün sumlıdı şuri ‘ibri okıp “Seher kuşu kalktı ve göḡe doğru yükseldi; Mezamir okur gibi yabancı bir dilde ötmeye başladı.” (KB 5677)

taḡı “yabani (geyik)”

ḡalı bulmasa men vefa birle yalḡuḡ

keyik taḡı birle tiriglik ḡılayı “Eḡer ben bir vefalı insan bulamazsam, yabani hayvanlarla birlikte ömür süreyim.” (KB 6570)

tay “tay”

ajun malı tirdiḡ özüḡ boldı bay

kewel mindiḡ arḡun yime tazı tay “Sen dünya malını topladın ve zenginleştin; her türlü Arap atına, cins atlara ve taylara sahip oldun.” (KB 5803)

tazı “tazı, Arap atı”

kewel tazı büktel taḡı arḡunı

aḡur toldı tolmaḡ bu suḡluḡ ḡanı “Arap küheylanı, binek ve diḡer cins atlarla ahırların dolmuştur; fakat bu açḡözlülük doymak bilmez.” (KB 5369)

teke “geyik”

ḡulan ya taḡı tut taḡı köḡ teke

tutup keldürürler saḡa ay böke “İster yaban eḡeḡi veya taḡı, ister boz geyik olsun, bunları yakalayıp hep sana getirirler, ey pehlivan.” (KB 5375)

tilkü “tilki”

*böri **tilkü** arslan adığ ya toņuz*

seniņdin kütulmaz ölür awda tüz “Kurt, tilki, arslan, ayı veya domuz, hiçbiri senin elinden kurtulamaz; hepsini de avlayıp öldürürsün.” (KB 5376)

titir “dişi deve”

kökiş turna kökte ünün yaņķular

*tizilmiş **titir** teg uçar yilkürer* “Kökiş ve turnalar gökte yüksek sesle bağırıyor; dizilmiş deve katarı gibi uçup kanat çalıyorlar.” (KB 74)

tiwe “deve”

*burunduķluğ ol söz **tiwe** burnı teg*

barur kaçça yetse titir boynı teg “Söz, deve burnu gibi yularlıdır; dişi deve boynu gibi nereye çekilirse oraya gider.” (KB 206)

tiyiņ “sincap”

yaşık yazdı bolğay örüglüğ saçı

***tiyiņ** kiş öņi tutı dünya içi* “Güneş, örülmüş saçını çözmüş olacak ki dünya içi sincap ve samur rengine büründü.” (KB 5825)

toğlıç “todlıç, bir kuş adı”

ķuğu ķorday erse ya turna yuğak

*ya toy tut ya yügdik ya **toğlıç** ya kaç* “Her cins kuğu, turna ve su kuşları ya da toy kuşu veya yügdik, todlıç ve kazlar.” (KB 5377)

toķlı “toklu, altı aylık kuzu”

tirildi bir ança yorıdı bu yaņ

*böri **toķlı** birle ķozı boldı teņ* “Bir süre böyle yaşadı ve böyle davrandı; kurt ile kuzu denk oldu.” (KB 3096)

toņuz “domuz”

***toņuz** teg titimlig böri teg küçi*

adığlayu azğır ķutuz teg öçi “O domuz gibi inatçı, kurt gibi kuvvetli, ayı gibi azılı ve yaban sığırı gibi kinci olmalı.” (KB 2311)

tosun “haşarı tay”

adaş ķoldaşımķa sewüg can teg erdim

*yağım boldı erse **tosun** teg suçıttım* “Kardeş ve arkadaşlar için sevgili can gibiydim; düşmanıysa haşarı tay gibi sıçrattım.” (KB 6538)

toy “toy kuşu”

kuğu kırday erse ya turna yuğak

ya **toy** tut ya yügdik ya todliç ya kaç “Her cins kuğu, turna ve su kuşları ya da toy kuşu veya yügdik, todliç ve kazlar.” (KB 5377)

turna “turna kuşu”

kökiş turna kökte ünün yañkular

tizilmiş titir teg uçar yilkürer “Kökiş ve turnalar gökte yüksek sesle bağırıyor; dizilmiş deve katarı gibi uçup kanat çalıyorlar.” (KB 74)

tuftı “papağan”

yori yalğuz işsiz ay yalğuk uzı

tuftı kıldı yalğuz tili kör sözi “Ey insanların ustası, tek başına ve arkadaşsız yürü; bak, papağan konuşup söz söylemeye kendi başına ulaştı.” (KB 3361)

uğ “sığır”

ğara ğarnı toğsa kör uğ teg yatur

yawa sözke awnur özin semritür “Avamın karnı doyarsa, bak, öküz gibi yatar; boş sözler ile avunur, vücudunu semirtir.” (KB 988)

ular “keklik”

ular kuş ünün tüzdi ünder işin

silig kız okır teg köñül birmişin “Keklik, sesine bir ahenk vererek eşine sesleniyor; sanki güzel bir kız gönül verdiğini çağırıyor” (KB 75)

ügi “baykuş”

uluğ tutsa ğamyet kör arslanlayu

ügi teg usuz bolsa tünle sayu “Arslan gibi hamiyeti yüksek tutmalı; baykuş gibi geceleri uykusuz geçirmeli.” (KB 2314)

yañan “fil”

kerek öđte bir yam yañança bolur

ğamuğ neñke yañzağ munu bu teñin “Gerekli olduğunda bir çöp bile fil kadar olur; her şey bunun gibidir.” (KB 2820)

yılan “yılan”

et öz semrir erse yılan kırt anuğ

özün sewnür erse keçigli konuk “Vücut semirirse onu yiyecek kurtlar ve yılanlar da hazırdır; kendi sevincine gelince, sen ancak konup geçen bir yolcusun.” (KB 5844)

yond “at”

tirildi tümen miñ talu köp titir

yazıda kalın yond aqurda qatır “Binlerce seçme dişi deve, ovada kalabalık at sürüleri ve ahırda katırlar toplanmıştır.” (KB 5370)

yugak “yugak; su kuşu, bir tür ördek”

kuğuqa katılmaz körü tur yugak

kara kuş örün kuş bile keğ yırak “Dikkat edersen, yugak kuğuya katılmaz; ak kuş ile kara kuş birbirinden çok uzaktır.” (KB 4199)

yügdik “yügdik, bir kuş cinsi”

kuğu kırday erse ya turna yugak

ya toy tut ya yügdik ya toğlıç ya kak “Her cins kuğu, turna ve su kuşları ya da toy kuşu veya yügdik, toğlıç ve kazlar.” (KB 5377)

2.2.2. Bitki İsimleri

azgan “yaban çiçeği”

asığ kılsa azgan anıñ men kılı

çiçek yaslığ erse biçer men ulı “Yaban çiçeği faydalıysa, ben onun kuluyum; özenilerek yetiştirilmiş çiçek zararlıysa onun kökünü keserim.” (KB 2573)

butık “budak, dal”

‘abir bürkirer teg tünerdi kalık

sıta kıptı yirdin yağıldı butık “Abîr serpilmiş gibi gök alacalandı; ufuktan etrafa dallanarak mızraklar yükseldi.” (KB 4892)

çiçek “çiçek”

kalık kaşı tügdi közi yaş saçar

çiçek yazdı yüz kör küler katğurar “Gök kaşını çattı, gözünden yaş saçıyor; çiçek yüzünü açtı, bak, gülmekten katılıyor.” (KB 80)

çim “çim, ayrık otu”

üyük çim osuğluğ bolur bilgeler

çıkar suw kıayuda adağ tepseler “Bilgeler sulak yerlere benzer; nereye ayak vururlarsa oradan su çıkar.” (KB 974)

erguvan “erguvan çiçeği”

*temam **erguvan** teg kızıl menzim erdi*

bu kün za‘feran urğın eñde tarıttım “Benzim kızıldı, tam bir erguvan gibiydi; bugün yüzüme safran tohumu ekdim.” (KB 6529)

kağın “kayın ağacı”

kağın teg boğum erdi ok teg köni tüz

ya teg egri boldı egildim töñittim “Kayın gibi vücudum ok gibi düz ve dikti; şimdi yay gibi eğri oldu, eğdim, eğildim.” (KB 6532)

kafur “kâfur”

tümen tü çiçekler yazıldı küle

*yıpar toldı **kafur** ajun yıd bile* “Binlerce çiçek gülerek açıldı; dünya misk ve kâfur kokusuyla doldu.” (KB 70)

kağıl “yaş söğüt dalı”

tadu artadı kör küçi eksüdi

kağıl teg köni boğ egildi çoğı “Unsurlar bozuldu, kuvveti azaldı; dik vücudu, yaş söğüt dalı gibi büküldü.” (KB 1055)

karanfil “karanfil”

*saba yili koptı **karanfil** yıdın*

ajun barça bütrü yıpar burdı kin “Karanfil kokulu saba yeli esti; dünyanın her yanı misk ve amber kokusuyla doldu.” (KB 71)

kürküm “safran”

yıl ülgı yay erse tüşegli yigit

*sarığ al tüşese ya **kürküm** ögit* “Yılın mevsimi yaz ve düş gören delikanlıysa, düşünde sarı, pembe renklerle safran veya öğütülmüş bir şey görürse.” (KB 6009)

yığaç “ağaç”

yağa tursu yağmur yazılsu çiçek

*kurumuş **yığaçtın** salınsu küjek* “Yağmur yağmaya devam etsin, çiçekler açılsın; kurumuş ağaçlardan perçemler sarksın.” (KB 118)

za‘feran “safran”

*yaşıq türtti yüzke sarığ **za‘feran***

özin kıldı mina öni teg cihan “Güneş yüzüne sarı safran sürdü; cihan ise mina rengine büründü.” (KB 4960)

2.2.3. Araç-Gereç İsimleri

2.2.3.1. Kırtasiye Gereçleri

bitigü “kalem”

bitigü bile koldı kağıd tetig

bayat atı birle bitidi bitig “Bu zeki insan kâğıt kalem istedi; Tanrı adıyla başlayarak bir yazı yazdı.” (KB 1342)

devat “divit, içine mürekkep konulan hokka”

devat koldı kağıd bitidi bitig

bitig birle itti işiye itig “Hükümdar hokka ve kâğıt istedi, mektup yazdı; mektup ile işini düzene koydu.” (KB 3187)

kağaz “kâğıt”

devat koldı kağaz kötürdi kalem

iligke bitig başladı söz ulam “Hokka ve kâğıt istedi, eline kalem aldı, hükümdara mektup yazmaya başladı.” (KB 3714)

kağıd “kâğıt”

bitigü bile koldı kağıd tetig

bayat atı birle bitidi bitig “Bu zeki insan kâğıt kalem istedi; Tanrı adıyla başlayarak bir yazı yazdı.” (KB 1342)

kalem “kalem”

kılıç aldı biri buğunuğ tüzer

kalem aldı biri yorık yol süzer “Biri eline kılıç aldı, halkı itaat altında tutar; biri eline kalem aldı, doğru yolu bulup gösterir.” (KB 268)

kitab “kitap”

kitabka bitindi bu hağan atı

bu at menü kaldı ay terken kutı “Bu hakanın adı kitaba yazıldı; ey devletli hükümdar, bu ad ebedi kaldı.” (KB 115)

2.2.3.2. Mutfak Gereçleri

ayak “çanak, kap, kâse”

ayak tirki ew bark arıg tut töşek

töşegil aş içgü yime keğ kerek “Evin barkın, sofraya ve tabakların temiz, odan minderlerle döşenmiş, yiyecek ve içeceklerin de seçkin olmalı.” (KB 4645)

bıçak “bıçak”

bıçak tartma anda kötürme süyük

ayı bolma kowdaş ne silkim sepük “Sofrada bıçak çıkarma ve kemik sıyırma; çok obur olma, çok da sünepe olma.” (KB 4599)

bıçek “bıçak”

beğük bir bıçekig eligde tutar

solındın urağun oğındın şeker “Elinde büyük bir bıçak tutuyordu; solunda bir acı-ot ve sağında şeker bulunuyordu.” (KB 772)

ıdış “kap”

ıdışlıg suwuğ içtim emdi tükel

tükettim tiriglik esen edgü kal “Kaptaki suyun tamamını içtim ve hayatımı tamamladım, sen sağ ve esen kal.” (KB 6060)

ka “kap, tabak”

neçe ka tegürgü kerek bu aşığ

ķuruğ ķođmasa bir içig hem taşığ “İçte ve dışta hiç kimseyi açıkta bırakmamak için kaç kap yemek dağıtmak gerektiğini bilmeli.” (KB 2552)

liw “tepsi, sofraya”

ķapuğda çıkarsa liw aş tirkini

ķörü tüz ületse begi ķörkini “Kapıdan yemek çıkarken, tepsilere nezaret edip, beyin şanına layık şekilde herkese dağıtılmasına dikkat etmeli.” (KB 2551)

rekve “çanak”

turup rekve birle tayaķın alıp

ilig utru urdı ķumarı kılıp “Kalktı, kardeşinden yadigâr kalan çanak ile değneği alıp hükümdarın önüne koydu.” (KB 6322)

2.2.3.3. Savaş Gereçleri

bögde “hançer”

bu bögde bıçek kim eligde turur

bıçıgı kesigli turur ay unur “Elimde tuttuğum bu bıçak, bıçen ve kesen bir alettir, ey becerikli.” (KB 810)

ķalkān “kalkan”

sınama yağığ sen beğük bil uluğ

*tayaklık yağıka temür **kalkın** it* “Düşmanını sınama, sen onu büyük ve kuvvetli bil; elinde sopa olan düşmana karşı sen demir kalkan hazırla.” (KB 4263)

kılıç “kılıç”

büğü bilge begler buğunka başı

***kılıç** birle itmiş biligsiz işi* “Halkı idare edenler, hâkim ve bilge beyler bilgisizin işini kılıçla halletmişlerdir.” (KB 223)

kın “bıçak ve kılıç gibi şeylerin kabı”

kılıç teprer erken yağı tepremez

*kılıç **kın**ka kirse beg inçlik yimez* “Kılıç kımıldadığı sürece düşman kımıldayamaz; kılıç kınına girerse beyin huzuru kaçır.” (KB 2144)

kuyag “zırh”

vezirlik añar birdi tamğa ayağ

*tuğı köwrügi birle birdi **kuyag*** “Ona vezirlik unvan ve mührüyle tuğ, davul ve zırh verdi.” (KB 1036)

ok “ok”

*boğum erdi **ok** teg köñül erdi ya*

*köñül kılgu **ok** teg boğum boldı ya* “Vücudum ok ve gönlüm de yay gibiydi; şimdi vücudum yay oldu, gönlümü ok yapmalıyım.” (KB 371)

sıta “mızrak”

*ķopa keldi örlep **sıta** ķalkanı*

ajun meñzi boldı örünj erdini “Mızrak ve kalkanı kalkarak yükselmeye başladı; dünya yüzü beyaz cevher gibi oldu.” (KB 3940)

süngü “süngü, küçük kılıç biçiminde delici silah”

eñ aşnu yıraķtın tegişgü okun

*yağusa **süğün** teggü birse boyun* “İlk önce uzaktan oklar ile vuruşmalı; yaklaşp yüz yüze gelince süngüyle hücum etmeli.” (KB 2376)

tolum “silah”

*bu ay toldı itti kör at ton **tolum***

ayur köndüreyin tapuğķa yolum “Bu Ay-Toldı böylece atını, giysisini ve silahını hazırladı; Onun hizmetine doğru yola çıkayım, dedi.” (KB 474)

ya “yay”

ķayusı törütmiş idike turup
yağı teg ok attı yasını ķurup “Kimi yaratan Tanrı’ya karşı düşman gibi yayını kurup ok attı.” (KB 6397)

yarık “zırh, kalkan”

at üstem yarıķlar bolur ķıp kızıl
ķızıl kızģu eņler bolur yap yaşıł “At, koşum ve zırhlar kıpkızıl olur; kızıl ateř gibi yanan yanaklar mosmor kesilir.” (KB 2385)

2.2.3.4. Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Gereķler

bağ “bağ, düğüm, bağlayacak ip”

iki neņ turur ilke bağı beki
biri saķlık ol bir törü il köki “Bir memleketin bağı ve kilidi iki şeyden ibarettir; biri ihtiyatlılık, biri de kanun; bunlar esastır.” (KB 2015)

baldu “balta”

ķılıķ baldu boldı bu il saķcısı
ķılıķın alır il boğun başcısı “Kılıķ ve balta memleketin bekçisidir; halkın başında bulunan, kılıķ sayesinde memleketler ele geçirir.” (KB 2140)

berge “değnek, kamçı, dayak”

ay ilig ķılıķ berge sinde turur
bu berge kıyınlar isizke erür “Ey hükümdar, kılıķ ve sopa sendedir; bu kamçılar, bu cezalar kötüler içindir.” (KB 5279)

burunduķ “yular”

uķuř ol burunduķ anı yetse er
tilekke tegir ol tümen arzu yir “Anlayış bir yulardır; insan onu elinde tutarsa dileğine erişir ve bütün arzularına ulaşır.” (KB 159)

ķigen “yular”

ķara tapsa begler beğüyür ķopar
üzengü bar erse ķigen berk ķapar “Halk vazifesini yaparsa beyler büyür, yükselir; üzengi varsa, ķiři yuları kuvvetli tutar.” (KB 6110)

ķoğ “zincir, bağ”

isizig ya ķoğda oruda kerek
yorık bolsa eğgü aya sarp yürek “İyinin serbest dolaşabilmesi için kötünün zincirde veya zindanda olması gerekir, ey metin yürek.” (KB 5549)

ķarmak “ķengel”

anunmiş turur bu ölüm tarmakı

usanıp yorırda iler ķarmakı “ l m n penķesi hazırlanmıştır; gaflet iķinde yürürken onun ķengeli insana saplanır.” (KB 6116)

 rk “bağ”

bu il bağı  rki bu iki tüzer

bu iki birikse anı kim  zer “Memleketin düzenini ve dizginini bu ikisi ellerinde tutar; bu ikisi el ele verirse, onu kim koparır?” (KB 2419)

tayak “dayak, değnek”

tiriglik k ci bardı mindin kitip

tayak tuttu elgim bu tirgin atıp “Yaşama gücü beni terk edip uzaklaştı; ben bu zindeliği bırakıp elime değnek aldım.” (KB 5633)

 stem “at eyerine işlenen altın gümüş işleme”

yitürse iķ rse keçürse ke  im

at  stem k z oğlan bu birse telim “Silah arkadaşlarını yedirip iķirmeli, giydirip kuşatmalı; onlara çok at ve koşum, köle ve cariyeye ihsan etmeli.” (KB 2280)

 zeng  “ zengi, atın eyerinde bulunan demir parķası”

ķara tapsa begler be  y r  par

 zeng  bar erse  igen berk  apar “Halk vazifesini yaparsa beyler büyür, yükselir; üzengi varsa, kişi yuları kuvvetli tutar.” (KB 6110)

yip “ip”

yip kelimesi, mecaz anlamda “nükte, güzel söz” anlamlarında soyut anlama geçmiş, kavramsallaştırılmıştır. Çalışmada bu kelimeye, temel anlamı esas alınarak bu kategoride yer vermek uygun görülmüştür:

bu ma ‘ni     n atım ay toldı tip

atadı biliglig sözin yinçge yip “Bundan dolayı da bilgili kişi, ince bir n kteyle, bana Ay-Toldı adını vermiştir.” (KB 748)

2.2.3.5. Diğer Gereçler

ağruk “mal, giysi, eşya”

kişi ağrukı bolmasa bu boğuz

kişi  nmezi ol bu ağruk boğuz “Keşke bu pılı pırtı ve bu boğaz olmasa; bu pılı pırtı ve bu boğaz insanın vazgeçemediği şeylerdir.” (KB 3667)

çögen “topu çekmek için kullanılan ucu eğri değnek, çevgan”

çögenke keğ erse atar erse ok

yime kuşçı awçı ajunda ozuk “Cirit oyununda usta olmalı ve ok atmasını iyi bilmeli; kuşçuluk ve avcılıkta da başkalarına üstün gelmeli.” (KB 2635)

eşük “örtü, üste giyilen, örtünülen nesne”

yaruk dünya yüzke eşünse eşük

men ötrü barayın ey eski tüşük “Parlak dünya yüzüne örtü örtünce, ben oraya gelirim, ey eski düşkün.” (KB 5003)

kiğiz “keçe”

kımız süt ya yün yağ ya yoğrut kurut

yağım ya kiğiz hem erej ewke tut “Kımız, süt ya da yün, yağ veya yoğurt ve peynir ile evin rahatını sağlayan yaygı veya keçe bunlardan gelir.” (KB 4442)

köwrüg “davul”

vezirlik aňar birdi tamğa ayağ

tuğı köwrügi birle birdi kuyag “Ona vezirlik unvan ve mührüyle tuğ, davul ve zırh verdi.” (KB 1036)

kürsi “taht”

kümüş kürsi urmuş öze oldurur

bu kürsi ağağı üç ağrı turur “Gümüş bir taht üzerine oturmuştu; bu tahtın birbirine bağlanmamış üç ayağı vardı.” (KB 771)

küzüňü “ayna”

köňül kimke bütse anı küzňü tut

özün körge sen tip anı utru tut “Gönlün tamamen inandığı kişiyi kendine ayna edin; kendini görebilmek için onu daima karşında tut.” (KB 5618)

örtüg “örtü”

Bir nesneye adını veren ve somut bir kavram olan *örtü* kelimesi, eserde kullanıldığı tüm beyitlerde “örtülü, gizli” anlamında soyutlaşmıştır:

bayat tapğı barça kerek örtügün

açılmasa halkğa bu örtüg bu kün “Tanrı’ya yapılan bütün ibadetler gizli yapılmalı, bu örtü bugün bile herkese açılmamalı.” (KB 3919)

sırınçğa “sırça”

kişi köňli yuwğa sırınçğa sanı

idi keğ küdez sına serme anı “İnsanın gönlü incedir, sırçaya benzer; ona çok dikkat et, kaba söz söyleme kırılır.” (KB 4610)

şış “şış”

kalı tilwe ursa kör ölse kişi

ölüm yok anar hem birilmez şışı “Eğer bir deli, vurup öldürürse birini, o deliye ölüm cezası yoktur; kısas yapılmaz.” (KB 295)

tağar “çul, çuval”

yigüm ot köki bolsu yağmur suwı tap

eğiz kum tüneyi tağar ton keğeyi “Yiyeceğim ot kökü olsun, yağmur suyu bana yeter; kumdan döşek yapıp geceleyeyim, çuldan elbise giyeyim.” (KB 6571)

taht “taht”

bolu birdi ewren ilig birdi taht

tuta birsü teñri bu taht birle baht “Devran sana beylik ve taht verdi; Tanrı bu taht ile bahtını daim etsin.” (KB 92)

tamğa “damga, mühür”

öz elgi bile kıtsa içgü körüp

özi beklese kıdsı tamğa urup “İçkiyi bizzat kendi eliyle karıştırmalı; kendisi mühürleyerek koruma altına almalı.” (KB 2902)

topık “top, topaç”

çıkarđı topık kıdđı ay toldı kör

anı yastanıp ötrü oldurđı kör “Ay-Toldı cebinden bir top çıkarıp yere koydu onu altına çekip üstüne oturdu.” (KB 622)

töşek “döşek”

töşek kıoldı yattı kör ögdülmişe

uğıp bardı ança kıötürđi başa “Ögdülmiş döşek istedi, yattı; biraz uykuya daldı, tekrar başını kaldırdı.” (KB 3838)

tuğ “Hakanın yanında çalan kös ve davul; sancak, bayrak”

Bu sözcük, aşağıdaki beyitte iki anlamında da kullanılmıştır:

bulıt kökredi urđı nevbet tuğı

yaşın yaşnadı tarttı hağan tuğı “Gök gürledi, nöbet davulunu vurdu; şimşek çaktı, hakanın tuğunu çekti.” (KB 86)

yağım “yaygı, döşek”

kımız süt ya yün yağ ya yoğrut kurut
yağım ya kıdiz hem erej ewke tut “Kımız, süt ya da yün, yağ veya yoğurt
ve peynir ile evin rahatını sağlayan yaygı veya keçe bunlardan gelir.” (KB 4442)

2.2.4. Renk İsimleri

al¹⁶ “al, kırmızı, pembe”

nelük al boğudun kızıl meñziñi
negü birdi dünya saña öz öñi “Kırmızı yüzün neden bugün solmuş?
Dünya başka ne endişeler çıkardı?” (KB 6229)

boz “boz , kül rengi”

iweklik belin ol kamuğka yawuz
kalı bolsa begke yüzi boldı **boz** “Acelecilik herkes için fenadır ve deruni
bir korku neticesidir; eğer bu beyde olursa, onun yüzü kül renkli olur.” (KB 1996)

çal “alaca, kır”

yalın yüzlüg erdim bütürdi saķal
ķara kuzgun erdim kuğu kıldı **çal** “Tüysüzdüm, sakal bitirdi; kuzgun gibi
karaydım, kuğu gibi ak yaptı.” (KB 1098)

ħabeş “siyah ve beyaz arası, koyu esmer renk”

ķalıķ bütrü tuttı sewügler ķaşı
ajun boldı zengi ħabeş kırtışı “Göğün her tarafı âşık kaşlarıyla doldu;
dünya zenci habeş derisine büründü.” (KB 4961)

ķapķara “kapkara”

ķara kılķı barķa bolur ķapķara
ķara kılma özni küdeşü tura “Avamın, kara halkın doğası her zaman
kapkaradır; iyice dikkat et, kendini karaya bulaştırma.” (KB 4323)

ķara “kara, siyah”

ķaraķa yağuma ay kılķı örün
örünķe ķara terk yukar ol körün “Ey ak doğalı insan, sen karaya yaklaşma;
dikkat et, beyaza siyah çabuk bulaşır.” (KB 4239)

ķıpķızıl “kıp kı zıl”

at üstem yarıķlar bolur ķıpķızıl

¹⁶ Eserde en sık kullanılan renk isimlerinden biri olan *al*, bazı beyitlerde “kızarmak, utanmak, mahcup olmak” anlamlarında da kullanılmıştır.

kızıl kızgu enler bolur yapıyaşıl “At, koşum ve zırhlar kıpkızıl olur; kızıl ateş gibi yanan yanaklar mosmor kesilir.” (KB 2385)

kızıl¹⁷ “kızıl, kırmızı”

kızıl til kılar kısga yaşlıg sini

esenlik tilese katıg ba anı “Kızıl dil senin ömrünü kısaltır; esenlik dilerse onu sıkı tut.” (KB 964)

kök “mavi, yeşil”

kök kelimesi KB’de, üç ayrı anlamda kullanılmaktadır. Renk adı olarak kullanılmasının yanı sıra soyut bir kavram olan bir şeyin aslını, temelini ifade etmekte ve gök anlamında da kullanılmıştır. Çalışmada diğer anlamda kullanılan örnekler ayrı bir başlık olarak, *Gök Cisimlerine Ait İsimler* (bkz. 2.2.15.) ve *Soyut İsimler* (bkz. 1.2.) adlı başlıklar altında toplanmıştır.

yazı tağ kır oprı töşendi yağıp

itindi kolu kaşı kök al keçip “Düzlükler, dağlar, kırlar ve ovalar bunu yayıp döşendi; vadiler ve yamaçlar al ve yeşil giyerek süslendi.” (KB 69)

bu türlüğ çiçek yirde munça beğiz

yazı tağ kır oprı yaşıł kök meñiz “Yerde türlü çiçek, bunca manzara, düzlük, dağ, kır, vadi, yeşil ve maviyle örtülmüş.” (KB 96)

kökçin “göğümsü, kır”

oğunğıl ay kökçin ölümke anun

bu keçmiş küününke sıgıt kıl ünün “Ey kır saçlı uyan, ölüme hazırlan; geçmiş günlerin için ağlayıp sızla.” (KB 376)

kupa “kumral”

kupa körklügüg kör kılın özke fal

işin edğü bolğay kamuğ sözni üz “Kumral güzeline bak ve onu kendine uğur tut, işin iyi olur; başka sözü bırak.” (KB 2468)

mina “lacivert, yeşil renkli”

yaşıł türtti yüzke sarıg za fəran

özin kıldı mina öñi teg cihan “Güneş yüzüne sarı safran sürdü; cihan ise mina rengine büründü.” (KB 4960)

¹⁷ Eserde *kızıl* kelimesinin, renk adı olarak kullanılmasının yanı sıra, *kızıl kılsa eñ* biçiminde, “yüzü kızarmak; yüzünü güldürmek, sevindirmek” anlamında kullanıldığı beyitlere de rastlanır.

örün “ak, beyaz”

kara kul karası bolur beg örün

karalı örünli adırttı *körün* “Siyah kul rengidir, bey beyaz olur; siyah ve beyaz böyle ayırt edilmiştir.” (KB 2080)

sarığ¹⁸ “sarı”

yaşıl kök sarığ al ağı ton keçip

aşağı kötürse yaraşur yorıp “Onların yeşil, mavi, sarı ve pembe ipek giysiler giyip dolaşmaları ve yemek taşımaları hoş olur.” (KB 2916)

şaşut “kır, alaca”

saçım boldı şaşur tüsi teg şaşut

sakal boldı yazkı gülef teg orut “Saçım sungur rengi gibi kır oldu; sakalım yazdan kalmış kuru ota döndü.” (KB 5639)

yağız “yağız, kızıl ile kara arası bir renk”

yaşıl köktin indi yağız yirke söz

sözi birle yalhuğ ağır kıldı öz “Söz yağız yere mavi gökten indi; kişi kendine sözüyle değer verdirdi.” (KB 210)

yapyaşıl “yemyeşil”

at üstem yarıklar bolur kıpkızıl

kızıl kızgu enler bolur yapyaşıl “At, koşum ve zırhlar kıpkızıl olur; kızıl ateş gibi yanan yanaklar mosmor kesilir.” (KB 2385)

yaşıl “yeşil; mavi”

yaşıl sözcüğü, eserde genellikle “mavi” anlamında kullanılmıştır:

kalı sözleyü bilmese til sözüg

yaşıl kökte erse kör indrür özüg “Eğer dil söz söylemesini bilmezse, mavi gökte olanı yere indirir.” (KB 1003)

yaşıl sözcüğü eserde çoğunlukla “mavi” anlamında kullanılmış olsa da “yeşil” anlamında kullanıldığı beyitler de vardır:

kara tün yaruğ künke yakmaz yağuk

yaşıl suw kızıl otka bolmaz konuk “Karanlık gece aydınlık güne yaklaşmaz, yeşil su kırmızı ateşe konuk olmaz.” (KB 2250)

¹⁸ Metinde kullanıldığı beyitlerin bazılarında “benzi, yüzü sararmak” anlamında kullanılan *sarığ* kelimesi 6010. beyitte “safra” anlamında kullanılmıştır.

yipün “koyu kırmızı; mor, menekşe rengi”

kurumuş yıgaçlar tonandı yaşıl

bezendi yipün al sarıg kök kızıl “Kurumuş ağaçlar yeşiller donandı; doğa mor, al, yeşil ve kıızıla bezendi.” (KB 67)

Renk isimlerinin birçoğu niteleme sıfatı olarak da görev yapmaktadır. Çalışmada niteleme sıfatları ayrı bir başlık altında toplanmıştır (bkz. 4.1.1.). Ancak renk isimleri bu bölümde ayrıntılı olarak verildiği için niteleme sıfatları adlı başlık altında tekrar ayrıntılı bir şekilde ifade edilmemiştir.

2.2.5. Giyecek İsimleri

ağı “altın ve gümüşle işlenmiş ipek kumaş”

kayu neñ uçuz bolsa yirde yatur

ağı çuz ağır boldı törde yatur “Hangi şey değersizse ona kimse bakmaz bile; ipekli ve ağır Çin kumaşları, değerli olduğu için başköşede yer alır.” (KB 902)

barçın “ipekli kumaş”

yime yakşı aymış biliglig sözi

biliglig sözi körse barçın tözi “Yine bilgili ne güzel söylemiş; bilginin sözü, dikkat edersen, değerli bir mala benzer.” (KB 555)

börk “başlık, şapka”

neçe er beğüse baş ağıg beğür

neçe baş beğüse beğük börk keçür “İnsan ne kadar büyürse, baş ağrısı da o kadar büyür; başı ne kadar büyürse, o kadar büyük börk giyer.” (KB 435)

Bu kelime, eserde 3723. beyitte de geçmektedir fakat bu beyitte anlam, *börkün* şeklinden yola çıkılarak “kubbe” anlamında geçmektedir:

karanķu titigsig bu börk ew içi

yaruttı yaşıķ birle erklig küçi “Bu kubbe evin içi balçıktan yapılmış ve karanlıktır; onun hâkim kudreti bunu güneş ile aydınlattı.” (KB 3723)

böz “bez; pamuktan yapılmış kumaş”

ķamuğ dünya bolsa biregüke tüz

ķalır dünya ülgı tegir iki böz “Bir insan bütün dünyaya tamamen sahip olsa bile, sonunda dünya kalır; onun kısmetine ancak iki bez düşer.” (KB 1238)

çöge “elbise üstüne giyilen geniş ve kolsuz üstlük, aba”

ķadaşını kördi uzatu yatur

çögesin töşenmiş yiğün yastanur “Kardeşine baktı, uzanarak yatmış; abasını döşenmiş ve başını yenine yaslamıştı.” (KB 5974)

çuz “yaldızlı, kırmızı renkli bir Çin kumaşı”

ağı çuz töşenür özüñ oğlağı

ğara yir katında yaşıp yatğı tüz “İpek sırma ile örtülen vücudun kara toprağa serilecektir, ey hakîm.” (KB 1426)

eğ “ipekli kumaşlar gibi dokuma cinsinden olan kıymetli şeyler”

yağız yir yaşıł torķu yüzke badı

ğıtay arķışı yağtı tawğaç eği “Yağız yer, yüzüne yeşil ipek bağladı; Hıtaı kervanı da bunun üstüne Çin kumaşı yaydı.” (KB 68)

etek “etek”

usı uçtı kıoptı adaķın örü

ğara tün kötürmiş etekin örü “Uykusu kaçtı, ayağa kalktı; karanlık gece eteğini yukarı kaldırdı.” (KB 3952)

ğarir “ipek”

ağı keçti ģarir özüñ örtti öz

sini yańsağıuçı körüp ģamdı kóz “Sırmalar giydin, vücudunu ipeklerle örttün; kısıkananların gözleri sana bakıp kamaştı.” (KB 5799)

ğaşab “hint kumaşı”

ğaşab tozı rumi aĵun tańsuķı

şana kelse tolmaı ağı ģaznaķı “Kasap, tûzî ve Rûmî kumaşları gibi dünyanın nadide şeyleri sana gelir; fakat hazinen ve ambarların yine dolmaz.” (KB5368)

keğğülük “giyecek, giysi”

tiriglikni mün kıł asıg eđğülük

yarın bolğ ağğü yigü keğğülük “Hayatı sermaye yap, bunun faizi iyiliktir; bu sana yarın için iyi yiyecek ve giyecek sağlar.” (KB 232)

keğim “giyecek, giyim, giysi”

boğuzķa yiyimçe aĵunda yidim tap

eginke keğimçe eĵinde keğim tap “Dünyada açlığını giderecek kadar yedim; sırtımı örtecek kadar giysim de var.” (KB 3800)

keğük “kepenek, yağmurluk, giyecek”

körü barsa barça urur bu keğük

uķuşluđ biliglig kör aşlı keğ ök “Dikkat edilirse, herkes üzerine bir şey giyer; fakat akıllı ve bilgili kişi giysisiyle değil, aslıyla değerlidir.” (KB 299)

keğüt “giyecek; hil’at, değerli kumaştan veya kürkten yapılan kaftan”

ayağ bir tamđa at üstem keğüt

ağırladı aşru tükel boldı kut “Ona unvan, mühür, at, koşum ve hilat verdi; çok itibar gösterdi; o da ikbalin son derecesine ulaştı.” (KB 1766)

kiş “samur kürk”

ajun tezginür ilde arkış yorıp

ağı çuz tiyiň kiř alır sen tirip “Kervanların diyar diyar gezerek dünyayı dolaşır; sen ipekli ve sırmalı kumaşlar, sincap ve samur kürkleri toplarsın.” (KB 5367)

könlek “gömlek”

ķalıķ yırttı keçmiş ķara könlekin

açıldı yaruķ yüz kötürdi egin “Gökyüzü üzerine geçirdiği kara gömleği yırttı; peçesini kaldırdı ve parlak yüzü açıldı.” (KB 4966)

ķur “kuşak, kemer”

kümüş ķur bağuçı munu men tiyü

ölüm tuttı erse üzüldi ķurı “Gümüş kuşak bağlayarak, ‘İşte ben!’ diyenin kuşağı, ölüm tutunca kopar.” (KB 1477)

örüm “örölmüş, çul”

ķadařıň ķođup ķaçtı dünya nehin

örüm keçti arpa yidi öz tejin “Kardeşin dünya malını bırakıp kaçtı; kendi seviyesine göre çul giydi, arpa yedi.” (KB 6334)

ton “elbise”

bu oğlan yügürdi tegürdi sözi

tonın keçti turdı sewinçin özi “Oğlan koştu ve sözü ona ulaştırdı; Ay-Toldı sevinçle kalktı, giyindi.” (KB 575)

torķu “ipek kumaş, ipekli”

tuma torķu ķalkān kötürdi uşun

yaruķ yüz küler teg yarudı ajun “Yüzünü örten ipek kalkan sıyrıldı; gülen parlak yüz gibi dünya aydınlandı.” (KB 3288)

tozi “tûzi”

kaşab tozt rumi ajun taşsukı

şana kelse tolmağ ağı kaşnağı “Kasap, tûzî ve Rûmî kumaşları gibi dünyanın nadide şeyleri sana gelir; fakat hazinen ve ambarların yine dolmaz.” (KB5368)

yağa “yaka, elbise yakası”

atın mindi ewke yüz urdı turup

kelip tüştü kirdi yağa kur yörüp “Atına bindi, evine doğru hareket ederek gelip indi; evine girdi, yaka ve kuşağını çözdü.” (KB 3282)

yîğ “yen, giysi kolu”

köñül birse kırtğa bolur bir turı

yağa yîğ tutar künde kesmez urı “Gönül verirsen huysuz bir acuze olur; yakaya ve yene yapışır, dırdırının ardı arkası kesilmez.” (KB 3541)

2.2.6. Takı ve Takı Yapımında Kullanılan Maden İsimleri

altun “altın”

kümüş kalsa altun meniñdin şana

anı tutmağıl sen bu sözke teje “Benden sana gümüş ve altın kalırsa, sen onları bu söze denk tutma.” (KB 188)

tire bildiñ altun yiyü bilmediñ

bu altun yığıp bir nelük birmediñ “Altın toplamayı bildin, fakat yemesini bilemedin, bu altını yığdın da birini olsun neden başkasına vermedin.” (KB 1674)

bakır “bakır”

sözüg sözlemese saw altun sanı

bakır boldı tildin çıkarsa anı “Söylenmeyen söz som altın sayılır; ağızdan çıkınca bakır olur.” (KB 1916)

erdini “mücevher, iri inci”

ķopa keldi örlep sıta ķalkanı

ajun meñzi boldı örünj erdini “Mızrak ve kalkanı kalkarak yükselmeye başladı; dünya yüzü beyaz cevher gibi oldu.” (KB 3840)

gevher “cevher, mücevher”

erej arzu ni ‘met közün körmediñ

kümüş gevher altun bakır bulmadıñ “Huzur, arzu ve nimeti gözünle görmedin; gümüş, mücevher, altın ve bakıra da hiç sahip olmadın.” (KB 3438)

güher “cevher, mücevher”

teñizke kirür körse köñlün tükel

güher *yinçü yakut çıkarur meşel* “İyice dikkat edersen, onlar denize dalarak, güher, inci ve yakut çıkaranlara benzerler.” (KB 4395)

kümüş “gümüş”

itilmez köñlüg iter bu kümüş

egilmez kişini eger bu kümüş “Perişan gönülleri bu gümüş huzura kavuşturur; eğilmeyen başları bu gümüş eğer.” (KB 2747)

saw “som, özellikle altın için kullanılan, kaplama olmayan, katışıksız, saf”

saw altun yazar ol tügülmüş kişig

saw altun iter ol buzulmuş işig “Çatılan yüzleri som altın güldürür, bozulmuş işleri som altın yoluna koyar.” (KB 3044)

tac “taç”

bu iki bile beg beğüklük bulur

bu iki yumıtsa beğür beg tacı “Bu ikisiyle bey büyüklük bulur; bu ikisi bir araya gelirse beylik tacı azamet kazanır.” (KB 89)

tuş “başa ya da kemere takılan altın ya da gümüş toka”

yağız yir katındaki altun taş ol

kalı çıksa begler başında tuş ol “Yağız yerin altındaki altın, taştan farksızdır; oradan çıkınca beylerin başında tuğ tokası olur.” (KB 213)

yağut “yakut”

ajun kırtışı boldı altun öñi

yaşık za‘feran kıldı yağut öñi “Dünya yüzü altın rengine girdi; güneş yakut rengini safrana çevirdi.” (KB 5669)

yinçü “inci”

teñizdin çıkarmasa yinçü kişi

kerek yinçü bolsun kerek say taşı “Kişi inciye denizden çıkarmadıkça, o ister inci olsun ister çakıl taşı, fark etmez.” (KB 212)

yünçü “inci”

negü tir eşitgil kiñeşçi öge

kiñeşte töker begke yünçü üge “Dinle, istişarede beyin önüne yığmla inci döken has-müşavir ne der.” (KB 2935)

2.2.7. Vücutla İlgili İsimler

2.2.7.1. İnsan Vücuduyla İlgili İsimler

aḍaḳ “ayak”

bezenür kişike özin körkitür

köñül birdiñ erse aḍaḳ berkitür “Süslenir ve insana kendini gösterir; gönül verirken, senin elini ayağını bağlar.” (KB 6128)

Ayak kelimesi, aşağıdaki beyitlerde “soyut veya cansız bir nesnenin ayağını” ifade etmek için kullanılmıştır:

kalı üç aḍaḳta emitse biri

ikisi ḳamıtar uçar ol eri “Eğer üç ayaktan biri yana yatarsa, diğer ikisi de kayar ve üstünde oturan yuvarlanır.” (KB 803)

ağız “ağız”

boğuzuḡ küdezse başıña asıḡ

aşıḡ az yise bu ağızka tatıḡ “Boğazı gözetmek, baş için faydalıdır; az yemek, ağıza tatlı gelir.” (KB 2893)

Yukarıda örnek gösterilen ve eserde geçen diğer beyitlerde de gerçek anlamıyla karşımıza çıkan *ağız* kelimesi, aşağıdaki beyitte gerçek anlamı dışında “yol ağzı” anlamında kullanılmıştır:

yol ağızında erse kişi başlaḡu

törüsün tokusın yazım kıлмаḡu “Yol ağzındaysa insanlara rehberlik eder; merasim, örf ve âdetin yanlış yapılmamasına dikkat eder.” (KB 2497)

alın “alın”

süçig sözle barça kişike tilin

açuk tut yüzüñni yaruḳ tut alın “Herkese tatlı söz söyle, yüzünü açık ve alnını parlak tut.” (KB 5222)

arḳa “arka, sırt”

tiren arḳa birme yağıḳa bolup

yağıḡ sanç yok erse uruş yat ölüp “Dayan, düşmana asla arka verme; düşmanı vur veya vuruşarak orada öl.” (KB 2378)

aya “aya, avuç içi”

köñülin çıkarsa ayada urup

yorisa uyağmasa yalñuk körüp “Kişi gönlünü çıkarıp avucuna koyarak, başkalarının önünde mahcup olmadan dolaşabilmeli.” (KB 864)

bağır “bağır, karaciğer; gönül, yürek”

bağırsak tapuğçı bağır sanı teg

bağırda yakınrağ yürek kanı teg “İçten bağılı hizmetkâr insanın bağı gibidir; belki de bağrından daha yakın, yürek kanı gibidir.” (KB 2610)

baş¹⁹ “baş”

tilig keğ küdezgil küdezildi baş

sözünni kısurğıl uzatıldı yaşı “Dili iyi gözet, başın gözetilmiş olur; sözünü kısa kes, ömrün uzun olur.” (KB 176)

neçe er beğüse baş ağıriğ beğür

neçe baş beğüse beğük börk keçür “İnsan ne kadar büyürse, baş ağrısı da o kadar büyür; başı ne kadar büyürse, o kadar büyük börk giyer.” (KB 435)

bil “bel”

koğı ıdtı kesme yaruk yüz tudı

kalık tul tonı keçti bilin badı “Gök dul elbisesini giydi ve belini bağıladı; zülfünü dağıtıp parlak yüzünü kapadı.” (KB 5824)

bilek “bilek”

neçe küç bileklig yumıtmışlarığ

ölüm tuttı saçı yıratı arığ “Ölüm nice güçlü bileklerin topladıklarını alıp hepsini saçı ve dağıttı.” (KB 6072)

boğ “boy, kamet; vücut”

kalı mundağ erse boğ ortu kerek

boğı ortu bolsa bolur eğgürek “Onun için bey orta boylu olmalı; orta boylu olması daha iyidir.” (KB 2087)

boğuz “boğaz”

boğuzka bulun bolma boğzı uluğ

¹⁹ *baş* kelimesi, eserde birçok anlamda kullanılmıştır. Bu başlık altında yer alan bazı beyitlerde, “yaşını başını almak, başını yerden yere çalmak, başından geçmek, tecrübe sahibi olmak, başını yemek, başa geçmek, başı göğze ermek, baş kaldırmak” anlamında, deyim biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu deyimlere çalışmanın sonunda bulunan *Dizin* kısmında, *baş* madde başı altında yer verilmiştir.

boğuzka bulun bolsa bolmaz yuluğ “Boğazının esiri olma, ey boğazına düşkün adam; boğazın esiri olursan bir daha bu esaretten kurtulamazsın.” (KB 4593)

boyun “boyun”

kılıç ursa bıçsa yağı boynını

törü birle tüzse ili buğnını “O bunlarla kılıç vurup düşmanın boynunu biçer; ilini ve halkını kanun yoluyla düzene sokar.” (KB 286)

burun “burun”

burundukluğ ol söz tiwe burnı teg

barur kaçça yetse titir boynı teg “Söz, deve burnu gibi yularlıdır; dişi deve boynu gibi nereye çekilirse oraya gider.” (KB 206)

but “but, bacak”

yana alma tırnağ adışma butun

uçuzluk tegürgey iletgey kutun “Bir de tırnak kesme, bacaklarını yayıp oturma; bu insanı itibardan düşürür ve ikbali engeller.” (KB 4115)

egin²⁰ “sırt”

apañ bulsa men bir cefalığ ağı er

eginke yüdeyi közümke urayı “Eğer bir cefakâr, cömert insan bulursam, onu sırtımda taşıyayım, gözüme süreyim.” (KB 6569)

el²¹ “el”

közüm sen tilim sen elim sen maña

anın edğü boldı atım ay toña “Sen de benim gözüm, dilim ve elimsin; ey mert yiğit, ben bu sayede iyi nam kazandım.” (KB 3125)

elig “el”

bu ikin itümeşe koğğıl bilig

kılıçka tegürgil sen ötrü elig “İşleri bu ikisiyle de halledemezsen, bilgiyi bırak, elini kılıca daya.” (KB 222)

negü tir eşit emdi kılkı silig

²⁰ Eserde *egin* kelimesinin, “sırt” anlamından farklı olarak, *egin kötür-* biçiminde “göğsü kabarmak, gururlanmak” anlamında da kullanıldığı görülmektedir.

²¹ Eserde, *el* kelimesi birçok anlamda görülmektedir. Bu kelimenin geçtiği bazı beyitlerde, “el vermek, el uzatmak, ele almak, el atmak, el vurmak, elde etmek, ele geçirilmek, el sürmek, el ele vermek, el değmemek, elini çekmek, elinden tutmak, eli uzanmak, eli darda kalma, eli açık, eli sıkı” gibi deyim ve birleşik fiillerle karşımıza çıkmaktadır. Bu deyimler ve birleşik fiillere çalışmanın sonunda bulunan *Dizin* kısmında, *el* madde başı altında yer verilmiştir.

sınavu tegip ilke sunmuş elig “Şimdi dinle, doğası yumuşak olan ve tecrübeyle yükselerek memleket işini eline alan adam ne der.” (KB 346)

endam “beden, vücut, boy”

et öz yiti endam köñülke uçar

köñül birle yalñuđ ağır yük yüder “Vücut, yedi endam, gönüle uyar; insan gönlüyle ağır yük yüklenir.” (KB 2797)

en “yüz, yanak”

ülüşlerde turma ya tutma neñin

ökünçün sarığ bolđa kızđu enin “Hisseli işlere girişme ve böyle işe mal yatırma; al yanağın pişmanlıktan sararır.” (KB 4544)

ernek “parmak”

bu tatıñın üç ernek boğuzđa turur

anıñda naru barsa ıarın tolur “Bu zevk üç parmaklık boğaz içindir; ondan öteye giderse ıarın dolar.” (KB 3578)

et²² “et”

bağışlasu teñri anıñ canını

ıoratmasu andın eti ıanını “Tanrı onun canını bağışlasın, onun etine ve kanına bir halel getirmesin.” (KB 6239)

et öz “vücut, beden, ten”

et özke bulun bolma bilgi uluğ

et öz bulnasa kör ıolur din yuluğ “Ey büyük bilgi sahibi, vücudun esiri olma; vücut seni esir ederse fidye olarak dinini ister.” (KB 3640)

kalbüd “vücut; kalıp”

ıuruğ ıaldı kalbüd uçup barsa can

bayat bildi ıanđa barır erse can “Ruh uçup gidince vücut boş kalır; ruhun nereye gittiğini ancak Tanrı bilir.” (KB 1525)

ıarağ “göz bebeği, göz”

ıamuğda ıatığrağ ölüm ol fırağ

fırağın töker yaş köriğli ıarağ “Her şeyden ağır olan fırağ ölümdür; şu gören göz fırağ yüzünden yaş döker.” (KB 6208)

ıarın “karın”

²² KB’de geçen **et** kelimeleri, “insan eti”ni ifade ettiği için bu kategoride yer almıştır.

ķarın açmış erke yüzi ķorse aş

usup suwsamışķa ķörüp ķangusuz “Karnı acıķmış insan için onun yüzünü görmek yemektir; susamış insan için o bakıp da kanılmaz bir içkidir.” (KB 2924)

ķaş²³ “ķaş”

saņa tügmedim men bu ķaşım közüm

ķüler yüz tutar men sewinķlig özüm “Ben sana karşı henüz ķaşımı çatmış değilim; senden çok memnunum, sana hep iltifat ediyorum.” (KB 6232)

ķep “kalıp, vücut”

süzük can ķepi bu ķara yir tuğı

ķara yir ķep örtür ay ķalkı ağı “Bu duru canın kalıbı olan vücut bu kara toprak tıķacıdır; ey gönlünde hazineler taşıyan ķişı, kara toprak bunlarla dolar.” (KB5422)

ķesme “saç, perçem”

ķodı ıdı ķesme yaruk yüz tudı

sewüg zülfı toldı yoķaru ķodı “Perçemini aşāğı salıverdi, parlak yüzü kapandı ve güzel zülfü her yanı kapladı.” (KB 3284)

ķırtıķ “yüz, deri, ten; renk”

usuz yattı saķnu bir anķa oduğ

ķalık ķırtıķı tuttı kafur boğuğ “Uyumadan bir süre yattı, düşündü; göğün derisi kâfura boyandı.” (KB 4891)

Eserde *ķırtıķ* kelimesinin “renk” anlamı, diğerk anlamlarına oranla daha az kullanılsa da “renk” anlamıyla kastedilen yine “derinin, tenin rengi”dir:

toğardın yaşıķ baş kötürdi örü

ķuğu ķırtıķı boldı dünya tolu “Doğudan güneş başını yukarı kaldırdı; dünyanın her tarafı kuğu rengine büründü.” (KB 5449)

ķol²⁴ “kol; el”

oķıdı ķör ay toldıķa ķıldı yol

bu ay toldı kirdi ķawuşturdu ķol “Ay-Toldı’yı huzuruna çağırttı; Ay-Toldı girdi ve ellerini kavuşturdu.” (KB 766)

²³ Bu kelime, eserde genellikle *ķaş tüg-* biçiminde “ķaşlarını çatmak, soğuk davranmak, gücenmek, korkmak...” anlamlarında görölmektedir.

²⁴ Eserde hem insan vücuduna ait bir isim olan “kol” hem de “vadi” anlamında kullanılan *ķol* kelimesi, eserin *Dizin* kısmında iki ayrı madde başı olarak değil, tek bir madde başı altında verilmiştir. Biz çalışmamızda bu iki kelimeyi, iki ayrı başlık olarak değerkendirdik (bkz. *Dizin*).

kon “koyun, bağır”

*yana aldı oğlın **konu**na kuça*

öpüp yıgladı bürnü yaşın saça “Oğlunu kucaklayarak tekrar bağına bastı; öpüp ağladı, yüzü gözyaşlarıyla kaplandı.” (KB 1500)

kögüz²⁵ “göğüs”

negü tir eşitgil ay bilgi ögüz

*bilig birle köñli yarunmuş **kögüz*** “Bilgisi deniz gibi derin, gönlü ve göğsü bilgiyle aydınlanmış kişi ne der, dinle.” (KB 2243)

köz “göz”

*köñül birdi **köz** hem ukuş ög bilig*

aça birdi sözüm yorıttı tilig “Gönül, göz, akıl, zeka ve bilgi verdi; dilimi açtı ve bana ifade kudreti ihsan etti.” (KB 387)

köñül kimni sewse kamuğı sewüg

*körür **közke** ursa körümez bolur* “Gönül kimi severse, onun her şeyi sevimli olur; gören göze vursa, o bile kötü görülmez.” (KB 537)

kulağ “kulak”

tiliñ tıd boğuz yığ uğıma öküş

*közün yum **kulağ** tu bir inçin tura* “Dilini tut, boğazına hakim ol, çok uyuma, gözünü yum kulağını tıka ve böylece huzur içinde yaşa.” (KB 6643)

kulğak “kulak”

*iliñde yiti tut közün **kulğak**ın*

tözüke tegürgil bağırsaqlıñın “Memleketinde gözünü ve kulağını keskin tut; merhametini herkese ulaştır.” (KB 5272)

kurğsak “kursak, mide, gönül”

*tatığ bardı öçti **kurğsak** otı*

yıradı meniñdin yigitlik atı “Zevk gitti, gönül ateşi söndü; gençlik adı artık benden uzaklaştı.” (KB 375)

küjek “perçem, zülüf”

***küjek** yazdı rumi kıızı örtti yüz*

²⁵ *kögüz* sözüğü, geçtiği beyitlerde gerçek anlamıyla oldukça az kullanılmıştır. Genellikle “göğüs kabartmak, kibirlenmek” anlamlarında görülür.

ķara saē bođuē ajun toldı tüz “Rumi kızı zölüflerini çözererek yüzünü örttü; her taraf kara zölüf rengini aldı.” (KB 4885)

liķa “yüz”

ķamuē mü’miniē sen tözü yarlıķa

yarınķı beķadın bu kūn ķıl **liķa** “Sen bütün müminlerin hepsinin günahlarını baēıēla; yarınķı beka aleminden yüzünü bana bugün göster.” (KB 397)

meēe “beyin”

uķuē ornı üstün meēede turur

aēır neē üēün ornı baēta erür “Aklın yeri üstte, beyindedir; değerli bir şey olduēu için onun yeri baētadır”. (KB 1836)

meni “meni, döl suyu”

menidin törümüē özüē men time

özüē men tise ay unu ornuē ol “Sen meniden türemiēsin, ‘ben’ deme; sen ‘ben’ dersen, bak, iēte değer.” (KB 5413)

meēiz “beniz”

ay körklüg ķoluēlı muni ķolmaēıl

ķızıl meēziēi sen sarıē ķılmaēıl “Ey güzellik arayan, güzellik arama; sen al benzini boş yere sarartma.” (KB 4485)

saē “saē”

ķara saē örüēi ölümdin yumuē

ķılur ol tirigke tiriglik kūsüē “Kara saēın aēarması ölümün iēaretidir; o yaēayana hayatın kıymetini arttırır.” (KB 1105)

sakal “sakal”

ķiēig erse umnur sakal öngüke

sakal önse umnur örüē bolēuķa “Küçükken insan sakal çıkmasını bekler; sakal çıkınca da beyaz olmasını bekler.” (KB 3622)

sın “boy bos”

yüzi körki körklüg kerek hem boğı

yülüg bolsa boğ sın kiēide keçi “Yüzü güzel, kendisi yakışıklı ve saēı sakalı düzgün olmalı ve boy bosēa da insanlar arasında üstün olmalı.” (KB 2663)

süēük “kemik”

Kemik kelimesi, insan ve hayvanlara ait bir organ ismidir. Fakat eserde bu kelimenin “yiyecek” anlamında kullanıldığı görülmektedir:

*bıçek tartma anda **süñük** kemdime*

aşığ tartmağıl sen kişig ündeme “Orada bıçak kullanma, kemik sıyırma; başkalarına yemek uzatma ve buyur etme.” (KB 4131)

ten “ten, vücut”

*yuluğ kıldı malı **teni** canını*

yalawaç sewinçi tiledi köni “Malını, tenini ve canını feda etti; dileği ancak yalvaçın sevinciydi.” (KB 52)

tırnağ “tırnak”

katılsa kılıç baldu birle tegiş

*tişin **tırnağın** teg yağa tut iliş* “Saflar karışınca kılıç ve baltayla vuruş; dişle tırnakla saldır, yakasından tut, yapış.” (KB 2377)

til “dil; söz”

*kışig **til** ağırlar bulur kut kiş*

*kışig **til** uçuzlar barır er baş* “Kişiyi dil kıymetlendirir ve kişi onunla mutluluk bulur; kişiyi dil kıymetten düşürür ve dili yüzünden başı gider.” (KB 163)

til kelimesinin, yukarıdaki kullanımından farklı olarak 342. beyitte *tili il* şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Bu kelimenin anlamı, eserden hareketle “boşboğaz”dır:

*yana bir **tili il** buşı öwkelig*

*ulıtur kişig sökse açsa **tilig*** “Biri de boşboğaz, hiddetli ve öfkeli olmaktır; sövmeye başlarsa, insanın kalbini kırar.” (KB 342)

Eserde **til** kelimesi, “konuşulan dili, sözü” ifade etmek için de kullanılmıştır:

*muñar meñzeyü keldi şa’ir **tili***

*bu şa’ir **tili** boldı sözke ulı* “Buna benzer bir şair sözü vardır: bu şair sözü buna esas teşkil eder.” (KB 441)

tiş “diş”

sözünü küdezgil başıñ barmasun

*tiliñni küdezgil **tişin** sınmasun* “Sözüne dikkat et ki, başın gitmesin; dilini tut ki, dişin kırılmasın.” (KB 167)

tiz “diz”

ötüg ötnür erken köni tut elig

iki **tiz** bile sök tüzün bol silig “Bir şey arz ederken ellerini aşağıya doğru sarkıt; iki diz üzerine çök, arzı içtenlik ve sükûnla yap.” (KB 4058)

uç “sırt”

ķayusı örüm keçti bğri uç

ķayu yir kezer bu kōzi yaķ saķa “Biri kambur sırtına çul bürünür, biri gözden yaş dökerek diyar diyar gezer.” (KB 6157)

uķun “omuz başı”

tuma torķu ķalkān kōtürdi uķun

yaruk yüz küler teg yarudı ajun “Yüzünü örten ipek kalkan sıyrıldı; gülen parlak yüz gibi dünya aydınlandı.” (KB 3288)

yarın “omuz, sırt”

bili bolsa yılmıķ yana yarıni ķin

örün bolsa ķirtıķ kızģu en “Belleri ince, omuzları geniş, teni beyaz ve yanakları al-kırmızı olmalı.” (KB 2915)

yürek “yürek, kalp”

aķı erdi elģi yüreki teğük

biliglig saķınuk kōr atı beğük “Eli cömert, yüreği saftı; bilgili, takva sahibi ve adı büyük biriydi. (KB 58)

yüz “yüz, çehre”

bu kōrklüg yüzüg kōrse yüz suwlanur

kōñül açılır anda bu can yimlenür “Bu güzel yüzü görünce insanın yüzü güler; içi açılır ve canı zevk bulur.” (KB 2465)

Yüz kelimesi, aşağıdaki beyitlerde diğer beyitlerden farklı olarak soyut bir kelimenin yüzünü ifade etmek için kullanılmıştır:

bu erdi basutķı kōni dinķa kōk

ķeri'at yüzindin kiterdi eķük “Oydu yardımcısı ve doğru dinin temeli; şeriatin yüzünden perdeyi o kaldırdı.” (KB 54)

Yüz kelimesinin 737. beyitte *yüz suwı* şeklinde “yüzü suyu; itibar” anlamında kullanıldığı da görülmektedir:

bayusa beğüse yağılsa çawı

kiter men anıñdın kiter yüz suwı “Zenginleşip büyüyerek şöhreti yayılınca, ben ondan uzaklaşırım, onun da itibarı gider.” (KB 737)

zülfi “saç”

koğı ıdtı kesme yaruķ yüz tudı

sewüg zülfi toldı yoķaru koğı “Perçemini aşağı salıverdi, parlak yüzü kapandı ve güzel zülfü her yanı kapladı.” (KB 3284)

2.2.7.1.1. Diğer İsimler

Bu başlık altında somut olmayan ama vücutla ilgili aşağıdaki isimler verilmiştir.

can “can, ruh”

sewüg neñ bu can canda yigrek sewüg

kümüş altun ol canda keğrek sewüg “Bu can sevilecek bir şeydir ve ondan daha çok sevilecek şey altın ve gümüşdür; o candan daha çok kıymetlidir” (KB 2746)

hañır²⁶ “gönül, kalp”

kılıçta yitigrek bularnıñ tili

yana kılda yinçe bu hañır yolu “Bunların dili kılıçtan daha keskindir, kalplerinin yoluysa kıldan incedir.” (KB 4393)

köñül “gönül, kalp, yürek”

Organ gibi görünmeyen fakat insana ait bir parça olduğu bilinen bir diğer isim de *köñül*’dür. İnsanın bilinen ve görünen uzuvlarından farklı olarak *köñül*, “kalp, yürek” anlamının yanında “Allah’ın tecelli ettiği yer” olarak da bilinen soyut bir isimdir.

köñül bolmasa er közi aşğı yoķ

ögi bolmasa er köñül osğı yoķ “Gönül olmazsa, insana gözünün faydası yoktur; akıl olmazsa insan gönlünden yeterince yararlanamaz.” (KB 1991)

bütünsüz bolur tegme yirde köñül

köñül bütmeşe erke artuķ muñ ol “Hiçbir yerde gönlü emin olmaz; gönlünün emin olmayışı kişiye büyük ıstıraptır.” (KB 2151)

²⁶ *hañır* kelimesi, eserde yalnızca 4393. beyitte, “gönül, kalp” anlamında kullanılmıştır. Kelimenin bu anlamıyla beraber günümüze kadar gelmiş “düşünme, akılda tutma, hafıza, akıl” ve “birine karşı duyulan saygı, sevgi” anlamları da bulunmaktadır.

ög “akıl”

bağa kör keçürmiş kününi bu kün

tükel boldı tüş teg sağıngıl **ögün** “Geçmiş günlerine bugün dikkatle bak, hepsi bir düş oldu; aklını kullan ve iyi düşün.” (KB 5146)

uğuş “akıl”

uğuş sözcüğünün bir diğer anlamı anlayıştır. Bu anlamda kullanıldığı beyitler Soyut İsimler (1.2.) kategorisinde yer almaktadır.

uğuş körki til ol bu til körki söz

kişi körki yüz ol bu yüz körki köz “Aklın süsü dil, dilin süsü sözdür; kişinin süsü yüz, yüzün süsü gözdür.” (KB 274)

2.2.7.1.2. Engellilik Durumuyla İlgili İsimler

ağın “dilsiz, konuşamayan”

öküş sözlese yanşadı tir bilig

yana sözlemese **ağın** *tir tilig* “Çok konuşana “gevezelik etti” der bilgi; ama söylemezse de ona “dilsiz” der.” (KB 174)

aksak “aksak, topal”

telim ögsüzüg kör ya tul tulsakığ

ya közsüz ya oldrum yime **aksakığ** “Bak, burada birçok yetim, dul, aciz, kör, kötürüm ve topal vardır.” (KB 3238)

ķaraķu “kör, âmâ”

bilişmez kişiler **ķaraķu** *sanı*

ķaraķu yorık yazsa sökme anı “Tanındığı olmayan kişi kör gibidir; kör yolunu şaşırırsa, onu ayıplama.” (KB 493)

közsüz “gözü olmayan, kör”

ķalı munđag erse bilip sözle söz

sözün bolsu **közsüz** *ķaraķuķa köz* “Mademki böyledir, sözü bilerek söyle; sözün olsun gözsüzlere, körlere göz.” (KB 178)

oldrum “kötürüm”

oldrum (<oldur- , olur- ED s.132) sözcüğü, eserde üç sessiz harf yan yana gelerek yazılmıştır ve “kötürüm” anlamında kullanılmıştır.

telim ögsüzüg kör ya tul tulsakığ

*ya közsüz ya **oldrum** yime aķsaķıĝ* “Bak, burada birēok yetim, dul, aciz, kör, kötürüm ve topal vardır.” (KB 3238)

tuĝu “saĝır”

aĝın bolsa yalĝuk bilir hem bilig

tuĝu *bolsa tegmez biligke elig* “İnsan, dilsiz de olsa bilgili olabilir; fakat saĝır olursa bilgiyi elde edemez.” (KB 1016)

2.2.7.2. Hayvan Vücuduyla İlgili İsimler

İnsan vücudu ile ilgili birēok isim (göz, göĝüs, kulak, dil, diş vd.) bilindiĝi üzere hayvanların da organ isimleridir. Bu isimler, *İnsan Vücuduyla İlgili İsimler* adlı başlıkta ele alındıĝı için bu bölümde verilmemiştir. Ařaĝıdaki isimler yalnızca hayvanlara öĝü organ isimleridir.

ķanat “kanat”

*er at boldı begler **ķanatı** yüĝi*

ķanatsız *ķuř uēmaz ay begler begi* “Asker, beylerin kanat tüyüdür; ey beyler beyi, kanatsız ķuř uēmaz.” (KB 3005)

ķuđruk “kuyruk”

yaşık yandı bolĝay yana orniņa

*balıķ **ķuđrukı**ndın ķozı burniņa* “Güneş balıĝın [hût] kuyruĝundan, kuzunun [hamel] burnuna kadar olan yerine yine döndü.” (KB 66)

tarmaķ “yırtıcı hayvan penēesi”

Eserde sadece iki beyitte kullanılan *tarmaķ* kelimesi, kullanıldıĝı her iki beyitte de soyut bir kavram olan “ölümün penēesi” olarak kullanılmış ve kelime soyutlaşmıştır:

*ne yawlak neĝ ol bu ölüm **tarmaķı***

ne yawlak erür bu ķiřig urmaķı “Bu ölüm penēesi ne kötü bir şeydir; onun insana ēarpması ne kadar kötü olur.” (KB 1179)

tumşuk “gaga”

*ķara ķumĝuk ötti şita **tumşukı**n*

üni oĝlaĝu ķız üni teg yaķın “Kara ķumug mızrak gibi gagasıyla ötüyor; sesi, nazlı bir kıızın sesi gibi cana yaķın.” (KB 77)

tü “tüy, kıl”

*iğişte **tü** bolsa yaraĝsız bolur*

tü aş suwka tüşse tatıgsız bolur “İçkide kıl bulunursa, yakışık almaz; kılın yemeğe ve içkiye düşmesi tatsız olur.” (KB 2918)

yal “at yelesi; ense”

tümen arzu ni ‘met yidiñ inçlenip

boyun yal beğüttün buka teg kılıp “Sen huzur içinde bin türlü arzu ve nimete ulaştın; bir boğa gibi boynunu ve enseni kalınlaştırdın.” (KB 5801)

yüg “tüy”

er at boldı begler kanatı yügi

kanatsız kuş uçmaz ay begler begi “Asker, beylerin kanat tüyüdür; ey beyler beyi, kanatsız kuş uçmaz.” (KB 3005)

yün “yün, koyun tüyü”

ajunda alındım özümke öñi

kawuk sökti yim tap tonum koy yün “Dünyadan kendi hissemi aldım; kepekten yiyecek ile koyun yününden giysi bana yeter.” (KB 4767)

2.2.8. Yiyecek-İçecek İsimleri

arbuz “karpuz”

Eserde bir kez kullanılan *karpuz* kelimesi, bilinen anlamında değil, mecazi olarak “ahmak” anlamında karşımıza çıkar:

munar meñzetü aydı şa ‘ir sözi

uqup tıñlayu al kişi arbuzı “Şair buna benzer bir söz söylemiştir; dinleyip anlamaya çalış, ey insanların karpuzu.” (KB 1900)

arpa “arpa”

tonum koy yün *tap yigüm arpa aş*

tükel boldı dünya maña ay kadaş “Giymek için koyun yünü ve yemek için arpa aşı bana yeter; ey kardeş, bu dünyadan başka bir şey beklemiyorum.” (KB 4765)

aş “aş, yemek”

kişi utrukı aşka sunma elig

özün utrukı aş yigil ay silig “Başkalarının önündeki yemeğe el uzatma; ey temiz kalpli, kendi önündeki yemeği ye.” (KB 4130)

aşığ tenleyü yi yime aş öküş

maña mundağ aydı ukuşluğ küsüş “Yemeği ölçülü ye, çok fazla yemek yeme; akıllı ve aziz insan bana böyle dedi.” (KB 4613)

azuk²⁷ “azık, yiyecek”

halal yigli kılmaz bayatka yazuk

halal yi halal kıl yarınlik azuk “Helal yiyen kişi Tanrı’ya karşı günah işlemez; helal ye ve yarınki azığın da helal olsun.” (KB 5350)

bor “şarap, içki”

bor içme bor içse barır er kutı

bor içse bolur tilwe munduz atı “İçki içme, içki içenin mutluluğu elden gider; içki içenin adı deli ve budalaya çıkar.” (KB 2655)

cülab “gül suyu”

ķayusı sogık itti ķattı cülab

ķayu ķıldı birdi kereklig şerab “Biri şerbet hazırladı ve gül suyu kattı; biri gerekli gördüğü bir içkiyi yapıp verdi.” (KB 1060)

cülembin “bal ile gül yaprağından yapılan bir tür tatlı”

ķuruķ öl yimiş ya cülembin cülab

özi ķatķu tutķu bu barķa şerab “Kuru, yaş meyve veya gül-balı, gül-şurubu, bütün bu içkileri kendisi yapmalı ve korumalı.” (KB 2904)

etmek “ekmek”

tuz etmek ķaķını küdezip eren

yitürmiş ķişike yuluķlar başın “İnsan olanlar tuz ekmek hakkını gözeterek bunu verene canlarını feda ederler.” (KB 5797)

fukā “bir çeşit şerbet”

tilese fukā bir tilese mizab

tilese cülembin tilese cülab “İster fuka’ [arpa suyu], ister mîzâb [sofra suyu], istersen cülembîn [bal suyu] veya cülâb [gülsuyu] şerbetini ver.” (KB 4656)

gülef²⁸ “gül suyu”

saçım boldı yazķı gülef teg orut

²⁷ Eserde yalnızca 5350. beyitte gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Diğer beyitlerde *azuk* kelimesi, “amel, iyi amel, dünyada sevap işleyerek ahirete iyi amelle gitme” anlamlarıyla kullanılmıştır.

²⁸ Bu sözcük, eserde sadece iki beyitte karşımıza çıkmaktadır. Her iki kullanımında da “gül suyu” anlamında değil, bir “ot” türü anlamındadır. *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*’nde ve eserin *Dizin* kısmında “gül suyu” olarak anlamlandırıldığından, çalışmada, bu kelime *Yiyecek-İçecek İsimleri* kategorisine alınmıştır.

saḳal boldı sunḳur tüsi teg şaşut “Saçım, bahar kelef otu gibi kurulaştı; sakalsa sungur tüyü gibi alaca oldu.” (KB 5697)

ḥalva “helva”

şeker ḥalva yigli ya arpa üyür

toḍup yatsa tanḍa yana aç turur “İster şeker, helva yemiş, ister arpa, darı yemiş olsun, doyup yatan sabah tekrar aç kalkar.” (KB 3612)

içim “içecek”

ḳarın toḍḡuça yi ḳamuḡ yim içim

kerek arpa yür tut toḍurḡu açım “Yiyecek ve içecekten ancak karnı doyuracak kadar yemeli; içinde ister arpa ister darı olsun, karnımı doyuracaktır.” (KB4769)

iḍiş “içki, kadeh”

açını süçinü baḡırsaklıḳın

iḍişin küḍezse ötese ḥaḳın “Şefkat, sevgi ve sadakatle beyin içkisini gözeterek, onun hakkını ödemeli.” (KB 2905)

ḳaḡun “kavun”

neçe körklüg erse ḳaḡun taş yüzi

yıdı ya beḍizi ya meñzi tözi “Kavunun dışı, kokusu, şekli veya rengi ne kadar güzel olursa olsun.” (KB 5110)

ḳand “şeker”

atañ öldi bardı sana birdi pend

ata pendi tutsa şeker bolḡa ḳand “Baban öldü gitti ve bu ölümüyle sana öğüt verdi; baba nasihatini tutarsan, o sana bal şeker olur.” (KB 5154)

ḳawuḳ “kepek”

şekerde tatıḡlıḡ ḳawuḳ yür maña

çuz ol bu örüm ton aḡılar teñi “Kepek ekmeḡi benim için şekerden daha tatlıdır; bu beyaz giysi sırmalı ipeklilere bedeldir.” (KB 4768)

ḳımız “kımız, kısrak sütünün mayalanmasıyla yapılan, ekşi bir Türk içkisi”

ḳımız süt ya yün yağ ya yoḡrut ḳurut

yaḍım ya kiḍiz hem erej ewke tut “Kımız, süt ya da yün, yağ veya yoğurt ve peynir ile evin rahatını sağlayan yaygı veya keçe bunlardan gelir.” (KB 4442)

ḳurut “peynir”

*kımız süt ya yün yağ ya yoğrut **kurut***

yağım ya kıldız hem erej ewke tut “Kımız, süt ya da yün, yağ veya yoğurt ve peynir ile evin rahatını sağlayan yaygı veya keçe bunlardan gelir.” (KB 4442)

mizab “su, su yolu”

*tilese fuka’ bir tilese **mizab***

tilese cülengbin tilese cülab “İster fuka’ [arpa suyu], ister mîzâb [sofra suyu], istersen cülengbîn [bal suyu] veya cülâb [gülsuyu] şerbetini ver.” (KB 4656)

nuş “şerbet”

*hatarlıg turur dünya **nuş** ağı*

arıgın tile barça içgü yigü “Bu dünya tehlikelerle doludur, onun şerbeti zehirdir; sen bütün içecek ve yiyeceklerde temizlik ara.” (KB 4801)

ot “ot”

*yigü içgü katmış kamuğ **otlar**ıg*

öz elgi bile kıtsa tutsa arıg “Yemek ve içkiye karıştırılan bütün otları kendi eliyle katmalı ve bunların temizliğine dikkat etmeli.” (KB 2903)

simiş “simiş, çekirdek”

aş içgü yiseler nukul ur yimiş

*kuruğ öl yimiş ur bir ança **simiş*** “Yiyecek ve içecek tamam olunca çerez ve meyve ver; kuru ve yaş meyve yanında bir miktar simiş de bulunsun.” (KB 4660)

sökti “kepek”

ajunda alındım özümke öñi

*kawuk **sökti** yim tap tonum koy yün* “Dünyadan kendi hissemi aldım; kepekten yiyecek ile koyun yününden giysi bana yeter.” (KB 4767)

suw “su”

*tiriglik bolur **suw** sen aymış teg ök*

yarım içse kılsa yarımı ülüg “Su, eğer yarısı içilir ve yarısı bırakılırsa, senin dediğin gibi, hayata delalet eder.” (KB 6058)

süçig “tatlı; içilecek şey, şurup”

*karınka **süçig** kirse çıkarur sözüg*

bu çıkmış söz ök yandru örter özüg “Şarap mideye girerse sözü dışarı çıkarır; bu çıkan söz de tekrar kendisini yakar.” (KB 2656)

Eserde çoğunlukla “içecek, içki” anlamında kullanılan *süçig* sözcüğünün, kendisinden sonra gelen sözcüğü nitelediği örneklerle de rastlanır:

yorık bolsa kimiñ buðunka sözi

süçig *tutğu til söz me қоdқи özi* “Kim halk içinde nüfuz sahibi olursa, onun dili ve sözü tatlı olmalı, tevazu göstermeli.” (KB 547)

süt “süt”

seniñdin kaçan kelge isiz yorık

örün süt bile kirdi eдgü kılık “Senden ne zaman kötülük gelebilir; sen bu iyi ahlakı ananın ak sütüyle kazanmışsın.” (KB 5881)

şeker “şeker”

arıғsız kılınçı vefasız cefa

neçe me yitürse şeker hem yilig “Ne kadar şeker ve ilik ile beslesen bile, temiz olmayanın hareketi vefasız ve cefalı olur.” (KB 2198)

şerab “içki, şarap”

kayusı soğık itti kattı cülab

kayu kıldı birdi kereklig şerab “Biri şerbet hazırladı ve gül suyu kattı; biri gerekli gördüğü bir içkiyi yapıp verdi.” (KB 1060)

şire “şıra”

şireni çıkarda körüp saklasa

añar toғru yolda elig tegmese “Şıra çıkarken, onu nezaret altına almalı, yolda herhangi bir elin ona dokunmamasına dikkat etmeli.” (KB 2550)

terengbin “kudret helvası”

sarıғı küçenmiş bolur ay bügü

özini boşutğu terengbin yigü “Ey hakîm, onun safrası güçlenmiş olur; midesini boşaltması ve kudret helvası yemesi gerekir.” (KB 6010)

tigü “lokma”

kişi utruқı türmek alma tigü

öz utru negü erse alғu yigü “Başkasının önündeki lokmalara dokunma; kendi önünde ne varsa, onu al ve ye.” (KB 4598)

tuz “tuz”

tapuғ kıldıñ artuқ bağırsaқlıқın

ötediñ maña sen **tuz** etmek *hâkın* “Sen bana büyük bir sadakatle hizmet ettin, yediğin tuz ekmek hakkını ödedin.” (KB 5889)

üyür “darı”

şeker halva yigli ya arpa üyür

toğup yatsa tañda yana aç turur “İster şeker, helva yemiş, ister arpa, darı yemiş olsun, doyup yatan sabah tekrar aç kalkar.” (KB 3612)

yağ “yağ”

kımız süt ya yün yağ ya yoğrut kurut

yağım ya kıldız hem erej ewke tut “Kımız, süt ya da yün, yağ veya yoğurt ve peynir ile evin rahatını sağlayan yaygı veya keçe bunlardan gelir.” (KB 4442)

yem “yem”

biligsiz kişi köñli kum teg turur

ögüz kirse tolmaз ap ot yem önür “Bilgisiz kişinin gönlü kumsal gibidir; nehir aksa dolmaz, orada ot ve yem bitmez.” (KB 975)

yilig “ilik”

tilese neñiñke tegürgey elig

tilese canıñқа yitürgey yilig “O isterse, senin malına el uzatır; isterse canını ilik ile besler.” (KB 4267)

yim “yemek”

tileği törütti kamuğ teprerig

tirilgü birür yim tutar il tirig “Bütün hareket edenleri o diledi ve yarattı; onlara rızık ve hayat veren odur.” (KB 3191)

yimiş “yemiş, meyve”

telim tüş bolur yim içimke barır

yarağsız yimiş bolsa teñsiz kelir “Birçok düşler vardır ki, yemek ve içmekten gelir; yaramayan yemekler yenilmişse, düş de uygunsuz olur.” (KB 6005)

yiym “yiyecek”

boğuzқа yiym hem eginke keğim

maña kılmaз eksük törütgen içim “Boğazım için yiyeceği ve sırtım için giyeceği, yaratan Tanrım bana eksik etmez.” (KB 3743)

yoğrut “yoğurt”

kımız süt ya yün yağ ya yoğrut kurut

yağım ya kıldız hem erej ewke tut “Kımız, süt ya da yün, yağ veya yoğurt ve peynir ile evin rahatını sağlayan yaygı veya keçe bunlardan gelir.” (KB 4442)

yür “bir darı cinsi”

karın toğğuça yi kamuğ yim içim

kerek arpa yür tut toğurgu açım “Yiyecek ve içecekten ancak karnı doyuracak kadar yemeli; içinde ister arpa ister darı olsun, karnımı doyuracaktır.” (KB 4769)

2.2.9. Alan İsimleri

burc “burç”

bu ay burcu sertan bu ew ewrilür

ewi ewrilür hem özi çewrilür “Ayın burcu Seretan’dır [yengeç], bu ev döner; evi dönünce kendisi de döner.” (KB 744)

kimya “kimya”

bilig kimya’ teg ol neş irklü turur

ukuš ordusı ol neş üglü turur “Bilgi kimya gibidir, eşya onun etrafında toplanır; akıl onun sarayıdır, bilgi içinde eşya yığılır.” (KB 310)

nücüm “yıldızlar, yıldız ilmi”

nücüm bilse tıb hem yora bilse tüş

anıñ yormışu teg sözi kelse tuş “Yıldızları bilmeli ve tıptan anlamalı; düş yormasını bilmeli ve sözü yorduğu gibi çıkmalı.” (KB 2632)

siyaset “siyaset”

siyaset kılur erdi himmet bile

bu himmet yaraşur mürüvvet bile “Siyaset icra ederken, kendi şahsi meyillerini düşünmezdi; bu himmet mürüvvetle birlikte olursa, güzel olur.” (KB 411)

tıb “tıp”

nücüm bilse tıb hem yora bilse tüş

anıñ yormışu teg sözi kelse tuş “Yıldızları bilmeli ve tıptan anlamalı; düş yormasını bilmeli ve sözü yorduğu gibi çıkmalı.” (KB 2632)

ükek “burç”

on iki ükek ol bularda adın

ķayu iki ewlig ķayu birke in “Bunlardan başka bir de on iki burç vardır; bunlardan bazısı iki evli, bazısıysa tek evlidir.” (KB 138)

Eserde iki beyitte karşımıza çıkan *ükek* kelimesi, kullanıldığı diğer beyitte “burç” anlamıyla somut bir isim olarak görülmektedir:

ilig boynı kılça ükekçe başı

añar keğ inanmaz ukuşluğ kişi “Hükümdarın boynu kıl gibi, başıysa burç kadardır; akıllı insan ona pek inanmaz.” (KB 2154)

2.2.9.1. Coğrafya Terimleri

aķar suw “akarsu”

aķar suw yorık til bu kut turmadı

ajun tezginiürler yorıp tınmadı “Akarsu, güzel söz ve devlet, bunlar durmadan, yorulup dinlenmeden dünyayı dolaşırlar.” (KB 669)

art “dağ, tepe”

ķayu art aşar kör ögüzler keçer

ķayu yir ķazar suw ķuduğda iķer “Kimi de bak, tepeler aşar, dereler geçer; kimi yer ķazar ve suyu kuyudan iķer.” (KB 1735)

batıg “bataklık”

tatıg sürme tatıg ķını keğ ķatıg

tatıgķa yanut ornı teşsiz batıg “Zevk safa sürme, zevkin cezası çok ağırdır; zevk karşılığında elde edilen yer berbat bir bataklıktır.” (KB 4771)

biyaban “çöl, sahra”

ya vahşı bolup men biyabanda yügrü

ķişıde yırayı ajunda kiteyi “Veya vahşi olup çöllerde koşayım; insanlardan uzaklaşarak dünyadan silinip gideyim.” (KB 6572)

buz “buz”

ķış erse yana tüş körügli ķarı

aķar suv tüşüse ya buz ķar tolı “Mevsim kış ve düş gören de yaşlıysa, düşünde akarsu veya buz, kar ve dolu görürse.” (KB 6013)

ķaş “yamaç, tepe”

ewin teg yarır bu yiti ķat köküg

ağırttı seķim teg yir erse ķaşı “O yedi kat göğü bir tane gibi yarar; ova ve tepeleriye saçma tanesi gibi birbirinden ayırır.” (KB 2787)

ķaya “kaya”

ķayu tağ ķazar ķörse tüplür ķayağ

ķayu yir ķulaķlayu yũgrũr yaķaķ “Kimi daē ķazar, bakarsın kayaların dibine iner; kimi yeri kulaķlayarak yaya ķoŗar.” (KB 1734)

Bu sũzcũēũn gerķek anlamından farklı olarak “kaya gibi” anlamında benzetilen konumunda olduēu da gũrũlũr:

ķayu bilge toēdı ķayu alp atım

ķayu ķũr ķũwez er ķaya teg yalım “Kimi bilge doēdı, kimi cesur, kahraman; kimi yalķın kaya gibi maērur ve kabadayı.” (KB 6393)

ķayır²⁹ “kum”

ķũdezdi neēin keē ōzin saēladı

tapındı ķayırķa ķıyık ķılmadı “Hũkũmdarın malını iyi idare etti, kendi ķıkarını dũŗũnmedi; hizmette kum (tanesi) kadar eērilik gũstermedi.” (KB 1723)

keēiē “geēit”

isizlik ot ol ot ķũyũrēen bolur

yolında keēiē yok ōtũlēen bolur “Kũtũlũk ateŗtir, ateŗ ise yakıcıdır; onun yolunda geēilebilecek bir geēit yoktur.” (KB 249)

ķır “ķır, sahra”

yazı taē ķır opri tũŗendi yağıp

itindi ķolı ķaŗı kũk al keēip “Dũzlũkler, daēlar, ķırlar ve ovalar bunu yayıp dũŗendi; vadiler ve yamaēlar al ve yeŗil giyerek sũslendi.” (KB 69)

ķol³⁰ “vadi”

toēa keldi ōrlep ķıķardı yũzin

yaruķ ķıldı dũnya ķolın hem ōzin “Gũneŗ doēdı ve yũkselerek yũzũnũ gũsterdi; dũnyanın bũtũn vadi ve ırmaklarını parlattı.” (KB 4968)

ķorum “kaya”

ķayu ilke tegse meniē bu tũrũm

ol il barķa itlũr taŗ erse ķorum “Benim bu kanunum hangi memlekete eriŗirse, o memleket taŗlık ve kayalık dahi olsa hep dũzene girer.” (KB 830)

²⁹ Yalnızca 1723. beyitte kullanılan *ķayır* kelimesi, “-ķa” kũēũltme ekiyle birlikte kullanılmıŗtır. Bu ek ile kelime gerķek anlamından uzaklaŗmıŗ ve mecaz anlamda “ufacık, zerre kadar” anlamında kullanılmıŗtır.

³⁰ Eserde hem insan vũcuduna ait bir isim olan “kol” hem de “vadi” anlamında kullanılan *ķol* kelimesi, eserin *Dizin* kısmında iki ayrı madde baŗı olarak deēil, tek bir madde baŗı altında verilmiŗtir.

kötki³¹ “tepe, tepecik”

törüttüñ tümen miñ bu sansız tirig

yazı tağ teñiz kötki opri yirig “Sen yarattın bu sayısız, yüzbinlerce canlıyı, ovaları, dağları, denizleri, tepe ve çukurları.” (KB 21)

kuğuğ “çukur, derin çukur; kuyu”

bu dünya tünek ol karanıku kuğuğ

bela miñnet ol barça munda yoğuğ “Bu dünya bir zindan, karanlık bir çukurdur; burası daima bela, mihnet ve felaketlerle doludur.” (KB 5423)

kum “kum”

kurug kumka okşar bu yalıuk özi

ögüz kirse toğmaz bu suklıu közi “Bu insan kuru kuma benzer; onun tamahkâr gözü derya girse doymaz.” (KB 3626)

opri “çukur, dere, vadi”

yazı tağ kır opri töşendi yağıp

itindi kolu kaşı kök al keçip “Düzlükler, dağlar, kırlar ve ovalar bunu yayıp döşendi; vadiler ve yamaçlar al ve yeşil giyerek süslendi.” (KB 69)

ögüz “ırmak, nehir, derya”

Bu sözcük, geçtiği beyitlerde genellikle somut anlamıyla değil, soyutlaşmış biçimde görülmektedir:

seniñdin eşitgü kerek barça söz

biligke teñiz sen ukuşka ögüz “Senden her sözü dinlemek gerekir; sen blgi denizi ve akıl deryasısn.” (KB 2949)

say taşı “çakıl taşı”

teñizdin çıkarmasa yinçü kişi

kerek yinçü bolsun kerek say taşı “Kişi inciye denizden çıkarmadıkça, o ister inci olsun ister çakıl taşı, fark etmez.” (KB 212)

tağ “dağ”

turup tağka kirmiş özüñ yalıhuzun

³¹ kötki kelimesi, 21. ve 6069. beyitlerde gerçek anlamında kullanılmış fakat 3527. beyitte ise “tepe” anlamında değil, “halkın en üstünde yer alan kişi” anlamında kullanılmıştır.

tapuğ kılğuka bu tapuğ keğ uzun “İbadet etmek için kalkıp tek başına dağa çıkmışsın; fakat bu ibadet çok uzun sürmüş.” (KB 3204)

taş “taş”

yağız yir katındaki altun taş ol

kalı çıkısa begler başında tuş ol “Yağız yerin altındaki altın, taştan farksızdır; oradan çıkınca beylerin başında tuğ tokası olur.” (KB 213)

teñiz “deniz”

teñizdeki gevher tükemez saña

tüpineki yinçü tuyumaz saña “Denizdeki cevher senin için tükenmez; dibindeki incinin arkası kesilmez.” (KB 5362)

töpü “tepe”

uğıp bardı azrak oğundı yana

töpüdin sawılmış bakırsukuna “Biraz uykuya daldı, tekrar uyandı; Merih yıldızı tepeden kenara kaymıştı.” (KB 4888)

tüz “ova”

ya kuzda yoriğlı kalın köp kutuz

ya tüzde yoriğlı uğ ingek öküz “Bir de kuzeydeki dağlarda sürülerle dolaşan yaban sığırları veya ovada dolaşan inek ve öküz sürüleri.” (KB 5372)

uç³² “uç, tepe”

uçı ni ‘met erse tüpi miñnet ol

başı miñnet erse soñı ni ‘met ol “Tepesi nimet ise, dibi minnettir; başı mihnet ise sonu nimettir.” (KB 3551)

üt “çukur”

yıl ülgı küz erse er erse orut

kara körse tağ ya kuduğ körse üt “Yılın mevsimi güz ve insanı da geçkin bir yaştıysa, düşünde siyah, dağ, kuyu veya çukur görürse.” (KB 6011)

üyük “sulak yer, bataklık”

üyük çim osuğluğ bolur bilgiler

³² *tepe* ismi, *KB*’de sekiz beyitte geçmektedir. Fakat bu beyitlerin birçoğunda gerçek anlamda kullanılmamıştır. Bu isim, metinde 1594, 2966, 3815, 5569. beyitlerde “Uç-Ordu hanı” biçiminde özel isim olarak kullanılmıştır. 1140, 2316, 6609. beyitlerde ise sıfat görevinde karşımıza çıkmaktadır.

çıkâr suw kıayuda ağak tepseler “Bilgeler sulak yerlere benzer; nereye ayak vururlarsa oradan su çıkâr.” (KB 974)

üyük kelimesi hem *batıg* kelimesiyle eş anlamlı hem de *batıg* kelimesi gibi mecaz anlamıyla kullanılmaktadır. Sadece yukarıdaki beyitte gerçek anlamıyla kullanılan *bataklık* kelimesinin diğer beyitlerde kastedilen anlamı “günaha saplanmak, günahkâr bir kul” olmaktır:

barı tap kereksiz ağın artuķum

bu dünya tüpi keğ üyük ol suķum “Olanım bana yeter, bundan fazlası gereksizdir; ey tamahkâr, bu dünya dibi kurutulması imkânsız bir bataklıktır.” (KB3795)

yazı “ova, düzlük”

törüttün tümen miñ bu sansız tirig

yazı tağ teñiz kôtki oprı yirig “Sen yarattın bu sayısız, yüzbinlerce canlıyı, ovaları, dağları, denizleri, tepe ve çukurları.” (KB 21)

yazı kelimesinin bazı beyitlerde hitap sözcüğü olarak “ey gönlü veya bilgisi geniş” biçiminde geçtiği de görülmektedir:

muñar meñzeyür kör otaçı sözi

tadu bilgüçi köñli bilgi yazı “Mizacı bilen, fikir ve bilgisi geniş olan otacı da bu konuda bunu doğrulayan bir söz söylemiştir.” (KB 4673)

yul “kaynak, pınar”

Yalnızca aşağıda yer verdiğimiz beyitte gerçek anlamıyla kullanılmış olan *yul* kelimesi, eserde kullanıldığı diğer beyitlerde (4829-6178) “gözyaşı” anlamındadır.

biliglig kişiniñ sawı eksümez

aķıgılı süzük yul suwı eksümez “Bilgili kişinin sözü eksilmez; akan duru pınarın suyu kesilmez.” (KB 973)

2.2.9.2. Dinî Terimler

‘abid “ibadet eden, tapan, tapınan”

anın kaçtı zahid oğul kıız koğup

munın koğtı ‘abid tapuğķa uçup “Zahit bundan dolayı çoluk çocuğunu bırakıp kaçtı; abid onun için dünyayı bırakıp kendini ibadete verdi.” (KB 6385)

‘aleyk “sana selam; senin üzerine olsun”

selam kıldı ilig eñ aşnu körüp

‘aleyk *birdi zahid selamka turup* “Karşılaşınca önce hükümdar selam verdi; zahit ise yalnız onun selamına mukabele etti.” (KB 5036)

alkış “dua etme, övme; alkış”

ilig birdi alkış kör ay toldıka

ayur tünle kündüz maña tur baқа “Hükümdar Ay-Toldı’yı övdü ve dedi ki: Sen gece gündüz benim hizmetimde bulun.” (KB 760)

‘amel “amel, iş, çalışma”

busuğda küder bu körünmez ecel

usalın basıķur umınķın ‘amel “Görünmez ecel pusuda bekler, ümit peşinde koşan gafilleri ansızın yakalayır.” (KB 6271)

ayıklıķ “vadesi olan; ecel”

ayıklıķ turur bu ölüm belgölüg

ödi kelmeginçe er ölmez külüg “Ölüm için hiç şüphesiz ecelin gelmesi gerekir; eceli gelmeden hiçbir yiğit ölmez.” (KB 2286)

bir “Tanrı’nın tek oluşu; birliği”

Genellikle *Sayı Sıfatı* olarak olarak ele aldığımız *bir* kelimesine, metinden hareketle *Dinî Terimler* kategorisinde de yer verilmiştir. Aşağıda belirtilen beyitlerde yer alan *bir* kelimesi, sayıca “bir” anlamında gibi görünse de aslında “Tanrı’nın bir olduğu”nun ifadesidir. Bazı beyitlerde Tanrı adı yerine bazı beyitlerde ise Tanrı’nın tek olduğunu vurgulamak için kullanılmıştır:

aya birke bütmiş tiliñ birle ög “Ey Tanrı’nın birliğine inanmış olan, onu dilinle öv.” (KB 25)

bir *ol bar siziksiz kalı kaçasız*

köñülde yırak tutğu okşag meñiz “O birdir ve vardır, şüphesiz, nasılsız ve nicesizdir; onu düşünürken ona benzer ve ortak tasavvur etmemelidir.” (KB 3720)

birlik “birlik, vahdet”

sakışķa katılmaz seniñ birlikiñ “Senin birliğin hesaba gelmez.” (KB 9)

bir ol bir içi kim törütti iki

sakışķa katılmaz anıñ birliki “Kendisi birdir, fakat yarattığı ikidir; onun birliği hesaba girmez.” (KB 3719)

çomak “Müslüman”

bu munça isinmek azu tumlınmak

tilek iki boldı ay ersig çomalık “Sıcakta bu kadar terleyecek, soğukta bu kadar titreyecek ve sonuçta iki arzunu elde edeceksin, ey Müslüman yiğit”(KB 4701)

çergüçi³³ “kurtarıcı”

aya çergüçi kel mini çergüle

yıl ay tutğunu boldum emgek bile “Ey çergüçi, gel beni çergüle; eziyet içinde ayların ve yılların esiri oldum.” (KB 373)

din “din”

diniñni ağır tut bu dünyay uçuz

ağır kılğa diniñ ay bilgi ögüz “Dinine kıymet ver, bu dünyaya değer verme; sana dinin kıymet kazandırır, ey bilgisi deniz.” (KB 6135)

du‘a “dua, Allah’a yalvarma”

tiler men seniñdin du‘am bu sözün

tirig tutğıl ança yaşıım kıl uzun “Sana şimdi yalvarıyor ve şunu diliyorum: beni biraz daha yaşat, ömrümü uzat.” (KB 379)

du‘acı “duacı, dua eden”

du‘acı tururlar saña ay kadaş

ıdı edğü neñ bu du‘a ay adaş “Ey kardeş, bunlar sana duacı olur; ey dostum, bu dua çok iyi bir şeydir.” (KB 4470)

ecel “ecel, vade, ömrün sonu”

kalı birmez erse yetilse ecel

bitilmiş bolur bu ecelke ezel “Eğer senin yerine benim canımı almaz ve ecel sana gelirse, demek bu ecel ezelden yazılıymış.” (KB 1232)

ecelsiz “vadesi dolmayan”

yağıka yalıñ teg eren teg uruş

ecelsiz ölüm bolmaz özke bolup “Düşmana yalın hücum et, erkek gibi vuruş; eceli gelmeyince insan kesinlikle ölmez.” (KB 2289)

edğülüg “iyilik”

burun ıdğum erdi kamuğ edğülüg

³³ Eserde kurtarıcı olarak kastedilen Tanrı’dır. *çergüçi* sözcüğünün Tanrı’nın yerine kullanılması sebebiyle bu isme *Meslek İsimleri*’nde değil, *Dinî Terimler* kategorisinde yer verilmiştir.

asığ kılğay erdi yarın belgölüg “Bütün iyiliklerimi önceden göndermeliydim; bunlar bana yarın mutlaka faydalı olurdu.” (KB 1131)

edgölük “iyilik, iyi amel”

kişi edgölükke kılur edgölük

biriğe yanutı kılur on ülüg “İnsan iyiliğe karşı iyilik yapar; hatta bir iyiliğe on iyilikle karşılık vermelidir.” (KB 5766)

Aşağıdaki beyitte geçen *iyilik* kelimesi, *edgü* kelimesiyle ifade edilmiştir:

tözü ilke tegdi ilig edgüsü

ajunğa yağıldı bu çawı küsi “Hükümdarın bu iyiliği bütün memlekete dağıldı; onun nam ve şöhreti dünyaya yayıldı.” (KB 458)

ehl-i beyt “ev halkı; Hz. Muhammed’in yakınları”

bular ehl-i beyt ol habibka kadaş

habib sawçı hakkı üçün sew adaş “Bunlar ehl-i beyttir, Peygamberin uruğudur; ey kardeş, sen de onları, sevgili Peygamber hakkı için sev.” (KB 4339)

emr-ü ma‘ruf “marufu emreden”

kanı emr-ü ma‘ruf kılığlı kişi

kanı nehy-ü münker tıdığlı kişi “Marufu emreden kim, münkeri nehyeden kim?” (KB 6472)³⁴

farıza “farz; lazım, gerek”

cema‘at bile kıl farıza namaz

çığaylar hacı kıl adına namaz “Farz namazlarını cemaat ile kıl, fakirlerin haccı olan cuma namazlarını kıl.” (KB 3239)

fasık “Allah’ın emirlerini tanımayan, sapkın, günah işleyen, kötülük eden”

kısa tutsa fasık yawa boşlağığ

tolu tutsa mescid cema‘atlarığ “Fasık ve başıboş dolaşanları inzibat altında bulundursunlar; mescitleri cemaatle dolu tutsunlar.” (KB 5556)

ferişte “melek”

ferişte bitir kul negü kılmışın

³⁴ “İyiliği emredip kötülüktan sakındırmak” anlamına gelen ve Kur’an-ı Kerim’de geçen ayetlere atıf olarak değerdendirebileceğimiz bu kavrama örnek ayetlerden biri şudur: “Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülüktan alıkoyarsınız ve Allah’a inanırsınız. Ehl-i kitap da inanmış olsalardı elbette onlar için hayırlı olurdu; içlerinden inananlar da var, fakat çoğu yoldan çıkmıştır.” (Âl-i İmrân Suresi – 110. Ayet)

ıdı ötrü aydur yarın ol işin “Kulun neler yaptığını melek yazar, sonra Tanrı yarın o işi sorar.” (KB 2228)

fisk “fisk, Hak yolundan çıkma, Allah’a isyan etme”

fesad fisk ıdısi atandı eren

bor içmez kişi atı boldı saran “Fesat ve fisk yapanlar mert sayıldı; şarap içmeyen kişiler cimri sayıldı.” (KB 6455)

habib “sevgili, Hz. Peygamber”

habib sawçı yolu mini yetteçi

ol ok sawçı bolsu elig tuttaçı “Sevgili habercinin yolu beni selamete götürecektir; o haberci bizzat bana şefaattir.” (KB 388)

hac “hac”

hac erse tilekin kerek neş tawar

gazılık tilese yime bu yarar “Arzun hacca gitmekse bunun için mal ve servet gerekir; gazilik dilerse yine bu servet senin işine yarar.” (KB 3982)

hakku’l-yakin “hakku’l-yakin”

ay iç taş biligli ay hakku’l-yakin

közümde yırak sen köñülke yakın “Ey içi ve dışı bilen, ey hakku’l-yakin; gözden ıraksın, fakat gönüle yakınsın” (KB 11)

halal “helal”

halal yigli kılmaz bayatka yazuk

halal yi halal kıl yarınlık azuk “Helal yiyen kişi Tanrı’ya karşı günah işlemez; helal ye ve yarınki azığın da helal olsun.” (KB 5350)

haram “haram”

kanı bu haramıg haram tigüçi

haramıg koğup bir halal yigüçi “Hani bu harama haram diyen, haramı bırakıp helal yiyen insan nerde.” (KB 6459)

hayr “hayır, iyilik, iyi iş”

kiçig bolsa imin uluğ şerrindin

selamet bolunsa umup hayrındın “Küçükler büyüklerin şerrinden emin olmalıdır; böylece onlardan hayır umarak emniyet içinde yaşarlar.” (KB 5062)

iman “iman, inanmak, inanç”

köni yol öze tüz tuta bir mini

suçulma meniñdin bu iman tonı “Beni doğru yol üzerinde doğruluğa sevk et; üzerimden bu iman giysisini çıkarma.” (KB 393)

kafir “kâfir”

bu kafir için tut er at sü tolum

ölüp tüşse kafirde bolmaz ölüm “Asker, ordu ve silahını kâfirlere çevir; kâfirlerle dövüşürken ölmek ölüm değildir.” (KB 5485)

kıyam “ayağa kalkma, kalkış”

Günümüzde *kıyam* sözcüğü, din terimi olarak namazda “ayakta durma” eyleminin ifadesidir. Fakat bu beyitteki bağlamdan bakıldığında bu kelime “ayağa kalkma” anlamındadır, din terimi olarak kullanılmamıştır:

örü turdı odğurmuş aydı selam

ilig mey anut birdi kıldı kıyam “Odgurmuş ayağa kalktı ve selam verdi; hükümdar da ayağa kalkıp ona mukabelede bulundu.” (KB 5443)

kıyamet “kıyamet”

kıyamette körkit tolun teg yüzün

elig tuttaçı kıl ilahi özin “Kıyamette dolunay gibi yüzünü göster; ey Tanrım, kendisini bana şefaatçi kıl.” (KB 48)

könilik küni³⁵ “mahşer günü; kıyamet”

sewüg sawçı birle qopurgıl mini

elig tuttaçı kıl könilik küni “Mahşer günü beni sevgili haberciyle birlikte haşret, onu bana şefaatçi kıl.” (KB 30)

küsüş “aziz, değerli”

küsüş kelimesi, çalışmada soyut isim olarak değerlendirilmiştir fakat aşağıdaki beyitlerde “aziz” olarak nitelendirilen Tanrı olduğu için bu kelime, *Dinî Terimler* kategorisine de eklenmiştir.

tapuğsuz kuluñ men yazukum öküş

özün fazlı birle keçür ay küsüş “Ben asi bir kulunum, günahım çoktur; ey aziz Tanrı, beni kendi fazlın ve keremin ile affet.” (KB 396)

levh-u kalem “levh ile kalem”

³⁵ *könilik küni* biçimi, eserin *Dizin* kısmında ayrı madde başı altında, *könilik* ve *kün* maddesinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Fakat bu iki kelime, metinden hareketle, birlikte ele alındığında “mahşer günü; kıyamet” anlamı ortaya çıkmaktadır. Çalışmada, bu anlamı belirtmek için, *könilik küni* kelimesi tek bir başlık olarak verilmiştir. *Dizin* kısmında ise eserin *Dizin* kısmı gibi ayrı iki başlık olarak belirtilmiştir.

törütmezde aşnu bayat bu 'alem
törüttü yorıttı bu levh-u kalem “Tanrı bu âlemi yaratmadan önce, levh ile kalemi yaratmıştır.” (KB 2227)

muyan “sevap”

bilig birle ta'a't muyanı tümen
biligsiz tapuğ kılsa bulmaz muyan “Bilgiyle yapılan ibadetin sevabı çoktur; bilgisiz kişi ibadet ederse sevap kazanamaz.” (KB 3224)

mü'min “mümin, iman eden”

ya rab yarlıkagıl kamuğ mü'minü
telim rahmetiñdin tükel turgura “Ey rabbim, bütün müminleri affet; bol rahmetini onlardan esirgeme.” (KB 6644)

münafık “münafık”

namaz ruza birle yorıglı kişi
münafık atandı ay ilçi başı “Namazına orucuna devam edenler münafık sayıldı, ey memleketin başında bulunan insan.” (KB 6456)

mürid “mürit”

kadaşı müridi kumarı çıkıp
selam kıldı ötrü közi yaş saçıp “Kardeşinin müridi Kumarı çıkıp onu gözyaşlarıyla karşıladı.” (KB 6286)

müsülman “Müslüman”

müsülman müsülman bile ol kadaş
kadaşka katılma ulam edgüleş “Müslüman Müslümanla kardeşdir; kardeşe karşı düşmanca davranma, onlarla hep iyi geçin.” (KB 5490)

müsülmanlık “müslümanlık”

müsülmanlık açgıl şeri'atnı yağ
atıñ bolğa edgü özüñ bolğa keğ “İslamiyet'i aç, şeri'atı yay; böylece seçkin bir şahsiyet olur, iyi bir nam kazanırsın.” (KB 5488)

namaz “namaz”

yidi içti yundı yetürdi namaz
töşek qoldı yattı uğıp bardı az “Yedi içti, aptes alıp namaz kıldı; döşek istedi ve yatıp biraz uyudu.” (KB 4962)

nehy-ü münker “şeri'atın yasakladığı şeyleri yaptırmama”

kanı emr-ü ma ‘ruf kılıklı kişi
*kanı **nehy-ü münker** tıdıǵlı kişi* “Marufu emreden kim, münkeri nehyeden kim?” (KB 6472)

nur “nur, aydınlık”

ay dünya cemali uluǵluǵka körk
*ay mülketka **nur** ay yayıǵ kutka örk* “Ey dünyanın süsü, ey ululuǵun ziyneti, ey saltanatın nuru, ey döneke huylu mutluluǵun baǵını elinde tutan.” (KB 91)

rahmet “rahmet”

*yazukum telim erse **rahmet** me bar*
anı kıl meniñ birle sindin yarar “Günahım çok ise senin rahmetin de var; bana karşı rahim ol, sana bu yakışır.” (KB 3777)

ruza “oruç”

*namaz **ruza** barça öz asǵın turur*
öz asǵın tilegli baǵırsız bolur “Namaz ve oruç, bunlar hep kendi yararın içindir; hep kendi yararını düşünen insan bencil olur.” (KB 3243)

sawçı “elçi, haberci; peygamber”

*sewüg **sawçı** ıdı baǵırsaǵ ıdı*
buǵunda talusı kışide keçi “Esirgeyen rabbim halkın en seçkini ve kişilerin en iyisi olan sevgili haberciyi gönderdi.” (KB 34)

şurı ‘ibri “Mezamir, Zebur sureleri”

çiçeklikte sandvaç öter miñ ünün
*oqır **şurı ‘ibri** tünün hem künün* “Çiçek bahçesinde bülbül binlerce sesle ötüyor; sanki gece gündüz mezamir okuyor.” (KB 78)

şehadet³⁶ “şehadet, kelime-i şehadet”

tenimdin çıkarda meniñ bu canım
***şehadet** bile kesgil aǵır tınım* “Benim bu canım tenden çıkarken, son nefesimi kelime-i şehadet ile al.” (KB 394)

şeri’at “şeriat; Allah’ın emir ve yasakları”

ilig qolsa saklan ajunçı kişi

³⁶ Kelime-i şahadet: Şahitlik ederim ki, Allah’tan başka hiçbir İlâh yoktur ve yine şahitlik ederim ki Muhammed, O’nun kulu ve elçisidir.

bu sahlık erür hem şeri'at işi “Ey hükümdar, memleket arzu edersen, ihtiyatlı ol; bu ihtiyat, aynı zamanda, şeriatin da emrettiği şeydir.” (KB 446)

şükür “şükür, hamd”

munıñ şükri emdi neteg öteyin

tirig bolsa özüm yılın hem ayın “Daha aylarca ve yıllarca yaşasam bile, bunun şükürünü bundan sonra nasıl öderim?” (KB 390)

tamu “cehennem”

haramka katılma küdez öz katıg

haram yigli ornı tamu ol batıg “Harama el uzatma, kendini iyice gözet; haram yiyenin yeri cehennemin dibidir.” (KB 5261)

tamuluq “cehennemlik”

mañar tegdi mundağ biliglig sözi

tamudın yırar tip tamuluq özi “Bilgili bir insanın onun hakkında şöyle dediğini duydum: kendisi cehennemlikken, cehennem azabından kurtuldu.” (KB292)

tanuqluq³⁷ “şahitlik, tanıklık”

köñülüğ bezedi yaruqluq bile

tilimni bezedi tanuqluq bile “Gönlümü aydınlıkla bezedi; dilimi kelime-i şahadet ile bezedi.” (KB 386)

tarikat “tarikat”

mürüvvet tarikat bu ol belgülüğ

kişi emgeki bilse kılsa ülüğ “Mürüvvet ve tarikat, hiç şüphesiz ki, kişinin emeğini takdir edip hakkını vermektir.” (KB 2971)

tesbih “tespih”

turup yundı kıldı yana tañ namaz

du'a kıldı tesbih yime küditi az “Kalkıp aptes aldı, sabah namazını kıldı; dua etti, tespih çekti, yine biraz bekledi.” (KB 3287)

tevbe “tövbe”

özi tevbe kılmak tiledi turup

³⁷ Eserde *şahitlik*, *tanıklık* sözcüğü ile ifade edilen kelime-i şahadettir. Kelime-i şahadet de “Allah’ın birliğine ve Allah’tan başka İlah olmadığına tanıklık etmek” demektir.

bayatka sığınsa yazukın kopol “Ögdülmiş böylece tövbe edip af dileyerek Tanrı’ya sığınmak istedi.” (KB 5647)

uçmak “cennet”

apa uçmak içre yidi kör ewin

arınğu kılındı bu dünya ewin “Âdem cennette buğday tanesi yedi; bu dünya evi ona bir temizlenme yeri olarak yaratıldı.” (KB 3522)

‘uqbi “ahret”

bayat birdi kulka iki köz kulak

biri dünya baksa biri ‘uqbi bak “Tanrı, kula iki göz ve iki kulak verdi; biriyle bu dünyaya bakarsa biriyle de ahrete bakmalı.” (KB 3657)

uştmaḥ “cennet”

bu eḍgü oḡ ol kör isizlik bu sol

soluḡdın tamu ornı uştmaḥ oḡ ol “İyilik sağ ve kötülük soldur; senin solunda cehennem vardır, cennet ise sağdadır.” (KB 917)

üm̈met “üm̈met”

atasın anasın yuluḡ kıldı ol

tilek üm̈met erdi ayu birdi yol “Atasını ve anasını feda etti; tek dileği üm̈metiydi, ona yol gösterdi.” (KB 37)

vacib “vacip, yapılması şeriat bakımından gerekli olan”

ra ‘iyetka vacib begi yarlıḡı

aḡır tutsa eştip kiçig uluḡı “Beyin emrini yerine getirmek riayet için vaciptir; büyük küçük onu duyan herkes bu emre riayet etmelidir.” (KB 4999)

vird “belli zamanlarda okunması âdet olan dua, evrat”

yana koptı yundı tarandı arıḡ

namaz kıldı virdin okıdı arıḡ “Ögdülmiş tekrar kalktı, aptes aldı, temizlendi, tarandı; namaz kıldı, evradını okudu.” (KB 6222)

yarınlık “yarınlık; ahret”

yarınlık orun eḍgü kolsa özün

isiz kılmasunı bu iki ajun “Kim ahretini mamur etmek isterse, her iki dünyayı harap etmesin.” (KB 1147)

yazuk “suç, günah”

küremiş kul erdim yazukum telim

yazuḳ yarlıḳaḡıl sen ök sen iḡim “Ben yolunu kaybetmiş bir kuldum, günahım çoktur; günahlarımı affet, sen benim rabbimsin.” (KB 6509)

yek “şeytan”

bayat atı aysa tezer yek barır

ḳodu barsa dünya seniḡdin ḳalır “Tanrı adını zikredersen, şeytan kaçır gider; dünyayı bırakıp gidersen ondan kurtulursun.” (KB 3592)

zahid “zahit, sofu”

özün ḳoldı erse bu zahid atın

atın boldı zahid özün taḡ ḳatın “Sen bu zahit adını istediḡin için adın zahit oldu ve kendin de daḡlara çekildin.” (KB 3915)

2.2.9.3. Edebiyat Terimleri

beyt “beyit”

muḡar meḡzetü aydı şa ‘ir bu beyt

işin tüşse iwme şabır birle ayıt “Şair de buna benzer şu beyiti söylemiştir; birine işin düşerse, acele etme, sabırla söyle.” (KB 586)

bitig “yazı, yazılı söz, mektup; evrak”

ilig aydı emdi nerek bu bitig

bitigde bütünrek bütün sen tetig “Hükümdar dedi ki: Bu mektup da şimdi neye, mektuptan daha itimat edilecek kişi sensin, ey zeki.” (KB 4945)

ḡaḡ “hat, çizgi; yazı”

bitigde ḡaḡ uz bolsa açılur köñül

oḡıḡu kelir baḡsa awnur köñül “Mektubun hattı güzel olursa gönül açılır; onu görünce insan okumak ister, gönül avunur.” (KB 2694)

ḳışsa “hikâye”

çıḡay tul yetim ḳışsa birse ötüg

anı barḡa tınlap ötünse ötüg “Fakir, dul, öksüz ve yetimlerin hikâyelerini dinler ve bunları beye arz eder.” (KB 2498)

mecaz “mecaz”

kimiḡ atı ḳul bolsa ḳılḳı tapuḡ

tapuḡsuz ḳul atı mecaz ol ḳamuḡ “Adı kul olanın yapacağı şey ibadettir; bütün ibadetsiz kulların adı bir mecazdan ibarettir.” (KB 3252)

meşel “atasözü”

yana aydı ilig meşelde kelir

uruğluğ kişi ölse urğı kalır “Hükümdar devam etti: Şöyle bir mesel vardır; asil insan ölse bile soyu kalır, dedi.” (KB 1623)

şa’ir “şair”

muḡar meḡzeyü keldi şa’ir tili

bu şa’ir tili boldı sözke ulı “Buna benzer bir şair sözü vardır: bu şair sözü buna esas teşkil eder.” (KB 441)

şi’r “şiiir”

kitablar okır hem bilir erse söz

uḡar erse şi’r hem ḡoşar erse öz “Çok kitap okumalı, söz söylemesini bilmeli; şiiirden anlamalı ve kendisi de şiiir yazmalı.” (KB 2631)

2.2.9.4. Matematik Terimleri

‘aded “sayı, adet”

ya taz ‘if ya taḡşif özüḡ yetrü bil

ḡalı bildiḡ erse ‘aded cezri ḡıl “Sen tazif [iki kat etme] ve tansifi [ikiye bölme] iyice öğren; bunları öğrendikten sonra, aded cezrini ele al.” (KB 4380)

cebır “cebır, matematik”

taḡı bolsa cebır-ü muḡabel okı

yime oklıdis ḡapḡı yetrü toḡı “Daha da istersen cebır ve mukabele [karşılaştırma] oku; bir de Oklıdis’in kapısını da iyice çal.” (KB 4382)

cem’ “toplama, biriktirme”

yana cem’-u tefrik misaḡatḡa öt

yiti ḡat felekni yatur yaḡça tut “Sonra cemi [toplama] tefrik [ayırma] ve mesahaya [ölçme] geç; yedi kat feleḡi bir çöp parçasıymış gibi avucunda tut.” (KB4381)

cezr “kök, asıl”

bilir erse saḡış yime hendese

‘aded cezri ḡılsa misaḡat basa “Hesaba, bir de hendeseye vâkıf olmalı; cezır ile mesaha ilmini de bilmeli.” (KB 2633)

hendese “geometri”

körü barsa yinḡge saḡış hendese

muni birle yir kök bolur ol sasa “Dikkat edersen, hendese ince hesaptır; bununla yer ve gök hesapları yapılabilir.” (KB 2784)

küsür “kesirler”

oķı ẓarb u kısmet tükel bil küsür

tükelke tükel imtiħan ol yetür “Çarpmayı ve bölmeyi oku, bütün kesirleri iyice öğren; bu kâmil insan için mükemmel bir imtihandır; bunu yap.” (KB 4379)

misahat “mesaha; ölçme”

yana cem ‘-u tefrik misahatķa öt

yiti ķat felekni yatur yamķa tut “Sonra cemi [toplama] tefrik [ayırma] ve mesahaya [ölçme] geç; yedi kat feleķi bir çöp parçasıymış gibi avucunda tut.” (KB4381)

muķabel “cebiri; karşılaştırma”

taķı bolsa cebr-ü muķabel oķı

yime oklidiş kapķı yetrü toķı “Daha da istersen cebir ve mukabele [karşılaştırma] oku; bir de Oklidiş’in kapısını da iyice çal.” (KB 4382)

tanşif “tasnif, yarı yarıya bölme”

ya taz ‘if ya tanşif özüñ yetrü bil

ķalı bildiñ erse ‘aded cezri ķıl “Sen tazif [iki kat etme] ve tansifi [ikiye bölme] iyice öğren; bunları öğrendikten sonra, aded cezrini ele al.” (KB 4380)

taz‘if “tazif, iki kat etme”

ya taz ‘if ya tanşif özüñ yetrü bil

ķalı bildiñ erse ‘aded cezri ķıl “Sen tazif [iki kat etme] ve tansifi [ikiye bölme] iyice öğren; bunları öğrendikten sonra, aded cezrini ele al.” (KB 4380)

tefrik “tefrik, ayırma”

yana cem ‘-u tefrik misahatķa öt

yiti ķat felekni yatur yamķa tut “Sonra cemi [toplama] tefrik [ayırma] ve mesahaya [ölçme] geç; yedi kat feleķi bir çöp parçasıymış gibi avucunda tut.” (KB4381)

ẓarb “darb, vurma; çarpma”

oķı ẓarb u kısmet tükel bil küsür

tükelke tükel imtiħan ol yetür “Çarpmayı ve bölmeyi oku, bütün kesirleri iyice öğren; bu kâmil insan için mükemmel bir imtihandır; bunu yap.” (KB 4379)

2.2.9.5. Muhasebe Terimleri

ağılık “hazine”

ağılıkka kılsa ağıcı sini

bütün çın bolup sen yoriğıl köni “Seni hazineye hazinedar yaparlarsa, itimat kazanmaya çalış; daima doğru ve dürüst hareket et.” (KB 4145)

birim “borç, verme”

*alımka **birimke** oñay edgü bol*

ķayu öğte kılsa açuk bolğa yol “Alırken verirken kolaylık göster, dürüst hareket et; böyle yaparsan yolun her vakit açık olur.” (KB 4539)

hazine “hazine, kıymetli; eşyanın ve paranın saklandığı yer”

***hazine** er at boldı begler küçi*

bu iki bile er alır öz öçi “Hazine ve ordu beylerin gücünü oluşturur; bu ikisiyle insan kendi öcünü alır.” (KB 5462)

ķaznaķ “hazine”

*öküş **ķaznaķ** urma sen altun kümüş*

negü bulsa birgil ülegil öķüş “Çok altın, gümüş toplayıp hazine yapma; ne bulursan ver, bol bol dağıt.” (KB 5290)

kenç “hazine”

*ajunçı bğgü beg nelük **kenç** urur*

*er at ķayda bolsa anuķ **kenç** alır* “Dünya hâkimi hakîm bey niçin hazine toplar; asker neredeyse, oradan hazır hazine alır.” (KB 2056)

ķiriş “gelir”

ķamuğ il işin barça itgen bitig

*bitigin tutar il **ķirişin** tetig* “Bütün memleket işlerini düzenleyen hep yazıdır; zeki insan memleketin gelirini yazıyla zapt eder.” (KB 2707)

ķumaru “miras, vasiyet”

*ķişidin ķişıke **ķumaru** söz ol*

***ķumaru** sözüğ tutsa asğı yüz ol* “Kişiden kişiye, miras olarak söz kalır; vasiyet edilen sözü tutmanın faydası çoktur.” (KB 190)

maye “sermaye”

törütürde birse bayat ög köñül

tükel **maye** buldı biligke oğul “Tanrı yaratırken, akıl ve gönül ihsan ederse, çocuk bilgi için tam bir sermaye elde etmiş olur.” (KB 1818)

müflis “iflas etmiş, batkın”

telim baynı kördüm boğuz bulnadı

*özi boldı **müflis** çığaylık yidi* “Birçok zengin gördüm boğazlarının esiri oldular, böylece iflas ederek tekrar yoksulluğa düştüler.” (KB 4592)

orunç “rüşvet”

orunç ol buzuglı oñulmuş işig

orunç yig kıılır ol bütürmiş işig “Yoluna girmiş işi bozan rüşvettir; olgunlaşan işi çiğ bırakan da rüşvettir.” (KB 2443)

saķış “sayma, sayış; hesap”

Anlam bakımından oldukça zengin olan eserde, bu kelime iki farklı anlamda görülmektedir. Gerçek anlamı “hesap” olan *saķış* kelimesinin, anlamı soyutlaşarak “ahrette hesap verme” anlamında da kullanılmıştır:

saķışta usansa kayu işçiler

saķış birdükinde ulır baş çalar “Hangi hizmetkâr hesapta ihmalkâr davranırsa, hesap verirken inler, başını yerlere vurur.” (KB 2781)

ter “ücret”

*işin kılsalar terk **terin** tegrü bir*

yitürgil içürgil aşın kiñrü bir “Senin ısmarladığın bir işi yaptıklarında, onların hizmet hakkını derhal öde, bol bol yedir içir.” (KB 4462)

2.2.9.6. Tıp Terimleri

baş “yara”

*urup berge **başı** büter terk söner*

tilin sökse bütmez açığı yılın “ Vurulan kamçı yarası kapanır ve çabuk geçer; dil acısıysa yıllarca dinmez.” (KB 2580)

çurnı “müshil ilacı”

ķamuğ türlüğ otlar idişçi tutar

*güvariş ya ma‘cun ya **çurnı** ķatar* “İçkicibaşı her türlü otları hazır bulundurur; hazım, kuvvet veya müshil ilacı hazırlar.” (KB 2887)

darı “ilaç, deva”

seniñde turur kör bularnıñ emi

*otağıl **daru** birle bolğıl kamı* “Bütün bunların devası sendedir; sen onların hekimi ol, ilaç ver, tedavi et.” (KB 5244)

ekçek “damar açma kabı, kanı biriktirmek için kullanılan kap”

kayu aydı kan tutmuş emdi muni

*aça birgü **ekçek** akıtgu kanı* “Biri dedi ki: Şimdi bunu kan tutmuş, damarını açmak ve kan akıtmak gerek.” (KB 1058)

em³⁸ “ilaç; çare, tedbir”

*ölümke asıg kıldı erse ot **em***

otaçı turu kalğay erdi ulam “Ölüme karşı ilaç ve deva fayda etseydi; otacılar ebediyen hayatta kalırlardı.” (KB 1199)

güvariş “hazma yardımcı olan şeyler”

kamuğ türlüğ otlar idişçi tutar

güvariş ya ma‘cun ya çurnı katar “İçkicibaşı her türlü otları hazır bulundurur; hazım, kuvvet veya müshil ilacı hazırlar.” (KB 2887)

hab “hap, ilaç”

ya sevda küçeğip meñim artadı ol

*közümkemü körnür özüm **hab** içeyi* “Ya da sevda çoğalarak beynime mi tesir etti veya gözüme mi öyle görünüyor; ben bir ilaç içeyim.” (KB 6590)

ig “hastalık, hasta”

*kamuğ **igke** ot ol emi belgülüg*

*ol **ig** emlegüçi kamı belgülüg* “Her hastalığın bir ilacı ve çaresi vardır; bu hastalığı tedavi eden kam da bulunur.” (KB 3873)

kem “hastalık, rahatsızlık”

*boğuzdın kirür ig kişike **kemi***

boğuzdın bolur hem anjar ot emi “Hastalık ve rahatsızlık kişiye boğazdan gelir; tedavi ve ilaç da boğazdan olur.” (KB 2895)

ma‘cun “macun, kuvvet ilacı”

kamuğ türlüğ otlar idişçi tutar

*güvariş ya **ma‘cun** ya çurnı katar* “İçkicibaşı her türlü otları hazır bulundurur; hazım, kuvvet veya müshil ilacı hazırlar.” (KB 2887)

³⁸ *em* kelimesi “ilaç” anlamında somut bir kavramdır. Eserde çoğunlukla bu anlamıyla kullanılan kelimenin bazı beyitlerde “çare, tedbir” anlamında da geçtiği görülmektedir.

maṭrīdus³⁹ “bir ilaç türü”

kerek kat şelise kerek tiryak it

kerek maṭrīdus kat ya çurnı ögit “İster şelise kat, ister tiryak yap; ister maṭrīdus karıştır, ister müshil ver.” (KB 1064)

ot “ilaç, çare; zehir”

kişi iglese ot otaçı birür

otaçı igiṇe otın kim kıılır “İnsan hastalanırsa, bunun ilacını otaçı verir; eğer otaçı hastalanırsa, onu kim tedavi eder?” (KB 2109)

ötrüm “müshil”

kayu aydı ötrüm içürgü kerek

özi katmış emdi boşutğu kerek “Biri dedi ki: Müshil içirmeli, kabız olmuş, şimdi onu boşaltmak gerek.” (KB 1059)

şelise “şelise”

kerek kat şelise kerek tiryak it

kerek maṭrīdus kat ya çurnı ögit “İster şelise kat, ister tiryak yap; ister maṭrīdus karıştır, ister müshil ver.” (KB 1064)

tiryak “tiryak, yılan sokmasına karşı kullanılan panzehir”

kerek kat şelise kerek tiryak it

kerek maṭrīdus kat ya çurnı ögit “İster şelise kat, ister tiryak yap; ister maṭrīdus karıştır, ister müshil ver.” (KB 1064)

toğa “hastalık”

yanut birdi ögdülmiş aydı ay can

tirig bolsa yalḡuḡ yorır ig toğan “Ögdülmiş yanıt verdi ve dedi ki: Ey canım, insan hayatta oldukça acılara ve hastalığa maruz kalabilir.” (KB 5978)

uraḡun “Hindistan’dan gelen bir ilaç”

maṇa kelse tütşü törü birse men

uraḡun içer teg açır körse men “Bunlar kavga edip bana gelirler ve ben hüküm verince, bakarsın, acı Hind ilacı içmiş gibi yüzlerini ekşitirler.” (KB 815)

³⁹ Ölmez’e göre bu sözcük, “VI. Mithndates veya Mithradates adından gelir, Eski Farsçada Mithradatha, ‘Mithra’nın zehiri, Mithra zehiri’ demektir; M.Ö. 134-63 yılları arasında yaşamış olan ve Eupator Dionysius veya Büyük (Megas) Mithridates, 119-63 yılları arasında Anadolu’nun kuzeyinde Pontus’un kralıydı. Bulduğu ilaç, panzehir dolayısıyla söz konusu ilaca bu kralın adı verilmiştir.” (2011: 401)

2.2.10. Ölçü Birimlerine Ait İsimler

awuç “avuç”

uğuşka turur bu ağırılık itig

uğuşsuz kişi bir awuçça tetig “Bütün bu hürmet ve itibar akıl içindir; akılsız kişi bir avuç balçık gibidir.” (KB 297)

awut “avuç”

koçu bir awutça kara toprağı

uluğ meñü il kol nerek bu sağı “Bu bir avuç kadar kara topraktan vazgeç, ulu ve ebedi diyarı iste; bu seraba ne gerek var (/aldanma).” (KB 5425)

ıyar “ayar; miktar ”

birisi ilinde arıg tut kümüş

ıyarin küdezgil ay bilgi öküş “Bunlardan biri memleketinde gümüş temiz kalsın, onun ayarını koru, ey bilgisi bol.” (KB 5575)

kulaç “kulaç”

kanı ol küçegli kişiler yirin

kulaç yir alındı yatur inçikın “Hani o başkalarının memleketine göz diken insan, şimdi bir kulaç yerde ıstırap çekip yatar.” (KB 6439)

tutam “tutam”

tutamça tiriglik tüker alkınur

isiz edğü erse kör atı kalur “Bu bir tutamlık hayat tükenir, sona erer; insanın iyi ya da kötü olsun, yalnızca adı kalır.” (KB 5265)

ülgü “ölçü”

kişi yılkıda ınğa ermez ay beg

muni teñlese iş bolur ülgü teg “Ey bey, insan hayvandan daha aşağı bir mahluk değildir; bunu kıyas tutarsan, iş ölçüsüne göre olur.” (KB 2975)

2.2.11. Zaman İsimleri

ağına “Cuma (günü)”

cema‘at bile kıl farıza namaz

çıgaylar hacı kıl ağına namaz “Farz namazlarını cemaat ile kıl, fakirlerin haccı olan cuma namazlarını kıl.” (KB 3239)

ay “ay, otuz gün”

kerek erse bay bol kerek yok çıgay

tiriglikni yir bu keçer yıl kün ay “İster zengin ol, ister fakir, geçen her yıl, ay ve gün hayatı kemirmektedir.” (KB 4819)

aylık “aylık, otuz günlük”

ata arķasındın toğulsa oğul

ana ķarnı menzil kaç aylık amul “Oğul babasının dölünden çıktıktan sonra, ana karnı onun için birkaç aylık istirahat menzildir.” (KB 1387)

basa “sonra”

boğuz toğrur aşnu kişi yılķını

basa *asğı kötrür bu yalķuķ anı* “İnsan önce hayvanın karnını doyurur; sonra bu insan ondan yararlanır.” (KB 2976)

Asıl anlamı “sonra” olan *basa* sözcüğünün anlamca genişlediği görülmektedir. 1491, 2091 ve 6140. beyitlerde bu sözcük “sonunda” anlamında kullanılmaktadır:

bor içmez kerek beg fesad ķılmasa

bu iki ķılıķtın kaçır ķut basa “Bey içki içmemeli ve fesatlık yapmamalı; bu iki hareket yüzünden sonunda ikbal elden gider.” (KB 2091)

baş “baş, ön”

baş kelimesi, eserde farklı anlamlarda görülmektedir. İnsan vücuduna ait somut bir isim olarak kullanılmasının yanı sıra; “ön, öncü” anlamında soyutlaşmış biçimde de kullanılan bu kelime, eserde zaman ifade etmekte de kullanılmıştır. Bu kullanım, diğer kullanımlara göre nadirdir:

bu kün toğdı ilig tidim söz başı

yörüğün ayayın ay edğü kişi “Önce, hükümdar Kün-Toğdı’dan söz ettim; bunu açıklayalım, ey iyi kişi.” (KB 353)

kiçe “gece”

yaruķluğu eksür yana yok bolur

toğar kiçe azın yana oķ tolur “Parlaklığı azalır ve sonunda kaybolur; gece doğar ve yine büyür.” (KB 734)

kün “gün, gündüz”

Eserde *kün* kelimesinin geçtiği çok sayıda cümle ve kelime grubu vardır. Bu sözcüğün, “Güneş” anlamında kullanılmasının yanı sıra zaman ifadesi olan “gün”

anlamında ve topluluk ismi olan “halk” anlamında da kullanımına rastlanmaktadır. Aşağıdakiler ise *kün* sözcüğünün 24 saatlik zaman dilimini gösteren örneklerdir:

*tilekin bulur edgü **künde** yaşı*

*isizniñ **küniñe** miñ artar muñı* “İyi insan her gün yeni bir dileğine ulaşır; kötünün sıkıntısıysa her gün bin kat artar.” (KB 349)

*tapuğ arturu bardı **künde** yaşı*

*ağırladı ilig **küniñe** öñi* “O günden güne hizmetini arttırmakta, hükümdar da onu günden güne yükseltmekteydi.” (KB 610)

künlük “günlük”

*özünñ iki **künlük** awıñgu üçün*

körürde küyürme özünñni küçün “İki günlük avunma için kendini bile bile zorla ateşe atma.” (KB 3532)

öç “zaman, vakit”

*sen az iwme işler **öđiñe** tapuğ*

öçi kelse açılur bu beklig қапуғ “Biraz sabret, her işin uygun bir zamanı vardır; zamanı gelince kapalı kapılar açılır.” (KB 554)

öğlek “zaman; zamane”

biziñ bu özümüz havaқа bulun

*yawalıққа **öğlek** keçip bardı kün* “Bizim bu varlığımız hava ve hevesin esiridir; zamanımız ve hayatımız boşu boşuna geçip gidiyor.” (KB 4909)

sa‘at “saat”

ikigün toğup teñ kiçe yattımız

*keçip bardı kelmiş küñüm **sa‘atı*** “Her ikimiz aynı derecede doyup akşam yattık; günüm geçti gitti.” (KB 3615)

vakt “vakit, zaman”

*қаmuғ neñke **vakt** ol öçi belgüliғ*

öçi boldı erse körür iki köz “Her şeyin belirli bir vakti vardır; vakti geldiyse, bunu iki göz görür.” (KB 2523)

yarın “yarın”

iwe kirme işke şabır kıl serin

*iwe kılmış işler ökünçi **yarın*** “İşe aceleyle girme, sabır ve dikkatle hareket et; acele yapılmış işler yarın pişmanlık getirir.” (KB 587)

yıl “yıl, sene”

kişi yalğanında tileme vefa

bu bir söz sınanmış öküş yılķı ol “Yalancı kişiden vefa bekleme; bu uzun yıllardan beri sınanmış bir sözdür.” (KB 2042)

zamane “zamane, içinde bulunulan zaman”

ķuruğluğ turur bu zamane yası

ara asğı tegrür arala yası “Zamane yayı kuruludur; insanlara bazen faydası bazen de zararı dokunur.” (KB 4926)

zeman “zamâne”

zeman tururlar zeman bile

yaraşık kerek er sewinse küle “Onlar zemânedir; sevinmesi ve yüzünün gülmesi için insanın zemâne ile uzlaşması gerekir.” (KB 4088)

2.2.12. Yer - Mekân İsimleri

aķur “ahır”

kewel tazı büktel tağı arkunı

aķur toldı tolmaз bu suķluğ kanı “Arap küheylanı, binek ve diğеr cins atlarla ahırların dolmuştur; fakat bu açgözlülük doymak bilmez.” (KB 5369)

bağ “bağ, bahçe”

kişi köñli bağ ol yaşargu suwı

bu begler sözi birle eğgü sawı “İnsanın gönlü bir bahçedir; onu yetiştiren su, beylerin sözleri ve nasihatleridir.” (KB 1807)

ew “ev”

yana bir arıgsız bu kılķı otun

kişiler ewinde bu ķoprur tütün “Yakışksız hallerden biri de kaba huylu olmaktır; böyle biri başkalarının evinde tozu dumana katar.” (KB 341)

ewindin turup çıktı keldi berü

bir ança yorıyu bir ança turu “Kalkıp evinden çıktı; kâh yürüyüp kâh konaklayarak yoluna devam etti.” (KB 486)

gûr “mezar, makber”

ajun bir tüşün ol gûrñ bir tüşün

bu tüşün ķopursa tüşün ol ajun “Bu dünya bir konak, mezarın ikinci konaktır; bundan sonraki ilk konak öteki dünyadır.” (KB 1390)

hişar “kale”

begig hoşnu kılma ya yağgun ögüz

hişarka *yakın turma ay köñli tüz* “Beye veya taşan nehre komşu olma; hisara yakın durma, ey dürüst kalpli.” (KB 4546)

in “in; ev”

on iki ükek ol bularda adın

ķayu iki ewlig ķayu birke in “Bunlardan başka bir de on iki burç vardır; bunlardan bazısı iki evli, bazısıysa tek evlidir.” (KB 138)

ķarşı “saray, köşk”

bor içme fesadķa ķatılma yıra

bu iki buzar ķarşı ordu tura “Şarap içme, fesada katılma, onlardan uzaklaş; bu ikisi köşk, saray ve kaleleri yıkar.” (KB 5263)

kebit “dükkân”

kebit keğ bezedim ķişi körgüsi

asığ yok kebitte satığ belgüsi “İnsanların göreceği dükkânımı çok iyi süsledim; fakat burada kâr ve ticaretten eser yoktur.” (KB 5108)

ķır “mezar”

ķalı içse suwnı tüketü tükel

tükedı tiriglik ķazıldı ķırım “Eğer suyun tamamı sonuna kadar içilirse, hayat sonuna erdi ve mezar kazıldı demektir.” (KB 6063)

ķonum “konak, yurt”

ölümke törütti bu sansız ķonum

tirig barķa ölgü aķar yok ölüm “Bu sayısız mahluku ölüm için yarattı; diri olan her şey ölecektir, yalnız ona ölüm yoktur.” (KB 1347)

ķonut “konut”

olardın tileme tawarın yanut

yanutı bayat birge edgü ķonut “Onlardan karşılık olarak mal bekleme; buna karşılık Tanrı sana cenneti nasip eder.” (KB 4471)

menzil “indiği yer; menzil”

ata arķasındın toğulsa oğul

ana ķarnı menzil kaç aylık amul “Oğul babasının dölünden çıktıktan sonra, ana karnı onun için birkaç aylık istirahat menzildir.” (KB 1387)

Menzil kelimesi, bu beyitte, tam olarak günümüzdeki “menzil” anlamında kullanılmamış; Arapça *nuzûl* kökünden geldiği, “inilen yer” anlamında kullanıldığı düşünülmüş ve o şekilde anlamlandırılmıştır.

mescid “mescit”

cema‘at köp erdi bu mescidler az

kalın boldı mescid cema‘atler az “Cemaatler çok, camiler azdı; şimdi camiler çoğaldı, cemaatler azaldı.” (KB 6477)

muyanlık “imarethane”

muñađtı muyanlıkta tüşti barıp

kiçe yattı anda tünedi serip “Canı sıkıldı; sonunda gidip bir imarethaneye indi ve orada yatarak sabırla geceyi geçirdi.” (KB 489)

oldruğ “yer, mekân, mevki”

kapuğda neteg erse oldruğ turuğ

bu yortuğda andağ kerek ay uluğ “Herkesin saray kapısındaki konumu ve yeri ne ise, ey büyük, bu hareket sırasında da olduğu gibi korumalı.” (KB 2588)

ordu “saray, şehir”

kelip tegdi ilig turur orduka

ögi köñli kılmuş tilek arzuğa “Sonunda hükümdarın bulunduğu şehre geldi, can ve gönülden dilediği arzusuna kavuştu.” (KB 487)

oru “zindan”

isizig ya çoğda oruda kerek

yorık bolsa edğü aya sarp yürek “İyinin serbest dolaşabilmesi için kötünün zincirde veya zindanda olması gerekir, ey metin yürek.” (KB 5549)

otağ “otağ, çadır; oda”

bilişti yime ol kişiler bile

otağ tuttı özke yarudı küle “O da sonunda bazı kişilerle tanıştı; kendisine bir oda tuttu, yüzü gülmeye başladı.” (KB 499)

örüg “konak yeri, menzil”

apa oğlanı körse arkış sanı

örüg turğu bolmaz örügler kanı “İnsanoğlu, bakarsan, bir kervana benzer, konak yerinde devamlı kalınmaz, menziller hani?” (KB 1386)

saray “saray”

saray karşı itme ay ilig kutı

anundı saña ew kara yir katı “Ey devletli hükümdar, saraylar ve köşkler yaptırma; kara toprağın altında evin hazırdır.” (KB 1418)

tarığlağ “tohum ekilecek yer, tarla”

tarığlağ turur bu ajun ay ilig

negü ekse anda alır bu elig “Ey hükümdar, bu dünya tarladır; bu el buraya ne ekerse, orada onu biçer.” (KB 5248)

tarlağ “tarla”

tiriglikke asğı kanı edgü kılķım

tiriglikte tarlağ kayu yirke ektim “Hayatta ne gibi bir iyilik yaptım; hayattayken ektiğim tarla nerede?” (KB 6555)

toy “ordu karargâhı”

tüşürse toyuğ keğ körüp berk yirig

yırağ ıdmasa tıdsa yıgsa erig “Karargâh kurarken çok dikkat etmeli, mahfuz bir yer seçmeli; askeri toplu halde bulundurarak uzaklaşmasına engel olmalı.” (KB 2347)

tör “odanın en iyi yeri, başköşe”

biligsizke törde orun bolsa kör

bu tör ilke sandı ilig buldı tör “Bilgisiz başköşede yer bulursa, başköşe eşik ve eşik de başköşe sayılır.” (KB 262)

tapuğçı tapuğ bilse törke tegir

tapuğ bilmese tördin ilke kelir “Hizmetkâr hizmet etmesini bilirse, başköşeye erişir; hizmet etmesini bilmezse başköşeden eşiğe iner.” (KB 844)

tura “kale, sığınak, kalkan”

ilin itmiş ötrü bayumış kara

kara baylığın kılmış özke tura “Memleketini düzenlemiş ve halkı zengin olmuş; halkın zenginliğini kendisine kalkan yapmıştır.” (KB 256)

tünek “zindan”

tünek ol bu dünya müsülman öze

tünekte erej qolma könlün tüze “Bu dünya Müslümanlar için bir zindandır; zindanda huzur arama, gönlünü doğrult.” (KB 4809)

tünerik “mezar, karanlık yer”

ķaranķkuda erdim yaruttı t n m

t nerikte *erdim toğurdu k n m* “Karanlıktaydım, gecemi aydınlattı; zulmetteydim, bana güneşi doğurdu.” (KB 383)

t şnek “yuva; mezar”

negü asęı aķır ķara yir ķoyı

anıń t şneki ol yağız yir oyı “Ne fayda, sonunda onun da gireceği yer bu kara toprağın altı, bu yağız yerin  ukurudur.” (KB 3570)

tüşün “konak, durak”

ķonuk sen bu dünya saņa bir tüşün

t ş nde saķın  tutma artuk uzun “Sen konuksun, bu dünya sana misafirhanedir; misafirhanede çok fazla şey aranmaz.” (KB 3561)

uluş “köy, şehir”

Ölüm buzdu ordu telim kend uluş

Ölüm buzdu ķarřı saray ew öküş “ l m birçok şehir ve memleketi viraneye çevirdi; ölüm birçok saray, köşk ve evi yıktı.” (KB 4834)

 ğ r “in, mağara”

ķayu tağda y ğr r  ğ rde ewi

yimi ot köki i ğ  yağmur suwı “Biri dağda koşar, evi mağaradır; onun yediği ot kökü, içtiği yağmur suyudur.” (KB 6155)

yir “yer, toprak”

tirig  lg  aķır t şeng  yirig

ķiři ölse eđę n k r atı tirig “Her yaşayan er geç ölüp toprağa düşecektir; ķiři iyi nam ile ölürse adı yaşar.” (KB 237)

yir kelimesi, bazı beyitlerde renk isimleriyle birlikte kullanılmıştır:

Ölüm kelse tutsa ökünç asęı yok

neçe me ulısa ķara yir ķatın “ l m gelip  atınca pişmanlık fayda etmez; kara toprağın altında istediğin kadar feryat et.” (KB 1371)

yir kelimesi, aşağıdaki beyitte soyut bir “yer” anlamındadır:

saņar oķ sığındım umıncım saņa

muņađmıř yirimde elig tut maņa “Asıl sana sığındım, ümidim sendedir; muhtaç olduğum yerde elimden tut.” (KB 29)

yurt “yurt, yer”

ölümüg unıtma güriñ yurtuñ ol

özünñi unıtma sawı yurtuñ ol “Ölümü unutma, asıl yerin mezarındır; ‘kendini unutma’ sözünü her an hatırla.” (KB 5412)

zindan “zindan”

ne eğgü törü urdı begler begi

ısızke bu kın berge zindan yigi “Beylerin beyi ne iyi bir kanun kurmuş; kötü için en iyi çare sopa ve zindandır.” (KB 893)

2.2.13. Yer-Yön İsimleri

alt “aşağı, alt”

eğiz ‘arşta altın seraka tegi

tözü barça muñluğ turur bir teñi “Yukarıda Arş’tan aşağıdaki toprağa kadar, dünyada mevcut ne varsa hepsi istisnasız muhtaç durumdadır.” (KB 4776)

ast “aşağı, alt”

kiğin öñdün ermez ne soldın oñun

ne astın ne üstün ne otru orun “Arkada ve önde değildir, ne sağdadır ne solda; yeri ne altta, ne üstte ne de ortadadır.” (KB 18)

batar “batı”

kayusı toğardın tutar miñ tañuğ

kayusı batardın tapuğda turur “Kimi doğudan binlerce armağan sunar; kimi batıdan hizmetine koşar.” (KB 99)

bük⁴⁰ “köşe, bucak”

yana aydı ay toldı ilig qutu

maña açsu emdi bu söz bük qatı “Ay-Toldı tekrar dedi: Devletli hükümdar, şimdi de şu sözün sırrını çözsün bana.” (KB 870)

içre “içerisinde, içinde”

üçünç qarşı içre köni tutsa öz

yırağ tutsa teñsiz yarağsızda köz “Üçüncüsü saray içinde doğru hareket etmeli; uygunsuz ve yakışksız işlerden uzak durmalı.” (KB 4122)

⁴⁰ Kelimenin tam olarak ne anlama geldiği belirlenememiştir. Karahanlı Türkçesine ait sözlüklerde yukarıda belirtilen anlamda ele alınan bu kelime, Clauson’a göre bir fiildir. Clauson, “bükölmek, eğilmek” ve “isyan etmek” anlamında ifade ettiği bu iki fiilin farklı anlamlarının da olduğu görüşündedir. Bu beyitte ise “köşeli, karmaşık söz” anlamında düşünülen *bük* kelimesi, *qatı* kelimesiyle birlikte sözün sıfatı konumundadır.

ir “yerin güney yanı, güneşli yanı”

küle baktı örlep talu kız yüzi

yarudı bu dünya iri hem kızu “Yükselen güzel kız yüzü gülerek baktı; dünyanın her tarafı ışıklara boğuldu.” (KB 4967)

karşu “karşı”

yaşık yirke indi yüzün kızledi

kalık karşu keldi izin izledi “Güneş yere indi ve yüzünü gizledi; gökyüzü karşısından yükselerek onun izini izledi.” (KB 6211)

kat “kat; huzur”

tap erdi yana bu ölümde basa

kara yir katında ölüp oprasa “Ölümden sonra kara toprak altında çürüyüp dağılmak da yeter bir ibrettir.” (KB 5416)

kat kelimesi, bazı beyitlerde kendi anlamı dışında, farklı bir anlamda kullanılarak soyut bir anlam kazanmıştır. Bu beyitlerle, “Tanrı’nın huzuru, katı” ifade edilmiştir:

yağız yir katındaki altun taş ol

kalı çıkısa begler başında tuş ol “Yağız yerin altındaki altın, taştan farksızdır; oradan çıkınca beylerin başında tuğ tokası olur.” (KB 213)

kiğin “arka, sonra”

bakar soldın oğdın hem öğdün kiğin

kamuğ iş yarağın bilir hem öğün “İşlere sağdan ve soldan, önden ve arkadan bakar; hal çaresini ve zamanını bilir.” (KB 1857)

koğı “aşağı; dip”

yakın tegdi erse kadaşka barıp

atındın koğı tüştı tegdi yorıp “Akrabasına yaklaşıncı atından aşağı indi, yürüyerek kapısına geldi.” (KB 3290)

koy “alt”

kalı toğsa yigrek aña yir koyı

ewi bolsa koşnı ölügler toyı “Eğer dünyaya gelirse, onun yerinin toprağın altı veya evinin mezara komşu olması daha hayırlıdır.” (KB 4512)

kuz “kuzey”

ya kuzda yoriğlı kalın köp kutuz

ya tüzde yorıǵlı uğ ingek öküz “Bir de kuzeydeki daǵlarda sürülerle dolaşan yaban sığırları veya ovada dolaşan inek ve öküz sürüleri.” (KB 5372)

meşrik “maşrik, doğu”

kötürdi yaşıǵ baǵtı meşrik tapa

körür aǵdı yirdin yoǵaru ıpota “Başını kaldırdı ve doğruya doğru baǵtı, güneşin yerinden kopup yükselmeye başladığını gördü.” (KB 5678)

oı “sağ, sağ taraf; doğru”

köñül kimni sewse mün erdem bolur

ıamıǵ tetrüsi oı ıpota tolur “Gönül kimi severse, onun kusuru erdem olur; bütün ters işleri doğru ve eksikleri de tam görünür.” (KB 536)

oı elǵın bile sen kötürgil yigü

bayat atı aşınu ayıt ay büğü “Yemeǵı sağ elinle ye; ey hakîm insan, yemeye besmeleyle başla.” (KB 4129)

orun “yer, mekan, mevki”

orun ol törütti orun yoǵ aıar

anıınsız orun yoǵ bütün bol muıar “Yeri o yarattı, onun için yer söz konusu deǵildir; şunu bil ki, onsuz da yer yoktur.” (KB 19)

orunsuz “dümdüz yer”

neteg kim orunsuz topık yuwlunur

anı teg me devlet özüm yolunur “Dümdüz yerde top nasıl kendi kendine yuvarlanırsa, mutluluk da öyledir; ben sıyrılıp giderim.” (KB 662)

orusuz kelimesi, 743. beyitte “yeri olmayan, yersiz” anlamında kullanılmıştır:

bu ay orıı boldı ewi münkalib

orunsuz bolur münkalib neı ıpılıp “Bu ay hep yerini, evini deǵiştirir; daima yer deǵiştiren, ne yapsan da bir yere ısınmaz.” (KB 743)

otra “orta”

kime mindi saıın ıpı alıuı

teıiz otra kirdi kime mingüı “Evlenen ıpıyı bir gemiye binmiş farz et, gemiye binen ıpı denize aılılır.” (KB 3386)

otru “ön, karşı”

ııdın öıdün ermez ne soldın oıun

*ne astın ne üstün ne **otru** orun* “Arkada ve önde değildir, ne sağdadır ne solda; yeri ne altta, ne üstte ne de ortadadır.” (KB 18)

özele “üstünde, üzerinde”

*bu kürsi **özele** öz oldurduki*

aadaki üç ol kör ay köhlüm toki “Bak, üzerine oturduğum bu tahtın üç ayağı vardır, ey gönlümü doyuran.” (KB 801)

sınar “yan, taraf”

Eserde bu sözcük, gerçek anlamı dışında, soyut bir kavramın “her yanını, yönünü, tarafını” ifade etmektedir:

çıgayka üledi öküş neñ tawar

*köñül tüzdi rabka kamuğdın **sınar*** “Fakirlere çok eşya ve mal dağıttı; her hususta Tanrı’ya gönül bağladı.” (KB 1786)

sol “sol”

*bu edgü oñ ol kör isizlik bu **sol***

soluñdın tamu ornı uşmañ oñ ol “İyilik sağ ve kötülük soldur; senin solunda cehennem vardır, cennet ise sağdadır.” (KB 917)

taşirtı “dışarıda, dışarıdaki”

taşirtın negü tuşsa yanluğ yazuğ

munu men yügürdeçi kul men anuğ “Dışarıda yanlış veya yersiz ne olursa, işte senin hizmetine koşan kulun ben varım.” (KB 3115)

tegre “etraf, çevre”

bayat tapğı kaldı kişi tapğı kıldım

*ajun **tegre** yügrü özümni kürettim* “İnsanlara hizmet ettim, Tanrı ibadeti kaldı; dünya etrafında koşarak yolumu azıttım.” (KB 6541)

toğar “doğu”

toğardın ese keldi öñdün yili

ajun itgüke açtı uşmañ yolu “Doğudan bahar yeli eserek geldi; dünyayı süslemek için cennet yolunu açtı.” (KB 63)

töbün “alt, aşağı”

egin bütti boğzum yime boldı toğ

töbün barsu dünya adın asğı yoğ “Sırtım pek, karnım da tok oldu; dünya yere batsın, onun başka ne faydası vardır.” (KB 3797)

turuğ “yer, durulacak veya sığınılacak yer”

*kapuğda ite tursa oldruğ **turuğ***

tüzülse orun kalmasa bir kuruğ “Kapıda oturacak ve duracak yerleri hep düzende bulundurmalı ve öyle tertip etmeli ki, hiç kimse açıkta kalmassın.”(KB 2547)

uğu “art, arka”

tiler erdim emdi bu yanlığ kişig

***uğu** barsa kılsa bu beglik işig* “Bu devlet işini göreceğ ve takip edecek tam böyle bir insanı ben de arıyordum.” (KB 571)

yakın “yakın”

köñülsüz kayu yirke mañsa adağ

*neçe yir **yakın** erse boldı yırağ* “Arzu etmediğı bir yere doğru yola çıkarsa, bu yol ne kadar yakın olursa olsun yine uzak gelir.” (KB 5046)

Yer-yön ifade etmekte kullanılan *yakın* sözcüğü, bazı beyitlerde “yakın olma, yakınlık durumu” anlamında soyutlaşarak da kullanılmıştır:

iweklik bu erdi sini bilmedin

***yakın** tuttum özke tapındurmadın* “Acelecilik şurada oldu ki, seni tanımadan, yeterince sınımadan, kendime yakın tuttum.” (KB 634)

yan “yan”

tile tutçı tınma tilep yetğü yok

*tilep bulmadım tip **yanın** yatğı yok* “Durup dinlenmeden ara; aramakla ona erişebilen yok; fakat arayıp bulamadım diye yan yatmak doğru değildir.” (KB 4783)

yırak “ırak, uzak”

*eşittim **yırağtın** anıñ çawını*

bilgin ukušın silig sawını “Uzaktan onun şöhretini, bilgisini, aklını ve sakın sözlerle gönül aldığıını işittim.” (KB 527)

2.2.14. Doğa ve Doğa Olaylarına Ait İsimler

akın “akın, sel”

Doğa olaylarından biri olan *sel*, eserde sadece 1160. beyitte kullanılmıştır. Bu beyitte ise gerçek anlamı dışında, nitelediğı isme abartı bir anlam katmıştır:

oğıdı bu oğlın öziñe yakın

*tutup kuçtı közde akıttı **akın*** “Oğlunu yanına çağırđı; tutup kucakladı ve gözünden sel gibi yaş akıttı.” (KB 1160)

esin “esinti, rüzgar”

*irinçig kıışığ sürdi yazkı **esin***

yaruk yaz yana kırdı devlet yasın “Bahar esintisi eziyetli kışı sürüp götürdü; parlak bahar yine mutluluk yayını kurdu.” (KB 65)

faşl “mevsim”

*taķı bir tüş ol kör bu yıl **faşlı**na*

tadusı küçenip barır aşlına “Bazı düşler vardır ki, yılın mevsimlerine bağlıdır; ahlâttan biri güçlenerek düşü kendi aslına çeker.” (KB 6006)

hazan “sonbahar, güz”

yaruk yaz teg erdim tümen tü çiçeklig

hazanmu tüşüttüm kamuğrı kırıttım “Rengârenk çiçeklerle dolu parlak bahar gibiydim; hazana mı uğrattım, hepsini kuruttum.” (KB 6531)

ış⁴¹ “sis”

belinlep oğındı kötürdi başın

kara zengi kılmış yüzini ışın “Birden silkinerek tekrar uyandı, başını kaldırdı; sis gökyüzünü kara zenciye döndürmüştü.” (KB 3286)

kar “kar”

*kış erse yana tüş körügli **karı***

aķar suv tüşüse ya buz kar tolı “Mevsim kış ve düş gören de yaşlıysa, düşünde akarsu veya buz, kar ve dolu görürse.” (KB 6013)

kış⁴² “kış mevsimi”

yana irlü kirdi bu tolmiş ayı

*ķadır **kış**ķa yandı yarumış yayı* “Dolunayı tekrar küçülmeye başladı; parlak yazı sert kışa döndü.” (KB 1052)

küz “güz mevsimi, sonbahar”

*yaşın kırķta keķse kün ay erse **küz***

isig neķ bile sen özün tab ‘ı tüz “Yaşın kırktan fazla ve mevsim sonbaharsa, doğanı sıcak şeylerle düzenle.” (KB 4624)

saba yili “saba yeli, gün doğusundan esen saba rüzgarı”

⁴¹ Eski Uygur Türkçesinde ve Karahanlı Türkçesine ait diğer eserlerde “ış” anlamında kullanılan *ış*, KB’de “sis” anlamında kullanılmıştır.

⁴² *kış* kelimesi, metinde altı kez kullanılmıştır. Gerçek anlamıyla kullanılmasının yanı sıra bazı beyitlerde anlam soyutlaşarak da kullanılmıştır. Bu kullanımlar genellikle “gençliğin bittiği ve yerini yaşlılıkla birlikte gelen hastalık gibi dertlere bırakması” anlamındadır.

saba yili kıptı karanfil yıdın

ajun barça bütrü yıpar burdı kin “Karanfil kokulu saba yeli esti; dünyanın her yanı misk ve amber kokusuyla doldu.” (KB 71)

sehar tanı “seher yeli”

bu ağzın mışali üñür sanı teg

sözün çıkısa andın sehar tanı teg “Bu ağız bir in gibidir; sözün oradan çıktığında seher yeli gibi olur.” (KB 2684)

tan “yel, esinti”

tüketti bitig türdi badı katıg

kalık tanı esti kuruttı hañıg “Mektubu tamamladı, dürdü ve iyice bağladı; havadan serin bir esinti esti ve yazıyı kuruttu.” (KB 3941)

tañ⁴³ “tan, sabah vakti”

yana turdı ança bu oldurdıya

sarıg tañ ata keldi öñdürdi ya “Tekrar kalkıp bir parça oturdu; sarı tan atmaya başladı ve yayını kurdu.” (KB 5971)

tolı “dolu”

kış erse yana tüş körügli qarı

ağar suv tüşüse ya buz qar tolı “Mevsim kış ve düş gören de yaşlıysa, düşünde akarsu veya buz, kar ve dolu görürse.” (KB 6013)

tuman⁴⁴ “duman, sis”

yaşık yirke indi yüzün kizledi

qararıp tuman tozdi dünya tudı “Güneş yere indi, yüzünü gizledi; dünyayı kara bir duman kapladı.” (KB 5028)

tüpi “tipi; kar fırtınası”

tüpi yıl turur söz köñül ağrıtur

köñül ağrısa er sini yawrıtur “Söz her şeyi alt üst eden bir rüzgârdır, kalbi sızlatır; kalbi sızlayan kimse seni mahvedebilir.” (KB 4302)

⁴³ Hâlen aynı anlamda kullanılan, anlam değişikliğine uğramamış olan kelimelerden biridir. Eserde en sık kullanılan tabiat isimlerinden de biri olan *tañ*, bazı beyitlerde “sabah; sabah namazı” anlamlarında da kullanılmıştır. Metinde somut anlamıyla sadece 5971. beyitte görülmektedir.

⁴⁴ *tuman* sözcüğü de hem gerçek hem de mecaz anlamıyla, beş kez kullanılmıştır. 285 ve 1981. beyitte anlam soyutlaşarak “sis dağıtmak yani barış ve sükûnetle halkı yönetmek” anlamında kullanılmıştır.

tütün⁴⁵ “duman”

yana bir arıksız bu kılkı otun

kişiler ewinde bu koprur tütün “Yakışksız hallerden biri de kaba huylu olmaktır; böyle biri başkalarının evinde tozu dumana katar.” (KB 341)

köñül til köni tutsa kılkı bütün

añar tegmese ot yalını tütün “Ateşin alevi ve dumanı dokunmaması için onun gönlü ve dili doğru, hareketi ve doğası uygun olmalı.” (KB 2792)

yağmur “yağmur”

tüpi yıl turur dünya yağmur sanı

kelir çoğlayur az oçer terk üni “Dünyayı fırtına ve yağmur bil; gelir ve gürlür, fakat çabuk sükûn bulur.” (KB 5314)

yaşın “şimşek”

bulıt kökredi urdı nevbet tuğı

yaşın yaşnadı tarttı hakan tuğı “Gök gürlledi, nöbet davulunu vurdu; şimşek çaktı, hakanın tuğunu çekti.” (KB 86)

yay “ilkbahar, yaz”

kimiñ yaşı altmış tüketse sakış

tatıg bardı andın yayı boldı kış “Kimin yaşı altmışı doldurmuşsa, ondan hayatın tadı gitmiş, yazı kışa dönmüştür.” (KB 367)

yaz “yaz, ilkbahar”

yıl ülgı yaz erse kiçig erse er

kızıl körse barça yağız körse yir “Yılın mevsimi bahar ve insanı da çok gençse, her şeyi kızıl ve yeri kara görürse...” (KB 6007)

yıl “yel, rüzgâr”

keçürmiş tiriglik tüpi boldı yıl

bu qalmış tiriglik neçe birge il “Geçirdiğin hayat yel ve tipi gibi geçti; kalan hayatın daha ne kadar saltanat sağlar” (KB 1439)

⁴⁵ *tütün* kelimesi hem *tuman* kelimesiyle eş anlamlı hem de *tuman* kelimesi gibi gerçek ve mecaz anlamıyla kullanılmaktadır. Sadece 2792. beyitte “ateşin dumanı” anlamıyla gerçek anlamda; diğer üç beyitte ise “tozu dumana katmak” anlamında deyim olarak kullanılmıştır.

2.2.15. Gök Cisimlerine Ait İsimler

ajun “dünya”

negü tir eşitgil köni kılklığ er

köni kılkı bolsa ajun bütrü yir “Doğru hareketli insan ne der, dinle; doğru hareket eden insan dünyanın bütün nimetlerine erişir.” (KB 2863)

barıǵlı turur bu ajun terk ödün

keligli turur ol ajun keğ oğun “Bu dünya kısa zamanda gidecek, öbür dünya gelecektir; çok uyanık ol.” (KB 3556)

ajunluğ “dünyaya ait, dünyalık”

kalı ol ajunluğ tilese mini

mini bardı saknıp yorusu köni “Eğer beni öteki dünya için yanında istiyorsa, beni yanında farz ederek doğru yola girsin.” (KB 4853)

‘alem “âlem, kainat, cihan, dünya”

törüttü tilek teg tözü ‘alemiğ

yaruttı ajunka küniğ hem ayığ “Bütün âlemi dilediği gibi yarattı; dünya için güneş ve ayı aydınlattı.” (KB 125)

törütmezde aşnu bayat bu ‘alem

törüttü yoruttı bu levh-u kalem “Tanrı bu âlemi yaratmadan önce, levh ile kalemi yaratmıştır.” (KB 2227)

ay “ay”

Ay kelimesine KB’de sembolik anlamlar yüklenmiştir. Dolayısıyla metinde ay kelimesinin geçtiği çok sayıda cümle ve kelime grubu vardır. Eserde “Ay, Kamer” anlamında kullanılmasının yanı sıra “ey” anlamında ünlem edatı ve otuz günü içeren “ay” anlamında da kullanılmaktadır. Aşağıda, yalnızca “Ay” anlamıyla kullanılmış beyitler ele alınmıştır:

barıñ belgülüg sen kün ay teg yaruğ

neteglikke yetgü köñül ögde yok “Senin varlığın, parlak güneş ve ay gibi bellidir; fakat nasıl olduğunu kavrayacak gönül ve akıl yoktur.” (KB 12)

bu ay toğsa aşnu içi az toğar

küniñe beğüyür yokaru ağar “Ay doğarken önce çok küçük doğar; sonra gün geçtikçe büyür ve yükselir.” (KB 731)

bulıt “bulut”

*yoriğlı **bulut** teg yigitlikni ıdtım*

tüpi yıl keçer teg tiriglik tükettim “Gençliğimi, geçen bulut gibi geçirdim; ömrümü fırtına hızıyla tükettim.” (KB 6521)

cihan “alem, dünya, yeryüzü, kainat”

ne ödrüm ne ködrüm ne ersig eren

*ajunda tetig er yidi bu **cihan*** “Ne seçkin, ne yüksek ne yiğit adamdı; zaten cihanda anlayışlı insan bu dünyaya hâkim olur.” (KB 279)

dünya “dünya”

*vefa kılgu ermez bu **dünya** bilin*

*keçer **dünyada** öz azuğun alın* “Bil ki, dünya sana vefa edecek değildir; bu geçici dünyadan sana lazım olan azığı al.” (KB 1441)

ewren “kainat, âlem, devran, felek”

*törüttü bu **ewren** tuçı ewrülür*

bayat hukmi taqdir bile tezgünür “Bu feleği yarattı ki, durmadan döner; Tanrı’nın hükmü ve takdiriyle hareket eder.” (KB 3194)

felek “gök, sema”

yana cem ‘-u tefrik misahatka öt

*yiti kat **felek**ni yatur yamça tut* “Sonra cemi [toplama] tefrik [ayırma] ve mesahaya [ölçme] geç; yedi kat feleği bir çöp parçasıymış gibi avucunda tut.” (KB4381)

kalık “gökyüzü”

***kalıkta** uçuglı kara kuş yori*

seniñdin keçümez aya kök böri “Havada uçan kara kuş sürüleri canlarını senin elinden kurtaramaz, ey bozkurt.” (KB 5378)

kök “gök”

kök kelimesi KB’de, üç ayrı anlamda kullanılmaktadır. Gök anlamının yanı sıra renk adı ve soyut bir kavram olarak bir şeyin aslını, temelini ifade etmekte de kullanılmıştır. Çalışmada diğer anlamda kullanılan örnekler ayrı bir başlık olarak, *Renk İsimleri* (bkz. 2.2.4.) ve *Soyut İsimler* (bkz. 1.2.) adlı başlıklar altında toplanmıştır.

seringil serinmek eren kılkı ol

serinse bulur er meşel kökke yol “Sabırlı ol, sabretmek er kişi işidir; sabrederse, göğe bile yol bulunur.” (KB 1322)

kün “güneş”

Eserde *kün* kelimesine, tıpkı *ay* kelimesinde olduğu gibi sembolik anlamlar yüklenmiştir. Dolayısıyla metinde *kün* kelimesinin geçtiği çok sayıda cümle ve kelime grubu vardır. Bu sözcüğün, “güneş” anlamında kullanılmasının yanı sıra zaman ifadesi olan “gün” anlamında ve topluluk ismi olan “halk” anlamında da kullanımına rastlanmaktadır. Aşağıdakiler ise *kün* sözcüğünün “güneş” anlamında kullanılan örnekleridir:

kapuğda yarutsa karanıku tünüg

kapuğda batursa yarumış künüg “O karanlık geceyi hizmet kapısında ağırlamalı, parlak güneşi de aynı kapıda batırmalı.” (KB 2530)

oñay ewrilür emdi ewren saña

tilekçe toğar ay kün ödleğ toña “Felek henüz senin muradınca devrediyor; ey kahraman, ay, güneş, zaman arzu ettiğin gibi doğuyor.” (KB 6231)

tolun “dolun, ayın on dördü”

kişi umduçı bolsa boldı bulun

suyurka anı sen ay körki tolun “Kişi tamahkâr olursa nefsinin esiri olur; ey dolunay gibi güzel yüzlüm, sen onu bağışla.” (KB 2723)

yulduz “yıldız”

yaşıl kök törütti kötürdi ediz

kün ay birle yulduz bezedi beğiz “Mavi göğü yarattı ve yükseslere çıkardı; güneş, ay ve yıldızlarla üzerini süsledi.” (KB 3724)

2.2.16. Akrabalık İsimleri

ana “ana, anne”

atasın anasın yuluğ kıldı ol

tilek ümmet erdi ayu birdi yol “Atasını ve anasını feda etti; tek dileği ümmetiydi, ona yol gösterdi.” (KB 37)

bir edğü bolur kör anadın toğup

yorır ol köni çın kör edğü bolup “Biri anadan doğma iyi olur; iyi bir kişi doğru ve dürüst bir hayat sürer.” (KB 873)

ata “ata, baba, ced”

atada anada bağırsak bolup

tiler erdi tutçı bayattın qolup “Atadan ve anadan daha merhametliydi; Tanrıdan daima bunu niyaz eder, bunu dilerdi.” (KB 41)

*ayu birmedi mü **atañ** ya anañ*

ay oğlum begiñke özüñ kılma teñ “Sana baban ya da anan: Ey oğlum, kendini efendin ile bir tutma, demediler mi?” (KB 651)

awurta “süt nine, dadı”

awurtası eğgü kişi tut arığ

oğul kız arığ qopğa turğay qarığ “Süt ninesi olarak iyi ve temiz bir kadın tut; oğlun kızın temiz büyür ve uzun ömürlü olur.” (KB 4505)

begsiz⁴⁶ “kocası olmayan, bekâr”

*kızığ tutma ewde uzun **begsizin***

ökünç birle ölgey özüñ ıgsızın “Kızı çabuk evlendir, uzun süre evde tutma, yoksa hastalığa gerek kalmadan bu pişmanlık seni öldürür.” (KB 4510)

botu “çocuk, yavru, bebek”

Bu kelime, kullanıldığı üç beyitte de seslenme amacıyla kullanılmıştır:

biziñ qopğumızni küder bu qutu

*küder kelğümüzni olar ay **botu*** “Bu nesil bizim kalkmamızı bekliyor; ötekilerse gelmemizi bekliyor, ey yavrum.” (KB 5342)

içi “yaşça büyük olan erkek kardeş”

qalı umdusın bulsa ol umduçı

*atağay sini ol ini ya **içi*** “Eğer çıkarıcı insan umduğunu bulursa, sana büyük veya küçük kardeş gibi davranır.” (KB 4215)

igdiş “anaları bir olan, kardeş”

*öz **igdiş** kerek keğ sınamış yılın*

könül basmış erse könitmiş yolın “Öz kardeşlerinden veya uzun yıllar iyice sınanmış, nefesine hâkim ve doğru yolda yürüyen biri olmalı.” (KB 2884)

ini “yaşça küçük kardeş”

*ata bardı iş tuş içi ya **ini***

⁴⁶ Ünlü, bu kelimeyi *begsizin* biçiminde, “müddet, süre” olarak tanımlamıştır. Çalışmada bu kelime, metinden hareketle *begsiz* biçiminde değerlendirilmeye daha uygun bulunmuş ve şu şekilde çevrilmiştir: “Kızı evde beysiz uzun tutma...”

ana bardı oğlun kızın kör kanı “Anneni babanı kaybettin; eş-dost, büyük ya da küçük kardeş ortadan silindi gitti; bir bak, oğlun kızın nerede.” (KB 3784)

‘iyal “bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler; kadın, eş, çocuk”

bu yanlış ‘iyaldın kaçır bar vefa

kılkı yawuz ol kılınçı cefa “Böyle çocuktan hiç vefa umulur mu; onun doğası kötü ve işi gücü cefadır.” (KB 3390)

ka kadaş “kardeş, akraba”

kesilse seniñdin yakın ka kadaş

yakınlık ula sen aña ay adaş “Yakınların, akraba ve kardeşlerin senden uzaklaşsa bile, sen onlara karşı daima yakınlık göster, ey arkadaş.” (KB 3433)

kadaş “kardeş”

kadaş sen tilese yime tut adaş

adaşlı kadaşlı ikigün tudaş “Sen bir kardeşsin, istersen arkadaş olarak kabul et, kardeş ve arkadaş arasında fark yoktur.” (KB 3485)

kađın⁴⁷ “kayın, kocanın erkek kardeşi; dünür, kayınpeder”

iki kağın erdi küdegü iki

bular erdi öğrüm buğunda iki “İkisi kayınbabası, ikisi damadıydı; bunlar halkın en iyisi ve en seçkiniydi.” (KB 50)

kelin “gelin”

kişi kirmedük ilke kirse kalı

kelin teg bolur er ağın teg tili “Kişi bilmediği bir memlekete girince, gelin gibi olur, dili tutulur.” (KB 494)

kenç “genç, çocuk”

biliglig bor içse biligsiz bolur

biligsiz bor içse bolur kenç kiçig “Bilgili içki içerse bilgisiz olur; bilgisiz içki içerse, küçük çocuğa döner.” (KB 2659)

kız “kız, kız çocuğu”

oğul kız isizi atada kiğin

atamaz atasın anasın ağın “Oğul kızın hayırsız ölen ana ve babasını, bir kere olsun anmaz.” (KB 3389)

⁴⁷ *kağın* sözcüğü incelediğimiz metinde kendi anlamı dışında kullanılmıştır. İnsan topluluğunun bir kısmını gösteren kadın sözcüğünün, KB’de “dünür” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Eserde bu kelimenin kullanıldığı beyitler bunu göstermektedir.

küdegü “güvey”

iki kadın erdi küdegü iki

bular erdi ödrüm buğunda iki “İkisi kayınbabası, ikisi damadıydı; bunlar halkın en iyisi ve en seçkinydi.” (KB 50)

oğlan⁴⁸ “oğlan, oğul, çocuk”

bu oğlan yügürdi tegürdi sözi

tonın keçti turdı sewinçin özi “Oğlan koştu ve sözü ona ulaştırdı; Ay-Toldı sevinçle kalktı, giyindi.” (KB 575)

oğul “oğul, oğlan, çocuk, genç”

oğul kızka ögret bilig hem edeb

anar iki ajun anıñ asğı tap “Oğluna kızına bilgi ve edep öğret; her iki dünyada bu onlar için faydalı olur.” (KB 4506)

urı “erkek evlat”

neçe artsa dünya baş ağırları

taķı artuķ artar ay ersig urı “Dünya malı ne kadar artarsa, onun derdi zevkinden daha fazla olur, ey yiğit oğul.” (KB 5428)

yağuk “akraba, hısım, eş dost”

kerek oğlum erse yakın ya yağuk

kerek barķın erse keçigli konuķ “Gerek oğlum, yakınım veya hısımım olsun; gerek yolcu, geçici veya konuk olsun.” (KB 817)

yaķ “yakın, hısım, akraba”

ķadaş yaķ yağukķa yakınlık ula

uluğķa kiçigke sewüg bol küle “Kardeş ve akrabaya yakınlık göster; büyüğün ve küçüğün güler yüzle gönlünü al.” (KB 1327)

2.2.17. Unvan İsimleri

‘alim “âlim, bilge”

yoķ erse ajunda bu ‘alim bügü

tikip önmegey erdi yirde yigü “Dünyada bu âlim ve hâkimler olmasaydı, ekilmiş olsa bile yerden yiyecek çıkmazdı.” (KB 4346)

beg “bey”

⁴⁸ Bu kelime, -an -en çoğul ekiyle oluşturulan bir isim olsa da genellikle hem Eski Türkçede hem Karahanlı Türkçesinde hem de günümüzde *oğlan* biçimi kalıplaşmıştır.

*öküş **beg** karıttı karıamaz özi*

*telim **beg** keçürdi kesilmez sözi* “O çok beyleri yaşlandırdı, kendisi yaşlanmaz; çok beyleri göçürttü, hiç susmak bilmez.” (KB 404)

*könül **beg** turur yiti endam öze*

***begi** başlasa buğnı yügrür tüze* “Gönül yedi endam üzerine beydir; bey yol gösterince halk tereddütsüz onu izler.” (KB 2795)

begsig “bey soylu, asil”

könilik özele keser men işig

*ağırmaz men **begsig** ya kulsıg kişig* “Ben işleri doğruluk ile hallederim; insanları bey veya kul olarak ayırmam.” (KB 809)

bilge “bilge, bilgin, âlim, hakîm”

yori ay biligsiz igiñni ota

*biligsiz otın sen ay **bilge** kuta* “Yürü, ey bilgisiz, hastalığını tedavi ettir; ey bilge âlim, bilgisizliğin ilacını sen söyle.” (KB 158)

ukuš kadrini hem ukušluğ bilir

*bilig satsa **bilge** biliglig alır* “Aklın kıymetini yine akıllı bilir, bilgenin sattığı bilgiyi de bilgili alır.” (KB 470)

bögü / bögü “bilgin, akıllı, bilge, hâkim”

tiriglik tilese özün ölmegü

*kılınçın sözün edğü tut ay **bögü*** “Kendine ölümsüz bir hayat dilerse işin ve sözün iyi olsun, ey hâkim.” (KB 183)

ödiñe küdezgü işig iwmegü

*kamuğ iş ödiñde bolur ay **bögü*** “Acele etmemek ve işin zamanını beklemek gerekir; ey hâkim, her iş zamanı gelince olur.” (KB 557)

inal “inanılır insan, beyzâde, anası hakan soyundan, babası halktan olan bütün gençlere verilen unvan”

bu dünya işin koğmağınça tükel

*kılumaz bu ‘ukbi işin ay **inal*** “Bu dünya işini tamamen bırakmadıkça, kişi ahret işini yapamaz, ey inanılır.” (KB 4805)

ilçi “devlet adamı, bey, hükümdar; elçi”

*isiz öñdi urma ay **ilçi** bögü*

isiz bolsa bolmaz ajunuğ yigü “Ey hakîm devlet adamı, kötü teamül koyma; kötü kanunlarla dünyaya hükmedilmez.” (KB 1459)

ilig “hükümdar”

bu ay toldı aydı ay hacib kıtı

eşittim bu kün toğdı ilig atı “Ay-Toldı dedi ki: Ey devletli hacib, hükümdar Kün-Toğdı’nın adını duydum.” (KB 526)

yanut birdi ögdülmiş aydı ilig

iligdin tegir ilke türlüg bilig “Ögdülmiş yanıt verdi ve dedi ki: Ey hükümdar, memlekete her türlü bilgi hükümdardan gelir.” (KB 2950)

hakan “hakan”

ajun tındı ornap bu hakan öze

anın ıdıtı dünya tañuqlar tüze “Hakan tahta oturunca, dünya asayış buldu; bundan dolayı dünya ona şahane hediyeler gönderdi.” (KB 93)

halik “yaradan; Allah”

törümiş neñ erse yoqalğı turur

törütügli halik ne kılsa kıılır “Yoktan var olan her şey tekrar yok olacaktır; yaratan Tanrı ne isterse onu yapar.” (KB 692)

han “han, hükümdar”

tağı munda yigrek ayur türk hanı

kınama yalawaç söz aysa köni “Türk hanı bundan daha güzel söyler: kendisine emanet edilen sözü aynen tekrarlayan elçiye gazap etme.” (KB 3817)

kaysar “kayser, Roma ve Bizans imparatorlarına verilen san”

tutayın ya kisra ya kaysarça boldum

ya şeddad-u ‘ad teg tağı uçmağ ittim “Farzedelim ki, ben kisra veya kayser oldum ya Şeddat ve Ad gibi bir de cennet yaptırdım.” (KB 6547)

kisra “eski İran hükümdarlarına verilen ad”

tutayın ya kisra ya kaysarça boldum

ya şeddad-u ‘ad teg tağı uçmağ ittim “Farzedelim ki, ben kisra veya kayser oldum ya Şeddat ve Ad gibi bir de cennet yaptırdım.” (KB 6547)

kök ayuğ “Kök Ayuk; Türkmen büyüklerine verilen ad”

kalı kök ayuğluk tegir erse kör

özin keğ küdeşgü kutı badı kur “Kök-ayukluk nasip olursa, insan kendini çok iyi gözetmeli; o mutluluk kemerini kuşanmış demektir.” (KB 4142)

melik “melik, hükümdar; Melik Buğra Han’ın unvanı”

kişi söz bile kıptı boldı melik

öküş söz başıg yirke kıldı kölik “Kişi söz ile yükseldi, melik oldu; çok söz başı, gölge gibi yere serdi.” (KB 173)

sulṭan “sultan”

ilig me içi eğgü sulṭan turur

boğunka bağırsak sewüg can turur “Hükümdar çok iyi bir sultandır; çok merhametli, halkın candan sevdiği bir insandır.” (KB 3458)

terken “kadınlara ait bir unvan; vilayet üzerine vali olan kimseye karşı hakanların aytasıdır.”

bayat birdi devlet ay terken kutı

anıñ şükri kılgu okıp miñ atı “Ey devletli hükümdar, Tanrı sana mutluluk verdi; adını bin kere zikrederek ona şükretmek gerekir.” (KB 109)

tigin “tigin, prens”

esenlik tilese kör igzizlikin

az atlıg otuğ yi tiril ay tigin “Daima esenlik diler ve hiç hasta olmamak istersen, ‘az’ adlı ilaçtan ye ve öyle yaşa, ey beyzadem.” (KB 4642)

vezirlik “vezirlik”

vezirlikke artuğ bütün er kerek

oqlıgı bitigli keğ öglüg kerek “Vezirlik için çok olgun bir insan gerekir; o okuyup yazmalı ve çok anlayışlı biri olmalı.” (KB 2234)

yawğu “halktan olup, hakandan iki derece aşağıda bulunan kişiye verilen ad”

kalı yawğu teñsiz bolur erse sen

vefa kıl neçe küç bulur erse sen “Eğer eşsiz yawgu olursan, ne kadar kuvvetli olursan ol, hiçbir vakit sadakatten ayrılma.” (KB 4137)

yugruş “yugruş, Türklerde halktan vezirlik derecesine çıkan adam”

kayu yawğu yugruş bolur il begi

kayu atı teñsiz bolur er ögi “Kimi yawgu, kimi yugruş veya il-beyi, kimi unvanının eşi olmayan er-ögi olur.” (KB 4069)

2.2.18. Meslek İsimleri

‘amil “yapan, işleyen”

ağıcı bitigçi ya iş tutğuçı

ya tonçı etükçi ‘amil bolğuçı “Hazinedar veya kâtip gibi memurlar ve elbiseci veya ayakkabıcı gibi zanaatkârlarla ilişkidir.” (KB 2494)

afsunçı “efsuncu, büyücü, sihirbaz”

bularda basa keldi afsunçılar

bu yıl yeklig igke bu ol emçiler “Bunlardan sonra efsuncular gelir; cin ve periden gelen hastalıkları tedavi ederler.” (KB 4361)

ağıcı “ipek kumaşları muhafaza eden; hazinedar”

bolur karşı içre ağıcı işi

özin keç küdezgü bu yanlıg kişi “Hazinedarın işi saray içinde olur; hükümdarın yakınında çalışanlar kendilerine çok dikkat etmelidir.” (KB 2791)

ajunçı “hükümdar, yönetici”

ajunçıkâ erdem kerek miñ tümen

bu erdem bile yir ajunçı cihan “Dünya hakimine binlerce erdem gerekir; dünya hakimi bu erdemlerle cihanı elde eder.” (KB 3009)

arğa “arka, yardımcı”

yoritur kamuğda tilemiş tilek

kerek bolmaz anda kör arğa yölek “O her şeye ve herkese hükmünü geçirir; hiçbir desteğe ve yardımcıya gerek duymaz.” (KB 1345)

asığçı “faydacı, kârcı, tefeci”

munıñda basası satığçı turur

satıg birle tınmaz asığçı turur “Bundan sonra gelenler satıcılardır; bunlar durmadan ticaret yapar ve kâr peşinde koşar.” (KB 4419)

asrakı “alttaki, aşağıdaki (kişi)”

yime edgü tutgıl elig asrakıg

yigü içgü birgil bütür oprakıg “Bir de hizmetçilere iyi davran; onlara yiyecek içecek ver, giyeceklerini eksik etme.” (KB 4527)

aşçı “aşçı”

arıg bolsa aşçı arıg aş birür

arığ bolsa aş suw sewe keğ yilür “Aşçı temiz olursa temiz yemek verir; yemek temiz olursa seve seve yenilir.” (KB 2846)

atçı “süvari”

başında bir atçı maña suw birür

alır men tüketü içip öz kanur “Son basamakta bir atlı bana su uzattı; ben de alıp sonuna kadar içtim ve suya kandım.” (KB 6035)

awçı “avcı”

ķamuğ teprenigli asıgķa yorır

asıg bolmasa awçı ewde ķarır “Bütün uğraşan insanlar menfaatleri uğrunda koşarlar; bir menfaati olmasaydı avcı evinde yaşlanıp giderdi.” (KB 3004)

basımçı “zulmeden, zalim”

ķayu oğrı tewlig ķarakçı ķunuk

ķayusı basımçı ölüti ķırık “Kimi hırsız, sahtekâr, yankesici, dolandırıcı; kimi zalim olur, öldürücü ve yıkıcı olur.” (KB 1737)

basutçı “yardımcı”

basutçı kerek barça işni bilir

bilip işlese er tilekke tegir “Bütün işleri bilir bir yardımcı gereklidir; insan bilerek hareket ederse dileğine erişir.” (KB 428)

başçı “başkan, baş, rehber, kılavuz, önder”

ķılıç baldu boldı bu il sakķısı

ķılıçın alır il boğun başķısı “Kılıç ve balta memleketin bekçisidir; halkın başında bulunan, kılıç sayesinde memleketler ele geçirir.” (KB 2140)

bedizçi “ressam”

temürçi etükçi yana ķırmaçı

ya sırçı bedizçi ya okçı yaçı “Bunlar demirci, ayakkabıcı, derici ya da cilacı, boyacı veya okçu ve yaycıdır.” (KB 4458)

beglik “beylik; bey olma durumu”

uķuş bolsa aslı bolur bolsa er

bilig bolsa beglik ķılur ķılsa er “Akıl olursa, insan olsa olsa asil insan olur; bilgi olursa, insan yapsa yapsa beylik yapar.” (KB 300)

beg erdi ajunda bügü bilge baş

bu **beglik** özele uzun boldı yaş “Bu dünyada bir bey vardı, hakim ve bilge bir baştı; beylik içinde uzun bir ömür sürdü.” (KB 405)

bitigçi “kâtip”

neçe me bilig bilse begler özi

bitigçi kerek ol bitise sözi “Beyler kendileri ne kadar bilgili olurlarsa olsunlar, sözlerini yazmak için onlara yine de kâtip gerekir.” (KB 2674)

borçı “içki içen, içkiye düşkün; saki”

buşı erse işte yime öwkelig

yawa erse **borçı** ya kıyğan elig “Her işte hiddet gösterenler, içkiye düşkünler ve çalıp çırpınlar.” (KB 850)

busuğçı “pusu kuran, tuzak kuran, pusuya yatan”

örün boldı erse kara saç saşal

anunğu **busuğçı** ölümke tükel “Kara saç ve sakal ağarınca, pusuda yatan ölümüne iyice hazırlanmak gerekir.” (KB 1103)

buyruk “müşavir; vezir”

yime yakşı aymış bu türk buyrukı

körür köz yaruķı oğul kız oķı “Bir Türk veziri de çok güzel söylemiş: Oğul ve kız, gerçekte, gören gözün nurudur, demiş.” (KB 1163)

negü tir eşitgil öge buyruķı

unutma munı sen biti hem oķı “Has-müşavir ne tavsiye eder, dinle; bunu unutma, yaz ve daima oku.” (KB 2941)

ebdal “abdal, derviş, tarikat ehli”

bedel kıldı ebdal neñin hem malın

baķıp ķođtı zahid bu dünya ulın “Tarikat ehli malını mülkünü hakka verdi; zahit, esassız olduğunu anlayarak bu dünyayı terk etti.” (KB 3563)

er at “asker; hizmetkâr”

bu il tutğuka köp er at sü kerek

er at tutğuka neñ tawar tü kerek “Memleket tutmak için çok asker ve ordu gerekir; askeri beslemek için de çok mal ve servet gerekir.” (KB 2057)

er at birle şeksiz katılgu kerek

olarka yaraşı tirilgü kerek “Hizmetkârlar ile, şüphesiz ilişki kurmak, onlarla uygun bir şekilde geçinmek gerekir.” (KB 4163)

etükçi “ayakkabıcı”

ağıcı bitigçi ya iş tutğuçı

ya tonçı etükçi ‘amil bolğuçı “Hazinedar veya kâtip gibi memurlar ve elbiseci veya ayakkabıcı gibi zanaatkârlarla ilişkidir.” (KB 2494)

feylesuf “felsefe ile uğraşan, filozof”

ajun feylesufı neji bolmasa

neçe tıldam erse kişedi tilig “Dünya feylesofu ne kadar güzel söz söylerse söylesin, serveti yoksa dili kösteklidir.” (KB 3076)

haş hacib “has hacib”

iligke yakın haş hacib erdi bir

ayı ersig ilig bile sözke sır “Hükümdara yakın bir has hacib vardı; çok mert bir insandı ve hükümdarın sırdaşıydı.” (KB 505)

hacib “başmabeyinci, kapıcı”

kapuğka tegip tüşti kirdi yorıp

körü aldı hacib kişisi kelip “Kapıya gelip attan indiler, yürüyerek girdiler; hacibin adamı gelip onları karşıladı.” (KB 520)

haciblik “haciplik”

tapuğlarda artuğ bu yinçe tapuğ

haciblik turur baksa yetrü kamuğ “Dikkat edersen, hizmetler arasında en ince hizmet hacibliktir.” (KB 2484)

hakim “hakim”

yime yakşı aymış otaçı hakim

hakimler sözini yawuz tigli kim “Otaçı hâkim de çok güzel söylemiş; hâkimlerin sözüne kim kötü diyebilir.” (KB 4617)

halifet “vekil”

ikinci halifet kerek çın bütün

boğun bulsa inçlik tirilse kutun “İkincisi hükümdarın halifesidir; halkın huzur bulup mutlu yaşaması için dürüst ve güvenilir olmalıdır.” (KB 5330)

haşem “maiyet, hizmetkâr”

hazinem öküş tip küwenme nehin

haşem sü telim tip kötürme egin “Hazinem çok” diye bu mala güvenme; “hizmetkârlarım ve askerlerim çok” diye gururlanma.” (KB 5214)

hayl başı “başkan, reis, server”

kerek hayl başına bu bir kaç kılık

itilse işi ötrü tüzse yorık “İşinde başarılı olup gidişinin düzenlenmesi için kumandanda şu birkaç nitelik bulunmalı.” (KB 2323)

hil başı “başkan, reis; takımbaşı”

tutuzmadımu kör saña hil başın

basınma begiñni küdeşgil başın “Sana takımbaşın: Beyine karşı kafa tutma, başını gözet, diye emir vermedi mi?” (KB 652)

ılmğa “kâtip, sır kâtibi”

qayusı sü başı qayusı hacib

qayusı ılmğa bolur söz açıp “Kimi su-başı, kimi de hacib, kimi hükümdarın sırrını verdiği kâtibi olur.” (KB 4065)

ıdışçı “içkici”

bu aşçı ıdışçı bütün bolmasa

ıdı sarı bolur begke içse yise “Aşçı ve içkici güvenilir kişiler olmazsa, beyin güvenle yiyip içmesi çok güç olur.” (KB 2891)

igdişçi “hayvan yetiştirici”

munında basa ol bu igdişçiler

qamuğ yulqılarkâ bular başçılar “Bundan sonra hayvan yetiştirenler gelir; hayvan sürülerinin başında bunlar bulunur.” (KB 4439)

iltgüçi “ulaştırıcı, eriştiren”

bular ol ajunda kör at iltgüçi

isiz edgü erse anı yadğuçı “Dünyanın her tarafına adını ulaştırıcı bunlardır; iyi olsun, kötü olsun, adını dünyaya bunlar yayar.” (KB 4431)

işçi “işçi, hizmetkar”

qalı edgü bolsa boğun başçısı

qamuğ edgü boldı anıñ işçisi “Eğer halkın başında bulunan iyi olursa, onun tüm memurları da iyi olur.” (KB 894)

itgüçi “tanzim edici, düzenleyici; tanzim eden, düzenleyen”

negü tir eşitgil törü birgüçi

törü birle beglik işin itgüçi “Kanun koyan ve kanun ile beylik işini düzenleyen insan ne der, dinle.” (KB 4082)

ķam “kam, kâhin”

kerek tut otaçı kerek erse ķam

ölüglıke hergiz asıĝ ķılmaz em “İster otacı getir, ister kam; ölmekte olana hiçbir ilaç fayda vermez.” (KB 1065)

ķapuĝcı “kapıcı”

ķapuĝcı tıdumaz ya yol ķılĝuçı

tegürmez maņa bir küwez kür küçi “Kapıcı veya yol gösterici bana engel olamaz; hiçbir kibir ve azamet taslayan bana kafa tutamaz.” (KB 3768)

ķara baş “hizmetçi”

bu boğ sın yoriĝlı ķara baş ķalın

ķiři tip inanĝu ķiři yok bilin “Bu insan kılıĝında dolaşan hizmetkâr takımı kalabalıktır; fakat bil ki, içlerinde insan diye güvenilecek biri yoktur.” (KB 1618)

ķaraķçı “yaĝmacı, yankesici”

iç ilde kötürgil boğun küçlerin

taşırtın arıtĝıl ķaraķçı barın “Memleket içinde halka zulmedenleri yok et, dış eyaletlerde de bir tane yol kesen haydut bırakma.” (KB 5547)

ķazı “kadı”

bularda biri ķazı yinçge arıĝ

saķınuk kerek tegse ģalkķa asıĝ “Bunlardan biri kadıdır; halka faydalı olabilmesi için o çok temiz ve takva sahibi olmalıdır.” (KB 5329)

ķırmaçı “deri; derici”

temürçi etükçi yana ķırmaçı

ya sırçı beğizçi ya okçı yaçı “Bunlar demirci, ayakkabıcı, derici ya da cilacı, boyacı veya okçu ve yaycıdır.” (KB 4458)

ķiņeřçi “danışman; müşavir”

vezir begke tutçı ķiņeřçi bolur

ķiņeřçi ķiřiler teņeřçi bolur “Vezir, bey için daima bir danışmandır, danışmanlar her işte kıyasla hareket ederler.” (KB 2256)

ķiřçi “avcı”

yime ķuřçı ķiřçi yime ok yaçı

anuķ tutsa künde ķapuĝda tuçı “Doĝancı, avcı ve okçuları da kapıda her gün ve her an hazır bulundurmalı.” (KB 2558)

ķoltķuķı “dilenci”

suk er umduķı ol yawuz umduķı

ķiķi umduķısı atı **ķoltķuķı** “Cimri olan tamahkâr olur, tamahkârlık fenadır; tamahkâr insanlara dilenci derler.” (KB 2613)

ķoyķı “ķoban”

boķun ķoy sanı ol begi **ķoyķısı**

baķırsak kerek ķoyķa ķoy kûtķisi “Halk koyun gibidir, bey de onun ķobanıdır; ķoban koyunlara karşı merhametli olmalıdır.” (KB 1412)

ķunuk “dolandırıcı”

ķayu oķrı tewlig ķarakķı **ķunuk**

ķayusı basımķı ölütki kırık “Kimi hırsız, sahtekâr, yankesici, dolandırıcı; kimi zalim olur, öldürücü ve yıkıcı olur.” (KB 1737)

ķuşķı “ķuşķu”

bir anķa yime bar takı işķiler

töşekķi ya **ķuşķı** *yime aşķılar* “Döşekķi, ķuşķu ve aşķılar gibi, başka işķiler daha vardır.” (KB 4148)

ķüķemķi “zalim”

bu ķaşım tüküki bu ķörksüzlüküm

ķüķemķi kelirke bu yüzsüzlüküm “Benim bu sertliğim, ķaşlarımın bu çatıklığı, bu asık suratım bana gelen zalimler içindir.” (KB 816)

ķüķezķi “gözetici”

negü tir eşitgil uķuşluķ amul

yoriĝlı tınıĝlı **ķüķezķisi** ol “Hayatın bu tecellilerini iyi gören akıllı ve sakin insan ne der, dinle.” (KB 1741)

ķütķi “ķoban”

boķun ķoy sanı ol begi **ķoyķısı**

baķırsak kerek ķoyķa ķoy **ķütķisi** “Halk koyun gibidir, bey de onun ķobanıdır; ķoban koyunlara karşı merhametli olmalıdır.” (KB 1412)

mingüķi “binen, binici”

kime mindi saķın ķiķi alķuķı

teķiz otra kirdi kime **mingüķi** “Evlenen ķiķiyi bir gemiye binmiş farz et, gemiye binen ķiķi denize açılır.” (KB 3386)

mu‘abbir “rüya tabircisi”

negü tir eşitgil mu‘abbir hakim

ayıtgu kerek er tüşer erse kim “Düş yorumlayan hakîm ne der, dinle; düşü kim görmüşse, yorumunu da o sormalı.” (KB 6020)

mu‘azzim “büyücü, efsuncu”

otaçı unamaz mu‘azzim sözün

mu‘azzim otaçık ewrer yüzün “Otacı efsuncunun sözünü beğenmez; efsuncu da otacıya değer vermez.” (KB 4364)

muhtesib “muhtesip, matematikçi”

yana elgi küçlüg bolur muhtesib

isizlerni yıgsu cema‘at kezip “Muhtesibin de elinde yetki olmalıdır; o da cemaati dolaşarak kötülükleri engellesin.” (KB 5588)

mu‘in “yarıcı, yardımcı”

ay din ‘izzi devletka nasir mu‘in

ay milletka tac ay şeri'atka din “Ey dinin izzeti, ey devletin yarıcısı, ey milletin tacı, ey şeriatın hizmetkarı.” (KB 89)

naşir “yardımcı”

ay din ‘izzi devletka naşir mu'in

ay milletka tac ay şeri'atka din “Ey dinin izzeti, ey devletin yarıcısı, ey milletin tacı, ey şeriatın hizmetkarı.” (KB 89)

oğrı “hırsız”

bilig baylık ol bir çığay bolğusuz

tegiş oğrı tewlig anı alğusuz “Bilgi hiçbir zaman fakirliğe düşmeyen bir servettir; hırsız ve dolandırıcının eli ona erişemez, alamaz.” (KB 313)

okçı “okçu”

çerigde bir ança basuğka kigür

yadağ okçı tuşrup sen öñdün yigür “Askerin bir kısmını pusuya yatır, yaya okçuları harekete geçirerek kendin önden koş.” (KB 2370)

okıçı “davetçi”

okıçı ol erdi bayattın saña

sen ötrü köni yolka kirdiñ toña “O sana Tanrı tarafından gönderilen davetçiydi; sen bu sayede doğru yola girdin, ey yiğit.” (KB 36)

okıgıcı “davetçi”

okıgıcı kelürke anungü kerek

uzun yol yorırka itingü kerek “Davetçinin gelmesine hazırlanmak gerek, uzun yol yürümek için hazırlık yapmak gerek.” (KB 1473)

okıtçı “davetçi, elçi”

neçe sawçı toğdı okıtçı amul

bayat hukmi birle ayu birdi yol “Kaç peygamber, kemal sahibi kaç elçi geldi ve Tanrı hükmüyle bize yol gösterdi.” (KB 6395)

otaçı “otacı, hekim”

olarda birisi otaçı turur

kamuğ ig toğağa bu emçi erür “Bunlardan biri otacılarıdır; bütün hastalıkları ve ağrıları bunlar tedavi eder.” (KB 4356)

ozunçı “iftira eden, iftiracı”

ozunçı kişike qatılma yıra

ozunçı tilinde küyer ot köre “İftiracılara katılma, onlardan uzak dur; iftiracının dilinde yanar ateş vardır.” (KB 4212)

öge “danışman”

kılınçı qarı körse yaşı yigit

añar muñluğ arzun öge ya tigit “Tavrı yaşlılara benzer; dikkat et yaşı gençtir; ister hükümdarın has danışmanı ister en adi köle olsun, onu arzuyla ararlar.” (KB 1868)

ölütçi “öldürücü, katil”

qayu oğrı tewlig qarakçı kunuq

qayusı basımçı ölütçi kırux “Kimi hırsız, sahtekâr, yankesici, dolandırıcı; kimi zalim olur, öldürücü ve yıkıcı olur.” (KB 1737)

ötügçi “dilekçi, ricacı”

ötügçi kereksiz muñağsa özüm

tilim tepremedin eşitür sözüm “Başın darda kalırsa, aracıya gerek yoktur; dilim daha hareket etmeden sözümü iştir.” (KB 3767)

sağçı “nöbetçi, muhafız”

tüşün bilse yortuğ tüze bilse keğ

*er at tutsa **sakçı** oduğ tursa keğ* “Konak yerlerini ve muhafız alayını düzenlemesini iyi bilmeli; askerden nöbetçiler saptamalı ve bunlar çok uyanık durmalı.” (KB 2345)

sakışçı “hesap bilir, hesaptan anlar”

***sakışçı** kerek bolsa bilge tetig*

bilig birle bilse bu türlü bitig “Vezirin hesap bilmesi, bilge ve zeki olması gerekir; bilgili olmalı ve çeşitli yazıları bilmelidir.” (KB 2218)

sart “tüccar, satıcı”

*negü tir eşitgil bu **sartlar** başı*

ajun teziginip neñke tegmiş kişi “Dünyayı dolaşan ve böylece servet sahibi olan tüccarbaşı ne der, dinle.” (KB 2745)

satıgçı “satıcı, tüccar”

***satıgçı** kötürdi emanetlerin*

bu uzlar kötürdi nasihatlerin “Satıcılar emanet vasfını kaybettiler, ustalar artık nasihatten vazgeçtiler.” (KB 6473)

sekerçi “haydut”

*üçünçi imin tut **kamuğ** yollarıg*

*karakçıg **sekerçi**g arıtgıl arıg* “Üçüncüsü bütün yolları emin tut; yol kesici ve haydutların hepsini ortadan kaldır.” (KB 5577)

sırçı “boyacı”

temürçi etükçi yana kırmaçı

*ya **sırçı** bedizçi ya okçı yaçı* “Bunlar demirci, ayakkabıcı, derici ya da cilacı, boyacı veya okçu ve yaycıdır.” (KB 4458)

sözçi “sözcü, maruzatta bulunan; elçi”

*mini **sözçi** ıdtı bu işke saña*

uwut kılmağıl sen mini ay toña “Bu iş için beni sana elçi olarak gönderdi; ey kahraman, sen beni utandırma.” (KB 4981)

tamğaçı “damgacı, mühürdar”

atım ersig erse bolur ok yaçı

*köni erse kılkı bolur **tamğaçı*** “İyi nişancı ve cesursa o okçu ve yaycı olur; doğası doğruysa mühürdar olur.” (KB 4046)

tapuğçı “hizmetçi, hizmet eden”

atım kul tapuğcı kör ornum kapuğ

kılınçım könilik me kılķım tapuğ “Adım kul ve hizmetkârdır, bak, yerim kapıdır; şiarım doğruluk ve yaradılışım hizmettir.” (KB 590)

tarığcı “çiftçi”

tarığcı kişiler bolur elgi kiñ

bayat birmişinde tutar köñli kiñ “Çiftçilerin elleri geniş olur; Tanrı’nın verdiğini geniş gönülle sarf ederler.” (KB 4416)

temürçi “demirci”

temürçi etükçi yana kırmaçı

ya sırçı beğizçi ya oķçı yaçı “Bunlar demirci, ayakkabıcı, derici ya da cilacı, boyacı veya okçu ve yaycıdır.” (KB 4458)

tewlig “hile, aldatma; dolandırıcı”

bilig baylık ol bir çığay bolğusuz

teğip oğrı tewlig anı alğusuz “Bilgi hiçbir zaman fakirliğe düşmeyen bir servettir; hırsız ve dolandırıcının eli ona erişemez, alamaz.” (KB 313)

tildem “haberci, iyi konuşan, hatip”

negü tir eşitgil kişi tildemi

kamuğ kılğı işke kiñeş ol emi “Dinle, Tanrıdan insanlara haber getiren nebi ne der: Her yapılacak işe danışmayla çare bulunur.” (KB 5651)

tilekçi “dilekte bulunan, dileyen”

köñül bir bayatka uladım köni

tilekçi bolup men tiler men anı “Gönlümü temiz bir sevgiyle bir olan Tanrı’ya ulaştırdım; isteyici sıfatıyla yalnız onu istiyorum.” (KB 4778)

timçi “şarap satan, meyhaneci”

yağı ol bu bor timçi iltür kümüş

kılınçı tütüş boldı kılķı uruş “Bu içki ve meyhaneci düşmandır, insanın parasını alır; içki içen hırçın ve kavgacı olur.” (KB 2098)

tonçı “elbiseci”

ağıtçı bitigçi ya iş tutğuçı

ya tonçı etükçi ‘amil bolğuçı “Hazinedar veya kâtip gibi memurlar ve elbiseci veya ayakkabıcı gibi zanaatkârlarla ilişkidir.” (KB 2494)

töşekçi “döşekçi”

ıdıřçı tőšekçi yime ařçıķa

tőzü kőz kemişse yime tuęcıķa “Kapıcıbaşı hep göz önünde tutmalıdır, şarapçı, dőšekçi, aşçı ve tuğcuları.” (KB 2557)

tuğcı “tuğcu”

ıdıřçı tőšekçi yime ařçıķa

tőzü kőz kemişse yime tuęcıķa “Kapıcıbaşı hep göz önünde tutmalıdır, şarapçı, dőšekçi, aşçı ve tuğcuları.” (KB 2557)

turęak “kapıcı, nöbetçi”

künün turdı turęak tünün yatęakın

tapındı kıyıksız baęırsaķlıķın “Gündüz kapıcılar, gece muhafızlarla birlikte bulundu; dürüstlük ve bağlılıkla hizmet etti.” (KB 608)

tuzakçı “tuzakçı, tuzak kuran”

körünmez teg ol bu tuzakçı saņa

bu dünya neņi ol saçılmış meņe “Tuzak kuran her ne kadar sana görünmezse de, onun saçtığı yem bu dünya malıdır.” (KB 3564)

tüzgüçi “düzenleyen, tanzim eden”

negü tir eşitgil tapuğ kılęuçı

törü birle başlap şapuğ tüzgüçi “Hizmet eden ve töreye göre kapı işlerini düzenleyen insan ne der, dinle.” (KB 4170)

uręuçı “vurucu, vuran”

sewinçlig tut ay beg kılıç uręuçıę

sewinçin tiril tutçı kőrme açığ “Ey bey, kılıç kullananı her zaman sevindir ve böylece kendin de daima sevinç içinde yaşa, zahmet yüzü kőrme.” (KB 2145)

uz “usta, mahir, sanatkâr”

satığçı küdezsü emanetlerin

ķilu tursu uzlar naşihatların “Satıcı emanetlerini gözetsin; sanat ustaları başkalarını yetiştirmeye devam etsin.” (KB 5589)

vezir “vezir”

bu begke vezir ol tutup yitęüçi

ili řapęı atı bu ol itęüçi “Bir beye yol gösteren vezirdir; halka, muhafızlara ve hizmetkârlara düzen veren odur.” (KB 5336)

yaçı “yaycı”

*atım ersig erse bolur ok **yaçı***

köni erse kılkı bolur tamğaçı “İyi nişancı ve cesursa o okçu ve yaycı olur; doğası doğruysa mühürdar olur.” (KB 4046)

yağguçı “yayıcı, yayan”

bular ol ajunda kör at iltgüçi

*isiz eğgü erse anı **yağguçı*** “Dünyanın her tarafına adını ulaştıran bunlardır; iyi olsun, kötü olsun, adını dünyaya bunlar yayar.” (KB 4431)

yağıçı “muharip, savaşçı”

*bu yañlar bile er **yağıçı** bolur*

***yağıçı** bolur hem yarağçı bolur* “İnsan bu niteliklerle savaşçı olur; savaşçı olur ve işinin ehli olur.” (KB 2315)

yalawaç “elçi; peygamber”

***yalawaç** tetig bolsa bilge oduğ*

beg aşğı bolur anda tutnur boğuğ “Elçi zeki, bilge ve uyanık olursa, her yerde hoş karşılanır, beyine faydalı olur.” (KB 2638)

yarıçı “yardımcı”

*basutçı kerek erke **yarıçılar***

ukušluğ biliglig bügü ilçiler “İnsana yardım edecek ve destek olacak akıllı, bilgili ve hakîm idareciler gereklidir.” (KB 427)

yatğak “bekçi, muhafız”

*kiçe bolsa **yatğak** bu yatsa burun*

ayu birse tegme kişiğe orun “Gece olduğunda, yatmadan önce saray nöbetçilerini gerekli yerlere dikmeli.” (KB 2533)

yezek “öncü”

*ağırğı öğürgü **yezek** tutğaķı*

yırak tutğu saklap közi kılğaķı “Öncü ve keşif kollarını seçip ayırmalı; ihtiyatlı olmalı, göz ve kulağını uzaklara çevirmeli.” (KB 2342)

yılkıçı “hayvan besleyicisi”

tariğçı tariğķa irig bolsunı

*yime **yılkıçı** igdiş öklitsüni* “Çiftçiler çiftlikte gayret etsin, hayvan besleyenler de onları çoğaltsın.” (KB 5590)

yorğıuçı “tabir eden, yoran”

*tüşüg edgü yorsa bu tüş **yorguçı***

ol edgü kelir kör bu sewnür tuçı “Düşü yoran kişi onu iyiye yorarsa, düş daima iyi çıkar ve insan sevinir.” (KB 4368)

yörgüçi “rüya tabircisi”

tüşer ök kişi tüş uğısa yatıp

*anı **yörgüçiler** yörer uz itip* “İnsan yatıp uyursa düş görür; yalnızca yorumcular onu iyi bir şekilde yorabilir.” (KB 5992)

yulduzçı “müneccim, yıldız falcısı”

*munıñda basa emdi **yulduzçı** ol*

bağa körse yetrü idı yınçge yol “Bunlardan sonra da müneccimler gelir; iyice dikkat edersen, pek çok ince yolun...” (KB 4376)

yükçi “yük taşıyan”

özün asğı kolma boğun asğı kol

*yüdüirme yük ilke özün **yükçi** bol* “Kendi yararını düşünme, halkın yararını düşün; halka yük yükleme, yükü kendin taşı.” (KB 6098)

III. BÖLÜM VARLIKLARIN SAYILARINA GÖRE İSİMLER

3.1. Tekil İsimler

dal “dal, kol, şube”

*bu din **dalı** dünya **dalı** karşı ol*

yağuşmaz ikigün yolu yarşı ol “Din dalı ile dünya dalı birbirine karşıdır; ikisi birbirine yakışmaz, bunların yolu birbirini keser.” (KB 5311)⁴⁹

erkek “erkek”

*neçe miñ azıglıg eren **erkeki***

tişilerde ötrü üzüldi köki “Nice binlerce kudretli ve erlerin eri erkek, kadınlar yüzünden mahvolup gitmiştir.” (KB 4523)

ewçi “kadın”

uruğluğ tarıglıg beğükler tili

*beğükrek bolur bolma **ewçi** kulu* “Soyu sopu büyük olanlar yüksekte konuşur; sen kadın esiri olma.” (KB 4496)

ewlik⁵⁰ “ev hanımı; kadın; evlilik”

aşığ tatğanu yi sen elgiñ sunup

*sini körse **ewlik** sewinsün turup* “Yemeğe elini uzat, haz ve arzuyla ye; ev hanımı seni görerek sevin.” (KB 4607)

kaht “kıtlık”

*vefa **kahtı** boldı cefa toldı dünya*

vefa kimde erki men azrak kolayı “Vefa kıtlaştı, dünya cefayla doldu; cefa acaba kimde vardır, ondan biraz isteyeyim.” (KB 6568)

kapuş “yağma”

***kapuş** karma boldı müsülman neji*

kanı adra tutğan haramıg öñi “Müslümanların malı çalındı, yağma edildi; haramı helalden ayıran ve buna riayet eden nerede.” (KB 6482)

⁴⁹ Bu beyitte geçen *dal* sözcüğü Doğu lehçesinde *tal* biçiminde olmalıdır. Kaynaklarda orijinal biçiminin *ta:l* olduğu belirtilmektedir (ED. s. 489).

⁵⁰ *ewlik* kelimesi, sadece, örnek olarak verilen beyitte “kadın” anlamındadır. Diğer beyitlerde bu kelime *ewlik al-* ve *ewlik tile-* biçiminde “evlilik, evlenme” anlamında geçmektedir. Bu beyitlerin numaraları *Dizin* kısmında belirtilmiştir.

ķarma⁵¹ “yağma”

ķalal atı ķaldı ķörüglisi yok

ķaram ķarma boldı toğuglısı yok “Helalin ancak adı kaldı, onu gören yok; haram kapışıldı, hâlâ ona doyan yok.” (KB 6458)

kisi “kadın”

tözü ķalk sewer ol kisi ķörkini

meger tenri fażlı küdezse anı “Kadının güzelini herkes arzular; fakat onu ancak Tanrı’nın fażlı koruyabilir.” (KB 4494)

sabit “sabit”

yana ma bu kün burcı sabit turur

bu sabit tidüküm tüpi berk bolur “Bir de güneşin burcu sabittir; bu sabit dediğim, temeli sağlam olduğu içindir.” (KB 833)

saķıķ “serap”

saķıķ ol bu dünya közüñde uçar

neçe öz eğerse ol ança kaçır “Bu dünya seraptır gözünden uçar; ne kadar takip edersen o kadar kaçır.” (KB 3627)

saķım “serap”

saķım ol ķörü barsa ķörnü turur

tutayın tidükte yiter yok bolur “Dikkat edersen, o ancak göze görünen bir seraptır; tutmak istersen ele girmez yok olur.” (KB 4759)

sülük “orduya ait”

yigü keçgü mingü at ağır sülük

bulardın çıkar hem yüdürgü kölük “Yiyeceği, giyeceği ve ordunun binek atını, aygırıyla yük hayvanlarını bunlar yetiştirir.” (KB 4441)

tamur “damar, nabız”

ķalı basnu tegse buşır baş keser

tamurun teşer ķör sorup ķan içer “Eğer ona saygısızca yaklaşırsan hiddetlenir ve baş keser, damarını deler, insanın kanını emer, içer.” (KB 4099)

⁵¹ *ķarma* ve *ķapuş* sözcüklerinin anlamı “yağma” olarak açıklansa da bu kelimeler KB’de tek başına kullanılmamış, *bol-* yardımcı fiili ile birlikte karşımıza çıkmıştır. Döneme ait sözlüklerde madde başı olarak, isim şeklinde açıklandıkları için çalışmamızda da kelimeleri tek başına isim olarak değerlendirdik.

Eserde *ağ, baş, beğiz, büğig, cefa, devlet, er, firak, gam, hağikat, karar, kın, korku, lafz, mürüvvet, öwke, pend, sewda, şat, tuzak, yurun* gibi birçok kelime de tekil isim biçimindedir. Sayıları oldukça fazla olan bu isimler tür ve görevlerine göre sınıflandırıldığından tekrara düşmemek adına tekrar ayrı bir başlık altında verilmemiştir.

3.2. Çoğul İsimler

Çoğul İsimler ele alınırken hem çoğul ek alan kelimeler hem de anlamı çoğul bir nesneyi ifade eden kelimeler ayrı başlıklar halinde verilmiştir.

3.2.1. -IAr Ekiyle Oluşturulan Çoğul İsimler

“-IAr” eki, *Orhun Yazıtları*’nda sadece canlı varlıklara gelmişken, *KB*’de canlı ve cansız varlıklara, kavramlara, eylemlere gelmiştir. *KB*’de en çok bu biçimi kullanılmaktadır: adaş (3209), ağ (4424), akı (3978), ‘alim (4341), arzu (4681), asıg (878), aş (4579), aşçı (4148), ata (1950), awağ⁵² (2680), ‘aziz (1247), azuk (385), başçı (4439), bay (5561), beğük (4496), beg (4000), bifa (6603), boşgut (2913), bilge (974), bilig (4342), biligsiz (5554), böri (5164), bu (49), boğun (5293), bulak (6626), бүgü (1198), cema‘at (5556, 6477), çiçek (70), edgölük (208), egri (806), emgek (468), erdem (683), içli (427), idi (469), il (280), isiz (889), kan (2381), karı (723), kılk (800), kişi (871), köz (102), kuş (94), neñ (710), o (251), öggüçi (4392), söz (542), tañuk (93), tejik (280), toğım (4669), tügün (283), usal (444), yarıçı (427), yıgaç (67)...

3.2.2. -An Ekiyle Oluşturulan Çoğul İsimler

KB’de diğer çoğul biçimlere nazaran daha az kullanılmıştır: eren (*KB* 234), kayan (2281), oğlan (293, 463).

3.2.3. Diğer Çoğul İsimler

Bu başlık altında genellikle kelimenin ek almadan, direkt kendisinin çoğul bir kavramı karşıladığı kelimelere yer verilmiştir. Bu tür ifade biçimi sadece şu alıntı

⁵² Bu kelime, metinde 403. beyitte de geçmektedir fakat bu beyitteki kullanımda, kelimeye yer alan (-la) eki, isimden fiil yapan yapım eki görevinde olduğundan burada belirtilmemiştir.

kelimelerde görülmektedir: ahlâm (6015), ayat (4370), kılam (293), küsür (4379), nuşul (4660), nûcum (2632), tigit (1868).

3.3. Topluluk İsimleri

Biçim olarak tekil olduğu halde anlamca bir topluluğa ad olan isimlere topluluk isimleri denilmektedir.

‘am “avam, halk, ahali”

sözin kesti ögdülmiş aydı kadas

bu yanlıg turur ‘am yorıkı adaş “Ögdülmiş sözünü bitirdi ve dedi ki: Ey kardeş avamın tavır ve hareketleri böyledir.” (KB 4565)

arķış “kervan, kafile”

at edgü tilese özün ay urı

ümeg arķışig edgü tutgıl yorı “Ey oğul, sen iyi nam kazanmak istersen, yolcu ve kervanlara karşı hep iyi hareket et.” (KB 4437)

aşhab-ı res “Kuyu halkı⁵³”

ya kençim tükel boldı karun nehi teg

ya aşhab-ı res teg temür kend tokıttım “Ya da hazinem Karun’unki gibi doldu taşıtı veya Eshab-ı Res gibi demirden kale yaptırdım.” (KB 6551)

boğun “halk, ulus, kavim”

ne kutluğ bolur öd boğunğa küni

begi edgü bolsa yorısa köni “Bey ne kadar doğru olur ve iyi hareket ederse, halk için o kadar kutlu bir devir ve hayat başlar.” (KB 455)

bu yanlıg beg erse boğun başcısı

meñilig bolur boğnı il barçası “Halkın başında böyle bir bey bulunursa, halk ve memleket daima rahata kavuşur.” (KB 5945)

cema‘at “cemaat, insan topluluğu, takım, bölük”

cema‘at köp erdi bu mescidler az

kalın boldı mescid cema‘atler az “Cemaatler çok, camiler azdı; şimdi camiler çoğaldı, cemaatler azaldı.” (KB 6477)

⁵³ Şuayb Aleyhisselam’ın kavmi, kendisini yalanlayınca, çok sığ olan bir kuyunun başında toplandıkları sırada kuyu birden çöküvermiş, hepsi batmışlar. Başka bir tefsire göre Ress, Doğu Anadolu’da bulunan Aras Nehri’dir. Bu nehrin kıyısında bulunan bir kent halkı kendilerine gelen peygamberi öldürdüklerinden dolayı helak olmuşlar.

çerig “asker, ordu”

yüreksiz kişiler çerig artatur

çerig artasa er erig artatur “Yüreksiz kişiler orduyu bozar; ordu bozulursa askerler de birbirini bozar.” (KB 2284)

çiçeklik “çiçek bahçesi”

Bu sözcük, birden fazla çiçeğin yer aldığı bir bahçeyi belirttiği için *Topluluk İsimleri* kategorisinde yer almıştır:

çiçeklikte sandvaç öter miñ ünün

oķır surı ‘ibri tünün hem künün “Çiçek bahçesinde bülbül binlerce sesle ötüyor; sanki gece gündüz mezamir okuyor.” (KB 78)

devlet “devlet”

devlet sözcüğü, KB’de iki ayrı anlamda kullanılmaktadır. Topluluğu ifade eden “devlet” anlamında kullanılmasının yanı sıra “saadet, baht, talih” anlamlarında da kullanılmıştır. Çalışmada diğer anlamda kullanılan örnekler ayrı bir başlık olarak, *Soyut İsimler* (bkz. 1.2.) adlı başlık altında toplanmıştır.

yir öpti kör ay toldı aydı ilig

yarutsa közin birdi devlet elig “Ay-Toldı yer öptü ve dedi ki: Hükümdarın gözü sevinç ile parlarsa, devlet ona hizmet edene elini uzatır.” (KB 598)

halayık “yaratılmış olanlar, mahlûklar, halk”

anıñ oķsağı yok azu meñzeği

neteglikke yetmez halayık ögi “Onun ne eşi ne de benzeri yoktur; nasıl olduğuna mahlûkların aklı ermez.” (KB 16)

halk “halk”

tolun bolsa tolsa ajunķa yarur

ajun halkı andın yaruķluk bulur “Büyüyüp dolunay haline gelince dünyaya ışık saçar, dünya halkı onun aydınlığından faydalanır.” (KB 732)

kalın “kalabalık, çok, sürü”

içi ters bolur kör bilişmez kişi

kalın yat ara kirse yalņuz başı “Yalnız başına yabancı bir kalabalık arasına giren ve tanıdığı olmayan kişinin hali çok fena olur.” (KB 491)

kara “halk, avam”

ķara ķarnı toğsa tili başırar

basa tutmasa bek özi erk sürer “Halkın karnı doyarsa ileri geri konuşmaya başlar; iyice itaat altına alınmazsa kendisi hâkim olmaya kalkışır.” (KB 4329)

ķara ‘am “halk”

ķılıķsız bolurlar ķara ‘am boķun

törü yok toķu ķatılmış öķün “Avam halk görgüsüz olur; ilişkilerinde de ne töre ne de usul vardır.” (KB 4321)

ķutu “sürü, zümre, nesil”

asıķlıķ ķiķiler bolur bu ķutu

bularıķ yime eķķü tut ay botu “Bu zümreye dahil ķiķiler çok faydalı insanlardır; ey yavrum, bunlarla da iyi ilişkide bulunmalısın.” (KB 4443)

ķün “el ķün, halk, memleket”

Metinde *ķün* kelimesinin geķtiķi çok sayıda cümle ve kelime grubu vardır. Bu sözcük, “güneş” anlamında kullanılması yanında sıra zaman ifadesi olan “ķün” anlamında ve topluluk ismi olan “halk” anlamında da kullanılmıştır. Aşağıdakiler ise *ķün* sözcüğünün, “halk” anlamında kullanılan örnekleridir:

bu il ķün itiķi bu begler iķi

törü hem toķu birle itti ķiķi “İnsanlar halkın idaresini ve beylerin iķini belirli bir töre ve usule göre yürütür.” (KB 4010)

millet “millet”

ay din ‘izzi devletķa nasir mu’in

ay milletķa tac ay ķeri’atka din “Ey dinin izzeti, ey devletin yarıcısı, ey milletin tacı, ey ķeriatın hizmetkarı.” (KB 89)

ra’iyyet “raiyyet, bir hükümdarın idaresi altında olup vergi veren halk”

boķun inķke tegdi itildi ili

du’a birle tınmaz ra’iyyet tili “Halk huzura kavuştu, memleket iķleri düzene girdi; halk sana durmadan hayırdüa etmektedir.” (KB 5728)

sü “asker, ordu”

siyaset yoritisa sü başlıķ bolur

süsi başlıķ erse er aşlıķ bolur “Siyaset uygulanırsa, ordu başarısız kalmaz; ordu başlı olursa, asker birbirine baķlı kalır.” (KB 2301)

sürüg “sürü”

yazı taķ yirig tut yorır ķoy sürüg

ya kul küñ tapuğçı ay kılkı örüg “Ova ve dağlık yerlerde dolaşan koyun sürüleri, kul, cariye ve hizmetkârların dolu, ey sakın doğalı.” (KB 5371)

tirnek “dernek, topluluk”

öküş tirnekig kör taradı ölüm

ölümüg sakınsa aķar köz yulum “Birçok topluluğu, bak, ölüm dağıttı; ölüm hatırıma geldikçe gözyaşım çeşme gibi akar.” (KB 4829)

toy “halk; topluluk”

uluğ toy bakıp kör yaturlar küdü

oķır bizni bargu siziksiz udu “Büyük bir kalabalık mahşeri bekleyerek yatıyor ve bizi çağırıyor, biz de onları izleyeceğiz.” (KB 5340)

ügür “sürü”

uçar kuş işin bildi tuttu ügür

kişi sen katılgu kişini ödür “Uçar kuş bile eşini bilir, sürüsünü bulur; sen insansın, içine karışacağın adamları seç.” (KB 4200)

yılķı “hayvan sürüsü”

amulluk siliglik uķuş kılķı ol

uķuşsuz kişiler ķamuğ yılķı ol “Sükûnet ve zarafet aklın niteliğidir; akılsız kişiler hayvan sürüsüne benzer.” (KB 585)

yortuğ “muhafız alayı”

süsin itse yapsa ma yortuğ tüzüp

kiğin ķalmasa er ya öñdün ozup “Askeri düzenleyerek muhafız alayını oluşturmali, hiç kimse geride kalmamalı veya öne geçmemeli.” (KB 2344)

yumğı “toplu; bütün”

itiglig sarayığ buzuğlı ölüm

ķamuğ yumğılarığ saçığlı ölüm “Süslü sarayları viraneye çeviren ölümdür; bütün toplulukları darmadağın eden ölümdür.” (KB 1180)

IV.BÖLÜM SIFATLAR

4.1. Sıfatlar

Necmettin Hacıeminoğlu'na göre, “Sıfatlar tek başlarına birer isim olan kelimelerdir. Cümle içerisinde kendilerinden sonra gelen bir ismi belirterek veya niteleyerek tamamladıklarında ‘sıfat’ görevi yüklenirler” (Hacıeminoğlu, 2013: 54).

Muharrem Ergin'in tanımına göre ise, “Sıfatlar vasıf isimleridir. Türkçede tek başına sıfat diye bir şey yoktur. Her sıfat aynı zamanda bir isimdir. Bir vasıf ismi isim gibi de kullanılır, sıfat gibi de kullanılır” (Ergin, 1988: 292).

4.1.1. Niteleme Sıfatları

“Yalnız başlarına birer isim olan bu kelimeler, cümle içerisinde kendilerinden sonra gelen isimleri niteledikleri (vasfettikleri) için ‘niteleme sıfatı’ adını almaktadırlar” (Hacıeminoğlu, 2013: 55).

‘aciz “aciz”

nelük boldı ‘aciz özüñ ay ilig

ķamuğ edgü kılgu küçüñ bar elig “Ey hükümdar, sen nasıl böyle aciz duruma düştün; her türlü iyiliği yapabilirsin, kuvvet ve kudretin var.” (KB 5476)

açığ “acı”

tügük yüz açığ söz kişig tımlıtur

tiriglikte kitmez köñülde yatur “Çatık yüz, acı söz insanı soğutur ve bunun etkisi bütün hayat boyunca devam eder, insanın gönlünden çıkmaz.” (KB 2577)

açığlığ “açık; merhametli”

tapın bir bayatķa tuş tınmadın

tünün kündüzün bul açığlığ ķapuğ “Durup dinlenmeden bir Tanrıya tapın; gece gündüz açık olan bu kapıdan şaşma.” (KB 3754)

açuk “açık”

munar meñzetü aydı alp er açuk

anıñ ma’nisi kör bu sözke tanuķ “Bir kahramanın buna benzer apaçık bir sözü vardır, onun anlamı bu söylediklerime tanıktır.” (KB 691)

ağaklığ “ayaklı”

ķamuğ üç ağaklığ köni tüz turur

kalı bolsa tört kör bir egri bolur “Üç ayaklı olan her şey doğru ve düz durur; eğer dört ayaklı olursa biri eğri olabilir.” (KB 804)

adaşlıg “arkadaşı olan, arkadaş sahibi”

kadaşlıg kişi küsi çawı beğük

adaşlıg *kişi atı sawı beğük* “Akrabaları olan kişinin namı ve şöhreti büyüktür; arkadaşları olanın adı ve sözü muteberdir.” (KB 3173)

açıgsız “merhametsiz”

konukları körgü ya boğzı yimi

açıglıg açıgsızka kılsa emi “O bunların kalacakları yeri, yiyecekleri yemeği saptar, merhametli veya merhametsizlerin usul ve çaresine bakar” (KB 2496)

ağır (1) “ağır, güç”

tutup çaldı yirke ağır ig kelip

töşekke kirip yattı munluğ ulıp “Ağır hastalık geldi; onu tutup yere çaldı; acılar içinde inleyerek yatağa düştü.” (KB 1056)

ağır (2) “ağır; değerli, kıymetli”

kayu neñ talu bolsa öğrüm ağır

anın kılmakı barça özke ağır “Hangi şey seçkin, nadir ve değerliyse, onu gerçekleştirmek hiç de kolay değildir.” (KB 900)

akı “eli açık, cömert”

atam erdiñ artuğ bağırsak akı

seniñde bağırsak törütgen taķı “Sen benim için çok merhametli ve cömert bir babaydın; fakat yaratan senden daha merhametlidir.” (KB 1243)

alçak “alçak gönüllü, yumuşak huylu”

ne edgü bolur qođķı alçakķ kişi

ne körklüg bolur künde itlür işi “Alçakgönüllü kişi ne kadar iyi ve güzel olur; onun işi daima yolunda gider.” (KB 1705)

alçı “hilekâr, aldatan”

bolu birmedim men sözüñ tutmadım

bu alçı ajunķa özün bütmedim “Ben bunu kabul etmedim, sözünü dinlemedim; çünkü bu aldatıcı dünyaya inanmıyorum.” (KB 5067)

alp “yiğit, kahraman, cesur”

negü tir eşitgil urup yigli er

urup al ay **alp** er yana erke bir “Savaşan ve hayatını bununla kazanan insan ne der, dinle: ey kahraman, vur al ve aldıklarını tekrar yiğitlere ver” (KB 2050)

amul “sakin, yavaş”

*negü tir eşitgil ukuşluğ **amul***

yoriglı tınığlı küdezçisi ol “Hayatın bu tecellilerini iyi gören akıllı ve sakın insan ne der, dinle.” (KB 1741)

andlıg “yeminli”

*ukuş ol saña edgü **andlıg** adaş*

bilig ol saña keğ bağırsak kadaş “Akıl senin için iyi ve yeminli bir dosttur; bilgi senin için çok merhametli bir kardeşidir.” (KB 317)

arıg “temiz, pak”

*sakınuk **arıg** din idisi kişi*

irinmez kılur barça yalnuş işi “Takva sahibi, temiz ve dindar kişi üşenmez, daima başkalarına hizmet eder.” (KB 2462)

arıgsız “pis, necis, kötü olan”

*yırac tutgu aştı **arıgsız** kişi*

*arıgsız kişinin **arıgsız** işi* “Temiz olmayan kişiyi yemekten uzak tutmalı; temiz olmayanın işi de temiz değildir.” (KB 2858)

arkuk “inatçı, aykırı”

*bularda eñ inga bu **arkuk** kılınç*

*bu **arkuk** kılınçlıg ne munluğ erinç* “Bunların en kötüsü bu inatçılıktır; inatçı kişi hiç şüphesiz ki çok sıkıntı çeker.” (KB 2064)

artak “fena, kötü”

*ukuş birle asılur kişi **artakı***

bilig birle süzlür boğun bulgağı “İnsanların kötüsü anlayış yoluyla asılır; halk arasında çıkan fitne bilgiyle bastırılır.” (KB 221)

asıgılıg “faydalı, kazançlı”

asıgsız kişiler kişide turı

asıgılıg kişi asğı ilke tolur “Başkalarına faydası dokunmayanlar insanların tiksincidir; faydalı kişiden bütün memleket yararlanır.” (KB 5731)

asıgsız “faydasız, yararsız”

asıgsız tusulmaz kadaş erse koç

tusulur adaş tut asıg birle toğ “Faydasız ve değersiz ise kardeş olsa bile onu bırak; yararlanacağın kişiyi arkadaş edin, onun bol bol hayrını gör.” (KB 2575)

aşlı “aslı, asil olan”

ay edgü kılınç aşı edgü uruğ

ajun kalmasunu sizişsiz kuruğ “Ey doğası iyi ve soyu asil hakan, dünya senden mahrum kalmasın.” (KB 108)

atlığ “namlı, şöhretli, şöhret sahibi olan”

negü tir eşitgil ıla atlığı

tapgun beğümiş kişi kutluğı “Ülkesine hizmet ederek ikbale ermiş, şöhret kazanmış, kudretli kişi ne der, dinle.” (KB 841)

atım “atıcı, nişancı; cesur, kahraman”

biri alp atım kuruç yürekliğ eren

kılıç birle ilke tusulur tümen “Biri cesur, kahraman ve tunç yürekli yiğit insandır; o kılıcıyla memlekete çok faydalı olur.” (KB 5911)

awınçu “avunulan, avutan, alışılan”

awınçu sewügl er bile awnur öz

kara yir katında yaşıp yatğı tüz “Seni avutan zevklerinle avunan vücudun kara yerin altında gizlenip sırt üstü yatacaktır.” (KB 1427)

azad “azat, serbest”

boş azad kişi barça edgü kılı

sen edgü kılı aç könilik yolu “Hür ve serbest insanların hepsi iyiliğin kuludur; sen iyilik yaparak doğruluk yolunu aç.” (KB 2307)

azağ “yolunu şaşırın, nereden geldiği belli olmayan; baştan savan”

azağ yat baz erse ayıtğı kerek

oğuğrak kim erse yağutğı kerek “Nereden geldiği belli olmayan yat ve yabancı varsa, onları soruşturmalı, aralarında en gözü açık olanları hizmete almalı.” (KB 2534)

azğas “karışık”

tağı biri azğas-u ahlam bolur

bu tüşke yörüğ yok ay kılı unur “Bir de bir tür karışık düşler vardır; ey kudretli, bu düşlere yorum yoktur.” (KB 6015)

azığlığ “azılı, cesaretli, atılğan”

idi yakşı aymış azıglıg kür er

azıglıg eren berk tügenler yazar “Cesur ve yiğit er çok yerinde söylemiş; cesur insan sıkı düğümler çözer.” (KB 283)

‘aziz “aziz, kıymetli”

ķamuğda ‘azizrek bu canıñ ‘aziz

‘aziz canını bek tut uzatma sözüñ “Her şeyden daha fazla bu canın azizdir; aziz canını koru ve sözü uzatma.” (KB 2853)

bağırsak “merhametli, şefkatli, sadakatli”

bağırsakñı ögdi uķuşluğ öküş

bağırsak kişiler kişike küsüş “Merhametli insanı akıllı çok övdü; merhametli kişi insan için azizdir.” (KB 1946)

bağırsız “vefasız”

bağırsak kişi yok ajunda tiledim

bağırsızka köñlüm negü teg ulayı “Aradım, dünyada candan bağlı bir insan yoktur; vefasız kişilere nasıl gönül bağlayayım?” (KB 6576)

balıg “yaralı”

negü tir eşitgil ay kılķı arıg

bu ödleķ okı birle köñli balıg “Temiz kalpli ve bu zamane okuyla gönlü yaralanmış olan kimse ne der, dinle.” (KB 5430)

basınçaķ “aciz, zayıf, güçsüz, kuvvetsiz”

ikinci basınçaķ boğun başlar er

üçünçi suķ erse boğun bağrı yir “İkincisi halkın başında bulunan kişinin zayıf olması; üçüncüsü de halkın bağrını yiyen tamahkârlıktır.” (KB 3110)

başsız “başsız, lidersiz”

Aşağıdaki örnekte kelime hem sıfat hem de zarf görevindedir:

öküş sü çerig erse başsız bolur

bu başsız çerig sü yüreksiz bolur “Kalabalık asker ve ordu başsız olur; bu başsız asker ve ordu yüreksiz olur.” (KB 2333)

batıg “derin”

ķayu iş kılıp bulmasa ol tatıg

ķođu birgü anķan ay bilgi batıg “İnsan hangi işle uğraşır ve ondan sonuç alamazsa, onu bir süre bir tarafa bırakmalıdır; ey derin bilgili.” (KB 4928)

baz “yat, yabancı, garip”

KB’de *baz* sözcüğü genellikle *yat baz* biçiminde kullanılır. *yat* kelimesinin kullanımı *baz* kelimesine oranla daha fazladır. Bu nedenle *baz* kelimesiyle birlikte değil, ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

туру биргү ашта көрүп yat bazıг

aş içgü tegiri öküş ya azıg “Ziyafette bilhassa yat ve yabancılara itina göstermeli, yiyecek ve içeceğin az veya çok dağıtılmasına dikkat etmeli.” (KB 4580)

beğizlig “resimli, süslü”

et öznüñ ewi ol beğizlig ewiñ

süzük can ewi ol beğiz teg teniñ “Bu süslü evin vücudun evidir; o heykel gibi vücudun temiz ruhun evidir.” (KB 1524)

beğük “büyük”

beğük iş boğun başlamakı ağır

baş ağırıg bile tutçı emgek tegir “Halka baş olmak büyük ve ağır bir iştir; o daima başa dert olur, eziyet verir.” (KB 2147)

bek “sağlam, pek, muhkem”

bu dünya işi bek tuzakçı turur

tuzakқа ilinme sini berkitür “Bu dünya işi sağlam bir tuzakçıdır; tuzağa düşme, seni simsıkı yakalar.” (KB 4824)

beklig “kilitli”

ilig köz kulaқ tuttı ilde қamuғ

açıldı anar barça beklig қапуғ “Hükümdar bütün memlekete göz kulak kesildi; ona bütün kilitli kapılar açıldı.” (KB 436)

beklig kelimesi, 6029. beyitte “kilitli” anlamından farklı olarak *beklig bol-* biçiminde “sıhhate kavuşmak, iyileşmek” anlamında kullanılmıştır:

tüş ol kör anı körse beklig bolur

ol oқ түş тақı birni iglig қилur “Düş vardır ki, onu gören sıhhate kavuşur; aynı düş başka birini hasta eder.” (KB 6029)

berk “sağlam, kuvvetli”

neçe karşı ordu neçe berk tura

ölüm buzdı kıldı қара yir көре “Nice saray ve köşkleri, nice sağlam kaleleri ölüm bozdu ve kara toprağa çevirdi, bak.” (KB 6434)

bezeklig “nakışlı, süslü”

neçe karşı ordu bezeklig saray

ölüm buzdı barça turu kaldı hay “Hey, ölüm nice konak, köşk ve süslü sarayları darmadağın etti ve ıssız bıraktı.” (KB 6070)

bışığ “pişmiş, olgun”

bütün tutğu barça kişig çın bışığ

özüg keğ sakıngu küdezgü başığ “Bütün doğru ve olgun kişilere güvenmeli; fakat kişi daha çok kendi kendini koruyup başını gözetmeli.” (KB 2850)

biliglig “bilgili”

yime yakşı aymış biliglig beğük

biligligke tegdi öz ülgı keğ ök “Bilgili ve büyük insan da çok güzel söylemiş; kısmetine en çok kavuşan bilgili insandır.” (KB 2448)

biligsiz “bilgisiz”

biligsiz kişidin yırak tur teze

biligsiz sözi kılkı barça otun “Bilgisiz kişiden uzak dur, kaç; bilgisizin sözü ve hareketi daima kabadır.” (KB 4453)

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi *biligsiz* sıfatı aslında “bilgisiz (insan)”ı kastetmektedir. Bu nedenle bu kelime, *Niteleme Sıfatları* kategorisine eklenmiştir:

biliş “bildik, tanıdık”

biliş kelimesi de tıpkı *biliglig* ve *biligsiz* sıfatlarında olduğu gibi adlaşmış sıfat biçimindedir. Aşağıdaki beyitlerde *biliş*, “tanıdık (kişi)”yi ifade etmektedir.

kişike kerek tegme yirde biliş

biliş birle itlür kamug türlüğ iş “Kişiye her yerde tanıdık gerekir; her türlü iş tanıdık aracılığıyla yoluna girer.” (KB 497)

bitigsiz “yazılmayan, kayda geçirilmeyen”

bitigsiz işig bek tutumaz köñül

köñülke ısanma biti ay oğul “Kaydedilmeyen işleri insan gönlünde iyice tadamaz; gönüle inanma, yaz, ey oğul.” (KB 2778)

bi-vefa “vefasız”

velikin yayığ sen özün bi-vefa

vefa körkitür sen kılur sen cefa “Fakat sen kararsız ve vefasızsın; kendini vefalı gösterir, fakat cefa edersin.” (KB 716)

bolumsuz “layık olmayan”

bolumsuzka devlet kelü birse kut

iter devletin ol keçürmez küni “Olmayacak kişiye devlet ve mutluluk gelirse, o ayağına gelen bu devleti derhal teper.” (KB 1715)

boş “boş, serbest, hür”

boşuğ kul bile tutsa bolmaz bu tüz

boşuğ boş teni tut kuluğ kulça tüz “Hür insanı kul ile bir tutmak olmaz; hür insana hür muamelesi yap, kulu da kul gibi kullan.” (KB 2991)

böke “pehlivan”

sebeb bolğıl emdi maña edgüke

bayat birge edgü saña ay böke “Bugün bana iyilik yapmam için bir sebep ol; Tanrı sana bunun karşılığını verir, ey pehlivan.” (KB 3264)

buğrağ “erkek deve gibi”

isizke yürekliğ aya buğrağ

isiz kılma isiz yimi ol ağı “Ey deve aygırı gibi cesaretle kötülüğe koşan kişi, kötülük etme, kötülüğü zehir besler.” (KB 6166)

buş “hiddetli, sinirli, öfkeli, kızgın”

ajunka elig bolmasun ol kişi

tili yalğan erse kılınçı buş “Yalancı ve öfkeli kişi hiçbir zaman dünyaya hâkim olmasın.” (KB 5074)

bügür “eğri; kambur”

qayusı örüm keçti bügri uça

qayu yir kezer bu közi yaş saça “Biri kambur sırtına çul bürünür, biri gözden yaş dökerek diyar diyar gezer.” (KB 6157)

bütün⁵⁴ “doğru, dürüst, güvenilir; bütün”

apa oğlanın körse muñluğ tigü

bütün kün tirer neñ bulumaz yigü “İnsanoğlu ne kadar zavallıdır, bütün gün toplar, fakat yiyecek bir şey bulamaz.” (KB 1732)

ay köñli köni kılkı alçaq bütün

⁵⁴ *bütün* kelimesi, yer verilen beyitlerden farklı olarak *bütün bol-* biçiminde, “inanmak” anlamında da kullanılmıştır. Bu, çalışma dışı bir kullanım olduğu için ayrıca ifade edilmemiş ve örneklendirilmemiştir.

tirig bol esen tur tirilgil kutun “Ey ihlas sahibi, dürüst ve mütevazı hükümdar, sağ ol, esen kal ve mutluluk içinde ömür sür.” (KB 5897)

bütünsüz “güvenilmez, itimatsız”

bütünsüz bar erse yıratğu anı

siziklig bar erse sağıngu anı “Güvenilmeyecek kişileri onun yanından uzaklaştırmalı, şüpheli kişilere karşı ihtiyat tedbirleri almalı.” (KB 2584)

cefaçı “cefa eden, eziyet eden”

inançsız turur bu cefaçı ajun

yayığ kılkı irsel kılınçı otun “Bu cefacı dünyaya inanılmaz, o dönemdir; onun doğası vefasızdır, küstahça hareket eder.” (KB 4839)

cefalıg “cefakâr, cefa gören”

arığsız cefalıg kılınçı otun

kalı aydı erse kıyar sözini “Temiz olmayan, cefakâr ve küstah kişi, söz vermiş olsa bile sözünden döner.” (KB 2876)

cefasız “eziyet etmeyen, incitmeyen, vefakâr”

cefasız vefalıg tilese kutun

yüzi kör kılınçu vefa ol bütün “Kim mesut, kimseyi incitmeyen ve vefakâr birini görmek dilerse, onun yüzünü görsün; onun işi vefadır.” (KB 105)

çawlıg “şöhretli”

tümen miñ külüg çawlıg ersiglerig

tişiler anı yirke kömdi tirig “Bu kadınlar binlerce namı ve şöhretli kahramanları diri diri yere gömmüşlerdir.” (KB 4525)

çın “doğru, gerçek”

negü tir eşitgil yetilmiş yaşı

tiriglikte kızrak bütün çın kişi “Yaşını başını almış, hayatta nadir bulunan, doğru ve dürüst kişilerden biri ne der, dinle.” (KB 1724)

eçdersiz “eyersiz, eyeri olmayan”

yayılmaz yoriğa keweldin tüşüp

eçdersiz yıgaç mingü munluğ bolup “Sarsmayan, rahvan küheylan attan inip acizlik içinde, eyersiz bir ağaca bineceksin.” (KB 1428)

eçdertçi “ileri giden, akıncı, kovalayan”

yağı kaçsa tap kıl eçderme udu

edertçi *yidi körse berge toðu* “Düşman kaçarsa, ölçülü takip et; arkasından pek ileri gitme, çok ileri giden doyuncaya kadar kamçı yer.” (KB 2395)

edgü “iyi”

Burada niteleme sıfatı olarak alınan *iyi* sözcüğü, eserdeki bağlamla birlikte değerlendirildiğinde durum zarfı (bkz 6.1.1.) olarak da kullanılmıştır.

ne kutluğ kut ol erke edgü atı

bu edgü atı bardı meñü kutı “İyi ad insan için ne kadar kutlu bir mutluluktur; onun bu iyi adı ve mutluluğu ölümsüz oldu.” (KB 456)

edgürek “daha iyi”

ıdı edgü beglik taķı edgürek

törü ol anı tüz yoritgu kerek “Beylik çok iyi bir şeydir, fakat daha iyi olan yasadır ve onu doğru uygulamak gerekir.” (KB 454)

ediz “yüce, yüksek, yüksek yer”

tükel bolsa kör ay bu ağsa ediz

yana irlü türçir kiter körk meñiz “Ay büyüyüp tamamlanarak en yüksek noktaya çıkınca, yine eksilmeye başlar ve güzelliği gider.” (KB 733)

egri “eğri; yanlış”

iki neñ bile ilçi beglik buzır

kirür egri yolķa könidin azar “Bey iki şey ile kendi beyliğini bozar, eğri yola girer ve doğru yoldan şaşar.” (KB 2023)

erdemlig “erdemli”

ķamuğķa tusulur kör erdemlig er

bu erdem bile er tilek arzu yir “Bak, erdemli insanın herkese faydası dokunur; bu erdem ile insan bütün arzularına kavuşur.” (KB 567)

erklig “kudretli, kadir; hâkim ”

ölür özke tegmez meger edgü at

bu atın tirig tutsu erklig bayat “Ölümlü insan için iyi addan başka bir şeyin değeri yoktur; kudretli Tanrım iyi ad ile ömür sürdürsün.” (KB 6268)

ersig “yiğit, mert, cesur, kahraman”

üçünçi kür ersig er ol toñ yürek

yağıķa börike bu ersig kerek “Üçüncüsü cesur, mert ve pek yürekli yiğittir; düşmana ve kurda karşı böyle bir yiğit gerekir.” (KB 2705)

esiz “fena, kötü”

ajunda yok erse bu edgü du’a

esiz yir *koğı bargay erdi toğa* “Dünyada hayırdı bulunmasaydı, bu kötü dünya çoktan felaket çukuruna yıkılmış olurdu.” (KB 5834)

eski “eski”

hava nefis yağı ol kalı bulsa küç

eski *yetürgey siziksiz saňa* **eski** *öç* “Hava ve nefis sana düşmandır; imkân bulursa, hiç şüphe etme ki senden eski öcünü alacaktır.” (KB 4911)

etsiz “eti olmayan, etsiz”

uwutsuz yüzi körse **etsiz** *sühük*

uwutsuz özi körse bütmez irük “Hayasızın yüzü, dikkat edersen, etsiz bir kemiktir; hayasızın özüyse kapanmaz bir gediktir.” (KB 2206)

et özlüg “vücut sahibi olan; tenli”

et özlüg kişike kereki bu ol

birisi tilin söz birisi köñül “Vücut sahibi kişiye gereken şeylerden biri dil ve söz, biri de gönüldür.” (KB 1023)

ğafur “acıyan”

külün men idim sen maňa ay **ğafur**

mini yarlıkagıl yazuğum keçür “Ben kulunum, sen benim rabbimsin; ey gafür, beni affet, günahlarımı bağışla.” (KB 6511)

hañarlıg “tehlikeli”

körü barsa tegme işinde hañar

hañarlıg *işig körse tatıg kiter* “Dikkat edersen, onun her işinde bir tehlike vardır; tehlikeli işin tadı kaçır.” (KB 2152)

hired “akıl, fikir, zihin”

ıdı yakşı aymış kör öğrüm talu

biliglig uquşluğ **hiredi** *tolu* “Bak, yüksek, seçkin, bilgili ve çok akıllı insan ne kadar güzel söylemiş.” (KB 6132)

ıduğ “kutlu ve mübarek olan, aziz”

basa aydım emdi bu ay toldını

anıñdın yaruyur **ıduğ** *kut küni* “Sonra Ay-Toldı’dan söz açtım; mübarek mutluluk güneşi onunla parlar.” (KB 354)

mançlıg “güvenilen, itimat edilen”

mançlıg bağırsak bütün sen silig

könilik bile sen kötürdün elig “Güvenilir, içten bağlı, doğru ve temizsin; bütün hareketlerin hep doğruluk yolunda olmuştur.” (KB 3063)

igsiz “hastaliksız, sağlıklı, sıhhatli”

tiriglik kerek bir tuçı igsizin

tapınsa kıyiksız yarutsa yüzün “Doğruluk ile hizmet edip yüzünü ağartmak için gereken şeylerden biri, hastaliksız geçen hayattır.” (KB 482)

irig “sert, kaba, haşin; gayretli”

tügük yüz irig söz küwez kür kılık

kişig yirgürür köndrü bilmez yorık “Asık suratlı, kaba sözlü, kibirli ve mağrur kişi herkesi kendinden nefret ettirir, işini yoluna koyamaz.” (KB 2077)

irinçig “acınacak, zavallı”

irinçig kışıg sürdi yazkı esin

yaruk yaz yana kurdı devlet yasın “Bahar esintisi eziyetli kışı sürüp götürdü; parlak bahar yine mutluluk yayını kurdu.” (KB 65)

irsel “dönek, kararsız, sebatsız”

yayıg dünya irsel kutı ewrülür

negü birdi erse yana terk alır “Dönek dünya vefasızdır, mutluluğu kararsızdır; ne verdiyse yine çabucak alır.” (KB 3533)

irüksüz “eksilmeyen”

kişi ödrümi bu buğunda talu

talü ödrüm ol bu irüksüz tolu “Böyle bir bey insanların seçkini ve halkın iyisidir; seçkin ve iyi olan kişi eksilmeyen bir aya benzer.” (KB 2075)

isiz “kötü, fena”

isizke katılma küyürgey isiz

atın edgü bolsa kalır edgü iz “Kötüye katılma, kötü seni yakar; adın iyi olursa senden iyi iz kalır.” (KB 5256)

kaçır “güç, sarp, sert”

usal er teger köz usalın uğır

usal bolma saklan ay kılka kaçır “Gafil adam gözünü kapar ve gafletle uyur; gafil olma, ihtiyatlı ol, ey sert huylu.” (KB 447)

kaıçılığ “kaıçılı, kaıçısı olan”

oğuğ beg sözi kör böke yolçılığ

kör arslan münügli kılıç kaıçılığ “Uyanık beyin askeri, bak, ejderha kumandasında arslana binmiş, kılıç kaıçılı orduya benzer.” (KB 2354)

kaıanķu “karanlık”

uķuş ol yula teg kaıanķu tñni

bilig ol yaruķluk yaruttı sini “Akıl karanlık gecede bir meşale gibidir; bilgi seni aydınlatan bir ışıktır.” (KB 288)

kaııķsız “saf, katıksız”

bir ol bir kaııķsız kaııķsız arığ

yokuğ bar kılur ol kılur yok barığ “O bir tektir, temizdir; ona hiçbir şey katılmamış ve karışmamıştır; yoku var eder, varı da yok eder.” (KB 3899)

kaıığlık “sertlik, zorluk”

ayur ay bağırsak inangu idim

kaıığlık yirinde sıgıngu idim “Sonra dedi ki: Ey inandığım, merhametli rabbim; ey müşkül anlarda sığındığım rabbim.” (KB 3052)

kaııķsız “saf, karışmamış”

bir ol bir kaııķsız kaııķsız arığ

yokuğ bar kılur ol kılur yok barığ “O bir tektir, temizdir; ona hiçbir şey katılmamış ve karışmamıştır; yoku var eder, varı da yok eder.” (KB 3899)

kaıtkı “katı, haşin, kibir”

uluğluk uzun yir kişi kođķısı

beğüklükke tegmez boğun kaıtkısı “Alçakgönüllü kişi uzun süre itibarda kalır; haşin ve kibirli kişiler büyüklüğe ulaşamaz.” (KB 2233)

kereklig “gerekli”

ağırlayı tut sen asığlığ kişig

añar bir ay ilig kereklig işig “Faydalı kişiye her zaman itibar göster; ey hükümdar, gerekli işleri ona gördür.” (KB 5539)

kereksiz “gereksiz”

küyer ot teg ol bu kereksiz sözüñ

ağızdın çıkarmağı küygey özüñ “Gereksiz söz yanan ateş gibidir; onu ağızdan çıkarmamalısın, sonra kendin yanarsın.” (KB 2687)

kerim “kerim; soylu”

bayattın kolu birsü yazuklarım

du‘a birle bolğay keçürgey **kerim** “Günahlarımın affını Tanrıdan niyaz eylesin; belki kerim rabbim bu dua sayesinde beni affeder.” (KB 5667)

keziglig “nöbet tutan, nöbetçi”

yana yattı ança usı kelmedi

keziglig *kişi teg közin yummadı* “Tekrar biraz yattı, fakat uyumadı; bir nöbetçi gibi gözünü yummadı.” (KB 4890)

kılıçlıg “kılıçlı, kılıç sahibi olan”

kılıçlıg kür er kör kümüşke tutuğ

yumutmış saw altun kılıçka yuluğ “Kılıçlı, cesur yiğit, bak, gümüşe rehindir; toplanmış som altın, kılıca feda olsun.” (KB 3047)

kılıcsız “kılıcsız”

kılıç birle begler uzatur elig

kılıcsız *usal beg basumaz ilig* “Beyler kılıç ile memleketlerine hâkim olur; kılıcsız ve gafil bey memleketine sahip olamaz.” (KB 2139)

kıran “çok talihli ve güçlü”

yumutsa kayu begke ersig eren

ajunğa bu beg boldı şahib kıran “Hangi beyin etrafında cesur asker toplanırsa, o dünyaya sahip kıran bir bey olur.” (KB 3007)

kırğıl “kırçıl; kırçıl saçlı, yetişkin insan”

örün kırğıl artuğ yağıcı bolur

yağıcı bolur hem yarağcı bolur “Savaşta saç sakal ağartmış kişiler daha iyi savaşır; bunlar savaşçıdır ve bu işi çok iyi bilirler.” (KB 2372)

kısğa “kısa”

boğı kısğa yunçıg kılınçı buşı

buşı kayda bolsa tütüşke başı “Kısa boylu, bodur kişilerin doğası hırçın olur; hırçın nereye giderse orada kavga başlar.” (KB 2089)

kıwçaq “kof, boş, şanssız; yabani”

bu yalnız yorığlı kişi kıwçaqı

kişike tusulmaz bolur ay aklı “Ey cömert, bu tek başına yaşayan, yabani adamın başkasına faydası dokunmaz.” (KB 3407)

kıwı “boş; süreksiz”

küwenme kıwı kutka kutluğ kişi

inanma özüñ kutka atlıg kişi “Ey devletli kişi, sen bu boş devlete güvenme; ey namılı kişi, sen bu devlete inanma.” (KB 668)

kowı “kof, içi boş”

bu kıwçak kowı dünya kički ajun

neçe beg karıttı karımaz özüñ “Bu kof ve boş dünya çok eski bir alemdir; o nice beyleri yaşlandırdı, kendisi yaşlanmaz.” (KB 5133)

kički “eski”

ıdı kički söz ol meselde kelir

ata ornı atı oğulka kalır “Çok eski bir atasözü vardır: babanın yeri ve adı oğla kalır.” (KB 110)

kiñe “geniş”

ağırladı birdi bu beglik saña

munıñ şükri kılğıl ay bilgi kiñe “Lütuf ederek sana bu beyliği verdi; ey bilgisi geniş olan, buna şükret.” (KB 5470)

kişenlig “köstekli, bağlı”

kişen ol kişike bilig hem ukuş

kişenlig yarağısızka barımaz öküş “Bilgi ve akıl kişi için bir köstektir; kösteklenmiş kişi yakışıksız şeylere pek gitmez.” (KB 314)

koğguçı “bırakan, terk eden”

borun yüz yuğguçı namaz koğguçı

kör ersig atandı yoritur küçi “Şarap ile yüzlerini yıkayan ve ibadeti bırakanlar şimdi yiğit sayılıyor ve istediklerini yapıyorlar.” (KB 6454)

koyuğ “derin”

negü tir eşit emdi bilgi koyuğ

sınap bilgüçi edğü isiz kamuğ “Derin bilgili, bütün iyi ve kötüyü sınamayla bilen insan ne der, dinle.” (KB 3829)

köçütçi “göçüren, göçürecek olan”

keçer kün içinde kerekin alın

köçütçi kelirke itigin kılın “Geçer gün içinden gerekli şeyleri al; seni hayattan göçürecek olanın her an gelebileceğini düşün, hazırlıklı ol.” (KB 3788)

ködrüm “yüksek, seçkin”

asığlıg kişi ol kişi ödrümi

bağırsak kişi ol boğun ködrümi “İnsanların seçkini faydalı olandır; halk nazarında saygın kişi, merhametli olandır.” (KB 6102)

kögüzlüg “mert”

neçe kür kögüzlüg küwenür erig

ölüm yirke kömdi eşüdi yirig “Nice cesur, mağrur ve kibirli kişiyi ölüm yere gömdü ve üstlerini toprakla örttü.” (KB 5212)

köksegüçi “göge yükselmek isteyen”

menin köksegüçi mini kalmadı

asıg kılmağı sü itiglig tolum “ ‘Ben’ diyerek göklere yükselmek isteyenin benliği kalmadı; silahlı ordular ona karşı kâr etmedi.” (KB 4830)

köñüllüg “gönül sahibi olan”

aya ög köñüllüg ukuşluğ oduğ

ayı sewme dünya tokığay yoğuğ “Ey akıl ve gönül sahibi, anlayışlı ve uyanık kişi, bu dünyaya gönül verme, onun beklenmedik yerlerde sana zararı dokunur.” (KB 3082)

köñülsüz “gönülsüz”

köñüllüg kişi söz unıtmaz bolur

köñülsüz sözüğ keğ tutumaz bolur “Gönül sahibi olan kişi verdiği sözü unutmaz; gönül sahibi olmayan kişiyse sözünü tutmaz.” (KB 2470)

köni “doğru, gerçek”

ne eğgü söz aymış köni er tili

köni er tili urdı sözke ulı “Doğru insan ne kadar güzel söz söylemiş; değerli söze temel atan doğru insanların dilidir.” (KB 921)

köni söz köñülke kör açığ irig

irig söz köni ol köni söz kanı “Doğru söz, bak, gönle acı ve sert gelir; sert söz doğrudur; o doğru söz nerede?” (KB 5778)

kurç “çelik gibi sert, kuvvetli”

bu işke idı kurç katuğ er kerek

başında keçürmiş tükel toğ yürek “Bu işe çok çevik, sert, tecrübeli, tam ve pek yürekli biri gerekir.” (KB 2271)

ķuruę “kuru, boş”

ķuruę öl yimiş tut ya içęü süçig

anıñdın bolur bu boęuzķa keçig “Kuru veya yaş meyve ya da içki ve şarap, bunlar boğaza hep onun elinden girer.” (KB 2889)

ķutluę “kutlu, mübarek”

ne ķutluę kut ol erke eđęü atı

bu eđęü atı bardı meñü ķutı “İyi ad insan için ne kadar kutlu bir mutluluktur; onun bu iyi adı ve mutluluğu ölümsüz oldu.” (KB 456)

ķuyuę “titiz”

ıdışçı başı keğ ķuyuę er kerek

köni tutsa ötrü köñül öç yürek “İçkicibaşılık için çok titiz insan gerekir; o gönlünü, aklını ve yüreğini doğru tutmalı.” (KB 2900)

ķüçek “zorba”

törü tüz yorıttıñ itildi ajun

kim erse ķüçek ilde körmez közün “Kanunu doğru uyguladın, dünya düzene girdi; hiç kimse memlekette bir zorbaya artık rastlamıyor.” (KB 3108)

ķüçkey “zalim, zorba”

bu ķüçkey kişi kendü beglik yimez

bu ķüçkey küçini boğun kötrümez “Zalim kişi uzun süre beyliğe sahip olamaz; zalimin zulmüne halk uzun süre dayanamaz.” (KB 2030)

ķüçlüę “güçlü, kuvvetli”

yumıtsa er at bolsa ķüçlüę elig

yorıtsa törü tüz yetürse bilig “Asker toplansın, güçlü bir ele sahip olsun; yeterli bilgiyle memleketi yönetsin.” (KB 1927)

Aşağıda örnek olarak verilen 1699. beyitte *ķüçlüę* kelimesi hem sıfat görevinde hem zarf görevinde kullanılmıştır:

kimiñ arkası bolsa ķüçlüę bolur

bu ķüçlüę kişi ķutķa tüplüğ bolur “Kimin arkası varsa güçlü olur; bu güçlü kişinin mutluluğu temelli olur.” (KB 1699)

ķülgüçi “gülen (kimse)”

sewinçlerke awnıp öküş ķülgüçi

sığıtka anunğu aya ölgüçi “Daima sevinç içinde avunup gülenler ağlamaya da hazır olmalıdır, ey ölümlü.” (KB 1145)

külüg “ünlü, sanlı”

negü bar kişiler ara ay külüg

asığ tut ya қor yas saña belgülüg “Ey namlı, insanlar arasında ne var, fayda ya da zarar ve ziyan, bunu sen biliyorsun.” (KB 3355)

kür “yiğit, yürekli”

negü tir eşitgil қarıсған kür er

seringil seringen yağısın urar “Dinle, düşmanın içine giren cesur asker ne der; dayan, dayanan asker düşmanını ezer.” (KB 2379)

küwençlik “güvenlik”

küwençlik tiriglik kötürdi özin

yayığ dünya mindin ewürdi yüzin “Güvendiğim hayat ortadan kayboldu, kararsız dünya benden yüzünü çevirdi.” (KB 1073)

küwez “mağrur, kibirli”

uluğısı küwez kür kişi ol turı

küniñe қоdı ol küwezlik қurı “Büyüklik taslayan, kibirli ve küstah adam tatsız ve sevimsiz olur; kibirlinin itibarı günden güne azalır.” (KB 1706)

meñelig “akıllı”

meñilig boğun kim bu yañlıғ begi

meñelig beg ol қолса boğnı yigi “Böyle bir beye sahip olan halk bahtiyardır; halkının iyiliğini isteyen bey, dirayetli beydir.” (KB 1789)

meñülük “sonsuzluk, ebedilik”

yorı eğgülük қıl ekin eğgülük

saña eđgü bolğay açu meñgülük “Yürü, iyilik yap iyilik ek; bunda sen ebedi iyilik bulursun.” (KB 5249)

mundağ “böyle, böylece; mademki”

Kaynaklarda zarf olarak nitelendirilen bu kelime, çalışmada da zarf olarak ele alınmıştır fakat bu beyitte ismi niteleşti için sıfat olarak değerlendirilmiştir:

bu mundağ kişiler iligke kerek

iligke kerek neñ kör ilke kerek “Hükümdar için böyle kişiler gereklidir; hükümdara gereken, memleket için de gereklidir.” (KB 566)

munduz “budala, şaşkın, ahmak”

yana ok buşup aydı ilig sözi

ayur ay biligsiz kişi munduzı “Hükümdar yine de hiddetle konuşmaya devam etti ve dedi ki: Ey bilgisiz, ey ahmak kişi!” (KB 643)

muñluğ “muhtaç, sıkıntılı, dertli”

ay muñsuz idim sen bu muñluğ kuluğ

suyurkap keçürgil yazuğun kamuğ “Ey gönlü tok rabbim, sen bu muhtaç kulunun bütün günahlarını şefkatle affet.” (KB 28)

muñsuz “muhtaç olmayan”

aya meñü muñsuz idim sen uluğ

sen ök yarlıkağıl bu muñluğ kuluğ “Ey ebedi ve ihtiyacından kurtulmuş olan rabbim, sen ulusun, bu muhtaç kulunun günahlarını bağışla.” (KB 6508)

muñi “muti, boyun eğen”

boğun ma muñi bolsa kılkı köni

anın ötrü begler yarutur küni “Halk muti ve dürüst insanlardan oluşursa, beyler de bu sayede mutluluğa kavuşur.” (KB 5946)

münkalib “değişen; yer değiştiren”

bu ay ornı boldı ewi münkalib

orunsuz bolur münkalib neñ kılıp “Bu ay hep yerini, evini değiştirir; daima yer değiştiren, ne yapsan da bir yere ısınmaz.” (KB 743)

neñsiz “malsız”

çığayın tirilse kişi neñsizin

bayusa koğdur ol kılınç eğgüsin “Yoksul ve zaruret içinde yaşayan biri zenginleşirse, bütün iyi hareketlerini terk eder.” (KB 5755)

oğuğ “uyanık”

neçe keğ beg erse ukuşluğ oğuğ

yoñağçı yakın bolsa tegrür yoğuğ “Ne kadar akıllı ve uyanık bey olursa olsun, kendisine yaklaşan gammazın zararından kurtulamaz.” (KB 5864)

oğulluğ “oğullu; çocuk sahibi olan”

negü tir eşitgil oğulluğ kişi

başında keçürmiş yetilmiş yaşı “Tecrübeli, yaşını başını almış ve çocuk sahibi kişi ne der, dinle.” (KB 1222)

oğulsuz “oğulsuz; çocuğu olmayan”

oğulsuz kişi ölse kesti uruğ

ajunda atı yitti ornu kuruğ “Oğulsuz kişinin ölünce nesli kesilir; dünyadan adı silinir ve yeri boş kalır.” (KB 3375)

oğurluğ “uğurlu”

tapın öz oğurluğ bağırsaklığın

kapuğda asunğıl maña bol yakın “Sen uğurlu bir sadakatle bana hizmet et; daima kapımda bulunarak bana yakın ol.” (KB 595)

ortu “orta, orta halli”

bularda basası kör ortu kişi

bu ortu kılumaz bu baylar işi “Bunlardan sonra orta halli insanlar gelir; orta halliler zenginlerin yaptıklarını yapamazlar.” (KB 5562)

ortuğ “ortak”

muñar meñzer emdi tapuğçı kişi

begi birle ortuğ sağışlığ işi “İşte bunun gibi, hizmetkârın işi de beyi ile ortak hesaba bağlıdır.” (KB 2997)

orut “kuru”

saçım boldı sunğur tüsi teg şaşut

sağal boldı yazkı gülef teg orut “Saçım sungur rengi gibi kır oldu; sakalım yazdan kalmış kuru ota döndü.” (KB 5639)

ödrüm “her şeyin seçilmişisi, seçkin”

uluğ iş bu işke er ödrüm gerek

bütünlük bile kılkı ködrüm gerek “Vezirlik önemli iştir; bu iş için seçkin insan gerekir; vezir doğru ve doğası asil olmalı.” (KB 2187)

öglüg “akıllı”

muñar meñzetü sözler öglüg kişi

kim öglüg sözün tutsa itlür işi “Akıllı kişi, buna benzer bir söz söylemiştir; kim akıllının sözünü tutarsa işi yoluna girer.” (KB 820)

ögsüz “akılsız”

bu öglüg kişiler onarur işig

yırağ tutğu işte bu ögsüz kişig “İşi akıllı kişiler başarır; akılsız kişileri işten uzak tutmalıdır.” (KB 1990)

öl “ıslak, yaş”

ķuruķ tumlıķ artsa isig öl anut

bu iki aķar ķılķa ewre yanut “Kuruluk ve soğukluk fazlalaşırsa sıcak ve yaş şeyleri hazır tut; bu ikisi onlara karşı koyar.” (KB 4626)

ölgüçi “ölücü, fani”

sewinķlerke awnıp öķüş ķülgüçi

sıķıtķa anunķu aya ölgüçi “Daima sevinç içinde avunup gülenler ağlamaya da hazır olmalıdır, ey ölümlü.” (KB 1145)

ölümsüz “ölümsüz, ebedi”

ikide biri boldu ķeksiz ülüķ

tirildi ölümsüz uzun meñülük “Şüphesiz, ona ikisinden biri nasip olur; o ölümsüz, uzun ve ebedi bir hayat sürmeye başlar.” (KB 1527)

örüglük “örülmüş olan, örgülü”

yaşıķ yazdı bolķay örüglük saçı

tiyiñ ķiķ öñi tuttı dünya içi “Güneş, örülmüş saçını çözmüş olacak ki dünya içi sincap ve samur rengine büründü.” (KB 5825)

örüg “sakin, sabırlı”

telim türlüķ ol emdi tüşķe yörüķ

anı bilķü barķa ay ķılķı örüg “Bu düş yorumu çok çeşitlidir; ey doğası sakın, bunların hepsini bilmek gerekir.” (KB 5994)

özkey “sadık, vefalı”

baķırsak tapuķçı ķör özkey bolur

bu özkey tapuķçı begin bay ķılur “Merhametli hizmetkâr sadık olur; sadık hizmetkâr beyini zengin eder.” (KB 2767)

revan “giden, yok olup giden”

bayat birdi erdi aķar can revan

yana yandru aldı çıkıp bardı can “Bu ölümlü canı ona Tanrı vermişti, şimdi onu geri aldı, can da çıktı gitti.” (KB 6296)

şabur “sabırlı”

örüķ ol amul keķ serimlig şabur

ķörüp işni yetrü ol aķru tegür “O halim, sakın, çok dayanıklı ve sabırlıdır; işe dikkatle bakar ve sükûn ile ele alır.” (KB 1867)

saķınuk “takva sahibi”

saķınuk kişi yir kişi kağgusı

saķınuk kişi ol kişi eğgüsü “Takva sahibi kişi başkalarının kaygısını çeker; insanların iyisi takva sahibi olandır. (KB 2463)

sançġuġı “vuran”

yađıġı yarađġı kişi ol tuġı

*yağı **sançġuġı** hem yetürġen uġı* “Savaşçı her zaman silah taşıyan kişidir; o düşmanı vurur ve zafer kazanır.” (KB 2316)

sansız “sayısız, hesapsız”

ay muşsuz idim meñü tutġı tirig

*ölümke törüttüñ bu **sansız** tirig* “Ey ölümsüz ve ihtiyaçtan kurtulmuş rabbim, bu sayısız canlıyı ölüm için yarattın.” (KB 378)

saşı “ürkek; birbirini tutmaz”

idi yakşı aymış saķınuk kişi

*bu söz işke tutġıl ay kılķı **saşı*** “Takva sahibi çok güzel söylemiş, ey ürkek ve mütereddit insan, buna göre hareket et.” (KB 4562)

satġaġuġı “iftira eden”

*ķanı ol kiřiġ **satġaġuġı** kişi*

nelük boldı satġaġ ġara yir tuşı “Hani o başkalarına iftira eden adam, bu iftiracı nasıl topraġa kalboldu.” (KB 6441)

şavab “doġru, doġruluk”

söz uķġan kerek bolsa ġazır cevab

*cevab ġılsa birmiş söziñe **şavab*** “Sorulan suale doġru cevap verebilmesi için onun sözden anlayan hazır cevap biri olması gerekir.” (KB 2648)

serimlig “sabırlı”

ķamuġ işte iwme serin öz buķa

***serimlig** kişiler tegir arzuķa* “Hiçbir işte acele etme, sabırlı ol, kendini tut; sabırlı kişiler arzularına erişir.” (KB 1310)

serimsiz “sabırsız, aceleci”

*közi suķ **serimsiz** usayuk özün*

meñin tattıñ erse adaķ berkitür “Gözün istekli, kendin de sabırsız ve gafilsin; yemini tadarsan ayaġın bağlanır.” (KB 3568)

sewiglig “sevimli; sevilen”

kiçigi sewiglig qarısı amul

özi tüzün alçaq kör asğı öküş “Küçüklüğü sevimli, yaşlılığı sakın, kendisi halim, alçakgönüllü ve çok faydalıdır.” (KB 1871)

sewüg “sevgili”

ilahi küdeşgil meniñ köñlümi

sewüg *sawçı birle kopur kopgumu* “Ey Tanrım, benim gönlümü gözet; kıyamette beni sevgili haberciyle birlikte haşret.” (KB 47)

sewüg kelimesi aşağıdaki beyitte, yukarıda kullanıldığı anlamdan farklı olarak “sevimli” anlamında kullanılmıştır:

sewüg *yüz urundı bişinci sewit*

sewe baqtı erse sen özni awıt “Beşincisi Sevit’tir [Venüs], sevimli yüzünü gösterir; sana severek bakarsa müsterih ol.” (KB 135)

seza “layık, yaraşır, uygun”

tapuğ kılma kılsa sezağa tapın

seza *beg bilir ol tapuğçı haxın* “Hizmet etme, edersen de layık olana hizmet et; layık olan bey hizmetkârın hakkını bilir.” (KB 947)

silig “temiz, ince; nazik, tatlı dilli”

munar meñzetü sözledi söz silig

siligler *sözi körse barça bilig* “Doğası iyi kişi buna benzer bir söz söylemiştir; böylelerinin sözü, dikkat edersen, hep bilgidir.” (KB 2908)

siziklig “şüpheli”

ıdı ters turur bu aş içgü yigü

siziklig *kişidin yise ay bügü* “Şüpheli kişinin elinde bulunursa, ey hakîm, bu yemek içmek işi çok güç bir mesele halini alır.” (KB 2826)

soğuk “soğuk”

tağı bir tatıg bu tişi tatğı ol

soğuk *suwğa yunmağ anıñ yañı ol* “Başka bir zevk de dişi zevkidir; buna mukabil soğuk suyla yıkanmak da vardır.” (KB 3581)

sözlüg “sözlü”

ıdı yaqşı aymış köni sözlüg er

köni sözlüg erke bayat birsü ter “Doğru sözlü insan çok iyi söylemiş; doğru söyleyeni Tanrı karşılığına eriştirsın.” (KB 5078)

suk “aç gözlü, haris”

toğumsuz bolur ol közi suk kişi

közi sukka yetmez bu dünya işi “Gözü aç kişi hiçbir şey ile doymaz, gözü aç olana bütün dünya nimeti yetmez.” (KB 2001)

şekerlig “şekerli, tatlı”

şekerlig yidiñ sen ajun ni ‘meti

ķawuķ yür yidim men özüm taķatı “Sen tatlı dünya nimetleri yedin; ben ise ancak kudretim yettiği kepek ve darı yedim.” (KB 3614)

tal “dal”

kimiñ egri bolsa köni tal boğı

köni kılğu köñlin yetildi öçi “Kimin fidan gibi düz boyu bükülürse, artık onun gönlünü doğrultma vakti gelmiştir.” (KB 1102)

talı “seçkin, nadide”

ilig aydı eđgü talı neñ turur

talı neñni tutçı talular ķolur “Hükümdar dedi ki: İyi seçkin bir şeydir, seçkin bir şeyiyse daima bu niteliğe sahip olanlar ister. ” (KB 899)

tañsuk “acayip”

bu tañ tañsuk işler maña ķörkitip

buşurduñ mini sen işiñ berkitip “O acayip işleri bana göstererek beni hiddetlendirdin; fakat kendini iyi savundun.” (KB 794)

tapuğsaķ “hizmet eden”

tapuğsaķ bir özkey bağırsaķ ķulı

bekütür yarı künde beglik ulı “Candan hizmet eden, sadık ve candan bağlı bir kulun hizmeti, beyliğin temelini günden güne sağlamlaştırır.” (KB 2571)

tapuğsuz “asi, isyankar”

bu barça idim fażlı erdi ķamuğ

ağırladı minteg tapuğsuz ķuluğ “Bütün bunların hepsi rabbimin fazlı ve keremiydi; benim gibi asi bir kula değer verdi.” (KB 389)

tayığ “kaygan”

ınançsız turur ķut vefasız yayığ

*yorırda uçar terk adağı **tayığ*** “Mutluluğa inanılmaz, o vefasız ve dönektir; yürürken hemen uçar, ayağı kaygandır.” (KB 670)

teğük “temiz, saf”

*aķı erdi elgi yüreki **teğük***

biliglig saķınuk kör atı beğük “Eli cömert, yüreği saftı; bilgili, takva sahibi ve adı büyük biriydi. (KB 58)

tegimsiz “liyakatsiz”

tegimsiz tapuğ birle törke tegir

yarağsız yaransa kör ilke tegir “İkbale erişemeyen insan hizmeti sayesinde başköşeye geçer; liyakatsiz kişi yaranmaya çalışsa da kapı eşliğini boylar.” (KB 614)

teltük “günahkâr”

*köñülçe yoriğli ay **teltük** müne*

ayutğay seniñdin bayat bir küne “Ey kendi arzusuna göre davranan günahkâr ve kusurlu kişi, bir gün Tanrı bunun hesabını senden soracaktır.”(KB 5276)

teñsiz “denk olmama, uygunsuz olma”

ķutađmış ķiři kör saķınmış kerek

*ķamuğ **teñsiz** iştin yıramış kerek* “Mutluluğa ermiş kişinin ihtiyatlı olması, bütün yakışksız işlerden uzak durması gerekir.” (KB 726)

teñeř “denk, denk olan”

*özünke **teñeři** tutunğıl adaş*

*teñeřlig **teñeři** bile ol tudaş* “Kendine denk olanı ahabap edin; insan ancak kendisine denk olanla hem-renk olabilir.” (KB 4193)

tepsегüçi “çekemeyen, haset eden, kıskanan”

negü asğı ötrü ķiřiğ tepsemek

*ķiřiğ **tepsегüçi** soñı iglemek* “Böyle olunca insanları çekememenin ne faydası var; insanları çekemeyen kişinin sonu hastalıktır.” (KB 4255)

ters “ters; güç olan her nesne”

neçe bulğanuķ işke tegse süzer

*neçe **ters** tügün erse baķsa yazar* “El sürdüğü iş ne kadar bulanık olsun, süzölüp saflaşıp ne kadar ters düğüm varsa bir bakışla çözer.” (KB 1856)

tetiğ “zeki, akıllı”

*bir ay toldı atlığ er erdi **tetiğ***

eşitti bu çawıg itindi itig “Ay-Toldı adında zeki bir adam vardı; hükümdarın şöhretini işitti ve ona gitmek için hazırlık yaptı.” (KB 462)

tetrü “ters, yanlış”

köñül kimni sewse mün erdem bolur

ķamuğ tetrüsi oñ ķoķuzı tolur “Gönül kimi severse, onun kusuru erdem olur; bütün ters işleri doğru ve eksikleri de tam görünür.” (KB 536)

tezig “ürkek, ürkmüş”

keyik sanı devlet ķışike tezig

ķalı kelse bekle tuşa hem tizig “Mutluluğu insan için ürkek bir geyik varsay; eğer gelirse sıkı tut, ayağına köstek vur.” (KB 712)

tıdģuķı “engelleyen, engel olan”

negü tir eşitgil boğuz tıdģuķı

özi boğzına erk bolup tutģuķı “Boğazına hâkim olan ve gerektiğinde kendisini yemekten alıkoyabilen insan ne der, dinle.” (KB 4588)

tıdģ “yasak”

biri sözlegü ol toķuzı tıdģ

tıdģ söz tüpi aşı barķa yıdģ “Biri söylenebilir, dokuzu yasaktır; yasak sözler aslında hep fenadır.” (KB 999)

tınmaģuķı “durmayan, dinlenmeyen”

tilep tınmaģuķı ne bulmaz bolur

tınp yatsa arzu tilek kim bulur “Durmadañ arayanlar neler bulmaz; kim dinlenip yatarak arzusuna kavuşur.” (KB 4786)

tilwe “deli”

yayıģ tilwe devlet köñül bamağıl

tolun teg bu devlet yana irilür “Döñek ve deli devlete gönül bağlama; devlet dolunay gibidir, tekrar küçülür.” (KB 741)

tirģüķi “deren, dizen, toplayan”

ķanı ol bu dünya neñin tirģüķi

neñi birle yirde ķođı barguķı “Bu dünya malını toplayan ve malıyla birlikte yerin dibine geçen insan nerede?” (KB 4713)

tolumluğ “silahlı”

çawıķmış kür alp er yime sözlemiş

*er ödrüm kerek sü **tolumluğ** timiş* “Şöhretli, cesur ve kahraman yiğit demiş ki: Orduda seçme ve iyi silahlı yiğitler gerekir.” (KB 2337)

ton “sert, katı”

bu beglikke aşnu tüp aşlı kerek

*atım alp katığ kurç yana **ton** yürek* “Beylik için insanın ilk önce asil soydan gelmesi gerekir; bey cesur, kahraman, kuvvetli ve pek yürekli olmalıdır.” (KB 1949)

törülüg “usul bilen, soylu”

*idi yakşı aymış **törülüg** kişi*

törü bilse yalnuğ bulur tör başı “Usul bilen kişi çok güzel söylemiş; insan usul bilirse başköşeye geçer.” (KB 4604)

törüsüz “usul bilmeyen”

törüsüzlük ol bu törüçe yori

törüsüz *kişiler* *kişike çori* “Bütün bunlar usul bilmezlikten ileri gelir, usule uygun davran; usul bilmeyen kişilerin başkalarına zararı dokunur.” (KB 4603)

tul “dul”

*çığay **tul** yetimig bağa tur körü*

bularığ küdezse bolur çin törü “Yoksul, dul ve yetimleri kolla; bunları korumak kanunu doğru uygulamaktır.” (KB 5302)

tulas “benzi soluk, sarı benizli”

*tümen yılda berü tul erdim **tulas***

bu tul tonı suçlup örün keğtim as “Ben binlerce yıldan beri duldum, benzim solmuştu; bu dul giysisini çıkarıp beyaz kakımdan gelinlik giydim.” (KB 84)

tulsağ “dul kadın”

*telim ögsüzüg kör ya tul **tulsağ***

ya közsüz ya oldrum yime aksağığ “Bak, burada birçok yetim, dul, aciz, kör, kötürüm ve topal vardır.” (KB 3238)

turı “haşin, tatsız”

idi kiçki dünya turur bu çarı

*telim beg keçürdi bu kılkı **turı*** “Bu dünya çok eski yaşlı bir dünyadır; bu haşin dünya birçok beyi görüp geçirdi.” (KB 5405)

turuk “zayıf”

*boğun inçke tegdi **turuğ** semridi*

seweri beğüdi yağı yawrıdı “Halk huzura kavuştu, zayıflar semirdi; onu sevenler yükseldi, düşmanları zayıfladı.” (KB 3094)

Bu örnekte görüldüğü gibi *turuğ* kelimesinin cümledeki görevi sıfatken bu bağlamda “zayıf kişi” yerine kullanıldığı için zamir görevindedir. Buna benzer örnekler *adağlıg, alp, baz, böke, inançlıg, küçek, külüg, tusuğlı, üdiklig, yat, yawaş, yetim, yonagçı, yüzlüg* gibi kelimelerde de karşımıza çıkmaktadır.

tusuğlı “kabiliyetli, yetenekli”

kalın boğ kara baş yoriğlı telim

*telimde tilese **tusuğlısı** yok* “Hizmetkâr kılığında dolaşan kalabalık çok; bu kalabalık arasında dilediğimde bir faydalısı yok.” (KB 1622)

tuşağlıg “bukağılı, köstekli”

kişenlig küremez kerekçe yorır

tuşağlıg yıramaz tilekçe barır “Köstekli olan kaçamaz, istenildiği kadar yürür; bukağılı olan uzaklaşamaz, istenilen yere kadar gider.” (KB 316)

tügük “çatık”

*biliglig yazılmaz sakınçın **tügük***

biligsiz sewinçin küler katğura “Bilgilerin yüzü gülmez, onun yüzü daima düşünceli ve çatıktır; bilgisiz daima sevinç içinde katıla katıla güler.” (KB 6612)

tüpsüz “dipsiz”

*kişi köñli **tüpsüz** teniz teg turur*

bilig yinçü sanı tüpinde yatur “Kişinin gönlü dipsiz bir deniz gibidir; bilgi onun dibinde yatan inciye benzer.” (KB 211)

tüz “doğru, düzgün; temiz”

Burada niteleme sıfatı olarak alınan *tüz* sözcüğü, eserdeki bağlamla birlikte değerlendirildiğinde durum zarfı (bkz 6.1.1.) olarak da kullanılmıştır.

nelük tilde körksüz yoritur sen söz

*ölürün ne bildiñ aya köñli **tüz*** “Niçin böyle kötü sözler söylüyorsun; öleceğini nasıl anladın, ey temiz kalpli.” (KB 5985)

tüzük “duru, berrak”

yime yakşı aymış biliglig süzük

bođunķa bağırsak ne kōhli tüzük “Bilgili, halka merhametli, temiz ve berrak kalpli insan çok iyi söylemiş.” (KB 4464)

uğan “her şeye gücü yeten, kadir”

öküş öğdi birle tümen miñ senâ

uğan *bir bayatķa añar yok fena* “Kadir ve bir olan Tanrıya çok hamd ve binlerce sena olsun; onun için fanilik yoktur.” (KB 2)

uķuşluğ “anlayışlı, akıllı, bilgili”

ķalı ögmegü ol uķuşluğ kişig

neteg yirmegü bu uķuşsuz işig “Akıllı kişi nasıl övülmez, akılsız kişinin işi nasıl yerilmez.” (KB 1776)

uķuşsuz “akılsız”

uķuşsuz kişini kişi timegü

neçe sözlese söz yime bütmeğü “Akılsız insana insan dememeli; ne kadar söylerse söylesin ona inanmamalı.” (KB 1831)

uluğ “ulu, büyük, yüce”

munıñda uluğ pend taķı ne bolur

seniñde ozaķı öliür kōz kōrür “Senden öncekiler ölür, sen de görürsün, bundan daha büyük nasihat ne olabilir.” (KB 6432)

uluğsıg “büyüklük taslayan”

uluğsıg küwez kür kişi ol turı

küniñe ķođı ol küwezlik ķurı “Büyüklük taslayan, kibirli ve küstah adam tatsız ve sevimsiz olur; kibirlinin itibarı günden güne azalır.” (KB 1706)

umduçı “tamahkâr”

neçe me beg erse ķul ol umduçı

ķişıde ili umduçı ol tuçı “Tamahkâr biri ne kadar bey olursa olsun kuldur; tamahkâr her zaman aşağılık bir kişi olarak kalır.” (KB 2724)

uruğluğ “asil, soylu”

vefalıg bolur bu uruğluğ kişi

cefaçı bolur ol arıgsız işi “Soylu kişi vefalı olur, temiz olmayanın işi daima cefadır.” (KB 2195)

uruğsuz “asil olmayan, soysuz”

uruğsuz kişiler arıgsız bolur

arığsız vezirka yarağsız bolur “Soysuz adamlar temiz olmaz; temiz olmayan kişi vezirliğe yakışmaz.” (KB 2194)

usriğ “uyuklayan”

aya usriğ öz sen oğun yığla tınma

bayatka tapuğ kıl yok erse yoğadtım “Ey uyuklayan vücut, uyan, durma ağla; Tanrı’ya ibadet et; yoksa ben mahvoldum.” (KB 6560)

uşakçı “dedikoducu”

uşakçı kişig kılma özke yakın

ozunçığ özünğdin yırağ tut sağın “Dedikoducu kişiyi kendine yakın tutma; iftiracıyı kendinden uzaklaştır, ondan sakın.” (KB 5303)

utğuçı “yenen, yenmiş olan”

negü tir eşitgil ajun tutğuçı

kılıç baldu birle yağığ utğuçı “Ne der, dinle, dünyayı elinde tutan, kılıç ve baltayla düşmanını yenmiş olan.” (KB 2141)

uwutluğ “hayâ sahibi”

kişide talusı uwutluğ kişi

uwutluğ kişi ol kişide başı “İnsanların seçkini hayâ sahibi olanıdır; hayâ sahibi olan kişi, insanların başıdır.” (KB 2201)

uwutsuz “gözü doymaz, utanmaz”

uwutsuz kişidin yırağ tur teze

meniğdin miğ alkış uwutluğ öze “Utanmayan kişiden kaç, ırak dur; utanma sahibine benden binlerce selam.” (KB 1309)

uzun “uzun”

sağa keldim oğrap uzun yol yorıp

tilekke bu kün tegdim arzum kaçıp “Sana gelmek amacıyla uzun yollar yürüdüm; bugün arzuma kavuşup muradıma erdim.” (KB 591)

üdiklig “sevdalı”

çiçeklikte sandvaç ünün sumludı

üdiklig eşitti köñül yalğudı “Bahçede bülbül yabancı bir dilde bir şeyler söyledi; bunu duyan sevdalının gönlü tutuştu.” (KB 5972)

ülgülüg “ölçü, ölçülü”

bu yanlığ tü işler neçe ülgülüg

uluğ hacib elgi tegir belgölüg “Bu çeşit birçok ölçülü işleri, şüphesiz ki ulu hacib halleder.” (KB 2501)

üzük “kesik, yarım kalmış, tamamlanmamış”

kalı bolmasa beg sakınuk süzük

arığsız bolur barça kılkı üzük “Eğer bey takva sahibi ve temiz kalpli olmazsa, hiçbir zaman temiz ve isabetli hareket edemez.” (KB 1987)

vefalıg “vefalı, sadık”

bilir sen ajunda bu ögdi öküş

vefalıg kişike bolur ay küsüş “Bilirsın ki, dünyada vefalı kişiler çok takdir edilir ve alkışlanır, ey aziz.” (KB 5764)

vefasız “vefasız”

vefasız ajunka köñül bamağıl

cefa kılğa ahır bolu birmegil “Vefasız dünyaya gönül bağlama, ona uyma, sonunda o sana cefa edecektir.” (KB 5297)

yağgun “yaygın, taşan”

begig hoşnı kılma ya yağgun ögüz

hişarka yakın turma ay köñli tüz “Beye veya taşan nehre komşu olma; hisara yakın durma, ey dürüst kalpli.” (KB 4546)

yağılıg “düşman sahibi, düşmanı olan”

yağı kılma özke kişig bilmedi

yağılıg kişiler sewinç bulmadı “İnsanları bilmeyerek kendine düşman etme; düşmanı olan insanlar sevinç yüzü görmezler.” (KB 4187)

yağısız “düşmansız, düşmanı olmayan”

yağı birle tegşip er atı beğür

yağısız kişi atı kopmaz yatur “İnsanın adı düşmanla çarpışa çarpışa büyür; düşmansız kişinin adı yükselmez, yerde kalır.” (KB 3419)

yalım “sarp, dik, yalçın”

kimin bolsa koldaş adaşı telim

anın arkası bek kıya ol yalım “Kimin arkadaşı ve dostu çoksa o arkasını sağlam ve yalçın bir kayaya dayamış demektir.” (KB 1698)

yağı “yeni”

telim arttı ilde yağı kend uluş

ilic k znaki toldi altun k m    “Memlekette yeni Şehir ve kasabalar  o aldı; hükümdarın hazinesi altın ve g m    ile doldu.” (KB 1043)

ya sa u ı “kiskanana, kiskan   ”

a ı ke ti harir  z     rtti öz

sini ya sa u ı körüp kamdı k z “Sırmalar giydin, vücudunu ipeklerle  rtt n; kiskanana’nın gözleri sana bakıp kama tı.” (KB 5799)

yap  ı “yapan, yapıcı”

kana ol bu dünya tilep tut  ı

 zi e temür kend tura yap  ı “Dünyayı isteyip eline alan ve kendisine demirden Şehir ve kale yaptıran kişi nerede?” (KB 4710)

yara sız “faydasız”

sana men ayayın yara sızları 

yara sız a yakma yori il ari  “Ben ho lanmadı ım Şeyleri sana söyleyeyim; sen onlara yaklaşma, temiz olmaya  alı .” (KB 847)

yara ık “uygun, münasip”

kişi y lk  birle adırtı bu ol

tadu a yara ık yise ay oğul “ nsan ile hayvan arasındaki fark, doğaya uygun Şeyleri yemekle belli olur, ey oğul.” (KB 4635)

yaruk “aydınlık, parlak”

k r arslan a ok ar bu begler  zi

bu ursa keser ba  ay bilgi yaruk “Beyler arslana benzer, ey parlak bilgili hiddetlenirsen, ba ını koparırlar.” (KB 784)

ya lı  “zararlı”

bu ya lı  kişi ol kişi ya lı ı

kişi ya lı ın sen ya ı bil ya ı “ nsanların zararlısı böyle kişilerdir; zararlı kişileri sen daima kendine düşman bil.” (KB 5304)

ya lı  “ya lı, genç olmayan”

negü tir eşitgil  r   ba lı  er

ajunu  ke  rmi  uzun ya lı  er “Ak saçlı, dünya g rm    ve ya  ya amı  insan ne der, dinle.” (KB 5085)

ya ut “gizli”

taşın k rmegil sen ay ilic ki i 

*kişinin için kör **yaşutluğ** işig* “Ey hükümdar, sen insanın dışına bakma; insanın içine, onun gizli (/gizlilik) emellerine bak.” (KB 5109)

*KB’de iki beyitte geçen **yaşut** kelimesi geçtiği diğer beyitte zarf görevindedir:*

*ana oğrılık suw alınsa **yaşut***

oğul toğsa andın bolur ilke yut “Eğer ana hırsızlık suyunu gizlice alır ve bundan bir oğul doğarsa o memleket için bir âfet olur.” (KB 5768)

yat “yabancı”

yatığ edgü tutsa yarur er közi

ümeg edgü tutsa yağıldı sözi “Yabancıya karşı iyi davrananın yüzü güler; misafirlere iyi davrananın şöhreti yayılır.” (KB 496)

yatğuçı “yatan”

tilegli yügürgü kerek tınmadı

*tınıp **yatğuçılar** tilek bulmadı* “Arayan kişi dinlenmeden koşmalı; dinlenerek yatanlar aradıklarını bulamadılar.” (KB 4784)

yawaş “yumuşak huylu”

isizlerke kaşığ kerek korksalar

yawaşlarkâ edgü kerek sewseler “Kendisinden korkmaları için kötülere karşı heybetli görünmesi, sevmeleri için de yumuşak huylulara iyi davranması gerekir.” (KB 2299)

yawlağ “kötü, fena”

*telim boldı ilde bu **yawlağ** kişi*

yawaş boldı satgağ kötürmez başı “Memlekette fena adamlar çoğaldı; halim insanlar ayak altında kaldı, başlarını kaldıramıyorlar.” (KB 6453)

yawuz “kötü”

*kişide **yawuzrağı** yalğan bolur*

***yawuzda yawuz** va’de kıyğan bolur* “Yalancı, insanların kötüsüdür; kötülerin kötüsüye verdiği sözünden dönendir.” (KB 5077)

yayığ “dönek, dönek huylu”

yayığ dünya sindin ewürse yüzi

kerek bolgu edgü turur ay kozı “Dönek dünya senden yüz çevirirse, ey kuzum, ordan beraberinde götüreceğin tek şey yaptığın iyiliklerdir.” (KB 5925)

yazuğluğ “suçlu, günahkâr”

beg alçaķ kerek bolsa köñli açuķ

yazuķluę *ķiřidin keķürse yazuķ* “Bey mütevazı ve alçaķgönüllü olmalı, suçlu ķiřilerin de suçunu affetmeli.” (KB 2122)

yazuķsuz “suçsuz, günahsız”

ķiři barça yazuķ kılur az öķüř

yazuķsuz *ķiři bu ajunda ķüsüş* “Her insan az çok günah işler; günahsız insan bu dünyada nadirdir.” (KB 5983)

yetim “yetim, babası ölmüş ķiři”

çığay tul yetimig suyurķaęlı yok

ajun tegşürüldi tañırķaęlı yok “Yoksul, dul ve yetimlere şefkat gösteren yok; dünyayı başka bir kalıba koydular da hayrete düşen yok.” (KB 6487)

yetiz “geniş, enli”

kimin erdemi bolsa aşlı ağı

yetiz *il ķiřisi ol erke yağı* “Kim erdemli ve asil nesepli olursa, memleketin her yanında birçok ķiři ona düşman olur.” (KB 3416)

yıparsığ “misk gibi”

yıparsığ kara başķa kafur aşudum

tolun teg tolu yüz ķayuķa ilettim “Misk gibi kara başıma kâfur örttüm, dolunay gibi dolgun yüzü nereye götürdüm?” (KB 6530)

yig “yeğ, iyi, daha iyi”

neçe me ķul erse közi toķ beg ol

suķ öz beglikindin bu ķulluķ yig ol “Gözü tok olan, kul olsa bile beydir; cimrinin beyliğinden bu kulluk daha iyidir.” (KB 2619)

yiglik “çiğlik, çiğ olan”

közi suķ ķiřinin ķılınçı yig ol

ķılınç yigliki erke teñsiz ig ol “Aęgözlü ķiři çiğ tavırlı olur; çiğ tavır insana yakışmayan bir hastalıktır.” (KB 2848)

yigit “genç, yiğit”

Genç, yiğit, delikanlı vb. sözcükler insana ait birer nitelik olduğu için *yigit* kelimesi *Niteleme Sıfatları* kategorisinde yer almaktadır. Beyitlerde *yigit* sıfatı aslında *yigit (insan)*’ı kastetmektedir.

sewinçin yoriğlı ay edęü yigit

sözümni yawa kılma köñlün eşit “Ey sevinç içinde ömür süren iyi genç, sözümü yabana atma, gönülden dinle.” (KB 359)

yimişsiz “meyvesiz, meyvesi olmayan”

uğuşsuz kişi ol yimişsiz yıgaç

yimişsiz yıgaçığ negü kılsun aç “Akılsız kişi meyvesiz ağaç gibidir; aç insan meyvesiz ağacı ne yapsın.” (KB 2455)

yinçge “ince”

törü hem toku öñdi yinçge tapuğ

uluğ hacib itse açar yol kapuğ “Kanun, usul ve örfü yerine getirmek ince bir iştir; ulu hacib bunu düzenleyerek yol ve kapıları açar.” (KB 2490)

yinçkelig “çok ince olan”

köni yol tutayın tise yinçkelig

boğuzuğ arıtgu ay kılkı silig “İncecik olan doğru yolda yürümek istersen, önce yediğinin helal olmasına dikkat et, ey temiz kalpli.” (KB 4407)

yinçülüg “inci dolu, incili”

bu begler teñiz ol tüpi yinçülüg

teñizke yağıuğlı bayuğu kerek “Beyler dibi inci dolu bir denizdir, denize yakın duran zenginleşmelidir.” (KB 5356)

yiti “keskin”

haciblikka aşnu bu on neñ kerek

yiti köz kulağ sak köñül kiñ kerek “Haciblik için önce şu on şey gerekir; keskin göz, delik kulak, geniş gönül...” (KB 2487)

yiti kelimesinin sıfat görevinde kullanılmasının yanı sıra zarf görevinde kullanıldığı beyitler de bulunmaktadır:

yumuşka irig bolsa yügrü turu

kulağ köz yiti tutsa aşru körü “Her işi süratle ve vaktinde yapmalı; işine iyice dikkat ederek gözü kulağı keskin tutmalı.” (KB 4040)

yoñağçı “gammaz, arabozucu”

neçe keğ beg erse uğuşluğ oduğ

yoñağçı yakın bolsa tegrür yoğuğ “Ne kadar akıllı ve uyanık bey olursa olsun, kendisine yaklaşan gammazın zararından kurtulamaz.” (KB 5864)

yoriğa “rahvan, yürüyen (at)”

yayılmaz yoriğa keweldin tüşüp
edersiz yıgaç mingü munluğ bolup “Sarsmayan, rahvan küheylan attan inip
acizlik içinde, eyersiz bir ağaca bineceksin.” (KB 1428)

yorık “akıcı; huy, hareket”

kalı mundağ erse yorık utru ur

yorık *utru ursa kişig yoqlatur* “Mademki böyledir, sen açık dil kullan; dil
açık olursa kişiyi yükseltir.” (KB 175)

yorıklıg “salahiyetli, yetkili”

aya kiñ yorıklıg boğun öktemi

ölüm yetgelir terk otı kıl emi “Ey insanlara geniş yetkisiyle hükmeden kişi,
ölüm yetişmek üzeredir, çabuk bir çaresine bak.” (KB 6167)

yunçig “düşkün, kötü, zayıf”

ayur ay bağırsak idim sen uluğ

ağır kıldıñ ilde bu yunçig kuluğ “Ey merhametli rabbim, dedi, sen
büyüksün; bu zayıf kulunun memlekette itibarını yükselttin.” (KB 3117)

yuwğa “zayıf”

negü tir eşitgil böke yawğusı

bayusa baş egmez boğun yuwğası “Böke yavgusu ne der, dinle; en zayıf
insan bile zenginleşirse ferman dinlemez olur.” (KB 5523)

yuwğa “yufka; zayıf, ince”

boğun köñli yuwğa küdeşmeki sarp

köñül sınsa haşmı bayat ‘adili tap “Halkın gönlü yufkadır, onu korumak
güçtür; burada gönül kırılırsa, ilahi adaletle karşılaşır; buysa yeterlidir.” (KB 3351)

yüksek “yüksek, engin”

negü tir eşitgil ay bilgi teñiz

uquşluğ amul köñli yüksek eđiz “Bilgisi deniz gibi geniş, akıllı ve gönlü
çok yüksek olan insan ne der, dinle.” (KB 4998)

yüreklig “yürekli, yiğit, cesur”

yüreklig yüreksizke bolsa başı

yüreklig bolur ötrü tegme kişi “Yürekli kişi yüreksizlerin başına geçer ve
herkes ondan yürek bulur. (KB 2045)

yüreksiz “korkak”

*yağıda kereksiz **yüreksiz** kişi*

***yüreksiz** kişi ol tişiler işi* “Savaşta yüreksiz kişiler gereksizdir; yüreksiz kişiler kadınlara benzer.” (KB 2283)

yüzlüg “yüzlü”

*isig **yüzlüg** ol kör kamuğka sewüg*

kişilerke andın asıglar ülüg “Sıcak yüzlüdür, herkes için sevimlidir; insanlar ondan fayda görür.” (KB 1854)

KB’de geçen renk isimleri niteleme sıfatı olarak da görev yapmaktadır. Bu isimler, *Renk İsimleri* adlı başlık altında toplanmıştır (bkz. 2.2.4.).

4.1.2. İşaret Sıfatları

“İşaret sıfatları nesneleri yerlerine işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir” (Ergin, 1988: 294).

bu “bu”

ay erklig uğan meñü muñsuz bayat

*yaramaz seniñdin adınka **bu** at* “Ey kuvvetli, kadir, ölümsüz ve gönlü tok Tanrı, senden başkasına bu ad yakışmaz.” (KB 6)

*tözü neñke yetti **bu** erkliglikñ* “Bu kudretin her şeye hakimdir.” (KB 9)

*ay muñsuz idim sen **bu** muñluğ kuluğ*

suyurkap keçürgil yazukın kamuğ “Ey gönlü tok rabbim, sen bu muhtaç kulunun bütün günahlarını şefkatle affet.” (KB 28)

*negü tir eşit **bu** sınamış kişi*

başında keçürmiş yetürmiş yaşı “Tecrübeli, başından çok iş geçmiş ve yaşını başını almış bir kişi ne der, işit.” (KB 426)

ol “o”

sini men okıdım eñ aşnuķı kün

*ağırlık bile birdim **ol** kün orun* “Geçen gün seni çağırdım, sana itibar gösterdim ve yer verdim.” (KB 793)

uş bu “bu, işte bu”

*biligligke sözledim **uş bu** sözüm*

biligsiz tilini bilümez özüm “Bu sözümü bilgili için söyledim, bilgisizin dilini ben de bilmem.” (KB 202)

*körü barsa yaķşı ayur **uş bu** söz*

sınayp sözlegüçi ıduğ kutluğ öz “Aziz ve mübarek bir insanın sınavıp söylediği şu söz, dikkat edilirse, çok yerindedir.” (KB 433)

uş ol “o, işte o”

ķayı neñ kız erse uş ol neñ küsüş

küsüş neñ tilep bulmaz emger öküş “Hangi şey nadirse o şey azizdir; insan aziz olan bir şeye sahip olmak için çok zahmet çeker de yine elde edemez.” (KB 565)

4.1.3. Sayı Sıfatları

“Sayı sıfatları nesneleri sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar da tabii tek başlarına sayı isimleridir. Ancak nesnelerin önünde sayı sıfatı gibi kullanılırlar”(Ergin, 1988: 294).

4.1.3.1. Asıl Sayı Sıfatları

altmış “altmış”

yaşın erse altmış ödüñ erse kış

isig işke tutğıl soğık kılma iş “Yaşın altmış ve vaktin de kışsa, sıcak şeyler kullan; soğuk şeylerle arkadaşlık etme.” (KB 4625)

bir “bir”

ķişi edğülükke sewüg can birür

bir *edğü yanutı on edğü kılur* “Kişi iyiliğe karşılık aziz canını verir; bir iyiliğe karşı on iyilik yapar.” (KB 2980)

Eserde sıklıkla karşılaşılan *bir* sözcüğü, eserde farklı görevlerde kullanılmıştır. Bu kullanımlar, çalışmada detaylı bir şekilde belirtilmiştir. *bir* sözcüğünün anlamca genişlediği de tespit edilmiş ve bu anlamlara ait beyitler aşağıda listelenmiştir:

a. bir sözcüğünün, “**bir olma, aynı, eş**” anlamında kullanılması:

ķarın toğsa arpa ya halva bir ol

ķalur barça artıp tulur kirgü yol “Karin doyarsa arpa ve helva birdir; hepsi artar kalır, gireceği yol tıkanır.” (KB 3611)

b. bir sözcüğünün, “**birlik, birlikte, beraber**” anlamında kullanılması:

tilekim bu oķ men bile bolsa men

elig bir kılıp keğ tapuğ kılsa men “Benim dileğim onunla birlikte çalışmak, elbirliğiyle daha iyi hizmet etmektir.” (KB 3884)

c. **bir** sözcüğünün, genelde *tağı* sözcüğüyle “**bir de**” anlamında kullanılması:

seniñ canıñı bir bağırsak idi

maña birsü kağgun mini koğmadı “Bir de merhametli rabbim, senin yerine, benim canımı alsaydı da bana bu acıyı göstermeseydi.” (KB 1231)

d. **bir** sözcüğünün, “**herhangi bir gün**” anlamında kullanılması:

muñadıp ayur bir kün oldrup özi

beğük iş bu beglik işi hem sözi “Bir gün tek başına otururken, kederli kederli şöyle der: Bu beylik işi ve emir vermek meselesi büyük iştir.” (KB 420)

e. **bir** sözcüğünün, “**aynı, benzer**” anlamında kullanılması:

yıparlı biligli teñi bir yañı

tutup kizlese bolmaz özde öñi “Misk ve bilgi birbirine benzer; insan bunları yanında gizli tutamaz.” (KB 311)

f. **bir** sözcüğünün, “**sadece, yalnız**” anlamında kullanılması:

ay ilig bu karşı bu ordu orun

saña tegmişi bir tüşün ol körün “Ey hükümdar, bu köşk, bu saray, bu taht senin için, dikkat et, yalnızca bir durak yeridir.” (KB 5176)

g. **bir** sözcüğünün, *tip* sözcüğüyle birlikte “**aynı, eşit**” anlamında kullanılması:

iki türlüğ ol kör bu isiz yime

ikigüni bir tip isizke sama “Kötü insan da iki türlü olur; bunların ikisini de aynı derecede kötü sayma.” (KB 875)

biş “beş”

özün kolsa iki ajun begliki

bu biş işke yakma bu ol yigliki “Eğer her iki dünyanın beyliğini de istiyorsan, sen şu beş işe yaklaşma; en iyisi budur.” (KB 1432)

elig “elli”

otuz yıgmışın yandru aldı elig

negü kılğay altmış tegürse elig “Otuzun yığdığını elli geri aldı, altmış elini değdirirse ne yapacağım?” (KB 368)

iki “iki”

*apañ **iki ajun** kolur erse sen*

otı edğülük kılur erse sen “Sen her iki dünyayı arzu ediyorsan, bunun çaresi iyilik yapmaktır.” (KB 226)

*ölümde basa kör **iki yol** küder*

ikide kayu erki bargu yolum “Ölümden sonra insanı iki yol bekler; acaba bu ikisinden hangisi benim yolum olacaktır.” (KB 6179)

Sayı sıfatı olarak kullanılan *iki*, eserdeki bazı beyitlerde *bu iki* biçiminde, “ikisi, bu ikisi” anlamlarında, belirsizlik zamiri olarak kullanılmıştır. Bu kullanım, çalışmada madde başı olarak belirtilmeyip, *Dizin* kısmında da *bu* ve *iki* kelimelerine ait madde başı altında ifade edilmiştir:

biligsizke bilgi kılınçı yağı

*ağın bolmasa tap **bu iki** çoğı* “Bilgisizin düşmanı kendi bildiğı ve yaptığıdır; başka düşmanı olmasa bile, bu ikisinin sıkıntısı yeterlidir.” (KB 318)

kırk “kırk”

*kimin **kırkta** keçse tiriglik yılı*

esenleşti erke yigitlik tili “Kimin yaşı kırk geçerse, gençlik insana ‘Allaha ısmarladık’ der.” (KB 364)

miñ “bin”

*tirilsüni terken kutı **miñ** kutun*

yalınsunı körmez karağı otun “Devletli hükümdar bin mutlulukla yaşasın; çekemeyenlerin gözleri ateşte yansın.” (KB 121)

on “on”

*şükür kılsa ni‘met biri **on** bulur*

*biri **on** bolup kör ewi neñ tolur* “İnsan şükrederse, nimetin biri on olur; biri on olur ve evi mal ile dolar.” (KB 759)

on iki “on iki”

***on iki** ükek ol bularda ağın*

kayu iki ewlig kayu birke in “Bunlardan başka bir de on iki burç vardır; bunlardan bazısı iki evli, bazısıysa tek evlidir.” (KB 138)

on iki miñ “on iki bin”

sınamış yağıçı kişi teñlemiş

on iki miş *er sü öküş sü timiş* “Tecrübeli savaş adamı karşılaştırmış ve on iki binlik ordunun büyük kuvvet olduğunu söylemiştir.” (KB 2334)

on sekiz “on sekiz”

tükel on sekiz ayda aydım bu söz

ödürdüm adırdım söz ewdip tire “Bu sözleri tam on sekiz ayda söyledim; sözleri toplayıp derleyerek seçtim ve ayırdım.” (KB 6624)

otuz “otuz”

otuz yıgmışın yandru aldı elig

negü kılğay altmış tegürse elig “Otuzun yığdığını elli geri aldı, altmış elini değdirirse ne yapacağım?” (KB 368)

otuz iki “otuz iki”

otuz iki tişim örün yinçüler

üzüldi yipi kör saçıldı birer “Otuz iki dişimin, bu beyaz incilerimin ipi koptu ve onlar da birer birer döküldü.” (KB 5640)

sekiz “sekiz”

bularda eñ üstün sekentir yorır

iki yıl sekiz ay bir ewde kalır “Bunlardan en üstte Sekentir [Satürn] dolaşır; bir burçta iki yıl sekiz ay kalır.” (KB 131)

toğuz “dokuz”

yaşık örledi yirde koptı toğı

yağa keldi aşnu toğuz al tuğı “Güneş yükseldi, yerden toz kalktı; dokuz al tuğı yaklaşmaya başladı.” (KB 4893)

tört “dört”

bu tört iş maña tört tadu teg turur

tüzülse tadu çın tiriglik bolur “Bu dört sahabe benim için dört unsur gibidir; unsurlar denkleşirse, gerçek hayat vücuda gelir.” (KB 60)

tört yüz “dört yüz”

yıl altmış iki erdi tört yüz bile

bitiyü tükettim bu söz ülgüle “Yıl dört yüz altmış ikiydi, bu eseri yazıp tamamladım.” (KB 6495)

tümen miñ⁵⁵ “bir milyon, binlerce”

*öküş ögdi birle **tümen miñ** senâ*

uğan bir bayatka añar yok fena “Kadir ve bir olan Tanrıya çok hamd ve binlerce sena olsun; onun için fanilik yoktur.” (KB 2)

üç “üç”

*üçi yazkı yılduz **üçi** yaykı bil*

*üçi küzki yılduz **üçi** kışkı bil* “Bil ki, bunlardan üçü bahar yıldızı, üçü yaz, üçü güz ve üçü de kış yıldızıdır.” (KB 142)

yiti “yedi”

törülüg bu begler yok erse tirig

*bayat buzğay erdi **yiti** kat yirig* “Bu kanun koyan beyler hayatta bulunmasalardı, Tanrı yedi kat yerin düzenini bozmuş olurdu.” (KB 3464)

yüz “yüz”

asığlıg kumarı kişike söz ol

*kumarı sözüg tutsa asğı **yüz** ol* “İnsan için faydalı miras sözdür; miras kalan sözü tutmanın yüz faydası vardır.” (KB 1469)

yüz miñ “yüz bin”

muni birdiñ emdi maña sen ‘ata

*kılur men munıñ şükri **yüz miñ** kâta* “Onu sen ihsan ettin bana; bunun için yüz bin defa şükrederim sana.” (KB 3058)

4.1.3.2. Sıra Sayı Sıfatları

bişinci “beşinci”

bu törtünç yawuz begke arkuğ kılınç

bişinci yarağsız bu yalğan erinç “Bey için fena olan şeylerin dördüncüsü inatçılıktır; yakışmayan bu şeylerin beşincisi de şüphesiz yalancılıktır.” (2062)

ikinç / ikinçi “ikinci”

ikinçi eligde ne ol bu biçek

⁵⁵ *tümen miñ* biçimi, eserin *Dizin* kısmında ayrı madde başı altında, *tümen* ve *miñ* maddesinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Fakat bu iki kelime, metinden hareketle, birlikte ele alındığında “bir milyon, binlerce” anlamı ortaya çıkmaktadır. Çalışmada, bu anlamı belirtmek için, *tümen miñ* kelimesi tek bir başlık olarak verilmiştir. Çalışmanın *Dizin* kısmında ise iki ayrı başlık olarak belirtilmiştir.

muni ma özüüm yetrü bilgü kerek “İkincisi elindeki bu bıçak da nedir; benim bunu da iyice bilmem gerekir.” (KB 788)

ikindi⁵⁶ “ikinci”

nü kılsun er at bir ikindi bile

yawa kıлма mini sewinçim tile “Hizmetkârların birbirleriyle olan ilişkilerini yola koy; beni meşgul etme, mutluluğumu dile.” (KB 5851)

törtinç / törtünç “dördüncü”

bu törtünç kerek alçı hile bilir

bu hile bilir erke arslan ulır “Dördüncüsü hile ve kurnazlık yollarını bilmeli; çaresini bulan kişiye arslan bile baş eğer.” (KB 2327)

üçünç / üçünçi “üçüncü”

üçünçi yağıka yağı bolsalar

seweriñ kim erse anı sewseler “Üçüncüsü senin dostuna dost, düşmanına düşman olmalıdırlar.” (KB 5582)

4.1.3.3. Üleştirme Sıfatları

birer “birer”

öküş sözleme söz birer sözle az

tümen söz tüğünün bu bir sözde yaz “Sözü çok söyleme, az ve birer birer söyle; binlerce sözün düğümünü bu bir sözde çöz” (KB 172)

miñer “biner”

negü er bolur kör miñ er duşmanı

miñer sözlemese küniñe anı “Bin tane düşmanı olup da hakkında her gün bin defa konuşulmayan insana insan denir mi?” (KB 3421)

4.1.4. Soru Sıfatları

“İsimleri soru şekli ile niteleyen veya belirten kelimelerdir” (Hacıeminoğlu, 2013: 63).

ķayu “hangi, ne, kim”

⁵⁶ Kabalcı Yayınları’nda (2006) çıkmış KB’in *Dizin* kısmında “ikindi” olarak verilen bu kelimenin, eserde geçen anlamı “ikinci kişi”dir. Çalışmada kullanılan Karahanlı Türkçesine ait *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü* ve *Karahanlı Türkçesinin Sözlüğü* adlı kaynaklarda “ikindi” anlamının yanında “ikinci kişi” anlamı da yer almaktadır. Çalışmada bu kelime “ikinci kişi” anlamıyla *Sıra Sayı Sıfatı* olarak değerlendirilmiştir. Kelimenin cümledeki görevi zamirdir.

ķayu işke iwse uzar kiķ ķalur

iwe ķılmıř işler öķünçlüğ bolur “Hangi işte acele edilirse, o iş uzar ve gecikir; acele yapılan işler pişmanlıkla neticelenir.” (KB 556)

ne “ne, nasıl”

ayur ay oğul kördüñ emdi mini

ne *ķalin barır men unıtma mını* “Ey oğlum, dedi, işte beni görüyorsun; ben ne halde gidiyorum, bunu unutma.” (KB 1501)

neķe “nice, ne kadar, kaç, nasıl”

neķe keğ kişi bolsa özke yakın

özinde bağırsak bolur mu saķın “Ne kadar iyi ve yakın biri olursa olsun, düşün, kişiye başkası kendisinden daha candan olabilir mi?” (KB 517)

4.1.5. Belirsizlik Sıfatları

Nesneleri belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Nesnelerin bilhassa sayılarını, miktarlarını, hangisi olduğunu belirsiz bir şekilde ifade ederler (Ergin, 1988: 299).

barķa “bütün, hepsi”

Belirsizlik bildiren *barķa* kelimesi, hem belirsizlik sıfatı hem de belirsizlik zamiri olarak görev yapmaktadır. Çalışmada belirsizlik zamirleri ayrı bir başlık altında toplanmıştır (bkz. 5.1.5.).

küsemiş ayu birdi barķa sözün

ne erdi tileki kim ermiş özin “Küsemiş onun bütün söylediklerini, dileğinin ne ve kendisinin kim olduğunu bir bir anlattı.” (KB 508)

eşitti bu ay toldı barķa sözüğ

ayur serneyin men tutayın özüğ “Ay-Toldı bütün bu sözleri dinledi: o halde ben sabredeyim ve bekleyeyim, dedi.” (KB 558)

ķok “ķok”

ķazine nerek köp er at ķok kerek

begi bay kereksiz boğun tok kerek “Hazine neye gerek, ķok asker gerek; beyin zenginliğı gereksiz, halk tok olmalı.” (KB 3031)

hiķ “hiķ”

biligsiz bile hiķ sözüm yok meniñ

ay bilge özüm uş tapuğķı seniñ “Benim bilgisize hiçbir sözüm yoktur; ey bilge, ben senin kulunum.” (KB 203)

kaç “kaç, birkaç”

yarayın tise sen maña belgölüg

bu **kaç** neñ özüñdin yırat ay külüg “Sen gerçekten benim işime yaramak istiyorsan, bu birkaç şeyi kendinden uzak tut; ey namlı insan.” (KB 852)

ķamuğ “bütün, hepsi, her”

Belirsizlik bildiren **ķamuğ** kelimesi, hem belirsizlik sıfatı hem de belirsizlik zamiri olarak görev yapmaktadır. Çalışmada belirsizlik zamirleri ayrı bir başlık altında verilmiştir (bkz. 5.1.5.).

başı erdi öñdün ķamuğ başçıkā

kiñin boldı tamğa ķamuğ sawçıkā “O bütün rehberlerin önünde baştı; sonra da bütün habercilerin sonuncusu oldu.” (KB 45)

ķamuğ eğgölükke neñ ol yolçısı

ķamuğ iğ toğāka neñ ol emçisi “Her türlü iyiliğe yol gösteren şey varlıktır; her türlü hastalığı tedavi eden şey varlıktır.” (KB 3979)

köp “çok”

basutçı kerek barça işte bilin

bu beglik işiñe taķı **köp** kılın “Bil ki, her işte yardımcı gereklidir; beylik işindeyse, daha çok yardımcı edinmeye bak.” (KB 430)

tegme “her, bir bir, türlü türlü”

ķişıke kerek tegme yirde biliş

biliş birle itlür ķamuğ türlüğ iş “Kişiyi her yerde tanıdık gerekir; her türlü iş tanıdık aracılığıyla yoluna girer.” (KB 497)

tözi / tözü “bütün, hep, tamamen”

Kelimenin kökü olan *töz* sözcüğünün anlamı, “kök, asıl, unsur”dur. Eski Uygur Türkçesinde de rastladığımız ve KB’de de görülen *tözü* kelimesi ise “bütün, hep, tamamen” anlamındadır. Bu anlama ve cümle içindeki görevine istinaden bu sözcüğün, KB’de belirsizlik sıfatı veya belirsizlik zamiri (bkz. 5.1.5.) görevinde kullanıldığı kanaatindeyiz. Aşağıda bu kelimenin belirsizlik sıfatı göreviyle kullanıldığı beyitler sıralanmıştır:

törüttü tilek teg tözü ‘alemiğ

yaruttı ajunkā kūniğ hem ayığ “Bütün âlemi dilediği gibi yarattı; dünya için güneş ve ayı aydınlattı.” (KB 125)

bu saklık oduqluk bu il işiñe

tözü *asğı boldı uzun yaşıña* “Devlet işindeki bu tedbir ve uyanıklık, devletin uzun yaşaması için hep faydalı olmuştur.” (KB 440)

tük “çok, fazla”

ne teñsiz ölüm sen ay yawlaķ ölüm

*tusulmaz saña itse **tük** miñ tolum* “Ey kötü ölüm, sen ne eşi benzeri olmayan bir şeysin, yüz binlerce silahın sana karşı bir tek faydası yoktur.” (KB 1537)

tükel “tüm, tamamen, hep, bütün”

*bu iki birikse bolur er **tükel***

tükel *er ajunuğ tamam yir **tükel*** “Bu ikisi bir kimsede toplanırsa, o tam insan olur; tam insan dünyanın bütün nimetlerine ulaşır.” (KB 225)

*ajunķa badı kör **tükel** kut qurı*

ķozı birle ķatlıp yorıdı böri “Bak, dünyaya tam bir mutluluk kuşağı bağladı; kurt ile kuzu bir arada yaşadı.” (KB 461)

tümen “çok, fazla”

öziñe bakıp aydı men me bu kün

tümen *erdemim birle ilde burun* “Bir gün kendisine bakarak şöyle dedi: Ben de bugün, sayısız erdemimle memleketin ileri gelenlerindenim.” (KB 466)

V.BÖLÜM ZAMİRLER

5.1. Zamirler

Zamirler nesneleri temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir. Zamirler temsil ettikleri veya gösterdikleri nesnelerin gerçek karşılıkları olmadıkları için, ancak o nesnelerin ilk ve gerçek isimlerinin yerini geçici olarak tuttukları için tek başlarına bir şey ifade etmezler. Yani zamirlerin tek başlarına kelime olarak manaları yoktur.

Zamirlerin kelime yapımı bakımından elverişli olmadığını belirten Ergin, zamirlerin çok az sayıda yapım eki kabul ettiklerini belirtir. Zamirlerin diğer isimlerden farkını da çekim sırasında kök değiştirmeleri olarak ifade eder. Türkçe eklemeli bir dil olduğu halde, diğer bütün kelimelerde ekler kökleri değiştirmeden onlara eklendiği halde zamirlerin çekiminde köklerde değişiklikler olduğunu fakat bunun bütün çekimlerde değil, bir kısmının çeşitli çekimlerinde görüldüğünü vurgular (Ergin, 1958: 235-236).

5.1.1. Şahıs Zamirleri

Varlıkları şahıslar halinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimelerdir (Ergin, 1988: 237).

1. Teklik Şahıs Zamiri

men “ben”

*ḥacib aydı aṣnu **maḥa** kelsüni*

*köreyin anı **men mini** körsüni* “Hacib dedi ki: Önce o bana gelsin, onu bir göreyim ve o da beni görsün.” (KB 509)

*erej **minde** emgek **meniḏdin** tezer*

*sewinç **minde** saḳınç **maḥa** yol azar* “Huzur bendedir, sıkıntı benden kaçır; sevinç bendedir, üzüntü bana yol bulmaz.” (KB 677)

sen ök sen saḳınçım barır men muḥun

*kiçiglikte **minsiz** kalır sen bu kün* “Tek düşüncem sensin, bu endişeyle gidiyorum; sen bugün küçük yaşıta, bensiz kalıyorsun.” (KB 1216)

men sözcüğü, eserde *min* biçiminde de geçmektedir. Aynı kelimenin farklı imlayla ifade biçimleri olduğu için bu kelimeyi, *men* başlığı altında vermeyi uygun bulduk. Dizin kısmında ise bu iki imla biçimini ayrı ayrı madde başı olarak ele aldık.

2. Teklik Şahıs Zamiri

sen “sen”

*ķamuğ **sen** törüttün ne erselerig*

*yoķađur ne erse **sen** ök **sen** tirig* “Her varlığı sen yarattın, varlık yok olur, baki kalan yalnız sensin.” (KB 14)

*maņa köz ķulaķ **sen** işimni ķamuğ*

***seni**ñdin tiler *men* aç a bir ķapuğ* “Sen benim gözüm kulağımsın; her işle senin meşgul olmanı istiyorum, bütün işleri sen hallet.” (KB 6349)

3. Teklik Şahıs Zamiri

ol “o”

*orun **ol** törütti orun yoķ aņar*

anıñsız orun yoķ bütün bol muņar “Yeri o yarattı, onun için yer söz konusu değildir; şunu bil ki, onsuz da yer yoktur.” (KB 19)

*oķıçı **ol** erdi bayattın saņa* “O sana Tanrı tarafından gönderilen davetçiydi.” (KB 36)

bu ay toldı kirdi köründü söküp

*açıldı ilig köñli **ol** yüz körüp* “Bu Ay-Toldı huzura girip diz çöktü; onun yüzünü görünce, hükümdarın açıldı gönlü.” (KB 581)

1. Çokluk Şahıs Zamiri

biz “biz”

negü tir eşit emdi bilge tetig

*özi bardı ķođtı **bizi**ñe bitig* “Şimdi dinle, kendi gitmiş, fakat bize eserini bırakmış zeki ve bilge kişi ne der.” (KB 755)

***bizi**ñde usalraķ ağın kim bolur*

*yazuķ **biz** ķılurmız du ‘a ol ķılur* “Bizden daha gafil kim olabilir; günahı biz işleriz, o ise bizim için dua eder.” (KB 5837)

2. Çokluk Şahıs Zamiri

siz “siz”

*sini **siz** tiseler anı **siz** tigil*

taķı anda yigrek yanut sözlegil “Sana ‘siz’ diyenlere sen de ‘siz’ tabirini kullan; karşılık verirken daima karşıdakinden daha nazik davran.” (KB 4310)

3. Çokluk Şahıs Zamiri

olar “onlar”

***olar**ķa yime bar küdeşgil köñül*

*sewindür **olar**nı sewin ay oğul* “Onlara git, gönüllerini kırma; onları sevindir ve kendin de sevin, ey oğul.” (KB 4582)

5.1.2. İşaret Zamirleri

“Bunlar işaret etmek, göstermek suretiyle nesneleri karşılayan kelimelerdir. İşaret zamirleri nesneleri bir yer içinde gösterir, onlara yerlerine göre işaret ederler.” (Ergin, 1958: 245).

bu “bu”

*bu sözke tanuķı **munu** keldi söz*

*oķıgıl **munı** sen aya eğgü öz* “Şu söz buna tanık olarak gelmiştir: ey iyi insan, sen bunu oku!” (KB 535)

orun birdiñ aşnu men oldurmadım

*orun yok maņa sen **munı** uķ tidim* “Sen önce bana yer gösterdin, ben oraya oturmadım. Benim için yer yoktur, sen bunu anla, demek istedim.” (KB 660)

munça “bunca, bu kadar”

ereji uzamaz ne emgekleri

*nerek ötrü **munça** çoğı ün ırı* “Onun ne huzuru ne de zahmeti uzun sürer; ey oğul, bu kadar gürültü patırtıya ne gerek var.” (KB 4842)

ol “o”

*turup çıktı ay toldı **andın** yana*

ewiņe kelip kirdi yazdı tona “Ay-Toldı kalkıp oradan çıktı; evine döndü ve içeri girip soyundu.” (KB 561)

5.1.3. Dönüşlülük Zamirleri

Dönüşlülük zamirleri *kendü* ve *öz* kelimeleridir. Bu zamirlerin diğer zamirlerden farkı ise iyelik ekleri alabilmektedirler (Hacıeminoğlu, 2013: 45).

kendü “kendi”

bu kul kendü erksiz tapuğcı bolur

tapuğ kılmasa begde berge bulur “Kul kendi seçimi dışında hizmet eder; işi görmezse beyden dayak yer.” (KB 2988)

öz “kendi”

kalı kañçağa kirme tutğıl özüñ

kalı kañçasız bil uzatma sözüñ “Nice ve nasıl olduğuna karışma, kendini tut; onu nicesiz ve nasılsız bil, sözünü uzatma.” (KB 27)

bağırşak tilese özüñke özüñ

özüñde bağırşak yok ol kes sözüñ “Eğer kendine candan bağlı birini arıyorsan, sözün kısası, kendinden daha candan birini bulamazsın.” (KB 518)

5.1.4. Soru Zamirleri

İsimlerin yerini soru ifadesi ile tutan kelimelerdir. Bu tür zamirler de iyelik ekleri alabilirler (Hacıeminoğlu, 2013: 48).

ķayu “hangi, ne, kim”

ķayuda baķa ķorse ķorkıñķ turur

sewinķin sora ķorse azraķ erür “Nereye bakarsan, orada bir tehlike vardır; sevincini sorarsan, o daha azdır.” (KB 2149)

kim “kim”

uķuşluğ kim erse okıttı anı

biliglig kim erse beğütti anı “Akıllı kim varsa, yanına çağırttı; bilgili kim varsa, onu yükseltti.” (KB 416)

ķimiñdin eşitğü kerek söz cını

sözüğ ķimke ayğu maņa ay munı “Sözün doğrusunu kimden dinlemeli ve sözü kime söylemeli; bana bunu da anlat.” (KB 1011)

ne “ne, nasıl”

sözüm oğluma sözledim men toņa

oğul minde altın maņa ne teņe “Ey yiğit, ben bu sözü oğlum için söyledim; oğul benden aşağıdır, bana nasıl denk olur.” (KB 186)

yana ma ayıttı tilekiñ ne ol

negü iş kılur sen kerekiñ ne ol “Sonra yine sordu: Dileğin nedir; ne iş yaparsın, bir şeye ihtiyacın var mı?” (KB 525)

5.1.5. Belirsizlik Zamirleri

“İsim gibi kullanılan, ismin yerini tutan bu zamirlerde kesin bir şeyi veya kişiyi ifade söz konusu değildir” (Hacıeminoğlu, 2013: 50).

ağın “başka, diğer, ayrı”

uluğluk sağa ol beğüklük sağa

seniğdin ağın yok sağa tuş teğe “Ululuk ve büyüklük sana özgüdür; sana eş ve denk olan başkası yoktur.” (KB 7)

biligin sečildi kiři yılkıdın

biligde beğükreğ negü bar ağın “İnsan hayvandan bilgisiyle ayrılmıştır; bilgidен daha büyük başka ne vardır?” (KB 1843)

yula teg küyer sen bu kün ay ilig

yaruğluk ağınka turur ay silig “Ey hükümdar, bugün sen bir meşale gibi yanıyorsun, fakat bunun ışığı başkaları içindir; ey temiz kalpli.” (KB 5166)

ağınsığ “başka, diğer, başkasına göre”

yanut birdi oğğurmuş aydı bu çın

munığda ağınsığ yime bar ağın “Odgurmuş yanıt verdi ve: Doğru, dedi fakat bunun başka türlü bir şekli de var.” (KB 3376)

ağnağu “yabancı, başka türlü”

ereğ ağnağu kılğa sağış sağa

ülüğ tegmesü ay uruğluğ qarı “Huzuru başkası sürüp derdi sana kismet olmasın, ey asil ihtiyar.” (KB 5295)

barça “bütün, hepsi”

Belirsizlik bildiren *barça* kelimesi, hem belirsizlik sıfatı hem de belirsizlik zamiri olarak görev yapmaktadır. Çalışmada belirsizlik sıfatları ayrı bir başlık altında toplanmıştır (bkz. 4.1.5.).

eğiz ‘arşta altın seraka tegi

tözü barça munluğ sağa ay içi “Yüksekteki Arş’tan alttaki toprağa kadar, bütün her şey hepsi sana muhtaçtır, ey rabbim.” (KB 24)

biligsiz kişi barça iglig bolur

igig emlemese kişi terk ölü “Bilgisiz kişi hep hastalıklı olur; hastalık tedavi edilemezse kişi çabuk ölür.” (KB 157)

barı “bütünü, hepsi, tamamı”

*asığ yas ne edgü ne isiz **barı***

bayattın turur kör anıñ taķdiri “Fayda ve zarar, iyilik ve kötölük hep Tanrıdan gelir; bu O’nun takdiridir.” (KB 3353)

bir / biri / birisi “biri, birisi”

***biri** kında çıktı sunup il tutar*

***biri** küsi çawı ajunķa yeter* “Biri kınından çıkınca ona iller sunar; biri namını ve şöhetini dünyaya yayar.” (KB 87)

ata öldi erse oğul bar tirig

birisin** yitürdüm tutayın **birig “Babası öldüyse, oğlu hayattadır; birini kaybettim, birini tutayım bari.” (KB 1579)

biregü “biri, birisi, her biri”

*bu kaç neñ birikse **biregü** öze*

anıñdın yırar ol ıduķ kut teze “Bu birkaç şey birinin üzerinde toplanırsa, kutlu mutluluk ondan kaçır, uzaklaşır.” (KB 343)

ikigü / ikigün “her iki, her ikisi”

İki sayı sıfatı ek alarak kullanıldığında, cümleye “her iki, her ikisi” anlamı katar. Eserde çok yaygın kullanılmayan bu biçime örnek şunlardır:

tilekke tegir ol bu yanlıg kişi

***ikigü** ajunda itiglig işi* “Böyle bir kişi dileğine erer ve her iki dünyada işi yoluna girer.” (KB 331)

ķatıgılan havaķa bulun bolmağıl

*hava nefis **ikigün** bu din oğrısı* “Gayret et, hevanın esiri olma; heva ve nefis, bunların ikisi de din hırsızdır.” (KB 5475)

ķamuğ “bütün, hepsi, her”

Belirsizlik bildiren *ķamuğ* kelimesi, hem belirsizlik sıfatı hem de belirsizlik zamiri olarak görev yapmaktadır. Çalışmada belirsizlik sıfatları ayrı bir başlık altında toplanmıştır (bkz. 4.1.5.).

yağız yir öze yalñuķ oğlı elig

*kötürdi **ķamuğ**ķa yetürdi bilig* “İnsanoğlu yağız yer üzerine elini uzattı, her şeye bilgisiyle erişti.” (KB 302)

***ķamuğ**ķa sewitmek tilese özün*

köñül til biriktür süçig tut sözün “Kendini herkese sevdirmek istersen, sözün ve fikrin birbirine uygun, dilin tatlı olsun.” (KB 4280)

qayu / qayusı “bazısı, kimisi”

qayusı qopar kör qayusı qonar

qayusı çapar kör qayu suw içer “Bak, biri kalkıyor biri konuyor; biri yüzüyor, biri su içiyor.” (KB 73)

öñi “başka, başkası”

hacib kördi ay toldı kılkı yañı

erende adınsıg kışide öñi “Hacib, Ay-Toldı’nın başkalarından farklı olduğunu başka bir hal ve tavra sahip olduğunu gördü.” (KB 562)

tözi / tözü “bütün, hep, tamamen”

Kelimenin kökü olan *töz* sözcüğünün anlamı “kök, asıl, unsur”dur. Eski Uygur Türkçesinde de rastladığımız ve *KB*’de de görülen *tözü* kelimesi ise “bütün, hep, tamamen” anlamındadır. Bu anlama ve cümle içindeki görevine istinaden bu sözcüğün, *KB*’de belirsizlik sıfatı (bkz. 4.1.5.) veya belirsizlik zamiri görevinde kullanıldığı kanaatindeyiz. Aşağıda bu kelimenin belirsizlik zamiri göreviyle kullanıldığı beyitler sıralanmıştır:

yime yaqşı aymış biliglig sözi

biliglig sözi körse barçın tözi “Yine bilgili ne güzel söylemiş; bilginin sözü, dikkat edersen, değerli bir mala benzer.” (KB 555)

tüz “bütün, hepsi”

isiz edgü qalmaz neçe tüz ölür

uluğ ya kiçig tut qara yir bolur “İyi veya kötü, hiçbiri kalmaz hepsi ölür; büyük veya küçük hepsi kara toprak olur.” (KB 1540)

üçegü / üçegün “her üçü”

ajun tatğı barça bu üç neñ turur

üçegü tatıqları tüz teñ turur “Bütün dünya zevki şu üç şeydir; her üçünün tadı da birbirine denktir.” (KB 3573)

VI. BÖLÜM ZARFLAR

6.1. Zarflar

“Zarflar da, sıfatlar gibi isim soylu sözlerdir. Cümle dışında tek başlarına isim olan bu kelimeler, cümle içerisinde bir fiilin veya sıfatın anlamını tamamlıyor veya niteliyor ise ‘zarf’ adını alırlar” (Hacıeminoğlu, 2013: 65). Bu bölümde zarf olarak yer alan sözcükler, bağlamdaki kullanım durumuna göre de seçilmiştir.

6.1.1. Hal Zarfları

“Fiilin önünde hal ifade eden her isim bir hal zarfıdır” (Ergin, 1988: 302).

açıĝ “acı”

şekerde süçigrek söz ıdtım saña

*aĝuda **açıĝ** keldi yañı maña* “Sana şekerden daha tatlı söz gönderdim; karşılığı bana zehirden acı olarak geldi.” (KB 3913)

açuĝ “açık”

*kişi aşlı bilmek tilese **açuĝ***

köñül til kılınçı bu işke tanuĝ “Kişinin aslını açıkça bilmek istersen, dikkat et, onun düşüncesi, sözü ve hareketi buna tanıktır.” (KB 4287)

açuĝluĝ “açıkça, açık bir biçimde”

bu yañlıĝ kişiler yaramaz maña

*ayu birdim emdi **açuĝluĝ** saña* “Bu gibi kişiler yaramaz bana; işte bunları açıkça saydım sana.” (KB 851)

ağakşu “birlikte, beraber, yan yana”

aya beg erej ĝolma emgek kötür

*erej birle emgek **ağakşu** yatur* “Ey beyim, rahatı arama, zahmeti ortadan kaldır; rahat ile zahmet bir arada bulunur.” (KB 2936)

ađırtlıĝ “açık, ayrıntılı”

yıl ay öç bitise küni belĝülüg

*açuĝluĝ **ađırtlıĝ** sanı belĝülüg* “Yıl, ay ve günü yazılırsa tarihi belli olur, sayılar açık ve anlaşılır olarak bilinir.” (KB 2775)

aĝır “aĝır, güç”

*bu ança iş ermez **aĝır** kelĝü teg*

bu iştin belinlep yırak tezgü teg “Bu öyle ağır gelecek ve ürkölüp kaçınılacak bir iş değıldir.” (KB 4950)

oğığıkka artuğ ağır kelmesün

özüm ‘üzri kıoldum aç a hem yora “Okuyana fazla ağır gelmesin, ben uzun uzadıya açıklayarak özrümün bağışlanmasını istedim.” (KB 6621)

akru “yavaş, yavaşça”

bu ay toldı oldurdu akru amul

közin yirke tiki yarutti köñül “Ay-Toldı yavaşça ve sükûnetle oturdu; gözlerini yere dikmişti ve içi müsterihtti.” (KB 769)

ala “alaca, ala”

kişi köñli bilgü tanuğ erdi til söz

köñül til ala boldı kimke büteyi “İnsanın gönlünü anlamak için onun dili ve sözü bana tanıktı; şimdi gönül ve dil alaca oldu, kime güveneyim?” (KB 6579)

amul “sakin, yavaş”

közi tok serimlig ne kıoğkı köñül

suyurkıp keçürgen ne kılkı amul “Gözü tok, sabırlı, alçakgönüllü, şefkatli ve doğası sakın olmalı.” (KB 2170)

aña “değersizce, kıymetsizce”

negü teg yaraşur saña ya maña

törü bilnese öz yorısa aña “Töre bilmeden, şaşkın şaşkın dolaşmak, sana ya da bana nasıl yakışır.” (KB 4008)

andağ “öyle”

yarağığ vezir kılsa andağ gerek

sü başçı tiler erse mundağ gerek “Ehliyetli bir vezir istersen, öyle olmalı; ehliyetli bir kumandan dilerse, böyle olmalıdır.” (KB 2415)

anlayu “böyle, böylece, aynı şekilde”

bu tüş körse yörme bilü bilmeyü

neteg yörse tüşni bolur anlayu “Düş görünce, onu bilir bilmez yormamalı; o düş nasıl yorulursa öyle çıkar.” (KB 6021)

ansız “onsuz”

katiğlan anı keldür emdi maña

*ķuruę kelme **ansız** maņa ay toņa* “Şimdi gayret et, onu bana getir; bana onsuz ve boş gelme, ey yiğit.” (KB 3277)

arığ “temiz, pak”

arığ bolsa özi yorısa kõni

munıń bağı mundağ bilingü munı “Kendisi temiz olmalı ve doğru yolda yürümeli; bunun bağı böyledir, bunu bilmeli.” (KB 727)

*bor içmez kerek bolsa kılķı **arığ***

*yarağsız kılınķıę yıratısa **arığ*** “Kâtip içki içmemeli ve doğası temiz olmalı; yakışksız hareketleri kendisinden uzaklaştırmalı.” (KB 2729)

aşlığ “kenetli, bağlı”

siyaset yoritęu kerek sü başı

*siyasetķa **aşlığ** bolur sü işi* “Ordu kumandanı siyaset etmesini bilmeli; ordu işi siyasete bağlı olur.” (KB 2300)

atım “atıcı, nişancı; cesur, kahraman”

*buđunķa talusı kerek alp **atım***

beğük işke ötrü bu bolsa titim “Halk için beyin cesur ve kahraman olması iyidir; büyük işler ancak bu meziyetlerle karşılanabilir.” (KB 1961)

atsız “adsız, şöhetsiz”

kimin erdemi bolsa atı yorır

*ķalı bolmasa erdem **atsız** ķarır* “Kim erdemliyse onun adı her tarafa yayılır; eğer birinin erdemi yoksa, adı anılmadan yaşılanır gider.” (KB 2645)

azęır “azgın, azılı”

toņuz teg titimlig böri teg küçi

*ağığlayu **azęır** ķutuz teg öçi* “O domuz gibi inatçı, kurt gibi kuvvetli, ayı gibi azılı ve yaban sığırı gibi kinci olmalı.” (KB 2311)

bat “derhal, çabuk”

*küwez alp sekirtip çerig sürse **bat***

laçın ķuş ķowar teg töker ķanları “Mağrur kahraman seyirterek hızla ordusunu sürer; şahinin ķuşa saldırması gibi hücum eder, kanlarını döker.” (KB 2381)

bata “derhal, çabuk”

*elig aldı ewke kigürdi **bata***

orun birdi oldurdu elgin tuta “Elinden tutup hemen içeri aldı; yer gösterdi ve elini tutarak oturdu.” (KB 3293)

beğük “büyük”

biligni beđük bil ukušnu uluğ

bu iki beğütür öğürmiş kuluğ “Bilgiyi büyük bil ve anlayışı ulu; bu iki şey yükseltir seçkin kulu.” (KB 152)

bek “sağlam, pek, muhkem”

negü tir eşitgil bağırsak kişi

sakış birle bek tutğu işçi iş “Candan bağlı insan ne der, dinle; hizmetkâr işinin hesabını sağlam tutmalı.” (KB 2777)

bekrü “sağlamca, sertçe, sıkıca”

yayığ kutnu bulsa idi bekrü tut

kalı beklemese yana bardı büt “Kararsız mutluluğu bulursan çok sıkı tut; koruma altına almazsan, yine gideceğine şüphe etme.” (KB 725)

berk “sıkı, sağlam, kuvvetli”

mini kim bulup berk tutayın tise

ayu birdim ol neğni tutsun usa “Beni kim bulup elinde sıkı tutmak isterse, gereken şeylerin hepsini saydım; elinden gelirse tutsun.” (KB 721)

berklig “sıkı, sıkıca; kilitli”

biligsiz tili tutçı berklig kerek

biliglig kişi tilke erklig kerek “Bilgisizin dili daima kilitli olmalı, bilgili kişi de diline hâkim olmalı.” (KB 971)

biligsiz “bilgisiz”

buşı bolsa yalñuk biligsiz bolur

kalı öwke kelse ukušsuz kılur “İnsan hiddetlenirse, bilgisizce hareket eder; eğer öfkelenirse, öfke onu akılsız kılar.” (KB 334)

birtem “bütünüyle, tamamıyla”

üçünçi takı bir bor içse sewe

siziksiz bu er boldı birtem yawa “Üçüncüsüyse içkiyi sevmektir; buna tutulan, şüphesiz ki tamamen boşa yaşamıştır.” (KB 339)

boşlağ “boş, avare”

süre ıdma boşlağ oğuluğ yawa

yawa bolğa boşlağ yügürgey iwe “Oğulu başıboş dolaşmaya bırakma; başıboş kalırsa her tarafa gider, yazık olur.” (KB 4509)

buşı “hiddetli, sinirli, öfkeli, kızgın”

buşı bolma işte sen öwke yığın

buşı bolsa begler buzar beglikin “İşinde hiddetli olma, öfkene hâkim ol; beyler hiddetli olurlarsa mülk ve saltanat bozulur.” (KB 1414)

bütrürek “tamamen; iyice”

ayıttı bu hacib sözün yetrük

tileki ne ermiş taķı bütrürek “Bu hacib onun sözünü dikkatle dinledi, dostunun ne istediğini iyice soruşturdu.” (KB 507)

çawluğ “şöhretli”

kür ersig kerek bolsa kaçış yülüg

yağılsa atı bolsa çawluğ külüg “Namlı ve şöhretli olması, adının yayılması için, onun cesur, heybetli, saç sakalı düzgün ve mert olması gerekir.” (KB 2298)

çığ “memnuniyetsizlik, yüz ekşitme”

ķalı birse begler er atķa açığ

tegürse anı bolmasa yüzde çığ “Eğer beyler askere ihsanda bulunurlarsa, o bunu yüzünü ekşitmeden yerine getirmeli.” (KB 2807)

çın “doğru, gerçek”

çın aymış uķuşluğ körü bar bu söz

anın ma’nisi bil yiti ķıl bu kōz “Akıllı bir insan, dikkat et, şu sözü çok doğru söylemiş; onun manasını bil ve buna iyice dikkat et.” (KB 1252)

çöküt “bodur, kısa, kısalık, cücelik”

ayı boğ uzun bolsa ögmez bilig

ayı ma çöküt bolsa bolmaz silig “Bilgi nazarında boyunun çok uzun olması makbul değildir; onun çok bodur olması da güzel düşmez.” (KB 2086)

eğgü “iyi”

Burada durum zarfı olarak alınan *iyi* sözcüğü, eserdeki bağlamla birlikte değerlendirildiğinde niteleme sıfatı (bkz 4.1.1.) olarak da kullanılmışır.

toğugh ölür kör ķalır belgü söz

sözün eğgü sözle özün ölgüsüz “Bak, doğan ölür; ondan eser olarak söz kalır; sözünü iyi söylersen ölümsüz olursun.” (KB 180)

egri “eğri; yanlış”

*kayu neç emitse kör **egri** bolur*

*kamuğ **egriler** isiz urğı bulur* “Hangi şey yana yatarsa, eğri olur; her eğrilerde bir kötülüğün tohumu bulunur.” (KB 806)

eksüksüz “eksiksiz”

*sen aymış sözün barça **eksüksüzün***

iligke tegürdüm ötündüm özün “Senin dediğin bütün sözleri eksiksiz olarak hükümdara eriştirdim ve kendim de ricada bulundum.” (KB 4978)

hali “boş”

ilig bir kün oldrup özi yalnızun

*ewin kıldı **hali** irikti özün* “Bir gün hükümdarın çok canı sıkıldı; halvet emri verip yalnız başına kaldı.” (KB 765)

hiç “hiç”

*sözün kesti ilig **hiç** ündemedi*

*közin yumdı ay toldı **hiç** açmadı* “Hükümdar bir süre sustu, hiç ses çıkarmadı; Ay-Toldı da gözünü yumdu, hiç açmadı.” (KB 625)

inçik “ah vah, inleye inleye; bitkin”

tirer sen haramığ barır sen kalır

*sen **inçik** yiyü bar ol arzu yiyü* “Haram toplarsın, gidersen kalır; sen inleye inleye git, sefasını o sürsün.” (KB 3385)

inğa “daha kötü, kötü, aşağı; alçak, rezil”

atı beg bolur bolsa kılkı kara

*karada bu **inğa** bolur halk ara* “Bir kimsenin adı bey, fakat doğası avamınki gibi olursa, o halk arasında avamdan aşağı görülür.” (KB 2082)

içgüçi “içkiye müptela”

*begi **içgüçi** bolsa müfsid otun*

kamuğ içgüçi boldu buğnı bütün “Bey içkiye müptela, fesatçı ve kaba olursa, onun bütün halkı da ayyaş olur.” (KB 2106)

igçil “hastalıklı”

*öküş yigli yalnız kör **igçil** bolur*

sariğ meñzi kowdağ atı il bolur “Çok yiyen insan her zaman hastalıklı olur; yüzü sarı, kendisi cılız olur ve itibardan düşer.” (KB 4672)

iglig “hastalıklı”

*biligsiz kişi barça **iglig** bolur*

igig emlemese kişi terk ölür “Bilgisiz kişi hep hastalıklı olur; hastalık tedavi edilemezse kişi çabuk ölür.” (KB 157)

ikile “tekrar, yeniden”

*yumulmadı yandru **ikile** közi*

oğu yattı saknu irikti özi “Düşünceler içinde gözleri bir daha yumulmadı; uyuyamadı ve kendisini çok yalnız hissetti.” (KB 5674)

irig “sert, kaba, haşin; gayretli”

yakınığ yıratmak tilese özüñ

*negü kılsa birme **irig** tut sözüñ* “Yanındakini kendinden uzaklaştırmak istersen, ona istediğini verme, onunla biraz kaba konuş.” (KB 4278)

irinçig “acınacak, zavallı”

*uzun sözlese söz **irinçig** bolur*

uğuşluğ kişiler sözüğ az kıılır “Söz uzun olursa bıktırır; akıllı kişiler sözü kısa keser.” (KB 3938)

isiz “kötü, fena”

*kalı bolsa begler bu küçkey **isiz***

anıñ işçileri buzır edğü iz “Eğer beyler zalim ve kötü olursa, onların hizmetindekiler iyi izden ayrılır.” (KB 2245)

itiglig “düzenli, yolunda”

yori edgülük kııl ay edğü kişi

***itiglig** bolur tutçı edğü işi* “Yürü, ey iyi kişi, iyilik yap, iynin işi hep düzgün gider.” (KB 345)

iwek “acele, aceleci”

***iwek** kıurğu bolma kıılınçın sözüñ*

seringil seringen atanur tüzün “Harekette aceleci ve sözde zevzek olma, sabırlı ol; sabırlı olana halim derler.” (KB 5219)

kağguluğ “kaygılı, üzüntülü”

*turup ewke kirdi idi **kağguluğ***

sewinç kitti boldı sakıncı uluğ “Kalkıp derin kaygı içinde eve girdi; neşesi kaçtı, büyük bir yeise kapıldı.” (KB 5968)

kağgusuz “kaygısız”

adaş koldaş erdeş tutun umdusuz

inanğıl anar sen tiril kağgusuz “Çıkar gözetmeyen dost, ahabap ve arkadaş edinmeye çalış; onlara inan ve kaygısız yaşa.” (KB 4217)

katığ “katı, sert, çetin, kuvvetli; çok”

ata pendini sen katığ tut katığ

kutağgay künün birge künde tatığ “Baba nasihatini sen sıkı tut, sıkı; günün kutlu olur, sana her gün bir sevinç getirir.” (KB 1568)

Eserde *katığ* kelimesi çoğunlukla zarf görevinde kullanılmış olsa da bazı beyitlerde isim, bazı beyitlerde ise sıfat görevinde kullanıldığı da tespit edilmiştir. Aşağıda kelimenin isim ve sıfat olarak geçtiği beyitlere birer örnek verilmiştir:

negü bar ajunda firakta katığ

fırağ kağguları teñizde batığ “Dünyada firaktan daha güç ne var; firakın kaygıları denizden daha derindir.” (KB 6203)

tapuğ kılmak emgek katığ iş bolur

muni bilse begler tapuğ yiş kıılır “Hizmet etmek zahmetli ve ağır bir iştir; beyler bunu takdir ederse hizmetkâr daha çok gayret eder.” (KB 2959)

kayra “tekrar”

kalı tegse emgek ya kağgu sakınç

serinse kelir ötrü kayra sewinç “Eğer zahmet, kaygı ve endişeye düşen kişi sabrederse, kaybettiği huzuru tekrar elde eder.” (KB 1320)

kesüksüz “devamlı, sürekli”

meniñdin bularka öküş miñ selam

tegürgil içim sen kesüksüz ulam “Ey Rabbim, sen bunlara benden sonsuz selamları devamlı olarak ulaştır.” (KB 61)

kıruğ “kırık, yıkılmış; yıkıcı”

kayu oğrı tewlig karağçı kunuğ

kağusı basımçı ölüťçi kıruğ “Kimi hırsız, sahtekâr, yankesici, dolandırıcı; kimi zalim olur, öldürücü ve yıkıcı olur.” (KB 1737)

kısğa “kısa”

sakınç kısğa tutğıl tapuğ kııl uzun

iwerde amul bol buşarda tüzün “Dünya düşüncesini kısa tut, ibadeti uzun; acele ederken sakın, hiddetlenirken de halim ol.” (KB 6090)

kiñ “geniş; eli açık, cömert”

aķı alp atım bolsa alçaķ köñül

tuzı etmeki kiñ ne kılķı amul “Cömert, cesur, alçakgönüllü, sofrası açık ve soğukkanlı olmalı.” (KB 2274)

Eserde, *kiñ* kelimesinin sıfat görevinde kullanıldığı beyitler de yer alır:

eđiz kiñ beğizlig sarayıñ ķalıp

ķarañķu yir ewde yatur sen ulıp “Yüksek, geniş ve süslü sarayların burada kalacak, sen de inleyerek karanlık toprak evde yatacaksın.” (KB 1419)

kirtü “gerçek”

yarağlığ yarağsıznı titrü körüp

kereklig kereksizni kirtü sorup “İnsan işine yarayana yaramayana iyice dikkat ederek, gerekli ve gereksizi hakkıyla sorup soruşturarak.” (KB 328)

ķişenlig “köstekli, bağı”

sewügrek atın er ķişenlig tutar

kereklig atın kör küdezig tutar “Kişi çok sevdiği atını köstekli tutar; gerekli atını koruma altında tutar.” (KB 315)

ķişenlig küremez kerekçe yorır

tuşağlığ yıramaz tilekçe barır “Köstekli olan kaçamaz, istenildiği kadar yürür; bukağılı olan uzaklaşamaz, istenilen yere kadar gider.” (KB 316)

ķişensiz “kösteksiz”

ķişensiz külündi mañumaz ađaķ

tünerdi yarumaz köriglig ķaraķ “Ayağım kösteksiz olduğu halde güçsüzleşti, adım atamıyor; gören gözbebeğim karardı, artık parlamıyor.” (KB 374)

ķođķı “alçak gönüllülük”

mini bulğuçı kılķı alçaķ kerek

köñül ķođķı til sözde yumşak kerek “Beni bulan kişi mütevazı doğalı, alçakgönüllü ve tatlı dilli olmalı.” (KB 703)

ķoltğusuz “tamahkâr”

közi tok kerek hem özi umdusuz

*bağırsak kerek çın özi **ķoltğusuz*** “Kâtibin gözü tok olmalı, tamahkâr olmamalı; doğru, içten bağı ve gönü gani olmalı.” (KB 2721)

ķowdaķ “cılız”

öküş yigli yalñuk kör igçil bolur

*sarığ meñzi **ķowdaķ** atı il bolur* “Çok yiyen insan her zaman hastalıklı olur; yüzü sarı, kendisi cılız olur ve itibardan düşer.” (KB 4672)

ķowdaş “obur”

bıçak tartma anda kötürme süñük

*ayı bolma **ķowdaş** ne silkim sepük* “Sofrada bıçak çıkarma ve kemik sıyırma; çok obur olma, çok da sünepe olma.” (KB 4599)

ķowı “kof, içi boş”

*yalawaç yawuz bolsa kıwçak **ķowı***

siziksiz tüker anda begler suwı “Elçi kötü, kof ve boş olursa, onun gittiği yerde, şüphesiz ki beylerin itibarı kaybolur.” (KB 2639)

ķöni “doğru, gerçek”

ķöni ermes e küygey erdi ulun

ķöni turmasa kör bolur er bulun “Ok gibi düz olmasaydı doğru gitmezdi; insan doğru hareket etmezse başkalarının esiri olur.” (KB 2898)

ķöni bol ķöni kıl ķöni tut yorık

isiz egri kõngey ewürgey kılık “Doğru ol, doğru yola git ve hep doğrulukla hareket et; böylece kötü ve eğri yola gelir, tavrını değiştirir.” (KB 5506)

ķörksüz “çirkin”

negü bar ajunda biligde küsüş

*biligsiz tise erke **ķörksüz** söküş* “Dünyada bilgiden daha aziz ne var; bilgisiz denmesi, insan için ağır hakarettir.” (KB 260)

Zarf göreviyle örneklendirdiğimiz *ķörksüz* kelimesinin sıfat görevinde kullanıldığı beyitler de vardır:

esenlik bulup er yawa kılsa yaş

*bu **ķörksüz** tiriglik bolur ay ķadaş* “İnsan esenlik bulup da ömrünü boşa harcarsa, ey kardeş, bu çok çirkin bir hayat olur.” (KB 4822)

ķuruğ “kuru, boş”

yitürse içürse toğursa ķarın

ķuruē ığmasa birse özde barın “Yedirip iķirerek karınlarını doyurduktan sonra da boş göndermemeli; neyi varsa, onlara ihsanda bulunmalı.” (KB 2560)

küdezlig “gözetilmiş, koruma altına alınmış”

sewügrek atın er kişenlig tutar

kereklig atın kör küdezlig tutar “Kişi çok sevdiği atını köstekli tutar; gerekli atını koruma altında tutar.” (KB 315)

mundaē “böyle, böylece; mademki”

yarın bolēu işke bu kūn it itig

maņa mundaē aydı biliglig tetig “Yarın için bugünden hazırlık gör; bilgili ve zeki insan bana böyle söyledi.” (KB 5702)

munka “serkeş”

boğun munka bolsa yırak tur saça

ķara bulēakıña ķatılma ķaça “Halk serkeş olursa, ondan ırak dur; avamın kargaşalığına katılma, ondan kaç.” (KB 1313)

müfaca “birdenbire”

biliglig kerek beg uķuşluē ođuē

aņar tegmese bir müfaca yođuē “Ansızın bir iftiraya uğramaması için beyin bilgili, akıllı ve uyanık olması gerekir.” (KB 1956)

müfsid “fesatçı, bozguncu”

begi içüēēi bolsa müfsid otun

ķamuē içēēi boldu buğnı bütün “Bey içkiye müptela, fesatçı ve kaba olursa, onun bütün halkı da ayyaş olur.” (KB 2106)

ođuē “uyanık”

tiriglik kūsüş tut iwe ķıl tapuē

ölüm tutmaz erken baķa tur ođuē “Hayatı aziz bil, ibadete acele et; ölüm henüz yakalamadan uyanık dur, dikkatli ol.” (KB 5717)

oēlaēu “naz, nazlı; asil”

kimin oēlaēu bolsa oēlı kıızı

aņar yıēlaēu boldı munluē özi “Kimin çocukları naz içinde yetiştirilirse, o kişiye ağlamak düşer; keder ona yazılıdır.” (KB 1223)

oņay “yumuşak”

törü hem toķu bilse ķılsa tapuē

oňay bolsa kılkı kılınçı kamuğ “Hizmet ederken, usul ve erkân bilmeli; doğası, bütün tavır ve hareketleri mülayim olmalı.” (KB 2531)

ozuk “üstün”

çögenke keğ erse atar erse ok

yime kuşçı awçı ajunda ozuk “Cirit oyununda usta olmalı ve ok atmasını iyi bilmeli; kuşçuluk ve avcılıkta da başkalarına üstün gelmeli.” (KB 2635)

ödsüz “zamansız”

bu köňli beđük er usallık kılur

usal er ya buzlor ya ödsüz ölür “Mağrur adam ihmalkârlık eder; ihmalkâr adam ya bozultur ya da zamansız ölür.” (KB 2297)

ökünçsüz “pişman olmama”

yaşı kısığa isiz ökünçün qarır

uzun yaşlıg edgü ökünçsüz yorır “Ömrü kısa olan kötü pişmanlıkla yaşlanır; uzun ömrü olan iyi kişiye pişman olmadan yaşar.” (KB 348)

öwkelig “öfkeli”

kalı bolsa begler buşup öwkelig

yakın turma anda ay kılkı silig “Eğer beyler hiddetlenir ve öfkeli olurlarsa, ey halim selim insan, onlara yakın durma.” (KB 780)

pak “pak, temiz”

kalır qarşı ordu saray pak saňa

alıp sen tutar sen bu bend tip maňa “Saray, köşk ve konaklar boşalır, sana kalır; sen alır ve kendine bend ettim diyerek onları kullanırsın.” (KB 6436)

sakalsız “sakalsız”

munın aydı bolğay bilig birgüçi

sakalsız kerek tip iğiş tutğuçı “Bilgi veren bu yüzden demiştir: Kadeh sunanlar sakalsız olmalı.” (KB 2919)

sakınçsız “endişesiz”

bularnıñ bile sen katıl hem qarıl

boğuzdın sınar sen sakınçsız tiril “Sen bunlarla da temas et, ilişki kur; böylece boğazın konusunda endişesiz yaşa.” (KB 4401)

seçim “saçma tanesi”

ewin teg yarır bu yiti kat köküg

ağırttı seçim teg yir erse kaşı “O yedi kat göğü bir tane gibi yarar; ova ve tepeleriye saçma tanesi gibi birbirinden ayırır.” (KB 2787)

semiz “semiz, kuvvetli”

yolın kısmasa kuş meşin edlemez

semiz *bolsa it tok awın awlamaz* “Yolunu sıkı denetimde bulundurmazsan kuş avını yakalayamaz; it tok ve semiz olursa av peşinden koşmaz.” (KB 6366)

sepük “sünepe”

bıçak tartma anda kötürme süyük

ayı bolma kowdaş ne silkim sepük “Sofrada bıçak çıkarma ve kemik sıyırma; çok obur olma, çok da sünepe olma.” (KB 4599)

sewinçlig “sevinçli, neşeli”

yorıp kirdi ögdülmiş utru turup

iligke körüdi sewinçlig bolup “Ögdülmiş yürüyüp içeri girdi ve huzura kabul edilerek hükümdarın karşısında sevinçle durdu.” (KB 1581)

silkim “sünepe”

bıçak tartma anda kötürme süyük

ayı bolma kowdaş ne silkim sepük “Sofrada bıçak çıkarma ve kemik sıyırma; çok obur olma, çok da sünepe olma.” (KB 4599)

söki “eski”

yana saçlur andın tirilmiş neşi

söki *teg bolur yandru kılkı yaşı* “Topladığı malı tekrar saçılır; onun ahvali yine eskisi gibi olur.” (KB 738)

tatıglıg “tatlı, lezzetli”

arıg it aş içgü tatıglıg silig

yisü arzu birle sunuğlı elig “Konukların arzuyla yiyebilmesi için yiyecek ve içeceklerin temiz ve lezzetli olması gerekir.” (KB 4646)

tek “tek, sade”

ya esrük tütüş kılğa ahsunlağay

aşın sinmegey tek köñül ağığay “Ya da ziyafettekiler sarhoş olup kavgader; yediğin içine sinmez, yalnızca canın sıkılır.” (KB 4586)

tekin “boşuna”

ayur ay kadaşım nelük emgedin

yana ok maña sen **tekin** kelmediñ “Sonra dedi ki: Ey kardeşim, niye zahmet ettin; bu defa da sen bana herhalde boşuna gelmedin.” (KB 3960)

telgölüg “gelişigüzel”

uğuşluğ işi barça ülgölüg ol

*biligsiz işi barça **telgölüg** ol* “Akıllının işi hep ölçüye göre biçilir; bilgisizin işiyse hep gelişigüzel kesilir.” (KB 1777)

teñeşçi “kıyasla hareket eden”

vezir begke tutçı kiñeşçi bolur

*kiñeşçi kişiler **teñeşçi** bolur* “Vezir, bey için daima bir danışmandır, danışmanlar her işte kıyasla hareket ederler.” (KB 2256)

terk “tez, çabuk”

*mini **terk** bulumaz tilegli sewe*

*kalı bulsa tutmaz kılur **terk** yawa* “Seven ve dileyen beni kolay bulamaz; bulsa bile tutamaz ve çabuk kaybeder.” (KB 699)

teşi “obur”

teşi teg yimegil yime tawrağın

silig bolma artuğ tişi teg sağın “Yerken obur gibi yeme, acele etme; fakat dişi gibi de fazla nazlanma.” (KB 4132)

tıldam “iyi konuşan”

ajun feylesufı neñi bolmasa

*neçe **tıldam** erse kişedi tilig* “Dünya feylesofu ne kadar güzel söz söylerse söylesin, serveti yoksa dili kösteklidir.” (KB 3076)

tıp tırig “dipdiri”

öd ödleğ yarutsa birip öt erig

*könül ölmüş erse bolur **tıp tırig*** “Eğer zamâne öğüt ve nasihatiyle gönü aydınlatırsa, o gönül ölmüş olsa bile yeniden dipdiri olur.” (KB 5689)

titimlig “inatçı, azimli”

titimlig kerek hem topulsa çerig

yitilik kerek keğ komutsa erig “Orduları yarıp delmek için sebatlı olmalı, askeri coşturmak için de kesin kararlı olmalı.” (KB 2328)

titrü “dikkatli, doğru”

*yarağlıg yarağısıznı **titrü** körüp*

kereklig kereksizni kirtü sorup “İnsan işine yarayana yaramayana iyice dikkat ederek, gerekli ve gereksizi hakkıyla sorup soruşturarak.” (KB 328)

toğumsuz “doyumsuz, aç gözlü”

toğumsuz bolur ol közi suķ kişi

közi suķķa yetmez bu dünya işi “Gözü aç kişi hiçbir şey ile doymaz, gözü aç olana bütün dünya nimeti yetmez.” (KB 2001)

toķusuz “usulsüz”

bularķa katılsa özüñni tutun

törüsüz toķusuz bolurlar otun “Bunlar ile ilişkide kendine dikkat et; bunlar görgüsüz, usulsüz ve kaba olur.” (KB 4447)

top tolu “dopdolu”

ay himmet idisi ajun ķol talu

talu ķoldaçı er ķutı top tolu “Ey himmet sahibi, güzel bir dünya iste; güzel olanı isteyen kişinin mutluluğu eksiksiz olur.” (KB 3086)

tutaşı / tutşı “devamlı, her zaman, daima”

ökünçlüg bolur tutşı öwke işi

yazukluğ bolur işte buşsa kişi “Öfkeyle kalkan pişmanlıkla oturur; kişi hiddetlenince işinde yanılır.” (KB 324)

erej ķolsa emgek tutaşı barır

sewinç ķolsa ķadđu tutaşı yorır “Huzur istersen, o zahmetle birlikte gelir; sevinç istersen, o kaygıyla birlikte bulunur.” (KB 434)

tutçı “daima, her zaman”

kişi tutçı ögmek tilese özüñ

ķılınç edğü tutğıl yaruk tut yüzüñ “İnsanların seni her zaman övmelerini istersen, onlara karşı iyi ol ve güler yüzle davran.” (KB 4283)

Aşağıdaki beyitte *tutçı* kelimesiyle aynı anlamı taşıyan fakat yazılış itibariyle farklı olan **tuçı** kelimesi yer almaktadır:

olarnı meniñdin sewindür tuçı

uluğ künde ķılğıl elig tuttaçı “Onları daima benden razı et; ulu günde onları bana şefaatchi kıl.” (KB 62)

tükel “tüm, tamamen, hep, bütün”

baķa ķördi ilig ķamuğ türlüğün

tükel *buldı bilgi uķuşı ögün* “Hükümdar ona her bakımdan dikkat etti; onun bilgisini, aklını ve anlayışını tam buldu.” (KB 627)

tüm “tam, bütün”

öküş sü tileme er ödrüm tile

er ödrüm tile hem tolum **tüm** *bile* “Çok asker isteme, seçme asker iste; askerin seçkin, silahlarının tam olmasını iste.” (KB 2339)

tüplüg “temelli, sağlam, köklü”

biligsiz bile tursa devlet khalı

biliglig bile turğa **tüplüg** *erip* “Mademki devlet bilgisiz ile birlikte yaşayabiliyor, bilgili ile elbette daha esaslı bağdaşacaktır.” (KB 1710)

tüşük “düşkün; kederli”

baķa kördi ilig kör ögdülmişig

tüşük *kördi köñlin ol edgü kişig* “Hükümdar, Ögdülmiş’e dikkatle baktı, bu iyi insanın gönlünü kederli gördü.” (KB 6226)

tüz “doğru, düzgün”

Burada durum zarfı olarak alınan **tüz** sözcüğü, eserdeki bağlamla birlikte değerlendirildiğinde niteleme sıfatı (bkz 4.1.1.) olarak da kullanılmıştır.

törü **tüz** *yorıtğıl bođunķa köni*

künñy edgü bolğay könilik küni “Halka yasayı doğru ve dürüst uygula ki, kıyamet gününde bahtiyar olasın.” (KB 1374)

tüzün “yumuşak huylu, asil”

yağın boldı erse usal bolmağıl

yağıķa yağı bol **tüzünke** **tüzün** “Düşmanın varsa onu ihmal etme; düşmana karşı düşmanca davran, iyi huyluya karşı da halim selim ol.” (KB 3402)

uçuz “ucuz, değersiz”

isizlik **uçuz** *ol anı kıldaçı*

yawuz iş **uçuz** *ol isiz boldaçı* “Kötülük değersiz bir şey olduğu için onu yapan da değersizdir; fena iş değersizdir ve daima kötü olacaktır.” (KB 901)

umdusuz “tamahkâr”

közi tok kerek hem özi **umdusuz**

bağırsak kerek çın özi koltğusuz “Kâtibin gözü tok olmalı, tamahkâr olmamalı; doğru, içten bağlı ve gönlü gani olmalı.” (KB 2721)

KB’de yalnızca iki beyitte geçmekte olan *umdusuz* kelimesi, kullanıldığı diğer beyitte sıfat görevindedir:

adaş koldaş erdeş tutun umdusuz

inanğıl anar sen tiril kağğusuz “Çıkar gözetmeyen dost, ahbap ve arkadaş edinmeye çalış; onlara inan ve kaygısız yaşa.” (KB 4217)

umınçlığ “ümitli”

bu kün eğlep ilig mini ündedi

umınçlığka devlet maña kur badı “Bugün hükümdar beni hatırlayarak çağırttı; şimdi ümitli olabilirim, çünkü mutluluk bana yâr olmaya başladı.”(KB 1588)

umınçsız “ümitsiz, umutsuz”

bu ay toldınıñ kör iğı ağrudı

umınçsız bolup candın elgin yudı “Ay-Toldı’nın hastalığı ağırlaştı ve canından ümidini keserek elini yudu.” (KB 1115)

uķuşsuz “akılsız”

buşı bolsa yalñuķ biligsiz bolur

ķalı öwke kelse uķuşsuz ķılur “İnsan hiddetlenirse, bilgisizce hareket eder; eğer öfkelenirse, öfke onu akılsız kılar.” (KB 334)

ulam⁵⁷ “sürekli, kesiksiz, ebediyen”

sewüg sawçıķa miñ meniñdin selam

tegürsün bayatım kesüksüz ulam “Tanrı benden sevgili Haberciye, devamlı olarak, binlerce selam eriştiresin.” (KB 1348)

uluğ “ulu”

neçe beg uluğ bolsa aşı beğük

tapuğçı bile boldı at beğük “Beyin aslı ne kadar ulu, kendisi ne kadar büyük olursa olsun, onun adı hizmetkârlarıyla yükselir.” (KB 2969)

usuz “uykusuz”

uluğ tutsa ģamyet kör arslanlayu

ügi teg usuz bolsa tünle sayu “Arslan gibi hamiyeti yüksek tutmalı; baykuş gibi geceleri uykusuz geçirmeli.” (KB 2314)

⁵⁷ *ulam* kelimesi eserin *Dizin* kısmında “saygı” anlamında geçmektedir fakat kullanıldığı hiçbir beyitte bu anlamda değildir. Eserde, “sürekli, kesiksiz” anlamında isim biçiminde ve “ulaşma, erişirme” anlamında fiil biçiminde kullanılmıştır. Çalışmamızda yalnızca kelimenin isim biçiminde kullanıldığı beyitlere yer verilmiştir.

uşak “küçük”

yigü alsa tişle uşak tançula

isig aşnı ürme sen ağzın bile “Yemeği alınca ısır ve ufak ufak çiğne; sıcak yemeği ağzınla üfleme.” (KB 4601)

uwutluğ “hayâ sahibi”

kamuğ edgüke bolsa elgi uzun

uwutluğ *silig hem kılınçı tüzün* “Her türlü iyiliğe el uzatmalı; hayâ sahibi, yumuşak huylu ve doğası asil olmalı.” (KB 1965)

uz “iyi, güzel, uygun”

bu yañlığ tüşüg uz yörügli bular

biliglig bağırşak bolup edgüler “Düşleri böyle iyi yoran bunlardır; bilgileri ve gönülden bağlılıklarıyla insana iyilik ederler.” (KB 4374)

ünlüg “sesli”

yüzi körki körklüg kerek hem yülüg

toğan ersig ünlüg sözi belgülüg “Hacibin yüzü ve giysisi güzel, saç sakalı düzgün, erkek sesli ve açık sözlü olmalı.” (KB 2458)

vahşi “vahşi”

ya vahşi bolup men biyabanda yügrü

kişide yırayı ajunda kiteyi “Veya vahşi olup çöllerde koşayım; insanlardan uzaklaşarak dünyadan silinip gideyim.” (KB 6572)

yaqşı “güzel, iyi”

uluğluk tapayın tise sen özün

er at birle yaqşı yorı ay tüzün “Sen büyüklük bulmak istersen, hizmetkârlara iyi davran, ey halim insan.” (KB 4172)

yaşru “gizli”

iligke bağa kördi yaşru közin

kaşı közi tügmiş açitmış yüzün “Göz ucuyla gizlice hükümdara baktı; o kaşını çatmış ve yüzünü buruşturmuştu.” (KB 770)

yetrü “iyice; dikkatle”

ölüm bir teñiz ol uçı yok tüpi

bağa körse yetrü tüpi yok batıg “Ölüm uçsuz bucaksız bir denizdir; iyice bakıp görürsen, dipsiz bir çukurdur.” (KB 1140)

yılmık “ince”

bili bolsa yılmık yana yarı kiñ

örüñ bolsa kırtıñ kızgıñ eñ “Belleri ince, omuzları geniş, teni beyaz ve yanakları al-kırmızı olmalı.” (KB 2915)

yig “çiğ, pişmemiş”

iwe kılmuş işler neçe yig bolur

iwe bışmış aşnı yese ig bolur “Aceyleyle yapılan işler hep çiğ kalır; aceyleyle pişirilen yemeği yiyen hasta olur.” (KB 632)

yitig “keskin”

ağırsa öğürse seçe bilse öz

kamuğ iş içinde yitig tutsa köz “Ayırt eder, eler ve seçebilir, her işte gözünü keskin tutarsa...” (KB 329)

yitilik “kararlı”

titimlig kerek hem topulsa çerig

yitilik kerek keğ komıtsa erig “Orduları yarıp delmek için sebatlı olmalı, askeri coşturmak için de kesin kararlı olmalı.” (KB 2328)

yumşak “yumuşak, tatlı, hoş”

köñül koğkı bolsa kamuğka kiçig

tili bolsa yumşak şekerde süçig “Herkes karşı küçük ve alçakgönüllü davranmalı; dili yumuşak ve şekerden daha tatlı olmalı.” (KB 2475)

yülüg “saçı sakalı düzgün”

yüzi körki körklüg kerek beg yülüg

boğı ortu bolsa ne çawluğ külüg “Bey güzel yüzlü, saç sakalı düzgün, yakışıklı ve orta boylu olmalı; ayrıca ad ve şöhret sahibi olmalı.” (KB 2083)

6.1.2. Miktar Zarfları

Niteleme sıfatı olarak da görev yapan bazı kelimelerin, cümledeki görevlerine bakıldığında zarf görevinde olduğunu görmek mümkündür. Sıfatlar, miktar zarfı olarak da kullanılabildiğinden yani zarf görevi de üstlendiklerinden burada belirtilen bazı beyitlerde zarf gibi kullanılmıştır. Çalışmada tekrara düşmemek adına bu kelimeler yalnızca bu bölümde ele alınmış ve *Sıfatlar* bölümünde bir kez daha ifade edilmemiştir.

ança “nice, o kadar, biraz”

*bu ay toldı **ança** yorıdı bu yan*

ğariblik sakınçı sarığ kıldı en “Ay-Toldı bir süre böyle vakit geçirdi; gariplik içinde düşünce düşünce yüzü sarardı.” (KB 498)

ançan “bir zaman”

kayı iş kılıp bulmasa ol tatıg

*koçu birgü **ançan** ay bilgi batıg* “İnsan hangi işle uğraşır ve ondan sonuç alamazsa, onu bir süre bir tarafa bırakmalıdır; ey derin bilgili.” (KB 4928)

artuğ “fazla, çok”

*öküş sözde **artuğ** asıg körmedim*

yana sözleşmişte asıg tulmadım “Çok sözden fazla bir fayda görmedim; ama söylemek de faydasız değildir.” (KB 171)

aşru “aşırı, çok”

*orun kıldı **artuğ** öziğe yakın*

*ağırladı **aşru** bağıraklıkın* “Kendisinin yanı başında yer verdi, ona aşırı bir iltifat ve hürmet gösterdi.” (KB 5038)

ayı “aşırı, çok”

ayı boğ uzun bolsa ögmez bilig

ayı ma çöküt bolsa bolmaz silig “Bilgi nazarında boyunun çok uzun olması makbul değildir; onun çok bodur olması da güzel düşmez.” (KB 2086)

az “az”

*uğuş **azın** azlanma asğı öküş*

*bilig **azın** azlanma erke küsüş* “Aklın azını azımsama, onun faydası çoktur; bilginin azını azımsama, o insan için azizdir.” (KB 305)

tiliğni küdeşgil közüğni küdeş

*boğuzuğ küdeşgil halal yigil **az*** “Dilini ve gözünü gözet, boğazına dikkat et; az ye, helal ye.” (KB 1312)

bir ança “bir kısım; birazcık; bir süre; bir an”

***bir ança** yarutmuş halayığka ol*

***bir ança** kılavuz bulur yitse yol* “Bir kısmını halk için aydınlatmıştır; bir kısmı kılavuzdur, insan yolunu kaybederse bunlarla bulur.” (KB 129)

bir az “biraz”

*töşek kıldı yattı **bir az** inçrünüp*

uğıdı bir ança süçig amrulup “Yatağını hazırlattı ve yatıp biraz dinlendi; bir süre tatlı ve sakin bir uykuya daldı.” (KB 5826)

birer⁵⁸ “biraz”

çıgayığ küdezilse ortu bolur

bu ortu birer tınsa baylığ bulur “Yoksulu korursan, o orta halli olur; orta halli kendisini biraz toplarsa zengin olur.” (KB 5566)

büte “çok, pek çok”

büte boldı munda tiriglik yidim

öç öğlek ıdıp neşs butını sıdım “Epey bir zaman oldu, hayatımı burada geçirdim; zamanla nefsin belini kırdım.” (KB 3635)

eñ⁵⁹ “en, daha”

bularda eñ eđgü yoriğ bu turur

bügü bilge ögmiş kılık bu turur “Bunlardan en iyisi bu sonuncusudur, hakîm ve bilgelerin beğendikleri hareket de budur.” (KB 4670)

ıdı “pek, çok”

ıdı yakşı aymış biliglig бүgü

bügüler sözini uçuz tutmağu “Bilgili hâkim çok güzel söylemiş; hâkimlerin sözüne itibar etmek gerekir.” (KB 4177)

öküş “çok, pek çok”

bayat kimke birse ukuš ög bilig

öküş eğgülıkke uzattı elig “Tanrı kime anlayış, akıl ve bilgi verirse, o pek çok iyiliğe elini uzatır.” (KB 151)

telim / ök telim “çok, pek çok, bol, fazla”

mini emgetür til ıdı ök telim

başım kesmesüni keseyin tilim “Dilim bana pek çok eziyet çektiriyor; başımı kesmesinler de ben dilimi keseyim.” (KB 166)

basutçı telim bolsa beg emgemez

işi barça itlür törü artamaz “Yardımcı çok olursa, bey zahmet çekmez; onun her işi yoluna girer ve düzen bozulmaz.” (KB 429)

⁵⁸ Kelime yazılışı bakımından üleştirme sıfatı olarak değerlendirilse de anlamı ve cümledeki görevi dolayısıyla bu kategoride de ele alınmıştır.

⁵⁹ Aslında kuvvetlendirme edatı olan *eñ* kelimesi, geçtiği beyitlerde zarf olarak kullanıldığı için çalışmada bu kategoriye dahil edilmiştir.

tolu “dolu”

küniñe örü bardı içrek bolu

koğuz boldı қаdғу sewinçi tolu “Hükümdar günden güne daha fazla yaklaşarak yükselmeye devam etti; kaygısı gittikçe azaldı, sevinci arttı.” (KB 617)

yarım “yarım”

yarım suw içip қоғтум erse yarım

yarım қалғай erdi tirigliklerim “Ben de suyun yarısını içip yarısını bırakmış olsaydım, ömrümün yarısı kalmış olurdu.” (KB 6059)

6.1.3. Yer Zarfları

arқа “arka, arka taraf, art”

neçe miñ yaşasa аһır өлгүлүг

neçe tirse dünya қалһr arқara “Binlerce sene yaşasan bile, sonunda nihayet öleceksin; dünyayı ne kadar toplasan da bir gün bırakıp gideceksin.” (KB 6636)

berü “beri”

Eserde *berü* kelimesi iki ayrı anlamda ve görevde karşımıza çıkmaktadır. Bu kelime bazı beyitlerde, “belirsiz bir zamandan bu yana” anlamında edat görevinde iken (bkz. 7.1.1.) bazı beyitlerde “beri gel-” anlamında yer zarfı göreviyle kullanılmaktadır:

berü kel tusulğıl kişike yara

tusulmaz ölüg ol tirigler ara “Buraya gel, insanlara faydalı ol; faydasız kişi diriler arasında bir ölüdür.” (KB 3930)

naru “taraf; bir yana; sonra; başka”

Necmettin Hacıeminoğlu, bu kelimeyi zaman zarfı olarak ele almıştır. (Hacıeminoğlu, 2013: 72). Çalışmada bu kelime, eserdeki kullanımı da göz önünde tutularak, yer-yön bağlamında kullanıldığı için bu kategoride değerlendirilmiştir:

oқır emdi altmış maңar kel tiyü

busuғ bolmasa bardım emdi naru “Şimdi altmış ‘Bana gel’ diye çağırıyor; ecel pususuna düşmezsem, şimdi de oraya gideceğim.” (KB 366)

taparu “...a doğru”

küsemiş kirip tuştı yandru çıkıp

alıp kirdi hacib taparu oқıp “Küsemiş içeri girip hacib ile görüştü; sonra çıkıp onu alarak hacibin yanına götürdü.” (KB 521)

utru “doğru, karşı; ön”

negü erse barmu ölümke itig

anı utru tutgıl ay bilge tetig “Ölüme karşı herhangi bir çare var mı? Eğer varsa, ey zeki bilge, ölüme karşı o çareye baş vur.” (KB 1188)

üsk “huzur, nezdinde”

yakın tegdi erse anıñ üskiñe

tüşüp bardı aķru yorıp қағғына “Onun bulunduğu yere yaklaşıncı atından indi, yavaşça yürüyüp kapısına vardı.” (KB 4971)

üst “üst, üst taraf”

az edgüke yalñuķ unitur özin

yaşıl kökte üstün yoritur sözün “Küçük bir mutluluğa erince, insan kendini unuttur; sözünü mavi gökten daha yukarılara yükseltir.” (KB 4844)

yağuķ “yakın”

Eserin anlam çeşitliliği bakımından zengin oluşu bu kelime de kendini göstermektedir. *yağuķ* kelimesi, aslında “akraba, hısım, eş dost” anlamındadır. Bazı beyitlerde ise bu kelime anlamca genişleyerek “yakın” anlamında yer yön zarfı olarak da kullanılmıştır. (krş: yakın)

yana umduçı birle bolma yağuķ

siziksiz saña bu yağı bolğay oķ “Bir de çıkarıcı insana yakın durma; o sana şüphesiz düşman olacaktır.” (KB 4214)

yokaŗu “yukarı”

yokaŗu uçup bu özüm teñdüki

yaşıl kökke örlep teñip siñdüki “Benim yukarı çıkıp kaybolmam, mavi göğe çıkıp boşluğa karışmam.” (KB 6064)

6.1.4. Zaman Zarfları

aħır “son, sonunda, nihayet”

negü tir eşitgil kişi edgüsi

yorıp tın toķıǵlı aħır ölgüsi “İşit, ne der, insanların iyisi; sonunda ölecektir yürüyen ve soluyanların hepsi.” (KB 233)

negü ektim erse anı orǵu aħır

negü ordum erse anın öz süçittim “Ne ektimse sonunda onu biçtim; ne biçtimse ondan zevk aldım.” (KB 6556)

ara “bazen”

til asğı telim bar yası ma öküş

ara ögdilür *til ara miñ söküş* “Dilin faydası çok olduğu gibi, zararı da çoktur; dil bazen övülür, bazen de çok sövülür.” (KB 177)

ara körse yügrür *bezenip udu*

ara körmedük *teg kılur yir çoðu* “Bazen süslenip kuşanarak arkandan koşar; bazen görmezlikten gelir, önüne bakar.” (KB 402)

aşnu “evvel, önce”

men aşnu ayayın iligke sözüñ

ne ermiş tilekiñ kim ermiş özüñ “Ben önce senin sözünü, dileğinin ne olduğunu, kim olduğunu hükümdara arz edeyim.” (KB 539)

birer⁶⁰ “ara sıra”

sıkadım sewittim köñül birdi terk

taķı ma belişler birerde yire “Okşadım ısındırdım, çabucak bana gönül verdi; yine de ara sıra ürküyor, korkuyor.” (KB 6618)

burun “önce, ileri”

biligsizke birse begi kūr orun

begiñe yazıǵlı munı bil burun “Eğer bir bey bilgisizi yükseltir ve ona makam verirse, şunu önceden bil ki, o kişi beyine sadakat göstermez.” (KB 4077)

burun kelimesinin, “ileri gelen; hatırı sayılan, saygın” anlamında kullanıldığı beyitler de vardır. Bu anlamda kullanılan beyitlere örnek şunlardır:

içi yaķşı aymış kişide burun

sözüg tıñla kılma köñülde orun “İnsanların ileri geleni çok iyi söylemiştir: sözü dinle, fakat her söze gönlünde yer verme.” (KB 5874)

emdi “şimdi”

tutayın men emdi maña bir cevab

sözüñ sözleyük öz tilin ülgülep “Söylediğin sözleri ölçüp tartarak bana şimdi bir cevap ver; ben de ona göre hareket edeyim.” (KB 3711)

erte “erken, sabah, tan vakti”

tapındı bu ay toldı anda naru

⁶⁰ Kelime yazılışı bakımından üleştirme sıfatı olarak değerlendirilse de anlamı ve cümledeki görevi dolayısıyla hem miktar zarfı olarak hem de zaman zarfı olarak iki ayrı başlıkta daha ele alınmıştır.

tapuğda kıyılmadı erte turu “Bu Ay-Toldı o günden itibaren hizmete başladı; her gün erkenden kalktı ve hizmette kusur etmedi.” (KB 607)

hergiz “asla, hiçbir zaman”

çığay bolmayın bay bolayın tise

zina kılma hergiz çatıqlan usa “Yoksulluğa düşmemek ve daima zengin kalmak istersen, hiçbir zaman zina etmemeye gayret et.” (KB 4409)

kiç “geç, uzun”

kiçe yatsa kiç yat yana erte tur

yatıp erte kopğan kutın arturur “Gece geç yat, yine de erken kalk; yataktan erken kalkan mutluluğunu arttırır.” (KB 1506)

kin “sonra, sonunda”

kişeşe oñarur kişi öz işi

ökünçlüg bolur kin kişeşmez kişi “Kişi işinde ancak danışmak suretiyle başarılı olur; danışmayan kişi sonunda pişman olur.” (KB 5653)

kündüz “gündüz”

kiçeki tüşünke yörügi adın

yana körse kündüz körügi adın “Gece gördüğün düşün yorumu başka, gündüz gördüğün düşün yorumu başkadır.” (KB 5996)

öğdün “önden, önceden”

uluştın uluşka köçügli kişi

köçin öğdün ıdşa iter uz işi “Diyardan diyara göçen kişi eşyalarını önceden gönderirse, işini daha iyi yapmış olur.” (KB 4814)

soñ “son, ard, arka”

sewinç kayda erse soñında bela

erej kayda erse miñ emgek bile “Sevinç neredeyse, sonunda bela vardır; huzur neredeyse, bin türlü eziyet de oradadır.” (KB 4918)

tün “gece”

künün yimedi kör tünün yatmadı

sini koldı rabda adın koldı “Gündüz yemedi, gece yatmadı; Tanrı’dan seni istedi, başka bir şey istemedi.” (KB 38)

6.1.5. Soru Zarfları

kaçan “ne zaman”

yana ukturayın iligke bu söz

qayı kün körüngü qaçan kelgü öz “Sonra ben bu meseleyi hükümdara arz edeyim; ne zaman geleceği, hangi gün huzura çıkacağı saptansın.” (KB 510)

qanı “hani, nerede”

eşitti ilig aydı keldür qanı

qayuda turur bir köreyin anı “Hükümdar bunu duydu ve dedi ki: Getir, hani; nerededir, onu bir göreyim.” (KB 570)

neçe “nice, ne kadar, kaç, nasıl”

qarımaz bu edgü neçe yıllasa

isizlik edikmez neçe edlese “Ne kadar yaşarsa yaşasın, iyi insan yaşlanmaz; ne kadar uğraşılırsa uğraşılsın, kötü insan ıslah edilmez.” (KB 347)

neçeme “ne kadar”

neçeme mini edgü tutsa özün

yoñağçı yoñasa tügülgey yüzün “Sen bana ne kadar iyi gözle baksan bile, gammadların fitneleri seni benden soğutabilir.” (KB 5860)

negü teg “ne gibi, nasıl”

yañıldı bu tüşte meniñ bu özüm

negü teg açayın kişike sözüm “Bu sefer kabahat bende oldu; nasıl oldu da başkasına sırrımı hemen açıverdim.” (KB 630)

nelük “niçin, neden, nasıl”

nelük tirdim erdi bu altun kümüş

nelük kılmadım men çığayka ülüş “Niçin bu altını gümüşü topladım, niçin bunları yoksullara dağıtmadım?” (KB 1129)

nerek “ne, neye, ne gerek”

nerek qağgurur sen nerek bu sıgıt

bayat hukmi keldi sıgıtını ağıt “Niçin kederleniyorsun, bu ağlama niçin; gelen Tanrı hükmüdür, ağlamayı bırak.” (KB 1233)

neteg “nasıl, ne gibi”

ayıttı hacib emdi köñlün neteg

kelip qayda tüştün ne ornuñ neteg “Hacib sordu: Nasılsın, gönlün hoş mu; burada nereye indin, yerin nasıl? (KB 523)

VII. BÖLÜM EDATLAR

7.1. Edatlar

“Edatlar tek başlarına anlamları olmayıp, ancak cümledeki diğer kelime ve kelime grupları arasında çeşitli ilgiyi kurmaya yarayan sözlerdir.

Edatların gerek dilin bütünü içinde, gerekse gramer unsuru olarak cümle içinde tek başlarına anlam taşıyamamaları ve çekime girmemeleri gibi onları isim ve fiillerden ayıran iki mühim özellik vardır” (Hacıeminoğlu, 2013: 75).

7.1.1. Çekim Edatları

Çekim edatları, isimlerden sonra gelir ve bağlı oldukları isimlerle cümledeki diğer unsurları arasında zaman, mekân, cihet (yan, yön), tarz, sebep, benzerlik, farklılık gibi bakımlardan çeşitli ilgiler kuran kelimelerdir (Hacıeminoğlu, 2013: 78).

ara “ara, arasında”

keçürmiş keçürgü ara bir tüşün

tiriglikke munça beğütme ünüj “Geçmiş ile gelecek arasında ancak bir konak vardır; bir konaklık hayat için bu kadar gürültü etme.” (KB 3634)

berü “beri”

Eserde *beri* kelimesi iki ayrı anlamda ve görevde karşımıza çıkmaktadır. Bu kelime bazı beyitlerde, “beri gelmek, yaklaşmak” anlamında yer zarfı görevinde iken (bkz. 6.1.3.) bazı beyitlerde “belirsiz bir zamandan bu yana, ...dan itibaren” anlamında edat göreviyle kullanılmaktadır.

ajunğa apa inmişinde berü

uğuşluğ uru keldi eğgü törü “Bunlarda öteden beri vefa yoktur; gözleri nereye bakarsa gönülleri oraya akar.” (KB 4521)

oza “önce, -den önce, -den beri”

körü tursa bizde oza barguçı

ğara tut ya begler ajun tutğuçı “Bizden önce göçenlere dikkat edersen, ister halktan, ister dünyayı elinden tutan beylerden olsun.” (KB 250)

ötrü “ötürü, dolayı”

kişi öğrenip ötrü bilge bolur

bilig bilse ötrü kamuğ iş önür “Kişi öğrenerek bilge olur; bilgi sahibi olduktan sonra her işi yoluna girer.” (KB 4022)

öze “üzerine, üzerinde”

yaşıl kök yarattı öze yulduzu

ķara tün törütti yaruķ kundüzi “Mavi göğü ve üzerinde yıldızları yarattı; karanlık geceyi ve aydınlık gündüzü var etti.” (KB 127)

teg “gibi”

bu kün toğdı ilig bu kılķı bile

yarudı ajunķa kün ay teg yala “Hükümdar Kün-Toğdı böylece bu doğasıyla, güneş ve ay gibi parlayarak dünyayı aydınlattı.” (KB 415)

tegi “kadar, dek”

eğiz ‘arşta altın seraka tegi

tözü barķa munluğ sana ay idi “Yüksekteki Arş’tan alttaki toprağa kadar, bütün her şey hepsi sana muhtaçtır, ey rabbim.” (KB 24)

toğru “doğru, doğruca”

şireni çıkarda körüp saklasa

anar toğru yolda elig tegmese “Şıra çıkarken, onu nezaret altına almalı, yolda herhangi bir elin ona dokunmamasına dikkat etmeli.” (KB 2550)

üçün “için”

boğuzun küdez bolma erniñ ili

bu boğuzun üçün bolma yalñuķ kılı “Boğazını gözet ve aşağılık insan olma; bir boğaz için insanların kulu durumuna düşme.” (KB 4589)

yañlıg “gibi”

isizke çawıķmış kişidin yıra

bu yañlıg kişiler kılınçı ķara “Kötülükleriyle şöhret bulan kişilerden uzak dur; böyleleri kara huylu insanlardır.” (KB 4238)

7.1.2. Bağlama Edatları

ap “ne de”

biligsiz kişi köñli kum teg turur

ögüz kirse tolma ap ot yem önür “Bilgisiz kişinin gönlü kumsal gibidir; nehir aksa dolmaz, orada ot ve yem bitmez.” (KB 975)

apañ “eğer”

apañ eđgü bolsa bu begler özün

bayur buğnı barça kör itlür ajun “Eğer bu beylerin kendileri iyi olursa, onların halkları da zenginleşir, dünya düzelir.” (KB 895)

birle “ile, beraber, birlikte”

uğuş birle aslı atanur kişi

bilig birle begler iter il işi “Kişi akıl ile asil insan adını alır; beyler bilgi ile memleket işini düzenler.” (KB 303)

KB’de *birle* edatının **bile** biçiminde de kullanıldığı görülmektedir:

biligsiz bile tursa devlet kalı

biliglig bile turğa tüplüg erip “Mademki devlet bilgisiz ile birlikte yaşayabiliyor, bilgili ile elbette daha esaslı bağdaşacaktır.” (KB 1710)

eger “eğer, şayet”

eger hile çare yok erse adın

kamuğ neñ hazine ülegil barın “Eğer başka bir tedbir ve çare yoksa, bütün malını ve hazineni, hepsini dağıt.” (KB 1189)

kalı “artık, eğer, olduğunda, mademki”

kalı bolsa elgin buğunğa uzun

kamuğ edğülük kıl kılınçın sözüin “Eğer halkı idare edecek bir duruma gelirsen, işle ve sözle her zaman iyilik et.” (KB 230)

kalı ukbi kolsa yorıkı bu hal

kalı dünya kolsa bilir sen tükel “Eğer ukbayı [ahret] istersen onun yolu böyledir; eğer dünya istersen sen kendin bunu daha iyi bilirsin.” (KB 4862)

meger “meğer; demek ki; öyleyse”

meger iki türlüğ kişi ol bilin

birisi biligsiz birisi agın “Bil ki, ancak iki türlü kişi konuşmaz: biri bilgisiz biri de dilsiz.” (KB 969)

velikin “velakin, lakin, fakat, ama”

velikin tiriglik bolur mu yigü

munı bilgü aşnu ay bilge büğü “Fakat hayat yalnız yiyip içmekten mi ibarettir; ey bilge hakîm, önce bunu bilmeli.” (KB 4682)

ya “veya, yahut, ya da”

ağır sawçılarığ ilette ölüm

ağın kim itügey ot em ya tolum “Nice ulu peygamberi ölüm götürdü; artık kim ona karşı ilaç, deva veya silah bulabilir.” (KB 4838)

yana “yine, böylece, ve”

öküş sözde artuk asıg körmedim

yana *sözlemişte asıg tulmadım* “Çok sözden fazla bir fayda görmedim; ama söylemek de faydasız değildir.” (KB 171)

7.1.3. Kuvvetlendirme-Pekiştirme Edatları

erinc “şüphesiz ki”

tadu birle katlıp törümiş kılınç

ölüm buzmağınça buzulmaz **erinc** “İnsanın yaratılışına sinmiş olan ahlak, ölüm bozmadıkça kesinlikle bozulmaz.” (KB 882)

erki “belki, acaba, kim bilir”

yazukum ne erki bilümez özüm

ayu birsü ewre eşitsü sözüm “Acaba günahım nedir, ben bilmiyorum bunu; bana söyle, sonra bir de benim sözümü dinle.” (KB 638)

hem “hem; bir de, ve”

Karahanlı metinlerinden itibaren geniş bir kullanılışı olan *hem* edatı, cümlede bağlama ve kuvvetlendirme görevi görür (Hacıeminoğlu, 2013: 100).

köñül birdi hem me yorıttı tilig

awut birdi kılķ hem kılınç silig “Ona hem gönül verdi hem de dilini açtı; ona güzel biçim, güzel tavır ve hareket ihsan etti.” (KB 149)

bağırsaknı bulsa bağırķa urun

maņa mundağ aydı bilig hem uķuş “Merhametli birini bulursan bağrına bas; bilgi ve akıl bana böyle dedi.” (KB 1947)

keğ “pek, çok, iyi, iyice”

eşitmezmü erdiñ bügüdin bu söz

yakın bolsa begke küdezgü keğ öz “Hakimlerin şu sözünü duymadın mı: Beye yakın olursan, kendini iyice kolla.” (KB 650)

tilek arzu sürmek içi keğ tatığ

tatığ aytığ bar yarınlık katığ “Heva ve arzu peşinden koşmak çok zevklidir; fakat bu zevk için yarın ağır bir şekilde hesap sorulacaktır.” (KB 6120)

ma / me “dahi, da / de”

*eger kınasa sen yarağlıg **ma** men*

*keçürse keçür sen yarağlıg **ma** sen* “Eğer sen cezalandırırsan ben buna da layığım; bağışlarsan bağışla, sen de buna layıksın.” (KB 3778)

*mini **me** bayattın kolu bir turup*

aça birsü könlüm bayat oğdurup “Benim için de Tanrı’ya dua et; Tanrı beni uyandırсын, gönül gözümü açsın.” (KB 4880)

ma / me sözcükleri, eserde iki biçiminde de geçmektedir. Aynı kelimenin farklı imlayla ifade biçimleri olduğu için çalışmanın içerisinde tek madde başlığı altında vermeyi uygun bulduk. Dizin kısmında ise bu iki imla biçimini ayrı ayrı madde başı olarak ele aldık.

met “böyle, öyle, artık”

kimi sewdim erse sewüg cança tuttum

*cefa keldi andın kimi **met** seweyi* “Kimi sevdim ise onu sevgili canım gibi tuttum; fakat ondan da cefa geldi, artık kimi seveyim.” (KB 6578)

Eserdeki kullanımına çok az rastladığımız bu edatın, aşağıdaki beyitte farklı bir kullanımla, kendisinden önce gelen kelimeye bitişik yazıldığı görülür:

sini erdükün teg ögümez özüm

*sini sen**met** öggil kesildi sözüm* “Seni olduğun gibi övemiyorum; seni sen öv! Sözüm kesildi.” (KB 33)

ok / ök “da / de, dahi, yine, kere, ancak...”

tile di törütti bu bolmış kumuğ

*bir **ök** bol tidi boldı kolumış kumuğ* “Diledi ve bütün varlıkları yarattı; bir kere “ol” dedi, bütün diledikleri oldu.” (KB 4)

kişig kim okısa kereklep tilep

*ol **ok** sözlegü aşnu sözni ulap* “Kim birini gerek görerek ister ve çağırırsa, söze de ilk önce o başlar.” (KB 961)

şeksiz “şüphesiz”

kötürme bayutma isiz öktemig

*ağu kılga **şeksiz** şaşa ot emig* “Zalim ve kötüyü yükseltme, onu zengin etme; şüphesiz ki sana ilaç ve devayı zehir haline getirir.” (KB 5522)

taķı “da / de, dahi, daha, bile, yine; ve, ile”

Bu edat, hem bağlama hem de kuvvetlendirme edatı görevinde kullanılmaktadır. Hacıeminoğlu, bu kullanımın Türkçenin bütün devrelerinde görüldüğü kanaatinde (Hacıeminoğlu, 2013: 98).

özi itti tüzdi kör il kün işi

taķı ma tiler erdi ödrüm kişi “Böylece halkın işini kendisi düzenleyip yoluna koydu; yine de etrafında seçkin kişiler isterdi ki.” (KB 418)

bir arzu yitürse taķı bir koler

taķı birni bulsa tükel beg bolur “O bir arzusuna kavuşursa bir başkasını ister; onu da bulursa, artık insana tamamen hâkim olur.” (KB 3597)

yime “yine, hep, dahi”

yime bilgü begler tapuğçı kılın

negü teg açınğu tapınsa yılın “Beyler dahi hizmetkâr kullarına ve yıllarca hizmet edenlere nasıl ihsanda bulunmak gerektiğini bilmelidir.” (KB 2952)

7.1.4. Karşılaştırma-Denkleştirme Edatları

Kelimeleri sınıflandırırken cümleyi esas alarak değerlendirdiğimiz için bu edatlar çalışmada madde başı olarak verilmiştir fakat *Dizin* kısmında bağlaç olarak madde başı değil, kelime olarak madde başı biçiminde belirtilmiştir.

azu...azu “ne... ne de, yoksa”

anın okşagı yok azu meñzegi “Onun eşi benzeri yoktur.” (KB 16)

azu...azu edatı, iki kelimeyi karşılaştırmak suretiyle birbirine bağlamaktadır. Bu beyitte kullanılmış olan edata çeviride yer verilmemiştir. Bize göre 16. beyitin çevirisi şu şekilde olmalıdır: “Onun ne eşi ne de benzeri yoktur.”

tilig şükmü tutğu azu sözlese

sözüg açsamu yig azu kizlese “Dili susturmalı mı, yoksa söyletmeli mi; sözü açmak mı daha iyi, gizlemek mi?” (KB 1018)

hem...hem “hem...hem”

tüzünlük kerek hem siliglik kerek

uķuşluğ kerek hem biliglig kerek “Hem yumuşak huylu, hem tatlı dilli, hem akıllı, hem bilgili olmak gerekir.” (KB 326)

kerek...kerek “gerek...gerek, ister...ister, hem...hem”

biligke turur bu ağırılık kāmug

ajunğa kerek tör kerek il kapuğ “Bütün bu saygı yalnızca bilgi içindir; dünyada yeri gerek başköşe, gerek eşik olsun.” (KB 264)

ne...ne “ne... ne de”

yorımaz ne yatmaz uğımaz oduğ

ne meñzeg ne yañzağ *kötürmez boğuğ* “Yürümez ve yatmaz, uyumaz, uyanıktır; ne benzer, ne karşılaştırılır ne de tasavvur götürür.” (KB 17)

7.1.5. Tekrar Edatları

qata “defa, boyunca”

muni birdiñ emdi maña sen ‘ata

qılur men munıñ şükri yüz miñ qata “Onu sen ihsan ettin bana; bunun için yüzbin defa şükrederim sana.” (KB 3058)

yana “yine, tekrar”

yana bir kün oldrup muñađtı ilig

ayur ay diriga yitürdüm erig “Yine bir gün hükümdar üzüntü içinde kendi kendine: Ne yazık, o mükemmel insanı yitirdim, dedi” (KB 1613)

7.1.6. Soru Edatları

qanqa “nereye, nasıl”

seniñde ozağı ajun tutguçı

kanı qanqa bardı kanı ol küçi “Senden önce dünyaya hâkim olanlar hani nereye gittiler; o kudret ve ihtişamları nerede.” (KB 5137)

qayda / qayudın “nerede, nasıl”

negü bilge tilwe bilig qadrini

bilig qayda bulsa biliglig alır “Bilginin kıymetini deli nereden bilecek; bilgiyi, nerede bulursa bulsun bilgili alır.” (KB 473)

ilig aydı kim sen negü ol atıñ

qayudın kelir sen negü ol yatıñ “Hükümdar sordu: Sen kimsin, adın nedir; nereden geliyorsun, memleketin neresidir?” (KB 583)

mı / mi / mu / mü

isizmü saña yig azu edgümü

söküşmü qolur sen azu ögdimü “Kötü mü daha iyi senin için, yoksa iyi mi, sövülmek mi istersin, yoksa övülmek mi?” (KB 243)

negü “ne, nasıl, niçin”

taķı ma negü erse arzu tilek

bayat ok bolu birsü arķa yölek “Daha başka ne gibi arzusu, dileği varsa; Tanrı ona daima arka ve destek olsun.” (KB 122)

yori bar biliş emdi hacib bile

tilekiñ negü erse andın tile “Sen şimdi hacibin yanına gidip onunla tanış, dileğin ne ise kendisinden iste.” (KB 512)

negülük “niçin, nasıl”

negülük tise sen ayayın saña

eşitgil sözümni ay ersig toña “Sebebini sorarsan, sana söyleyeyim; sözümü işit, ey mert yiğit.” (KB 196)

7.1.7. Gösterme Edatları

unu “işte”

sözin kesti ögdülmiş aydı munu

bu yanlığ bolur beg tapuğçı unu “Ögdülmiş sözünü kesti ve dedi ki: İşte bey böyle, hizmetkâr da öyle olur.” (KB 4155)

uş “işte”

sözüm sözlemişke saña eymenü

özüm ‘uzri koldı saña uş munu “Sözümü sana söylemiş olduğum için çekinerek, işte böylece senden özür dilerim.” (KB 204)

7.1.8. Çağırma-Hitap-Ünlem Edatları

açu “ Tanrı’ya hitaben ‘Ey’ anlamında”

siziksiz bir ök sen ay meñü açu

ķatılmaz ķarılmaz saķışķa saçu “Şüphesiz (ki) sen birsin, ey sonsuz Tanrı; istisna sayıya gelmez.” (KB 10)

ay “Ey!”

ay erklig uğan meñü muñsuz bayat

yaramaz seniñdin adınķa bu at “Ey kuvvetli, kadir, ölümsüz ve gönlü tok Tanrı, senden başkasına bu ad yakışmaz.” (KB 6)

yori ay biligsiz igiñni ota

biligsiz otın sen ay bilge kuta “Yürü, ey bilgisiz, hastalığını tedavi ettir; ey bilge âlim, bilgisizliğin ilacını sen söyle.” (KB 158)

aya “Ey!”

aya bir birikmez saña bir adın “Ey bir olan Tanrı, bir başkası sana ortak koşulamaz.” (KB 8)

aya birke bütmiş tiliñ birle ög “Ey Tanrı’nın birliğine inanmış olan, onu dilinle öv.” (KB 25)

diriğa “yazık, hayfa, eyvahlar olsun”

sakındı kör ay toldı erdemleri

ayur ay diriğa ol erde eri “O zaman Ay-Toldı’nın erdemlerini hatırladı ve: Ah yazık, o erler eriydi, dedi.” (KB 1574)

hay “hey”

neçe karşı ordu bezeklig saray

ölüm buzdı barça turu kaldı hay “Hey, ölüm nice konak, köşk ve süslü sarayları darmadağın etti ve ıssız bıraktı.” (KB 6070)

ilahi “Rabbim! Ey Allahım, Ey Rabbim!”

ilahi küdezgil meniñ köñlümi “Ey Tanrım, benim gönlümü gözet.” (KB 47)

elig tuttaçı kıl ilahi özin “Ey Tanrım, kendisini bana şefaathçi kıl.” (KB 48)

şük⁶¹ “sus”

kişi yüki yüdse yüdürmese yük

cefa kılsalar bu vefa kılsa şük “Başkalarının yükünü yüklenmeli, onlara yük yüklememeli; cefa edenlere karşı ses çıkarmadan vefa göstermeli.” (KB 3427)

toña “ey yiğit”

negülük tise sen ayayın saña

eşitgil sözümni ay ersig toña “Sebebini sorarsan, sana söyleyeyim; sözümü işit, ey mert yiğit.” (KB 196)

yori bar okıgıl anı sen maña

tapuğka köründür ay ersig toña “Haydi arslanım, yürü git; onu bana çağır, huzuruma getir.” (KB 573)

⁶¹ Hacıeminoğlu, *şük* kelimesini *Türk Dilinde Edatlar* adlı kitabında, bu kategoride ele almıştır (2015: 288). *DLT*’de de görülen bu edatın, *KB*’de kullanımı yaygın değildir.

ya “ey”

ya *rab üste devlet tükel kıl tilek*

ķamuķ iķte bolķıl sen arķa yölek “Ya Rab, sen onun devletini arttır;

bütün dileklerini yerine getir, her işinde arka ve destek ol.” (KB 116)

SONUÇ

Kutadgu Bilig, Türk kültür tarihinin en önemli eserlerinden biri olup, döneminin edebi eser niteliği taşıyan ilk örneği sayılmaktadır. Bu yüzden, Türk dili kelime hazinesi açısından, *Kutadgu Bilig*'in sözcük varlığının ortaya çıkarılması oldukça önemlidir. Bu çalışma, *Kutadgu Bilig*'deki isimler üzerinedir. Eserdeki 6645 beyit taranmış, isim kategorisi envanteri çıkarılmış, elde edilen isim ve isim soylu kelimeler türlerine ve yapılarına göre sınıflandırılmıştır.

Eldeki çalışmanın Giriş bölümünde, Yusuf Has Hacib ve eser hakkında temel bilgiler verilmiştir. Çalışmanın Birinci bölümünde, isimler oluşlarına göre ele alınmıştır. *Kutadgu Bilig* semantik açıdan çok zengin, yeni anlamlar üretebilen bir eserdir. Bu bakımdan kelimelerin temel anlamıyla bağlamda ifade ettiği anlamlar çoğunlukla farklı olduğundan özellikle somut-soyut ifadelerin tespitinde zorluk yaşanmıştır. Bu problemin çözümünde, bağlamdaki semantik anlam göz önünde bulundurularak kelimelerin anlamı esas alınmıştır. Çalışmanın İkinci bölümünde, isimler, özel isim ve cins isim olarak iki büyük başlık altında ele alınmıştır. Özel isimler kendi içinde sekiz alt başlığa; cins isimler ise on sekiz alt başlığa ayrılmıştır. Üçüncü bölüm ise tekil, çoğul ve topluluk isimlerinden oluşmaktadır. Dördüncü bölümde yer verilen sıfatlar, beş alt başlık altında örneklendirilmiştir. Beşinci bölümde zamirler, Altıncı bölümde zarflar ve Yedinci bölümde yer alan edatlar da tıpkı sıfatlar gibi alt başlıklarıyla birlikte incelenmiştir.

Çalışmamızda toplam 2040 adet isim tespit edilmiştir. Bu isimlerden en çok cins isim, soyut isim ve sıfat kategorisindeki isimler ve isim soylu kelimeler belirlenmiştir. 736 adet cins isim, 479 adet soyut isim ve sıfat türünden 318 isim tespit edilmiştir. Bununla birlikte 170 adet somut isim, 28 adet zamir, 181 adet zarf ve 51 adet edat görevinde kullanılmış isim bulunmuştur. Çalışmamızın önemli bir bölümün oluşturan özel ve cins isimlerin kategorilerine göre ayrıntılı istatistik bilgileri aşağıdaki şablonda verilmiştir:

Varlıklara Verilişlerine Göre İsimler							
Özel İsimler							
Şahıs İsimleri	Yer İsimleri	Ülke İsimleri	Millet ve Boy İsimleri	Kitap İsimleri	Gezegen İsimleri	Burç İsimleri	Dil İsimleri
33	1	4	7	2	13	13	2
Cins İsimler							
Hayvan İsimleri	Bitki İsimleri	Araç-Gereç İsimleri	Renk İsimleri	Giyecek İsimleri	Takı İsimleri	Vücutla İlgili İsimler	Yiyecek-İçecek İsimleri
85	12	53	19	23	12	75	41
Alan İsimleri	Ölçü Birimi İsimleri	Zaman İsimleri	Yer-Mekân İsimleri	Yer-Yön İsimleri	Doğa Olaylarına Ait İsimler	Gök Cisimlerine Ait İsimler	Akrabalık İsimleri
151	6	16	33	30	21	14	21
Unvan İsimleri	Meslek İsimleri						
22	104						

İsimlerin sınıflandırılmasında, sözcüğün bağlamdaki görevi esas alınmıştır. Örneğin *küçlüg* kelimesi 1927. beyitte sıfat; 1699. beyitte zarf görevindedir. Bu gibi kelimeler geçtiği beyitlerde belirtilmiş ve hem sıfat hem zarf olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Kutadgu Bilig'de bir kelimenin farklı pek çok anlamda kullanıldığı da görülür. Bu konu çalışmamızda isimlerin tasnifinde zorlandığımız noktalardan biri olmuştur. Örneğin, *el* kelimesi geçtiği bazı beyitlerde, “el vermek, el uzatmak, ele almak, el atmak, el vurmak, elde etmek, ele geçirilmek, el sürmek, el ele vermek, el değmemek, elini çekmek, elinden tutmak, eli uzanmak, eli darda kalma, eli açık, eli sıkı” gibi deyim ve birleşik fiillerle karşımıza çıkmaktadır. Bu tür kullanımlar *bar*, *baş* ve *bir* kelimelerinde de görülmektedir. Çokanlamlılıkla ilgili bu tür semantik yapılar, bağlamda ifade ettiği anlamına göre değerlendirilmiş, maddebaşı olarak sıralanmış ve gerekli açıklama yapılmıştır. Bu noktada *Kutadgu Bilig*'in semantik açıdan incelenmesi gereken bir önemli kaynak olduğu kanaatindeyim.

Dizin bölümü, çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır ve elde ettiğimiz isimler listelenmiştir. Bununla birlikte -lig ve -sız yapım eklerini almış

kelimeler de çalışmada maddebaşı olduğundan dizin kısmında da maddebaşı olarak belirtilmiştir.

Kutadgu Bilig, dünya çapında pek çok çalışmanın yapılmasına kaynak oluşturan büyük bir eserdir. Eldeki çalışma, eserdeki isimleri hem döneminin diliyle hem de günümüz Türkçesiyle karşılaştırarak gerçekleştirdiğimiz bir inceleme sayılır. Çalışmamız gösterdi ki eser alıntı kelimelerin az olmasına rağmen, isimler açısından son derece zengin, isimlerin anlam üretebilirliği bakımından da son derece renkli bir kaynaktır. Bir dilin zenginliğini gösteren önemli bir özelliği, düşüncelerin kapsamlı bir şekilde ifade edebilirliği ile ölçülür. *Kutadgu Bilig*, devlet yönetim felsefesini amaçlayan bir eser olarak bu amaca ulaşmıştır ve Türkçenin zengin bir dil olduğunun kanıtıdır.

KAYNAKÇA

Abik, Deniz, “Kutadgu Bilig’de Hayvan Adları.” *Türklük Bilgisi Araştırmaları Journal Of Turkish Studies*, c. 33 s. I, 2009, ss. 1-33.

Adıyaman, Ceyda, *Kutadgu Bilig’in Adbilim Bakımından İncelenmesi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Denizli 2018.

Arat, Reşid Rahmeti, *Kutadgu Bilig*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006.

Banguoğlu, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1986.

Caferoğlu, Ahmet, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Clauson, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary Of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford University Press, Ely House, London 1972.

Dilaçar, Agop, *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016.

Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

Eraslan, Kemal, *Yusuf Has Hacib, İslâm Ansiklopedisi*, C. 13, MEB Devlet Kitapları, Eskişehir 1997.

Ercilasun, Ahmet Bican & Akkoyunlu, Ziyat, *Kâşgarlı Mahmud Dîvânı Lugâti’t-Türk Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

Ercilasun, Ahmet Bican, *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.

--- , *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2014.

Erdal, Marcel, *Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon*, Otto Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1991.

Ergene, Oğuz, “Kutadgu Bilig’de Özel Adlar.” *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c. 58, 2017, ss. 245-288.

Ergin, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1958.

---, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Yayınları, İstanbul 1988.

Ersoylu, Halil, “Kutadgu Bilig’de İki Ayrı Biçimde Transkripsiyonlanmış Arapça ve Farsça Kökenli Kelimelerin Birleştirilmesi.” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, c. 35, 1987, ss. 165-172.

Hacıeminoğlu, Necmettin, *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2013.

---, *Türk Dilinde Edatlar*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2015.

Hacısalıhoğlu, H. Hilmi, *Matematik Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009.

İncetahtacı, Nur, *Kutadgu Bilig’deki Alıntı Sözlerin İncelemesi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2011.

Kaçalin, Mustafa Sinan, *Yûsuf Hâs Hâcib - Kutadğu Bilig-Metin* (e-kitap), Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/1-75546/yusuf-has-hacib---kutadgu-bilig.html>, erişim tarihi: 20.04.2018

Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.

Kaya, Ceval, *Uygurca Altun Yaruk: Giriş, Metin ve Dizin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

Koçoğlu, Vildan, “An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish (EDPT)”ın Söz Dizini.” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 2006, ss. 111-149.

Korkmaz, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.

---, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2017.

Kur'an Yolu Tefsiri, “Âl-i İmrân Suresi - 110 . Ayet Tefsiri”
<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/403/110-ayet-tefsiri>, erişim tarihi: 12.04.2019

Kutadgu Bilig, Fergana Nüshası, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

Kutadgu Bilig, Kahire Nüshası, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2018.

Mengi, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.

Maımaıtıaılı, Nuerjıamalı, *Kutadgu Bilig'in Sözvarlığı Açısından Açıklamalı Sözlüğü*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

Ölmez, Mehmet, “Kutadgu Bilig'in Sözvarlığı Ve Adakşu ‘Birlikte, Beraber, Yanyana’ Üzerine.” *Doğumunun 990. Yılında Yusuf Has Hacib ve Eseri Kutadgu Bilig Bildirileri*, 2009, ss. 399-406.

Ölmez, Zuhale, “Kutadgu Bilig'de İkilemeler (1)” *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1997, ss. 19-40.

Özen, Mine, “Türkçe’de Kumaş Adları” *Tarih Dergisi*, 1980/81, ss. 291-340.

Öztürk, Faruk, “Kutadgu Bilig’de Bitki Adları.” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi Journal Of Turkish Studies*, c. VI s. 1, 2005, ss. 201-208.

Şirin, Hatice, *Eski Türk Yazıtları Sözcük Varlığı İncelemesi*, TDK Yayınları, Ankara 2016.

Taş, İbrahim, *Kutadgu Bilig’de Söz Yapımı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015.

Tezcan, Semih, “Kutadgu Bilig Dizini Üzerine.” *Türk Tarih Kurumu - Belleten*, c. XLV/II s. 178, 1981, ss. 23-78.

Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, <http://www.tdk.gov.tr/>, erişim tarihi: 08.10.2018

Uçar, Erdem, “Kutadgu Bilig’in Kronolojik Kaynakçası (1825-2016) [Tekmilleştirilmiş Versiyon]” *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 2015, 6-47.

Üşenmez, Emek, *Karahanlı Türkçesinin Sözlüğü*, Doğu Kitabevi, Ankara 2010.

Ünlü, Suat, *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*, Eğitim Yayınevi, Konya 2012.

Yelten, Muhammet, *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*, Der Yayınları, İstanbul 2013.

DİZİN

A

‘**abid** (<Ar.) ibadet eden, tapan,
tapınan

‘a. 6385

‘**abir** (<Ar.) anber

‘a. 4892

‘**aceb** (<Ar.) hayret etme, şaşma

‘a. 5270

‘**aciz** (<Ar.) aciz

‘a. 5476

‘**acizlik** kuvvetsizlik, acizlik

‘a.+ım 391

açığ acı

a. 1170, 1408, 2092, 2145,
2577, 3426, 3585, 3587, 3625,
3648, 3913, 4183, 4204, 4531,
4772, 5415, 5456, 5477, 5774,
5777, 5778, 6121, 6620

a.+ı 2580

a.+ka 1087

açığ ihsan, bağış

a. 596, 616, 853, 1035, 1646,
2399, 2495, 2542, 2807, 2808,
2815, 2977, 2982, 3736, 3820,
5218, 5496, 5513

a.+da 3064

a.+lar 3734

açığlık açık; merhametli

a. 2496, 3754

açıksız merhametsiz

a.+sızka 2496

açu Tanrı’ya hitaben ‘Ey’ anlamında

a. 10, 5147, 5249

açuk açık

a. 500, 691, 778, 1293, 2000,
2122, 4020, 4219, 4287, 4418,
4429, 4539, 5222, 5550

açukluğ açıkça, açık bir biçimde

a. 851, 2176, 2775, 3453

‘**ad** Yemen’de bir kavim adı

‘a. 6547

ağak ayak

a. 374, 974, 1855, 2369, 2390,
2865, 3324, 3568, 3659, 4208,
4881, 5046, 6128, 6383

a.+ı 670, 771, 801

a.+ın 401, 578, 767, 1461,
2387, 3952, 4124, 4153, 5047,
5170, 5439, 5600, 5706, 5822,
5927, 5941, 6158, 6210

a.+ıñ 4056

a.+ını 3806

a.+ta 803

ağaklık ayaklı

a. 802, 804

adaş arkadaş, dost

a. 317, 502, 524, 1697, 2276,
2575, 3171, 3174, 3213, 3297,
3299, 3327, 3349, 3363, 3392,
3396, 3409, 3433, 3493, 3577,
4162, 4167, 4181, 4186, 4193,
4207, 4209, 4217, 4218, 4233,
4235, 4259, 4269, 4273, 4339,
4375, 4397, 4470, 4542, 4565,
4571, 4576, 4579, 4806, 5807,
6012, 6030, 6084, 6468, 6537,
6582, 6586

a.+ı 1698

a.+ığ 4208, 4649

a.+ıñ 4266

a.+ka 5594

a.+lar 3209

a.+lı 3485

adaşlık arkadaş olan, arkadaş sahibi

a. 3173

‘**aded** (<Ar.) sayı, adet

‘a. 2633, 4380

ademi (<Far.) adam, ademoğlu,
insanoğlu

a. 6332

ağgır aygır

a. 4064, 4441, 5781

ağgır Aygır (Sirius) yıldızı

a. 5676, 6220

ağıg ayı

a. 5376

ağın başka, diğer, ayrı

a. 7, 8, 38, 111, 138, 318, 818,
981, 1083, 1151, 1189, 1217,
1280, 1288, 1314, 1349, 1364,

	1372, 1380, 1397, 1628, 1672, 1683, 1781, 1843, 1887, 2060, 2374, 2510, 2554, 2650, 2940, 2946, 3026, 3039, 3053, 3122, 3132, 3133, 3180, 3228, 3317, 3320, 3336, 3374, 3376, 3389, 3443, 3489, 3546, 3576, 3681, 3737, 3771, 3795, 3797, 3939, 4223, 4315, 4325, 4355, 4477, 4478, 4486, 4746, 4804, 4812, 4838, 4864, 4933, 4936, 4946, 4980, 5119, 5125, 5415, 5442, 5550, 5592, 5598, 5837, 5842, 5847, 5996, 6024, 6076, 6109, 6143, 6289, 6333, 6431, 6443, 6465, 6517, 6599 a.+ın 2561 a.+ka 6, 5166, 5315, 5656, 6027 a.+lar 1404 a.+ka 2382		
ağına	cuma (günü) a. 3239		
ağınsığ	başka, diğer, başkasına göre a. 562, 718, 777, 3763, 3376, 6067		
ağırt	ayırma, ayırım a.+ı 1845, 4635 a.+lığ 2775		
‘adil (<Ar.)	adalet, doğruluk ‘a.+i 3351 ‘a.+içe 3668		
ağnağu	yabancı, başka türlü a. 5295		
ağruğ	başka, öteki; fark, farklı a. 201 a.+ı 201, 2067		
afsunđı	efsuncu, büyücü, sihirbaz a.+lar 4361		
ağ	ağ a. 3185 a.+ı 307, 2834, 3589, 3637, 4224, 4260, 5273, 5322 a.+ımda 6536		
ağı	altın ve gümüşle işlenmiş ipek kumaş a. 902, 1034, 1426, 1564, 1719, 1926, 2742, 2799, 2822, 2916,		
	3181, 3416, 4228, 4426, 4661, 4773, 5367, 5368, 5422, 5799, 6523 a.+lar 4424, 4768		
ağığı	hazinedar; ipek kumaşları muhafaza eden a. 2494, 2741, 2766, 2769, 2771, 2791, 2816, 4048, 4145		
ağılığ	hazine a.+ka 4145		
ağın	dilsiz, konuşamayan a. 174, 494, 775, 969, 970, 1016, 1027, 1861, 5216, 6118, 6452		
ağır	ağır, g a. 900, 903, 906, 1054, 1056, 1874, 1875, 2066, 2147, 2257, 2797, 3139, 3328, 3347, 3457, 3927, 4873, 4950, 5115, 5870, 5963, 6187, 6621		
ağır	ağır, değerli, kıymetli a. 540, 900, 902, 906, 1200, 1248, 1281, 1455, 1507, 1603, 1725, 1835, 1836, 2158, 2548, 2569, 2641, 3013, 3117, 3676, 4085, 4101, 4337, 4350, 4520, 4590, 4838, 4999, 5238, 5316, 5321, 5580, 5910, 6135 a.+ı 1028, 6446 a.+ın 2802		
ağırlığ	değerlilik, ağırlık; hürmet, itibar, sayđı a. 264, 289, 297, 472, 763, 793, 845, 853, 1245, 1714, 1718, 1756, 3722, 3734, 3762, 3903, 4070, 4104, 4133, 4150, 4281, 4410, 4855, 4856, 4996, 5898, 6039, 6040, 6043, 6044 a.+ı 147 a.+ka 1125		
ağış	ykseliş, ıkış; yokuş a. 903, 905, 6039 a.+ka 1087, 6121		
ağız	ağız a. 1431, 3481, 6085 a.+dın 2686, 2687 a.+ı 76, 4367 a.+ka 2893		

	a.+ıñ 2684, 4601		3948, 3949, 4009, 4012, 4013,
	a.+ında 2497		4213, 4354, 4420, 4422, 4424,
ağrıǵ	ağrı, zahmet, dert		4425, 4434, 4474, 4506, 4681,
	a. 421, 435, 1883, 2147, 2934,		4720, 4739, 4742, 4758, 4798,
	4915, 4917, 5428, 5856		4800, 4839, 4884, 4885, 4905,
	a.+ında 4542		4906, 4959, 4961, 5029, 5086,
	a.+ları 5428		5133, 5137, 5189, 5231, 5248,
ağruǵ	mal, giysi, eşya		5254, 5258, 5294, 5317, 5358,
	a. 3667		5367, 5368, 5381, 5382, 5383,
	a.+ı 3667, 5095		5386, 5450, 5451, 5492, 5586,
aǵu	aǵı, zehir		5596, 5601, 5604, 5669, 5680,
	a. 370, 779, 1126, 2142, 3388,		5695, 5744, 5751, 5754, 5765,
	3995, 4299, 4349, 4522, 4655,		5803, 5828, 5878, 5895, 5916,
	4801, 5228, 5522, 6129, 6166,		5942, 5950, 6044, 6115, 6122,
	6384		6154, 6164, 6192, 6193, 6213,
	a.+da 3913		6215, 6223, 6288, 6329, 6336,
	a.+sı 6380		6344, 6382, 6390, 6399, 6411,
aǵır (<Ar.)	son, sonunda, nihayet		6424, 6465, 6480, 6487, 6489,
	a. 233, 237, 394, 928, 1210,		6541, 6548, 6573, 6629, 6632,
	1382, 1471, 1472, 1502, 1549,		6634
	2003, 2004, 2035, 2938, 3013,		a.+da 102, 234, 238, 260, 261,
	3316, 3548, 3550, 3554, 3570,		279, 331, 405, 406, 1044,
	3587, 3864, 3988, 4466, 4700,		1137, 1139, 1182, 1263, 1267,
	4717, 4755, 4816, 4924, 4930,		1268, 1287, 1294, 1391, 1442,
	5153, 5255, 5273, 5297, 5300,		1522, 1663, 1693, 1928, 1972,
	5383, 5427, 5607, 5842, 6109,		1976, 2126, 2277, 2635, 3080,
	6112, 6185, 6258, 6400, 6489,		3130, 3375, 3459, 3660, 3800,
	6552, 6556, 6636		3807, 3875, 4105, 4153, 4346,
aǵlam (<Ar.)	rüyalar		4431, 4435, 4459, 4731, 4767,
	a. 6015		5259, 5732, 5764, 5808, 5834,
ajun (<Far.)	dünya		5983, 6203, 6549, 6565, 6572,
	a. 63, 70, 71, 81, 88, 93, 98,		6576, 6592, 6641
	101, 103, 108, 114, 134, 143,		a.+dın 231, 3790
	217, 218, 224, 226, 250, 252,		a.+ka 87, 125, 219, 251, 264,
	276, 281, 399, 417, 443, 445,		415, 458, 461, 732, 879, 1726,
	460, 488, 669, 732, 827, 836,		2685, 3007, 3095, 4558, 4798,
	878, 895, 940, 1119, 1147,		5043, 5067, 5074, 5297, 5421,
	1237, 1390, 1405, 1432, 1443,		5900, 6391, 6642
	1444, 1463, 1511, 1659, 1733,		a.+nı 351, 352, 6542
	1744, 1746, 1885, 1886, 1929,		a.+nuñ 3034
	2034, 2050, 2076, 2092, 2093,		a.+uǵ 225, 747, 1290, 1459,
	2141, 2264, 2456, 2474, 2593,		1535, 1745, 1748, 1973, 2264,
	2615, 2716, 2745, 2758, 2863,		2712, 3012, 3152, 3404, 3616,
	3034, 3049, 3076, 3077, 3086,		3735, 4740, 4741, 4916, 5085,
	3103, 3108, 3126, 3262, 3288,		5173, 5282, 5327, 6488, 6565
	3460, 3526, 3556, 3573, 3596,	ajunçı	hükümdar, yönetici
	3614, 3619, 3645, 3652, 3653,		a. 446, 2056, 2589, 2602, 3009,
	3662, 3837, 3840, 3924, 3926,		6437

a.+ka 285, 3009
ajunluk dünyaya ait, dünyalık
a. 4853, 4878, 5603
aķar suw akarsu
a. 669, 2688, 4097, 6013
aķı eli aķık, cömert
a. 43, 55, 58, 104, 257, 948, 1028, 1191, 1243, 1402, 1708, 1731, 1964, 2050, 2053, 2073, 2169, 2274, 2275, 2321, 2532, 2589, 2799, 2800, 3034, 3048, 3049, 3407, 3660, 3932, 4138, 4213, 4279, 4424, 4536, 4555, 4556, 4924, 5095, 5098, 5220, 5358, 5578, 5581, 5904, 6096, 6103, 6105, 6106, 6107, 6413, 6488, 6569
a.+ġ 3036
a.+ka 3037
a.+lar 2809, 3978
a.+m 3746, 4846
aķılıķ cömertlik
a. 934, 1402, 1951, 2049, 2325, 2765, 2800, 3040, 3932, 6106
aķın akın, sel
a. 1160
‘aķibet (<Ar.) akıbet, son, nihayet
‘a. 357
aķru yavaş, yavaşça
a. 769, 956, 1556, 1604, 1867, 2892, 3291, 3957, 4932, 4971, 4972, 5031, 5682, 5938, 5966, 6617
aķsak aksak, topal
a.+ıġ 3238
aķur ahır
a. 5369
a.+da 5370
al hile, aldatmaca
a. 2226, 2356, 4445, 5735
a.+ı 1863
a.+ın 2546, 3810, 3895, 5215
al al, kırmızı, pembe
a. 67, 69, 2630, 2916, 3709, 4893, 6009, 6229
ala alaca, ala
a. 6579
alķak alķak gönüllü, yumuşak huylu

a. 43, 107, 703, 1705, 1871, 2121, 2122, 2231, 2274, 2295, 2473, 2576, 4554, 4813, 5897, 6096
a.+ı 2477
alķı hilekâr, aldatan
a. 2312, 2327, 5067, 5231
‘alem (<Ar.) alem, kainat, cihan, dünya
‘a. 2227
‘a.+ıġ 125
‘alem (<Ar.) bayrak, sancak
‘a. 2346, 2418
‘aleyk (<Ar.) sana selam; senin üzerine olsun
‘a. 5036, 5058
alķ geçici arzu, heves; taviz
a. 1490, 3629
a.+larını 4757
alım borķ, alacak
a. 309
a.+ka 2804, 4539
alın alın
a. 2371, 4976, 5222
a.+da 6228
‘ali (<Ar) Hz. Ali
a. 57
‘alim (<Ar.) âlim, bilge
a. 4346, 5551, 5587
a.+ler 4341
alķıř dua etme, övme; alkış
a. 246, 760, 1309, 6410
a.+ı 1802
alp yiġit, kahraman, cesur
a. 691, 1949, 1961, 2043, 2050, 2274, 2335, 2337, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 3041, 5519, 5861, 5905, 5911, 6393
alplık kahramanlık
a. 2292
alt ařaġı, alt
a. 24, 137, 186, 4776
altmış altmış
a. 366, 367, 368, 4625, 6495, 6623
altun altın
a. 188, 213, 479, 483, 485, 761, 948, 1043, 1129, 1150, 1190,

1196, 1363, 1403, 1420, 1674, 1725, 1916, 2178, 2409, 2411, 2532, 2542, 2715, 2726, 2742, 2743, 2746, 2749, 2754, 3021, 3028, 3039, 3042, 3044, 3047, 3127, 3438, 4135, 4277, 4959, 5290, 5357, 5363, 5480, 5669, 5753, 6223, 6584 a.+ı 3139, 3152, 3160, 4957 a.+uğ 3964	
‘am (<Ar.) avam, halk, ahali ‘a. 4320, 4321, 4565, 6024	
‘amel (<Ar.) amel, iş, çalışma ‘a. 6271	
‘amil (<Ar.) yapan, işleyen ‘a. 2494	
amul sakın, yavaş a. 107, 382, 463, 469, 769, 1387, 1416, 1556, 1700, 1741, 1852, 1867, 1871, 1940, 2049, 2170, 2231, 2274, 2469, 2473, 2621, 2623, 3084, 3558, 3752, 3790, 3891, 3900, 3994, 4291, 5938, 6090, 4998, 6131, 6227, 6234, 6261, 6355, 6395	
amulluk sükûnet a. 325, 584, 585, 633, 1988, 1999, 5218, 5867	
ana ana, anne a. 1387, 1486, 3784, 5768 a.+da 41, 717 a.+dın 873, 1513, 1681, 2288 a.+dınmu 1678 a.+lığ 5380 a.+nı 5158 a.+nı 651 a.+nı 1569, 5159 a.+sı 1219 a.+sın 37, 3389 a.+sında 1388, 1932 a.+sız 5380	
ança nice, o kadar, bkz. bir ança a. 184, 379, 419, 498, 1157, 1717, 2754, 3627, 3713, 3838, 3885, 3954, 4883, 4890, 4902, 4950, 4964, 5823, 5969, 5971, 6044, 6242, 6360, 6414, 6539	
ançan bir zaman	
	a. 4928
and ant, yemin a. 6583 a.+ka 6583 a.+lığ 317	
andağ öyle a. 2111, 2415, 2588, 2925, 3066, 3156, 3280, 3368, 3648, 3890, 4192, 4307, 5584, 6329, 6544	
ağa değersizce, kıymetsizce a. 4008	
anlayu böyle, böylece, aynı şekilde a. 6021	
ansız bkz. ol	
anuk hazır a. 15, 99, 552, 653, 783, 1194, 1323, 1675, 2046, 2056, 2079, 2129, 2558, 3033, 3115, 4100, 4229, 4260, 4265, 4288, 4414, 4655, 4698, 5044, 5240, 5599, 5844, 5931, 6335	
ap ne de a. 975	
apa ecdat; Adem; insanoğlu a. 219, 1122, 1386, 1732, 1922, 1958, 2225, 3330, 3520, 3522, 3653, 3663, 4620, 4690, 4854, 5654, 6391	
apañ eğer a. 226, 895, 1321, 3159, 3805, 4138, 4206, 4584, 5226, 5883, 6499, 6569, 6583	
ara bazen a. 177, 184, 400, 402, 403, 718, 735, 746, 1532, 2686, 3595, 3596, 4096, 4749, 4926, 5865, 6202, 6617 a+la 3596, 4926, 5865, 6202	
ara ara, arasında a. 491, 909, 1483, 1671, 1694, 1975, 2082, 2587, 2700, 2734, 3136, 3145, 3212, 3355, 3366, 3425, 3505, 3634, 3669, 3916, 3920, 3930, 4198, 4463, 4629, 5345, 5730, 5863, 6364, 6608, 6626 a.+k 3499, 3671	

a.+la 3424, 4543, 4901
arbuz karpuz
a.+ı 1900
arığ temiz, pak
a. 727, 831, 847, 1022, 1159, 1985, 2105, 2110, 2190, 2461, 2462, 2500, 2729, 2845, 2846, 2855, 2857, 2903, 2917, 2920, 3112, 3899, 3925, 4047, 4109, 4289, 4343, 4405, 4476, 4501, 4505, 4536, 4645, 4646, 4648, 4719, 4959, 5329, 5351, 5364, 5430, 5484, 5575, 5577, 5767, 6055, 6072, 6222, 6250, 6512, 6518
a.+ın 4801
arıklık temizlik
a. 1960, 1985, 2105, 2843, 5352
a.+nı 2856, 2857
arıksız pis, necis, kötü olan
a. 341, 831, 1987, 2194, 2195, 2198, 2654, 2858, 2876, 6514
a.+nı 2108
arğa arka, arka taraf, art
a.+ra 6636
arğa arka, yardımcı
a. 90, 116, 122, 1045, 1345, 1697, 3727, 5819
a.+ı 5484
a.+sı 1698, 1699
a.+sızka 3772
arğa arka, sırt
a. 2378, 2386
a.+sındın 1387
arkış kervan, kafile
a. 1386, 1443, 4426, 5367
a.+ 68, 4426, 5754
a.+ıg 4437, 5546
arkuğ inatçı, aykırı
a. 340, 1668, 1670, 1984, 2062, 2064, 2066
a.+ı 1983, 2066
arkun yaban aygırıyla evcil kısraktan olan cins at
a. 5803, 6536
a.+ı 5369
arpa arpa

a. 3611, 3612, 4765, 4769, 6334
arslan arslan
a. 164, 284, 2047, 2310, 2314, 2327, 2354, 2383, 2401, 5376
a.+ğa 784, 2048, 4098
arslan aslan burcu
a. 140, 834
'arş Arş
'a.+ta 24, 3354, 4776
art dağ, tepe
a. 1735
artağ fena, kötü
a. 2340, 2763, 5752
a.+ı 221
artuğ fazla, çok
a. 171, 281, 629, 656, 758, 837, 1243, 1250, 1356, 1377, 1401, 1549, 1592, 1707, 1709, 1721, 1859, 1963, 2114, 2151, 2184, 2234, 2275, 2282, 2348, 2372, 2420, 2436, 2453, 2484, 2503, 2519, 2676, 2689, 2719, 2782, 2938, 2939, 3116, 3122, 3145, 3190, 3294, 3308, 3418, 3561, 3599, 3610, 4132, 4450, 4529, 4553, 4555, 4917, 4965, 5038, 5052, 5186, 5299, 5323, 5326, 5428, 5872, 5889, 6114, 6170, 6182, 6358, 6461, 6621, 6631
a.+um 3795
a.+ı 3057, 3523
artuğluk fazlalık
a.+uğ 3760
artut hediye
a.1769
arzu (<Far.) arzu, istek
a. 122, 159, 567, 602, 678, 682, 752, 822, 937, 943, 946, 1045, 1074, 1194, 1259, 1260, 1269, 1315, 1438, 1617, 1806, 1883, 1885, 1888, 1892, 2709, 2720, 2793, 2794, 3000, 3008, 3037, 3054, 3138, 3324, 3345, 3385, 3420, 3438, 3444, 3447, 3450, 3481, 3521, 3597, 3628, 3735, 3870, 3871, 3874, 4066, 4072, 4515, 4646, 4728, 4785, 4796,

- 4807, 4863, 4935, 4956, 5026, 5096, 5145, 5190, 5192, 5424, 5479, 5635, 5705, 5759, 5798, 5801, 5819, 5841, 5887, 5895, 6088, 6118, 6120, 6148, 6152, 6407, 6412, 6413, 6542
a.+ka 487, 1310, 1400, 5045
a.+lar 676, 1032, 3080, 4681, 4736
a.+lar+ka 1253, 3644, 5749, 6079, 6257, 6354
a.+m 591, 3253, 5613, 6567
a.+n 1095, 1868, 3309, 4965
a.+nı 5025
a.+nı 3893
a.+sı 753, 4422
a.+sın 1893, 2279, 4563, 4732, 4802
arzu **tilek** Utarit, Dilek yıldızı, Merkür
a. 136
as kakım, kürkü değerli olan bir hayvan
a. 84, 6368
asan (<Far.) kolay
a. 4269
aşhab-ı res Kuyu halkı
a. 6551
asığ fayda, yarar, kâr
a. 106, 171, 232, 363, 858, 916, 934, 1062, 1065, 1112, 1113, 1121, 1131, 1149, 1169, 1196, 1198, 1199, 1285, 1361, 1364, 1403, 1569, 1826, 1915, 2010, 2011, 2161, 2573, 2575, 2801, 2865, 2893, 2976, 2981, 3001, 3004, 3020, 3170, 3208, 3211, 3269, 3352, 3353, 3355, 3610, 3623, 3691, 3793, 3808, 3877, 4188, 4191, 4208, 4226, 4228, 4231, 4402, 4433, 4611, 4751, 4830, 4837, 4852, 4861, 4864, 5108, 5140, 5147, 5153, 5155, 5329, 5603, 5714, 5767, 6093, a.+dın 858
a.+ka 3004
a.+lar 878, 1775, 1854, 3208, 5730, 6104
a.+ın 915, 3243, 4205, 4228, 5352, 5536, 5747
a.+ı 160, 177, 190, 208, 270, 305, 309, 440, 448, 645, 856, 904, 982, 984, 987, 993, 1000, 1001, 1002, 1025, 1118, 1132, 1141, 1146, 1207, 1371, 1399, 1469, 1575, 1654, 1820, 1844, 1871, 1991, 2212, 2242, 2423, 2454, 2572, 2638, 2756, 2992, 2996, 2999, 3210, 3216, 3245, 3257, 3258, 3259, 3266, 3267, 3271, 3356, 3406, 3490, 3492, 3570, 3572, 3681, 3699, 3776, 3797, 3879, 4135, 4203, 4205, 4206, 4207, 4229, 4255, 4274, 4331, 4363, 4506, 4547, 4700, 4815, 4926, 4940, 4993, 5121, 5300, 5325, 5353, 5383, 5388, 5393, 5433, 5434, 5435, 5536, 5537, 5627, 5718, 5726, 5731, 5763, 5774, 5777, 5914, 6001, 6027, 6037, 6098, 6333, 6502, 6552, 6555
a.+ın 360, 858, 1627, 1879, 2608, 2728, 3002, 3243, 3245, 3490, 3493, 3494, 3931, 5217, 5747
a.+ına 2906, 3468, 5536
asığcı faydacı, kârcı, tefeci
a. 2609, 4419
asığlığ faydalı, kazançlı
a. 897, 983, 1468, 1469, 2544, 3003, 4443, 5358, 5529, 5539, 5731, 6102, 6358
asıgsız faydasız, yararsız
a. 1175, 2120, 2575, 3003, 3808, 5529, 5731
aşıl asıl, esas
a.+nı 6091
a.+na 4288, 5810, 5811, 6006
a.+ı 299, 995, 999, 1159, 1958, 2132, 2969, 3181, 3507, 4235, 4284, 4285, 4287, 4289, 4291, 4519, 5325, 5767, 5809, 5810, 5811, 6003
aşlı (<Ar.) aslî, asil olan

a. 108, 265, 300, 301, 303,
1596, 1637, 1949, 2437, 3416,
3764, 4488, 4501, 5808
a.+sı 4284
asrakı alttaki, aşağıdaki
a.+ıg 4527
a.+lar 1785
ast aşağı, alt
a.+ın 18
aş aş, yemek
a. 321, 524, 632, 682, 1606,
1998, 2318, 2322, 2424, 2549,
2551, 2785, 2826, 2829, 2845,
2846, 2855, 2857, 2861, 2878,
2892, 2918, 2924, 3579, 3665,
3766, 3995, 4017, 4299, 4330,
4348, 4405, 4537, 4578, 4584,
4587, 4600, 4608, 4645, 4646,
4647, 4648, 4652, 4653, 4658,
4659, 4660, 4662, 4676, 4765,
5033, 5301, 5823, 6117, 6158,
6284, 6384
a.+ıg 330, 2552, 2825, 2847,
2893, 4131, 4602, 4607, 4613,
4615, 4641
a.+ka 2847, 2868, 4128, 4130,
4570, 4571, 4583, 4594, 4596,
4649, 4663, 4664, 4666, 4667,
4669, 4671
a.+ta 2835, 2858, 4580
a.+tın 5442
a.+ım 370, 5456
a.+ın 2559, 2836, 4462, 4666,
4674, 5796, 6371
a.+ıı 1379, 4586
a.+nı 4581, 4601, 4655
a.+ı 1054, 1675, 1740, 2001,
2317, 2563, 4133, 4417, 4574,
4575, 4577, 4614, 4665, 5418,
5440, 6380
a.+lar 4772
a.+ları 4579
aşlıg kenetli, bağlı
a. 2300, 2301
aşçı aşçı
a. 2832, 2846, 2877, 2890,
2891, 2928, 2931, 2939
a.+ka 2557

a.+lar 4148
aşnı konu komşu
a. 632, 6585
aşnu evvel, önce
a. 51, 253, 509, 539, 660, 731,
793, 959, 960, 961, 962, 1304,
1445, 1865, 1934, 1949, 2227,
2291, 2351, 2356, 2376, 2487,
2520, 2604, 2958, 2976, 3195,
3216, 3580, 3688, 3740, 3842,
3844, 3997, 4028, 4057, 4129,
4389, 4621, 4682, 4737, 4786,
4787, 4790, 4815, 4893, 4977,
5006, 5036, 5050, 5052, 5054,
5066, 5070, 5252, 5292, 5455,
5495, 5497, 5649, 5966, 5993,
5997
a.+da 8
a.+sı 4618
aşru aşırı, çok
a. 1766, 4040, 5038, 6191
at ad, isim, nam
a. 6. 115, 238, 322, 1446, 1600,
1771, 1922, 2320, 2542, 2856,
2871, 2872, 3022, 3189, 3251,
3262, 3319, 3358, 3363, 4067,
4431, 4437, 4465, 4468, 4577,
4854, 5087, 5106, 5518, 5569,
5573, 5604, 5608, 5740, 5771,
5800, 5880, 5893, 5901, 5917,
5918, 5920, 6248, 6268, 6502
a.+ı 1, 58, 88, 109, 110, 111,
115, 124, 182, 197, 228, 235,
237, 257, 277, 320, 350, 356,
375, 406, 456, 459, 462, 502,
526, 564, 589, 668, 720, 740,
823, 836, 865, 907, 1027,
1044, 1159, 1341, 1342, 1343,
1350, 1388, 1402, 1520, 1522,
1585, 1640, 1676, 1679, 1692,
1711, 1757, 1790, 1848, 1905,
1918, 1924, 1925, 1928, 1953,
1957, 2037, 2050, 2060, 2063,
2082, 2146, 2180, 2221, 2258,
2263, 2298, 2318, 2417, 2556,
2563, 2613, 2643, 2645, 2651,
2655, 2667, 2933, 2969, 2983,
2993, 3011, 3026, 3080, 3095,

	3147, 3173, 3188, 3189, 3229, 3252, 3357, 3375, 3381, 3382, 3409, 3414, 3419, 3429, 3462, 3478, 3592, 3654, 3663, 3675, 3715, 3897, 4069, 4083, 4084, 4129, 4246, 4396, 4467, 4558, 4597, 4672, 4793, 5255, 5265, 5570, 5808, 5900, 5918, 5943, 6041, 6103, 6108, 6425, 6455, 6458, 6471, 6491, 6510, 6575, 6592	
	a.+ın 95. 103, 246, 258, 291, 920, 1166, 1460, 1461, 2259, 2277, 2554, 2798, 3020, 3369, 3651, 3915, 3975, 4438, 4550, 4820, 5220, 5264, 5442, 5572, 5608, 5919, 6268	
	a.+ını 6117	
	a.+ım 590, 690, 748, 1168, 1351, 3022, 3125, 5106, 5107, 5607, 6600	
	a.+ımı 730, 824	
	a.+ında 4084	
	a.+ıı 229, 240, 583, 728, 3229, 3379, 3440, 3477, 3786, 3915, 3916, 3917, 4242, 4258, 4430, 4463, 4466, 4474, 4537, 4818, 5157, 5227, 5247, 5256, 5488, 5541, 5605, 5727, 5782, 5786, 5916, 5920, 6112, 6144, 6418	
	a.+ııa 4488, 4577	
	a.+ııı 1691, 4435	
	a.+ııka 5102	
	a.+ka 4147	
	a.+lı 462, 501, 668, 1797, 2081, 4195, 4555, 4642, 4643, 5230	
	a.+lıı 841, 1629, 2319	
	a.+sız 2645	
at	at (hayvan)	
	a. 474, 1766, 2277, 2280, 2285, 2385, 2386, 2561, 2583, 3439, 4064, 4441, 5781, 6284	
	a.+ı 2317, 5336	
	a.+ın 315, 576, 1608, 3068, 3282, 3835, 3955, 4882, 4970, 5014, 5661, 5681, 5830, 5939, 5973, 6197, 6420	
	a.+ındın 3290	
	a.+ını 3289, 6224	
	a.+ıı 2401	
	a.+ıı 4558	
	a.+tın 3956, 5512, 5940	
ata	baba	
	a. 110, 111, 1166, 1168, 1203, 1207, 1218, 1221, 1224, 1225, 1226, 1227, 1229, 1262, 1387, 1486, 1552, 1565, 1566, 1568, 1579, 1625, 1626, 1685, 1802, 3784, 5154, 6485, 6491	
	a.+da 41, 717, 3374, 3389	
	a.+dın 1224, 5767	
	a.+ka 1184, 1624, 6485	
	a.+ları 1950	
	a.+lı 5380	
	a.+ları 6055	
	a.+m 1185, 1243, 1555, 1803	
	a.+nı 5158	
	a.+ı 651, 1552, 1592, 1792, 1793, 1794, 5151, 5156, 5779	
	a.+ıda 1584	
	a.+ıdın 3131	
	a.+ıı 1569, 5159	
	a.+sı 1166, 1184, 1219, 1487, 1556, 1634, 1936, 1950, 3388, 3391	
	a.+sın 37, 1685, 3388, 3389	
	a.+sız 5380, 6055	
atağ	lakap, unvan	
	a. 3357	
atalık	babalık	
	a. 1552, 6485	
atçı	süvari	
	a. 6035, 6054, 6055, 6056	
‘atık	eski, kadim anlamında olup sahabenin en eskisi olan Hz. Ebu Bekir Sıddık’ın lakabıdır	
	‘a. 51	
atım	atıcı, nişancı; cesur, kahraman	
	a. 1949, 1961, 2043, 2274, 4046, 5519, 5911, 6393	
aw	av	
	a. 2125	
	a.+da 2583, 5376	
	a.+ı 1358	
	a.+ka 3602, 6536	

	a.+ın 6366, 6368	248, 271, 287, 345, 353, 359,
awağ	naz, kapris	376, 378, 396, 447, 453, 483,
	a.+lar 403	495, 526, 550, 551, 557, 573,
	a.+ları 2680	580, 589, 629, 637, 643, 651,
awçı	avcı	720, 752, 756, 776, 777, 780,
	a. 2635, 3004, 3601	784, 801, 810, 836, 852, 883,
awiçğa	ihtiyar, yaşlı	907, 920, 922, 923, 931, 932,
	a. 1638	939, 949, 958, 962, 979, 996,
awınç	avunma, avunç	1030, 1033, 1066, 1070, 1081,
	a. 937, 1774, 2135, 3773, 4762,	1085, 1094, 1116, 1123, 1148,
	5186, 5266	1151, 1155, 1167, 1185, 1188,
	a.+ı 1849, 3629, 6446	1207, 1208, 1215, 1257, 1260,
	a.+ım 3774	1265, 1273, 1314, 1350, 1354,
	a.+ın 123, 941, 1480, 1886,	1360, 1366, 1372, 1406, 1411,
	6414, 6533	1413, 1418, 1424, 1426, 1436,
	a.+ıñ 1424	1437, 1449, 1450, 1457, 1458,
awınçu	avunulan, avutan, alışılan	1459, 1462, 1463, 1467, 1468,
	a. 1427	1478, 1481, 1482, 1501, 1511,
awuç	avuç	1526, 1537, 1549, 1557, 1558,
	a.+ça 297	1574, 1591, 1596, 1598, 1609,
awuçğa	ihtiyar, yaşlı	1613, 1639, 1656, 1658, 1659,
	a. 2984, 4152, 6491	1667, 1673, 1675, 1708, 1743,
awurta	süt nine, dadı	1749, 1783, 1792, 1802, 1847,
	a.+sı 4505	1859, 1862, 1872, 1894, 1908,
awut	avuç	1911, 1948, 1969, 1970, 1975,
	a.+ça 5425	1992, 2033, 2037, 2052, 2068,
ay	ay	2071, 2081, 2090, 2100, 2118,
	a. 3, 12, 325, 415, 731, 733,	2143, 2145, 2174, 2177, 2243,
	740, 743, 744, 745, 1254,	2248, 2260, 2306, 2319, 2407,
	2437, 2843, 3193, 3274, 3451,	2429, 2430, 2466, 2477, 2503,
	3717, 3724, 4504, 5700, 6231	2509, 2528, 2588, 2589, 2618,
	a.+ı 704, 1052	2654, 2673, 2683, 2690, 2703,
	a.+ıg 125	2723, 2737, 2739, 2758, 2768,
	a.+ım 1071	2778, 2785, 2796, 2809, 2818,
	a.+ka 730	2826, 2827, 2877, 2879, 2892,
ay	ay, otuz gün	2899, 2927, 2930, 2932, 2939,
	a. 131, 132, 373, 1214, 1695,	2944, 2948, 2961, 2970, 2975,
	1787, 1865, 1888, 2209, 2220,	2983, 2994, 3005, 3015, 3028,
	2225, 2775, 2996, 3572, 4377,	3040, 3043, 3052, 3061, 3066,
	4386, 4624, 4819, 5179, 5626,	3074, 3085, 3086, 3098, 3109,
	5685, 5950, 6113, 6490, 6546	3112, 3117, 3120, 3125, 3131,
	a.+da 6624	3133, 3134, 3142, 3154, 3167,
	a.+ıg 3542	3181, 3197, 3201, 3242, 3257,
	a.+ın 390, 3716	3264, 3276, 3277, 3306, 3311,
ay	Ey! (hitap, nida)	3322, 3323, 3349, 3355, 3361,
	a. 6, 10, 11, 20, 24, 28, 89, 91,	3394, 3398, 3407, 3433, 3437,
	108, 109, 115, 158, 179, 183,	3470, 3482, 3493, 3506, 3515,
	187, 191, 192, 196, 203, 240,	3517, 3545, 3576, 3577, 3588,

3642, 3644, 3664, 3680, 3683,
 3685, 3691, 3693, 3708, 3712,
 3713, 3731, 3744, 3746, 3752,
 3755, 3759, 3763, 3774, 3782,
 3786, 3791, 3814, 3822, 3823,
 3824, 3832, 3858, 3862, 3872,
 3878, 3907, 3908, 3914, 3925,
 3928, 3929, 3934, 3936, 3943,
 3960, 3970, 3971, 3974, 3976,
 3978, 3989, 4047, 4078, 4085,
 4124, 4126, 4129, 4130, 4136,
 4138, 4162, 4165, 4172, 4181,
 4189, 4197, 4213, 4221, 4228,
 4235, 4239, 4241, 4242, 4252,
 4281, 4289, 4298, 4315, 4330,
 4336, 4363, 4377, 4384, 4386,
 4405, 4407, 4410, 4424, 4437,
 4443, 4446, 4470, 4485, 4491,
 4497, 4498, 4501, 4502, 4515,
 4533, 4540, 4546, 4559, 4562,
 4582, 4585, 4635, 4638, 4642,
 4643, 4663, 4679, 4682, 4701,
 4704, 4719, 4755, 4761, 4765,
 4770, 4773, 4803, 4805, 4813,
 4822, 4823, 4846, 4849, 4860,
 4864, 4868, 4873, 4898, 4912,
 4914, 4919, 4920, 4924, 4927,
 4928, 4938, 4949, 4951, 4973,
 4977, 4980, 4981, 4982, 4987,
 4988, 4991, 4998, 5003, 5011,
 5017, 5039, 5041, 5048, 5051,
 5065, 5086, 5088, 5092, 5093,
 5095, 5097, 5098, 5101, 5104,
 5105, 5109, 5111, 5114, 5119,
 5120, 5126, 5129, 5130, 5131,
 5136, 5144, 5145, 5151, 5164,
 5166, 5174, 5176, 5180, 5182,
 5185, 5194, 5199, 5200, 5224,
 5234, 5241, 5248, 5252, 5257,
 5269, 5275, 5276, 5277, 5279,
 5283, 5294, 5295, 5299, 5301,
 5318, 5325, 5328, 5335, 5342,
 5346, 5347, 5348, 5359, 5361,
 5364, 5371, 5373, 5374, 5375,
 5381, 5391, 5397, 5398, 5400,
 5401, 5402, 5408, 5409, 5422,
 5427, 5428, 5430, 5437, 5438,
 5440, 5456, 5468, 5470, 5476,

5489, 5492, 5494, 5500, 5512,
 5515, 5524, 5529, 5539, 5540,
 5555, 5561, 5569, 5575, 5578,
 5581, 5584, 5586, 5599, 5602,
 5614, 5615, 5654, 5665, 5685,
 5698, 5709, 5713, 5721, 5746,
 5748, 5764, 5772, 5773, 5776,
 5788, 5795, 5812, 5816, 5840,
 5843, 5846, 5848, 5854, 5857,
 5862, 5869, 5878, 5879, 5882,
 5897, 5899, 5910, 5921, 5925,
 5926, 5928, 5929, 5932, 5961,
 5963, 5965, 5966, 5975, 5976,
 5978, 5982, 5987, 5994, 5999,
 6002, 6010, 6012, 6015, 6018,
 6023, 6030, 6038, 6047, 6052,
 6055, 6066, 6067, 6069, 6077,
 6084, 6087, 6099, 6114, 6119,
 6122, 6124, 6129, 6130, 6131,
 6135, 6137, 6141, 6144, 6150,
 6160, 6170, 6173, 6180, 6185,
 6187, 6188, 6194, 6227, 6234,
 6238, 6243, 6246, 6252, 6254,
 6261, 6287, 6295, 6300, 6302,
 6305, 6329, 6351, 6364, 6377,
 6378, 6409, 6410, 6413, 6414,
 6416, 6428, 6433, 6435, 6448,
 6449, 6451, 6456, 6461, 6478,
 6505, 6506, 6507, 6511, 6512,
 6513, 6515, 6517, 6520, 6528,
 6563, 6615, 6627

aya (<Far.) Ey! (hitap, nida)

a. 8, 25, 164, 168, 333, 373,
 535, 695, 714, 1080, 1100,
 1104, 1145, 1181, 1713, 1759,
 1812, 2020, 2096, 2142, 2689,
 2717, 2718, 2851, 2922, 2936,
 2967, 3046, 3055, 3082, 3089,
 3233, 3254, 3279, 3373, 3448,
 3451, 3487, 3492, 3529, 3537,
 3580, 3646, 3661, 3764, 3771,
 3993, 4005, 4007, 4027, 4075,
 4150, 4159, 4169, 4314, 4318,
 4373, 4486, 4491, 4493, 4495,
 4507, 4511, 4567, 4691, 4707,
 4878, 4925, 4941, 4988, 4990,
 5057, 5155, 5233, 5251, 5252,
 5288, 5296, 5298, 5366, 5378,

	5388, 5549, 5613, 5699, 5854, 5875, 5985, 5989, 6166, 6167, 6168, 6169, 6184, 6462, 6508, 6560, 6640		1517, 1548, 1574, 1578, 1625, 1635
aya	aya, avuç içi a.+da 717, 864, 6523		a.+ka 538, 760, 766, 774 a.+nı 354, 530, 955, 1035, 1068 a.+nı 1115, 1158, 1169, 1564
ayağ	lakap, unvan; saygı, hürmet a. 1036, 1766, 5771	ayuk	kökayuk; Türkmen büyüklerine verilen ad a. 2644, 4067, 4142
ayak	çanak, kap, kâse a. 2824, 2878, 4645	az	az a. 172, 199, 554, 731, 758, 866, 926, 1006, 1124, 1312, 2148, 2150, 2340, 2350, 2361, 2893, 3285, 3287, 3775, 3938, 3954, 4188, 4270, 4332, 4335, 4432, 4615, 4641, 4642, 4671, 4844, 4915, 4962, 5005, 5284, 5301, 5314, 5439, 5826, 5983, 6199, 6210, 6284, 6331, 6380, 6381, 6396, 6438, 6477, 6483 a.+ı 1004 a.+ıg 3442, 4580 a.+ın 305, 306, 734, 2675, 4342, 5883 a.+ka 306 a.+kına 3964, 5440 a.+rak 2149, 2359, 3951, 3999, 4888, 5441, 6127, 6218, 6497, 6568, 6581 a.+rakına 6633
ayat	alametler a. 4370		
‘ayb (<Ar.) ayıp, kusur	‘a.+ı 534, 1328, 3505, 3513, 3514, 3515, 3516, 3517, 6096 ‘a.+ın 1407, 3518 ‘a.+ını 3519	‘azab (<Ar.) azap, işkence	‘a.+ı 3650 ‘a.+ıg 3332 ‘a.+ka 3651
ayı	aşırı, çok a. 505, 704, 2086, 3082, 3089, 3525, 3562, 4024, 4529, 4599, 6633	azad (<Far.) azat, serbest	a. 2307, 2406, 2408, 2555, 2990
ayığ	fena, kötü a. 5175	azak	yolunu şaşırان, nereden geldiği belli olmayan; baştan savan a. 2534, 2813
ayıklığ	vadesi olan; ecel a. 2286	azgan	yaban çiçeği a. 2573
aylık	aylık, otuz günlük a. 1387	azğas (<Ar.) karışık rüyalar	a. 6015
aytığ	hatır sorma, sual a. 3907 a.+ı 5273, 5275, 5740, 6120	azgır	azgın, azılı a. 2311
ay toldı	Ay-Toldı a. 355, 462, 474, 498, 501, 502, 503, 511, 519, 526, 558, 561, 562, 568, 577, 580, 581, 584, 589, 594, 598, 607, 616, 618, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 628, 637, 657, 673, 684, 698, 702, 720, 728, 730, 748, 763, 766, 769, 773, 776, 786, 823, 836, 854, 859, 870, 896, 907, 920, 938, 939, 951, 954, 956, 957, 958, 976, 984, 998, 1001, 1005, 1012, 1019, 1038, 1045, 1051, 1067, 1070, 1080, 1085, 1107, 1128, 1149, 1167, 1168, 1195, 1208, 1215, 1249, 1256, 1273, 1295, 1339, 1351,	azıglığ	azılı, cesaretlı, atılğan a. 283, 2054, 2287, 3041, 4523

‘aziz (<Ar.) aziz, kıymetli

‘a. 1247, 2853

‘a.+larkā 1247

‘a.+rek 2853

azlık azlık; eksik olma durumu

a.+ı 4190

azu ne... ne de, yoksa

a. 16, 243, 1018, 1678, 1816,

2539, 3101, 4578, 4581, 4619,

4701, 5763, 6291, 6589, 6591

azuk azık, yiyecek

a. 1417, 3435, 5350

a.+uḡ 1441

azuk yolunu şaşırmış

a.+lar 385

B

bağ (<Far.) bağ, bahçe

b. 1807, 6435

b.+ım 2278

b.+ka 1808

bağ bağ, düğüm, bağlayacak ip

b.+ı 727, 2015, 2018, 2026,

2419, 3925, 4884

b.+ın 3307

b.+lığ 1953

bağdaş bağdaş, bir tür oturma şekli

b. 4114

bağır bağır, karaciğer; gönül, yürek

b. 1507, 2610, 3237

b.+da 2610

b.+ka 1947

b.+ı 2609, 3110, 3246, 4988

b.+ım 1482

bağırsız vefasız

b. 2574, 3243

b.+ka 6576

bağırsak merhametli, şefkatli, sadakatli

b. 34, 41, 43, 107, 317, 424,

516, 517, 518, 595, 717, 763,

1030, 1133, 1231, 1243, 1357,

1358, 1359, 1360, 1412, 1558,

1615, 1687, 1838, 1852, 1879,

1881, 1942, 1943, 1944, 1945,

1946, 2123, 2160, 2169, 2204,

2235, 2473, 2529, 2543, 2570,

2571, 2572, 2574, 2585, 2607,

2608, 2610, 2721, 2727, 2728,

2758, 2761, 2767, 2768, 2777,

2830, 2831, 2852, 2867, 2885,

2927, 2940, 2978, 3052, 3063,

3117, 3124, 3127, 3129, 3130,

3244, 3246, 3272, 3297, 3299,

3311, 3458, 3483, 3486, 3496,

3598, 3690, 3700, 3771, 3914,

3933, 4081, 4370, 4374, 4464,

4690, 4766, 4777, 5095, 5197,

5262, 5325, 5528, 5543, 5619,

5720, 5839, 5847, 6081, 6084,

6086, 6089, 6102, 6103, 6180,

6259, 6261, 6576

b.+ka 1728, 1943

b.+nı 1946, 1947, 2609, 2768

bağırsaklık merhametlilik, bağlılık

b. 1357, 1481, 1878, 1945,

2568, 3335, 5796

b.+ı 2073, 2589, 5543, 5904

b.+ım 4846

b.+ın 595, 608, 953, 1356,

1634, 1944, 2432, 2905, 2965,

3298, 4134, 4473, 5038, 5129,

5471, 5614, 5795, 5838, 5889,

6468

b.+ıḡ 1478, 5272

bağna basamak, merdiven basamağı

b. 6034, 6043

b.+ça 6034

b.+sı 6033

b.+lığ 6052

baḡil (<Ar.) hasis, cimri, tamahkâr

b. 1518

baht (<Far.) baht, talih

b. 92

bakır bakır

b. 120, 1916, 3438, 3964

bakırsukun Merih Yıldızı

b. 4888

bakış bakış, görüş

b. 1855

baldu balta

b. 1736, 2055, 2140, 2141,

2143, 2377, 2961

balgam balgam

b. 6014
balıĝ yaralı
b. 5430
balık balık
b. 5366
balık balık burcu
b. 66, 141
bar var, mevcut
b. 177, 201, 207, 260, 362, 639, 642, 735, 838, 854, 981, 1010, 1017, 1020, 1132, 1139, 1182, 1183, 1185, 1488, 1579, 1592, 1646, 1647, 1672, 1677, 1832, 1843, 1903, 1922, 1923, 2055, 2176, 2276, 2360, 2402, 2403, 2430, 2516, 2584, 2669, 2740, 2823, 2880, 2946, 2957, 3026, 3099, 3132, 3145, 3146, 3215, 3226, 3317, 3355, 3376, 3390, 3649, 3720, 3737, 3760, 3761, 3777, 3875, 4148, 4153, 4160, 4188, 4315, 4355, 4386, 4460, 4568, 4605, 4864, 4915, 5050, 5063, 5095, 5099, 5275, 5309, 5351, 5476, 5478, 5574, 5723, 5740, 5858, 5859, 5955, 5958, 6110, 6120, 6203, 6209, 6460, 6471, 6544
b.+ı 195, 2750, 3631, 3795, 4779, 5150, 5389
b.+ıĝ 3899, 4550
b.+ım 3742, 3798
b.+ın 56, 1189, 1722, 2560, 3428, 3859, 4108, 5193, 5547, 6078, 6080, 6099, 6299, 6370
b.+ında 1368
b.+ıı 12, 5299
b.+ııa 15, 26, 4282, 4780
b.+ını 3158
b.+mu 524, 683, 908, 982, 1188, 2565, 3136, 3198, 5278, 5831, 6280, 6584
barça bütün; hepsi
b. 5, 20, 24, 71, 90, 106, 157, 266, 299, 370, 389, 428, 429, 430, 431, 436, 508, 558, 572, 606, 633, 689, 718, 720, 751, 762, 799, 830, 832, 857, 887,

888, 895, 898, 900, 935, 944, 981, 983, 991, 999, 1025, 1042, 1081, 1174, 1211, 1236, 1254, 1301, 1346, 1347, 1518, 1615, 1617, 1648, 1670, 1683, 1687, 1716, 1722, 1739, 1763, 1768, 1769, 1777, 1780, 1801, 1873, 1890, 1895, 1931, 1937, 1958, 1984, 1987, 2047, 2048, 2076, 2107, 2156, 2191, 2219, 2261, 2305, 2307, 2414, 2462, 2474, 2483, 2498, 2502, 2506, 2524, 2535, 2537, 2568, 2637, 2653, 2681, 2707, 2756, 2788, 2832, 2850, 2857, 2865, 2890, 2904, 2908, 2913, 2923, 2949, 2990, 3001, 3037, 3079, 3106, 3165, 3218, 3241, 3242, 3243, 3266, 3329, 3330, 3354, 3368, 3412, 3443, 3481, 3573, 3610, 3611, 3641, 3645, 3652, 3653, 3655, 3663, 3689, 3722, 3851, 3853, 3917, 3919, 3949, 4116, 4254, 4291, 4320, 4323, 4324, 4327, 4334, 4453, 4473, 4685, 4776, 4801, 4867, 4922, 4957, 4978, 5064, 5096, 5101, 5114, 5124, 5130, 5132, 5197, 5202, 5222, 5241, 5262, 5299, 5317, 5324, 5334, 5381, 5382, 5384, 5404, 5417, 5423, 5459, 5482, 5505, 5605, 5628, 5670, 5761, 5814, 5848, 5859, 5876, 5982, 5983, 5994, 5999, 6007, 6019, 6030, 6039, 6049, 6070, 6089, 6184, 6199, 6200, 6251, 6272, 6406, 6451, 6457, 6465, 6476, 6480, 6493, 6573, 6596
b.+nı 5278
b.+sı 5945

barçın ipekli kumaş

b. 555

barı bütün, hepsi, tamamı

b. 1161, 3021, 3353, 5016, 5307, 6603

bark bark, mülk

b. 4545, 4645, 4727

b.+ın 5486

b.+ııı 4536
barķın yolcu
 b. 817, 4727
 b.+ı 4326
basā sonra
 b. 53, 55, 132, 136, 139, 140, 141, 147, 354, 356, 1093, 1630, 1821, 1898, 2138, 2180, 2193, 2251, 2386, 2538, 2633, 2816, 2976, 3317, 3442, 3582, 3598, 4014, 4044, 4183, 4210, 4355, 4361, 4376, 4378, 4392, 4394, 4439, 4650, 4810, 5009, 5198, 5201, 5280, 5328, 5341, 5416, 5417, 5555, 5559, 5563, 5587, 5676, 5906, 6036, 6175, 6179, 6181, 6190
 b.+ķı 57, 2913, 5184, 5557
 b.+la 484
 b.+sı 308, 338, 357, 848, 4419, 4469, 5562
basımķı zulmeden, zalim
 b. 1737, 2348
basınķ baskı, tazyik, zulüm
 b. 1771, 3109, 3206
basınķaķ aciz, zayıf, gūķsüz, kuvvetsiz
 b. 911, 912, 3110
basut yardım
 b. 419, 1267, 2502, 3056, 3261, 5614, 5821, 5850, 5935, 6192
basutķı yardımcı
 b. 54, 427, 429, 430, 431, 3143, 5612
baş baş
 b. 163, 176, 421, 435, 545, 655, 774, 784, 890, 940, 966, 986, 1194, 1883, 2147, 2155, 2781, 2894, 2934, 3346, 4099, 4230, 4915, 4917, 5097, 5428, 5449, 5523, 5828, 5856, 6220, 6396
 b.+a 3682, 3838, 5953
 b.+ı 119, 344, 491, 949, 2154, 2156, 2420, 2510, 2516, 2585, 2786, 2831, 3089, 4123, 4298,

4595, 4665, 4746, 4889, 5927, 6177, 6221, 6453
 b.+ıg 168, 173, 2825, 2850
 b.+ım 166, 365, 4557, 4848, 5643
 b.+ın 1207, 2352, 2515, 2518, 2647, 2652, 2726, 3072, 3081, 3283, 3286, 3953, 4078, 4119, 4213, 4563, 5797, 5827
 b.+ında 213, 426, 667, 1222, 1567, 1798, 1955, 2088, 2271, 2367, 4434, 4639
 b.+ını 170
 b.+ıı 167, 652, 1392, 2514, 2683, 4820, 6149, 6610
 b.+ııa 2893
 b.+ııını 164, 967, 2514, 4755
 b.+ķa 1101, 1190, 2267, 2492, 2692, 2742, 3682, 5643, 6530
 b.+lıg 3012, 5085
baş baş, ön, öncü
 b. 405, 1630, 3151, 3644, 4486, 5202, 5252, 5813, 5816, 6160
 b.+ı 45, 223, 253, 265, 423, 478, 533, 563, 633, 752, 1015, 1027, 1063, 1114, 1191, 1266, 1336, 1357, 1436, 1442, 1598, 1617, 1830, 1881, 1914, 1945, 1973, 1992, 2040, 2045, 2047, 2089, 2166, 2196, 2201, 2210, 2275, 2300, 2394, 2457, 2555, 2614, 2703, 2745, 2809, 2874, 2877, 2881, 2900, 2911, 2925, 3002, 3141, 3151, 3172, 3516, 3551, 3566, 3704, 3763, 3855, 3978, 4064, 4065, 4078, 4133, 4143, 4197, 4290, 4406, 4604, 5349, 5385, 5729, 5754, 5892, 6130, 6159, 6253, 6416, 6456, 6478
 b.+ın 422, 1967, 1989, 3379
 b.+ında 6035
 b.+ıı 652
 b.+ııa 2309, 2323, 6034, 6053, 6054
 b.+ķa 2413, 2604
 b.+lıg 2301

	b.+ta 1836	1109, 1233, 1250, 1251, 1253,
baş	baş, ön, önce	1267, 1269, 1279, 1342, 1343,
	b.+ı 353	1430, 1479, 1507, 1520, 1525,
baş	yara	1531, 1560, 1561, 1761, 1797,
	b. 3708, 3826, 3965, 4273,	1799, 1800, 1811, 1813, 1818,
	4391, 4542, 4584, 4608, 4770,	1838, 1873, 1877, 1922, 1933,
	5688, 5773, 5975, 6180, 6287	1934, 1940, 1978, 1980, 1983,
	b.+ı 2580	2007, 2163, 2227, 2598, 2856,
başsız	başsız, lidersiz	3022, 3066, 3112, 3120, 3122,
	b. 2302, 2333, 4324	3149, 3188, 3194, 3200, 3223,
başçı	başkan, baş, rehber, kılavuz,	3251, 3262, 3264, 3316, 3319,
	önder	3339, 3349, 3351, 3358, 3404,
	b. 2124, 2330, 2413, 2415,	3464, 3467, 3468, 3503, 3520,
	2586	3523, 3524, 3526, 3592, 3649,
	b.+ka 45	3657, 3662, 3663, 3668, 3672,
	b.+lar 4439	3696, 3715, 3747, 3749, 3751,
	b.+sı 894, 2048, 2140, 2270,	3897, 3919, 3920, 3928, 4129,
	2329, 2331, 2540, 2824, 2860,	4205, 4254, 4370, 4372, 4390,
	4012, 5287, 5945	4416, 4471, 4528, 4529, 4530,
bat	derhal, çabuk	4597, 4689, 4693, 4712, 4777,
	b. 2381	4806, 4808, 4854, 4857, 4872,
bata	derhal, çabuk	4879, 4880, 4927, 4957, 5078,
	b. 3293	5082, 5101, 5103, 5116, 5119,
batar	batı	5130, 5132, 5165, 5191, 5193,
	b.+dın 99	5194, 5239, 5246, 5273, 5275,
	b.+ka 3706, 4423, 4714, 6512	5276, 5278, 5306, 5327, 5360,
batıĝ	derin	5401, 5402, 5437, 5468, 5469,
	b. 1087, 1140, 2786, 4394,	5492, 5611, 5613, 5693, 5722,
	4704, 4928, 5261, 5713, 5899,	5740, 5745, 5761, 5794, 5819,
	6121, 6203	5854, 5880, 5895, 5899, 5900,
batıĝ	bataklık	5901, 5935, 5988, 6066, 6093,
	b. 4771	6136, 6171, 6182, 6190, 6192,
bay	zengin	6193, 6246, 6248, 6251, 6260,
	b. 407, 1292, 1787, 1923,	6261, 6262, 6268, 6293, 6296,
	2004, 2058, 2618, 2620, 2767,	6306, 6311, 6386, 6395, 6408,
	2843, 3031, 3098, 3613, 3617,	6409, 6411, 6500, 6541, 6637
	3677, 3717, 4282, 4409, 4487,	b.+ıĝ 1021, 1256, 3986, 4236
	4597, 4819, 5296, 5803, 6370,	b.+ka 2, 51, 1030, 1250, 1272,
	6374, 6375, 6378	1275, 1278, 1279, 1329, 1451,
	b.+ı 2241	1483, 1686, 1740, 1782, 2158,
	b.+ında 4724	2751, 2755, 3114, 3190, 3255,
	b.+ka 2612	3256, 3294, 3354, 3445, 3716,
	b.+lar 1292, 2614, 5561, 5562,	3741, 3754, 3921, 4420, 4560,
	5564	4778, 5350, 5471, 5644, 5645,
	b.+nı 4592	5647, 5666, 5952, 6089, 6156,
bayat	Tanrı	6246, 6250, 6251, 6540, 6560,
	b. 1, 6, 42, 90, 109, 122, 124,	6631
	151, 600, 752, 753, 756, 1084,	

b.+ım 146, 1348, 3189, 3250, 3764, 3794, 3905, 3906, 3989, 4728, 5120, 5596, 6253, 6520
b.+tın 36, 41, 1268, 1430, 1801, 1828, 1829, 1873, 1884, 3353, 3525, 3746, 3762, 4858, 4880, 4955, 5484, 5667, 5832, 5888, 5934, 5947, 6153, 6307, 6373
baylık zenginlik
b. 313, 1744, 1747, 3553, 4499, 5296, 5385, 5566, 5898, 6141
b.+ı 2618, 5545
b.+ım 3746
b.+ın 256
b.+ıñ 3553
b.+ıña 2058
baz yat, yabancı, garip
b. 2495, 2534, 2548, 2562, 2668, 2734, 3379
b.+ıg 4580
bedel bedel, karşılık
b. 3563
beđiz sūret, ŧekil, resim, sūs; sanat
b. 20, 96, 1116, 1524, 2452, 2798, 2914, 3724
b.+i 5110
beđizlig resimli, sūslū
b. 1419, 1524
beğizçi ressam
b. 4458
beğük büyük
b. 7, 58, 152, 209, 278, 420, 435, 672, 772, 1533, 1693, 1694, 1711, 1958, 1961, 2118, 2147, 2296, 2297, 2417, 2448, 2664, 2933, 2934, 2969, 3143, 3173, 3399, 3475, 3687, 3916, 3925, 4032, 4085, 4123, 4263, 4479, 4495, 4833, 5213, 5325, 5420, 5954, 6071
b.+i 1629, 2603, 5293
b.+ke 674, 1248
b.+ler 4496
b.+tin 1793
b.+rek 220, 1711, 1843, 4496, 6396

beğüklük büyüklük
b. 7, 154, 941, 1293, 3078, 3721, 3869, 4495, 4820, 4914, 5169, 5324, 5463
b.+ke 2233
beg bey
b. 235, 254, 265, 322, 404, 405, 408, 410, 429, 457, 469, 597, 606, 612, 674, 822, 840, 872, 947, 958, 1396, 1424, 1602, 1609, 1610, 1658, 1757, 1759, 1760, 1779, 1879, 1881, 1882, 1884, 1924, 1934, 1936, 1950, 1953, 1956, 1966, 1971, 1972, 1977, 1985, 1987, 1989, 2005, 2014, 2016, 2017, 2024, 2027, 2038, 2043, 2056, 2060, 2070, 2080, 2081, 2082, 2083, 2091, 2110, 2113, 2117, 2121, 2122, 2125, 2128, 2130, 2135, 2136, 2138, 2139, 2143, 2144, 2145, 2165, 2166, 2168, 2182, 2259, 2261, 2354, 2413, 2416, 2442, 2504, 2513, 2554, 2572, 2602, 2608, 2619, 2620, 2638, 2671, 2673, 2717, 2724, 2728, 2795, 2825, 2882, 2936, 2937, 2953, 2954, 2960, 2965, 2967, 2969, 2972, 2975, 2978, 2983, 2993, 2994, 3007, 3029, 3032, 3033, 3035, 3040, 3046, 3048, 3109, 3112, 3123, 3124, 3143, 3182, 3184, 3461, 3462, 3465, 3597, 3764, 3798, 3856, 3862, 3867, 4044, 4047, 4068, 4071, 4075, 4084, 4093, 4098, 4120, 4133, 4155, 4171, 4336, 4534, 4550, 4748, 4817, 5075, 5079, 5084, 5104, 5107, 5133, 5134, 5151, 5174, 5203, 5250, 5251, 5288, 5298, 5321, 5355, 5358, 5402, 5405, 5406, 5459, 5461, 5463, 5500, 5584, 5854, 5864, 5865, 5885, 5902, 5906, 5909, 5945, 5947, 5948, 6111, 6290, 6351, 6410, 6485, 6586
b.+de 1984, 2569, 2988, 3008
b.+din 2135, 3033

b.+e 5118
 b.+i 216, 455, 843, 887, 893,
 958, 1076, 1197, 1376, 1411,
 1412, 1594, 1610, 1758, 1789,
 1809, 1919, 1962, 1963, 1968,
 2029, 2097, 2103, 2106, 2107,
 2114, 2172, 2177, 2180, 2239,
 2244, 2246, 2422, 2433, 2551,
 2590, 2643, 2677, 2682, 2713,
 2715, 2795, 2815, 2837, 2861,
 2878, 2906, 2997, 2998, 3005,
 3031, 3181, 3266, 3267, 3268,
 3460, 3542, 3744, 3856, 4069,
 4072, 4077, 4141, 4714, 4749,
 4855, 4947, 4996, 4999, 5185,
 5293, 5354, 5544, 5585, 5949,
 6138, 6392
 b.+ig 3144, 3534, 4546, 4836
 b.+im 85, 1602, 2899, 3001
 b.+iğ 3267, 3970
 b.+in 845, 1880, 1882, 2260,
 2582, 2608, 2767, 2962, 3535,
 4724
 b.+inde 1630, 2193
 b.+içe 842, 1756, 1883, 2506,
 2545, 2568, 2570, 2609, 2728,
 2831, 2951, 2977, 4042, 4077,
 4081, 4083
 b.+ini 2867, 3966
 b.+iniğ 2964
 b.+iñke 651, 4003, 4100
 b.+iñni 652, 4085
 b.+ke 325, 650, 1988, 1996,
 2013, 2049, 2062, 2071, 2079,
 2124, 2164, 2182, 2239, 2256,
 2270, 2420, 2423, 2489, 2585,
 2808, 2832, 2871, 2890, 2891,
 2935, 2963, 3007, 4051, 4055,
 4157, 4158, 4841, 5065, 5072,
 5336, 5545
 b.+ler 213, 223, 250, 303, 603,
 604, 605, 611, 635, 653, 654,
 655, 779, 780, 781, 819, 842,
 843, 888, 889, 891, 892, 893,
 895, 958, 1197, 1314, 1414,
 1609, 1611, 1630, 1631, 1632,
 1694, 1755, 1806, 1807, 1905,
 1906, 1931, 1935, 1952, 1969,

1986, 2011, 2014, 2020, 2021,
 2026, 2027, 2036, 2037, 2050,
 2063, 2076, 2107, 2110, 2111,
 2113, 2116, 2118, 2130, 2139,
 2183, 2210, 2211, 2245, 2247,
 2258, 2266, 2412, 2416, 2449,
 2493, 2514, 2553, 2581, 2595,
 2639, 2674, 2678, 2683, 2702,
 2703, 2717, 2741, 2807, 2812,
 2833, 2835, 2845, 2926, 2933,
 2945, 2952, 2953, 2957, 2959,
 2968, 2973, 2977, 2992, 3005,
 3006, 3020, 3030, 3032, 3042,
 3127, 3128, 3183, 3464, 3966,
 4009, 4010, 4011, 4015, 4079,
 4081, 4085, 4086, 4090, 4091,
 4094, 4097, 4109, 4120, 4126,
 4128, 4133, 4173, 4246, 4723,
 4753, 5000, 5083, 5096, 5202,
 5203, 5220, 5225, 5226, 5356,
 5357, 5462, 5512, 5750, 5859,
 5907, 5946, 5947, 5949, 6024,
 6110, 6144, 6392
 b.+leri 252, 276, 1405, 1885,
 2092, 2593, 3034, 5294, 6634
 b.+lerig 6071, 6123
 b.+lerinde 276, 277
 b.+lerke 778, 783, 963, 2181,
 2583, 2814, 4000

begsig bey soylu, asil

b. 809

begsiz kocası olmayan, bekâr

b.+in 4510

beglik beylik; bey olma durumu

b. 300, 301, 405, 420, 430,
 439, 453, 454, 552, 571, 588,
 819, 821, 925, 941, 942, 1078,
 1156, 1350, 1434, 1435, 1450,
 1454, 1931, 1933, 1935, 1960,
 1970, 1988, 2018, 2021, 2023,
 2026, 2027, 2030, 2036, 2059,
 2094, 2104, 2127, 2137, 2155,
 2156, 2183, 2571, 2934, 3018,
 3029, 3038, 3469, 4082, 4106,
 4136, 5089, 5139, 5169, 5170,
 5172, 5234, 5247, 5250, 5258,
 5259, 5285, 5298, 5326, 5398,

5458, 5459, 5469, 5470, 5907,
5944, 6266
b.+i 1432, 1781, 1969
b.+in 1414, 1932, 5909
b.+indin 2619
b.+ke 1949
bek sağlam, pek, muhkem
b. 417, 1514, 1698, 2768,
2777, 2778, 2853, 2963, 3172,
4146, 4208, 4329, 4333, 4824
b.+i 2015, 6141
b.+im 686
b.+iç 697
beklig kilitli; sıhhate kavuşmak
b. 436, 484, 554, 6029
beğa (<Ar.) beka, sonsuzluk
b.+dın 397
beklik sağlamlık
b.+i 2132
bekrü sağlamca, sertçe, sıkıca
b. 725, 4344, 4800, 5093
bela (<Ar.) bela
b. 879, 932, 1263, 1272, 1367,
3391, 4619, 4789, 4918, 5423,
6494
b.+dın 6386
b.+ka 5832
b.+nı 1265, 4372
belagat (<Ar.) belagat; iyi konuşma,
sözle inandırma yeteneği
b. 2693, 2695
belgü im, iz, alamet, belirti, nişan
b. 180, 1522, 1648, 1650,
1693, 1864, 1899, 1997, 3916,
6356
b.+si 992, 1828, 1864, 2838,
3335, 3370, 4284, 4705, 5108,
5224, 5765, 5787, 5791, 6161
belgülüg belli, görünen, bilinen,
apaçık
b. 12, 179, 271, 277, 406, 832,
852, 934, 995, 1131, 1213,
1214, 1292, 1595, 1646, 1694,
1829, 1837, 1841, 1873, 1901,
1902, 2081, 2116, 2286, 2430,
2458, 2501, 2523, 2592, 2618,
2733, 2775, 2946, 2971, 3071,
3167, 3333, 3355, 3417, 3461,

3499, 3517, 3616, 3643, 3647,
3869, 3873, 3874, 4092, 4136,
4282, 4408, 4436, 4455, 4556,
4572, 4629, 4709, 4779, 4982,
5071, 5180, 5586, 5902, 6008,
6376
belgüsüz belli olmayan, bilinmeyen
b. 1396, 1532, 3630, 4780,
4831, 4905, 6036, 6115
beliğ korku, ürkme
b. 1996
bend (<Far.) bend, bağlı, ait, sahip
b. 6433, 6436
berat (<Ar.) rütbe, nişan verildiğini
bildiren ferman
b. 5246
berge değnek, kamçı, dayak
b. 893, 1494, 2296, 2395,
2580, 2988, 5218, 5279, 5280,
5281
berk sıkı, sağlam, kuvvetli
b. 283, 361, 702, 721, 833,
942, 1301, 1784, 2347, 2504,
2511, 2683, 2691, 2799, 3036,
3449, 4004, 4390, 5221, 5888,
6110, 6291, 6354, 6434, 6605,
6630
b.+iç 701
berklig sıkı, sıkıca; kilitli
b. 970, 971
berü beri
b. 84, 106, 219, 486, 621, 923,
1941, 3155, 3206, 3236, 3260,
3364, 3659, 3695, 3827, 3852,
3910, 3922, 3930, 3937, 4338,
4521, 4685, 4921, 4954, 5664,
5736, 5822, 5977, 6297, 6344,
6392
beter (<Far.) daha kötü, daha fena
b. 6141
beyt (<Ar.) beyit
b. 586, 2129, 2253, 2657,
2922, 3360, 3506, 3583, 4286,
5098
b.+ig 1649, 1708, 2046, 2306,
2578, 2625, 2690, 3479, 3872,
6207, 6317, 6398
bezek nakış; ziynet eşyası, süs

b. 128
bezekliĝ nakışlı, süslü
b. 6070
bıçak bıçak
b. 4599
bıçış hediye
b. 4661
bıçuk buçuk, yarım
b. 4020
bışıĝ pişmiş, olgun
b. 168, 330, 2835, 2850, 3842,
3882, 4480, 5831
b.+lıĝ 4036
bıwalıĝ kabalık,terbiyesizlik,kstahlık
b. 931
bıçek bıçak
b. 788, 810, 811, 4131
b.+ig 772
bifa kaba, terbiyesiz, kstah
b.+lardın 6603
bil bel
b. 2360
b.+i 2915
b.+in 5824
bile ile, beraber, birlikte
b. 39, 70, 111, 140, 173, 181,
203, 289, 323, 332, 373, 377,
386, 394, 411, 415, 438, 442,
443, 448, 449, 457, 499, 505,
512, 519, 551, 567, 584, 707,
708, 768, 793, 826, 881, 885,
907, 925, 941, 942, 992, 1002,
1007, 1117, 1155, 1228, 1280,
1289, 1342, 1355, 1373, 1427,
1512, 1519, 1599, 1600, 1660,
1687, 1703, 1710, 1711, 1744,
1745, 1746, 1748, 1750, 1752,
1820, 1842, 1864, 1865, 1866,
1882, 1914, 1960, 1979, 2019,
2020, 2021, 2022, 2023, 2024,
2026, 2051, 2069, 2119, 2124,
2125, 2127, 2128, 2130, 2142,
2147, 2162, 2187, 2222, 2237,
2248, 2252, 2315, 2322, 2329,
2339, 2340, 2356, 2398, 2399,
2405, 2423, 2436, 2453, 2460,
2476, 2556, 2621, 2624, 2627,
2628, 2630, 2647, 2664, 2695,

2712, 2722, 2756, 2761, 2766,
2830, 2856, 2902, 2903, 2927,
2968, 2969, 2991, 2994, 3009,
3035, 3038, 3040, 3042, 3043,
3056, 3063, 3194, 3207, 3209,
3212, 3239, 3241, 3271, 3316,
3344, 3420, 3429, 3527, 3585,
3725, 3780, 3884, 3921, 3955,
4058, 4086, 4088, 4129, 4167,
4171, 4174, 4183, 4193, 4199,
4222, 4250, 4299, 4317, 4348,
4354, 4401, 4405, 4438, 4461,
4465, 4495, 4508, 4569, 4597,
4601, 4624, 4683, 4742, 4795,
4843, 4917, 4918, 4970, 5037,
5180, 5190, 5234, 5242, 5270,
5277, 5326, 5445, 5462, 5463,
5469, 5484, 5490, 5508, 5532,
5551, 5570, 5592, 5604, 5627,
5632, 5636, 5676, 5750, 5841,
5851, 5881, 5891, 5926, 5964,
6041, 6162, 6187, 6201, 6260,
6346, 6448, 6495, 6559, 6584,
6597, 6610, 6623
b.+m 3921
bilek bilek
b.+i 2310
b.+lig 6072
bilge bilge, bilgin, âlim, hakm
b. 158, 191, 192, 203, 223,
265, 287, 333, 405, 470, 473,
475, 495, 613, 755, 777, 824,
985, 1015, 1048, 1188, 1221,
1457, 1539, 1678, 1700, 1743,
1754, 1820, 1914, 2218, 2226,
2491, 2513, 2518, 2605, 2629,
2638, 2699, 2785, 2798, 3712,
3713, 3752, 3822, 3908, 3925,
3934, 4021, 4022, 4240, 4341,
4383, 4670, 4682, 4723, 5024,
5529, 5551, 5587, 5912, 5921,
6154, 6393, 6399, 6401, 6451,
6615
b.+din 1012
b.+ke 263
b.+ler 974
b.+leri 3265
b.+m 5965

bilig	b.+si 3265, 5917	1178, 1198, 1758, 1820, 1827, 1907, 2167, 2185, 2243, 2481, 2624, 3145, 3151, 3254, 3322, 3382, 3393, 3640, 3660, 3687, 3829, 3859, 3936, 4020, 4345, 4355, 4491, 4533, 4673, 4691, 4704, 4707, 4813, 4843, 4868, 4928, 4998, 5065, 5092, 5119, 5171, 5199, 5468, 5470, 5575, 5665, 5713, 5848, 5882, 5899, 6002, 6099, 6135, 6185, 6243, 6488
	bilgi, bilim; us, akıl, fikir	b.+de 260, 1833, 1843, 4355
	b. 148, 150, 151, 154, 160, 161, 168, 174, 179, 208, 209, 211, 218, 221, 222, 224, 251, 252, 255, 271, 281, 288, 300, 301, 302, 303, 305, 308, 310, 312, 313, 314, 317, 335, 387, 398, 470, 472, 473, 623, 762, 778, 790, 979, 990, 992, 1009, 1016, 1019, 1047, 1154, 1186, 1196, 1228, 1253, 1366, 1385, 1489, 1493, 1494, 1590, 1658, 1666, 1673, 1679, 1680, 1681, 1683, 1727, 1783, 1784, 1794, 1813, 1814, 1815, 1822, 1823, 1824, 1825, 1845, 1846, 1872, 1905, 1906, 1927, 1930, 1940, 1947, 1952, 1953, 1955, 1958, 1967, 1968, 1970, 1994, 2029, 2086, 2095, 2164, 2175, 2218, 2238, 2243, 2441, 2447, 2450, 2451, 2466, 2483, 2488, 2524, 2591, 2594, 2596, 2605, 2606, 2617, 2621, 2624, 2625, 2626, 2627, 2654, 2672, 2674, 2698, 2702, 2713, 2719, 2725, 2790, 2870, 2883, 2896, 2908, 2919, 2950, 2979, 3013, 3014, 3025, 3062, 3070, 3075, 3112, 3168, 3169, 3200, 3216, 3220, 3221, 3222, 3223, 3224, 3304, 3346, 3382, 3467, 3473, 3484, 3393, 3670, 3687, 3802, 3853, 3962, 3980, 4022, 4075, 4076, 4136, 4221, 4231, 4240, 4333, 4366, 4388, 4389, 4413, 4446, 4451, 4506, 4557, 4596, 4638, 4691, 4866, 5048, 5076, 5084, 5171, 5199, 5209, 5238, 5252, 5253, 5321, 5419, 5472, 5473, 5478, 5587, 5606, 5657, 5723, 5770, 5779, 5812, 5835, 5852, 5894, 5926, 5980, 6000, 6081, 6342, 6448, 6463, 6469, 6605, 6606, 6609, 6611, 6613	b.+din 201, 472, 490, 1775, 1804, 2730, 3177, 5253, 6608
	b.+i 214, 278, 318, 321, 410, 480, 627, 778, 784, 1100,	b.+i 4020, 4079, 4320
		b.+ig 287
		b.+in 209, 289, 1542, 1727, 1841, 1843, 2482, 2712
		b.+iq 6610
		b.+in 214, 527, 569
		b.+ni 152, 6616
		b.+ke 162, 170, 216, 254, 264, 1016, 1818, 1820, 1822, 2651, 2949, 3647, 3939
		b.+leri 4344
		b.+lerin 4342
		b.+li 215, 311
	biligligbilgili	
		b. 58, 155, 168, 199, 214, 248, 254, 261, 278, 292, 299, 322, 326, 327, 330, 336, 408, 416, 417, 423, 427, 463, 469, 470, 472, 473, 555, 563, 631, 680, 748, 779, 960, 971, 972, 973, 990, 994, 997, 1014, 1046, 1048, 1710, 1711, 1727, 1740, 1775, 1923, 1951, 1954, 1956, 1964, 1971, 1972, 2031, 2090, 2117, 2167, 2168, 2188, 2448, 2449, 2452, 2457, 2466, 2597, 2600, 2602, 2650, 2652, 2659, 2689, 2693, 2704, 2706, 2785, 2788, 2789, 2796, 2821, 2868, 2872, 2873, 2892, 2897, 3035, 3061, 3062, 3164, 3165, 3166, 3182, 3225, 3278, 3383, 3491, 3558, 3594, 3641, 4012, 4135,

	4177, 4240, 4374, 4424, 4464, 4916, 5084, 5142, 5213, 5229, 5269, 5308, 5520, 5702, 5980, 6101, 6132, 6270, 6355, 6381, 6430, 6452, 6474, 6490, 6612, 6614 b.+ke 200, 202, 220, 321, 1709, 1778, 2448, 4387, 6384 b.+ni 2603	1615, 1655, 1669, 1677, 1745, 1748, 1781, 1791, 1792, 1822, 1832, 1840, 1847, 1860, 1874, 1889, 1903, 1922, 1956, 1976, 2002, 2042, 2058, 2061, 2176, 2255, 2273, 2277, 2309, 2323, 2346, 2430, 2526, 2547, 2552, 2555, 2571, 2592, 2594, 2669, 2740, 2820, 2823, 2880, 2932, 2946, 2980, 3097, 3131, 3132, 3133, 3134, 3268, 3319, 3320, 3354, 3365, 3370, 3437, 3469, 3501, 3524, 3531, 3535, 3541, 3561, 3577, 3581, 3589, 3597, 3611, 3634, 3637, 3706, 3719, 3720, 3721, 3737, 3754, 3764, 3785, 3801, 3806, 3884, 3887, 3888, 3899, 3900, 3963, 3964, 4160, 4181, 4183, 4185, 4190, 4203, 4226, 4236, 4260, 4341, 4366, 4400, 4456, 4488, 4568, 4587, 4647, 4656, 4666, 4667, 4669, 4686, 4776, 4777, 4778, 4794, 4934, 4944, 4949, 4980, 4986, 5122, 5173, 5176, 5246, 5258, 5276, 5341, 5382, 5483, 5517, 5518, 5571, 5723, 5740, 5762, 5766, 5858, 5953, 6006, 6017, 6023, 6126, 6134, 6171, 6246, 6248, 6332, 6347, 6368, 6479, 6480, 6492, 6564, 6569, 6607, 6609, 6642 b.+e 392 b.+ke 25, 138, 1877, 3569 b.+ni 3597, 6029
bilgisiz	bilgisiz b. 157, 158, 170, 179, 199, 200, 202, 203, 223, 260, 271, 298, 320, 321, 643, 739, 906, 969, 970, 971, 975, 985, 1048, 1539, 1669, 1680, 1681, 1710, 1711, 1739, 1754, 1763, 1777, 1906, 1923, 2449, 2452, 2486, 2650, 2659, 3216, 3224, 3225, 3491, 3643, 4076, 4448, 4453, 5792, 5852, 6606, 6612, 6613, 6614, 6615 b.+ke 262, 318, 1012, 1709, 1712, 1780, 1974, 1997, 3670, 4075, 4077, 4452, 5995, 6382, 6608 b.+ler 5554 b.+ni 2095, 4450	
biş	bildik, tanıdık b. 497, 3327 b.+i 492 b.+in 2251 b.+iñ 524	
bir	bir; bir olma, aynı, eş; birlik, birlikte, beraber; bir de; herhangi bir; aynı, benzer; sadece, yalnız b. 2, 4, 5, 8, 10, 15, 23, 53, 131, 132, 172, 181, 238, 297, 311, 313, 337, 339, 341, 342, 420, 462, 482, 483, 501, 505, 506, 570, 572, 574, 620, 663, 702, 742, 765, 759, 772, 804, 812, 818, 825, 828, 835, 854, 859, 875, 886, 955, 980, 981, 998, 1010, 1017, 1021, 1134, 1140, 1158, 1176, 1185, 1231, 1261, 1389, 1390, 1399, 1452, 1472, 1572, 1576, 1613, 1614,	bir ança bir kısım; birazcık; bir süre; bir an b. 128, 129, 234, 486, 764, 767, 774, 954, 1042, 1283, 1604, 2370, 2374, 3096, 3114, 3845, 3947, 4148, 4660, 4882, 4891, 4898, 4930, 5152, 5629, 5671, 5672, 5826, 5950, 6421 bir az biraz b. 2561, 5826, 6214, 6353, 6581 biri biri

	b. 87, 242, 265, 267, 268, 307, 308, 309, 340, 803, 848, 872, 873, 874, 876, 877, 993, 999, 1053, 1527, 1538, 1668, 2015, 2024, 2059, 2418, 2504, 2508, 2511, 2928, 2987, 3109, 3111, 3217, 3219, 3227, 3574, 3606, 3654, 3657, 3658, 3659, 3738, 4032, 4106, 4107, 4175, 4225, 4235, 4272, 4337, 4487, 4489, 4702, 5329, 5551, 5580, 5724, 5866, 5867, 5903, 5911, 6015, 6103, 6108, 6171, 6352, 6353, 6364	676, 682, 705, 860, 882, 918, 940, 942, 944, 946, 990, 1009, 1022, 1036, 1040, 1132, 1251, 1257, 1276, 1286, 1295, 1308, 1342, 1343, 1516, 1520, 1587, 1608, 1620, 1682, 1695, 1702, 1712, 1769, 1799, 1803, 1807, 1813, 1816, 1828, 1838, 1845, 1846, 1905, 1940, 1952, 1953, 1958, 1967, 1968, 1970, 1978, 1993, 2034, 2043, 2049, 2050, 2134, 2139, 2141, 2197, 2202, 2207, 2215, 2218, 2220, 2223, 2239, 2242, 2243, 2249, 2255, 2290, 2291, 2377, 2409, 2425, 2426, 2427, 2428, 2451, 2472, 2529, 2556, 2559, 2569, 2575, 2576, 2578, 2616, 2622, 2625, 2626, 2646, 2702, 2711, 2713, 2720, 2755, 2736, 2776, 2777, 2784, 2793, 2797, 2800, 2871, 2936, 2945, 2979, 2993, 2997, 2998, 3006, 3024, 3042, 3048, 3071, 3072, 3091, 3096, 3105, 3106, 3140, 3149, 3151, 3168, 3187, 3188, 3208, 3222, 3223, 3224, 3261, 3281, 3304, 3325, 3331, 3340, 3343, 3346, 3400, 3419, 3436, 3439, 3454, 3461, 3484, 3490, 3542, 3548, 3549, 3569, 3584, 3671, 3688, 3699, 3702, 3706, 3715, 3723, 3724, 3732, 3741, 3777, 3874, 3897, 3916, 3981, 3986, 4001, 4010, 4053, 4057, 4082, 4089, 4128, 4136, 4163, 4168, 4169, 4170, 4171, 4172, 4173, 4211, 4214, 4237, 4286, 4292, 4305, 4309, 4383, 4384, 4388, 4413, 4415, 4419, 4449, 4451, 4510, 4522, 4557, 4594, 4635, 4646, 4654, 4687, 4689, 4713, 4796, 4851, 4953, 4985, 5043, 5045, 5047, 5048, 5051, 5114, 5148, 5196, 5199, 5238, 5243, 5244, 5253, 5266, 5285, 5287, 5312, 5313, 5403, 5419, 5430, 5448, 5472, 5473, 5491, 5498, 5510, 5512,
	b.+g 1344, 1579, 2545, 3050, 3535, 3718	
	b.+n 244, 2929, 6324	
	b.+ne 144, 4633, 6328	
	b.+niņ 3654	
birisi	birisi	
	b. 144, 307, 338, 969, 993, 1023, 2024, 2133, 2418, 2679, 2686, 2704, 2733, 2736, 2928, 3039, 3606, 4120, 4251, 4272, 4356, 4575, 4633, 5313, 5345, 5516, 5561, 5575, 6364	
	b.+n 1579, 4123	
	b.+ni 5762	
biregü	biri, birisi, her biri	
	b. 343, 1238, 4202, 4487, 4664, 5165	
birer	birer; biraz; ara sıra	
	b. 172, 1014, 1422, 1597, 2566, 3608, 4072, 4149, 5566, 5640, 6034, 6043	
	b.+de 6618	
	b.+in 6419	
birim	borç, verme	
	b. 309, 1592, 6062	
	b.+ke 2804, 4539	
birle	ile, beraber, birlikte	
	b. 1, 2, 3, 25, 30, 47, 49, 92, 95, 97, 103, 124, 126, 137, 139, 161, 208, 209, 210, 218, 221, 223, 275, 278, 286, 290, 303, 304, 344, 377, 396, 461, 466, 471, 497, 577, 586, 589, 602, 611, 612, 614, 616, 640,	

- 5548, 5554, 5559, 5606, 5629, 5650, 5652, 5667, 5691, 5711, 5728, 5750, 5760, 5771, 5798, 5821, 5833, 5835, 5836, 5841, 5878, 5911, 5924, 5943, 5944, 5952, 5991, 6000, 6003, 6026, 6129, 6136, 6161, 6183, 6197, 6212, 6241, 6252, 6275, 6305, 6322, 6326, 6330, 6342, 6382, 6387, 6395, 6418, 6445, 6456, 6461, 6463, 6533, 6542, 6570, 6602, 6606
- birlik** birlik, vahdet
b.+i 3719
b.+iñ 9, 13
- birtem** bütünyle, tamamıyla
b. 339, 4349
- biş** beş
b. 1432, 2060
- bişinci** beşinci
b. 135, 2062
- bitig** yazı, yazılı söz, mektup; evrak
b. 258, 351, 755, 1342, 1354, 1496, 1497, 1557, 2218, 2223, 2224, 2225, 2226, 2482, 2628, 2671, 2695, 2696, 2698, 2700, 2701, 2702, 2707, 2725, 2776, 2780, 3178, 3180, 3186, 3187, 3197, 3275, 3471, 3472, 3473, 3709, 3710, 3712, 3713, 3714, 3731, 3732, 3811, 3822, 3844, 3887, 3888, 3889, 3890, 3891, 3892, 3893, 3894, 3896, 3908, 3941, 3942, 3943, 3968, 3969, 4048, 4365, 4944, 4945, 4946, 4948, 4949, 4951, 5929, 6506
b.+de 282, 2694, 2697, 2736, 4945
b.+din 2730
b.+im 1498, 3185
b.+in 1556, 2707, 2773, 2774, 3273, 3732, 3967, 3969
b.+iñ 3912
b.+ke 3822, 3888, 3894, 3911
b.+mü 3156
- bitigsiz** kayda geçirilmeyen
b. 2778
- bitigçi** kâtip
- b. 2494, 2671, 2674, 2675, 2677, 2679, 2693, 2704, 2725, 2730, 2731, 2733, 2737, 2773, 2774, 2928, 2930, 4048, 4146, 5913
b.+ke 2675
- bitigü** kalem
b. 1342
- bi-vefa** (<Far.) vefasız
b. 716, 1511
- biyaban** (<Far.) çöl, sahra
b.+da 6156, 6572
- biz** biz
b. 3749, 4016, 4904, 4908, 5837, 6386, 6428
b.+de 250, 1885
b.+iñ 4835, 4909, 4913, 5342, 6337
b.+iñde 2699, 5339, 5341, 5837, 5840
b.+iñe 755, 6254, 6291
b.+ke 5343, 6408
b.+ni 4931, 5340, 5836, 5839
- boğ** boy, kamet; vücut
b. 1055, 1614, 1618, 1622, 1849, 2086, 2087, 2090, 2488, 2663, 3718, 5095, 5126, 6596
b.+ı 1102, 2083, 2087, 2089, 2663, 2914
b.+luğ 2854
b.+um 371, 1099, 6532
- boğuğ** renk, boya
b. 17, 452, 1399, 1957, 2453, 2638, 3146, 3837, 4609, 4891, 5112
b.+ı 4885
- boğun** halk, ulus, kavim
b. 53, 194, 217, 218, 221, 224, 255, 278, 291, 417, 449, 543, 887, 894, 1039, 1040, 1076, 1313, 1411, 1412, 1542, 1571, 1575, 1654, 1689, 1780, 1925, 1952, 2030, 2058, 2092, 2110, 2111, 2124, 2131, 2140, 2147, 2180, 2233, 2242, 2324, 2422, 2602, 2714, 2834, 2937, 3017, 3024, 3031, 3094, 3099, 3100, 3104, 3105, 3110, 3113, 3141,

3248, 3259, 3266, 3267, 3268, 3305, 3351, 3468, 3527, 3699, 3918, 4009, 4012, 4013, 4076, 4309, 4320, 4321, 4327, 4422, 4449, 4493, 4699, 5090, 5163, 5198, 5203, 5204, 5224, 5241, 5275, 5283, 5287, 5330, 5332, 5333, 5353, 5359, 5459, 5495, 5504, 5523, 5542, 5545, 5547, 5561, 5568, 5585, 5626, 5728, 5750, 5853, 5885, 5942, 5945, 5946, 5947, 5950, 6098, 6102, 6138, 6167, 6259, 6342, 6347, 6348, 6351, 6427 b.+ı 460, 878, 895, 1039, 1042, 1571, 1789, 1886, 2076, 2084, 2106, 2134, 2172, 2190, 2239, 2241, 2262, 2433, 2795, 3184, 3271, 3652, 5084, 5544, 5550, 5734, 5916, 5945, 5948, 5949 b.+ın 2136 b.+ına 5358 b.+ını 286 b.+uñ 5197, 5201, 5559 b.+da 34, 50, 563, 1629, 1693, 2075, 2117, 2232, 2235, 2457, 2603, 2966, 3150, 3862, 5083, 5127, 5223, 5293, 5296, 5298, 5791 b.+dın 1435, 1771, 3203, 5852 b.+ka 223, 230, 455, 545, 546, 547, 879, 1293, 1374, 1436, 1464, 1686, 1751, 1961, 1963, 1964, 1966, 2010, 2011, 2022, 2071, 2133, 2136, 2137, 2161, 2166, 2171, 2242, 2294, 2437, 2967, 3093, 3237, 3266, 3304, 3458, 3868, 4316, 4347, 4464, 4534, 4996, 5064, 5075, 5220, 5245, 5251, 5288, 5331, 5355, 5471, 5491, 5576, 5587, 5758, 5904, 6093, 6107, 6266 b.+lar 5293 b.+uğ 268, 1367, 1436, 1696, 1968, 2033, 5498, 5738, 6099	4651, 4671, 4772, 4774, 5095, 5352, 5465, 6352, 6643 b.+da 4325 b.+dın 991, 2832, 2890, 2895, 4401, 4615, 4674 b.+ka 2855, 2889, 3578, 3664, 3742, 3743, 3800, 4408, 4593, 5382 b.+uğ 2893, 4407, 4615, 4675 b.+uñ 1312, 4404, 4405, 4589 b.+ı 1738, 2096, 2100, 2496, 2563, 3798, 4327, 4328, 4590, 4591, 4593, 5351, 6353 b.+ın 2894, 6371 b.+ına 4588 b.+um 3797 bolumsuz layık olmayan b.+ka 1715 bor şarap, içki b. 339, 1334, 1337, 1434, 2091, 2096, 2098, 2101, 2102, 2103, 2649, 2650, 2651, 2653, 2655, 2659, 2729, 2730, 2764, 2765, 5263, 6455 b.+nı 6142 b.+dın 1338, 2095 b.+ka 708, 2652, 2654 b.+un 6454 borç içki içen, içkiye düşkün b. 850, 2096, 2097, 4273, 6142 boş boş, serbest, hür b. 2307, 2406, 2408, 2987, 2990, 2991 b.+uğ 2989, 2991, 4556 boşğut talimat, ders, nasihat b.+ları 2913 boşlağ boş, avare b. 708, 1303, 1491, 1505, 4061, 4185, 4509, 5275 b.+ıg 5556 boşluk boşluk; kurtulma, serbest kalma b.+ı 2616 boşuğ ihsan, hediye b. 2495 botu çocuk, yavru, bebek b. 4443, 4663, 5342 boyun boyun

	b. 450, 678, 681, 1037, 1431, 2070, 2376, 3195, 3491, 3629, 4877, 4913, 4992, 5552, 5800, 5801, 5928, 5931, 6365, 6369, 6476	361, 369, 376, 377, 378, 379, 380, 389, 391, 393, 394, 397, 399, 405, 406, 409, 410, 411, 415, 420, 422, 426, 430, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 445, 446, 448, 453, 456, 458, 462, 466, 467, 468, 474, 475, 476, 477, 478, 484, 492, 498, 501, 504, 507, 510, 515, 526, 529, 530, 532, 535, 543, 548, 549, 550, 554, 558, 564, 566, 567, 571, 572, 575, 581, 586, 588, 589, 591, 592, 593, 594, 597, 600, 602, 607, 616, 618, 628, 630, 634, 637, 644, 647, 650, 653, 658, 659, 661, 664, 667, 669, 672, 673, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 688, 690, 691, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 701, 702, 710, 711, 715, 720, 728, 730, 731, 735, 739, 741, 742, 743, 744, 745, 748, 754, 757, 763, 766, 769, 771, 773, 774, 775, 776, 777, 782, 784, 786, 787, 788, 789, 791, 794, 799, 800, 801, 810, 816, 819, 821, 822, 824, 827, 829, 830, 833, 834, 836, 837, 838, 840, 843, 845, 848, 851, 852, 854, 855, 858, 859, 861, 863, 866, 867, 868, 870, 871, 875, 876, 877, 886, 890, 891, 892, 893, 895, 896, 897, 903, 905, 906, 907, 909, 911, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 924, 925, 927, 930, 933, 934, 935, 937, 938, 942, 954, 956, 958, 963, 966, 976, 982, 983, 984, 986, 989, 991, 992, 993, 995, 998, 1001, 1005, 1006, 1010, 1012, 1017, 1019, 1021, 1023, 1029, 1033, 1035, 1038, 1042, 1048, 1051, 1052, 1067, 1068, 1070, 1071, 1075, 1077, 1078, 1080, 1081, 1082, 1084, 1085, 1088, 1092, 1093, 1095, 1104, 1107, 1109, 1115, 1118, 1119, 1121, 1122, 1128, 1129, 1130,
	b.+ı 101, 206, 1375, 1926, 2016, 2022, 2025, 2154, 2352, 2708, 2945, 3000, 3639, 4015, 4807, 5474, 5482, 6161	
	b.+ın 4564, 5905	
	b.+ını 286	
	b.+um 3118	
	b.+uğ 1754	
	b.+uğa 5360	
	b.+ın 3342	
	b.+ka 1437, 1720, 3305, 4735	
boz	boz , kül rengi	
	b. 1996	
bögde	hançer	
	b. 810	
böke	pehlivan	
	b. 3264, 3545, 4920, 5043, 5105, 5373, 5375, 5523	
böri	kurt; bozkurt	
	b. 449, 461, 1040, 1413, 2311, 3096, 5376, 5378, 6194, 6542	
	b.+ke 2705, 5591, 5594	
	b.+ler 5164	
	b.+mü 3422	
börk	başlık, şapka	
	b. 435, 3723	
böz	bez; pamuktan yapılmış kumaş	
	b. 1238, 1420, 3616, 4700, 6374, 6443, 6552	
bu	bu	
	b. 3, 6, 9, 21, 28, 39, 50, 54, 59, 60, 61, 81, 82, 84, 92, 93, 96, 113, 115, 128, 131, 137, 138, 141, 144, 150, 152, 153, 161, 162, 165, 169, 172, 187, 188, 191, 197, 201, 216, 220, 222, 225, 228, 231, 238, 251, 253, 259, 262, 264, 265, 272, 274, 276, 277, 279, 280, 284, 289, 290, 297, 298, 299, 306, 307, 308, 318, 323, 332, 333, 337, 339, 340, 341, 343, 347, 352, 353, 354, 355, 356, 357,	

1132, 1134, 1146, 1147, 1148,
1149, 1153, 1156, 1158, 1160,
1163, 1164, 1167, 1169, 1170,
1171, 1173, 1176, 1179, 1183,
1186, 1190, 1195, 1202, 1205,
1207, 1208, 1212, 1216, 1221,
1228, 1232, 1233, 1234, 1235,
1236, 1241, 1246, 1252, 1255,
1256, 1259, 1262, 1267, 1268,
1274, 1276, 1281, 1284, 1285,
1287, 1289, 1290, 1292, 1302,
1306, 1326, 1331, 1335, 1337,
1338, 1339, 1341, 1344, 1347,
1350, 1353, 1354, 1355, 1358,
1361, 1362, 1363, 1365, 1375,
1376, 1377, 1381, 1385, 1390,
1391, 1395, 1396, 1397, 1403,
1406, 1408, 1409, 1417, 1420,
1421, 1429, 1432, 1434, 1436,
1439, 1440, 1441, 1443, 1444,
1450, 1454, 1457, 1464, 1466,
1470, 1472, 1476, 1479, 1481,
1482, 1484, 1487, 1488, 1497,
1502, 1512, 1513, 1531, 1533,
1534, 1542, 1544, 1547, 1548,
1550, 1555, 1561, 1564, 1583,
1585, 1588, 1590, 1593, 1598,
1603, 1608, 1618, 1620, 1625,
1627, 1630, 1635, 1636, 1639,
1640, 1649, 1652, 1660, 1664,
1665, 1666, 1667, 1668, 1669,
1671, 1674, 1676, 1678, 1679,
1684, 1687, 1688, 1694, 1699,
1701, 1707, 1708, 1712, 1713,
1716, 1725, 1726, 1738, 1739,
1744, 1746, 1747, 1750, 1758,
1763, 1774, 1775, 1776, 1781,
1787, 1788, 1789, 1791, 1795,
1796, 1798, 1803, 1804, 1807,
1812, 1817, 1820, 1821, 1825,
1828, 1832, 1840, 1842, 1847,
1864, 1869, 1872, 1874, 1878,
1880, 1885, 1888, 1891, 1895,
1903, 1906, 1912, 1914, 1918,
1919, 1921, 1930, 1931, 1933,
1935, 1936, 1937, 1938, 1944,
1949, 1960, 1961, 1966, 1969,
1970, 1973, 1974, 1976, 1978,

1982, 1983, 1984, 1988, 1990,
1995, 1997, 2001, 2002, 2004,
2009, 2018, 2019, 2020, 2021,
2022, 2024, 2026, 2030,
2034, 2035, 2036, 2037, 2039,
2042, 2046, 2047, 2049, 2054,
2057, 2058, 2059, 2060, 2062,
2063, 2064, 2065, 2067, 2071,
2074, 2075, 2076, 2078, 2082,
2091, 2094, 2098, 2099, 2100,
2105, 2112, 2113, 2124, 2125,
2126, 2127, 2129, 2130, 2132,
2135, 2137, 2140, 2146, 2156,
2157, 2164, 2165, 2166, 2172,
2173, 2174, 2175, 2177, 2178,
2183, 2187, 2189, 2191, 2195,
2200, 2210, 2212, 2218, 2224,
2227, 2229, 2238, 2239, 2245,
2247, 2253, 2255, 2258, 2260,
2264, 2265, 2271, 2272, 2273,
2280, 2286, 2294, 2296, 2297,
2305, 2309, 2315, 2318, 2323,
2327, 2329, 2330, 2331, 2333,
2338, 2351, 2353, 2355, 2356,
2357, 2358, 2382, 2392, 2405,
2406, 2407, 2408, 2409, 2412,
2413, 2414, 2419, 2420, 2422,
2423, 2429, 2432, 2434, 2436,
2438, 2445, 2454, 2460, 2465,
2467, 2479, 2482, 2483, 2484,
2485, 2486, 2487, 2492, 2501,
2502, 2503, 2509, 2512, 2513,
2517, 2524, 2525, 2526, 2527,
2533, 2539, 2541, 2545, 2552,
2553, 2556, 2568, 2578, 2582,
2588, 2589, 2590, 2595, 2596,
2611, 2615, 2619, 2624, 2611,
2615, 2619, 2624, 2625, 2630,
2637, 2640, 2644, 2651, 2654,
2656, 2657, 2664, 2667, 2672,
2673, 2676, 2677, 2678, 2679,
2680, 2681, 2684, 2687, 2688,
2690, 2692, 2695, 2696, 2698,
2700, 2702, 2703, 2705, 2706,
2709, 2710, 2712, 2716, 2717,
2718, 2732, 2735, 2737, 2738,
2739, 2740, 2742, 2743, 2745,
2746, 2747, 2755, 2756, 2758,

2759, 2766, 2767, 2771, 2780,
2787, 2791, 2814, 2816, 2818,
2820, 2821, 2824, 2826, 2828,
2830, 2835, 2841, 2844, 2851,
2853, 2855, 2860, 2861, 2877,
2879, 2886, 2889, 2891, 2893,
2897, 2904, 2911, 2912, 2913,
2917, 2921, 2922, 2925, 2932,
2939, 2945, 2947, 2957, 2960,
2962, 2963, 2964, 2965, 2971,
2976, 2987, 2988, 2989, 2991,
2992, 2993, 3001, 3002, 3009,
3010, 3007, 3011, 3015, 3016,
3017, 3018, 3019, 3020, 3021,
3023, 3024, 3025, 3027, 3028,
3029, 3034, 3039, 3043, 3049,
3051, 3055, 3057, 3059, 3073,
3074, 3077, 3079, 3081, 3083,
3084, 3088, 3096, 3111, 3117,
3119, 3134, 3144, 3145, 3148,
3153, 3154, 3157, 3167, 3169,
3171, 3174, 3180, 3185, 3189,
3194, 3199, 3201, 3202, 3204,
3206, 3207, 3211, 3214, 3229,
3230, 3232, 3233, 3235, 3241,
3245, 3248, 3253, 3256, 3259,
3260, 3270, 3271, 3285, 3308,
3311, 3315, 3317, 3321, 3326,
3328, 3331, 3332, 3334, 3335,
3337, 3338, 3339, 3340, 3341,
3344, 3347, 3349, 3354, 3359,
3360, 3362, 3364, 3368, 3369,
3376, 3384, 3390, 3392, 3394,
3404, 3407, 3410, 3415, 3420,
3425, 3427, 3429, 3434, 3435,
3436, 3437, 3442, 3448, 3450,
3455, 3460, 3463, 3464, 3466,
3469, 3475, 3479, 3484, 3486,
3487, 3489, 3497, 3498, 3499,
3501, 3506, 3510, 3513, 3516,
3517, 3518, 3519, 3520, 3522,
3523, 3525, 3537, 3538, 3539,
3540, 3544, 3546, 3552, 3556,
3561, 3562, 3563, 3564, 3565,
3566, 3573, 3574, 3575, 3576,
3578, 3581, 3583, 3586, 3587,
3588, 3589, 3590, 3591, 3598,
3599, 3606, 3608, 3609, 3620,

3624, 3625, 3626, 3627, 3628,
3630, 3631, 3633, 3636, 3645,
3646, 3647, 3648, 3649, 3651,
3654, 3655, 3656, 3662, 3663,
3664, 3665, 3667, 3669, 3671,
3673, 3680, 3682, 3684, 3685,
3686, 3692, 3696, 3703, 3708,
3716, 3718, 3723, 3735, 3736,
3737, 3738, 3740, 3741, 3744,
3747, 3749, 3750, 3755, 3758,
3759, 3775, 3781, 3782, 3789,
3791, 3792, 3794, 3795, 3819,
3823, 3826, 3827, 3846, 3847,
3856, 3857, 3863, 3864, 3866,
3868, 3869, 3871, 3872, 3876,
3877, 3879, 3884, 3893, 3902,
3912, 3914, 3915, 3916, 3918,
3919, 3920, 3925, 3929, 3934,
3935, 3936, 3937, 3939, 3945,
3972, 3973, 3975, 3977, 3981,
3982, 3984, 3986, 3990, 3991,
3992, 3993, 4000, 4002, 4003,
4005, 4006, 4007, 4009, 4010,
4014, 4016, 4018, 4020, 4023,
4024, 4029, 4031, 4034, 4042,
4044, 4045, 4049, 4054, 4056,
4063, 4066, 4070, 4071, 4072,
4073, 4074, 4075, 4086, 4097,
4107, 4109, 4113, 4119, 4120,
4121, 4123, 4133, 4134, 4135,
4141, 4147, 4149, 4155, 4157,
4158, 4159, 4164, 4165, 4182,
4201, 4202, 4203, 4205, 4206,
4208, 4211, 4214, 4220, 4221,
4223, 4225, 4226, 4227, 4234,
4237, 4238, 4246, 4247, 4251,
4253, 4264, 4266, 4284, 4286,
4287, 4288, 4299, 4312, 4314,
4316, 4318, 4328, 4336, 4345,
4346, 4356, 4357, 4360, 4361,
4362, 4365, 4366, 4367, 4368,
4370, 4374, 4377, 4392, 4393,
4400, 4404, 4411, 4422, 4428,
4429, 4438, 4439, 4443, 4445,
4454, 4456, 4457, 4459, 4460,
4465, 4466, 4468, 4470, 4472,
4497, 4501, 4508, 4511, 4514,
4521, 4533, 4547, 4562, 4563,

4564, 4565, 4567, 4572, 4573,
4574, 4589, 4596, 4603, 4616,
4626, 4627, 4630, 4635, 4637,
4663, 4670, 4676, 4678, 4680,
4681, 4684, 4685, 4687, 4688,
4689, 4694, 4698, 4701, 4703,
4704, 4710, 4711, 4713, 4714,
4716, 4719, 4720, 4726, 4727,
4728, 4729, 4733, 4736, 4737,
4739, 4748, 4749, 4750, 4751,
4753, 4758, 4760, 4761, 4768,
4775, 4788, 4791, 4792, 4798,
4799, 4804, 4805, 4809, 4811,
4815, 4819, 4822, 4824, 4825,
4831, 4832, 4839, 4846, 4847,
4849, 4851, 4860, 4861, 4862,
4867, 4868, 4869, 4876, 4896,
4397, 4904, 4905, 4909, 4912,
4913, 4914, 4919, 4926, 4929,
4933, 4936, 4937, 4941, 4942,
4943, 4945, 4950, 4953, 4956,
4967, 4974, 4975, 4976, 4981,
4983, 4990, 4992, 5002, 5007,
5008, 5016, 5021, 5024, 5032,
5037, 5039, 5042, 5051, 5052,
5053, 5057, 5065, 5067, 5068,
5081, 5082, 5083, 5089, 5090,
5091, 5092, 5093, 5094, 5096,
5098, 5105, 5106, 5107, 5115,
5116, 5126, 5130, 5133, 5136,
5139, 5140, 5144, 5146, 5150,
5155, 5166, 5167, 5169, 5171,
5172, 5175, 5176, 5178, 5179,
5181, 5182, 5185, 5187, 5188,
5189, 5190, 5194, 5200, 5202,
5206, 5208, 5225, 5228, 5231,
5234, 5235, 5241, 5247, 5248,
5250, 5254, 5258, 5259, 5260,
5263, 5264, 5266, 5267, 5268,
5270, 5271, 5279, 5288, 5296,
5298, 5300, 5304, 5307, 5308,
5309, 5310, 5311, 5312, 5318,
5319, 5320, 5321, 5322, 5323,
5324, 5326, 5328, 5331, 5332,
5334, 5336, 5338, 5342, 5343,
5345, 5356, 5357, 5360, 5364,
5369, 5373, 5381, 5383, 5384,
5385, 5386, 5389, 5391, 5396,

5397, 5398, 5399, 5404, 5405,
5406, 5407, 5410, 5414, 5415,
5416, 5418, 5420, 5421, 5422,
5423, 5425, 5426, 5430, 5454,
5457, 5458, 5460, 5461, 5462,
5463, 5465, 5466, 5469, 5470,
5472, 5475, 5484, 5485, 5493,
5495, 5497, 5499, 5501, 5502,
5503, 5504, 5507, 5515, 5525,
5540, 5550, 5551, 5557, 5560,
5561, 5562, 5564, 5566, 5567,
5568, 5571, 5572, 5574, 5584,
5586, 5591, 5597, 5599, 5603,
5604, 5605, 5611, 5614, 5629,
5631, 5633, 5641, 5642, 5644,
5649, 5654, 5655, 5663, 5690,
5694, 5695, 5696, 5699, 5700,
5701, 5702, 5703, 5705, 5706,
5708, 5711, 5719, 5723, 5724,
5725, 5726, 5737, 5746, 5747,
5751, 5752, 5757, 5761, 5762,
5763, 5764, 5770, 5772, 5781,
5794, 5798, 5802, 5804, 5805,
5809, 5813, 5816, 5817, 5818,
5819, 5834, 5835, 5836, 5838,
5843, 5845, 5853, 5855, 5858,
5861, 5862, 5865, 5868, 5869,
5871, 5875, 5878, 5888, 5902,
5905, 5906, 5907, 5908, 5909,
5910, 5922, 5924, 5926, 5927,
5929, 5930, 5934, 5944, 5945,
5947, 5953, 5958, 5960, 5962,
5971, 5983, 5989, 5991, 5993,
5997, 5999, 6002, 6006, 6012,
6015, 6021, 6023, 6028, 6037,
6042, 6047, 6048, 6049, 6050,
6051, 6064, 6065, 6067, 6074,
6075, 6077, 6080, 6081, 6083,
6086, 6087, 6088, 6092, 6109,
6111, 6115, 6116, 6117, 6119,
6122, 6124, 6129, 6131, 6135,
6138, 6141, 6143, 6147, 6151,
6152, 6153, 6154, 6156, 6157,
6159, 6161, 6162, 6163, 6169,
6170, 6172, 6176, 6178, 6182,
6185, 6201, 6205, 6206, 6207,
6215, 6228, 6232, 6233, 6242,
6243, 6249, 6256, 6257, 6259,

6265, 6266, 6268, 6269, 6270,
6271, 6273, 6275, 6278, 6279,
6291, 6294, 6307, 6309, 6310,
6312, 6317, 6323, 6324, 6325,
6326, 6328, 6331, 6332, 6337,
6340, 6341, 6344, 6350, 6352,
6355, 6358, 6359, 6360, 6364,
6372, 6373, 6376, 6379, 6382,
6386, 6387, 6388, 6392, 6398,
6401, 6402, 6406, 6408, 6409,
6416, 6426, 6427, 6430, 6431,
6433, 6435, 6436, 6445, 6451,
6453, 6459, 6462, 6473, 6477,
6481, 6493, 6494, 6495, 6498,
6501, 6504, 6505, 6506, 6508,
6524, 6529, 6559, 6575, 6580,
6583, 6591, 6593, 6596, 6598,
6610, 6617, 6623, 6624, 6628,
6630, 6632, 6635, 6637, 6639,
6642

buğday (başı) başak burcu

b. 140

buğra deve aygırı, erkek deve

b.+sı 2312

buğra (han) Buğra Han, bkz. tawğaç

b. 88

buğrağ erkek deve gibi

b. 1126, 6166, 6367

buğa boğa

b. 1310, 5801

bulak haşarı at

b. 3600

bulak pınar

b.+lar 6626

bular bunlar

b. 49, 50, 59, 141, 276, 4339,
4343, 4345, 4353, 4374, 4431,
4439, 5555, 5558, 6352
b.+da 131, 137, 138, 144, 251,
308, 338, 2059, 2064, 2710,
3591, 4049, 4175, 4355, 4361,
4377, 4446, 4469, 4490, 4521,
4578, 4633, 4670, 5329, 5555,
5559, 5561, 5562, 5563
b.+dın 2423, 2734, 4237, 4394,
4402, 4441, 4459

b.+ıg 2929, 4375, 4391, 4443,
4457, 5302, 5552, 5563, 5592,
5736, 5914, 6365

b.+ka 61, 2072, 2073, 2488,
2990, 4362, 4399, 4418, 4447

b.+nı 1429, 4337, 4338, 4360,
4397, 4398, 4461, 5559, 6597

b.+nın 3590, 4174, 4183, 4354,
4393, 4397, 4399, 4401, 4405,
4440, 5244, 5553, 5558

b.+sız 4322

bulğak fitne, fesat; halk arasında
çıkan karışıklık

b. 4121, 4271

b.+ı 221, 4213

b.+ıya 1313

bulğanuk bulanık

b. 1856, 4940, 5512, 5951

b.+ın 2131, 3632, 5646

b.+nı 5201

bulıt bulut

b. 86, 6521

bulun esir, tutsak

b. 1438, 2066, 2388, 2402,
2723, 2898, 3636, 3640, 3994,
4479, 4491, 4516, 4591, 4593,
4909, 5411, 5475, 5487, 6162

b.+ı 3642

burc (<Ar.) burç

b. 834

b.+ı 744, 833, 834

burhan put

b.+ın 5486

burun önce, ileri; ileri gelen, saygın

b. 220, 236, 263, 466, 747,
1131, 1558, 2533, 3083, 4077,
5178, 5298, 5874

burun burun

b.+ı 206

b.+ıya 66

burunduk yular

b. 159, 5337

b.+luğ 206

busuğ pusu, tuzak

b. 366

b.+da 5414, 6271

b.+dın 1381, 4826

b.+ka 2370

busuğcı pusu kuran, tuzak kuran,
pusuya yatan
b. 1103
buşaklık hiddet
b. 332
buşı hiddetli, sinirli, öfkeli, kızgın
b. 334, 342, 850, 906, 1414,
1997, 2089, 2295, 4292, 5074,
5216
buşılık hiddetlenme, kızma
b. 335, 2061
but put
b.+uğ 3753
but but, bacak
b.+uğ 1211
b.+uğ 4115
b.+ını 3635
butık budak, dal
b. 4892
butu deve yavrusu, potuk, köşek
b. 2710, 4400
buyruk müşavir; vezir
b.+ı 1163, 2941
buz buz
b. 6013
buzuğ bozuk, kırık, yıkık
b.+uğ 1858
büdig oyun, raks
b. 6025
büğü bilgin, akıllı, bilge, hâkim
b. 183, 191, 192, 223, 254,
287, 306, 333, 405, 427, 495,
557, 730, 779, 997, 1014,
1046, 1076, 1100, 1123, 1178,
1426, 1459, 1530, 1743, 1816,
1913, 1972, 2033, 2056, 2407,
2424, 2513, 2518, 2689, 2699,
2704, 2706, 2717, 2785, 2826,
2892, 2948, 3029, 3142, 3254,
3276, 3393, 3506, 3594, 3660,
3928, 3934, 4074, 4129, 4177,
4294, 4346, 4502, 4640, 4670,
4682, 4707, 4723, 4843, 5142,
5250, 5359, 5529, 5553, 5846,
5912, 5921, 5961, 5999, 6010,
6061, 6129, 6254, 6394, 6401,
6410, 6428, 6488
b.+din 650

b.+ler 3594, 4177, 6061
b.+lerke 1198
bügür böğür; kambur
b.+i 6157
bük köşe, bucak
b. 870, 1286, 4440
büke ejderha, masal canavarı
b. 1202, 2354, 6388
büte çok, pek çok
b. 1587, 3309, 3635, 5723
bütrürek tamamen; iyice
b. 507
bütün doğru, dürüst, güvenilir; bütün
b. 105, 330, 352, 407, 424,
763, 868, 891, 1042, 1299,
1724, 1726, 1732, 1761, 1863,
1886, 1929, 1980, 2027, 2038,
2106, 2199, 2234, 2324, 2436,
2585, 2607, 2676, 2744, 2750,
2753, 2759, 2792, 2828, 2830,
2831, 2835, 2849, 2850, 2859,
2885, 2891, 2897, 2901, 2926,
2939, 3063, 3105, 3128, 3266,
3343, 3504, 3569, 3588, 3798,
4045, 4145, 4440, 4945, 4951,
5102, 5124, 5230, 5330, 5389,
5710, 5856, 5897, 5903, 6094,
6267, 6642
b.+rek 4945, 4946
bütünsüz güvenilmez, itimatsız
b. 2151, 2584
bütünlük bütünlük, mükemmellik;
doğruluk, dürüstlük
b. 1289, 1687, 1745, 1750,
1752, 1866, 2187, 2211, 2622,
2844, 4036, 4876, 4948, 6583
b.+ke 2676

C

can (<Far.) can, ruh
c. 336, 991, 1395, 1423, 1520,
1521, 1522, 1524, 1525, 1728,
1733, 1768, 1861, 1912, 1919,
1929, 2163, 2281, 2404, 2406,
2465, 2743, 2746, 2831, 2840,
2909, 2921, 2931, 2942, 2960,

2980, 2999, 3059, 3325, 3458, 3758, 3781, 3987, 4211, 4270, 4989, 5056, 5260, 5321, 5383, 5422, 5570, 5842, 5978, 6065, 6100, 6105, 6290, 6296, 6302, 6525, 6537, 6574, 6623
 c.+ça 6578
 c.+da 2746
 c.+dın 1115
 c.+ı 1518, 1555, 2529, 2728, 4120, 6106
 c.+ım 85, 394, 1554, 1720, 6267
 c.+ıñ 2853, 5793
 c.+ın 990, 1472, 2411, 2432, 3932, 5517
 c.+ıñ 4265
 c.+ında 2819
 c.+ıñ 1231
 c.+ını 52, 6239
 c.+ının 2907
 c.+ıñ 4267
 c.+ka 6302
 c.+nı 2853, 5483

canlıg canlı
 c. 1472, 6056

cebir (<Ar.) cebir, matematik
 c. 4382

cefa (<Ar.) cefa, cevir, eziyet, vefasız
 c. 716, 1092, 1173, 1224, 1237, 1511, 2041, 2198, 3088, 3390, 3427, 3432, 3740, 4522, 5160, 5297, 5320, 6127, 6359, 6360, 6466, 6467, 6516, 6517, 6568, 6578, 6603
 c.+dın 6517
 c.+ka 6359, 6362
 c.+sın 6362

cefalıg cefakâr, cefa gören
 c. 2876, 3790, 5124, 6569

cefasız eziyet etmeyen, incitmeyen, vefakâr
 c. 105

cefaçı cefa eden, eziyet eden
 c. 1092, 1237, 2195, 3088, 3740, 4839, 6131, 6361, 6362

cem' (<Ar) toplama, biriktirme
 c.+u 4381

cema'at (<Ar.) cemaat, takım, insan topluluğu, bölük
 c. 3239, 5486, 5588, 6477
 c.+ları 5556
 c.+ler 6477

cemal (<Ar.) güzellik, yüz güzelliği
 c.+i 91

cevab (<Ar.) cevap
 c. 1006, 1907, 2648, 3157, 3321, 3334, 3680, 3711, 4060, 4303, 5007, 5034
 c.+ı 979
 c.+ın 3452, 5246
 c.+ka 1907

cevr (<Ar.) eza, cefa, haksızlık edip incitmek
 c.+i 6603

cevr (<Ar.) kök, asıl
 c.+i 2633, 4380

cihan (<Far.) alem, dünya, yeryüzü, kainat
 c. 88, 279, 284, 290, 3009, 4960

cülab (<Ar.+Far. gül-ab) gül suyu
 c. 1060, 2904, 4656

cülengbin (<Ar.+Far.gül-engübin) bal ile gül yaprağından yapılan bir tür tatlı
 c. 2904, 4656

Ç

çağan akrep burcu
 ç. 140, 4889

çağan çiyen, akrep
 ç. 6601
 ç.+ı 6379

çağrı doğan, çakır kuşu
 ç. 4068

çal alaca, kır
 ç. 1098

çare (<Far.) çare, tedbir, yardım, ilaç, deva
 ç. 1183, 1189, 1633, 5512
 ç.+siz 1182

çaw şöhret, şan
 ç. 1711, 2060, 2125, 2320, 3095, 3916, 6502

ç.+ı 87, 102, 458, 737, 1693,
 1924, 2050, 2553, 3173, 6108
 ç.+ıg 462
 ç.+ın 2945
 ç.+ını 527
çavlı Çavlı Bey
 ç. 4068
çawlıg şöretli
 ç. 4525
çawluğ şöretli
 ç. 2083, 2298, 4092
çergüci kurtarıcı
 ç. 373
çerig asker, ordu
 ç. 2272, 2284, 2328, 2333,
 2335, 2365, 2371, 2380, 2381,
 2383
 ç.+de 1736, 2370
 ç.+in 2268
 ç.+ke 2375
çibun sinek
 ç. 3399, 6601
 ç.+ka 5215
çığay fakir, yoksul
 ç. 313, 1308, 1923, 2004, 2241,
 2473, 2498, 2612, 2615, 2620,
 3553, 3613, 3617, 3677, 3717,
 3746, 3757, 4144, 4409, 4819,
 5302, 5316, 5387, 5466, 5565,
 5567, 5756, 6370, 6374, 6375,
 6378, 6487
 ç.+ın 5755
 ç.+ka 1112, 1129, 1150, 1564,
 1786, 3240, 3445, 3666, 4369,
 4372, 4989, 5565
 ç.+lar 1034, 3239, 4469, 5563
 ç.+mu 3098
çığaylık fakirlik, yoksulluk
 ç. 1335, 1337, 2096, 2983,
 3527, 3553, 4592, 5242
çıkış çıkar, menfaat; gider; son
 ç. 1316, 1325, 2774, 4538,
 5277, 5913, 6289
 ç.+ııını 1316
çın doğru, gerçek; gerçekten,
 hakikaten
 ç. 60, 352, 407, 424, 763, 773,
 863, 868, 869, 872, 873, 981,

991, 1252, 1476, 1724, 1726,
 1727, 1863, 1937, 2010, 2038,
 2104, 2324, 2407, 2436, 2585,
 2607, 2608, 2676, 2721, 2744,
 2748, 2753, 2776, 2789, 2829,
 2830, 2831, 2835, 2849, 2850,
 2859, 2882, 2885, 2897, 2926,
 2994, 3016, 3055, 3128, 3175,
 3192, 3260, 3376, 3451, 3486,
 3747, 3763, 3771, 3816, 3818,
 3891, 3937, 4145, 4300, 4306,
 4318, 4345, 4440, 4791, 4795,
 4808, 4846, 4847, 4877, 4941,
 5016, 5079, 5095, 5117, 5129,
 5182, 5230, 5302, 5330, 5349,
 5421, 5432, 5615, 5620, 5787,
 5878, 5888, 6084, 6460
 ç.+ı 1011, 1359, 1470, 2235,
 2966, 3990, 4060, 5922, 6387
 ç.+ıg 5877
 ç.+ın 5873
 ç.+ka 4877
çınlık doğruluk, gerçeklik
 ç. 2436
çırğuy cimri, fakir
 ç. 1673, 2809
çiçek çiçek
 ç. 80, 96, 118, 120, 452, 829,
 1808, 2573, 2688, 6625
 ç.+inde 1651
 ç.+ler 70, 79, 1810, 3212
 ç.+lig 6531
çiçeklik çiçek bahçesi
 ç.+te 78, 5972
 ç.+lerig 6435
çigen yular
 ç. 6110
çigil Çiğil; bir Türk boyu
 ç. 3491, 4448
çim çim, ayrık otu
 ç. 974
çoğ zincir, bağ
 ç.+da 5549
çoğı gürültü, münakaşa, anlaşmazlık
 ç. 144, 200, 318, 1926, 2651,
 3038, 3396, 3591, 4232, 4661,
 4842, 5030, 5866
çok çok

ç. 3031
çomak Müslüman
ç. 4701
çöge elbise üstüne giyilen geniş ve
kolsuz üstlük, aba
ç.+sin 5974
çögen topu çekmek için kullanılan
ucu eğri değnek, çevgan
ç.+ke 2581, 2635
çöküt bodur, kısa, kısalık, cücelik
ç. 2086
çumguk ayağı ve başı kızıl, kanadında
ak tüy olan karga; ala karga
ç. 77
çurnı müşhil ilacı
ç. 1064, 2887
çuz yaldızlı, kırmızı renkli bir Çin
kumaşı
ç. 902, 1426, 4768, 4773, 5367,
6523

D

dal dal, kol, şube
d.+ı 5311
darı (<Far.) ilaç, deva
d. 5244
da'vi (<Ar.) dava, iddia
d. 811, 1895
d.+ka 1895
devat (<Ar.) divit, içine mürekkep
konulan hokka
d. 3187, 3714, 3896
devlet (<Ar.) devlet; saadet, baht,
talih, ikbal
d. 65, 109, 116, 548, 551, 598,
662, 664, 694, 695, 696, 712,
713, 741, 749, 943, 1032,
1077, 1234, 1321, 1330, 1358,
1373, 1588, 1607, 1702, 1703,
1709, 1710, 1711, 1712, 1715,
1780, 2007, 2105, 2446, 2759,
3069, 3072, 3073, 3075, 3077,
3079, 3736, 4151, 4298, 4299,
4415, 4536, 4760, 4761, 4825,
4914, 5174, 5188, 5324, 5749,

5759, 5781, 5807, 6111, 6130,
6134, 6137, 6139, 6143, 6230,
6372
d.+i 545, 1041
d.+in 1715
d.+inde 3103
d.+ka 89, 1331
din (<Ar.) din
d. 59, 89, 2190, 2436, 2461,
2462, 2676, 2844, 3214, 3343,
3359, 3434, 3525, 3539, 3590,
3640, 3741, 4345, 5217, 5311,
5312, 5475, 6498
d.+im 3338
d.+in 6135
d.+in 6135
d.+ka 54, 3539
diriğa (<Far.) yazık, hayfa, eyvahlar
olsun
d. 1574, 1613, 2173, 6238,
6415
dost (<Far.) dost
d. 4201, 6580
d.+ka 4274
d.+uñ 4190
du'a (<Ar.) dua, Allah'a yalvarma
d. 459, 1039, 1110, 1265,
1503, 1571, 1803, 1886, 2433,
2993, 3020, 3022, 3024, 3050,
3051, 3059, 3106, 3135, 3287,
3954, 4470, 5333, 5401, 5491,
5568, 5571, 5667, 5728, 5802,
5807, 5821, 5832, 5833, 5834,
5836, 5837, 5838, 5943, 6181,
6305, 6351, 6424, 6503, 6504
d.+da 4879, 5438, 5666, 6173
d.+m 379
d.+n 1693, 5570, 5832
du'açı duacı, dua eden
d. 3697, 3731, 3791, 4470,
4865
duşman (<Far.) düşman, hasım
d. 3398, 3399, 3418, 3421,
4190, 4274
d.+ım 3401
d.+ındın 4191
dünya (<Ar.) dünya

d. 64, 82, 91, 93, 114, 398,
1032, 1073, 1091, 1092, 1172,
1173, 1186, 1197, 1202, 1234,
1236, 1238, 1259, 1283, 1284,
1355, 1373, 1375, 1376, 1377,
1393, 1407, 1408, 1409, 1410,
1425, 1465, 1675, 1742, 1976,
1979, 2001, 2002, 2004, 2157,
2162, 2200, 2759, 2955, 3002,
3027, 3077, 3082, 3084, 3087,
3088, 3240, 3283, 3340, 3410,
3446, 3513, 3515, 3518, 3519,
3522, 3524, 3525, 3528, 3531,
3533, 3536, 3538, 3539, 3540,
3546, 3548, 3552, 3561, 3562,
3563, 3564, 3566, 3569, 3586,
3588, 3589, 3592, 3624, 3625,
3627, 3648, 3649, 3655, 3656,
3657, 3658, 3666, 3744, 3745,
3782, 3795, 3797, 3923, 3924,
3926, 3927, 3975, 3977, 4206,
4383, 4384, 4459, 4678, 4684,
4697, 4702, 4704, 4710, 4711,
4713, 4714, 4718, 4730, 4732,
4733, 4742, 4761, 4765, 4799,
4800, 4801, 4802, 4805, 4809,
4824, 4847, 4862, 4929, 4967,
4968, 5003, 5012, 5018, 5028,
5115, 5116, 5133, 5160, 5174,
5175, 5185, 5255, 5266, 5311,
5312, 5314, 5322, 5338, 5389,
5405, 5420, 5421, 5423, 5428,
5449, 5604, 5605, 5694, 5749,
5759, 5825, 5924, 5925, 5926,
5927, 5930, 6049, 6050, 6092,
6108, 6111, 6117, 6131, 6134,
6151, 6152, 6153, 6154, 6160,
6169, 6223, 6229, 6230, 6331,
6332, 6334, 6379, 6383, 6384,
6388, 6391, 6416, 6430, 6442,
6445, 6498, 6499, 6507, 6552,
6553, 6554, 6562, 6568, 6630,
6631, 6634, 6135, 6636, 6642
d.+da 1441, 1747, 3148
d.+dın 1274, 3695
d.+ğ 3089, 3520, 3740
d.+nı 4737
d.+sın 4808

düşman (<Far.) düşman, hasım
d. 119, 944, 1037, 2330, 5800

E

ebdal (<Ar.) abdal, derviş, tarikat ehli
e. 3563

ecel (<Ar.) ecel, vade, ömrün sonu
e. 1118, 1143, 1153, 1232,
5383, 6271
e.+ke 1232, 6272

ecelsiz vadesi dolmayan
e. 2289

eğ ipekli kumaşlar gibi dokuma
cinsinden olan kıymetli şeyler
e. 68, 81, 618

edeb (<Ar.) edep; terbiye, ahlak
güzelliği
e. 577, 4128, 4506, 4594, 6469

eğersiz eyersiz, eyeri olmayan
e. 1428

eğertçi ileri giden, akıncı, kovalayan
e. 2395

eğgü iyi
e. 32, 108, 180, 181, 183, 215,
219, 227, 228, 232, 235, 236,
237, 238, 239, 240, 242, 244,
246, 252, 253, 257, 259, 269,
272, 291, 317, 322, 345, 347,
348, 349, 353, 359, 453, 454,
455, 456, 457, 459, 495, 496,
502, 535, 542, 545, 549, 551,
609, 633, 695, 715, 855, 856,
871, 872, 873, 874, 877, 878,
881, 885, 886, 887, 888, 890,
891, 893, 894, 895, 897, 899,
903, 905, 907, 909, 910, 912,
914, 915, 917, 919, 920, 921,
922, 923, 924, 928, 933, 934,
935, 936, 937, 939, 940, 1077,
1081, 1084, 1104, 1109, 1130,
1147, 1148, 1162, 1219, 1254,
1255, 1259, 1260, 1265, 1279,
1295, 1296, 1305, 1307, 1333,
1353, 1354, 1367, 1368, 1374,
1411, 1431, 1446, 1456, 1458,
1461, 1479, 1485, 1488, 1538,

1540, 1543, 1570, 1575, 1577,
 1589, 1616, 1617, 1636, 1639,
 1640, 1641, 1661, 1664, 1685,
 1686, 1688, 1693, 1700, 1705,
 1719, 1767, 1770, 1778, 1803,
 1807, 1809, 1810, 1812, 1824,
 1829, 1862, 1875, 1888, 1911,
 1922, 1925, 1941, 1957, 1959,
 1966, 1978, 1980, 1981, 1982,
 1995, 2008, 2009, 2060, 2102,
 2114, 2160, 2161, 2163, 2166,
 2171, 2179, 2182, 2189, 2209,
 2214, 2231, 2242, 2244, 2245,
 2246, 2248, 2249, 2255, 2258,
 2263, 2265, 2299, 2305, 2307,
 2340, 2405, 2422, 2437, 2438,
 2444, 2467, 2468, 2476, 2546,
 2572, 2688, 2695, 2696, 2697,
 2718, 2719, 2720, 2756, 2757,
 3001, 2851, 2856, 2862, 2871,
 2872, 2965, 2967, 2977, 2980,
 2982, 2990, 2998, 3014, 3020,
 3022, 3026, 3054, 3065, 3093,
 3106, 3112, 3125, 3159, 3174,
 3199, 3233, 3246, 3248, 3251,
 3259, 3261, 3262, 3263, 3264,
 3266, 3267, 3268, 3270, 3271,
 3272, 3281, 3296, 3319, 3353,
 3377, 3382, 3392, 3405, 3429,
 3437, 3458, 3500, 3501, 3507,
 3508, 3509, 3510, 3511, 3525,
 3562, 3678, 3684, 3687, 3709,
 3730, 3733, 3736, 3746, 3786,
 3805, 3829, 3934, 3935, 3946,
 3962, 3972, 3973, 3974, 3976,
 3978, 4005, 4027, 4053, 4054,
 4095, 4159, 4169, 4176, 4195,
 4197, 4235, 4237, 4240, 4241,
 4244, 4254, 4256, 4258, 4283,
 4288, 4298, 4308, 4322, 4360,
 4363, 4366, 4368, 4371, 4375,
 4384, 4385, 4391, 4397, 4398,
 4411, 4430, 4431, 4435, 4436,
 4437, 4438, 4443, 4448, 4465,
 4466, 4468, 4470, 4471, 4474,
 4476, 4482, 4484, 4498, 4505,
 4527, 4537, 4539, 4555, 4558,
 4564, 4585, 4648, 4670, 4691,

4694, 4695, 4703, 4708, 4734,
 4818, 4840, 4860, 4864, 4878,
 4907, 4925, 4953, 4969, 4989,
 5016, 5071, 5081, 5082, 5084,
 5086, 5087, 5090, 5126, 5127,
 5129, 5130, 5131, 5157, 5171,
 5180, 5194, 5200, 5224, 5225,
 5226, 5230, 5237, 5247, 5249,
 5255, 5265, 5283, 5307, 5319,
 5333, 5374, 5401, 5440, 5476,
 5488, 5491, 5525, 5526, 5541,
 5544, 5549, 5559, 5569, 5570,
 5571, 5572, 5573, 5604, 5605,
 5607, 5608, 5613, 5722, 5727,
 5732, 5733, 5735, 5740, 5744,
 5747, 5751, 5760, 5767, 5790,
 5794, 5798, 5800, 5802, 5807,
 5811, 5834, 5855, 5860, 5875,
 5881, 5884, 5890, 5900, 5901,
 5907, 5916, 5918, 5919, 5920,
 5921, 5922, 5923, 5924, 5925,
 5943, 5944, 5947, 5984, 5988,
 5989, 6037, 6060, 6068, 6095,
 6144, 6153, 6163, 6164, 6190,
 6193, 6226, 6238, 6248, 6253,
 6260, 6262, 6266, 6268, 6272,
 6312, 6338, 6344, 6351, 6360,
 6363, 6401, 6409, 6418, 6424,
 6425, 6429, 6468, 6478, 6489,
 6502, 6519, 6525, 6555, 6595
 e.+de 4218, 4220
 e.+din 878
 e.+dün 4695
 e.+g 897, 922, 1637, 2305,
 3806, 4245, 5283, 5527, 5625,
 5813
 e.+ke 758, 871, 884, 1124,
 1255, 1264, 1479, 1785, 1874,
 1965, 2163, 2303, 3113, 3121,
 3263, 3264, 3468, 3545, 3697,
 3926, 3983, 4308, 4844, 4865,
 4920, 5745, 6406
 e.+ler 1032, 1790, 4374, 4736,
 5141
 e.+lerdin 6417
 e.+lerig 1455, 3984, 5746,
 5772
 e.+lerin 6367

e.+lerke 2304
e.+mü 243
e.+n 237, 642, 2180, 4430, 4468, 5118
e.+n 4249, 4250
e.+ni 911, 3270
e.+si 233, 458, 543, 935, 1378, 1659, 1744, 1982, 2257, 2463, 2598, 2838, 3232, 3245, 3248, 3370, 3429, 3508, 3924, 4422, 4474, 4493, 4705, 4773, 5224, 5596, 5787, 5791, 5891, 5892, 5895, 5917
e.+sin 1565, 4370, 4802, 5585, 5755, 5769
e.+sindin 2439
e.+siçe 4543
eğgölüg iyilik
e. 1131
eğgülük iyilik, iyi amel
e. 226, 227, 230, 232, 236, 345, 857, 914, 929, 934, 1031, 1296, 1315, 1330, 1508, 1636, 1841, 1873, 2160, 2304, 2439, 2454, 3118, 3122, 3200, 3499, 3734, 4338, 4344, 4469, 4734, 5088, 5089, 5130, 5147, 5191, 5249, 5254, 5283, 5306, 5608, 5744, 5761, 5766, 5782, 5785, 5808, 5833, 5898
e.+ke 151, 885, 1416, 1851, 2980, 3147, 3236, 3467, 3979, 3980, 4561, 4858, 4859, 5094, 5118, 5437, 5745, 5766, 5771, 5813, 6409
e.+ler 208
e.+ni 3474, 6407
e.+te 1314, 3057
eğgürek daha iyi
e. 454, 2087, 2410, 2431, 2469, 2693, 2766, 3380, 4861, 5725
e.+i 4033
eğiz yüce, yüksek, yüksek yer
e. 20, 24, 733, 1248, 1419, 1526, 2452, 3084, 3724, 4776, 4813, 4998, 5420, 6033, 6052, 6571
e.+ke 1087, 6121

efrasiyab (<Far.) Efrâsiyâb, Türklerin “Alp Er Tunga” dedikleri milli ve efsanevi kahraman
e. 280
eger (<Far.) eğer, şayet
e. 987, 1189, 3778, 3825, 6149
egin sırt
e. 1534, 1882, 3665, 3797, 4774, 4966, 5214, 5326, 6371
e.+de 3800
e.+i 1738, 3798, 5351
e.+im 5457, 5465
e.+ke 3664, 3742, 3743, 3800, 4408, 5382, 6569
egri eğri; yanlış
e. 804, 806, 808, 1024, 1025, 1026, 1102, 1583, 2023, 2210, 2249, 2252, 2860, 4840, 4876, 5506, 5510, 6097, 6532, 6622
e.+ke 3898
e.+ler 806, 6423
e.+ni 5885
e.+si 5474
egrilik eğrilik
e. 2508, 4202, 6475
ehl-i beyt (<Ar.) ev halkı; Hz. Muhammed’in yakınları
e. 4339
ekçek damar açma kabı, kanı biriktirmek için kullanılan kap
e. 1058
eksük eksik
e. 3743
eksüksüz eksiksiz
e.+ün 4978
el el
e.+im 3125
elig el
e. 29, 43, 98, 112, 222, 302, 346, 350, 351, 368, 400, 431, 598, 675, 850, 890, 1016, 1029, 1067, 1110, 1120, 1154, 1176, 1198, 1249, 1253, 1416, 1489, 1493, 1519, 1607, 1630, 1673, 1783, 1784, 1785, 1794, 1796, 1805, 1822, 1845, 1853, 1927, 1948, 2006, 2029, 2068, 2139, 2181, 2197, 2269, 2330,

	2426, 2507, 2524, 2550, 2565, 2605, 2624, 2636, 2647, 2737, 2782, 2783, 2815, 2847, 2866, 2979, 3028, 3042, 3051, 3063, 3070, 3075, 3102, 3116, 3137, 3147, 3221, 3293 3440, 3467, 3469, 3658, 3682, 3755, 3759, 3813, 3884, 3980, 3983, 4011, 4056, 4058, 4075, 4111, 4130, 4139, 4231, 4261, 4267, 4296, 4389, 4413, 4451, 4477, 4527, 4536, 4540, 4541, 4596, 4646, 5032, 5074, 5081, 5094, 5132, 5248, 5252, 5305, 5437, 5441, 5442, 5467, 5476, 5481, 5489, 5520, 5521, 5525, 5657, 5684, 5708, 5723, 5758, 5840, 5852, 5904, 5973, 6079, 6124, 6330, 6505, 6506, 6538, 6616 e.+i 58, 546, 889, 1037, 1463, 1708, 1765, 1965, 2069, 2073, 2193, 2501, 2799, 2902, 2903, 2968, 3034, 3240, 3254, 3447, 3660, 4087, 4416, 5064, 5073, 5075, 5088, 5358, 5555, 5581, 5588, 5878, 6488 e.+im 477, 3017, 3366, 5633 e.+iñ 230, 1464, 4056, 4111, 4129, 4140, 4597, 4607, 5192, 5727, 5806, 6149 e.+in 365, 709, 1035, 1115, 1256, 1367, 1496, 2069, 2401, 3178, 3291, 3293, 3471, 3472, 3710, 3896, 3958, 3959, 3968, 4972, 5446, 5642, 5967 e.+içe 6325 e.+de 437, 772, 788, 810, 4800 e.+ke 465 e.+leri 6406	e.+i 1085, 1221, 2002, 2191, 2496, 2895, 2944, 3372, 3664, 3870, 3873, 4312, 4871, 5021, 5244, 5245, 5275, 5651, 6014, 6068, 6167, 6174, 6361 e.+ig 5522 e.+im 749, 3101 e.+in 1291, 2943
	eman (<Ar.) aman, emniyet e. 5056, 5058, 5069, 5832, 6307	
	emanet (<Ar.) emanet e. 1720, 1729, 2237, 5360, 6471 e.+lerin 5589, 6473	
	emdi şimdi e. 39, 46, 83, 147, 236, 267, 276, 346, 354, 356, 366, 369, 370, 390, 423, 452, 480, 512, 523, 538, 553, 571, 613, 647, 658, 659, 667, 672, 680, 749, 750, 752, 755, 782, 785, 838, 846, 851, 867, 870, 923, 983, 1058, 1059, 1069, 1083, 1089, 1091, 1154, 1161, 1168, 1170, 1204, 1237, 1241, 1247, 1262, 1306, 1354, 1356, 1362, 1440, 1470, 1478, 1501, 1511, 1523, 1567, 1603, 1633, 1645, 1647, 1649, 1656, 1686, 1708, 1754, 1792, 1795, 1812, 1848, 1869, 1877, 1904, 1908, 1917, 1921, 1940, 2204, 2266, 2407, 2431, 2466, 2486, 2527, 2578, 2718, 2821, 2827, 2851, 2877, 2879, 2881, 2997, 3018, 3057, 3058, 3060, 3065, 3092, 3111, 3121, 3122, 3126, 3131, 3167, 3185, 3200, 3219, 3220, 3229, 3230, 3233, 3257, 3264, 3277, 3279, 3303, 3307, 3310, 3338, 3339, 3366, 3383, 3415, 3441, 3469, 3470, 3474, 3488, 3498, 3500, 3506, 3537, 3685, 3692, 3697, 3708, 3711, 3775, 3787, 3794, 3796, 3809, 3829, 3832, 3848, 3939, 3975, 3990, 3995, 4016, 4018, 4026, 4028, 4029, 4030,	
elig	elli (50) e. 365, 368, 369, 6033	
elik	dişi karaca, dağ keçisi, yaban keçisi e. 79	
em	ilaç, çare, tedbir e. 1061, 1065, 1199, 3935, 4838	

4079, 4138, 4159, 4160, 4166, 4228, 4252, 4259, 4260, 4313, 4314, 4376, 4454, 4455, 4540, 4550, 4566, 4590, 4636, 4662, 4677, 4680, 4704, 4721, 4761, 4786, 4787, 4828, 4854, 4857, 4874, 4875, 4878, 4910, 4922, 4936, 4945, 4980, 4986, 5001, 5002, 5005, 5008, 5021, 5024, 5041, 5051, 5057, 5068, 5069, 5071, 5094, 5098, 5112, 5115, 5131, 5136, 5139, 5155, 5178, 5269, 5335, 5394, 5398, 5399, 5400, 5401, 5456, 5458, 5591, 5616, 5646, 5654, 5699, 5706, 5713, 5719, 5720, 5754, 5759, 5769, 5776, 5780, 5783, 5793, 5800, 5802, 5807, 5814, 5819, 5847, 5848, 5857, 5890, 5907, 5975, 5994, 6028, 6034, 6060, 6066, 6069, 6147, 6160, 6183, 6188, 6207, 6227, 6231, 6249, 6289, 6294, 6317, 6328, 6348, 6376, 6398, 6426, 6462, 6506, 6523, 6526, 6538, 6557, 6581, 6598, 6602, 6630, 6641		e.+ke 2841, 5020 e.+leri 1040, 1654, 4747, 4842 e.+lerim 468 e.+ni 1595
emgek emek, zahmet; dert, hastalık e. 39, 373, 432, 434, 677, 932, 1320, 1425, 1595, 1738, 1874, 1883, 2147, 2839, 2841, 2842, 2906, 2910, 2936, 2938, 2959, 2962, 2981, 2985, 3135, 3140, 3220, 3245, 3322, 3384, 3391, 3582, 3683, 3699, 4149, 4529, 4608, 4683, 4749, 4872, 4906, 4915, 4918, 4923, 4995, 5040, 5041, 5047, 5048, 5190, 5317, 5624, 5856, 5977, 6050, 6078, 6154, 6235, 6446, 6447, 6448, 6546 e.+e 4293 e.+i 1218, 1597, 1792, 2907, 2909, 2971, 2986, 5558, 6336, 6375, 6378 e.+i 2837 e.+in 2989 e.+iñ 6083 e.+ini 1598	emin (<Ar.) emin, emniyet e.+ig 5532 emr (<Ar.) emir buyurma, buyruk e. 6472 endam (<Far.) beden, vücut, boy e. 2795, 2797 e.+ka 1890 eñ en, daha e. 131, 137, 793, 1865, 2064, 2291, 2356, 2376, 2598, 2958, 3997, 4670, 4786, 4790, 5006, 5036, 5050, 5054, 5066, 5497, 5649 eñ yüz, yanak e. 333, 453, 477, 498, 954, 992, 1100, 1288, 2398, 2915, 3073, 4499, 4707, 5779, 5804 e.+de 6529 e.+e 4938, 5761 e.+i 3625, 6223 e.+im 1389 e.+iñ 1287, 4117, 4544 e.+in 3977 e.+ler 2385 e.+lıg 4524 er er, kişi e. 159, 160, 163, 164, 165, 181, 207, 217, 224, 225, 279, 283, 289, 300, 315, 322, 339, 422, 428, 435, 442, 445, 447, 462, 478, 494, 496, 544, 567, 602, 604, 689, 691, 700, 862, 868, 876, 910, 921, 946, 965, 992, 1113, 1133, 1144, 1191, 1267, 1290, 1318, 1319, 1322, 1326, 1369, 1393, 1475, 1514, 1542, 1660, 1725, 1730, 1746, 1829, 1841, 1890, 1914, 1938, 1955, 1959, 1991, 1993, 2019, 2028, 2052, 2055, 2117, 2184, 2187, 2220, 2223, 2224, 2234, 2271, 2273, 2284, 2286, 2287, 2290, 2292, 2296, 2297, 2301, 2315, 2318, 2321, 2332, 2334, 2335,	

2337, 2339, 2341, 2344, 2346,
2367, 2379, 2380, 2382, 2383,
2384, 2393, 2397, 2398, 2399,
2414, 2431, 2438, 2471, 2477,
2518, 2527, 2529, 2569, 2590,
2591, 2595, 2602, 2603, 2613,
2622, 2627, 2628, 2629, 2630,
2640, 2642, 2644, 2646, 2647,
2649, 2655, 2661, 2689, 2705,
2709, 2712, 2719, 2742, 2744,
2749, 2755, 2761, 2764, 2768,
2790, 2801, 2828, 2830, 2842,
2849, 2856, 2859, 2863, 2864,
2898, 2900, 2912, 2927, 3012,
3030, 3037, 3041, 3043, 3046,
3047, 3086, 3110, 3234, 3246,
3414, 3417, 3418, 3419, 3420,
3421, 3425, 3432, 3442, 3444,
3462, 3493, 3509, 3528, 3579,
3580, 3583, 3639, 3798, 3799,
3804, 3855, 3882, 3928, 3936,
3964, 3983, 3998, 4013, 4037,
4066, 4069, 4072, 4073, 4085,
4088, 4089, 4099, 4103, 4105,
4119, 4207, 4226, 4234, 4235,
4261, 4302, 4309, 4333, 4434,
4452, 4477, 4507, 4520, 4524,
4590, 4605, 4638, 4639, 4640,
4641, 4773, 4821, 4822, 5078,
5079, 5085, 5206, 5238, 5299,
5349, 5403, 5411, 5429, 5461,
5480, 5494, 5520, 5591, 5617,
5757, 5788, 5863, 5955, 5958,
5960, 6007, 6011, 6018, 6020,
6107, 6161, 6162, 6191, 6342,
6393, 6539, 6540, 6569, 6583
e.+de 156, 752, 1574, 1993,
2165, 2171, 2597, 3418, 3450,
4486, 5709, 5854
e.+din 2646, 3263
e.+e 6620
e.+i 803, 980, 1574, 2375,
2593, 3111, 3449, 3574, 4483
e.+ig 593, 619, 764, 1447,
1466, 1613, 1839, 2284, 2328,
2347, 2365, 2374, 2388, 2401,
2478, 2617, 3369, 3413, 3642,
3928, 4211, 4591, 4845, 4939,

5094, 5129, 5212, 5406, 5481,
5641, 5861, 6081
e.+im 3680, 3914, 3974
e.+in 2517, 3163
e.+ke 160, 260, 305, 325, 332,
335, 340, 364, 413, 427, 439,
456, 673, 865, 1193, 1298,
1303, 1316, 1335, 1662, 1697,
1720, 1830, 1982, 2009, 2052,
2054, 2151, 2231, 2305, 2327,
2446, 2624, 2834, 2848, 2862,
2924, 3171, 3371, 3382, 3409,
3416, 3417, 3418, 3580, 3935,
4224, 4271, 4507, 4517, 5058,
5078, 5535, 5551, 5998, 6491
e.+ni 162, 2894
e.+niş 2041, 2366, 2440, 2460,
2589, 2749, 4020, 4589
er at asker; hizmetkâr
e. 1403, 1632, 1768, 1927,
2044, 2051, 2056, 2057, 2123,
2133, 2134, 2138, 2179, 2276,
2345, 2404, 2532, 2539, 2540,
2541, 2546, 2564, 2671, 2807,
2808, 3005, 3006, 3021, 3031,
3032, 3033, 4163, 4172, 4173,
4312, 4336, 5211, 5459, 5460,
5462, 5464, 5478, 5479, 5481,
5482, 5483, 5484, 5485, 5512
erdem erdem, fazilet
e. 148, 281, 284, 285, 304, 465,
469, 533, 534, 536, 567, 673,
798, 799, 1186, 1228, 1489,
1644, 1679, 1794, 1795, 1804,
1824, 1825, 1830, 1938, 1957,
1981, 2074, 2081, 2164, 2165,
2177, 2238, 2329, 2482, 2483,
2524, 2630, 2637, 2641, 2643,
2645, 2646, 2647, 2717, 2719,
3008, 3009, 3010, 3011, 3013,
3112, 3163, 3200, 3415, 3420,
3513, 3515, 3516, 3517, 4508,
5210, 5301, 5770, 5779
e.+i 278, 2171, 2645, 2646,
3146, 3150, 3416, 3418, 6332
e.+im 466, 720, 749, 3101
e.+iş 672, 728
e.+in 1489, 3412, 3413

e.+ke 3518
e.+leri 1574
e.+lerig 1683
e.+lerim 468, 3694
e.+lerin 683, 838
e.+lerin 799, 3163
e.+ni 3010
erdemlig erdemli
e. 567, 3037, 3420
erdeş arkadaş, dost
e. 1697, 2276, 3392, 4186, 4217, 4218, 4511, 4579
erdini mücevher, iri inci
e. 3840
erej huzur, rahat
e. 432, 434, 677, 937, 940, 1032, 1286, 3114, 3140, 3438, 3548, 3569, 4442, 4809, 4906, 4907, 4918, 5187, 5190, 5236, 5237, 5295, 5491, 5841, 6026, 6078, 6152, 6382, 6447
e.+i 926, 2150, 4149, 4643, 4842, 4915, 5236, 5317, 5604, 6526
e.+ig 5187, 5235
e.+in 1929, 3672, 4740, 5627, 6399
e.+ke 1127, 1263, 1424, 1544, 2938, 3618, 4832, 5208, 5235, 5284, 5345, 5568, 6136
e.+leri 6446
e.+lerke 1142
e.+lig 1291, 2938, 4559
eren insan, insanlar, erler
e. 234, 279, 283, 442, 1322, 1546, 2044, 2281, 2289, 2389, 2708, 3007, 3234, 3436, 3444, 3450, 3638, 3807, 4523, 5080, 5797, 5911, 6392, 6455
e.+de 562, 1730, 3449
e.+ig 2295
e.+ler 4483
e.+lerde 3041
erentir terazi burcu, Müşteri (Jüpiter)
yıldızı
e. 139, 5676, 6221
erguvan (<Far.) erguvan çiçeği
e. 6529

erig nasihat
e. 1548, 2545, 3670, 3733, 3984, 4910, 5117, 5136, 5689, 5861, 6265
erinç şüphesiz ki
e. 882, 2062, 2064, 2999, 3739, 4850, 6233, 6350
erk kudret, güç; hakim
e. 639, 942, 1784, 3440, 3449, 4329, 4588, 4952, 5151, 6354
e.+ini 4752
erklig kudretli, kadir; hâkim
e. 6, 971, 994, 1804, 2968, 3262, 3358, 3520, 3663, 3721, 3723, 3868, 4854, 5880, 6268
e.+i 5885
e.+in 4528
e.+likin 9
erksiz kudretsiz, güçsüz; hakim olamamak
e. 1096, 2611, 2988, 3855, 4748, 4754
e.+in 1365, 4564
erkeç genç teke, erkek keçi
e. 4353
erkek erkek
e. 979, 980
e.+i 4523
erki belki, acaba, kim bilir
e. 369, 637, 638, 940, 1130, 1136, 1391, 1529, 3017, 3160, 3198, 3305, 3320, 3824, 3970, 3990, 4138, 5121, 5343, 5687, 5700, 5763, 5772, 5961, 6076, 6176, 6179, 6233, 6524, 6280, 6337, 6405, 6565, 6568
erksizlik kudretsizlik, güçsüzlük, acizlik
e.+in 1534
erlik erkeklik; yiğitlik
e. 3436, 3608
ernek parmak
e. 3578
ersig yiğit, mert, cesur, kahraman
e. 57, 196, 279, 505, 573, 1360, 1648, 1908, 2281, 2298, 2389, 2458, 2460, 2618, 2664, 2705, 2708, 2796, 2827, 2899, 2939,

3007, 3074, 3167, 3398, 3408,
3470, 3680, 3685, 3746, 3832,
3878, 4046, 4126, 4138, 4213,
4363, 4503, 4540, 4701, 5373,
5428, 6194, 6454
e.+lerig 2371, 4525

ersiglik yiğitlik, mertlik
e. 2085, 2459, 3414

erte erken, sabah, tan vakti
e. 607, 1506, 2536, 4039, 5661,
5940, 6422

esen esen, sağ, salim
e. 117, 940, 965, 1162, 1190,
1194, 1481, 1948, 2528, 3137,
3198, 3302, 3311, 3314, 3709,
3757, 3806, 4230, 4630, 4878,
4957, 4985, 5831, 5897, 5984,
6060, 6195
e.+in 1480, 1509, 3359, 3575,
3876, 4641, 4671

esenlik esenlik, sağlık
e. 169, 964, 1193, 1368, 3197,
3316, 3731, 4642, 4822

esin esinti, rüzgar
e. 65

esir (<Ar.) esir, tutsak, kul, köle
e. 2479, 5865
e.+din 94

esiz fena, kötü
e. 5834

eski eski
e. 687, 688, 2836, 4911, 5003

esri kaplan
e. 2310
e.+ı 5379

esrük sarhoş
e. 4586
e.+i 6141
e.+inde 6141

eşük örtü, üste giyilen, örtünülen
nesne
e. 54, 5003

et et
e. 4519, 5862, 6481
e.+i 1528, 4349, 6239
e.+ig 4519, 4643
e.+in 1166, 3554, 6389
e.+iğni 194

etek etek
e.+in 3952

etmek ekmek
e. 1191, 2318, 2319, 2320,
2321, 4219, 4222, 4279, 4350,
4537, 5797, 5889, 6096, 6584
e.+i 2274, 2317, 2532, 2590
e.+ni 1328

et öz vücut, beden, ten
e. 332, 337, 990, 991, 1023,
1194, 1438, 1890, 1912, 2797,
2831, 2960, 2977, 2998, 3059,
3198, 3345, 3346, 3359, 3589,
3595, 3599, 3603, 3604, 3628,
3637, 3638, 3640, 3642, 4227,
4270, 4369, 4563, 4773, 4807,
4810, 5193, 5404, 5474, 5842,
5844, 5865, 6074, 6097, 6105,
6359, 6364, 6367, 6464
e.+din 3591
e.+ke 1375, 3601, 3629, 3640,
3643, 4560, 6360, 6361
e.+ler 6146
e.+ni 3593, 3598, 4561
e.+nün 1524

et özlüg vücut sahibi olan, tenli
e. 1023, 5193

etsiz eti olmayan, etsiz
e. 2206

etükçi ayakkabıcı
e. 2494, 4458

ew ev
e. 744, 1418, 1840, 3654, 3723,
4477, 4545, 4548, 4645, 4727,
4834, 5848
e.+de 131, 132, 1419, 3004,
3331, 3560, 4510, 4513, 4518,
4665, 5005, 5013, 5022
e.+din 599, 3289, 3841, 3955,
5453, 6224, 6304, 6585
e.+i 743, 744, 759, 834, 948,
1524, 4246, 4512, 6155
e.+iğ 1524, 4520, 4536
e.+in 765, 2787, 3522, 3560,
5365, 5486
e.+inde 341, 1324
e.+iğde 4504
e.+indin 486

e.+içe 561, 951, 1563, 3068,
3835, 4665, 4667, 4882, 5027,
5448, 5668, 5823, 5939, 6283,
6420, 6421
e.+içke 1299
e.+ke 745, 1304, 1604, 2559,
3282, 3293, 3437, 3946, 3947,
4442, 4514, 4881, 4958, 4976,
5019, 5032, 5684, 5939, 5968,
6183, 6197, 6198, 6214, 6339
ewçi kadın
e. 4496
ewlig ev sahibi
e. 138, 164
ewlik ev hanımı, kadın; evlilik
e. 4475, 4486, 4487, 4491,
4607
ewren kainat, âlem, devran, felek
e. 92, 119, 126, 344, 1642,
1805, 3070, 3194, 4863, 5896,
6231
ezel (<Ar.) ezel, başlangıcı olmayan
e. 1232, 3898, 4787, 6272

E

fal (<Ar.) talih, baht
f. 2468, 4027, 4878, 4969,
5613
farîza (<Ar.) farz, lazım, gerek
f. 3239
fark (<Ar.) fark
f.+ı 6622
faruk (<Ar.) Hz. Ömer'in lakabı
f. 53
fasîk (<Ar.) Allah'ın emirlerini
tanımayan, sapkın, günah
işleyen, kötülük eden
f. 1334, 5556
faşl (<Ar.) mevsim
f.+ı 6006
fazl (<Ar.) fazilet, lütuf, ihsan
f.+ı 389, 396, 1251, 1269,
1799, 1811, 1813, 1980, 3120,
3649, 4494, 5052, 5101, 5469,
5761, 6193
f.+ıg 5053
f.+ı 1152

f.+ı 3668, 5191
felek (<Ar.) gök, sema
f.+ni 4381
fena (<Ar.) yok olma, zeval bulma,
bekasızlık
f. 2, 3190
feridun (<Far.) Feridun, bir Fars
padişahının adı
f. 241
ferişte (<Far.) melek
f. 2228, 2748, 5268, 5451,
6426, 6428
f.+mü 6596
fesad (<Ar.) fesat, bozukluk,
soysuzluk, karışıklık
f. 2091, 2104, 4411, 4412,
4414, 4415, 6455, 6483
f.+dın 1434, 4412, 5206
f.+ka 1334, 4410, 5263
feylesuf (<Ar.) felsefe ile uğraşan,
filozof
f.+ı 3076
fida (<Ar.) feda, uğruna verme
f. 56
fırağ (<Ar.) ayrılık
f. 6203, 6204, 6205, 6206,
6208
f.+ı 6206
f.+ın 6202, 6208
f.+ka 6209
f.+ta 6203
fisk (<Ar.) fisk, Hak yolundan çıkma,
Allah'a isyan etme
f. 6455, 6483
fitne (<Ar.) fitne, karışıklık çıkarma
f. 6494
fuğa (<Ar.) bir çeşit şerbet
f. 4656
fuzulluk kibir, gurur, küstahlık
f. 644
fusus (<Far.) yazık, hayf
f.+un 1464

G

ğaflet (<Ar.) gafillik, dalgınlık
ğ. 5234, 5266, 5267, 5268,
5270, 5271, 5632, 6637

ğ.+i 5690
ğafur (<Ar.) acıyan
ğ. 6511
gam (<Ar.) gam, kaygı, keder
ğ.+ım 1559
ğariblık yabancılık, kimsesizlik;
gariplik
ğ. 477, 478, 498
ğ.+ta 478
gaybet (<Ar.) dedikodu, çekiştirme
ğ. 3348
gayet (<Ar.) nihayet, uç, son, sonsuz
ğ.+i 5239
gayib (<Ar.) bellisiz, kayıp
ğ. 3300
gazilik gazilik
ğ. 3982
gevher (<Far.) cevher, mücevher
g. 3438, 5362, 6584
g.+ıg 5364
güher (<Far.) cevher, mücevher
g. 4395
gülef gül suyu
g. 5639, 5697
gûr (<Far.) mezar, makber
g.+i 1405
g.+in 6298, 6299
g.+ke 1516
g.+ün 1390, 5412
güvarış (<Far.) hazma yardımı olan
şeyler
g. 2887

H

hab (<Ar.) hap, ilaç
h. 6590
haber (<Ar.) haber
h. 3302
habeş (<Ar.) siyah ve beyaz arası,
koyu esmer renk
h. 4961, 6213
habib (<Ar.) sevgili, Hz. Peygamber
h. 388, 4339
h.+ka 4339
hac (<Ar.) hac
h.3982

h.+ı 3239
hacet (<Ar.) ihtiyaç, muhtaçlık,
zaruret, lüzum; arzu, dilek
h. 4953, 5879
h.+ım 1484, 3755, 5858
hacib (<Ar.) başmabeyinci, kapıcı
h. 505, 507, 509, 512, 520,
521, 522, 523, 526, 529, 530,
538, 553, 559, 560, 562, 568,
574, 576, 577, 578, 580, 2436,
2442, 2464, 2483, 2485, 2489,
2490, 2501, 2524, 4065, 4144
h.+ı 2555
h.+ıg 2431
h.+lar 2432, 2493
h.+larka 2503, 2519
haciblık haciplik
h. 2484, 2492
h.+ka 2487
had (<Ar.) sınır, hudut
h. 4982
hak (<Ar.) hak, hakikat, doğru, gerçek
h. 2403, 2974, 3065, 6076,
6470
h.+ı 1034, 1488, 1691, 2321,
2670, 2822, 2953, 2956, 2957,
5553, 5574, 5578, 5581, 6105,
6584
h.+ım 1559
h.+ıı 1478, 5578, 5579
h.+ın 597, 947, 1634, 2565,
2905, 2954, 2965, 3060, 3483,
3601, 3706, 3956, 4071, 4292,
4360, 4649, 5229, 5583, 5889
h.+ını 5797
h.+ııını 1560, 1877
h.+kı 4339
h.+lar 1593
h.+ları 1560
h.+ların 5583
h.+nı 5574
hakan (<Ar.) hakan
h. 82, 85, 86, 93, 102, 104,
115, 3126
hakikat (<Ar.) bir şeyin doğrusu, asıl,
gerçek
h. 920, 953, 2651, 3368, 4345,
4679, 4803, 5135, 5181

- hakim** (<Ar.) hâkim
 h. 4617, 6020
 h.+ler 2786, 4617
 h.+lerke 1198
- hakku'l-yakin** (<Ar.) insanın kendi
 nefsinde ispatlanmış bilgi
 h. 11
- hal** (<Ar.) hal, durum
 h. 2261, 4862, 4924, 4930,
 6109, 6193, 6320
 h.+ıg 3789, 4847, 5418, 5752
 h.+ıı 5687
 h.+i 3099, 3648, 4678, 5965,
 6236, 6240, 6280, 6347, 6348,
 6351, 6405, 6445
 h.+im 6076
 h.+imi 6174
 h.+iı 6227, 6233
 h.+in 1067, 1215, 1501
 h.+ini 1068, 5751, 6390
 h.+lerin 2564
- halal** (<Ar.) helal
 h. 1312, 2752, 3240, 3546,
 3666, 3923, 3924, 4405, 4408,
 5348, 5349, 5350, 5796, 6457,
 6458, 6459, 6461
 h.+din 3404, 5348
 h.+ka 3547
- halayık** (<Ar.) yaratılmış olanlar,
 mahlûklar, halk
 h. 3, 16
 h.+ka 129
 h.+larıg 1022
- hali** (<Ar.) boş
 h. 765
- halifet** (<Ar.) vekil
 h. 5330
- halik** (<Ar.) yaradan; Allah
 h. 692
- halk** (<Ar.) halk
 h. 1661, 1800, 2038, 2082,
 2685, 3531, 3747, 3920, 3922,
 4463, 4494, 5192, 6107, 6588
 h.+ı 42, 732
 h.+ıg 6562
 h.+ııa 5194
 h.+ka 35, 827, 828, 856, 857,
 2039, 2160, 2197, 2208, 2209,
 2438, 3192, 3259, 3271, 3272,
 3341, 3352, 3412, 3654, 3726,
 3919, 3977, 4341, 5329, 5598,
 5891, 6106
 h.+lar 4328
 h.+nı 6632
 h.+ta 3232, 6466, 6467
 h.+tın 3231, 4792
- halva** (<Ar.) helva
 h. 3611, 3612
- hamyet** (<Ar.) hamiyet; yurdunu,
 ulusunu koruma çabası
 h. 2314
- han** han, hükümdar
 h. 88, 5321
 h.+ı 2966, 3815, 3817, 5569
- haram** (<Ar.) haram
 h. 2752, 3546, 5261, 6457,
 6458, 6459, 6461, 6463
 h.+ıg 3385, 6459, 6482
 h.+ka 1433, 3547, 5261, 5347
- harif** (<Ar.) rakip
 h.+leri 2634
- harir** (<Ar.) ipek
 h. 5799
- harişlık** (<Ar.) tamahkârlık, ihtiras
 h. 4731, 6346
- hasım** (<Ar.) hasım, düşmanlık
 h. 1433, 5260, 5707
 h.+ı 3351, 4529, 5489
- haş** (<Ar.) şiddet, kırgınlık
 h.+ı 3526
- haşem** (<Ar.) maiyet, hizmetkâr
 h. 5152, 5214
- haşmet** (<Ar.) haşmet, görkem
 h. 2303, 2460
 h.+i 2460
- hat** (<Ar.) hat, çizgi; yazı
 h. 2694, 2695, 2773
 h.+ı 2693, 2733
 h.+ıg 3941
 h.+nı 2636
- hata** (<Ar.) hata, yanlış, yanlışlık,
 kusur; bela
 h. 1920, 2267, 2583
- hatar** (<Ar.) tehlike
 h. 2152, 2832, 2890, 3686
- hatarlıg** tehlikeli

h. 2152, 2155, 2835, 4801
h      (<Ar.) g  n  l, kalp
h. 4393
hava (<Ar.) arzu, heves
h. 1315, 1375, 1453, 3342, 3343, 3344, 3639, 3644, 3937, 4736, 4807, 4911, 4912, 4913, 5403, 5474, 5475, 5759, 6079, 6097, 6161, 6257, 6354, 6464
h.+   2793, 5473
h.+  a 1174, 1438, 2504, 3164, 3345, 3346, 3994, 4909, 5196, 5403, 5475
h.+n  4561
h.+  n  5472, 6118
h.+s  3641, 4709
h.+s n 5411
h    (<Ar.) Havva,   dem
Peygamber'in e  i
h.+l  6391
h    (<Ar.) korku
h. 3673
h.+n  3671
hay hey
h. 6070
h      (<Ar.) Haydar, Hz. Ali
h. 6549
h    (<Ar.) takım, z  mre; topluluk
h. 2323
h    (<Ar.) hayır, iyilik, iyi i  
h.+  n n 5062
h     (<Far.) sonbahar, g  z
h.+mu 6531
h     (<Ar.) sakınma
h. 1337
h      (<Ar.) hazine, kıymetli; e  yanın ve paranın saklandığı yer
h. 1189, 1190, 1926, 2262, 2714, 3000, 3021, 3031, 3048, 5152, 5363, 5462, 5478, 5479, 5487, 5542, 5581
h.+m 5214
hem (<Far.) hem; bir de, ve
h. 56, 59, 78, 113, 125, 141, 149, 205, 217, 294, 295, 314, 326, 330, 387, 390, 391, 407, 420, 446, 459, 463, 470, 548,

582, 604, 609, 694, 712, 744, 749, 751, 837, 1016, 1039, 1041, 1192, 1281, 1368, 1492, 1533, 1544, 1559, 1564, 1571, 1619, 1626, 1643, 1645, 1664, 1679, 1689, 1696, 1704, 1772, 1852, 1857, 1866, 1925, 1926, 1940, 1947, 1950, 1951, 1954, 1964, 1965, 2000, 2053, 2073, 2090, 2124, 2127, 2132, 2168, 2169, 2186, 2188, 2198, 2199, 2208, 2235, 2240, 2258, 2259, 2262, 2267, 2272, 2282, 2315, 2316, 2317, 2328, 2339, 2343, 2353, 2372, 2384, 2433, 2441, 2458, 2469, 2474, 2480, 2490, 2519, 2531, 2552, 2563, 2564, 2601, 2607, 2621, 2631, 2632, 2657, 2660, 2663, 2665, 2714, 2716, 2721, 2750, 2752, 2761, 2762, 2764, 2774, 2843, 2859, 2868, 2895, 2896, 2941, 2944, 2961, 3027, 3070, 3121, 3124, 3170, 3335, 3410, 3465, 3468, 3510, 3563, 3583, 3600, 3665, 3678, 3712, 3716, 3726, 3743, 3762, 3910, 3923, 3998, 4001, 4010, 4038, 4043, 4182, 4296, 4305, 4401, 4421, 4441, 4442, 4444, 4461, 4469, 4476, 4506, 4597, 4687, 4760, 4841, 4852, 4872, 4904, 4923, 4967, 4968, 5000, 5186, 5333, 5455, 5518, 5526, 5602, 5626, 5635, 5741, 5758, 5815, 5853, 5871, 5880, 5913, 5932, 5957, 6033, 6237, 6248, 6262, 6263, 6297, 6324, 6338, 6355, 6361, 6498, 6620, 6621
hendese (<Ar.) geometri
h. 2633, 2783, 2784, 2786, 4378
her    (<Far.) asla, hi  bir zaman
h. 1065, 4409, 5414
h     H    , Orta   in
h. 68, 4426, 5754
hi   (<Far.) hi  
h. 203, 625, 1863, 5415, 6217

hikmet (<Ar.) hikmet
h. 1198, 2698

hil (<Ar.) başkan, reis; takımbaşı
h. 652, 4064, 4139
h.+çe 2539
h.+in 2537, 2559

hile (<Ar.) hile; tedbir, çare
h. 1182, 1183, 1189, 2327, 2356, 3443, 3892, 5735
h.+siz 1182, 1183

himmet (<Ar.) gayret, emek, çabalama
h. 411, 413, 414, 2124, 2125, 2127, 3086, 5419, 5420
h.+i 2126, 2664, 3751
h.+iğ 6049

hindu (<Ar.) hindu, Hintli
h. 5000

hired (<Far.) akıl, fikir, zihin
h.+i 6132

hişar (<Ar.) kale
h.+ka 4546

hiyanet (<Ar.) hıyanet, hainlik
h. 2011, 2865, 2866, 5532

hucet (<Ar.) huccet, delil
h. 2129

hukm (<Ar.) hüküm, emir
h.+i 1233, 1279, 3194, 3898, 3903, 4254, 6093, 6293, 6311, 6395
h.+iğ 4927
h.+ün 1261

hurmet (<Ar.) hürmet, itibar, ikram
h. 2303, 4996
h.+i 2460, 4151, 4153, 4154, 4304, 6425, 6491

I

ıd koku, misk
ı.+ı 6514

ıdış kap
ı.+lığ 6045, 6057, 6060, 6062

ıduķ kutlu ve mübarek olan, aziz
ı. 343, 354, 433, 939, 1335, 1960, 3215

ıla İla ülkesi

ı. 841, 1629, 1779, 2319, 2696, 4752

ılınğa kâtip, sır kâtibi
ı. 4065, 4146

ımğa dağ keçisi
ı. 5373

inal inanılır insan, beyzâde, anası hakan soyundan, babası halktan olan bütün gençlere verilen unvan
ı. 4497, 4805

ınanç güvenilen, inanılan; güvenme, inanma
ı. 1091, 1377, 4068, 6586
ı.+ı 2683
ı.+sız 670, 1091, 1511, 4839, 5091, 5175, 6133, 6629

ınançlığ güvenilen, itimat edilen
ı. 2321, 2872, 3063

ınçık ah vah, inleye inleye; bitkin
ı. 1236, 3385
ı.+ın 4722, 5963, 6439

ınğa daha kötü, en kötü, daha aşağı; alçak, rezil
ı. 1672, 2064, 2082, 2975

ış sis
ı. 3283, 3286

ıt it, köpek
ı. 2047, 2048, 6194, 6364, 6366
ı.+ığ 6368
ı.+ka 2047

ıwıķ kayalıklarda yaşayan geyik
ı. 5374

ıyar (<Ar.) ayar
ı.+ın 5575

ız iz
ı.+ığ 4411

İ

ıibret (<Ar.) ibret, kötü bir hadiseden alınan ders
ı.i. 6174, 6328

iç iç

i. 11, 1643, 2213, 2215, 2500, 2675, 2676, 3079, 4266, 5495, 5497, 5547
i.+i 863, 2216, 2601, 2657, 3360, 3723, 4425, 4513, 4733, 5113, 5421, 5825, 6379, 6384
i.+ig 1696, 2552, 2658
i.+im 425, 1645, 5105
i.+in 145, 1053, 2336, 4340, 5109, 5602, 5932, 6481
i.+inde 329, 488, 1186, 1289, 1291, 1333, 1373, 1999, 3085, 3226, 3410, 3749, 3774, 3788, 3799, 3922, 3972, 4202, 4208, 4751, 4873, 4925, 4947, 5111, 5162, 5354, 5546, 6391
i.+indeki 3500, 4246
i.+iñ 5114
i.+iñni 4266, 5112
i.+iñe 2216, 5454
i.+rek 617
i.+tin 3124, 5113
içgüçi içkiye müptela
i. 2106
içi yaşça büyük olan erkek kardeş
i. 3784, 4215
içim içecek
i. 4769
i.+din 4402
içre içerisinde, içinde
i. 2791, 3099, 3521, 3522, 3989, 4122, 4681, 5185, 5237, 5239, 5353, 5366, 5848
içi pek, çok
i. 110, 166, 199, 215, 281, 283, 453, 454, 478, 491, 492, 515, 532, 564, 725, 731, 868, 968, 1008, 1048, 1203, 1259, 1385, 1401, 1533, 1629, 1662, 1758, 1904, 1930, 1973, 2014, 2184, 2221, 2265, 2271, 2272, 2400, 2420, 2421, 2454, 2467, 2582, 2596, 2640, 2672, 2682, 2695, 2696, 2702, 2719, 2744, 2786, 2796, 2800, 2826, 2830, 2883, 2891, 2929, 3016, 3172, 3244, 3254, 3294, 3392, 3394, 3458, 3544, 3565, 3584, 3591, 3594,

3637, 3670, 3704, 3752, 3799, 3986, 4007, 4012, 4017, 4049, 4051, 4072, 4073, 4074, 4135, 4177, 4286, 4309, 4376, 4387, 4413, 4430, 4449, 4470, 4562, 4604, 4610, 4703, 4707, 4843, 4908, 4916, 4989, 5007, 5072, 5078, 5142, 5269, 5293, 5308, 5405, 5617, 5719, 5722, 5752, 5809, 5817, 5874, 5968, 5993, 6000, 6037, 6101, 6120, 6132, 6191, 6270, 6342, 6488, 6562, 6605
içi Rab, Tanrı, sahip
i. 5, 24, 34, 1151, 1231, 1271, 1343, 1682, 2158, 2228, 3520, 3719, 3745, 4745, 4794, 6501
i.+ke 6247, 6397, 6558
i.+lerin 469
i.+m 1, 28, 61, 124, 378, 380, 389, 1030, 1151, 1257, 1260, 1262, 1349, 1364, 1783, 1804, 3052, 3117, 3501, 3598, 3741, 3743, 3761, 3769, 3771, 3779, 3801, 4762, 4763, 4764, 4793, 4797, 5122, 5125, 5820, 6171, 6189, 6508, 6509, 6510, 6511, 6516, 6517, 6563, 6564, 6574
i.+mdin 5122, 5710, 5711
i.+mke 3790
i.+mni 4781, 4788
i.+ñ 5931
i.+ñni 4551
i.+si 168, 551, 756, 757, 1191, 2190, 2461, 2462, 2726, 3086, 3601, 3602, 4078, 4563, 4795, 5152, 6130, 6377, 6437, 6449, 6455
i.+sin 3600, 4742
iğilik efendilik
i. 6510
iğiş içki, kadeh
i. 2886, 2919, 2925
i.+in 2905
i.+te 2918
iğişçi içkici

	i. 2557, 2881, 2887, 2890, 2891, 2900, 2911, 2917, 2920, 2925, 2928, 2931, 2939, 4047				2422, 2467, 2507, 2509, 2523, 2553, 2554, 2556, 2664, 2678, 2679, 2680, 2681, 2716, 2717, 2732, 2735, 2987, 3036, 3039, 3043, 3217, 3301, 3344, 3529, 3532, 3589, 3616, 3618, 3654, 3657, 3658, 3659, 3669, 3671, 3673, 3698, 3719, 3924, 3926, 4014, 4031, 4058, 4201, 4211, 4220, 4223, 4224, 4234, 4237, 4271, 4272, 4354, 4474, 4506, 4626, 4700, 4701, 4703, 4704, 4742, 4774, 4775, 4854, 4976, 5032, 5206, 5208, 5260, 5263, 5313, 5322, 5410, 5462, 5463, 5492, 5586, 5596, 5601, 5744, 5895, 6103, 6108, 6109, 6162, 6164, 6170, 6179, 6193, 6374, 6443, 6495, 6552, 6623, 6641
ig	hastalık, hasta				i.+de 267, 1527, 3218, 3219, 4033, 4746, 6179
	i. 156, 307, 632, 1054, 1056, 1057, 1067, 1070, 1081, 1107, 1601, 1662, 1998, 2002, 2848, 2895, 3580, 3871, 3873, 3979, 4035, 4253, 4356, 4359, 4615, 4616, 4618, 4619, 4674, 4675, 4725, 5978, 5979, 5981, 5990, 5991, 6187, 6241				i.+din 5576
	i.+din 1109				i.+n 222, 1842, 3673, 5345
	i.+i 1062, 1115, 2172, 6236				i.+si 803
	i.+ig 157				ikigü her iki, her ikisi
	i.+im 749				i. 331, 818, 1267, 1659, 1663, 3034, 3211, 3262, 3749, 4198, 5010, 5035
	i.+imke 3773, 5021				i.+ke 5533
	i.+iñ 1069, 3970, 5984				i.+ni 875
	i.+in 3149, 4358, 5991, 6241, 6282				ikigün her iki, her ikisi
	i.+iñe 1970, 1971, 2109				i. 1263, 1268, 1287, 1294, 1463, 1972, 1973, 2126, 2456, 3459, 3485, 3615, 3617, 3662, 4251, 4741, 4742, 4878, 4901, 5259, 5311, 5312, 5475, 5603
	i.+iñni 158				ikile tekrar, yeniden
	i.+ke 1085, 3189, 3873, 4361, 4362, 4365				i. 5674
	i.+leri 2092				ikinç ikinci
igçil	hastalıklı				i. 132, 4121, 5581
	i. 4672				i.+i 788, 827, 1452, 1660, 2325, 2357, 2418, 2504, 3110, 3740, 5330, 5903, 5912, 6171
iglig	hastalıklı				ikindi ikindi
	i. 157, 2567, 4614, 5241, 6029				i. 5851
igsiz	hastaliksız, sağlıklı, sıhhatli				il il, memleket, ülke
	i. 4675				i. 143, 216, 245, 285, 303, 418, 422, 440, 457, 830, 836, 1076,
	i.+in 482, 3757, 4510				
	i.+lik 4642				
igdiş	anaları bir olan, kardeş				
	i. 1554, 2884				
igdişçi	hayvan yetiştirici				
	i. 5590				
	i.+ler 4439, 4454				
iki	iki				
	i. 15, 50, 56, 88, 131, 152, 181, 225, 226, 238, 265, 289, 318, 323, 332, 351, 352, 443, 481, 872, 875, 969, 980, 992, 993, 1147, 1238, 1290, 1298, 1302, 1335, 1337, 1391, 1395, 1420, 1432, 1453, 1535, 1842, 1891, 2015, 2018, 2023, 2024, 2091, 2132, 2135, 2355, 2417, 2419,				

1350, 1439, 1454, 1480, 1567,
1772, 1787, 1887, 1929, 1952,
1981, 2015, 2033, 2034, 2057,
2068, 2092, 2097, 2103, 2128,
2132, 2140, 2142, 2146, 2172,
2190, 2196, 2212, 2241, 2258,
2259, 2295, 2363, 2419, 2421,
2425, 2427, 2555, 2581, 2622,
2702, 2707, 2711, 2712, 2713,
2714, 2715, 2720, 2937, 2968,
2999, 3028, 3033, 3039, 3084,
3099, 3141, 3143, 3416, 3460,
3803, 3931, 4009, 4010, 4064,
4069, 4143, 4672, 4714, 4996,
5334, 5425, 5426, 5495, 5497,
5499, 5504, 5536, 5537, 5542,
5544, 5550, 5568, 5627, 5747,
5912, 5945, 5949, 6342, 6347,
6348, 6438
i.+de 263, 436, 448, 459, 466,
892, 1043, 1605, 1960, 2017,
2643, 2731, 2995, 3071, 3098,
3108, 3117, 3144, 3414, 3515,
3576, 3868, 4472, 4591, 4702,
5151, 5200, 5238, 5287, 5305,
5367, 5498, 5547, 5735, 5782,
5786, 5884, 6041, 6453
i.+din 2012, 2593, 2594, 2701
i.+i 123, 286, 1039, 1041,
1042, 1571, 1669, 1772, 1925,
2021, 2084, 2135, 2137, 2178,
2203, 2240, 2262, 2433, 2724,
3032, 3126, 4073, 4589, 5336,
5626, 5728, 5943
i.+im 5853, 6438
i.+imde 3861
i.+in 256, 438, 449, 1773,
1781, 1888, 2016, 2017, 2024,
2031, 2093, 2179, 3030, 3032,
3035, 5624, 5886
i.+inde 2553, 4997
i.+indin 437
i.+iņ 5333, 5567, 5737, 5915
i.+iņde 5165, 5272, 5575
i.+iņdin 1455, 5505
i.+ini 2130
i.+ke 262, 346, 448, 458, 494,
504, 566, 614, 822, 830, 844,

889, 942, 1037, 1299, 1489,
1692, 1765, 1780, 1784, 1820,
2015, 2020, 2029, 2165, 2167,
2172, 2173, 2193, 2241, 2423,
2514, 2515, 2516, 2593, 2594,
2701, 2930, 2950, 3083, 3111,
3143, 3409, 3413, 3460, 3815,
4121, 4396, 5225, 5521, 5560,
5726, 5727, 5731, 5734, 5757,
5758, 5767, 5768, 5894, 5903,
5906, 5911, 6098, 6213

i.+ler 280

ilahi (<Ar.) Rabbim! Ey Allahım, Ey Rabbim!

i. 47, 48, 391, 6501, 6604

ilçi devlet adamı, bey, hükümdar; elçi

i. 1114, 1459, 1598, 1667,
1972, 1992, 2020, 2023, 2424,
2703, 2717, 3142, 3172, 3763,
3819, 4078, 4197, 5164, 5233,
5250, 5359, 5553, 5578, 5857,
5884, 5912, 6416, 6438, 6456

i.+ler 427

i.+si 4012

ilek sahip

i. 3325

ilel beylere ve hanlara cevap verilirken ‘evet’ anlamında söz, ‘baş üstüne’

i. 3281, 3946, 5027, 5622, 5668, 6283

ilenç kabahat bulma, ayıplama

i. 1610

ilig hükümdar

i. 92, 353, 415, 431, 436, 446,
448, 458, 476, 487, 505, 526,
532, 546, 570, 578, 579, 581,
583, 589, 593, 594, 598, 609,
616, 618, 619, 620, 621, 623,
624, 625, 626, 627, 628, 629,
637, 643, 671, 683, 697, 701,
714, 720, 728, 751, 760, 762,
764, 765, 767, 768, 774, 776,
785, 792, 823, 824, 836, 846,
856, 862, 870, 890, 896, 899,
907, 909, 938, 953, 955, 957,
959, 968, 976, 979, 981, 995,

1000, 1010, 1017, 1019, 1029,
1035, 1041, 1043, 1044, 1067,
1068, 1069, 1070, 1080, 1085,
1094, 1107, 1110, 1350, 1360,
1366, 1372, 1393, 1402, 1411,
1413, 1418, 1436, 1437, 1450,
1462, 1468, 1478, 1482, 1504,
1548, 1553, 1557, 1562, 1570,
1572, 1582, 1585, 1586, 1587,
1588, 1589, 1590, 1591, 1601,
1607, 1612, 1613, 1623, 1633,
1641, 1642, 1644, 1645, 1654,
1655, 1656, 1665, 1666, 1677,
1679, 1684, 1692, 1716, 1721,
1749, 1752, 1753, 1764, 1767,
1772, 1774, 1782, 1791, 1796,
1802, 1805, 1815, 1832, 1847,
1872, 1889, 1894, 1903, 1905,
1907, 1908, 1909, 1917, 1918,
1920, 1921, 1930, 1936, 1937,
1948, 1969, 2020, 2037, 2068,
2071, 2139, 2142, 2146, 2154,
2164, 2169, 2174, 2175, 2180,
2181, 2238, 2240, 2260, 2265,
2269, 2302, 2417, 2426, 2429,
2430, 2434, 2435, 2489, 2503,
2507, 2509, 2525, 2526, 2528,
2591, 2592, 2596, 2667, 2669,
2672, 2737, 2739, 2740, 2743,
2821, 2823, 2828, 2877, 2879,
2880, 2883, 2927, 2932, 2933,
2944, 2947, 2948, 2950, 2956,
2961, 2970, 2983, 2994, 3015,
3025, 3028, 3040, 3042, 3043,
3051, 3061, 3067, 3093, 3097,
3102, 3103, 3109, 3116, 3120,
3137, 3138, 3139, 3141, 3152,
3153, 3157, 3160, 3161, 3175,
3176, 3178, 3180, 3185, 3276,
3304, 3455, 3458, 3459, 3466,
3469, 3471, 3473, 3474, 3476,
3488, 3699, 3710, 3732, 3755,
3759, 3782, 3786, 3791, 3802,
3805, 3813, 3823, 3824, 3842,
3844, 3853, 3858, 3862, 3863,
3866, 3875, 3876, 3883, 3887,
3888, 3890, 3893, 3896, 3943,
4006, 4161, 4699, 4865, 4896,

4897, 4898, 4902, 4919, 4932,
4933, 4934, 4942, 4943, 4944,
4945, 4957, 4979, 4986, 4989,
4995, 4996, 5001, 5014, 5015,
5017, 5020, 5033, 5034, 5035,
5036, 5037, 5041, 5048, 5050,
5064, 5072, 5081, 5082, 5092,
5101, 5109, 5114, 5120, 5126,
5132, 5151, 5166, 5176, 5194,
5234, 5241, 5248, 5257, 5279,
5282, 5301, 5305, 5318, 5328,
5346, 5347, 5361, 5391, 5397,
5408, 5409, 5437, 5438, 5439,
5443, 5444, 5445, 5454, 5455,
5456, 5467, 5476, 5489, 5493,
5512, 5515, 5539, 5540, 5586,
5602, 5609, 5622, 5623, 5624,
5628, 5661, 5662, 5665, 5727,
5734, 5760, 5769, 5770, 5780,
5785, 5790, 5802, 5805, 5812,
5813, 5830, 5831, 5840, 5846,
5856, 5869, 5879, 5894, 5900,
5910, 5926, 5932, 5934, 5938,
5942, 5952, 6123, 6225, 6226,
6227, 6238, 6245, 6252, 6265,
6267, 6273, 6274, 6278, 6281,
6304, 6305, 6320, 6322, 6324,
6325, 6328, 6338, 6339, 6347,
6358, 6364, 6379

i.+din 2950, 3197, 3907, 4871,
5781

i.+ke 451, 467, 468, 475, 505,
510, 529, 539, 566, 568, 578,
582, 609, 770, 1039, 1497,
1507, 1554, 1555, 1556, 1571,
1581, 1719, 1886, 2193, 2242,
2739, 2951, 3050, 3457, 3694,
3709, 3712, 3714, 3731, 3807,
3808, 3841, 3849, 3877, 3967,
3996, 4004, 4851, 4852, 4896,
4901, 4978, 4995, 5002, 5008,
5014, 5015, 5063, 5663, 5800,
5804, 5838, 6185, 6279, 6321

i.+ni 1804, 5739

‘ilim (<Ar.) ilim, bilme, biliş

‘i.+i 4341, 4344, 4347, 4351,
4352, 4366, 4370, 5993

‘i.+içe 5997

‘i.-ü kur’an 6483
iltgüç ulaştıran, eriştiren
i. 4431
iman (<Ar.) iman, inanmak, inanç
i. 393, 3741
i.+ımız 6494
imin (<Ar.) emin, korkusuz
i. 2190, 2942, 5056, 5062,
5546, 5577, 6631
i.+de 2942
i.+i 444
iminlik emniyet
i. 5056, 5734, 6583
imtihan (<Ar.) imtihan, deneme,
sınama, tecrübe
i. 4379
in
in; ev
i. 138
‘**inayet** (<Ar.) vakf, himmet, gayret,
kerem, ihsan, lütuf, iyilik
‘i. 1267, 1797, 6192
inç rahat, huzur içinde
i. 1109, 1948, 2022, 2435,
2528, 3876, 4957, 5418, 5499,
5738, 5831
i.+in 965, 1774, 2182, 2692,
3114, 3699, 4295, 4630, 5706,
5857, 6288, 6643
i.+ke 103, 1044, 1772, 1781,
1782, 1880, 2180, 2239, 2260,
2962, 3094, 3104, 3128, 3144,
5332, 5504, 5626, 5728, 5942,
6481
inçlik rahat, huzur
i. 2143, 2144, 2173, 3018,
3308, 4643, 5330, 5424, 5585,
5624
i.+i 5554
i.+in 3198
ingek inek
i. 5372
ini yaşça küçük kardeş
i. 3784, 4215
iniş iniş
i. 903, 1087, 6121
i.+ke 1050
ir yerin güney yanı, güneşli yanı
i. 4967

irig sert, kaba, haşın; gayretli
i. 1329, 1380, 1415, 2077,
2499, 2543, 2749, 3426, 3430,
3846, 3847, 4039, 4040, 4278,
4303, 5143, 5221, 5590, 5773,
5774, 5775, 5778, 6620
i.+lerni 2586
iriglig çeviklik, canlılık
i. 2868
irinç felaket, sefillik; bahtsızlık,
musibet, mihnet
i. 3109, 5242, 6446
irinçig acınacak, zavallı
i. 65, 687, 3938
irsel dönek, dönek huylu, vefasız
i. 399, 548, 666, 685, 1088,
3533, 3542, 4839, 5231, 6629,
6632
irsellik döneklik, vefasızlık
i.+im 686
i.+inç 697, 715
irük duvar ve duvara benzer
şeylerdeki gedik, boşluk
i. 2206
i.+ler 1576
irüksüz eksilmeyen
i. 2075
irüklük inhitat, alçalma, çökme, çöküş
i. 5906
‘**isa** (<Ar.) Hz. İsa
‘i. 6550
isig sıcak, sıcaklık; iltifat
i. 522, 829, 1854, 2405, 2408,
2478, 2479, 2961, 3183, 3726,
4601, 4620, 4622, 4624, 4625,
4626, 4628, 6014, 6095
i.+in 4622, 4627, 4628
i.+ke 3395
isiz kötü, fena
i. 235, 238, 240, 242, 244, 246,
247, 348, 629, 806, 871, 874,
875, 876, 877, 879, 884, 885,
886, 888, 889, 890, 892, 901,
918, 922, 926, 928, 929, 930,
949, 1116, 1147, 1148, 1155,
1156, 1225, 1279, 1297, 1330,
1431, 1456, 1458, 1459, 1460,
1463, 1485, 1516, 1538, 1540,

1546, 1557, 1641, 1790, 1922,
2161, 2245, 2247, 2248, 2249,
2255, 2257, 2259, 2445, 2841,
3353, 3378, 3379, 3505, 3511,
3543, 3746, 3829, 3962, 4140,
4194, 4197, 4218, 4220, 4241,
4245, 4254, 4308, 4371, 4385,
4431, 4467, 4468, 4564, 4735,
4750, 4840, 5088, 5226, 5227,
5255, 5256, 5265, 5282, 5319,
5505, 5506, 5507, 5511, 5521,
5522, 5634, 5701, 5735, 5738,
5739, 5741, 5743, 5744, 5751,
5811, 5852, 5881, 5923, 5948,
5988, 6164, 6166, 6255, 6263,
6264, 6272, 6344, 6494, 6524,
6527, 6533, 6635
i.+de 6255
i.+din 1264, 1296, 1378
i.+i 3389
i.+ig 437, 2247, 5508, 5524,
5527, 5549, 5625, 5884
i.+im 1516, 1788, 2654, 6522,
6592
i.+in 6363
i.+ke 239, 408, 874, 875, 893,
929, 1308, 1508, 2131, 2257,
2897, 3246, 4195, 4238, 4241,
4244, 4308, 4549, 5256, 5279,
5505, 5510, 5548, 5743, 5948,
6087, 6164, 6166
i.+ler 248, 889, 909, 911, 931,
2248, 3432, 4997, 5226, 5280,
5524, 5739
i.+lerig 6489
i.+lerke 2299, 2303, 5281
i.+lerni 1455, 5227, 5505, 5588
i.+mü 243
i.+ni 1616, 2214
i.+niş 349, 5548
i.+rek 5319
isizlik kötülük
i. 249, 347, 901, 913, 916, 917,
925, 932, 1297, 1362, 4708,
5228, 5548, 6264
i.+ke 5291
i.+lerin 5280
iş iş

i. 161, 165, 329, 419, 420, 422,
497, 525, 557, 715, 901, 935,
1038, 1208, 1306, 1316, 1336,
1373, 1450, 1453, 1543, 1575,
1680, 1757, 1759, 1857, 1876,
1932, 1938, 1939, 1967, 1999,
2068, 2101, 2147, 2185, 2187,
2192, 2220, 2221, 2222, 2272,
2338, 2398, 2417, 2451, 2472,
2492, 2494, 2507, 2510, 2527,
2599, 2604, 2625, 2626, 2713,
2716, 2735, 2769, 2772, 2774,
2813, 2899, 2901, 2959, 2975,
3085, 3166, 3475, 3495, 3804,
4017, 4022, 4053, 4107, 4322,
4385, 4472, 4557, 4753, 4762,
4850, 4854, 4864, 4928, 4942,
4947, 4950, 5013, 5016, 5051,
5060, 5139, 5217, 5253, 5354,
5499, 5502, 5533, 5534, 5650,
5652, 5654, 5655, 5659, 5723,
5724, 5763, 5906, 6249, 6254,
6337, 6451, 6470, 6479
i.+e 3946, 6305, 6345
i.+i 223, 245, 248, 303, 324,
331, 345, 418, 420, 421, 429,
446, 457, 478, 502, 606, 633,
820, 905, 910, 919, 1078,
1143, 1270, 1318, 1321, 1410,
1567, 1608, 1609, 1670, 1701,
1705, 1760, 1763, 1777, 1799,
1837, 1881, 1933, 1935, 1938,
1939, 1984, 1997, 2099, 2119,
2155, 2156, 2195, 2210, 2217,
2219, 2222, 2240, 2258, 2259,
2261, 2266, 2283, 2300, 2323,
2413, 2414, 2440, 2449, 2462,
2492, 2493, 2510, 2601, 2652,
2661, 2666, 2771, 2777, 2788,
2791, 2829, 2835, 2858, 2881,
2897, 2911, 2933, 2997, 3269,
3340, 3343, 3409, 3502, 3804,
4010, 4031, 4063, 4174, 4201,
4220, 4244, 4324, 4357, 4383,
4384, 4404, 4472, 4480, 4606,
4662, 4676, 4684, 4692, 4696,
4717, 4727, 4746, 4753, 4804,
4814, 4824, 5116, 5129, 5217,

5274, 5334, 5507, 5562, 5653,
5658, 5732, 5912, 5927, 5930,
6144, 6253, 6416, 6426, 6444
i.+ig 327, 501, 557, 571, 809,
811, 888, 930, 933, 1130,
1531, 1577, 1580, 1612, 1641,
1687, 1716, 1759, 1764, 1776,
1939, 1986, 1990, 2152, 2236,
2443, 2445, 2471, 2506, 2548,
2732, 2763, 2778, 2932, 3044,
3097, 3641, 3701, 3808, 4136,
4644, 4934, 4973, 5109, 5230,
5267, 5328, 5500, 5531, 5535,
5539, 5628, 5703, 5707, 6153,
6191, 6347, 6372
i.+im 370, 1174, 1176, 1615,
1645, 1862, 2739, 4687, 5494,
5698, 5848, 6077, 6189
i.+ime 3059
i.+imke 1614
i.+imni 6349
i.+in 422, 1498, 1542, 1721,
1924, 1931, 1935, 1952, 1967,
1989, 2027, 2094, 2211, 2228,
2267, 2352, 2590, 2681, 2707,
2790, 2832, 3503, 4082, 4185,
4388, 4805, 5100, 5459, 5461,
5630, 5656, 5793, 5796, 5905,
6165, 6337, 6342, 6346, 6371,
6422
i.+inde 2152, 4473
i.+indin 3566
i.+ini 5250
i.+iñ 542, 586, 794, 1379,
1392, 2090, 2365, 2468, 2627,
3843, 4387, 4462, 4899, 4982,
5501, 5502, 5503, 5534, 5815,
6350
i.+iñe 430, 439, 440, 1355,
1988, 2103, 2703, 3029, 3141,
3187, 3340, 3803, 5802
i.+iñni 1278, 1355, 1366, 5308,
6083
i.+ke 165, 189, 255, 323, 333,
431, 516, 556, 587, 619, 704,
1146, 1297, 1306, 1316, 1360,
1430, 1432, 1653, 1758, 1801,
1844, 1855, 1856, 1933, 1961,

1968, 2006, 2008, 2009, 2100,
2187, 2271, 2273, 2482, 2502,
2513, 2596, 2605, 2606, 2624,
2640, 2672, 2758, 2766, 2828,
2830, 2870, 2886, 2912, 2927,
3025, 3137, 3146, 3151, 3154,
3169, 3233, 3254, 3324, 3448,
3484, 3497, 3506, 3544, 3679,
3686, 3866, 4134, 4206, 4221,
4227, 4231, 4287, 4389, 4413,
4451, 4533, 4562, 4623, 4625,
4868, 4870, 4981, 4985, 5161,
5171, 5252, 5434, 5435, 5467,
5478, 5500, 5592, 5649, 5651,
5660, 5699, 5702, 5719, 5723,
5843, 5850, 5875, 5934, 5936,
6002, 6119, 6330, 6350, 6463
i.+ler 330, 554, 556, 587, 631,
632, 794, 1050, 1989, 1998,
2101, 2102, 2501, 2606, 3475,
4459, 5417, 5540, 5736
i.+leri 2146
i.+lerig 3691, 4927, 4939, 5196
i.+lerim 425
i.+lerin 1722, 5504
i.+leriñ 5595, 5915
i.+leriñe 1349, 3906
i.+leriñni 541
i.+lerni 658
i.+ni 421, 428, 544, 906, 1610,
1867, 1936, 1942, 2157, 2202,
3495, 3688, 3690, 3692, 4984,
5533, 5941, 6182
i.+te 116, 324, 430, 443, 588,
850, 1310, 1311, 1414, 1990,
2192, 2210, 2442, 2447, 2453,
2604, 2612, 2934, 3210, 3685,
4061, 4106, 4389, 5216, 5217,
5332, 5334, 5650
i.+tin 726, 1195, 2008, 3109,
3686, 4406, 4572, 4950
eş, arkadaş
i. 60, 500, 914, 935, 936,
1355, 1575, 1694, 1750, 2215,
2248, 2254, 3134, 3209, 3349,
3405, 3784, 4053, 4194, 4202,
4203, 4204, 4206, 4233, 4245,
4264, 4322, 4576, 4581, 4625,

iş

4699, 4864, 4921, 4925, 6580, 6585
i.+i 5, 49, 140, 320, 877, 884, 924, 2562, 3405
i.+ig 2230
i.+im 1576, 1862, 4860, 6047, 6077
i.+in 75, 4200
i.+iñ 936, 3843, 4182, 4192, 4265, 4899
i.+iñe 31, 4182, 6520, 6645
i.+iniñ 6604
i.+iñni 4268
i.+leri 4579
i.+leriñ 5595
işaret (<Ar.) işaret
i. 768
işçi işçi, hizmetkar
i. 1761, 1762, 1769, 2210, 2219, 2777, 2779, 2808, 2813
i.+ke 2211
i.+ler 2781, 4148
i.+leri 2244, 2245
i.+si 894, 2246, 2824, 2860
işi kadın
i. +ler 5080
işik kapı, eşik
i. 451, 2727
i.+te 164
işlik eşlik, arkadaşlık
i. 4202, 4203
it köpek
i. 3526, 3601, 4711
i.+i 5869
i.+iñ 5379
i.+ler 3422
i.+te 3422
itgüçi tanzim edici, düzenleyici; tanzim eden, düzenleyen
i. 4082, 5336
itig hazırlık, hal, düzen, süs
i. 258, 297, 462, 475, 483, 777, 1183, 1188, 1221, 1971, 2167, 2226, 2482, 2702, 2761, 2780, 3144, 3154, 3186, 3187, 3892, 4519, 4948, 4951, 5638, 5698, 5702, 5703, 6205, 6291
i.+i 4010, 4459

i.+in 3788, 3945
i.+iñ 5162, 6091
i.+lerin 2958
itiglig düzenli, yolunda
i. 331, 345, 1180, 2340, 4830, 5338, 6404
iwek acele, aceleci
i. 849, 1997, 5217, 5219
iweklik acelecilik, acele hareket etme
i. 629, 633, 634, 1996, 2061, 2078
i.+te 5648
iwit evet
i. 5872
'iyal (<Ar.) bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler; kadın, eş, çocuk
'i.+dın 3390
iz iz, nişan
i. 235, 2245, 4818, 5226, 5256, 5264, 5739, 6467, 6494
i.+i 4997, 6429
i.+ig 2382
i.+in 6211
iz yerde ve deride uzunlamasına olan çizik, iz; yol
i. 871, 877, 886, 4907
i.+çe 5908
i.+i 5907, 6499
'iz (<Ar.) izzet, şeref, itibar
'i. 1247, 6043
'i.+zi 89
'i.+zin 5239

K

ka kap, tabak
k. 2552
ka kadaş kardeş, akraba
k. 3327, 3433
k.+ka 3213
k.+tın 3203, 3337, 3350
k.+lar 3209
kaç kaç, birkaç
k. 337, 343, 702, 852, 1387, 1434, 1450, 1454, 1563, 2063, 2071, 2157, 2309, 2323, 2485,

2503, 2927, 2932, 3737, 4355,
4933, 5515, 5550, 6085, 6275,
6340, 6350
kaçan ne zaman
k. 510, 950, 2097, 2099, 2103,
2400, 2805, 2845, 2861, 3030,
3119, 3130, 3325, 3336, 3366,
3414, 4126, 4425, 5019, 5048,
5063, 5384, 5455, 5881, 5883,
5886, 6176, 6235
kaşa kardeş
k. 317, 524, 1327, 2575, 3151,
3171, 3174, 3213, 3297, 3298,
3299, 3329, 3335, 3336, 3349,
3363, 3485, 3493, 3577, 3644,
3664, 3665, 3683, 3708, 3823,
3826, 3965, 3995, 4017, 4162,
4165, 4167, 4181, 4259, 4330,
4336, 4339, 4375, 4397, 4405,
4470, 4542, 4565, 4573, 4576,
4579, 4600, 4765, 4770, 4806,
4822, 4823, 4873, 4879, 4976,
4980, 4988, 4991, 5011, 5490,
5688, 5721, 5773, 5816, 5975,
6012, 6030, 6052, 6084, 6087,
6114, 6137, 6150, 6160, 6173,
6180, 6195, 6287, 6468, 6582
k.+ı 3289, 3811, 3834, 3950,
3957, 4970, 4972, 4977, 5446,
5682, 5684, 5959, 5973, 6236,
6276, 6277, 6284, 6286, 6299
k.+ıg 4649
k.+ım 3158, 3483, 3804, 3810,
3960, 3970, 3971, 4973, 5654,
5685, 5720, 5836, 5976, 6170,
6279, 6280, 6300, 6323
k.+ımka 3863, 5663
k.+ın 3292, 3294, 5447, 5958
k.+ını 5974
k.+ıı 3174, 3274, 3846, 3858,
3911, 3940, 4899, 4903, 4908,
4935, 5965, 6288, 6298, 6311,
6314, 6326, 6334
k.+ııa 4976
k.+ıını 3202, 3909, 5023
k.+ka 3208, 3237, 3290, 3297,
3298, 3956, 4991, 5490

k.+lar 3136, 3145, 3205, 3209,
4921
k.+ların 3302
k.+lark 1150, 1518
k.+lı 3485
k.+lıg 3171, 3172, 3173
kaşlık kardeşlik
k. 3483, 3683, 6281
kağı kaygı, düşünce
k. 434, 617, 1074, 1241, 1272,
1320, 1550, 1587, 2148, 3206,
3307, 3331, 3411, 3549, 4257,
4789, 4851, 5243, 5448, 5458,
5534, 5629, 5687, 6022, 6183,
6199, 6200, 6201, 6212, 6233,
6234, 6235, 6252, 6275, 6284,
6307, 6340, 6341, 6343, 6350
k.+da 4218
k.+dın 1584
k.+ka 6585
k.+ları 6203
k.+larıı 1230
k.+ların 3336
k.+lark 6025
k.+ma 6180
k.+mı 4823, 6188
k.+n 681, 1231, 6198, 6613
k.+rı 1229, 4823
k.+sı 40, 2463, 4325, 4327,
4850
k.+sın 1565, 5839
kağıluğ kaygılı, üzüntülü
k. 5968
kağısuz kaygısız
k. 4217
kaın kayın, kocanın erkek kardeşi;
dünür, kayınpeder
k. 50
kaıı kayın ağacı
k. 6532
kaır güç, sarp, sert
k. 447, 1052, 5862
kaır (<Ar.) kadir, kıymet, değer
k.+i 414, 758
k.+ini 470, 473
kafir (<Ar.) kâfir
k. 59, 4225, 4227, 5484, 5485,
6481

k.+de 5485
kafur (<Ar.) kâfur
 k. 64, 70, 4848, 4891, 5450, 5451, 6530
kağaz (<Far.) kâğıt
 k. 3714, 3896
kağıd (<Far.) kâğıt
 k. 1342, 3187
kağıl yaş söğüt dalı
 k. 1055
kağun kavun
 k. 5110, 5111
kaht (<Ar.) kıtlık
 k.+ı 6568
kağ kaz
 k. 4198, 5377
kal yaşlı adam; yaşlılık
 k. 4636
kalbūd (<Far.) vücut; kalıp
 k. 1521, 1525
kalem (<Ar.) kalem
 k. 268, 294, 2227, 2418, 2425, 2426, 2428, 2711, 2714, 2720, 3273, 3714, 3896
 k.+de 2715
kalı artık, eğer, olduğunda, mademki
 k. 27, 175, 178, 213, 215, 227, 230, 240, 263, 295, 323, 334, 494, 653, 656, 681, 699, 712, 713, 725, 750, 780, 783, 803, 804, 822, 842, 884, 891, 894, 933, 977, 984, 1003, 1025, 1126, 1212, 1220, 1232, 1234, 1235, 1317, 1320, 1392, 1488, 1504, 1610, 1611, 1710, 1776, 1810, 1910, 1919, 1987, 1996, 2011, 2029, 2048, 2053, 2087, 2108, 2113, 2119, 2245, 2341, 2362, 2373, 2388, 2390, 2403, 2420, 2421, 2502, 2537, 2540, 2567, 2581, 2583, 2645, 2658, 2677, 2691, 2695, 2711, 2755, 2772, 2807, 2838, 2860, 2876, 2929, 2930, 2931, 2943, 2954, 2955, 3027, 3080, 3081, 3141, 3159, 3162, 3184, 3206, 3214, 3221, 3258, 3303, 3330, 3348,

3377, 3378, 3410, 3434, 3447, 3538, 3547, 3565, 3579, 3586, 3680, 3720, 3736, 3803, 3804, 3831, 3874, 3880, 3893, 3918, 3926, 3991, 3993, 4030, 4055, 4073, 4099, 4100, 4125, 4128, 4136, 4137, 4142, 4158, 4191, 4204, 4215, 4216, 4260, 4292, 4293, 4295, 4300, 4363, 4369, 4380, 4396, 4398, 4415, 4475, 4498, 4512, 4517, 4518, 4534, 4583, 4629, 4644, 4650, 4678, 4706, 4750, 4788, 4853, 4858, 4862, 4867, 4870, 4911, 5026, 5053, 5105, 5120, 5147, 5148, 5156, 5203, 5216, 5225, 5240, 5245, 5289, 5337, 5393, 5394, 5396, 5409, 5410, 5481, 5519, 5664, 5685, 5756, 5757, 5775, 5887, 5931, 5933, 6063, 6142, 6151, 6200, 6253, 6428, 6499, 6567, 6570, 6613
kalık gökyüzü
 k. 80, 94, 141, 3836, 3941, 3949, 4886, 4891, 4892, 4961, 4966, 5029, 5451, 5670, 5679, 5824, 5827, 6211
 k.+ıg 72
 k.+ka 5677
 k.+ta 5378
kalım kalma, kalış
 k. 4755
kalın kalabalık, çok, sürü
 k. 491, 1021, 1413, 1614, 1618, 1622, 1697, 2178, 2276, 2336, 2710, 2861, 3030, 3418, 3718, 3722, 4186, 5095, 5097, 5164, 5192, 5315, 5370, 5372, 5483, 5707, 6437, 6477
 k.+ka 1324
kalқан kalkan
 k. 3288, 4263
 k.+ı 3840, 4895
kam kam, kâhin
 k. 1065
 k.+ı 2002, 3873, 5244
kamçılığ kamçılı, kamçısı olan
 k. 2354

ķamuē bŭtŭn, hepsi, her

ķ. 4, 5, 8, 14, 28, 40, 45, 116,
161, 185, 208, 209, 230, 236,
264, 329, 389, 397, 422, 436,
439, 443, 465, 497, 530, 531,
536, 541, 544, 545, 557, 585,
588, 605, 619, 627, 674, 676,
687, 719, 726, 762, 802, 804,
805, 806, 828, 885, 891, 894,
914, 931, 1021, 1031, 1032,
1037, 1038, 1108, 1131, 1134,
1180, 1183, 1189, 1213, 1238,
1253, 1255, 1259, 1269, 1279,
1296, 1303, 1307, 1310, 1321,
1362, 1373, 1416, 1430, 1455,
1479, 1485, 1539, 1609, 1611,
1650, 1651, 1653, 1661, 1662,
1680, 1692, 1695, 1722, 1750,
1752, 1758, 1765, 1769, 1771,
1785, 1811, 1841, 1851, 1852,
1857, 1897, 1942, 1965, 1999,
2003, 2004, 2006, 2008, 2009,
2074, 2106, 2171, 2185, 2202,
2210, 2252, 2254, 2255, 2276,
2279, 2412, 2451, 2454, 2468,
2472, 2482, 2484, 2523, 2531,
2556, 2597, 2630, 2636, 2640,
2643, 2697, 2707, 2713, 2773,
2774, 2802, 2814, 2820, 2833,
2860, 2875, 2887, 2903, 3004,
3057, 3064, 3075, 3080, 3085,
3113, 3118, 3121, 3122, 3146,
3147, 3151, 3168, 3189, 3191,
3192, 3236, 3252, 3279, 3300,
3332, 3449, 3468, 3474, 3510,
3513, 3515, 3518, 3531, 3545,
3569, 3576, 3632, 3637, 3654,
3675, 3722, 3733, 3746, 3747,
3774, 3829, 3856, 3868, 3873,
3873, 3979, 3980, 3983, 3989,
3991, 4022, 4053, 4196, 4308,
4356, 4402, 4406, 4417, 4429,
4439, 4508, 4530, 4557, 4561,
4587, 4605, 4686, 4695, 4750,
4769, 4808, 4858, 4901, 4927,
4940, 4947, 4982, 4983, 4984,
4985, 4996, 5030, 5088, 5113,
5118, 5169, 5196, 5200, 5201,

5225, 5252, 5253, 5268, 5270,
5301, 5306, 5337, 5354, 5382,
5437, 5467, 5476, 5478, 5500,
5509, 5577, 5595, 5625, 5651,
5652, 5710, 5716, 5727, 5745,
5761, 5770, 5781, 5782, 5785,
5798, 5813, 5884, 5888, 5898,
5915, 5936, 5941, 5951, 5991,
6073, 6152, 6190, 6266, 6349,
6409, 6412, 6423, 6433, 6445,
6451, 6492, 6512, 6518, 6528,
6567, 6595, 6644

ķ.+da 51, 2037, 2839, 2853,
3172, 3690, 5319, 6205, 6208

ķ.+dın 764, 1786, 3721, 4109,
4792, 4797, 5563, 6247, 6250

ķ.+ı 537, 805, 906

ķ.+ķa 302, 567, 831, 1345,
1707, 1854, 1996, 2449, 2475,
4256, 4280, 6606

ķ.+nı 797, 1187, 2409, 2852,
6531

ķ.+nuē 6206

ķ.+um 6585

ķan (<Far.) maden

ķ. 5357

ķ.+i 5357

ķan kan

ķ. 76, 1058, 1395, 2715, 4099,
5260, 6008

ķ.+ı 655, 1058, 1433, 2610,
6440

ķ.+ıē 4623

ķ.+ın 6533

ķ.+ını 6239

ķ.+ları 2381

ķanat kanat

ķ. 1934, 3671, 3673

ķ.+ı 3005

ķ.+sız 3005

ķanķa nereye, nasıl

ķ. 206, 1525, 1529, 3480,
3856, 4521, 5137, 5138, 5202,
6524, 6575

ķ.+ķa 27

ķ.+sız 27, 3720

ķand (<Far.) ūeker

ķ. 5154, 6314

kanı hani, nerede
k. 570, 1094, 1170, 1201,
1384, 1386, 1397, 1399, 1576,
1614, 1615, 3133, 3439, 3636,
3784, 4024, 4710, 4711, 4712,
4713, 4714, 4715, 4716, 4717,
4718, 4725, 5099, 5116, 5137,
5195, 5278, 5369, 5499, 5569,
5778, 5958, 6315, 6405, 6437,
6438, 6439, 6441, 6442, 6443,
6444, 6459, 6470, 6471, 6472,
6475, 6479, 6480, 6482, 6483,
6524, 6555, 6585, 6592
k.+kı 5494

kap kara kapkara
k. 76, 4323

kapuğ kapı
k. 97, 100, 264, 436, 484, 554,
590, 596, 616, 719, 843, 943,
945, 1134, 1303, 1321, 1563,
1575, 1607, 1643, 1811, 2490,
2527, 2529, 2535, 2536, 2540,
2554, 2555, 2556, 2589, 2590,
2776, 2814, 3069, 3232, 3236,
3291, 3292, 3341, 3356, 3531,
3747, 3754, 3957, 3958, 3973,
4003, 4037, 4157, 4170, 4429,
4560, 4662, 4688, 4859, 4972,
5169, 5682, 5770, 5771, 5781,
6152, 6308, 6349, 6412, 6445
k.+da 100, 595, 1413, 1614,
2530, 2538, 2547, 2551, 2558,
2588, 2727, 2972, 4057, 4174,
4247, 5097, 5315, 5954
k.+daki 1768, 4168, 4169,
4171
k.+dın 5967
k.+ı 948, 1451, 1813, 2135,
2202, 2992, 3531, 3747, 4378,
4382, 4520, 5336
k.+ın 1272, 2130
k.+ıña 528, 3223, 3748, 4161,
4971
k.+ka 520, 574, 576, 601, 812,
1134, 1604, 2566, 6285
k.+um 1558

kapuğcı kapıcı
k. 3768

kapuş yağma
k. 6482

kar kar
k. 6013

kara kara, siyah
k. 22, 77, 127, 395, 966, 986,
1098, 1103, 1105, 1334, 1371,
1418, 1426, 1427, 1429, 1512,
1540, 1545, 2080, 2250, 2257,
2692, 2715, 2914, 3193, 3286,
3554, 3570, 3617, 3952, 4198,
4238, 4239, 4323 4328, 4425,
4632, 4722, 4723, 4725, 4820,
4884, 4885, 4925, 4966, 5206,
5390, 5416, 5422, 5425, 5643,
5919, 6011, 6140, 6217, 6272,
6374, 6400, 6402, 6415, 6434,
6437, 6441, 6444, 6457, 6530,
6622
k.+ka 4239
k.+lı 2080, 6492
k.+sı 2080

kara halk, avam
k. 250, 256, 986, 988, 1313,
2078, 2079, 2082, 2097, 2107,
2128, 2515, 3181, 3268, 4324,
4326, 4327, 4329, 5065, 5224,
5559, 6110
k.+da 2082
k.+ka 778
k.+nın 6111
k.+sı 891, 1787, 2260

kara ‘am halk
k. 4320, 4321, 6024

kara baş hizmetçi
k. 1618, 1622

kara kuş kartal
k. 3949, 4199, 4711, 5378

kara kuş Jüpiter gezegeni
k. 5675, 6219

karağ kör, âmâ
k. 179, 271, 493, 664
k.+ka 178, 1861

karak göz bebeği, göz
k. 374, 2205, 2368, 6208
k.+ı 121

karakçı yağmacı, yankesici
k. 1737, 5547

ķ.+ğ 5577
ķaranfil (<Ar.) karanfil
ķ. 71
ķaraŋķu karanlık
ķ. 35, 288, 1419, 1840, 2530,
3083, 3717, 3723, 3951, 5423
ķ.+da 383
ķarar (<Ar.) karar
ķ.+ı 4758
ķargıŝ beddua, lanet
ķ. 246, 4915, 5726
ķ.+ın 3379
ķarı yaşlı, ihtiya
ķ. 723, 1492, 1868, 1870,
3756, 4387, 4760, 5295, 5405,
6013, 6111
ķ.+lar 723
ķ.+sı 1871
ķarığ yaşlı, ihtiya
ķ. 2855, 4505
ķarıķsız saf, katıksız
ķ. 3899
ķarılık yaşlılık
ķ. 372, 1079, 4692, 4706,
5716, 6561
ķ.+ķa 6557
ķ.+ta 4693, 6527
ķarın karın
ķ. 2560, 2924, 3602, 3604,
3610, 3611, 3665, 4325, 4769,
6338
ķ.+da 883
ķ.+daķılar 5341, 5344
ķ.+dın 1515
ķ.+ı 988, 1126, 1387, 4327,
4329, 5355
ķ.+ıŋ 3578
ķ.+ķa 1515, 2656
ķarma yağma
ķ. 6458, 6482
ķarmak ķengel
ķ.+ı 6116
ķarŝı karŝı, bir dūŝunceye
katılmamak, karşı çıkmak
ķ. 4246, 4251, 5311
ķarŝı saray, ķoŝk
ķ. 1418, 2535, 2791, 3439,
4122, 4834, 5176, 5179, 5182,

5263, 5454, 6070, 6404, 6433,
6434, 6436
ķ.+ğ 5181
ķ.+ķa 1111, 3841, 4110, 4118,
4895, 5453, 5830, 5940, 6224,
6225, 6339
ķarŝu karşı
ķ. 6211
ķarun Karun
ķ. 6551
ķaŝab (<Ar.) hint kumaşı
ķ. 5368
ķaŝ yamaç, tepe
ķ.+a 5668, 6340
ķ.+ı 69, 2787
ķaŝ kaç
ķ. 1586, 1809, 4756, 4976,
6114
ķ.+ı 76, 80, 770, 813, 4961
ķ.+ığ 2217, 2298, 2299
ķ.+ım 816, 6232
ķ.+ıŋ 191, 4977
ķ.+ın 3446, 4211, 5010, 5015,
5029, 5670
ķat kat; huzur
ķ. 2787, 3464, 4381
ķ.+ı 870, 1418, 4440
ķ.+ın 395, 1371, 1429, 3554,
3617, 3915, 4102, 4722, 4820,
5572, 5919
ķ.+ında 883, 1144, 1427, 3234,
4328, 5364, 5416, 5641, 6140,
6402
ķ.+ındaķı 213, 5363
ķata defa, boyunca
ķ. 1207, 3058
ķatığ katı, sert, ķetin, kuvvetli; ķok
ķ. 478, 542, 689, 714, 773,
842, 964, 978, 1054, 1139,
1275, 1300, 1301, 1352, 1568,
1892, 1949, 2085, 2271, 2504,
2511, 2662, 2689, 2943, 2959,
3342, 3456, 3584, 3651, 3851,
3885, 3941, 4041, 4113, 4114,
4227, 4338, 4342, 4771, 5261,
5318, 5477, 5609, 5713, 5899,
6120, 6203, 6484, 6631
ķ.+ı 5404

k.+rak 1137, 6205, 6208
katırlık sertlik, zorluk
k. 3052
katıksız saf, karışmamış
k. 3899
katır katır
k. 5370
katkı katı, haşin, kibir
k. 2232
k.+sı 2233
kavi (<Ar.) kavi, güçlü, kuvvetli
k. 2055
kavl (<Ar.) söz
k.+ıya 46
k.+i 2324, 5903, 6094
k.+iç 6094
kawuk kepek
k. 3614, 4767, 4768
kaya kaya
k. 1535, 1698, 2281, 2313,
4311, 6393, 6539
k.+ğ 1734
k.+da 5373
kayan kayalar
k. 2281
kayır kum
k.+ça 1723
kayra tekrar
k. 1320
kaysar (<Ar.) kayser, Roma ve Bizans
imparatorlarına verilen san
k.+ça 6547
kayşarı bir kuş çeşidi
k. 94
kayu hangi, ne, kim
k. 73, 94, 97, 98, 99, 130, 138,
220, 251, 267, 451, 510, 560,
556, 565, 635, 701, 745, 805,
806, 807, 830, 839, 855, 860,
900, 902, 928, 1058, 1059,
1060, 1086, 1101, 1137, 1268,
1272, 1311, 1316, 1391, 1453,
1657, 1665, 1729, 1730, 1731,
1733, 1734, 1735, 1737, 1760,
1808, 1855, 1884, 1975, 1984,
1993, 2016, 2017, 2136, 2138,
2156, 2165, 2172, 2261, 2302,
2427, 2428, 2544, 2604, 2605,

2620, 2641, 2642, 2781, 2839,
2840, 2865, 2907, 2909, 3007,
3008, 3028, 3033, 3054, 3146,
3219, 3228, 3249, 3269, 3270,
3324, 3384, 3418, 3441, 3514,
3621, 3688, 3691, 3934, 3990,
4035, 4067, 4068, 4069, 4298,
4539, 4578, 4594, 4751, 4928,
5046, 5243, 5387, 5529, 5544,
5660, 5906, 5909, 5921, 6105,
6155, 6157, 6158, 6179, 6247,
6393, 6394, 6396, 6497, 6545,
6555, 6588
k.+da 301, 570, 974, 1529,
2709, 3210, 3462, 3504, 3507,
3508, 3509, 3511, 4654, 4780,
5017
k.+ka 133, 136, 996, 1135,
1853, 2149, 2542, 2688, 4049,
4067, 6530, 6640
k.+n 4426, 5957
k.+nı 861
kayda / kayudın nerede, nasıl
k. 154, 473, 523, 583, 644,
676, 681, 996, 1135, 1529,
1834, 1870, 2056, 2089, 2104,
2129, 2189, 2248, 2789, 2864,
2866, 3045, 3111, 3396, 3397,
3585, 4247, 4414, 4918, 5961,
6461, 6566, 6588
kayusı bazısı, kimisi
k. 73, 97, 98, 130, 309, 1060,
1736, 1737, 2156, 2268, 2353,
2357, 2358, 2543, 4064, 4065,
4068, 5242, 5243, 6156, 6157,
6158, 6394, 6396, 6397
k.+n 239, 244, 4167, 6500,
6601
k.+nda 6562
kaz kaz
k. 72
kaza (<Ar.) kaza, hüküm
k. 3195, 5988
k.+ka 1431, 3195
k.+sın 3729, 3904, 6311
kazganç kazanç
k. 1444
kaznak hazine

k. 2178, 5290, 5294, 5365,
5542, 5913
k.+ı 1034, 1043, 1719, 2742,
2799, 2822, 5368
kaşı kaşı
k. 5329
kebit dükkân
k. 5108
k.+ler 5497
k+te 5108
keçig geçit
k. 249, 674, 1541, 1793, 1851,
2889, 4042, 4837, 5208
keçimlig geçici
k. 3782
keş pek, çok, iyi, iyice
k. 176, 207, 224, 263, 299,
317, 322, 327, 478, 517, 618,
650, 680, 782, 845, 846, 868,
1203, 1413, 1417, 1626, 1640,
1707, 1723, 1867, 1884, 1904,
1911, 1923, 1954, 1958, 1989,
1992, 1994, 2014, 2055, 2154,
2169, 2217, 2224, 2234, 2328,
2345, 2347, 2350, 2368, 2373,
2400, 2436, 2440, 2448, 2469,
2470, 2473, 2474, 2480, 2492,
2529, 2532, 2596, 2597, 2600,
2621, 2634, 2635, 2640, 2649,
2660, 2662, 2672, 2702, 2744,
2791, 2793, 2800, 2813, 2828,
2843, 2846, 2850, 2865, 2867,
2883, 2884, 2892, 2896, 2900,
2929, 2938, 3046, 3204, 3312,
3342, 3394, 3399, 3417, 3473,
3513, 3547, 3556, 3575, 3584,
3795, 3884, 3891, 3981, 4013,
4041, 4048, 4072, 4080, 4086,
4121, 4128, 4142, 4199, 4292,
4369, 4433, 4463, 4475, 4536,
4545, 4610, 4644, 4645, 4679,
4771, 4908, 4913, 5007, 5072,
5108, 5164, 5213, 5231, 5235,
5325, 5328, 5331, 5488, 5719,
5862, 5863, 5864, 5873, 5993,
6023, 6040, 6120, 6168, 6251,
6267, 6317, 6365, 6632
k.+i 34, 2663, 4849, 5397

k.+ig 2400
k.+in 4233
k.+rek 2746
keşgölük giyecek, giysi
k. 232, 1636, 2439, 3734,
4734, 5898
keşim giyecek, giyim, giysi
k. 2280, 3664, 3743, 3761,
3800, 4773
k.+çe 3800
keşük kepenek, yağmurluk, giyecek
k. 299
keşüt giyecek; hil'at, değerli
kumaştan veya kürkten yapılan
kaftan
k. 1766
kefare (<Ar.) kefare, borç
k. 5979, 5981
keş kin, öç, hınç
k. 2312
kek kin, öç, hınç
k. 4651
k.+lerin 3428
keklik keklik
k. 76
kelin gelin
k. 494, 2380, 3540, 3567, 3839
kem hastalık, rahatsızlık
k. 1057
k.+i 2895, 3874
kemal olgunluk
k. 3062
keş genç, çocuk
k. 2659
keş (<Far.) hazine
k. 1420, 2056
k.+im 6551
kend şehir, memleket
k. 216, 488, 1043, 1981, 2178,
2421, 2428, 2968, 2999, 3104,
3203, 3226, 3347, 3460, 3500,
3636, 3652, 3922, 3944, 3974,
4316, 4710, 4834, 5354, 5519,
5546, 6435, 6551, 6599
k.+ke 4161, 4687
k.+ni 3327
k.+te 3214, 3215, 3236
kendü kendi

kep k. 970, 2030, 2400, 2988, 5811
kalıp, vücut
k. 2472, 5422, 6255
k.+i 5422
k.+tin 6065

kerek gerek, gerekli
k. 185, 212, 217, 235, 264,
281, 284, 285, 325, 327, 326,
413, 414, 422, 423, 427, 428,
430, 439, 454, 477, 479, 481,
482, 483, 497, 566, 641, 642,
658, 688, 703, 726, 754, 788,
817, 865, 936, 971, 978, 994,
1011, 1059, 1064, 1065, 1086,
1193, 1307, 1308, 1345, 1362,
1396, 1412, 1473, 1539, 1547,
1593, 1742, 1801, 1806, 1811,
1910, 1924, 1949, 1951, 1954,
1956, 1957, 1961, 1963, 1971,
1981, 1985, 1989, 2000, 2005,
2010, 2014, 2025, 2038, 2043,
2044, 2049, 2055, 2057, 2058,
2071, 2072, 2083, 2087, 2090
2091, 2121, 2122, 2124, 2127,
2131, 2164, 2168, 2177, 2182,
2184, 2186, 2187, 2188, 2190,
2199, 2200, 2208, 2211, 2218,
2229, 2234, 2266, 2270, 2271,
2273, 2282, 2285, 2290, 2298,
2299, 2300, 2303, 2309, 2310,
2313, 2317, 2323, 2324, 2325,
2326, 2327, 2328, 2332, 2337,
2351, 2356, 2399, 2410, 2415,
2420, 2431, 2436, 2437, 2441,
2449, 2453, 2458, 2461, 2464,
2469, 2473, 2474, 2480, 2483,
2485, 2487, 2488, 2524, 2527,
2529, 2534, 2552, 2567, 2570,
2588, 2589, 2590, 2595, 2597,
2600, 2607, 2621, 2637, 2640,
2648, 2649, 2660, 2662, 2663,
2671, 2674, 2675, 2676, 2678,
2680, 2693, 2705, 2721, 2729,
2731, 2737, 2741, 2744, 2750,
2761, 2762, 2764, 2766, 2772,
2773, 2783, 2788, 2799, 2801,
2802, 2813, 2820, 2824, 2828,
2836, 2843, 2844, 2854, 2859,

2862, 2867, 2868, 2877, 2881,
2884, 2896, 2900, 2912, 2913,
2917, 2919, 2923, 2925, 2949,
2954, 2958, 2974, 3009 3031,
3065, 3156, 3171, 3209, 3246,
3247, 3369, 3380, 3457, 3495,
3509, 3609, 3664, 3727, 3751,
3761, 3765, 3801, 3919, 3982,
4006, 4013, 4014, 4079, 4081,
4088, 4163, 4168, 4319, 4362,
4383, 4385, 4404, 4445, 4465,
4492, 4569, 4634, 4645, 4654,
4671, 4720, 4749, 4761, 4769,
4784, 4816, 4817, 4818, 4819,
4857, 4861, 4948, 4949, 5000,
5060, 5079, 5161, 5236, 5329,
5330, 5331, 5355, 5356, 5358,
5460, 5497, 5549, 5555, 5572,
5573, 5584, 5649, 5650, 5652,
5656, 5698, 5816, 5850, 5890,
5902, 5905, 5925, 5993, 6020,
6030, 6066, 6194, 6290, 6315,
6399, 6418, 6627
k.+çe 316
k.+i 1023, 1339, 1619, 1631,
2175, 4352
k.+im 5855
k.+in 525, 541, 1280, 1333,
1474, 3788, 5162, 5407
k.+in 475, 2944, 4334, 5431
k.+inde 2817
k.+ini 5876

kereklig gerekli

k. 315, 328, 1013, 1060, 1174,
1503, 1904, 2702, 2806, 3575,
4165, 4318, 4357, 4360, 4377,
4400, 4457, 4573, 5247, 5539,
6184
k.+ni 977, 1445

kereksiz gereksiz

k. 2079, 2115, 2283, 2332,
2687, 2799, 2813, 3031, 3767,
3795, 5876, 6627
k.+mü 5785
k.+ni 328, 1174, 1445, 6357

kerim (<Ar.) kerim; soylu

k. 5667

keriş kavga, çekişme

k.+i 2150
kesme saç, perçem
k. 3284, 5824
kesüksüz devamlı, sürekli
k. 31, 61, 1348, 3906
kewel Arap atı, küheylan
k. 4549, 5369, 5803
k.+din 1428
keyik geyik
k. 401, 698, 712, 722, 6570, 6617
kezig sıra, nöbet
k. 713, 2382, 3628, 4761, 6025
k.+çe 236, 1476, 4760
k.+i 4761
keziglig nöbet tutan, nöbetçi
k. 4890
kıl kıl
k. 2917
k.+ça 2154
k.+da 4393, 6082
kıl kılkuşuk kuşu
k. 72
kılam kalemler
k. 293
kılıç kılıç
k. 223, 268, 286, 1736, 2055, 2069, 2138, 2139, 2140, 2141, 2143, 2144, 2145, 2155, 2354, 2377, 2418, 2425, 2426, 2427, 2708, 2711, 2714, 2715, 2719, 2720, 2961, 2999, 3039, 3045, 3048, 4139, 5279, 5519, 5911
k.+ın 2140, 2279
k.+ka 222, 3047
k.+ta 4393
kılıçlıg kılıçlı, kılıç sahibi olan
k. 3046, 3047, 6549
kılıcsız kılıcsız
k. 2139, 3042
kılık kılık, huy, tavır
k. 881, 1824, 1978, 2012, 2077, 2110, 2309, 2323, 2859, 4038, 4478, 4670, 5223, 5366, 5374, 5506, 5527, 5750, 5880, 5881, 5923, 5924, 5949, 6133, 6309, 6423

k.+ı 1661, 1865, 2215, 2607, 3390, 4843, 6127
k.+ıñ 5209
k.+ka 4220
k.+lar 5082
k.+larını 4757
k.+larka 5081
k.+lıg 5129, 5526
k.+tın 1335, 2091, 5206
kılıksız usulsüz, usul bilmeyen
k. 4321, 4595, 4606
kılınç huy, doğa, ahlak, davranış
k. 108, 340, 882, 883, 1255, 1289, 1305, 1486, 1659, 1661, 1664, 1771, 1824, 1863, 1957, 1981, 1982, 1983, 1984, 2062, 2064, 2066, 2161, 2212, 2476, 2509, 2848, 2862, 3281, 3509, 3511, 3739, 4052, 4223, 4283, 4288, 4482, 4484, 4694, 4706, 5086, 5225, 5524, 5525, 5526, 5755, 5923, 6095, 6164
k.+ı 42, 43, 105, 149, 181, 318, 321, 407, 424, 463, 531, 546, 569, 705, 849, 931, 1254, 1294, 1490, 1547, 1663, 1670, 1837, 1849, 1850, 1868, 1870, 1965, 1977, 1980, 1997, 2005, 2067, 2072, 2089, 2098, 2197, 2198, 2208, 2209, 2215, 2235, 2294, 2440, 2461, 2488, 2531, 2750, 2848, 2876, 3147, 3390, 3542, 3562, 3859, 3997, 4047, 4080, 4238, 4287, 4320, 4324, 4413, 4500, 4716, 4839, 5074, 5175, 5226, 5509, 5810, 5811, 6127, 6129, 6330, 6388, 6429
k.+ıg 2729
k.+ım 590, 674, 826, 832, 1088, 3694, 5820, 6516
k.+ıñ 183, 2759, 3201, 3504, 4549, 4602, 5102, 5204, 5209
k.+ın 230, 410, 666, 1148, 1505, 2193, 2444, 4351, 5088, 5219, 6151, 6250
k.+ında 4285
kılınç eda, naz
k. 399, 400

k.+ıg 65
 k.+ka 1052
 k.+kı 142
kıw kut, devlet, mutluluk
 k. 2105, 4337, 5551, 6044, 6372
kıwçak kof, boş, şanssız; yabancı
 k. 2639, 5133
 k.+ı 2477, 3407
kıwı boş; süreksiz
 k. 668, 1045, 1332, 5516, 6040
kıyam (<Ar.) ayağa kalkma, kalkış
 k. 5443
kıyamet (<Ar.) kıyamet
 k.+te 48
kıyas (<Ar.) kıyas
 k. 640, 6000
kıyık eğrilik, cayma
 k. 1723
kıyıkşız doğruluk
 k. 482, 608, 615, 952, 1605, 3069, 5079
kıyın ceza, işkence
 k. 3818, 5415, 6140
 k.+ka 5240
 k.+lar 5279
kıymet kıymet, değer
 k. 2803
 k.+i 2664
 k.+ini 472
kız kız, kız çocuğu
 k. 75, 77, 399, 400, 564, 1163, 1164, 1165, 1166, 1225, 1226, 1486, 1495, 2278, 2280, 2380, 2403, 3371, 3373, 3377, 3380, 3382, 3384, 3387, 3388, 3389, 3391, 3439, 3582, 3583, 4504, 4505, 4511, 4967, 5291, 5827, 6122, 6385, 6491
 k.+da 1166
 k.+ı 1223, 3948, 4477, 4885, 6215
 k.+ıg 4507, 4510
 k.+ıı 3784
 k.+ın 56, 5487
 k.+ka 1228, 1494, 4506, 5158
kız nadir

k. 564, 565, 866, 869, 1247, 3544, 6467
 k.+rak 1724
kızıl kızıl, kırmızı
 k. 67, 76, 120, 954, 964, 966, 992, 2250, 2312, 2384, 2398, 2483, 2692, 2915, 4295, 4485, 4499, 4959, 5686, 5804, 6007, 6229, 6529
 k.+lı 4632
kızlık kıtlık, nadirlik
 k. 564, 6566
kiç geç, uzun
 k. 556, 1350, 1383, 1471, 1506, 1541, 1553, 1585, 1796, 2031, 2036, 2302, 2489, 2842, 3032, 3430, 3473, 3682, 3845, 6217, 6410, 6418
kiçe gece
 k. 489, 734, 1506, 1606, 1652, 2361, 2533, 2536, 2731, 3069, 3615, 3765, 5018, 5165, 5661, 5940, 5995, 6016, 6346, 6483
 k.+ki 5996
kiçig küçük, genç
 k. 293, 611, 674, 1097, 1158, 1282, 1487, 1493, 1540, 1695, 1768, 1793, 1814, 1823, 1851, 1922, 1994, 2070, 2116, 2373, 2475, 2477, 2493, 2587, 2659, 2665, 3184, 3398, 3401, 3603, 3622, 4037, 4039, 4042, 4044, 4084, 4092, 4154, 4178, 4183, 4531, 4532, 4534, 4576, 4694, 4999, 5061, 5062, 5063, 5251, 5779, 5792, 6007
 k.+de 1224, 1369, 1493, 1648, 1650, 1822, 1941, 2754, 4033, 6469
 k.+din 5063
 k.+i 1871
 k.+ıı 4250
 k.+ke 500, 706, 707, 1013, 1245, 1248, 1327, 1793, 2804, 3078, 3903, 4154, 4178, 4184, 4531, 5060, 5197
 k.+lerke 4034, 4658
kiçiglik küçüklük, çocukluk, gençlik

	k. 552, 1702, 1703, 4532, 6526, 6534 k.+te 1216, 1495, 1628, 4689	3478, 3548, 5859, 6139, 6190, 6194, 6363, 6543, 6577, 6578, 6580
kiçki	eski k. 110, 2836, 5133, 5405, 6562	k.+ig 6543 k.+iñ 364, 367, 545, 546, 547, 1102, 1165, 1223, 1254, 1597, 1670, 1676, 1698, 1699, 1702, 2126, 2213, 2645, 3072, 3075, 3252, 3374, 3415, 3416, 3562, 3675, 4467, 5240, 5351, 5570, 5620, 5767, 5796, 5811
kiğin	arka, sonra k. 8, 18, 45, 192, 1012, 1217, 1227, 1230, 1277, 1372, 1398, 1460, 1584, 1672, 1857, 2344, 2374, 2962, 3023, 3026, 3132, 3320, 3374, 3389, 3617, 3737, 3786, 4233, 4812, 4850, 4933, 5157, 5291, 5294, 5541, 6076, 6077, 6085, 6086, 6173, 6258, 6333	k.+iñde 301, 2006 k.+iñdin 1011 k.+ke 151, 753, 1011, 1253, 1267, 1597, 1797, 1933, 1978, 1983, 2007, 2450, 2834, 3079, 4257, 4698, 5618, 5620, 6192, 6193, 6242, 6362, 6579, 6580, 6581
kiğiz	keçe k. 4442	k.+ni 536, 537, 1271, 1761, 2615, 3480, 5049
kim	kim k. 104, 198, 253, 254, 259, 282, 416, 481, 503, 508, 539, 583, 612, 644, 662, 664, 678, 693, 721, 722, 820, 912, 913, 922, 923, 945, 961, 962, 1006, 1050, 1086, 1090, 1182, 1201, 1247, 1269, 1270, 1280, 1384, 1461, 1561, 1671, 1701, 1789, 1875, 1975, 2028, 2107, 2109, 2391, 2398, 2399, 2419, 2485, 2534, 2543, 2566, 2699, 2700, 2794, 2832, 3019, 3023, 3066, 3108, 3129, 3335, 3377, 3387, 3431, 3459, 3538, 3543, 3553, 3554, 3593, 3719, 3935, 3992, 3993, 4110, 4427, 4486, 4617, 4681, 4785, 4798, 4838, 4847, 4903, 4946, 5052, 5060, 5203, 5229, 5345, 5410, 5511, 5538, 5571, 5582, 5837, 5839, 5840, 5871, 5873, 5892, 5919, 5923, 5956, 5981, 6020, 6048, 6140, 6162, 6233, 6241, 6262, 6263, 6295, 6310, 6460, 6565, 6574, 6583, 6586, 6626 k.+de 154, 252, 1864, 1994, 2041, 2202, 2238, 2509, 6476, 6568 k.+i 534, 605, 1630, 1631, 1806, 1934, 2616, 3155, 3424,	kime gemi k. 3386, 3387 k.+si 3387 kimya' (<Ar.) kimya k. 310 kin güzel koku, misk k. 71, 98, 1937, 6625 kin arka, geri, sonra k. 2400, 3373, 3550, 5653, 6129 kiñ geniş; eli açık, cömert k. 43, 55, 1100, 1328, 1419, 2274, 2317, 2481, 2487, 2532, 2915, 3254, 3649, 3660, 4416, 4536, 4707, 4843, 6167, 6488 kiñe geniş k. 4533, 4987, 5470, 5882 kiñeş danışma, görüşme, düşünme k. 3475, 3482, 3483, 3484, 3497, 3498, 5651, 5652, 5655, 5660, 5719, 5814 k.+ke 2706, 3484, 5657, 5912 k.+te 2935 kiñeşçi danışman; müşavir k. 49, 2256, 2935 k.+ñ 5209 kir kir, leke

	k. 2808, 6457, 6463	1359, 1378, 1379, 1395, 1398,
	k.+i 876	1410, 1433, 1442, 1467, 1536,
kiriş	gelir	1543, 1546, 1565, 1567, 1573,
	k. 2774, 5913	1580, 1595, 1596, 1598, 1599,
	k.+in 2707	1600, 1609, 1616, 1617, 1618,
	k.+ke 1325, 4538	1623, 1627, 1629, 1633, 1637,
kirtü	gerçek	1639, 1647, 1675, 1678, 1683,
	k. 328	1689, 1691, 1699, 1701, 1705,
kirtüç	kıskanç	1706, 1724, 1727, 1731, 1739,
	k. 194	1740, 1760, 1788, 1799, 1801,
kisi	kadın	1807, 1816, 1824, 1825, 1827,
	k. 1165, 3372, 4479, 4481,	1830, 1831, 1840, 1843, 1845,
	4483, 4490, 4493, 4494, 4502,	1860, 1900, 1914, 1935, 1938,
	4507	1943, 1945, 1967, 1973, 1975,
kisra (<Ar.) eski İran hükümdarlarına		1986, 1992, 2001, 2003, 2004,
	verilen ad	2030, 2039, 2040, 2042, 2045,
	k. 6547	2075, 2088, 2090, 2099, 2109,
kiş	samur kürk	2119, 2154, 2166, 2189, 2191,
	k. 3836, 4425, 5367, 5825	2192, 2195, 2196, 2199, 2201,
kişçi	avcı	2203, 2212, 2214, 2215, 2220,
	k. 2558	2222, 2232, 2233, 2239, 2240,
kişen	köstek	2258, 2259, 2266, 2275, 2283,
	k. 314, 701, 702, 1837	2288, 2293, 2295, 2305, 2307,
	k.+i 710	2308, 2316, 2319, 2325, 2334,
	k.+nin 6615	2394, 2410, 2420, 2422, 2438,
kişenlig	köstekli, bağlı	2439, 2442, 2445, 2449, 2452,
	k. 314, 315, 316	2455, 2457, 2460, 2462, 2463,
kişensiz	kösteksiz	2467, 2470, 2477, 2485, 2492,
	k. 374	2493, 2497, 2516, 2538, 2555,
kişi	kişi, insan	2556, 2562, 2585, 2598, 2606,
	k. 53, 157, 163, 173, 182, 185,	2611, 2612, 2613, 2614, 2646,
	194, 198, 201, 207, 211, 212,	2652, 2661, 2664, 2667, 2701,
	221, 228, 233, 237, 245, 246,	2703, 2722, 2723, 2745, 2768,
	248, 252, 253, 261, 265, 272,	2771, 2777, 2791, 2798, 2800,
	274, 294, 295, 297, 303, 324,	2809, 2817, 2821, 2829, 2831,
	325, 331, 336, 345, 352, 353,	2835, 2838, 2840, 2847, 2855,
	414, 418, 423, 426, 444, 446,	2857, 2858, 2866, 2874, 2875,
	457, 491, 494, 502, 516, 517,	2877, 2897, 2907, 2909, 2910,
	533, 543, 563, 571, 606, 643,	2921, 2938, 2945, 2971, 2975,
	668, 726, 752, 812, 813, 820,	2976, 2980, 2985, 2986, 2990,
	841, 863, 869, 897, 905, 919,	2997, 3002, 3073, 3128, 3141,
	924, 926, 935, 949, 963, 969,	3145, 3150, 3165, 3172, 3173,
	971, 975, 977, 978, 1015,	3217, 3232, 3235, 3240, 3244,
	1027, 1028, 1063, 1078, 1081,	3245, 3247, 3248, 3263, 3269,
	1101, 1108, 1114, 1137, 1143,	3272, 3295, 3301, 3312, 3322,
	1177, 1191, 1211, 1222, 1266,	3340, 3343, 3370, 3371, 3372,
	1270, 1284, 1291, 1302, 1315,	3375, 3386, 3393, 3400, 3406,
	1318, 1319, 1328, 1336, 1357,	3407, 3408, 3419, 3424, 3427,

3429, 3466, 3502, 3505, 3508,
 3516, 3560, 3566, 3632, 3643,
 3667, 3693, 3696, 3700, 3702,
 3704, 3751, 3763, 3855, 3858,
 3924, 3931, 3934, 3935, 3978,
 4010, 4019, 4021, 4022, 4031,
 4063, 4078, 4123, 4130, 4135,
 4174, 4182, 4191, 4196, 4200,
 4201, 4220, 4235, 4236, 4237,
 4241, 4244, 4266, 4272, 4283,
 4284, 4285, 4287, 4290, 4298,
 4308, 4326, 4357, 4360, 4384,
 4404, 4406, 4472, 4480, 4493,
 4498, 4503, 4505, 4543, 4554,
 4562, 4574, 4595, 4598, 4600,
 4602, 4604, 4606, 4608, 4610,
 4611, 4614, 4618, 4620, 4635,
 4637, 4640, 4653, 4662, 4665,
 4666, 4667, 4676, 4683, 4684,
 4687, 4692, 4696, 4705, 4708,
 4709, 4717, 4721, 4727, 4730,
 4753, 4772, 4773, 4775, 4795,
 4804, 4814, 4890, 4916, 5004,
 5022, 5025, 5033, 5042, 5045,
 5059, 5074, 5095, 5097, 5099,
 5100, 5104, 5108, 5131, 5202,
 5217, 5221, 5262, 5264, 5267,
 5274, 5304, 5305, 5313, 5334,
 5385, 5390, 5418, 5440, 5507,
 5526, 5536, 5537, 5543, 5562,
 5619, 5621, 5651, 5653, 5656,
 5658, 5693, 5729, 5730, 5731,
 5732, 5751, 5753, 5755, 5766,
 5786, 5787, 5788, 5789, 5791,
 5808, 5809, 5810, 5859, 5862,
 5866, 5878, 5879, 5891, 5892,
 5893, 5912, 5917, 5954, 5981,
 5982, 5983, 5990, 5992, 6001,
 6096, 6100, 6102, 6113, 6130,
 6144, 6159, 6165, 6177, 6238,
 6253, 6361, 6403, 6426, 6427,
 6428, 6441, 6444, 6453, 6455,
 6456, 6465, 6466, 6467, 6472,
 6475, 6476, 6478, 6502, 6541,
 6566, 6567, 6575, 6576, 6579,
 6587, 6591, 6595, 6596, 6611,
 6632

k.+de 34, 55, 201, 516, 562,
 1028, 1076, 1359, 1558, 1619,
 1669, 1731, 1830, 2005, 2199,
 2201, 2203, 2205, 2457, 2507,
 2663, 2681, 2724, 2732, 2762,
 2829, 2874, 2966, 3327, 3348,
 3526, 3678, 4002, 4233, 4718,
 4806, 5077, 5293, 5397, 5729,
 5731, 5874, 6572, 6599, 6611
 k.+din 190, 934, 1309, 2122,
 2735, 2826, 2844, 2873, 2896,
 3502, 3793, 4238, 4453
 k.+g 163, 175, 254, 272, 327,
 342, 356, 501, 707, 809, 811,
 888, 930, 933, 961, 985, 1130,
 1179, 1299, 1300, 1304, 1718,
 1751, 1776, 1990, 2077, 2120,
 2230, 2236, 2251, 2445, 2506,
 2548, 2577, 2732, 2763, 2850,
 2932, 3044, 3423, 3641, 3701,
 3933, 3962, 4108, 4112, 4131,
 4150, 4187, 4202, 4223, 4252,
 4255, 4273, 4276, 4281, 4301,
 4392, 4514, 4616, 4644, 4667,
 4669, 4674, 4706, 4729, 5109,
 5230, 5267, 5303, 5328, 5528,
 5531, 5535, 5538, 5539, 5707,
 5709, 5886, 6118, 6153, 6226,
 6372, 6441, 6543
 k.+ke 190, 314, 320, 337, 497,
 572, 603, 604, 629, 630, 685,
 712, 740, 857, 858, 910, 950,
 1023, 1133, 1192, 1307, 1328,
 1379, 1415, 1469, 1517, 1596,
 1599, 1632, 1657, 1659, 1665,
 1667, 1703, 1714, 1725, 1835,
 1837, 1943, 1946, 1995, 2040,
 2066, 2229, 2405, 2476, 2533,
 2541, 2678, 2679, 2680, 2738,
 2765, 2875, 2895, 2970, 3022,
 3026, 3244, 3248, 3269, 3363,
 3369, 3406, 3407, 3408, 3430,
 3493, 3495, 3496, 3502, 3689,
 3854, 3892, 3928, 3930, 3963,
 3994, 4074, 4212, 4218, 4222,
 4232, 4243, 4284, 4359, 4540,
 4600, 4603, 4606, 4638, 4674,
 4678, 4686, 4946, 5055, 5056,

5099, 5161, 5222, 5257, 5268,
 5388, 5395, 5621, 5657, 5659,
 5708, 5764, 5765, 5789, 5797,
 5892, 5893, 6028, 6128, 6352
 k.+ler 296, 330, 341, 423, 493,
 499, 564, 566, 585, 684, 814,
 851, 871, 990, 1063, 1266,
 1310, 1324, 1336, 1593, 1739,
 1749, 1788, 1946, 1975, 1990,
 2039, 2123, 2173, 2194, 2197,
 2230, 2256, 2284, 2394, 2397,
 2406, 2408, 2472, 2700, 2735,
 2753, 2788, 2789, 2857, 2872,
 2873, 3016, 3355, 3366, 3424,
 3425, 3440, 3499, 3502, 3505,
 3644, 3916, 3938, 4076, 4187,
 4238, 4270, 4336, 4400, 4416,
 4443, 4457, 4473, 4543, 4569,
 4603, 4726, 5168, 5670, 5730,
 5731, 5780, 5882, 5892, 6094,
 6356, 6415, 6439, 6591, 6592
 k.+lerde 1658, 2451
 k.+lerke 1854, 4440, 5534
 k.+lerni 869
 k.+m 1176, 1576, 2278
 k.+mü 3931, 6426
 k.+n 5167
 k.+ni 1831, 2747, 6100
 k.+niñ 516, 973, 1165, 1317,
 1358, 1901, 1954, 2848, 2858,
 4480, 4675, 5100, 5109
 k.+nı 4200
 k.+si 520, 1887, 2873, 3416,
 5332
 k.+sin 1770, 3534
 k.+sinde 4336
 k.+ke 5659
kişilik insanlık
 k. 457, 865, 866, 869, 934,
 1357, 1546, 1596, 1599, 1600,
 1634, 1635, 1636, 1690, 1691,
 1750, 1945, 2040, 2308, 2321,
 2476, 2738, 2873, 2896, 2970,
 2985, 3016, 3130, 4236, 4284,
 4554, 5765, 5787, 5788, 5789,
 5795, 5880, 5892, 5893, 6103
 k.+ke 414, 5816
 k.+ni 1596

kitab(<Ar.) kitap
 k. 350, 1572
 k.+ka 115
 k.+lar 2631
koğguçı bırakan, terk eden
 k. 1620, 6454
koğı aşığı
 k. 72, 119, 130, 773, 1055,
 1526, 1706, 3090, 3284, 3290,
 3354, 4311, 4479, 4481, 4712,
 4713, 5824, 5834
 k.+sı 3725
koğkı alçak gönüllülük
 k. 547, 703, 1696, 1700, 1702,
 1705, 2049, 2073, 2119, 2120,
 2121, 2170, 2229, 2230, 2231,
 2232, 2294, 2475, 2478, 4039,
 4813
 k.+sı 1704, 2233, 3527
koğuz boş, boşluk, eksiklik
 k. 617, 1626, 4718, 5296, 5448
 k.+ı 536
kol vadi
 k.+ı 69
 k.+ın 4968
kol kol; el
 k. 766, 4896
koldaş arkadaş
 k. 321, 1697, 1698, 2276,
 2548, 3392, 4186, 4217, 4218,
 4511, 4542, 4576, 4579
 k.+ı 3409, 4359
 k.+ım 6586
 k.+ımda 6582
 k.+ımka 6537
 k.+ın 2559
 k.+ıñ 4192
koltğı istek, muhtaçlık
 k. 4275
koltğıuçı dilenci
 k. 2093, 2613
koltğısuz tamahkâr
 k. 2721
kon koyun, bağır
 k.+ıña 1500
koñuz böcek
 k. 6559
konuğ konuk, misafir

k. 817, 2250, 3529, 3561,
4415, 5844
k.+ları 2496
konukluk konukluk
k. 4574
konum konak, yurt
k. 1347
konut konut
k. 4471
kor zarar
k. 193, 1297, 1316, 1558,
3355, 3362, 6004, 6527
k.+ı 4603, 6295
kora zarar
k. 6627
korday kuğu kuşu
k. 5377
korkınç korkunç
k. 2149, 6154
korklık korkak
k. 1986, 2292
korķu korku
k. 4049, 6156
korum kaya
k. 830
koşnı komşu
k. 140, 4512, 4546, 4581, 6585
k.+sı 4097, 4618
k.+sın 4548
koşnılık komşuluk
k.+tın 4547
kowdaķ cılız
k. 4672
kowdaş obur
k. 4599
kowı kof, içi boş
k. 2639, 2894, 5133
koy alt
k.+ı 3570, 4512, 4721
koy koyun
k. 449, 1412, 4765, 4767, 5371
k.+ķa 1412, 4353
k.+uğ 1413, 4353, 5164
koyçı çoban
k.+sı 1412
koyuğ derin
k. 3382, 3829
kozi kuzu

k. 461, 695, 1314, 1638, 2845,
2920, 3096, 3311, 5843, 5925
kozi koç burcu
k. 66, 139
köç göç
k. 4815
k.+in 4814
k.+ün 1445
k.+ünni 4816, 5178
köçkün göç eden
k. 6112
köçüt göç atı
k. 1704
köçütçi göçüren, göçürecek olan
k. 3788, 6112
ködrüm yüksek, seçkin
k. 279, 1963, 2187
k.+i 53, 278, 417, 1689, 2422,
2768, 3150, 3244, 3693, 4235,
6102
ködlüğ iş güç
k. 4324
kögüz göğüs
k. 2243, 5211, 5215, 5326,
6539
k.+i 2326, 5631
k.+in 1535, 4845, 5450
kögüzlüğ mert
k.2282, 4845, 5212
kök kök, temel, asıl
k. 54, 5991
k.+i 59, 821, 2015, 2132, 2907,
2909, 3414, 4345, 4476, 4523,
5258, 5458, 5565, 5907, 6155,
6571
k.+in 2183
k.+ün 5383, 6045
kök gök
k. 3, 127, 1763, 1800, 2784,
3193, 3463, 3717, 3724, 5600
k.+ke 208, 215, 1002, 1029,
1151, 1249, 1322, 1518, 1519,
1783, 2119, 3072, 3673, 3981,
4557, 4711, 4820, 6036, 6046,
6064, 6149, 6217, 6218, 6550
k.+te 44, 74, 1003, 1124, 2452,
4844
k.+teki 128

k.+tin 210
k.+üg 2787
kök mavi, yeşil
k. 67, 69, 96, 5375, 5378, 6194
kök **ayuk** Kök Ayuk; Türkmen
büyüklerine verilen ad
k. 2644, 4067, 4142
kökçin göğümsü, kır
k. 376, 667, 1798, 2818, 3074,
4636
kökiş kökiş, bir kuş türü
k. 74
köksegüçi göge yükselmek isteyen
k. 4830
köksün öfke, gazap
k. 133
kölik gölge
k. 173
kölike gölge
k. 1409, 3536, 4758, 6134
kölük yük hayvanı
k. 4441
kömür kömür
k. 3837, 3951, 5012
könek kova burcu
k. 141
köni doğru, gerçek
k. 36, 52, 54, 355, 382, 393,
407, 409, 424, 453, 455, 515,
682, 727, 804, 807, 808, 819,
822, 860, 862, 863, 868, 869,
873, 896, 921, 962, 982, 1024,
1025, 1026, 1055, 1079, 1102,
1109, 1133, 1278, 1282, 1289,
1290, 1294, 1369, 1374, 1431,
1505, 1523, 1566, 1660, 1661,
1663, 1714, 1721, 1727, 1729,
1730, 1743, 1747, 1749, 1753,
1759, 1837, 1850, 1866, 1917,
1937, 1963, 1977, 2010, 2017,
2110, 2114, 2158, 2168, 2175,
2186, 2203, 2208, 2209, 2210,
2235, 2249, 2252, 2509, 2512,
2607, 2744, 2757, 2759, 2760,
2789, 2792, 2806, 2829, 2849,
2859, 2863, 2864, 2869, 2885,
2898, 2899, 2900, 3056, 3128,
3133, 3139, 3147, 3160, 3169,

3192, 3383, 3461, 3462, 3465,
3501, 3504, 3730, 3815, 3817,
3847, 3898, 3900, 3905, 4000,
4027, 4046, 4052, 4058, 4060,
4094, 4108, 4117, 4121, 4122,
4143, 4145, 4173, 4252, 4288,
4295, 4300, 4343, 4353, 4407,
4445, 4481, 4500, 4549, 4609,
4630, 4639, 4778, 4840, 4853,
4876, 4895, 4903, 4914, 4922,
5078, 5079, 5084, 5095, 5170,
5195, 5209, 5210, 5223, 5230,
5309, 5332, 5506, 5509, 5510,
5511, 5544, 5576, 5597, 5601,
5666, 5742, 5774, 5775, 5777,
5778, 5835, 5855, 5878, 5903,
5946, 6088, 6094, 6134, 6150,
6191, 6356, 6423, 6460, 6470,
6474, 6475, 6519, 6527, 6532,
6620, 6622, 6627, 6632, 6641
k.+de 5598
k.+din 814, 2023
k.+ke 1499, 5511
k.+ler 5508
k.+mü 1583

könilik doğruluk, gerçeklik
k. 30, 360, 590, 709, 800, 808,
809, 819, 821, 826, 860, 861,
865, 866, 1128, 1289, 1291,
1293, 1355, 1373, 1374, 1546,
1664, 1716, 1729, 1744, 1745,
1746, 1747, 1748, 1750, 1784,
1842, 1865, 2115, 2186, 2211,
2244, 2307, 2755, 2756, 2859,
2862, 2901, 3063, 3463, 4444,
4518, 4807, 4874, 4994, 5170,
5172, 5195, 5285, 5400, 5410,
5511, 5597, 5598, 5600, 5601,
5756, 5820, 5891, 5922, 6088,
6460, 6479, 6484
k.+ke 4028, 4352, 4994
k.+ni 5173
k.+te 1292, 2899, 5400

könül gönül, kalp, yürek
k. 12, 25, 26, 51, 319, 371,
382, 387, 463, 536, 537, 703,
741, 769, 1005, 1023, 1024,
1089, 1167, 1172, 1278, 1282,

1301, 1377, 1383, 1591, 1656,
 1695, 1696, 1700, 1702, 1704,
 1743, 1748, 1784, 1786, 1818,
 1821, 1852, 1891, 1892, 1893,
 1933, 1940, 1963, 1986, 1991,
 2011, 2012, 2036, 2046, 2049,
 2073, 2118, 2120, 2121, 2151,
 2158, 2170, 2230, 2231, 2274,
 2294, 2364, 2465, 2471, 2472,
 2473, 2475, 2477, 2478, 2487,
 2491, 2517, 2576, 2618, 2658,
 2689, 2690, 2691, 2694, 2744,
 2748, 2759, 2762, 2778, 2792,
 2794, 2795, 2797, 2879, 2884,
 2900, 3066, 3084, 3093, 3104,
 3148, 3153, 3197, 3329, 3351,
 3394, 3395, 3430, 3446, 3447,
 3478, 3479, 3480, 3495, 3504,
 3518, 3527, 3540, 3541, 3543,
 3558, 3567, 3686, 3688, 3689,
 3690, 3691, 3692, 3701, 3708,
 3752, 3770, 3790, 3825, 3826,
 3852, 3854, 3855, 3856, 3857,
 3870, 3874, 3891, 3900, 3908,
 3965, 3994, 4000, 4033, 4039,
 4052, 4091, 4146, 4273, 4274,
 4280, 4287, 4288, 4293, 4302,
 4391, 4515, 4516, 4532, 4534,
 4542, 4582, 4584, 4586, 4612,
 4650, 4778, 4779, 4879, 4902,
 4912, 4920, 5026, 5044, 5045,
 5047, 5048, 5049, 5051, 5103,
 5128, 5135, 5174, 5196, 5210,
 5211, 5223, 5232, 5251, 5297,
 5315, 5323, 5347, 5420, 5424,
 5452, 5471, 5509, 5554, 5601,
 5609, 5617, 5618, 5646, 5688,
 5689, 5691, 5749, 5759, 5773,
 5865, 5880, 5901, 5934, 5972,
 5975, 5980, 6079, 6089, 6128,
 6131, 6180, 6181, 6183, 6238,
 6246, 6250, 6255, 6257, 6261,
 6287, 6293, 6327, 6338, 6423,
 6461, 6579, 6581, 6618, 6630
 k.+çe 5276, 5998
 k.+de 2577, 3428, 3481, 3720,
 4338, 5732, 5874
 k.+deki 4796

k.+din 1265, 4808
 k.+i 53, 211, 407, 424, 452,
 487, 503, 515, 581, 601, 603,
 862, 975, 1054, 1080, 1111,
 1523, 1563, 1573, 1713, 1719,
 1807, 1809, 1860, 1964, 1986,
 2010, 2115, 2122, 2179, 2184,
 2229, 2232, 2235, 2237, 2243,
 2244, 2297, 2473, 2481, 2546,
 2607, 2620, 2782, 2808, 2843,
 2854, 2882, 2885, 3060, 3073,
 3085, 3139, 3152, 3279, 3298,
 3323, 3329, 3351, 3383, 3393,
 3396, 3537, 3613, 3642, 3687,
 3691, 3936, 3993, 4005, 4047,
 4189, 4209, 4314, 4416, 4420,
 4464, 4492, 4521, 4546, 4554,
 4609, 4610, 4611, 4673, 4691,
 4730, 4813, 4828, 4843, 4910,
 4914, 4987, 4990, 4991, 4998,
 5011, 5025, 5057, 5112, 5221,
 5269, 5388, 5398, 5430, 5448,
 5509, 5537, 5599, 5614, 5620,
 5631, 5699, 5713, 5721, 5742,
 5746, 5772, 5784, 5795, 5838,
 5862, 5897, 5929, 5963, 5985,
 5989, 6038, 6069, 6119, 6150,
 6165, 6184, 6198, 6370, 6462,
 6465, 6579
 k.+in 864, 1101, 1102, 1637,
 2116, 2295, 2296, 3181, 3445,
 4790, 6225, 6226, 6282, 6304,
 6457
 k.+içe 1607, 5096
 k.+ini 4264
 k.+ke 11, 20, 782, 1341, 1448,
 1897, 1898, 2253, 2579, 2778,
 2797, 2809, 3403, 3705, 3860,
 3914, 4025, 4313, 5774, 5778,
 6032, 6147, 6228, 6249, 6317,
 6478
 k.+ler 6484
 k.+ni 1551, 3182, 6563
 k.+teki 2673
 k.+üg 386, 2747, 2796, 5232
 k.+üğ 1109
 k.+üm 382, 801, 1171, 1251,
 2690, 3057, 3872, 4252, 4679,

4880, 5458, 5690, 5820, 6302,
6463, 6576
k.+üme 1084
k.+ümi 47, 5021, 6068
k.+ümüz 4913
k.+ün 359, 532, 647, 2160,
3210, 3705, 4395
k.+ün 523, 1069, 4515, 4585,
4809, 4873, 5392, 5760, 5870,
5979, 6240
k.+ünj 1082, 5686
könüldeş gönül arkadaşı
k. 3299, 6077
könüllüğ gönül sahibi olan
k. 1992, 2282, 2469, 2470,
2660, 2662, 3082
könülsüz gönülsüz
k. 2470, 2472, 2798, 5046
köp çok
k. 421, 430, 2057, 3031, 5370,
5372, 5483, 5624, 5707, 6477
köpek köpek
k. 6601
körk güzel, güzellik, süs
k. 91, 97, 733, 1116, 1988,
2009, 4493
k.+i 272, 274, 531, 675, 736,
1575, 1849, 1851, 2083, 2208,
2215, 2458, 2459, 2467, 2474,
2488, 2554, 2663, 2723, 2843,
2854, 2861, 2912, 2913, 2923,
3451, 4422, 4482, 4484, 4493,
4500, 4602, 5950
k.+in 64
k.+içe 2215, 2467
k.+ini 2551, 4494
k.+ümi 6528
k.+ün 594
körklüğ güzel
k. 464, 675, 1079, 1159, 1209,
1481, 1512, 1543, 1700, 1705,
1749, 1847, 1851, 2083, 2208,
2212, 2213, 2458, 2464, 2465,
2599, 2663, 2854, 2855, 2920,
2921, 2923, 3201, 3295, 3297,
3298, 3301, 3306, 3609, 4047,
4315, 4485, 4487, 5007, 5110,

5253, 5335, 5493, 5615, 5748,
5776, 6358
k.+üg 2468
körklüglük güzellik
k.+i 2085, 2459
körksüz çirkin
k. 260, 1082, 3371, 3609,
4822, 5985
körksüzlük çirkinlik, kabalık
k.+üm 816
köşik himaye, kollama
k. 451
kötki tepe, tepecik
k. 21, 6069
k.+si 3527
köwrüg davul
k.+i 1036
köz göz
k. 274, 329, 387, 436, 447,
464, 927, 1162, 1163, 1252,
1532, 1601, 1644, 1861, 1891,
1897, 1974, 2007, 2025, 2313,
2467, 2476, 2487, 2523, 2549,
2557, 2869, 2921, 3078, 3292,
3321, 3477, 3657, 3732, 3837,
3851, 3966, 4040, 4122, 4134,
4487, 4514, 4829, 5155, 5310,
5385, 5448, 5609, 5799, 5806,
5936, 6124, 6172, 6178, 6343,
6349, 6352, 6432, 6577, 6640
k.+de 1160, 3480, 4823, 6327,
6533
k.+e 1809, 4815
k.+i 80, 290, 407, 412, 496,
739, 770, 849, 1048, 1138,
1143, 1191, 1246, 1562, 1902,
1964, 1991, 2000, 2001, 2003,
2004, 2170, 2199, 2200, 2207,
2236, 2342, 2366, 2441, 2442,
2486, 2489, 2607, 2611, 2612,
2614, 2615, 2617, 2619, 2620,
2721, 2722, 2750, 2751, 2753,
2843, 2847, 2848, 2885, 2927,
2984, 3124, 3565, 3568, 3613,
3626, 3918, 4152, 4521, 5030,
5299, 5385, 5386, 5387, 5388,
5389, 5390, 5631, 5674, 5691,
6157, 6169, 6286, 6634

k.+in 598, 624, 625, 768, 769,
770, 956, 1029, 1151, 1249,
1519, 1783, 1899, 2480, 2511,
2793, 2833, 2870, 4845, 4890,
5015, 5622, 5670, 5970, 6149,
6212, 6217, 6230, 6357
k.+indin 5970
k.+ke 537, 1727, 1893, 1899,
2085, 2464, 2855
k.+ler 5641
k.+lerde 102
k.+ni 5165, 6262
k.+üğ 358, 2434, 2519, 2796,
3411
k.+üm 663, 1589, 3125, 3789,
4724, 4729, 4731, 5040, 5399,
5499, 5849, 6232
k.+ümde 11
k.+ümke 6569
k.+ümkemü 6590
k.+ün 603, 604, 609, 926,
1157, 1230, 2367, 2794, 3108,
3300, 3438, 3480, 3950, 4090,
4102, 4427, 4515, 4902, 4973,
5361, 6195
k.+üğ 648, 1239, 1324, 2852,
4051, 4055, 4062, 4143, 4475,
4515, 4551, 4836, 5272, 5392,
5426, 5722, 5760, 6137, 6643
k.+üğde 3627
k.+üğni 1312, 4105, 4516
közlüg gözlü
k. 1133, 1369, 1855, 6191
közsüz gözü olmayan, kör
k. 178, 271, 3238
kuçık yengeç burcu
k. 139
kuğruk kuyruk
k.+ındın 66
kuğuğ çukur, derin çukur; kuyu
k. 5423, 6011
k.+da 1735
kuğu kuğu
k. 72, 365, 1098, 1101, 5377,
5449, 5643
k.+ka 4199
kul kul, köle

k. 235, 588, 590, 612, 1272,
1376, 1396, 1811, 1906, 2070,
2076, 2080, 2228, 2305, 2406,
2479, 2616, 2619, 2620, 2724,
2953, 2954, 2960, 2981, 2987,
2988, 2989, 2991, 3003, 3115,
3123, 3183, 3249, 3252, 3345,
3357, 3435, 3661, 3675, 3750,
3759, 3856, 3880, 3921, 4081,
4083, 4223, 4277, 4556, 4729,
4775, 4817, 4841, 5371, 5487,
5781, 5865, 6144, 6247, 6290,
6485, 6509, 6510, 6586
k.+ça 2991
k.+da 4724, 4836
k.+dın 845, 958, 1610, 1756,
1809, 1880, 1881, 1883, 1919,
2096, 2100, 2114, 2307, 2412,
2571, 2573, 2906, 2951, 2990,
3124, 3770, 3856, 3986, 3988,
4073, 4370, 4496, 4589, 4858,
5120, 5123, 5145, 6169, 6476
k.+ın 635, 1755, 1838, 2952,
3524, 3920, 4079
k.+ıña 1980, 3649
k.+ka 845, 1268, 2998, 3183,
3356, 3357, 3657, 3750, 4857
k.+lar 2953, 2954, 3920
k.+ları 4530
k.+larımız 3749
k.+ların 5193
k.+larıña 3928, 6261
k.+larında 2598, 5119
k.+nı 1755
k.+nuğ 1919, 2113
k.+uğ 28, 152, 389, 611, 1001,
1555, 1602, 1813, 1884, 2409,
2967, 2991, 3117, 3127, 3344,
3534, 3722, 3728, 4080, 6373,
6508
k.+uğ 396, 1031, 1258, 1554,
1602, 5124, 6510, 6511, 6516,
6638
kulaç kulaç
k. 6439
kulak kulak

k. 436, 2025, 2487, 3657,
4040, 4055, 4490, 5642, 5936,
6349, 6643
k.+ı 2481
k.+ım 5849
k.+ıı 4143
k.+ka 1915
k.+tın 991
ķulan yaban eķeēi
k. 284, 5375
ķulavuz kılavuz
k. 128, 129, 3730, 6519
ķulēak kulak
k.+ı 2342
k.+ıı 5272, 5579
ķulluk kulluk, ibadet
k. 589, 1918, 2619, 3253,
3356, 3651, 3669, 3675, 3749,
3750
k.+ı 2159, 3251, 3672, 5931,
6144, 6500
k.+ın 3091, 4857
k.+uı 3256
ķulsıē kul
k. 809
ķum kum
k. 975, 6571
k.+ka 3626
ķumaru armaēan, miras, vasiyet
k. 190, 269, 270, 1150, 1341,
1354, 1356, 1467, 1469, 1517,
6322, 6324, 6325
k.+m 1467, 1497
k.+nı 1468
ķumaru Kumaru, Odgurmıē'ın kōlesi
k. 6286, 6293
ķunuē dolandırıcı
k. 1737
ķupa kumral
k. 2468
ķur kuēak, kemer
k. 542, 580, 1456, 1477, 1588,
1917, 3046, 3282, 3442, 4142,
5899
k.+ı 461, 553, 1477
k.+ın 1605
ķur mertebe, derece; maya

k. 2373, 2587, 4044, 4074,
4077, 4125
k.+ı 459, 723, 1476, 1706,
1849, 4070, 4483, 4760, 5139,
5908, 6111
k.+ın 588, 2586
k.+ka 4066, 4071, 4072
k.+umuz 3749
k.+un 4897
ķur'an (<Ar.) Kuran-ı Kerim
k. 6483
ķurē ēelik gibi sert, kuvvetli
k. 1949, 2271, 5911
ķurēu kararsız, zevzek
k. 1997, 5219
ķurēuluk zevzeklik
k. 2078
ķurt kurt, solucan
k. 4196, 5842, 5844, 6559
ķurtēa kocakarı, yaēlı, acuze
k. 399, 1547, 3541
ķuruē kuru, boş
k. 108, 467, 1521, 1525, 1576,
1626, 2189, 2452, 2472, 2547,
2552, 2560, 2889, 2904, 3277,
3348, 3375, 3423, 3626, 3653,
3656, 3726, 3998, 4301, 4626,
4660, 5075, 5712, 6411, 6435
k.+un 4627
ķuruēluē kurulu, kurulmuē olan
k. 4926
ķuruēsak kursak, mide, gōnöl
k. 375
ķurut peynir
k. 4442
ķuē kuē
k. 75, 1319, 1332, 2381, 3005,
3010, 3011, 3949, 4196, 4199,
4200, 4711, 4716, 5378, 5675,
5828, 6219, 6364, 6366, 6536
k.+ın 2094
k.+ka 1193, 2054, 2581, 6536
k.+ları 94
k.+larıı 5379
k.+ta 2583
k.+uı 6368
ķuēēi kuēēu
k. 2558, 2635, 4148

kut kut, mutluluk, devlet, saadet
k. 100, 163, 343, 354, 355,
456, 459, 461, 550, 553, 596,
606, 669, 670, 681, 682, 695,
710, 714, 724, 740, 796, 939,
945, 1045, 1173, 1244, 1267,
1311, 1335, 1338, 1491, 1660,
1704, 1707, 1712, 1714, 1715,
1766, 1778, 1780, 1881, 1973,
2091, 2104, 2105, 2173, 2478,
2649, 3459, 3461, 3521, 4087,
4157, 4175, 4178, 4180, 4337,
4537, 4863, 5076, 5086, 5087,
5091, 5233, 5315, 5355, 5551,
5757, 5901, 6040, 6044, 6095,
6129, 6133, 6141, 6192, 6230,
6372
k.+a 158, 1262, 1526
k.+ı 109, 115, 121, 277, 406,
438, 456, 526, 589, 602, 637,
720, 776, 823, 836, 870, 907,
1070, 1085, 1350, 1393, 1418,
1482, 1566, 1585, 1676, 1679,
1751, 1905, 1918, 1928, 1969,
2037, 2146, 2417, 2655, 2667,
2743, 2757, 2933, 2944, 2983,
3011, 3071, 3086, 3175, 3461,
3462, 3525, 3533, 3799, 3875,
3890, 4063, 4142, 4151, 4304,
5869, 5900, 6041
k.+ın 1506, 3975
k.+ına 5175
k.+ka 91, 549, 550, 606, 668,
681, 694, 1144, 1332, 1699,
1700, 2012, 2446, 2554, 4535,
4832, 5323, 6133
k.+nı 710, 725
k.+uğ 2764, 4180, 4412, 5901
k.+un 105, 121, 241, 352, 602,
865, 891, 1042, 1251, 1258,
1539, 1561, 1726, 1761, 1886,
1917, 1976, 1980, 2038, 2116,
2264, 2750, 2760, 3128, 3266,
3504, 3569, 3798, 4045, 4452,
5102, 5125, 5330, 5389, 5792,
5856, 5897, 5903, 6267
k.+uñ 580, 1456, 4115, 5586

kutadğu bilig Kutadgu Bilig

k. 112, 350
kutluğ kutlu, mübarek
k. 433, 455, 456, 668, 1526,
1973, 2626, 3459, 3465, 3487,
3492, 3646, 4507, 4941
k.+ı 841, 1629, 1975, 2319,
4386, 4708
k.+ın 4386
k.+ının 4705
kutsuz talihsiz
k. 4706
k.+ı 4386, 4709
kutu sürü, zümre, nesil
k. 2135, 2710, 4174, 4341, 4355,
4400, 4443, 4445, 4663, 4669,
5339, 5341, 5342, 5557, 5560
k.+sı 4456, 5517
kutuz yaban sığırı
k. 2311, 5372
kuyağ zırh
k. 1036
kuyuğ titiz
k. 2900
kuz kuzey
k.+da 5372
k.+ı 4967
kuzgun kuzgun
k. 365, 1098, 5643
k.+ı 2313
kuzı kuzu
k. 1040, 4631
kü ün, san
k. 1711, 2060, 2320, 2945,
6502
k.+si 87, 102, 458, 2329, 2368,
3077, 3173, 3265, 3429, 4097,
4474, 5043, 5287, 5891
k.+sin 2279, 5585
küç güç, kuvvet
k. 380, 600, 812, 848, 1280,
1367, 1430, 1433, 1451, 1771,
1785, 1877, 2024, 2032, 2034,
2055, 3056, 3060, 3107, 3109,
3206, 3207, 3434, 4137, 4530,
4692, 4879, 4904, 4911, 5242,
5464, 5484, 5574, 5716, 5802,
6072, 6310, 6500

k.+i 247, 362, 1055, 1062,
1142, 1435, 2311, 2649, 2886,
3006, 3019, 3172, 3192, 3583,
3723, 3768, 5137, 5149, 5286,
5462, 5633, 5637, 6384, 6440,
6454
k.+in 2035, 4015, 5576, 5593
k.+içe 4528, 5215
k.+ini 2030
k.+lerin 5547, 6259
k.+üg 3121
k.+üm 6244
k.+üğ 3760, 4661, 5476, 5937
k.+ün 656, 928, 1024, 1210,
1234, 1284, 1404, 1425, 1738,
1800, 2427, 2955, 3259, 3365,
3494, 3532, 3624, 3649, 3659,
3830, 3831, 3865, 3917, 3929,
4203, 4245, 4587, 4952, 4953,
4974, 5127, 5168, 5469, 5537,
6162, 6277, 6442, 6543
küçek zorba
k. 3108
küçemçi zalim
k.816
küçkey zalim, zorba
k. 814, 2030, 2031, 2035,
2245, 3111, 3434, 5521, 5852
küçlög güçlü, kuvvetli
k.1699, 1927, 5381, 5555,
5588
k.+i 5561
küdegü güvey
k. 50
küden düğün
k. 2380
k.+ke 4575
küdezçi gözetici
k.+si 1741
küdüg iş güç
k. 161, 1038, 2220, 4385, 6451
k.+din 3804
küjek perçem, zülûf
k. 118, 4885
külgüçi gülen kimse
k. 1145
külmiz karaca
k. 79

külög ünlü, sanlı
k. 852, 857, 1457, 1694, 1797,
2081, 2083, 2286, 2298, 2430,
2618, 3071, 3167, 3355, 3408,
3517, 4092, 4136, 4525, 4982,
5130, 5180, 5283, 5348, 5782,
5785
külünç gülünç
k. 2442
kümüş gümüş
k. 188, 189, 479, 485, 761,
771, 786, 948, 1043, 1113,
1129, 1150, 1190, 1196, 1363,
1403, 1420, 1477, 1564, 1725,
1926, 2098, 2133, 2134, 2178,
2278, 2409, 2532, 2542, 2726,
2742, 2743, 2746, 2747, 2748,
2754, 3021, 3027, 3045, 3046,
3438, 4372, 5000, 5290, 5357,
5363, 5480, 5519, 5575, 5753,
6106, 6476, 6584
k.+ke 1726, 3047, 3127
k.+ni 2411
k.+te 1725
k.+üg 3028
kün el gün, halk, memleket
k. 245, 285, 418, 457, 1952,
2092, 2103, 2258, 2259, 4010,
5334, 6342, 6347
kün güneş
k. 3, 12, 325, 415, 827, 829,
831, 833, 834, 1254, 2437,
3193, 3717, 3724, 4872, 4925,
6231
k.+i 354, 1566, 1660, 2010,
2173, 2789, 4252, 5510, 6460
k.+üg 125, 825, 2530
k.+üm 383, 1072, 1406, 5616
kün gün, gündüz
k. 78, 150, 191, 251, 253, 259,
377, 397, 420, 466, 506, 510,
549, 591, 620, 664, 765, 777,
793, 799, 860, 915, 916, 918,
955, 1075, 1079, 1095, 1119,
1132, 1148, 1156, 1176, 1207,
1214, 1216, 1276, 1281, 1333,
1365, 1372, 1385, 1436, 1466,
1472, 1487, 1513, 1561, 1563,

1572, 1588, 1613, 1655, 1670,
1688, 1695, 1732, 1787, 1791,
1888, 1889, 2220, 2225, 2265,
2331, 2740, 2996, 3097, 3098,
3169, 3193, 3268, 3308, 3357,
3364, 3437, 3466, 3469, 3486,
3572, 3605, 3606, 3621, 3636,
3785, 3788, 3864, 3877, 3919,
4024, 4034, 4164, 4316, 4377,
4386, 4552, 4624, 4685, 4689,
4736, 4747, 4774, 4812, 4819,
4825, 4831, 4832, 4867, 4869,
4904, 4909, 4913, 4933, 4934,
4992, 5090, 5105, 5138, 5140,
5146, 5148, 5162, 5166, 5179,
5181, 5194, 5200, 5241, 5343,
5407, 5502, 5626, 5642, 5644,
5663, 5702, 5703, 5705, 5706,
5708, 5711, 5725, 5726, 5793,
5798, 5805, 5817, 5836, 5838,
5840, 5845, 5858, 5888, 5950,
6083, 6112, 6126, 6163, 6170,
6172, 6176, 6228, 6256, 6275,
6279, 6294, 6324, 6328, 6336,
6337, 6340, 6347, 6350, 6386,
6402, 6406, 6408, 6431, 6490,
6493, 6529, 6546, 6580, 6593,
6602, 6639
k.+de 32, 62, 220, 247, 349,
432, 438, 597, 610, 616, 754,
853, 953, 967, 1041, 1062,
1566, 1568, 1705, 1751, 1799,
1814, 2558, 2571, 2572, 3142,
3535, 3541, 3557, 3620, 3883,
4063, 4161, 4849, 5289, 5457,
5611, 5614, 6259, 6273, 6409,
6424
k.+e 511, 696, 1762, 5276,
5483, 5886, 6348
k.+i 30, 455, 560, 808, 860,
911, 1079, 1122, 1213, 1294,
1374, 1389, 1443, 1520, 1523,
1663, 1715, 1729, 1749, 1782,
1814, 1977, 2017, 2186, 2512,
2757, 2775, 2806, 2864, 3014,
3095, 3544, 4121, 4481, 4630,
4748, 4840, 4914, 4930, 4965,
5091, 5266, 5309, 5332, 5511,

5544, 5701, 5946, 6115, 6134,
6145, 6424
k.+in 1291
k.+içe 349, 409, 459, 610, 617,
731, 1570, 1692, 1706, 1721,
1819, 1928, 2155, 2750, 3421,
3782, 4031, 4705, 4754, 6490
k.+ke 2250, 2964, 3362, 3655,
5309, 6080, 6545
k.+ki 2535, 3618, 4937, 5235,
5307, 5503, 5696, 6427, 6451
k.+lerde 5953
k.+leri 2380, 3105
k.+üg 6408
k.+üm 1285, 1589, 3587, 3615,
5427, 5634, 5696, 5700, 6078,
6534, 6635
k.+ümni 5636
k.+üğ 377, 1240, 1374, 1397,
1440, 1456, 1568, 1583, 2626,
2760, 3631, 3633, 3787, 4249,
4811, 5284, 5307
k.+ün 38, 78, 608, 918, 6362
k.+üğde 5307
k.+üğke 376
k.+üğni 1400, 5146

kündüz gündüz

k. 760, 952, 5004, 5996
k.+i 127
k.+ün 22, 3754

küğ

cariye; kadın köle
k.3435, 5371, 5781
k.+in 5487

künlük günlük

k. 913, 915, 1535, 3529, 3532,
5641

kün toğdı Kün-Toğdı

k. 353, 355, 406, 415, 526,
823, 3455

kür

yiğit, yürekli
k. 57, 283, 409, 1125, 1144,
1635, 1706, 2019, 2044, 2054,
2077, 2287, 2298, 2326, 2337,
2379, 2380, 2705, 2749, 3041,
3047, 3768, 4098, 4725, 4845,
5212, 5480, 6018, 6071, 6393,
6539
k.+i 4549

kürek kaçak
k. 1118, 5710

kürküm safran
k. 6009

kürsi (<Ar.) taht
k. 771, 786, 787, 801

kürüd Mars, Merih yıldızı
k. 133

küsemiş Küsemiş; Ay-Toldı'nın dostu
k. 502, 506, 508, 511, 519, 521

küsür kesirler
k. 4379

küsüş aziz, değerli, nadir
k. 43, 160, 199, 207, 260, 305, 361, 396, 421, 565, 868, 1030, 1105, 1155, 1725, 1835, 1946, 2839, 3255, 3650, 4105, 4613, 4965, 5161, 5709, 5717, 5764, 5983

kütçi çoban
k.+si 1412

küwenç güvenç, güven
k. 95, 1038, 2413
k.+i 1850, 2380
k.+im 3053, 3774, 4764
k.+in 123, 937, 3095
k.+iñ 1424
k.+ke 2414

küwençlik güvenlik
k. 1073

küwez mağrur, kibirli
k. 409, 1125, 1706, 2077, 2115, 2381, 3768, 6393, 6539
k.+ler 4725

küwezlik gurur, kibir
k. 707, 1706, 2115, 2119, 2120, 6373
k.+ke 6372

küz güz mevsimi, sonbahar
k. 4624, 6011
k.+ki 142

küzüñü ayna
k. 5618, 5619

L

laçın şahin kuşu
l. 2381

lafz (<Ar.) söz
l.+ı 471

lam (<Ar.) lam harfi
l.+ı 1953

levh-u kalem (<Far.) levh ile kalem
l. 2227

lika (<Ar.) yüz
l. 397

liw tepsi, sofa
l. 2549, 2551
l.+i 2553

luğman Lokman
l. 123

M

ma dahi, da, de, bkz. me
m. 111, 122, 177, 392, 418, 525, 647, 647, 686, 735, 763, 788, 833, 877, 966, 996, 1000, 1004, 1088, 1406, 1502, 1688, 1802, 1942, 2060, 2086, 2176, 2229, 2344, 2434, 2554, 2740, 2827, 2883, 3135, 3170, 3274, 3276, 3278, 3317, 3320, 3534, 3547, 3647, 3681, 3737, 3744, 3761, 3778, 3810, 3871, 3940, 4115, 4154, 4160, 4164, 4165, 4166, 4315, 4317, 4404, 4530, 4568, 4570, 4572, 4573, 4841, 4856, 4904, 4915, 4923, 5134, 5138, 5452, 5525, 5526, 5550, 5554, 5560, 5583, 5642, 5794, 5936, 5946, 6016, 6018, 6235, 6374, 6587, 6618, 6633

ma'cun (<Ar.) macun, kuvvet ilacı
m. 2887

mal (<Ar.) mal
m. 1051, 4508, 5292
m.+ı 52, 1119, 5803, 6044
m.+ım 1286
m.+ın 1176, 2276, 2728, 3563, 3927, 4139, 4702
m.+ıñ 5300
m.+ıña 4265
m.+ını 5751
m.+ka 2447

ma'ni (<Ar.) mana, anlam
 m. 640, 742, 748, 787, 1620, 1649, 1869, 1895, 1901, 1974, 2112, 2521, 2578, 3233, 3360, 3448, 4286, 4609, 5065, 5606, 6000, 6207
 m.+si 156, 691, 729, 1138, 1252, 1779, 3323, 3537, 3872, 4631, 5599
 m.+sin 4679

ma'ruf (<Ar.) bilinen
 m. 6472

ma'rıdus (<Sansk.) bir ilaç türü
 m. 1064

maye (<Far.) sermaye
 m. 1818

me dahi, da, de, bkz. ma
 m. 149, 247, 253, 294, 466, 547, 590, 616, 618, 658, 659, 662, 664, 735, 746, 749, 799, 800, 826, 828, 832, 837, 871, 885, 918, 1106, 1159, 1371, 1570, 1752, 1814, 1920, 2198, 2517, 2619, 2642, 2652, 2653, 2674, 2678, 2724, 2786, 2849, 2939, 3018, 3140, 3178, 3180, 3253, 3398, 3457, 3458, 3469, 3608, 3777, 3780, 3813, 3887, 3890, 3893, 3894, 3911, 3921, 3967, 4034, 4086, 4094, 4123, 4133, 4173, 4299, 4405, 4461, 4600, 4667, 4880, 4913, 4989, 5114, 5143, 5406, 5443, 5465, 5466, 5493, 5504, 5530, 5536, 5628, 6163, 6282, 6324, 6331, 6359, 6524, 6543

mecaz (<Ar.) mecaz
 m. 3252

meger (<Far.) meğer, meğer ki; demek ki; öyleyse
 m. 969, 1183, 1314, 1325, 1825, 1999, 2492, 3026, 3593, 3678, 4086, 4117, 4340, 4494, 4700, 4777, 5089, 5094, 5217, 5390, 6268

melik (<Ar.) melik, hükümdar; Melik Buğra Han'ın unvanı
 m. 173

m.+lerke 2522

men ben, bkz. min
 m. 186, 187, 273, 351, 358, 369, 392, 466, 509, 514, 539, 541, 558, 579, 648, 658, 659, 660, 664, 737, 749, 793, 795, 796, 798, 800, 846, 847, 922, 923, 924, 933, 1129, 1151, 1185, 1230, 1258, 1260, 1275, 1340, 1360, 1365, 1446, 1477, 1478, 1482, 1487, 1503, 1552, 1554, 1560, 1561, 1578, 1593, 1603, 1627, 1939, 2164, 2573, 2591, 2942, 2946, 3018, 3115, 3161, 3163, 3176, 3177, 3186, 3207, 3279, 3304, 3316, 3339, 3347, 3364, 3452, 3466, 3519, 3614, 3695, 3698, 3711, 3748, 3755, 3765, 3775, 3778, 3794, 3796, 3809, 3850, 3861, 3864, 3876, 3877, 3884, 3885, 3929, 3945, 3974, 3996, 4018, 4029, 4156, 4159, 4223, 4314, 4319, 4569, 4570, 4620, 4632, 4677, 4680, 4775, 4780, 4786, 4787, 4803, 4833, 4846, 4860, 4878, 4936, 4943, 4952, 4954, 4956, 4992, 4993, 5003, 5005, 5006, 5054, 5063, 5067, 5115, 5120, 5122, 5174, 5391, 5399, 5413, 5602, 5616, 5685, 5695, 5704, 5709, 5710, 5719, 5748, 5750, 5773, 5815, 5848, 5850, 5899, 5910, 5932, 5966, 6031, 6032, 6051, 6054, 6057, 6078, 6150, 6168, 6186, 6232, 6243, 6303, 6510, 6511, 6513, 6515, 6522, 6524, 6538, 6542, 6543, 6548, 6549, 6550, 6559, 6562, 6563, 6567, 6568, 6569, 6570, 6572, 6575, 6581, 6582, 6584, 6585, 6586, 6587, 6589, 6591, 6597, 6599, 6602, 6616, 6625, 6638
 m.+a 29, 60, 82, 186, 198, 207, 267, 365, 369, 370, 372, 422, 423, 485, 509, 538, 573, 579, 592, 595, 639, 644, 649, 660, 664, 666, 672, 676, 677, 678,

684, 686, 690, 702, 722, 729,
742, 747, 750, 760, 785, 787,
794, 796, 815, 818, 839, 851,
852, 853, 860, 868, 870, 923,
996, 1000, 1004, 1011, 1014,
1031, 1074, 1083, 1089, 1092,
1162, 1167, 1168, 1185, 1231,
1241, 1244, 1261, 1283, 1286,
1363, 1399, 1468, 1503, 1511,
1550, 1551, 1575, 1578, 1586,
1588, 1591, 1593, 1601, 1633,
1656, 1657, 1785, 1792, 1795,
1848, 1860, 1873, 1877, 1904,
1908, 1930, 1941, 1942, 1944,
1947, 1975, 2176, 2266, 2268,
2335, 2394, 2431, 2527, 2592,
2594, 2670, 2741, 2827, 2881,
2948, 2956, 3019, 3020, 3023,
3024, 3053, 3054, 3058, 3060,
3099, 3101, 3118, 3125, 3131,
3133, 3135, 3140, 3154, 3160,
3161, 3170, 3179, 3205, 3206,
3219, 3228, 3258, 3261, 3262,
3264, 3277, 3303, 3316, 3320,
3333, 3349, 3359, 3364, 3453,
3475, 3482, 3486, 3487, 3488,
3519, 3683, 3684, 3685, 3699,
3711, 3733, 3742, 3743, 3745,
3758, 3759, 3760, 3766, 3768,
3791, 3793, 3801, 3804, 3809,
3822, 3848, 3871, 3883, 3887,
3895, 3909, 3910, 3913, 3925,
3934, 3960, 3965, 3992, 4003,
4008, 4026, 4160, 4164, 4317,
4319, 4490, 4568, 4570, 4572,
4613, 4657, 4685, 4688, 4690,
4728, 4761, 4765, 4768, 4779,
4789, 4873, 4920, 4935, 4938,
4939, 4951, 4952, 4974, 4975,
4988, 5013, 5019, 5022, 5023,
5041, 5050, 5051, 5069, 5071,
5094, 5097, 5103, 5106, 5107,
5117, 5129, 5130, 5131, 5398,
5401, 5456, 5494, 5612, 5614,
5616, 5687, 5702, 5720, 5725,
5748, 5814, 5817, 5818, 5821,
5847, 5850, 5856, 5871, 5882,
5888, 5889, 5898, 5910, 5921,

5933, 5935, 5937, 5962, 5981,
5987, 6031, 6035, 6051, 6054,
6066, 6067, 6152, 6234, 6235,
6273, 6297, 6300, 6301, 6310,
6318, 6323, 6325, 6349, 6436,
6503, 6504, 6511, 6515, 6516,
6523, 6544, 6591, 6599, 6603
m.+ar 292, 366, 395, 3698,
4940, 4995

m.+e 5711

m.+iñ 47, 113, 203, 394, 425,
468, 630, 659, 676, 698, 730,
735, 746, 776, 786, 799, 808,
824, 826, 828, 830, 832, 835,
837, 1084, 1089, 1095, 1153,
1217, 1481, 1554, 2174, 2739,
3017, 3059, 3139, 3145, 3151,
3777, 3789, 3851, 3861, 3914,
4023, 4687, 4823, 4860, 4871,
4937, 5019, 5021, 5093, 5121,
5181, 5183, 5184, 5391, 5399,
5465, 5853, 6050, 6068, 6117,
6174, 6180, 6188, 6280

m.+iñde 1092, 1093, 1217,
1277, 1372, 3150, 3802, 4864,
4877, 5009, 5119, 5120, 6085,
6173

m.+iñdin 61, 62, 188, 375, 392,
393, 596, 673, 674, 677, 1171,
1309, 1348, 1466, 2670, 3019,
3065, 3352, 3497, 4852, 4861,
5063, 5136, 5665, 5850, 5890,
6185, 6282, 6520

m.+in 4830

m.+mü 4726, 6591

meñ yem, kuş yemi

m. 1193, 2054

m.+e 3564

m.+i 4417, 6370, 6381

m.+im 6590

m.+in 3567, 3568, 6366

meñe beyin

m.+de 1836

m.+si 57, 6101

m.+sin 6012

meñelig akıllı

m. 1789

meñi mutluluk, huzur

m.+lig 1789, 1881, 1975, 5398,
5945, 6370
meñilik rahat, huzur
m. 4907
meñiz beniz
m. 96, 97, 480, 629, 733, 892,
1164, 2185, 2384, 2630, 4868,
5199, 6002
m.+i 2356, 3283, 3836, 3840,
4672, 5018, 5110, 5679, 6213,
6215
m.+im 6529
m.+iñ 4295
m.+in 6276
m.+iñi 4485, 5686, 6229
meñü sonsuz, ebedi, ölümsüz
m. 6, 10, 113, 115, 228, 229,
378, 456, 1402, 1435, 1639,
2263, 2264, 2756, 2757, 2871,
2993, 3055, 3083, 4468, 4703,
4740, 4800, 4906, 5190, 5237,
5425, 5426, 5573, 5608, 5943,
6508
m.+lüg 1527
meñülük sonsuzluk, ebedilik
m. 5147, 5249, 5808, 5833
meñzeg benzer, eş
m. 17
m.+i 16, 3603
meni (<Ar.) meni, döl suyu
m.+din 5413
menzil (<Ar.) indiği yer; menzil
m. 1387
mescid (<Ar.) mescit
m. 5486, 5556, 6477
m.+ler 6477
meşel (<Ar.) atasözü
m. 208, 273, 319, 667, 880,
1322, 1798, 1826, 2155, 2885,
2994, 4395
m.+de 110, 1623, 3514
meşgul (<Ar.) meşgul
m. 5116
meşrik (<Ar.) maşrik, doğu
m. 5678
met (<Ar.) böyle, öyle, artık
m. 33, 1795, 6578
mezalim (<Ar.) mezalim, haksızlık

m. 2499
mihnet (<Ar.) mihneti sıkıntı
m. 932, 1074, 3391, 3551,
3586, 4619, 5423, 6377, 6449,
6450
m.+iñ 6377
millet (<Ar.) millet
m.+ka 89
min ben, bkz. men
m.+i 30, 166, 373, 385, 388,
389, 393, 509, 559, 560, 579,
592, 594, 646, 685, 699, 700,
703, 714, 721, 722, 775, 794,
796, 818, 1070, 1091, 1094,
1097, 1152, 1168, 1172, 1208,
1209, 1215, 1231, 1258, 1353,
1446, 1466, 1470, 1501, 1544,
1588, 1805, 1876, 1878, 2823,
3056, 3151, 3257, 3261, 3263,
3331, 3345, 3455, 3456, 3470,
3488, 3595, 3636, 3693, 3697,
3757, 3764, 3765, 3766, 3776,
3791, 3805, 3809, 3824, 3825,
3860, 3879, 3961, 3970, 4004,
4024, 4570, 4786, 4787, 4789,
4790, 4791, 4792, 4830, 4853,
4865, 4873, 4880, 4942, 4981,
5004, 5053, 5066, 5105, 5107,
5116, 5128, 5399, 5438, 5666,
5690, 5821, 5832, 5851, 5860,
5871, 5958, 5962, 6168, 6173,
6244, 6260, 6316, 6503, 6507,
6511, 6563, 6564, 6600, 6637
m.+çe 6580
m.+de 83, 186, 514, 677, 1936,
3023, 5615, 6175, 6181
m.+din 381, 812, 832, 853,
1073, 1794, 3119, 3179, 3352,
3808, 3813, 4704, 4993, 5022,
5633, 5637, 6171
m.+siz 1216
miñ bin
m. 2, 21, 31, 61, 78, 99, 109,
111, 112, 121, 177, 198, 284,
285, 304, 349, 442, 642, 829,
1022, 1139, 1207, 1255, 1300,
1309, 1338, 1344, 1348, 1537,
1561, 1569, 1829, 1830, 1957,

1981, 2155, 2335, 2435, 2761,
 2834, 3009, 3058, 3190, 3212,
 3319, 3396, 3421, 3422, 3444,
 3450, 3509, 3569, 3730, 3769,
 3804, 3806, 3807, 3883, 3898,
 3905, 3987, 3988, 4190, 4232,
 4523, 4525, 4818, 4827, 4835,
 4918, 5100, 5105, 5225, 5370,
 5427, 5429, 5431, 5479, 5753,
 5790, 6026, 6109, 6146, 6258,
 6332, 6338, 6399, 6407, 6519,
 6636, 6645
 m.+e 4149, 6318
 m.+in 4190
mina (<Far.) lacivert ya da yeşil renkli
 m. 4960
miğer biner
 m. 3421
mingü binecek, binek
 m. 2439, 4441
mingüçi binen, binici
 m. 3386
minnet (<Ar.) minnet, yapılan iyiliğe
 karşılıklı bulunma
 m. 857
misahat (<Ar.) mesaha; ölçme
 m. 2633
 m.+ka 4381
mişal (<Ar.) misal, örnek
 m.+i 2684
mizab (<Ar.) su, su yolu
 m. 4656
mu bu
 m.+da 57, 153, 549, 775, 1047,
 1444, 1591, 1728, 3330, 3635,
 3817, 4075, 4205, 4378, 4451,
 4584, 4733, 4741, 5076, 5179,
 5423, 5725, 5748, 5875, 6104,
 6545, 6580, 6599
 m.+dın 476, 1445, 3976, 5258,
 5331, 6630
 m.+ı 107, 266, 282, 319, 337,
 357, 424, 484, 535, 657, 658,
 660, 680, 727, 788, 790, 796,
 854, 880, 896, 897, 920, 996,
 1011, 1058, 1100, 1104, 1152,
 1181, 1263, 1483, 1484, 1488,
 1499, 1501, 1627, 1628, 1633,

1651, 1677, 1713, 1795, 1812,
 1826, 1887, 1897, 1924, 2121,
 2412, 2430, 2434, 2492, 2592,
 2669, 2717, 2718, 2740, 2744,
 2784, 2827, 2849, 2880, 2912,
 2922, 2941, 2959, 2975, 3058,
 3167, 3218, 3242, 3254, 3506,
 3539, 3544, 3647, 3662, 3760,
 3763, 3871, 3978, 3990, 4077,
 4128, 4158, 4164, 4166, 4264,
 4317, 4319, 4390, 4433, 4463,
 4485, 4497, 4503, 4545, 4566,
 4572, 4636, 4668, 4677, 4682,
 4691, 4693, 4707, 4740, 4798,
 4803, 4868, 5057, 5183, 5312,
 5335, 5421, 5493, 5494, 5540,
 5545, 5550, 5560, 5704, 5740,
 5742, 5776, 5875, 5997, 6019,
 6023, 6030, 6312, 6355, 6462,
 6480, 6642
 m.+nın 2919, 3359, 6385
 m.+nın 390, 727, 729, 754,
 757, 1033, 1138, 2912, 2989,
 3058, 3118, 3119, 3537, 4205,
 4631, 5194, 5470, 5558, 5599,
 6326
 m.+nın da 338, 848, 872, 876,
 1217, 2913, 3228, 3376, 4070,
 4147, 4315, 4376, 4419, 4439,
 4657, 4876, 4980, 4988, 4993,
 5497, 6431, 6432
 m.+nın dın 1966, 2209, 4236,
 5420
 m.+nu 85, 112, 147, 153, 204,
 273, 535, 659, 742, 749, 800,
 1075, 1161, 1173, 1244, 1261,
 1276, 1356, 1360, 1365, 1446,
 1470, 1477, 1478, 1482, 1487,
 1647, 1921, 2112, 2820, 2877,
 2946, 3115, 3186, 3273, 3499,
 3679, 3693, 4018, 4155, 4677,
 4846, 4870, 5002, 5068, 5392,
 5899, 6499, 6506
 m.+nu ki 1153, 1467, 1685,
 1713, 2164, 2174, 2429, 2525,
 2591, 3310, 3645, 3894, 4860,
 5098, 5602, 5603, 5696, 5932,
 6042, 6163, 6174

- m.+nuḡ 1646
m.+ḡa 915, 1340, 3475, 5606
m.+ḡar 19, 245, 273, 290, 319, 412, 441, 471, 586, 680, 691, 739, 782, 820, 867, 880, 904, 927, 1007, 1090, 1104, 1138, 1181, 1212, 1246, 1270, 1306, 1421, 1649, 1708, 1798, 1812, 1826, 1844, 1869, 1900, 1974, 2065, 2406, 2407, 2466, 2486, 2491, 2578, 2718, 2836, 2851, 2883, 2908, 2979, 2997, 3074, 3167, 3230, 3383, 3395, 3506, 3537, 3543, 4020, 4221, 4403, 4564, 4668, 4673, 4932, 5024, 5057, 5098, 5135, 5155, 5319, 5335, 5494, 5699, 5776, 5869, 6147, 6162, 6207, 6249, 6317, 6376, 6386, 6462
- mu‘abbir** (<Ar.) rüya tabircisi
m. 6020
- mu‘azzim** (<Ar.) büyücü, efsuncu
m. 4364
- muḡtesib** (<Ar.) muhtesip, matematikçi
m. 5588
m.+ler 5555
- mu‘in** (<Ar.) yardımcı, yardımcı
m.89
- muḡabel** (<Ar.) cebir
m. 4382
- muḡır** (<Ar.) ikrar eden, söyleyen
m. 4780
- munḡa** bunca, bu kadar
m. 96, 907, 1288, 1534, 1839, 3333, 3365, 3634, 3970, 4683, 4686, 4701, 4842, 4951, 5093, 5163, 5381, 5465, 5477, 6553, 6562, 6598
- mundaḡ** böyle, böylece; mademki
m. 175, 178, 292, 564, 566, 727, 1014, 1137, 1884, 1910, 1947, 2087, 2308, 2394, 2410, 2415, 2546, 2844, 2925, 3751, 3991, 3993, 4428, 4613, 4788, 5084, 5236, 5702, 5788, 5808
- munduz** budala, şaşkın, ahmak
m. 963, 2099, 2655, 6394
- m.+ı 643
m.+mu 6589
- munḡa** serkeş
m. 1313
- muḡ** muhtaç; keder, sıkıntı
m. 1302, 2151, 3854
m.+da 3935
m.+ı 5, 349, 2817, 3354, 4697
m.+ıḡa 2565, 2818, 3237, 3503
m.+ḡa 3595, 6574
m.+uḡ 4777
m.+um 391, 6581
m.+umḡa 3773, 4789
m.+un 1075, 1216, 1513, 6170, 6175, 6176
- muḡluḡ** muhtaç, sıkıntılı, dertli
m. 5, 24, 28, 1056, 1122, 1223, 1428, 1528, 1673, 1732, 1868, 1909, 2064, 3055, 3251, 4403, 4776, 5193, 6172, 6199, 6406, 6508, 6640
m.+un 5241, 5836
- muḡsuz** hiçbir şeye muhtaç olmayan
m. 6, 28, 378, 3055, 6508
m.+un 4777, 6382
- musallaḡ** (<Ar.) musallat
m. 5947
- muyan** sevap
m. 3224, 3262, 3319, 3435, 3499, 3684, 3976, 5161, 5292, 5296, 5984, 6287, 6307, 6314
m.+ı 3224, 3225
m.+ıḡ 5053
m.+ın 5733
m.+ḡa 489
- muyanlık** imarethane
m.+ta 489
- muyḡaḡ** daḡ keçisi, geyik
m. 79, 5374
- müfaca** (<Ar.) birdenbire
m. 1452, 1956
- müflis** (<Ar.) iflas etmiş, batkın
m. 3985, 4592
- müfsid** (<Ar.) fesatçı, bozguncu
m. 2106
- mülket** (<Ar.) saltanat
m.+ḡa 91
- mü‘min** (<Ar.) mümin, iman eden

mün m.+ığ 397, 6512, 6518, 6644
 sermaye
 m. 232, 533, 536, 686, 690,
 1255, 1938, 2756, 2995, 3313,
 3545, 3816, 4468
 m.+e 5276
 m.+i 908, 909, 1628, 1644,
 3737, 3847, 4647, 6332
 m.+in 3412, 3413, 3645
 m.+üm 684, 685, 720, 749,
 5616
 m.+ümmü 3101
 m.+üğ 683, 728, 1440
münafık (<Ar.) münafık
 m. 59, 6456
münker (<Ar.) inkâr edilen
 m. 6472
münkalib (<Ar.) değişen; yer
 değiştiren
 m.743
mürid (<Ar.) mürit
 m.+i 6286
mürüvvet (<Ar.) mürüvvet, insanlık
 m. 411, 413, 414, 2124, 2125,
 2970, 2971, 2972
müsafir (<Ar.) yolcu
 m. 1388
müsülman (<Far.) Müslüman
 m. 3250, 3503, 3929, 4809,
 4991, 5490, 6440, 6481, 6482
 m.+ka 5489
müsülmanlık Müslümanlık
 m. 5488

N

namaz (<Far.) namaz
 n. 3227, 3239, 3242, 3243,
 3285, 3287, 3954, 4962, 4969,
 5671, 5829, 6222, 6454, 6456
 n.+ın 4887, 4894, 5681, 6210
naru taraf; bir yana; sonra; başka
 n. 266, 366, 519, 597, 607,
 754, 952, 1444, 1570, 1591,
 1605, 3093, 3155, 3165, 3218,
 3578, 3659, 3695, 3742, 3827,

4043, 4070, 4521, 4849, 4954,
 5138, 5344, 5457, 5611, 5614,
 5624, 5664, 5752, 5941, 6220,
 6259, 6273, 6297, 6409
 n.+kı 2710, 3607, 4657, 4876
 n.+sı 3605, 4147
naşihat (<Ar.) nasihat, öğüt
 n. 5395, 6471
 n.+ların 5589
 n.+lerin 6473
naşir (<Ar.) yardımcı
 n. 89
ne ne, nasıl
 n. 13, 14, 17, 18, 186, 234,
 235, 279, 455, 456, 457, 503,
 507, 508, 513, 523, 524, 525,
 539, 548, 613, 638, 647, 672,
 675, 688, 692, 695, 715, 728,
 728, 786, 787, 788, 789, 828,
 893, 921, 957, 1050, 1057,
 1061, 1077, 1078, 1079, 1088,
 1118, 1122, 1179, 1215, 1501,
 1528, 1537, 1542, 1543, 1648,
 1700, 1705, 1749, 1778, 1849,
 1851, 1852, 1862, 1891, 1964,
 1982, 1985, 1995, 2009, 2038,
 2064, 2083, 2113, 2115, 2170,
 2231, 2237, 2244, 2274, 2306,
 2361, 2566, 2650, 2706, 2882,
 3008, 3196, 3246, 3280, 3295,
 3296, 3297, 3298, 3301, 3303,
 3320, 3328, 3348, 3353, 3370,
 3380, 3382, 3437, 3453, 3482,
 3502, 3521, 3687, 3694, 3729,
 3760, 3807, 3843, 3849, 3859,
 3868, 3944, 3945, 3970, 4002,
 4092, 4134, 4240, 4464, 4599,
 4634, 4691, 4695, 4696, 4721,
 4722, 4723, 4785, 4813, 4840,
 4841, 4842, 4871, 4899, 4921,
 4948, 4949, 5017, 5156, 5171,
 5188, 5424, 5687, 5747, 5763,
 5810, 5820, 5838, 5849, 5918,
 5944, 5956, 5961, 5975, 5985,
 6199, 6227, 6233, 6236, 6254,
 6290, 6295, 6333, 6337, 6348,
 6350, 6392, 6403, 6427, 6429,

6432, 6447, 6501, 6562, 6577,
6595, 6596, 6597, 6598
n.+ni 1495
neçe nice, ne kadar, kaç, nasıl
n. 23, 114, 247, 248, 347, 361,
403, 435, 514, 517, 632, 736,
840, 918, 919, 924, 966, 987,
995, 997, 1000, 1004, 1061,
1210, 1308, 1315, 1371, 1382,
1383, 1408, 1439, 1443, 1471,
1540, 1541, 1738, 1790, 1814,
1827, 1831, 1856, 1993, 1998,
2101, 2102, 2198, 2501, 2552,
2619, 2652, 2653, 2666, 2674,
2678, 2701, 2724, 2849, 2939,
2953, 2969, 2973, 3076, 3123,
3180, 3337, 3352, 3398, 3457,
3495, 3500, 3605, 3607, 3616,
3625, 3627, 3630, 3648, 3850,
3885, 3890, 3891, 3973, 3974,
3987, 3988, 4026, 4034, 4083,
4084, 4094, 4095, 4123, 4133,
4137, 4173, 4188, 4259, 4384,
4523, 4524, 4600, 4637, 4708,
4725, 4835, 4845, 4876, 5046,
5049, 5110, 5133, 5191, 5212,
5338, 5343, 5361, 5387, 5417,
5427, 5428, 5429, 5455, 5466,
5542, 5700, 5733, 5818, 5863,
5864, 5919, 6034, 6040, 6044,
6070, 6071, 6072, 6125, 6126,
6146, 6258, 6331, 6343, 6344,
6360, 6395, 6401, 6402, 6417,
6434, 6435, 6470, 6475, 6524,
6536, 6538, 6542, 6598, 6602,
6607, 6609, 6626, 6634, 6636
n.+de 2731
neçeme ne kadar
n. 5860
nefes (<Ar.) nefes, soluk
n. 1213
nefs (<Ar.) nefis
n. 3342, 3344, 3635, 4911,
4912, 4913, 5107, 5475, 6161
n.+ig 5473
n.+im 3636, 5103
n.+iñ 5318, 5321, 5322, 5472
negü ne, nasıl, niçin

n. 122, 156, 165, 216, 233,
260, 261, 306, 333, 336, 346,
368, 369, 372, 426, 445, 452,
473, 480, 490, 512, 525, 533,
544, 583, 602, 630, 631 640
663 667, 701, 723, 729, 755,
789, 797, 841, 855, 861, 908
914, 930, 936, 946, 959, 965,
995, 997, 1033, 1063, 1069,
1076, 1132, 1133, 1135, 1139,
1146, 1165, 1177, 1182, 1188,
1191, 1207, 1217, 1222, 1240,
1266, 1277, 1280, 1281, 1283,
1290, 1318, 1336, 1357, 1369,
1394, 1398, 1407, 1431, 1442,
1444, 1447, 1457, 1475, 1492,
1514, 1523, 1530, 1536 1567,
1582, 1583, 1584, 1594, 1608,
1616, 1620, 1624, 1638, 1672,
1673, 1689, 1724, 1741, 1742,
1753, 1754, 1779, 1833, 1834,
1843, 1848, 1880, 1894, 1895,
1913, 1924, 1945, 1955, 1962,
1992, 2019, 2031, 2040, 2052,
2067, 2088, 2095, 2100, 2117,
2141, 2153, 2159, 2167, 2177,
2196, 2204, 2214, 2223, 2225,
2226, 2228, 2231, 2243, 2266,
2287, 2306, 2319, 2338, 2367,
2379, 2424, 2455, 2477, 2513,
2521, 2527, 2569, 2595, 2602,
2614, 2625, 2644, 2657, 2662,
2671, 2690, 2696, 2698, 2741,
2745, 2758, 2777, 2785, 2805
2809, 2818, 2824, 2838, 2861
2874, 2881, 2892, 2921, 2922
2923, 2935, 2941, 2944, 2948,
2951, 2952, 2956, 2966, 2983,
2984, 3002, 3012, 3026, 3029,
3035, 3054, 3071, 3085, 3098,
3099, 3100, 3115, 3126, 3142,
3154, 3155, 3156, 3181, 3196,
3198, 3205, 3211, 3222, 3233,
3265, 3274, 3276, 3278, 3279,
3280, 3299, 3312, 3323, 3333,
3343, 3355, 3356, 3360, 3362,
3363, 3372, 3381, 3400, 3420,
3421, 3429, 3451, 3452, 3453,

3460, 3471, 3479, 3481 3486,
3488, 3491, 3497, 3516, 3519,
3533, 3552, 3566, 3570, 3571
3572, 3583, 3593, 3609, 3613,
3632, 3639, 3695, 3700, 3770,
3789, 3798, 3808, 3810, 3815,
3821, 3829, 3843, 3848, 3852
3867, 3870, 3872, 3875, 3878
3886, 3889, 3895, 3901, 3908,
3925, 3940, 3950, 3962, 3966,
3967, 3985, 3999, 4003, 4008,
4016, 4024, 4050, 4054, 4082,
4103, 4152, 4156, 4162, 4164,
4166, 4170, 4189, 4192, 4197,
4207, 4255, 4261, 4268, 4278,
4290, 4307, 4317, 4326, 4331,
4333, 4388, 4399, 4406, 4421,
4434, 4445, 4455, 4480, 4520,
4526, 4533, 4554, 4571, 4588,
4598, 4631, 4636, 4657, 4664,
4688, 4700, 4730, 4733, 4751,
4752, 4766, 4795, 4800, 4813,
4828, 4840, 4850, 4851, 4863,
4864, 4866, 4899, 4900, 4910,
4924, 4930, 4947, 4983, 4998,
5024, 5043, 5063, 5064, 5085,
5112, 5121, 5123, 5140, 5182,
5183, 5199, 5238, 5248, 5250,
5274, 5287, 5290, 5325, 5331,
5349, 5354, 5383, 5385, 5391,
5394, 5411, 5418, 5419, 5430,
5457, 5461, 5473, 5480, 5509,
5523, 5543, 5552, 5569, 5580,
5599, 5616, 5651, 5658, 5659,
5687, 5713, 5720, 5729, 5742,
5754, 5787, 5795, 5832 5843,
5846, 5861, 5872, 5884, 5891,
5956, 5959, 5964, 5980, 6002,
6020, 6031, 6046, 6061, 6076,
6081, 6093, 6119, 6125, 6130,
6138, 6150, 6165, 6177, 6186,
6187, 6203, 6228, 6229, 6233,
6234, 6237, 6240, 6241, 6251,
6280, 6282, 6302, 6312, 6320,
6321, 6330, 6332, 6348, 6398,
6405, 6412, 6413, 6416, 6427,
6447, 6448, 6478, 6544, 6552,

6556, 6557, 6576, 6582, 6588,
6589, 6597

n.+g 3901

n.+n 2108

n.+ni 785, 1819, 3748

n.+ke 467, 637, 641, 1204,
1205, 3162, 3753, 3783, 3792,
4004, 4044, 4974, 5141, 5167,
5183, 5477, 5501, 5746, 6295,
6312, 6559, 6606, 6640

negülük niçin, nasıl

n. 196, 296, 1204, 1308, 3984

nehy (<Ar.) yasak etme

n. 6472

nelük niçin, neden, nasıl

n. 241, 369, 504, 649, 775,
823, 898, 957, 1082, 1129,
1130, 1136, 1205, 1511, 1534,
1535, 1674, 2056, 2288, 3205,
3305, 3333, 3337, 3401, 3528,
3529, 3618, 3960, 3961, 3984,
4974, 4975, 5041, 5455, 5476,
5985, 6038, 5229, 6242, 6301,
6441, 6544, 6553, 6588

neñ mal, nesne, şey

n. 112, 181, 215, 306, 308,
310, 337, 343, 358, 453, 477,
481, 485, 565, 566, 686, 688,
692, 695, 702, 724, 743, 759,
761 805, 806, 807, 848, 852,
899, 900, 902, 903, 906, 992,
1034, 1077, 1078, 1086, 1112,
1119, 1161, 1179, 1189, 1190,
1192, 1193, 1288, 1305, 1307,
1308, 1368, 1422, 1434, 1454,
1660, 1667, 1669, 1672, 1676
1725, 1732, 1738, 1769 1786,
1835, 1836, 1899, 2009, 2015,
2023, 2054, 2057, 2058, 2060,
2069, 2071, 2132, 2252, 2325,
2365, 2398, 2405, 2408, 2409,
2412, 2467, 2485, 2487, 2507,
2553, 2554, 2712, 2722, 2743,
2746, 2751, 2765, 2766, 2769,
2802, 2803, 2805, 2806, 2811,
2816, 2839, 2840, 2909, 2995,
2998, 3030, 3036, 3039, 3048,
3073, 3441, 3514, 3573, 3576,

3588, 3758, 3828, 3830, 3979, 3981, 3982, 4035, 4109, 4119, 4185, 4266, 4369, 4372, 4432, 4470, 4492, 4497, 4499, 4501, 4556, 4624, 4683, 4697, 4804, 4985, 5113, 5161, 5207, 5220, 5300, 5361, 5460, 5464, 5517, 5518, 5520, 5592, 5804, 5902, 6014, 6099, 6103, 6108, 6375	4951, 5136, 5425, 5458, 5695, 5930
n.+de 2063, 2907	neteg nasıl, ne gibi
n.+din 3665	n. 390, 523, 662, 839, 855, 1069, 1513, 1561, 1776, 1795, 1815, 2111, 2431, 2588, 3055, 3066, 3475, 3489, 4571, 5006, 5051, 5075, 5418, 5846, 5885, 6004, 6021, 6237, 6256, 6320
n.+e 2741	neteglik nasıllık
n.+i 738, 1197, 1395, 1408, 2097, 2800, 3076, 3539, 3546, 3562, 3564, 3625, 3581, 3980, 3983, 4697, 4713, 5605, 6323, 6331, 6381, 6482, 6551	n.+ke 12, 16, 26
n.+ig 5410	nevbet (<Ar.) nöbet
n.+iğ 1205, 1287, 1325, 2369, 2411, 2753, 2812, 4544, 4698	n. 86
n.+in 56, 705, 708, 950, 1284, 1517, 1723, 2278, 2765, 2819, 3261, 3560, 3563, 3932, 3977, 4210, 4338, 4344, 4469, 4713, 5189, 5214, 5487, 5593, 6151, 6334, 6335	ni'met (<Ar.) nimet, ihsan, bağış, iyilik
n.+iğde 4348	n. 756, 757, 758, 759, 937, 972, 1046, 1047, 1074, 1106, 1235, 1260, 1271, 1512, 1651, 1979, 2032, 3000, 3438, 3551, 5237, 5327, 5635, 5705, 5769, 57821 5801, 5841, 6148, 6151, 6152, 6377, 6449, 6559
n.+iğke 4267	n.+i 3614
n.+iğni 5188	n.+iğ 6377, 6450
n.+ke 9, 1143, 1183, 1213, 1305, 1403, 1485, 1538, 1650, 1651, 1897, 2004, 2055, 2200, 2255, 2412, 2523, 2722, 2745, 2820, 2839, 2840, 2907, 2909, 3449, 3613, 4097, 4492, 4605, 4982, 4983, 5390, 6170	n.+ka 6450
n.+ler 687, 710, 3759	n.+ke 1269
n.+ni 721, 899, 2254, 2810, 3830, 4196	nişan (<Far.) nişan
neşsiz malsız	n. 702, 1522, 1648, 1693
n.+in 3757, 5755	n.+ı 1894, 2224, 3370, 3517, 3518, 3869, 6161, 6493, 6506
nerd tavla ve satranç	n.+ın 4781, 6228
n. 2634	niyet (<Ar.) niyet
nerek ne, neye, ne gerek	n. 5732, 5733
n. 688, 1233, 1307, 1420, 1906, 3031, 3083, 3742, 4683, 4704, 4739, 4742, 4842, 4945,	n.+ni 5722
	nuh Hz. Nuh
	n. 6548
	nukul (<Ar.) nakiller
	n.4660
	nur (<Ar.) nur, aydınlık
	n. 91
	nuş (<Far.) şerbet
	n.+ı 4801
	nuşin revan Nûşin-Revan; adaleti ile tanınmış bir Sasani hükümdarı
	n. 290, 6550
	nücum (<Ar.) yıldızlar, yıldız ilmi
	n. 2632

O

oğğurmiş Oğğurmiş

o. 357, 3147, 3257, 3291,
3303, 3318, 3334, 3376, 3451,
3472, 3482, 3512, 3713, 3826,
3832, 3959, 3969, 3995, 4007,
4023, 4159, 4314, 4567, 4680,
4990, 5040, 5054, 5081, 5104,
5118, 5132, 5401, 5402, 5441,
5443, 5444, 5721, 5958, 5986,
6032, 6047, 6188, 6195
o.+a 3302, 3682, 5031, 5039,
5101, 5447, 5683, 5962
o.+ıg 3842, 3882, 5455, 5831,
6196, 6306, 6320

oğuğ

uyanık
o. 17, 408, 452, 1399, 1436,
1452, 1956, 2014, 2236, 2273,
2331, 2345, 2348, 2354, 2358,
2453, 2638, 2761, 2769, 2813,
3082, 3146, 3552, 3661, 3837,
4138, 4189, 4609, 4828, 4891,
4964, 5112, 5126, 5163, 5257,
5310, 5398, 5508, 5672, 5674,
5717, 5718, 5864, 5936, 6119
o.+luğ 2453

oğuğluk uyanıklık

o. 440, 442, 2353, 2357, 5258
o.+rak 2534

oğlağu naz, nazlı; asil

o. 77, 1223, 1426, 3395

oğlak oğlak burcu

o. 141

oğlan oğlan, oğul, çocuk

o. 293, 463, 574, 575, 1097,
1491, 1648, 1793, 1822, 1823,
1870, 2280, 2914, 3439, 3603,
3955, 4032, 4037, 4694, 4970,
5779, 5792, 5957
o.+ı 1122, 1386, 1958, 2225,
3330, 3653, 4620
o.+ıg 293
o.+ın 1732, 1922, 3663

oğrı

hırsız
o. 313, 1737, 2404
o.+g 5546
o.+sı 2861, 3590, 5475

oğrılık hırsızlık

o. 5768

oğrı gizlice

o. 2192

oğul oğul, oğlan, çocuk, genç

o. 186, 187, 1163, 1164, 1165,
1166, 1167, 1184, 1195, 1215,
1220, 1225, 1226, 1228, 1273,
1339, 1387, 1486, 1494, 1495,
1497, 1501, 1549, 1552, 1556,
1579, 1591, 1624, 1625, 1656,
1685, 1818, 1950, 2118, 2278,
2392, 2403, 2778, 3010, 3066,
3371, 3373, 3377, 3380, 3382,
3384, 3387, 3388, 3389, 3391,
3394, 3582, 3583, 4291, 4504,
4505, 4506, 4515, 4532, 4575,
4582, 4635, 4758, 4912, 5156,
5158, 5291, 5768, 6234, 6246,
6385, 6461, 6485, 6491

o.+da 2574, 3003

o.+dın 1220, 1224

o.+ı 302, 1158, 1218, 1223,
1249, 1422, 1564, 1625, 3247,
3270, 3374, 5991

o.+ın 1157, 1160, 1219, 1224,
1226, 1500, 1510, 1578, 1626,
5487

o.+ıña 1496, 1548

o.+ını 4854

o.+ının 1158

o.+ka 110, 1250, 1493, 1499,
1802, 4507, 4508

o.+nı 3003

o.+uğ 1227, 4509

o.+um 651, 817, 1161, 1208,
1261, 1295, 1482, 1487

o.+uma 186, 1251

o.+uğ 3784

oğulluğ oğullu; çocuk sahibi olan

o. 1221, 1222

oğulsuz oğulsuz; çocuğu olmayan

o. 3371, 3373, 3375

oğurluğ uğurlu

o. 595

ok kuvvetlendirme edatı, bkz. ök

o. 29, 90, 122, 388, 391, 643,
734, 825, 961, 1394, 1560,

1633, 1941, 2320, 2607, 3314,
3332, 3359, 3775, 3884, 3889,
3896, 3960, 3966, 4083, 4154,
4214, 4634, 4738, 4956, 4991,
5011, 5182, 5427, 5493, 5810,
5819, 6029, 6125, 6180, 6262,
6343, 6504, 6510, 6514, 6517,
6637
o.+a 552, 5830
o.+mu 6591
ok ok
o. 371, 1099, 2055, 2558,
2635, 2885, 2961, 3623, 4046,
5421, 6397, 6532
o.+ı 1983, 2066, 5430
o.+un 2376, 5688
okçu okçu
o. 2370, 4458
okıcı davetçi
o. 36
okıgıcı davetçi
o. 1473
okıtıcı davetçi, elçi
o. 3155, 3470, 3488, 5022,
6395
oklidis Oklidis
o. 4382
okşag benzer
o. 3720
o.+ı 16
ol o, işaret sözü
o. 19, 36, 37, 263, 291, 355,
384, 388, 449, 457, 469, 499
560, 565, 581, 721, 793, 798,
803, 812, 813, 814, 830, 858,
873, 874, 884, 888, 892, 897,
913, 947, 961, 1005, 1070,
1105, 1158, 1165, 1202, 1220,
1225, 1242, 1244, 1247, 1335,
1391, 1394, 1485, 1574 1578,
1595, 1624, 1650, 1676, 1680,
1688, 1715, 1742, 1763, 1799,
1802, 1806, 1816, 1835, 1848,
1915, 1925, 1929, 1933, 2001,
2012, 2048, 2126, 2172, 2178,
2195, 2213, 2217, 2228, 2241,
2264, 2294, 2302, 2357, 2398,
2399, 2425, 2443, 2464, 2535,

2604, 2661, 2742, 2765, 2803,
2817, 2839, 2840, 2871, 2906,
2909, 2983, 3014, 3023, 3024,
3029, 3090, 3151, 3160, 3163,
3178, 3191, 3210, 3281, 3324,
3385, 3416, 3418, 3425, 3431,
3444, 3449, 3450, 3477, 3493,
3510, 3556, 3627, 3703, 3730,
3765, 3850, 3854 3868, 3870,
3873, 3885, 3887, 3898, 3899,
3901, 3902, 3909, 3921, 3933,
3946, 3958, 4033, 4118, 4216,
4224, 4228, 4241, 4273, 4284,
4306, 4308, 4365, 4368, 4494,
4499, 4501, 4508, 4577, 4583,
4655, 4733, 4734, 4735, 4740,
4764, 4786, 4787, 4789, 4790,
4791, 4792, 4794, 4798, 4821,
4853, 4856, 4903, 4907 4908,
4922, 4935, 4944, 4964, 5019,
5020, 5044, 5047, 5073, 5074,
5075, 5111, 5122, 5137, 5153,
5188, 5445, 5526, 5537, 5544,
5568, 5666, 5671, 5736, 5755,
5756, 5771, 5790, 5792, 5794,
5808, 5810, 5838, 5850, 5885,
5886, 5909, 6041, 6048, 6054,
6055, 6056, 6065, 6226, 6238,
6241, 6253, 6263, 6264, 6294,
6297, 6306, 6313, 6329, 6337,
6346, 6356, 6370, 6371, 6412,
6425, 6429, 6438, 6439, 6440,
6441, 6442, 6443, 6444, 6514,
6519, 6592
a.+a 1376, 1632, 3433, 3875,
4512, 4952
a.+ar 2, 5, 19, 44, 56, 136, 148,
259, 295, 417, 436, 460, 471,
503, 506, 514, 640, 654, 746,
762, 777, 812, 826, 879, 1036,
1070, 1112, 1182, 1223, 1262,
1347, 1381, 1485, 1575, 1597,
1641, 1644, 1655, 1688, 1756,
1761, 1762, 1764, 1868, 1870,
1884, 1956, 2007, 2038, 2076,
2154, 2155, 2238, 2273, 2275,
2281, 2317, 2352, 2398, 2403,
2416, 2507, 2550, 2595, 2641,

2667, 2671, 2706, 2726, 2732,
 2737, 2741, 2792, 2805, 2806,
 2822, 2825, 2829, 2837, 2882,
 2895, 2911, 2926, 2981, 2995,
 3008, 3088, 3185, 3190, 3322,
 3444, 3462, 3524, 3543, 3721,
 3846, 4090, 4217, 4228, 4298,
 4322, 4467, 4489, 4506, 4522,
 4529, 4530, 4547, 4584, 4626,
 4738, 4764, 4792, 4808, 4825,
 4847, 4865, 4896, 4904, 4938,
 4940, 4943, 4987, 4992, 4993,
 4995, 4996, 5017, 5189, 5208,
 5230, 5460, 5516, 5517, 5531,
 5538, 5539, 5606, 5619, 5620,
 5628, 5654, 5665, 5793, 5798,
 5960, 5963, 6008, 6016, 6018,
 6028, 6034, 6107, 6243, 6296,
 6304, 6305, 6360, 6363
 a.+da 395, 489, 549, 607, 780,
 781, 798, 813, 829, 916, 919,
 952, 1345, 1570, 1605, 1606,
 1808, 1821, 2428, 2465, 2582,
 2638, 2639, 2731, 3045, 3093,
 3227, 3228, 3691, 3727, 3742,
 4043, 4059, 4113, 4131, 4205,
 4310, 4599, 4740, 4869, 4907,
 5005, 5026, 5248, 5327, 5487,
 5624, 5725, 5836, 5906, 5941,
 6235, 6242
 a.+din 259, 367, 413, 511, 512,
 561, 700, 732, 738, 878, 1111,
 1300, 1467, 1562, 1854, 2011,
 2044, 2074, 2121, 2190, 2416,
 2444, 2502, 2510, 2634, 2684,
 2923, 3068, 3260, 3462, 3498,
 3538, 3600, 3762, 4372, 4529,
 5006, 5141, 5358, 5444, 5446,
 5453, 5554, 5623, 5719, 5768,
 5784, 5831, 6197, 6239, 6274,
 6283, 6336, 6578
 a.+ı 39, 159, 188, 207, 242,
 266, 273, 280, 282, 313, 355,
 409, 416, 450, 454, 460, 483,
 493, 509, 532, 570, 573, 579,
 622, 624, 662, 664, 693, 742,
 773, 839, 854, 898, 901, 908,
 964, 982, 1017, 1061, 1185,

1188, 1192, 1376, 1394, 1448,
 1495, 1504, 1578, 1582, 1677,
 1682, 1692, 1714, 1721, 1730,
 1782, 1840, 1874, 1887, 1894,
 1899, 1903, 1916, 1983, 1993,
 2002, 2094, 2107, 2165, 2176,
 2224, 2320, 2336, 2419, 2427,
 2430, 2450, 2498, 2509, 2549,
 2563, 2584, 2605, 2615, 2641,
 2642, 2668, 2669, 2685, 2723,
 2740, 2748, 2794, 2800, 2807,
 2811, 2823, 2832, 2880, 2882,
 2910, 2943, 2947, 2965, 2995,
 3013, 3127, 3153, 3154, 3155,
 3164, 3175, 3176, 3183, 3184,
 3218, 3220, 3231, 3232, 3234,
 3270, 3277, 3317, 3320, 3370,
 3374, 3377, 3398, 3421, 3431,
 3434, 3441, 3517, 3518, 3538,
 3545, 3662, 3777, 3860, 3864,
 3867, 3869, 3870, 3885, 3895,
 3944, 3945, 3961, 3966, 4025,
 4081, 4110, 4116, 4120, 4160,
 4166, 4253, 4262, 4268, 4310,
 4311, 4315, 4431, 4489, 4494,
 4525, 4568, 4578, 4608, 4610,
 4616, 4620, 4627, 4634, 4638,
 4653, 4666, 4738, 4739, 4744,
 4748, 4752, 4778, 4786, 4798,
 4908, 4919, 4922, 4930, 4942,
 4943, 4964, 4994, 5068, 5079,
 5100, 5111, 5140, 5153, 5165,
 5180, 5189, 5203, 5229, 5338,
 5386, 5417, 5521, 5545, 5576,
 5580, 5582, 5618, 5648, 5762,
 5777, 5812, 5858, 5862, 5922,
 5935, 5988, 5992, 5994, 6004,
 6008, 6016, 6017, 6029, 6031,
 6085, 6161, 6241, 6242, 6245,
 6248, 6333, 6390, 6433, 6493,
 6506, 6556, 6583, 6586, 6617
 a.+ın 93, 228, 285, 656, 1461,
 1646, 1801, 1971, 1981, 2211,
 2410, 2629, 2780, 2786, 2862,
 2886, 3125, 3339, 3357, 3436,
 4011, 4015, 4404, 4781, 4787,
 4790, 4799, 4802, 5780, 5946,

	6019, 6030, 6228, 6365, 6384, 6385, 6556		o.+ka 2433, 2495, 3350, 4163, 4330, 4390, 4421, 4429, 4472, 4582, 5140, 5160, 6518
	a.+ıı 16, 46, 49, 109, 126, 214, 344, 527, 528, 691, 753, 758, 860, 894, 900, 982, 1169, 1252, 1279, 1346, 1451, 1513, 1635, 1698, 1704, 1712, 1744, 1969, 1979, 2245, 2246, 2359, 2573, 2601, 2616, 2632, 2644, 2754, 2860, 2930, 2931, 2976, 2999, 3145, 3150, 3151, 3163, 3266, 3323, 3353, 3370, 3415, 3519, 3570, 3581, 3719, 3853, 3859, 3872, 3903, 4161, 4331, 4506, 4542, 4547, 4705, 4762, 4937, 4971, 5224, 5435, 5486, 5489, 5570, 5708, 5774, 5793, 5853, 5859, 6014, 6016, 6027, 6033, 6192, 6239, 6240, 6280		o.+nı 62, 3305, 4176, 4342, 4582
	a.+ııda 132, 266, 357, 484, 1280, 2138, 2849, 2888, 3165, 3578, 3582, 3605, 3607, 4650, 4810, 5328, 5417, 5587, 5839, 6036, 6190		o.+nıı 32, 113, 4167, 4317, 4349, 5883, 6429
	a.+ııdın 343, 354, 737, 762, 980, 1245, 1247, 1280, 1363, 1851, 1909, 2166, 2261, 2738, 2825, 2878, 2889, 2920, 3170, 3666, 4764, 5351, 5410, 5730, 5756, 5767, 5959, 6306	oldruğ	yer, mekân, mevki
ansız	onsuz		o. 647, 787, 2547, 2588, 3998, 4585, 4897
	a. 3277	oldrum	kötürüm
olar	onlar		o. 3238
	o. 251, 253, 4087, 4325, 4341, 4345, 4347, 4396, 4530, 4531, 4570, 5138, 5141, 5341, 5342, 5407, 5583, 6406, 6425, 6427, 6593, 6596, 6597	on	on
	o.+da 2940, 3738, 4337, 4356, 4422, 4424, 4575, 5516, 5551, 5724, 6392		o. 759, 998, 2487, 2980, 3122, 4139, 5766
	o.+dın 269, 1931, 3212, 4162, 4352, 4471, 5281, 5479, 5579	on iki	on iki
	o.+ıg 259, 4350, 4430, 4461, 4526, 4836, 5034, 6403, 6428		o. 132, 138
		on iki miı	on iki bin
			o. 2334
		on sekiz	on sekiz
			o.4818, 6624
		oı	sağ, sağ taraf
			o. 536, 917, 1863, 2069, 2962, 3075, 4056, 4129, 4597
			o.+ça 1392
			o.+dın 1857
			o.+ı 1225, 1833, 5288, 6044
			o.+ın 4093, 5909
			o.+ındın 772
			o.+un 18, 4059
			o.+uıdın 789, 2374
		oıay	yumuşak
			o. 325, 407, 674, 1254, 1294, 1695, 1865, 1907, 1977, 2012, 2209, 2294, 2437, 2440, 2531, 2804, 2806, 4539, 5811, 5896, 6231
		oprak	eskimiş, yıpranmış, çürümüş
			o. 3923
			o.+ıg 4527
			o.+ın 2564
		oprı	çukur, dere, vadi
			o. 21, 69, 96
		ordu	saray, şehir
			o. 1594, 2966, 3084, 3815, 4834, 5176, 5178, 5263, 5569, 6070, 6113, 6404, 6433, 6434, 6436

	o.+ka 487		4096, 4097, 4212, 4328, 5396, 6219
	o.+lar 2035		o.+a 5679
	o.+sı 310, 1658, 1906		o.+ı 637, 1482, 2373, 2743, 5324, 6352
ortu	orta, orta halli		o.+ın 3608
	o. 2083, 2087, 2090, 5562, 5564, 5565, 5566, 5567		o.+ka 384, 653, 654, 1284, 1375, 2250, 3624, 4821, 5004, 5168, 5399, 6369
	o.+ka 5564		o.+ta 120
ortuğ	ortak		o.+uğ 2396, 3107, 3609, 4412
	o. 2997		o.+un 1084
oru	zindan	ot	ilaç, çare; zehir
	o.+da 5549		o. 1061, 1199, 2109, 2191, 2888, 2895, 3873, 4694, 4838, 5522, 5850, 6012
orun	yer, mekan, mevki		o.+ı 226, 879, 1070, 1085, 1969, 1970, 2002, 2318, 2944, 3175, 3189, 3875, 4312, 4871, 5245, 6068, 6167, 6174, 6361
	o. 18, 19, 220, 236, 262, 263, 522, 577, 646, 660, 747, 793, 955, 1147, 1558, 2071, 2533, 2547, 3083, 3293, 3959, 4077, 4802, 4897, 5038, 5176, 5178, 5189, 5298, 5407, 5542, 5662, 5874, 6605		o.+ın 158, 2109
	o.+ı 110, 111, 743, 917, 998, 1526, 1576, 1625, 1626, 1685, 1834, 1836, 1972, 2263, 2452, 2563, 3375, 4771, 4907, 5180, 5186, 5261, 5486	ot	o.+lar 2888
	o.+ına 66, 2985, 3889		o.+uğ 4365, 4642
	o.+ka 4897		ot
	o.+um 590, 1161		o. 975, 5600, 6155, 6571
	o.+uğ 523, 786, 3503, 4112, 4798, 4820, 5413		o.+ı 375, 1393
	o.+uğka 5738		o.+lar 2887
orunsuz	dümdüz yer		o.+larığ 2903
	o. 662, 743	otaçı	otacı, hekim
orunç	rüşvet		o. 1057, 1065, 1199, 2109, 4356, 4364, 4617, 4631, 4673, 5241
	o. 2442, 2443, 2506, 4144		o.+ka 4364
	o.+un 1176	otağ	otağ, çadır; oda
orunçak	emanet		o. 499, 4139
	o. 3781		o.+ı 2562
orut	kuru	otra	orta
	o. 5639, 5697, 6011		o. 3386
osuğ	karşılık, istifade	otru	ön, karşı
	o.+ı 1991, 4547		o. 18
	o.+luğ 974, 2994, 3599, 4941	otun	değersiz, alçak, küstah
ot	ateş		o. 121, 241, 341, 1258, 1539, 1670, 1763, 1923, 2106, 2199, 2202, 2622, 2876, 2901, 3431, 3780, 4073, 4118, 4358, 4447, 4453, 4711, 4712, 4832, 4839, 5124, 5695, 5170, 5792, 6094, 6127, 6359, 6513, 6603
	o. 143, 249, 307, 408, 653, 654, 655, 779, 1415, 1483, 2032, 2137, 2349, 2686, 2687, 2792, 3107, 3725, 3839, 4087,		

o.+dın 4290, 4291, 6513
o.+ka 4289, 4291, 5206
o.+lar 6469
o.+larka 6602
o.+uğ 6594
otunluk alçaklık, küstahlık
o. 335, 931, 1155, 2078, 2653,
3780, 4113, 6513
otuz otuz
o. 368
otuz iki otuz iki
o. 5640
oy oyuk, çukur
o.+ı 3570, 4721
oyuğ gölge
o. 3382
oyun oyun, eğlence
o. 3629, 4877, 5927, 5930,
6025
o.+ka 709, 2093, 2103, 5284,
5928, 5930
oza önce, -den önce, -den beri
o. 51, 250, 1236, 1475, 1885,
2716, 2957, 4815, 4993, 5151,
5178, 5563, 5714, 5966, 6165
o.+dın 4521
o.+kı 1405, 4986, 5137, 5177,
5339, 5908, 6318, 6432
o.+kığ 2699
ozuk üstün
o. 2635
ozun iftira
o.+dın 4213
ozunçı iftira eden, iftiracı
o. 4212, 4213, 4272, 5863
o.+ğ 5303

Ö

öç kin, öç, intikam
ö. 1433, 2312, 3428, 4904,
4911, 6310
ö.+i 2311, 5462
ö.+in 145, 4015, 5466
ö.+lüg 3539

ö.+ün 929, 1375, 1800, 2290,
2427, 3164, 4226, 4328, 4686,
4974, 5598, 6162
ö.+üğni 3554
öçke kin bağlama
ö. 369
öd zaman, vakit
ö. 3, 251, 377, 455, 1156,
1372, 1385, 1502, 1652, 2775,
3635, 4552, 4640, 4747, 4811,
4821, 4831, 4924, 5090, 5138,
5162, 5407, 5689, 5840, 6093,
6431
ö.+i 554, 559, 568, 1102, 1211,
2286, 2520, 2522, 2523, 2537,
2868, 3014, 3309, 3310, 4124,
4849, 4927, 5159, 5692, 5705
ö.+in 1460, 1857
ö.+inde 557, 1368, 1370, 1718,
1740, 1743, 1821, 2094, 2499,
3987, 4103, 4706, 5581, 5716,
5784
ö.+indin 1384
ö.+içe 554, 557, 1406, 3530
ö.+ke 1211, 1259, 3744, 6392,
6588
ö.+ler 954
ö.+te 81, 220, 560, 778, 779,
783, 1453, 2820, 3199, 4100,
4539, 5009, 5017
ö.+üg 161, 1038, 2220, 4385,
5150, 6408, 6451
ö.+üm 1099
ö.+ün 291, 449, 1925, 3024,
3556, 4321, 4695, 5156, 5333,
5408, 5568, 6427
ö.+üğ 4625
ödsüz zamansız
ö. 2288, 2297
ö.+ün 4826
ödle zaman; zamane
ö. 3, 1388, 1582, 1584, 1586,
3198, 3309, 3635, 4481, 4640,
4909, 4924, 5136, 5430, 5688,
5689, 5690, 5896, 5950, 6095,
6231, 6348
ö.+ig 3312
ödrüm her şeyin seçilmiş, seçkin

	ö. 50, 279, 418, 423, 900, 1958, 1963, 2075, 2184, 2187, 2275, 2332, 2337, 2339, 2420, 2597, 2927, 4242, 4422, 4722, 5328, 5331, 6101, 6132 ö.+i 53, 417, 1689, 1788, 2075, 2191, 2422, 2768, 3244, 3372, 4235, 6100, 6102, 6361	1770, 1792, 1796, 1817, 1835, 1850, 1892, 1894, 1896, 1905, 1918, 1930, 1948, 2146, 2181, 2269, 2417, 2435, 2528, 2596, 2672, 2673, 2743, 2828, 2883, 2933, 2950, 2957, 3025, 3050, 3057, 3098, 3102, 3137, 3157, 3175, 3275, 3306, 3321, 3326, 3367, 3403, 3454, 3476, 3487, 3646, 3707, 3821, 3833, 3835, 3844, 3862, 3875, 3890, 3942, 3965, 3971, 4005, 4017, 4027, 4155, 4165, 4318, 4565, 4573, 4874, 4900, 4932, 4941, 4955, 5007, 5018, 5467, 5500, 5622, 5623, 5688, 5816, 5835, 5854, 5894, 5900, 5938, 5941, 5964, 5967, 5978, 5989, 6037, 6186, 6196, 6210, 6236, 6243, 6265, 6274, 6351, 6387 ö.+e 1815, 3061, 3131, 3281, 3302, 3838, 3858, 3943, 3946, 4894, 5027, 5031, 5447, 5629, 5668, 5683, 5829, 5953, 6252, 6275, 6292, 6305, 6327, 6340, 6345, 6410 ö.+i 1753 ö.+ig 356, 1577, 1580, 1612, 1641, 1655, 1687, 1716, 1751, 1764, 1791, 1889, 3097, 3202, 3834, 4934, 4973, 5610, 5628, 6226, 6347 ö.+im 3120, 4803, 4919, 5456
ög	akıl ö. 25, 147, 148, 151, 217, 281, 387, 762, 1253, 1818, 1872, 1933, 1940, 1970, 1993, 1994, 2029, 2046, 2488, 2654, 2762, 2900, 3025, 3075, 3082, 3112, 3200, 3467, 3853, 3980, 4048, 4067, 5424, 6246, 6255, 6293 ö.+de 12 ö.+e 1995 ö.+i 16, 216, 487, 601, 603, 958, 1062, 1178, 1475, 1573, 1594, 1746, 1758, 1919, 1962, 1968, 1991, 1995, 2103, 2184, 2471, 2743, 2481, 2644, 2770, 2782, 3070, 3460, 4069, 4420, 4947, 5354, 5885, 6138 ö.+in 1517 ö.+ke 319 ö.+üg 5910 ö.+üm 6496 ö.+ün 627, 916, 1276, 1436, 1752, 2265, 2740, 3168, 3177, 3364, 3850, 4029, 4059, 4164, 4689, 4875, 5146, 5181, 5858, 6328 ö.+ün 4057	öge danışman ö. 1754, 1868, 2935, 2941
ögdi	hamd, sena, övme ö. 2, 239, 241, 907, 2400, 3100, 3190, 3716, 3907, 4396, 4398, 5764, 5789, 5952 ö.+ler 304 ö.+lig 240 ö.+mü 243 ö.+ni 530, 1035 ö.+si 3049, 6380	ögelik danışmanlık ö. 4067, 4141
		öggüçi övücü, öven ö.+ler 4392 ö.+si 2148
ögdülmüş	Ögdülmüş ö. 1159, 1203, 1229, 1553, 1581, 1585, 1590, 1601, 1605, 1652, 1658, 1666, 1679, 1721,	öglüg akıllı ö. 463, 820, 1246, 1270, 1567, 1701, 1954, 1989, 1990, 2168, 2234, 2282, 2469, 2660, 2706
		öğretig terbiye ö. 883
		ögsüz akılsız

ö. 1178, 1246, 1990, 2771, 4595
ögsüz öksüz
ö.+üg 3238
ö.+ün 1487, 5380
ögünç övünç, övünme
ö.+ke 2292
ögüz ırmak, nehir, derya
ö. 975, 993, 2243, 2949, 3626, 4546, 4691, 5119, 5352, 5468, 6135, 6243, 6573
ö.+ler 1735
ök kuvvetlendirme edatı, bkz. ok
ö. 4, 10, 14, 166, 272, 299, 380, 515, 516, 868, 968, 1158, 1216, 1261, 1349, 1401, 1514, 1538, 1565, 1785, 1794, 1958, 2221, 2272, 2421, 2440, 2448, 2454, 2656, 3053, 3131, 3133, 3294, 3365, 3399, 3483, 3486, 3497, 3742, 3749, 3792, 3806, 3858, 3900, 3906, 3963, 4073, 4084, 4190, 4330, 4349, 4357, 4358, 4362, 4367, 4572, 4653, 4735, 5120, 5213, 5325, 5393, 5427, 5429, 5431, 5465, 5723, 5858, 5991, 5992, 6023, 6058, 6117, 6134, 6282, 6290, 6374, 6389, 6492, 6508, 6509, 6515, 6564
öktem zalim, pervasız; kusur
ö. 534, 672
ö.+i 5275, 6167
ö.+ig 5522
ökünç pişman
ö. 918, 929, 1362, 1364, 1371, 1400, 2013, 3572, 4233, 4510, 4552, 5148, 5736, 6533, 6602
ö.+i 587, 631, 926, 1121, 1149, 2691, 3881
ö.+ke 6546
ö.+ler 1510, 4248
ö.+te 1397, 5842
ö.+üm 363, 1132, 1361
ö.+ün 348, 932, 1075, 1125, 1169, 1276, 1449, 1516, 4544, 6092, 6178, 6400, 6407
ökünçlög pişmanlık

ö. 324, 556, 5653
ökünçsüz pişman olmama
ö. 348, 920
öküş çok, pek çok
ö. 2, 44, 61, 151, 160, 171, 172, 173, 174, 177, 199, 207, 278, 304, 305, 314, 395, 396, 404, 421, 432, 479, 542, 565, 673, 758, 868, 904, 942, 1005, 1009, 1014, 1015, 1025, 1027, 1030, 1032, 1034, 1106, 1112, 1120, 1121, 1143, 1145, 1149, 1150, 1155, 1186, 1250, 1350, 1353, 1403, 1422, 1480, 1597, 1686, 1728, 1767, 1786, 1827, 1844, 1850, 1859, 1871, 1946, 1954, 1955, 2042, 2068, 2148, 2150, 2185, 2332, 2333, 2334, 2339, 2340, 2366, 2421, 2427, 2454, 2517, 2538, 2604, 2606, 2646, 2675, 2751, 2754, 2837, 2839, 2894, 3021, 3135, 3143, 3190, 3216, 3231, 3255, 3371, 3415, 3490, 3650, 3674, 3716, 3730, 3733, 3734, 3775, 3907, 3936, 4104, 4244, 4247, 4332, 4335, 4342, 4432, 4574, 4580, 4591, 4613, 4614, 4672, 4827, 4829, 4834, 4915, 4923, 4979, 5020, 5066, 5100, 5214, 5236, 5237, 5239, 5290, 5301, 5357, 5363, 5433, 5435, 5478, 5575, 5610, 5705, 5709, 5726, 5764, 5883, 5983, 5997, 6037, 6104, 6319, 6331, 6380, 6419, 6438, 6444, 6469, 6562, 6628, 6632, 6643
ö.+i 1004, 6127, 6380
ö.+in 2350
ö.+rek 3101, 3591, 4219
ö.+reki 1885
ö.+te 2340, 2603
ö.+üg 2361, 3442
öküşlög çokluk
ö. 6333
öküz öküz
ö. 5372
öl ıslak, yaş

ö. 2889, 2904, 4626, 4627, 4660
ölgüçi ölücü, fani
 ö. 1145
ölüg ölü
 ö.1595, 1839, 1860, 1861, 2126, 2450, 3408, 3417, 3726, 3785, 3930, 4577, 4668, 4717, 5103, 6316, 6417
 ö.+din 270
 ö.+ler 4512
 ö.+ni 5143
ölüm ölüm
 ö. 295, 378, 881, 882, 1067, 1078, 1106, 1120, 1125, 1132, 1134, 1135, 1140, 1141, 1142, 1170, 1179, 1180, 1183, 1200, 1347, 1352, 1361, 1366, 1370, 1371, 1381, 1382, 1406, 1465, 1471, 1472, 1477, 1537, 1541, 1543, 1544, 2286, 2289, 2355, 2616, 2963, 3530, 3531, 3580, 3587, 3593, 3619, 3620, 3623, 3762, 3818, 3902, 4359, 4616, 4618, 4619, 4703, 4704, 4719, 4817, 4827, 4829, 4833, 4834, 4838, 4845, 4850, 5153, 5157, 5159, 5169, 5212, 5291, 5299, 5300, 5414, 5417, 5427, 5466, 5485, 5594, 5638, 5712, 5714, 5715, 5717, 5718, 5976, 5991, 6068, 6069, 6070, 6071, 6072, 6073, 6076, 6109, 6112, 6116, 6143, 6167, 6169, 6175, 6178, 6205, 6208, 6269, 6291, 6294, 6316, 6319, 6377, 6378, 6400, 6434, 6435, 6634
 ö.+de 3580, 3617, 4619, 4850, 5416, 5714, 6076, 6077, 6165, 6179, 6258, 6289, 6333
 ö.+din 1105, 1137, 1139, 1384, 1474, 4618, 4837
 ö.+i 5158, 6314
 ö.+ke 376, 378, 1103, 1113, 1114, 1121, 1183, 1188, 1196, 1199, 1201, 1347, 1370, 1383, 1389, 1401, 1429, 1474, 1476, 1498, 1514, 1541, 1545, 2391,

3530, 3623, 3631, 4717, 4826, 4828, 4837, 4849, 5143, 5145, 5150, 5233, 5264, 5415, 5638, 6066, 6073, 6168, 6205, 6291, 6294
 ö.+ni 1141
 ö.+nüñ 1476, 6206
 ö.+üg 1139, 1177, 1178, 1196, 1197, 1203, 1273, 1323, 1381, 1475, 1536, 2287, 2397, 3436, 3559, 4551, 4829, 5144, 5233, 5408, 5412, 5715, 5986, 6074, 6091
ölümsüz ölümsüz, ebedi
 ö. 1527
ölütçi öldürücü, katil
 ö. 1737
ön renk
 ö. 3949, 4080, 4417, 4959, 4960, 5669, 5825, 5828, 6223, 6229
önđi kanun, âdet
 ö. 1456, 1459, 1460, 1547, 1931, 2111, 2179, 2490, 4016, 4018, 4309, 4605, 4606, 5735, 5737, 6588, 6593, 6594, 6595
 ö.+ler 6492
 ö.+si 1547, 3049, 3077, 4720, 5765, 6344
önđün önden, önceden
 ö. 8, 18, 45, 63, 444, 1857, 2344, 2370, 2374, 2485, 2962, 2963, 3132, 3766, 4814, 4933, 5467, 5675
önđi başka, başkası
 ö. 311, 413, 562, 610, 1833, 2346, 3546, 4320, 4657, 4767, 5185, 5914, 6043, 6482
 ö.+n 835, 2819, 2942, 3348, 3535, 4336, 4355, 4504, 4518, 5530, 5784, 5909, 6451, 6465
ördek ördek
 ö. 72, 6368
örk bağ
 ö. 91, 722, 1988, 2009, 2504
 ö.+i 2419
örlem mesafe
 ö. 3706

801, 858, 859, 867, 938, 950,
990, 991, 1006, 1008, 1017,
1033, 1083, 1096, 1104, 1194,
1274, 1285, 1291, 1310, 1319,
1325, 1351, 1353, 1427, 1438,
1441, 1460, 1471, 1485, 1551,
1603, 1641, 1684, 1767, 1801,
1812, 1832, 1879, 1890, 1897,
1898, 1902, 1903, 1912, 1938,
1943, 2019, 2047, 2061, 2063,
2072, 2156, 2252, 2313, 2448,
2480, 2526, 2549, 2572, 2619,
2631, 2652, 2653, 2662, 2668,
2681, 2718, 2771, 2797, 2804,
2817, 2831, 2851, 2852, 2869,
2884, 2902, 2903, 2960, 2977,
2996, 2998, 3002, 3018, 3059,
3092, 3133, 3157, 3161, 3178,
3198, 3203, 3233, 3243, 3245,
3257, 3301, 3322, 3334, 3345,
3346, 3359, 3365, 3426, 3471,
3487, 3490, 3492, 3493, 3494,
3496, 3557, 3589, 3595, 3599,
3603, 3604, 3616, 3627, 3628,
3637, 3638, 3640, 3642, 3646,
3676, 3689, 3698, 3710, 3711,
3738, 3780, 3831, 3856, 3861,
3863, 3877, 3912, 3917, 3921,
3931, 3997, 4008, 4015, 4034,
4041, 4049, 4090, 4117, 4119,
4120, 4122, 4125, 4134, 4159,
4169, 4196, 4203, 4220, 4227,
4232, 4270, 4274, 4369, 4489,
4495, 4516, 4598, 4634, 4637,
4643, 4665, 4700, 4763, 4773,
4788, 4790, 4807, 4810, 4823,
4931, 4941, 4993, 5042, 5072,
5116, 5204, 5240, 5261, 5270,
5286, 5404, 5462, 5465, 5474,
5493, 5536, 5573, 5583, 5594,
5603, 5605, 5652, 5653, 5656,
5658, 5710, 5747, 5775, 5799,
5842, 5844, 5865, 5875, 5976,
5998, 6035, 6042, 6044, 6074,
6097, 6115, 6146, 6151, 6172,
6176, 6229, 6255, 6258, 6267,
6311, 6331, 6334, 6358, 6359,
6364, 6367, 6372, 6384, 6430,

6433, 6464, 6502, 6554, 6556,
6559, 6560, 6610, 6640
ö.+de 311, 707, 2538, 2560,
3823, 4175, 4481
ö.+din 322, 3591, 5528, 5649,
6353
ö.+i 181, 182, 235, 292, 404,
418, 419, 420, 431, 503, 504,
516, 531, 547, 575, 620, 679,
695, 727, 744, 755, 765, 784,
814, 849, 855, 862, 1044,
1059, 1223, 1460, 1528, 1533,
1760, 1791, 1871, 1906, 1909,
1936, 2093, 2206, 2213, 2254,
2433, 2464, 2489, 2491, 2510,
2520, 2538, 2559, 2594, 2664,
2674, 2721, 2749, 2751, 2755,
2845, 2902, 2904, 2914, 3128,
3138, 3182, 3311, 3362, 3565,
3626, 3766, 3841, 4191, 4329,
4524, 4588, 4592, 4766, 4813,
4857, 4931, 5061, 5083, 5096,
5623, 5647, 5673, 5674, 5839,
5956, 6199, 6237, 6247, 6274,
6356, 6389, 6422, 6484
ö.+in 48, 56, 403, 508, 582,
628, 757, 965, 988, 1073,
1124, 1723, 1725, 1943, 2292,
2294, 2505, 2508, 2512, 2518,
2649, 2753, 2764, 2769, 2790,
2791, 2833, 2870, 2964, 2978,
2981, 2989, 3149, 3234, 3449,
3450, 3508, 3513, 3540, 3639,
3644, 3921, 3933, 4103, 4105,
4121, 4142, 4216, 4333, 4452,
4821, 4844, 4960, 4968, 5000,
5004, 5411, 5676, 5957, 6128,
6158, 6276, 6326, 6354, 6357,
6452
ö.+inde 517, 706, 1460, 4041
ö.+indin 1653, 1771, 4731,
6075, 6629
ö.+içe 81, 419, 466, 475, 950,
953, 1160, 1206, 1272, 1580,
1631, 2247, 2277, 2561, 3455,
4710, 5038, 5224, 5625, 5630,
6263

ö.+ini 704, 2867, 2875, 3447,
 5025, 6010
 ö.+ke 254, 256, 258, 483, 499,
 501, 517, 634, 686, 736, 773,
 880, 900, 1038, 1113, 1375,
 1565, 1610, 1826, 1893, 2254,
 2289, 2341, 2468, 2611, 2901,
 2963, 2981, 3268, 3601, 3629,
 3640, 3643, 3648, 3649, 4187,
 4232, 4259, 4456, 4530, 4560,
 4563, 4695, 4748, 4754, 4969,
 5147, 5155, 5158, 5161, 5260,
 5292, 5303, 5361, 5619, 5620,
 5707, 5877, 6038, 6164, 6249,
 6268, 6360, 6361, 6502, 6577,
 6605
 ö.+ler 3300, 5384, 6146
 ö.+lüg 1023, 1533, 1870, 3603,
 5193
 ö.+ni 135, 209, 1404, 3091,
 3593, 3598, 4118, 4323, 4561,
 5204, 5537, 5846, 6553
 ö.+nün 1524
 ö.+üg 298, 558, 1003, 1013,
 1257, 1326, 2519, 2629, 2656,
 2677, 2850, 3411, 3741, 4036,
 5201, 5221, 5434, 5709, 5841
 ö.+üm 33, 187, 191, 192, 195,
 202, 203, 204, 287, 357, 363,
 390, 395, 422, 476, 479, 528,
 529, 572, 630, 638, 648, 657,
 661, 662, 666, 676, 698, 735,
 736, 746, 754, 776, 788, 791,
 799, 828, 835, 837, 848, 1088,
 1118, 1119, 1153, 1209, 1361,
 1512, 1589, 1656, 1805, 1891,
 1918, 1920, 1921, 2429, 2525,
 2879, 2947, 3017, 3024, 3055,
 3119, 3134, 3158, 3176, 3180,
 3201, 3235, 3306, 3310, 3326,
 3331, 3337, 3338, 3366, 3454,
 3489, 3512, 3598, 3614, 3692,
 3695, 3696, 3707, 3736, 3737,
 3756, 3758, 3759, 3767, 3789,
 3792, 3809, 3827, 3833, 3865,
 3871, 3883, 3886, 3940, 4002,
 4025, 4161, 4316, 4460, 4569,
 4687, 4724, 4731, 4732, 4736,

4775, 4780, 4781, 4791, 4793,
 4803, 4851, 4874, 4935, 4937,
 5002, 5040, 5041, 5117, 5337,
 5399, 5400, 5493, 5499, 5602,
 5607, 5615, 5635, 5642, 5644,
 5645, 5646, 5690, 5691, 5692,
 5696, 5700, 5748, 5749, 5751,
 5814, 5819, 5932, 6036, 6050,
 6064, 6080, 6085, 6086, 6232,
 6463, 6464, 6501, 6507, 6540,
 6549, 6586, 6590, 6621, 6639
 ö.+ümde 2942, 4861, 6086
 ö.+ümdin 3186, 4728, 4940,
 4956
 ö.+ümüz 4909, 5841
 ö.+ümüzke 4904
 ö.+ümke 1175, 3772, 4767
 ö.+ümni 3452, 5857, 6534,
 6541
 ö.+ün 101, 134, 603, 604, 620,
 765, 827, 895, 1033, 1037,
 1141, 1147, 1206, 1237, 1505,
 1572, 1942, 2204, 2306, 2623,
 2998, 3123, 3301, 3328, 3362,
 3401, 3559, 3645, 3662, 3783,
 3876, 3894, 3950, 4087, 4090,
 4124, 4172, 4253, 4275, 4281,
 4410, 4559, 4739, 4883, 4902,
 4978, 5067, 5133, 5361, 5574,
 5942
 ö.+ün 27, 106, 169, 180, 183,
 227, 229, 231, 240, 396, 513,
 518, 539, 645, 651, 668, 671,
 716, 718, 751, 785, 790, 795,
 846, 936, 957, 983, 1026,
 1066, 1082, 1235, 1239, 1282,
 1284, 1292, 1295, 1315, 1375,
 1411, 1426, 1432, 1435, 1445,
 1476, 1502, 1747, 1748, 1979,
 2157, 2159, 2288, 2363, 2609,
 2687, 2849, 2852, 2940, 2992,
 3091, 3113, 3204, 3229, 3230,
 3242, 3250, 3251, 3263, 3267,
 3278, 3317, 3318, 3328, 3330,
 3333, 3342, 3378, 3384, 3424,
 3440, 3496, 3507, 3518, 3529,
 3532, 3568, 3619, 3624, 3672,
 3678, 3688, 3690, 3710, 3766,

3792, 3805, 3821, 3827, 3866,
3910, 3911, 3915, 3967, 3976,
4000, 4030, 4051, 4054, 4059,
4095, 4110, 4112, 4127, 4130,
4143, 4144, 4146, 4158, 4171,
4175, 4184, 4195, 4204, 4209,
4219, 4248, 4256, 4257, 4268,
4278, 4280, 4283, 4285, 4293,
4296, 4313, 4380, 4385, 4398,
4399, 4418, 4436, 4437, 4460,
4466, 4474, 4475, 4510, 4551,
4555, 4566, 4597, 4624, 4632,
4677, 4702, 4810, 4816, 4818,
4836, 4975, 5009, 5039, 5101,
5115, 5128, 5144, 5147, 5163,
5168, 5180, 5200, 5205, 5207,
5216, 5239, 5254, 5281, 5353,
5392, 5413, 5426, 5471, 5476,
5488, 5504, 5541, 5572, 5583,
5596, 5608, 5610, 5618, 5722,
5744, 5769, 5782, 5783, 5799,
5803, 5813, 5815, 5844, 5860,
5870, 5916, 5931, 5933, 5975,
6048, 6098, 6112, 6144, 6160,
6182, 6187, 6227, 6269, 6369,
6398, 6400, 6417, 6496, 6500,
6611, 6641
ö.+ünde 518, 3786, 4303,
4479, 5178, 5294, 5538, 6610
ö.+ündin 852, 1440, 2392,
5303
ö.+üne 165
ö.+ünke 239, 518, 644, 914,
1293, 1306, 1378, 1446, 1457,
1917, 2338, 2509, 2519, 2625,
2852, 2940, 3262, 3496, 3690,
3792, 4150, 4193, 4483, 4534,
5066, 5087, 5230, 5246, 5251,
5479, 5528, 5535, 5789, 6099,
6376, 6605
ö.+üñni 1323, 1329, 1404,
1438, 1462, 1509, 1551, 2392,
3505, 3532, 3624, 3677, 3923,
4052, 4094, 4105, 4109, 4268,
4447, 4452, 4535, 4587, 4974,
5127, 5168, 5210, 5284, 5306,
5326, 5409, 5412, 5714, 6082,
6091, 6114, 6260, 6359, 6610

öze üzerine, üzerinde
ö. 42, 79, 93, 127, 302, 343,
358, 382, 393, 410, 709, 771,
821, 840, 843, 1218, 1236,
1269, 1309, 1608, 1609, 1716,
1747, 1784, 1885, 1888, 2016,
2037, 2186, 2330, 2583, 2708,
2795, 2901, 2953, 2957, 3056,
3118, 3197, 3275, 3379, 3440,
3447, 3725, 3731, 3735, 3942,
4056, 4064, 4067, 4194, 4602,
4622, 4653, 4716, 4809, 5010,
5170, 5192, 5195, 5197, 5262,
5285, 5499, 5502, 5572, 5579,
5820, 6089, 6311

özele üstünde, üzerinde
ö. 405, 801, 809, 2155, 2432,
2942, 4261, 4444, 5365

özkey sadık, vefalı
ö. 2237, 2571, 2767

P

pak (<Far.) pak, temiz
p. 6436

pelid (<Far.) pis, murdar
p.+din 6514

pend (<Far.) öğüt, nasihat
p. 187, 1448, 5154, 5158,
6314, 6315, 6318, 6432
p.+i 1566, 5154
p.+ini 1568, 6316

peri (<Far.) peri
p. 4716

pişe (<Far.) sanat, meslek
p.+sin 6018

R

rab (<Ar.) Rab, Tanrı
r. 116, 5271, 5612, 5986, 6563,
6644
r.+ım 6544
r.+da 38
r.+dın 1110, 2159

r.+ka 1786, 3116, 3051, 3341,
4371, 5442
raḥat (<Ar.) rahat
r. 40, 3241
r.+i 5239
raḥmet (<Ar.) rahmet
r. 3650, 3777, 5239
r.+i 42
r.+in 395, 3651
r.+inde 1364
r.+iṅ 1154
r.+iṅde 3775
r.+iṅdin 6644
ra'iiyyet (<Ar.) raiyyet, bir
hükümdarın idaresi altında
olup vergi veren halk
r. 5574, 5578, 5579, 5584,
5728
r.+ka 4999
ray-i hindi (<Far.) rây-ı hindî
r. 94
rekve (<Ar.) çanak
r. 6322, 6326, 6327
reva (<Far.) reva, layık, uygun
r. 3755, 5879
revan (<Far.) giden; yok olup giden
r. 3781, 6296, 6302
rica (<Ar.) rica
r. 3671, 3673
riyaset (<Ar.) riyaset, başkanlık
r. 2127
rumi (<Ar.) Rûmî
r. 3948, 4885, 5368, 6215
ruza (<Far.) oruç
r. 3227, 3242, 3243, 6456
ruzi (<Far.) rızık, nasip
r. 1108, 6604

S

sa'at (<Ar.) saat
s.+ı 3615
s.+ın 3608
saba (<Ar.) saba, gün doğusundan
esen saba rüzgarı
s. 71
şabır (<Ar.) sabır

ş. 586, 587, 6448, 6449, 6450
ş.+da 3443
ş.+ı 3436
şabit (<Ar.) sabit
ş. 833
şabur (<Ar.) sabırlı
ş. 1867
saç saç
s. 1103, 1105, 2914, 4885
s.+ı 5825
s.+ım 5639, 5697
saçu istisna
s. 10
sağızğan saksığan
s.+da 2313
şahib (<Ar.) sahip
ş. 3007
sak uyanık
s. 164, 439, 1452, 2014, 2016,
2020, 2025, 2028, 2029, 2221,
2236, 2273, 2353, 2357, 2358,
2481, 2487, 2582, 2761, 2799,
2813, 5258, 5936
s.+ı 3580
s.+rak 2313
saḳal sakal
s. 667, 1098, 1103, 1798, 3622,
4277, 4636, 5639, 5697
s.+ı 3623
saḳalsız sakalsız
s. 2913, 2917, 2919
saḳçı nöbetçi, muhafız
s. 2143, 2345
s.+sı 2140
saḳıḡ serap
s. 1410, 3627, 5425
saḳım serap
s. 4759
saḳınç kaygı, düşünce, üzüntü
s. 677, 913, 944, 1074, 1087,
1241, 1320, 1549, 1550, 1584,
1587, 1984, 3103, 3206, 3300,
3307, 3331, 3411, 3549, 3550,
3561, 3629, 4257, 4550, 4552,
4851, 5233, 5242, 5448, 5458,
5629, 5680, 5868, 6022, 6025,
6026, 6090, 6183, 6200, 6212,

- 6233, 6235, 6252, 6275, 6340,
6343, 6350, 6446, 6486
s.+ı 498, 1164, 1533, 5968
s.+ıg 1562, 6341
s.+ım 1216, 1217, 3684, 6077
s.+ın 117, 1111, 1563, 3550,
6156, 6198, 6214, 6276, 6345,
6587, 6612
s.+ka 1127, 3773
s.+lar 1550
s.+ta 5185
- saķınçlıg** dūřunceli, kederli
s. 5868, 6227, 6339
- saķınçsız** endişesiz
s. 4401, 4507
- saķınuk** takva sahibi
s. 58, 1063, 1266, 1442, 1985, ,
1987, 2100, 2186, 2190, 2191,
2192, 2461, 2462, 2463, 2844,
3146, 3343, 3552, 3566, 3613,
4236, 4406, 4408, 4476, 4483,
4489, 4497, 4498, 4501, 4502,
4562, 4766, 5274, 5329, 5348,
5349, 6130, 6270, 6460, 6478
- saķıř** sayma, sayış; hesap
s. 367, 1363, 2219, 2220, 2221,
2633, 2772, 2776, 2777, 2781,
2782, 2784, 3547, 3927, 4048,
4377, 4378, 4383, 4384, 5295,
6378
s.+ı 2048, 2783, 2786, 3394,
3526, 4377, 5927
s.+ın 2220, 2782
s.+ında 2783
s.+ıg 2773
s.+ka 9, 10, 2226, 3719, 5277
s.+lar 2219
s.+lıg 1722, 2769, 2997, 3193
s.+ta 2779, 2781
s.+tın 5292
- saķıřçı** hesap bilir, hesaptan anlar
s. 2218
- saķlık** uyanıklık
s. 438, 439, 440, 443, 446,
1960, 2015, 2019, 2020, 2021,
2022, 2026, 2192, 2353, 2357,
2833
s.+ı 448, 2776
- s.+ın 2221
s.+nı 442
- řalah** (<Ar.) dūzelme, iyileřme, çıkar
yol
ř.+ı 3685
- samduy** ılık; mutedil, ılımlı
s. 4629
- sanıguı** vuran
s. 2316
- sandvaç** bülbül
s. 78, 4963, 5972
- sansız** sayısız, hesapsız
s. 21, 378, 1021, 1257, 1344,
1347, 3716, 3718, 3722
- saran** hasis, cimri, eli sıkı
s. 950, 1402, 1669, 1731, 2061,
2766, 3048, 4553, 5220, 6455
s.+dın 3037
s.+ıg 1673
s.+ka 949, 2325, 3036, 3038,
3049
- saranlık** cimrilik
s. 2766, 3035, 3038
s.+ta 1672
- saray** (<Far.) saray
s. 1418, 1444, 3439, 4834,
5179, 6070, 6113, 6404, 6436
s.+ıg 1180
s.+ıı 1419
s.+ka 3672
s.+lar 6433
- sarıg** sarı
s. 67, 477, 498, 1164, 1288,
2916, 4485, 4544, 4672, 4959,
4960, 4963, 5971, 6009, 6276
s.+ı 6010
s.+lı 4632
s.+rak 5686
- sarp** sarp, g, etin
s. 492, 2891, 3351, 3393, 3591,
3637, 4269, 5312, 5366, 5549
- sart** tüccar, satıcı
s.+lar 2745, 3002, 5754
- saşı** rkek; birbirini tutmaz
s. 4324, 4562
- satgag** müfteri
s. 911, 919, 924, 6441, 6453
s.+ka 912

satgağuı iftira eden, iftiracı
s. 6441

satığ satış, satma, ticaret
s. 2801, 4227, 4419, 5108
s.+da 2803
s.+ın 4399
s.+ka 2806

satığcı satıcı, tüccar
s. 2801, 2994, 2995, 4419, 4425, 4427, 4429, 4438, 5589, 6473
s.+ka 4436

saw som, özellikle altın için kullanılan, kaplama olmayan, katıksız, saf
s. 483, 485, 1916, 2411, 3039, 3042, 3044, 3047, 4135, 4277

saw söz, öğüt, nasihat
s. 1356, 1358, 1447, 1548, 1751, 2617, 3670, 3984, 4043, 4939, 5094, 5136, 5861, 6081, 6237, 6265
s.+ı 973, 1358, 1671, 1807, 3173, 5412, 5518
s.+ım 3694
s.+ını 527

şavab (<Ar.) doğru, doğruluk
ş. 1907, 2648, 5007

sawcı elçi, haberci, peygamber
s. 30, 34, 47, 388, 4337, 4339, 6290, 6395, 6604
s.+ka 45, 1348, 3730
s.+lar 1200
s.+larığ 4838
s.+mızka 6645

say taşı çakıl taşı
s. 212

sebeb (<Ar.) sebep, bahane
s. 886, 1485, 1488, 1804, 1822, 3121, 3264, 3466, 4920, 5770, 5986
s.+i 1486

seçim saçma tanesi
s. 2787

sefer (<Ar.) sefer
s. 1417

sehar (<Ar.) seher
s. 2684

sekentir Zuhâl yıldızı
s. 131

sekerçi haydut
s.+g 5577

sekiz sekiz
s. 131

selam (<Ar.) selam
s. 31, 61, 1348, 3197, 3906, 3907, 3958, 5032, 5036, 5052, 5053, 5054, 5055, 5056, 5058, 5059, 5060, 5065, 5443, 5665, 5683, 5960, 6185, 6286, 6520, 6645
s.+ım 1349, 3730, 3905, 6519
s.+ın 3731, 5069
s.+ka 5036

selamet (<Ar.) selamet
s. 1481, 1509, 2760, 3295, 3301, 4101, 4230, 4535, 4549, 5055, 5058, 5059, 5061, 5062

selamethık selamette olma
s. 5059

semiz semiz, kuvvetli
s. 3599, 3601, 6366
s.+i 6364

semürgük serçe
s. 6609

sen sen
s. 8, 12, 13, 14, 28, 36, 39, 61, 116, 135, 158, 188, 209, 267, 319, 392, 397, 443, 514, 535, 553, 554, 573, 592, 597, 657, 658, 660, 714, 742, 794, 796, 839, 880, 920, 960, 1030, 1033, 1083, 1100, 1104, 1155, 1162, 1181, 1192, 1216, 1220, 1241, 1257, 1258, 1262, 1264, 1265, 1365, 1367, 1368, 1376, 1414, 1436, 1443, 1448, 1449, 1466, 1468, 1511, 1537, 1538, 1568, 1597, 1602, 1656, 1713, 1793, 1795, 1862, 1873, 1910, 1917, 1939, 2020, 2251, 2268, 2307, 2365, 2409, 2411, 2718, 2723, 2922, 2941, 2949, 3053, 3056, 3058, 3062, 3084, 3117, 3118, 3119, 3121, 3125, 3131, 3133, 3154, 3156, 3161, 3163,

3167, 3219, 3335, 3368, 3374,
 3385, 3398, 3434, 3437, 3483,
 3484, 3485, 3486, 3487, 3497,
 3511, 3561, 3598, 3645, 3699,
 3757, 3769, 3772, 3773, 3776,
 3778, 3780, 3791, 3793, 3809,
 3889, 3960, 3978, 4018, 4024,
 4029, 4055, 4062, 4086, 4090,
 4108, 4129, 4150, 4164, 4192,
 4200, 4217, 4262, 4263, 4273,
 4281, 4298, 4299, 4311, 4460,
 4483, 4485, 4520, 4531, 4596,
 4636, 4644, 4657, 4668, 4681,
 4685, 4691, 4707, 4823, 4825,
 4836, 4945, 4951, 4978, 4984,
 4987, 4988, 5005, 5009, 5022,
 5051, 5057, 5066, 5118, 5127,
 5135, 5140, 5141, 5183, 5186,
 5204, 5211, 5216, 5223, 5241,
 5252, 5280, 5285, 5298, 5304,
 5326, 5335, 5363, 5365, 5367,
 5381, 5398, 5427, 5484, 5487,
 5493, 5494, 5529, 5540, 5546,
 5557, 5578, 5583, 5610, 5611,
 5614, 5618, 5665, 5720, 5727,
 5736, 5744, 5759, 5769, 5776,
 5779, 5790, 5796, 5798, 5800,
 5807, 5821, 5849, 5857, 5876,
 5888, 5889, 5908, 5914, 5920,
 5935, 5966, 5984, 6058, 6067,
 6068, 6083, 6084, 6085, 6092,
 6117, 6160, 6173, 6175, 6180,
 6187, 6188, 6259, 6269, 6288,
 6289, 6294, 6305, 6308, 6311,
 6312, 6326, 6349, 6436, 6478,
 6501, 6508, 6509, 6510, 6511,
 6513, 6515, 6516, 6523, 6528,
 6563, 6564, 6608, 6613, 6630,
 6637
 s.+e 4208, 5483
 s.+iñ 9, 13, 169, 203, 683, 715,
 728, 786, 798, 1152, 1154,
 1229, 1230, 1231, 1554, 1560,
 2162, 2359, 2852, 3199, 3227,
 3251, 3496, 3553, 3708, 3748,
 3775, 4023, 4430, 4504, 4743,
 5183, 5379, 5406, 5492, 5579,
 5686, 5738, 5807, 5977, 6027,

6049, 6112, 6160, 6163, 6240,
 6415
 s.+iñde 362, 1151, 1230, 1236,
 1243, 1405, 3053, 3111, 3279,
 3771, 4116, 4183, 4248, 4250,
 4477, 4596, 4877, 4946, 5125,
 5137, 5151, 5177, 5184, 5244,
 5291, 5541, 5574, 5616, 5847,
 5908, 6318, 6333, 6432
 s.+iñdin 6, 7, 23, 379, 380,
 1075, 1162, 1276, 1860, 2526,
 2670, 2949, 3056, 3066, 3433,
 3484, 3514, 3592, 3693, 3833,
 4006, 4528, 5071, 5246, 5276,
 5366, 5373, 5376, 5378, 5726,
 5740, 5858, 5881, 5888, 5966,
 6309, 6349, 6411, 6638
 s.+iñsiz 1859, 1860, 6302,
 6411
 s.+met 33
 s.+mü 4726
 s.+de 596, 1031, 1260, 1561,
 2388, 3557, 3620, 3777, 3780,
 4289, 4478, 5165, 5359, 5734,
 5898, 5925, 6230, 6639
 s.+i 33, 35, 38, 39, 194, 288,
 513, 540, 594, 634, 646, 701,
 714, 752, 793, 922, 964, 1091,
 1106, 1109, 1173, 1192, 1214,
 1244, 1275, 1297, 1359, 1373,
 1376, 1504, 1582, 3013, 3061,
 3087, 3120, 3122, 3133, 3201,
 3257, 3259, 3304, 3306, 3308,
 3309, 3321, 3378, 3379, 3431,
 3439, 3441, 3455, 3456, 3469,
 3476, 3477, 3490, 3498, 3536,
 3538, 3554, 3619, 3765, 3779,
 3805, 3823, 3864, 3880, 3922,
 3929, 4094, 4110, 4128, 4145,
 4173, 4176, 4194, 4215, 4248,
 4258, 4302, 4306, 4310, 4311,
 4463, 4478, 4482, 4499, 4541,
 4607, 4737, 4738, 4739, 4824,
 4953, 4980, 5013, 5040, 5087,
 5091, 5093, 5134, 5162, 5179,
 5193, 5195, 5266, 5404, 5406,
 5427, 5438, 5496, 5521, 5597,
 5598, 5612, 5771, 5777, 5780,

5786, 5792, 5799, 5882, 5975,
6122, 6123, 6137, 6168, 6169,
6186, 6301, 6303, 6316, 6343,
6363, 6369, 6417, 6522
s.+i mü 4719, 5159
s.+a 7, 8, 20, 24, 29, 36, 184,
187, 188, 193, 196, 198, 204,
236, 243, 317, 369, 372, 392,
398, 490, 541, 552, 591, 599,
639, 644, 648, 649, 652, 659,
661, 663, 666, 729, 742, 787,
792, 795, 796, 799, 837, 847,
851, 853, 867, 915, 923, 925,
944, 945, 1031, 1033, 1081,
1083, 1088, 1089, 1092, 1153,
1161, 1168, 1185, 1227, 1244,
1280, 1286, 1288, 1297, 1300,
1311, 1339, 1341, 1353, 1354,
1358, 1360, 1380, 1391, 1406,
1407, 1409, 1418, 1420, 1430,
1452, 1454, 1467, 1468, 1484,
1502, 1503, 1537, 1550, 1552,
1555, 1593, 1595, 1603, 1742,
1743, 1792, 1795, 1876, 1902,
1904, 1940, 1944, 2174, 2176,
2204, 2386, 2513, 2670, 2682,
2759, 2818, 2939, 2946, 3053,
3065, 3074, 3112, 3119, 3134,
3135, 3136, 3161, 3170, 3186,
3199, 3200, 3205, 3206, 3207,
3229, 3258, 3264, 3279, 3303,
3308, 3310, 3316, 3326, 3329,
3332, 3355, 3365, 3398, 3434,
3440, 3470, 3486, 3488, 3492,
3500, 3501, 3513, 3515, 3519,
3553, 3557, 3561, 3564, 3571,
3616, 3683, 3697, 3745, 3748,
3755, 3758, 3769, 3775, 3776,
3789, 3791, 3792, 3793, 3804,
3809, 3863, 3876, 3878, 3880,
3907, 3909, 3913, 3972, 3992,
4008, 4029, 4034, 4053, 4054,
4060, 4090, 4091, 4126, 4136,
4138, 4139, 4149, 4151, 4160,
4166, 4181, 4192, 4214, 4237,
4243, 4249, 4250, 4256, 4258,
4260, 4304, 4305, 4319, 4352,
4354, 4357, 4363, 4404, 4423,

4432, 4455, 4457, 4470, 4472,
4473, 4490, 4529, 4533, 4536,
4540, 4547, 4568, 4581, 4583,
4608, 4627, 4700, 4737, 4738,
4796, 4797, 4803, 4846, 4860,
4869, 4872, 4879, 4910, 4911,
4923, 4929, 4934, 4944, 4981,
4987, 4988, 5005, 5006, 5013,
5019, 5022, 5041, 5048, 5050,
5069, 5070, 5071, 5082, 5089,
5121, 5130, 5131, 5134, 5136,
5138, 5139, 5154, 5156, 5157,
5164, 5167, 5176, 5178, 5182,
5184, 5193, 5241, 5247, 5249,
5273, 5295, 5300, 5333, 5360,
5362, 5364, 5368, 5374, 5375,
5381, 5391, 5393, 5394, 5404,
5407, 5408, 5437, 5470, 5483,
5491, 5492, 5512, 5519, 5222,
5538, 5540, 5557, 5558, 5568,
5586, 5591, 5596, 5602, 5604,
5615, 5685, 5713, 5719, 5725,
5742, 5745, 5746, 5748, 5761,
5771, 5783, 5785, 5790, 5794,
5806, 5814, 5821, 5847, 5857,
5871, 5873, 5880, 5890, 5910,
5932, 5937, 5962, 5977, 5981,
6004, 6051, 6085, 6150, 6174,
6175, 6184, 6229, 6231, 6232,
6233, 6235, 6297, 6310, 6314,
6319, 6350, 6412, 6413, 6436,
6506, 6515, 6528, 6633, 6637,
6639

s.+a mu 5160

s.+ar 29, 391, 600, 789, 923,
3088

sena (<Ar.) sena, övgü

s. 2, 1256, 3106, 3116, 3190,
3716, 3898, 5952

sepük sünepe

s. 4599

şera (<Ar.) toprak

s.+ka 24, 3354, 4776

serimlig sabırlı

s. 1310, 1317, 1867, 2170,
2480

serimsiz sabırsız, aceleci

s. 3568

serṭan (<Ar.) Seretan burcu, Yengeç burcu
s. 744

sewda (<Ar.) sevda
s. 6012, 6590

sewiglig sevimli; sevilen
s. 1871, 1894

sewinç sevinç, hoşnutluk
s. 340, 434, 677, 913, 937, 944, 1074, 1241, 1255, 1286, 1289, 1320, 1340, 1549, 1664, 1774, 2135, 2862, 3066, 3090, 3295, 3411, 3509, 3549, 3550, 3773, 4187, 4218, 4432, 4257, 4762, 4850, 4918, 5186, 5187, 5225, 5868, 5968, 6022, 6025, 6026, 6114, 6200, 6235, 6307, 6486, 6546, 6585
s.+i 52, 617, 842, 941, 1317, 1609, 1802, 1984, 2148, 2380, 2960, 3020, 3250, 3300, 3576, 3989, 5236, 5317, 5596, 6198, 6199, 6446, 6525
s.+ig 5187
s.+im 846, 3774, 5851
s.+in 39, 117, 123, 359, 450, 553, 575, 892, 1072, 1480, 1787, 1977, 2145, 2149, 2304, 2406, 2512, 2568, 2760, 2964, 2978, 3095, 3105, 3152, 3207, 3550, 3794, 4276, 4438, 4461, 4550, 5010, 5270, 5492, 5627, 5858, 6100, 6202, 6414, 6587, 6612, 6642
s.+iñ 839, 1561, 3774, 5531
s.+iñe 3249
s.+ke 95, 1087
s.+ler 3103, 5680
s.+lerke 1145
s.+mü 1584
s.+ün 3955

sewinçlig sevinçli, neşeli
s. 813, 951, 1260, 1561, 1581, 2145, 2404, 3033, 3068, 5707, 5734, 5868, 6232, 6593

sewit Zühre yıldızı
s. 135

sewüg sevgili

s. 30, 34, 47, 135, 336, 537, 1327, 1348, 1854, 1896, 2232, 2281, 2404, 2743, 2746, 2839, 2840, 2909, 2942, 2980, 3284, 3458, 3514, 3516, 3517, 3730, 3758, 3781, 3905, 4120, 4763, 4989, 5483, 5530, 5680, 6100, 6290, 6302, 6537, 6574, 6578, 6604
s.+i 4808
s.+ke 3516
s.+ler 1427, 1899, 3704, 4961
s.+lerke 3687
s.+lüg 3479, 3517
s.+rek 315, 3920, 4210

sewügsüz sevimsiz
s. 2232, 2810

seza (<Far.) layık, yaraşır, uygun
s. 945, 947, 1966
s.+ka 945, 947

sıgırçuk sıgırcık kuşu
s.+nı 4198

sıgun yaban sıgırı; dağ keçisi
s. 79, 5111, 5374, 6613

sın boy bos
s. 1618, 1849, 2663, 6596

sınağ sınanmış, tecrübe edilmiş
s.+ı 3395, 3963

sınuğ kırılmış, kırık
s.+uğ 1858

sınar yan, taraf
s. 1786, 3721, 4109, 4401, 4529, 4792, 4993, 5538, 6386
s.+dın 4688, 6603

sır sır, kalıp
s. 2452, 2798, 5112

sır (<Ar.) sır, gizli söz
s. 505, 998, 1298, 2696, 6464
s.+ı 1301, 2517, 2658, 2677, 2689, 2690, 2691, 3770, 4146, 4293
s.+ım 3235, 4796
s.+ın 5666
s.+ka 20

sırçı boyacı
s. 4458

sırınça sırça, cam
s. 3394, 4610

sıta mızrak
s. 77, 3840, 4892, 4895, 5679

sızıĝ sızı
s. 2579

sikender İskender
s. 6548

silig temiz, ince; nazik, tatlı dilli
s. 42, 43, 55, 75, 149, 240, 335, 346, 400, 527, 546, 675, 780, 956, 1228, 1416, 1437, 1505, 1852, 1866, 1965, 1970, 2006, 2072, 2086, 2169, 2197, 2441, 2444, 2446, 2466, 2528, 2621, 2623, 2653, 2654, 2821, 2828, 2908, 2912, 3015, 3063, 3112, 3377, 3440, 3824, 3862, 4058, 4130, 4132, 4140, 4221, 4291, 4407, 4413, 4446, 4536, 4638, 4646, 4898, 4932, 4944, 5032, 5166, 5194, 5209, 5234, 5520, 5812, 6124, 6330, 6469, 6505
s.+dın 1775
s.+ler 2908

siliglik temizlik, incelik
s. 326, 584, 585, 1663, 1951, 2188, 2621, 4112, 4897

silkim sünepe
s. 4599

simiş simiş, çekirdek
s. 4660

sir (<Ar.) sır, gizli söz
s. 392

siyaset (<Ar.) siyaset
s. 411, 2127, 2128, 2130, 2131, 2300, 2301, 2303
s.+ka 2127, 2300

siz siz
s. 4310
s.+ınsız 108
s.+lerke 4861, 4864, 6124
s.+lerniğ 6172

sizik seziş, sezme, şüphe
s. 1090, 3785, 4256, 5305, 5408
s.+im 3823

siziksiz şüphesiz
s. 10, 339, 479, 1472, 1502, 1753, 2118, 2137, 2182, 2270,

2296, 2358, 2593, 2639, 2825, 2878, 3621, 3720, 4214, 4404, 4570, 4849, 4906, 4911, 5340, 6209, 6248, 6428, 6430

soĝık soĝuk, bkz. soĝuk
s. 1060, 4622, 4623, 4625
s.+lı 4629

soĝuk soĝuk, bkz. soĝık
s. 3581, 3584
s.+ka 3395

sol sol
s. 917, 2069, 2962, 4056
s.+ça 1392
s.+dın 18, 1857
s.+ı 1862
s.+ındın 772
s.+un 4059
s.+uñdın 789, 917, 2374

son son, ard, arka
s. 1302
s.+ı 3551, 4035, 4255, 6595
s.+ın 2586
s.+ında 3585, 4918

söki eski
s. 738

sökti kepek
s. 4767

söz söz
s. 83, 110, 114, 153, 165, 170, 172, 173, 178, 180, 184, 190, 192, 206, 210, 245, 270, 272, 274, 287, 306, 333, 353, 380, 433, 481, 490, 510, 515, 522, 547, 560, 574, 593, 604, 649, 650, 661, 672, 680, 700, 723, 750, 782, 859, 867, 870, 921, 927, 938, 978, 984, 985, 986, 987, 991, 995, 996, 998, 999, 1000, 1001, 1002, 1005, 1006, 1007, 1009, 1011, 1014, 1017, 1023, 1024, 1025, 1080, 1083, 1084, 1104, 1132, 1146, 1212, 1252, 1306, 1339, 1341, 1358, 1421, 1469, 1470, 1644, 1655, 1656, 1665, 1668, 1684, 1696, 1713, 1767, 1812, 1831, 1832, 1861, 1889, 1903, 1904, 1914, 1937, 1974, 2042, 2063, 2070,

2072, 2077, 2100, 2112, 2203,
 2338, 2394, 2405, 2407, 2408,
 2440, 2470, 2480, 2511, 2513,
 2522, 2526, 2576, 2577, 2594,
 2631, 2644, 2648, 2656, 2662,
 2666, 2670, 2676, 2679, 2680,
 2681, 2682, 2688, 2695, 2696,
 2697, 2701, 2718, 2758, 2779,
 2804, 2851, 2908, 2949, 2977,
 2979, 3074, 3092, 3099, 3100,
 3156, 3157, 3159, 3161, 3167,
 3177, 3180, 3233, 3235, 3273,
 3276, 3279, 3321, 3334, 3335,
 3368, 3403, 3426, 3448, 3478,
 3487, 3492, 3537, 3607, 3646,
 3647, 3684, 3689, 3714, 3732,
 3765, 3803, 3810, 3812, 3814,
 3815, 3817, 3820, 3821 3826,
 3828, 3834, 3843, 3847, 3850,
 3851, 3852, 3863, 3866, 3877,
 3879, 3881, 3893, 3911, 3912,
 3913, 3938, 3939, 3961, 3971,
 3993, 4005, 4007, 4020, 4027,
 4034, 4041, 4059, 4060, 4065,
 4106, 4108, 4119, 4126 4135,
 4159, 4221, 4222, 4300, 4301,
 4302, 4307, 4314, 4317, 4318,
 4332, 4334, 4348, 4390, 4392,
 4394, 4428, 4460, 4511, 4533,
 4562, 4567, 4680, 4861, 4868,
 4876, 4898, 4903, 4941, 4979,
 4983, 4990, 5010, 5057, 5155,
 5171, 5173, 5207, 5301, 5392,
 5433, 5434, 5435, 5493, 5603,
 5609, 5687, 5699, 5774, 5775,
 5777, 5778, 5806, 5835, 5843,
 5875, 5943, 5985, 5989, 6002,
 6042, 6074, 6085, 6095, 6119,
 6150, 6184, 6243, 6308, 6352,
 6358, 6376, 6387, 6462, 6495,
 6496, 6505, 6557, 6579, 6598,
 6620, 6622, 6623, 6624, 6628
 s.+çe 3851
 s.+de 171, 172, 703, 1915,
 2515, 3317, 3477, 3478, 3481,
 5050, 5080, 6376, 6622
 s.+din 1457, 3692
 s.+e 1809

s.+i 46, 170, 181, 182, 210,
 275, 292, 336, 404, 412, 420,
 452, 464, 496, 503, 516, 531,
 547, 555, 575, 582, 613, 643,
 711, 723, 739, 862, 904, 972,
 1024, 1044, 1048, 1138, 1246,
 1270, 1314, 1358, 1359, 1421,
 1528, 1533, 1638, 1644, 1779,
 1791, 1807, 1853, 1866, 1872,
 1900, 1901, 1906, 2038, 2065,
 2153, 2324, 2354, 2394, 2458,
 2466, 2486, 2491, 2578, 2632,
 2660, 2661, 2665, 2666, 2674,
 2749, 2758, 2785, 2908, 2984,
 3075, 3124, 3182, 3323, 3361,
 3383, 3853, 3997, 4152, 4179,
 4453, 4605, 4609, 4631, 4673,
 4766, 4900, 4997, 5010, 5030,
 5061, 5079, 5083, 5142, 5213,
 5269, 5325, 5606, 5843, 5956,
 5980, 6356, 6429, 6471
 s.+in 32, 82, 471, 480, 506,
 507, 508, 568, 582, 584, 613,
 625, 626, 748, 820, 951, 960,
 970, 1007, 1034, 1124, 1157,
 1184, 1249, 1339, 1510, 1557,
 1562, 1638, 1701, 1943, 2013,
 2505, 2508, 2514, 2642, 2675,
 2678, 2812, 3050, 3594, 3811,
 3816, 3818, 3819, 3820, 3849,
 4086, 4116, 4120, 4127, 4144,
 4155, 4176, 4179, 4286, 4340,
 4342, 4364, 4565, 4844, 4881,
 5000, 5015, 5024, 5229, 5274,
 5439, 5622, 5623, 5822, 5873,
 5883, 5957, 6061, 6195, 6236,
 6244, 6274, 6420, 6452, 6474
 s.+inde 5079, 5080
 s.+ini 2504, 2876, 4177, 4617,
 4883, 4932, 4949, 5026
 s.+içe 2112, 2648, 5543
 s.+ke 153, 188, 441, 505, 506,
 535, 613, 691, 711, 921, 988,
 1006, 1173, 1244, 1594, 1666,
 1713, 1781, 1817, 2046, 2065,
 2112, 2129, 2253, 2478, 2479,
 2522, 2600, 2665, 2700, 3426,
 3430, 3448, 3847, 3891, 3936,

3997, 4933, 4951, 4992, 5070,
5221, 5599, 5775, 5865, 6042,
6061, 6616, 6628
s.+ler 185, 516, 820, 896, 977,
1026, 1029, 1341, 1385, 1872,
1944, 2265, 2697, 3015, 3051,
3260, 3501, 3681, 3848, 3992,
4394, 4681, 5008, 5397, 5606,
5611, 5617, 5817, 5818
s.+lerig 3733
s.+lerim 3694, 3914, 5121
s.+lerin 2424, 3853, 3859
s.+ni 153, 185, 209, 762, 961,
978, 1010, 1306, 1470, 1869,
1962, 2065, 2468, 2673, 2851,
2947, 3161, 3925, 4102, 4117,
4297, 4319, 4943, 5433, 5929,
6138, 6249, 6620, 6627
s.+nün 1004, 2601
s.+üg 1, 124, 190, 205, 270,
298, 338, 358, 558, 962, 1003,
1008, 1011, 1012, 1013, 1018,
1020, 1301, 1326, 1343, 1469,
1503, 1620, 1912, 1913, 1916,
2434, 2440, 2470, 2519, 2592,
2629, 2656, 2677, 2736, 2796,
3067, 3188, 3320, 3715, 3816,
3878, 3880, 3881, 3897, 3938,
3996, 4035, 4036, 4062, 4116,
4117, 4334, 4901, 5076, 5434,
5621, 5773, 5874, 5876, 5877,
5938, 6147, 6501, 6616, 6617,
6619, 6622, 6626, 6627
s.+üm 33, 186, 187, 189, 202,
203, 204, 351, 352, 363, 387,
529, 559, 572, 630, 638, 657,
698, 736, 828, 854, 981, 1010,
1017, 1088, 1118, 1153, 1185,
1340, 1360, 1361, 1481, 1498,
1677, 1832, 1847, 1903, 1921,
2176, 2430, 2669, 2740, 2823,
2880, 2946, 3017, 3055, 3158,
3162, 3176, 3274, 3310, 3317,
3326, 3454, 3489, 3512, 3679,
3707, 3709, 3767, 3792, 3812,
3833, 3886, 3937, 3940 3993,
4002, 4160, 4454, 4568, 4679,
4687, 4732, 4791, 4861, 4869,

4870, 4875, 4977, 5002, 5050,
5335, 5393, 5435, 5436, 5776,
5933, 5955, 5958, 6086, 6087,
6244
s.+ümni 196, 359, 792, 1167,
1195, 1503, 1910, 3202, 3273,
3318, 3452, 3912, 4004, 4264,
4867, 5721, 6184, 6600
s.+ün 230, 379, 1148, 1206,
1326, 1505, 1765, 1942, 2000,
2031, 2193, 2444, 2579, 2998,
3401, 3423, 3473, 3894, 4209,
4275, 5073, 5088, 5192, 5219,
5308, 6338, 6396, 6418
s.+ünj 27, 153, 169, 178, 180,
183, 193, 195, 227, 513, 518,
539, 648, 671, 718, 751, 785,
792, 846, 957, 960, 981, 983,
1026, 1082, 1282, 1298, 1324,
1325, 1747, 2363, 2683, 2684,
2687, 2853, 2940, 2948, 3230,
3250, 3278, 3318, 3333, 3367,
3496, 3678, 3688, 3690, 3711,
3821, 3866, 3911, 3967, 4000,
4025, 4030, 4052, 4127, 4146,
4184, 4268, 4278, 4280, 4285,
4293, 4296, 4313, 4398, 4552,
4566, 4677, 4702, 4875, 4975,
4978, 5009, 5011, 5016, 5067,
5117, 5128, 5205, 5541, 5615,
5961, 6182, 6233, 6358, 6598
s.+ünke 938, 1779, 3968
s.+ünni 167, 176, 514, 968,
1509, 3512, 3707, 3842, 4126,
4875, 4949, 4979
s.+ünün 1833
sözçi sözcü, maruzatta bulunan; elçi
s. 3456, 4981
s.+si 2540
sözlüg sözlü
s. 272, 1133, 1369, 2749, 5078,
6191
şuhbet (<Ar.) sohbet
ş. 3584
ş.+i 3608, 4312
suk aç gözlü, haris
s. 849, 1143, 2001, 2004, 2611,
2613, 2619, 2620, 2725, 2847,

2848, 3110, 3565, 3568, 5299,
5386, 5387, 5388, 5390, 6169,
6438
s.+ııa 1379, 5305
s.+ka 2001, 2617, 5389
s.+lar 2611
s.+uğ 5388
s.+um 3795
s.+un 5384
sukaak ak geyik
s. 5374
sukluak aęęözlölük, tamahkârlık
s. 2002, 2847, 3626, 4107,
4729, 5369, 5384, 6092, 6486
s.+ı 2615, 2754
s.+un 1119
sultan (<Ar.) sultan
s. 3458, 4989
sunęur sungur kuşu
s. 5639, 5697
şuret (<Ar.) suret, şekil
ş. 20
ş.+i 1848
ş.+in 104
şuri ‘ibri (<Far.) Mezamir, Zebur
sureleri
ş. 78, 5677
suw su
s. 73, 143, 972, 974, 1408,
1735, 1808, 1998, 2032, 2085,
2108, 2250, 2278, 2349, 2396,
2467, 2686, 2688, 2829, 2846,
2857, 3107, 3212, 3439, 3625,
3725, 4096, 4097, 4578, 4647,
4648, 5366, 5768, 5781, 6013,
6035, 6058, 6059, 6606, 6609
s.+da 3387
s.+ı 973, 1807, 6155, 6571,
6628
s.+ın 4289, 4548, 6148
s.+nı 6054, 6063
s.+uğ 972, 6045, 6057, 6060,
6062
s.+un 2108
sü asker, ordu
s. 1403, 2044, 2051, 2057,
2266, 2270, 2272, 2275, 2296,
2300, 2301, 2302, 2309, 2329,

2330, 2331, 2333, 2334, 2335,
2336, 2337, 2339, 2340, 2341,
2359, 2410, 2413, 2414, 2415,
2418, 2586, 4065, 4138, 4143,
4830, 5152, 5211, 5214, 5461,
5478, 5484, 5485, 6437
s.+de 2583
s.+ke 2581
s.+si 2301, 2350
s.+sin 2267, 2344, 2350, 6437
süçig tatlı; içilecek şey, şurup
s. 547, 706, 1170, 1696, 2070,
2072, 2475, 2576, 2656, 2658,
2665, 2804, 2889, 3184, 3426,
3585, 3587, 4061, 4183, 4222,
4280, 4307, 4348, 4531, 4772,
5208, 5222, 5826, 6141, 6525
s.+ke 2092, 6121
s.+rek 3913
sükiç kuş
s. 5677
sülük orduya ait
s. 4441
sünü süngü, küçük kılıç biçiminde
delici silah
s.+n 2376
sünük kemik
s. 2206, 4131, 4599
s.+i 6415
s.+ke 2579
sünnet (<Ar.) sünnet düğünü
s. 4575
sürüg sürü
s. 4353, 5371
süt süt
s. 881, 4442, 5881
süzük süzük, duru, temiz
s. 973, 1521, 1524, 1987, 2105,
2237, 2440, 3083, 3085, 3107,
3687, 3725, 3936, 4464, 5114,
5422, 5426, 6065
s.+ni 2105

Ş

şa’ir (<Ar.) şair

ş. 412, 441, 471, 586, 711, 739,
867, 927, 1007, 1104, 1138,
1212, 1421, 1812, 1900, 1974,
2065, 2486, 4392
şart (<Ar.) şart
ş. 5997
şaşut kır, alaca
ş. 5639, 5697
şat cesaret
ş.+ı 776
ş.+ım 6117
şatranc (<Far.) tavla ve satranç
ş. 2634
şatu merdiven
ş. 6033, 6043, 6052
ş.+ka 6041
ş.+nuş 6053
şeddat Şeddat
ş. 6547
şehadet şehadet, kelime-i şehadet
ş. 394, 1519
şehvet (<Ar.) şehvet
ş. 6352
şeksiz şüphesiz
ş. 25, 1430, 1527, 2755, 4163,
4450, 4779, 5460, 5522, 5933,
6137
ş.+in 1365
şeker (<Far.) şeker
ş. 789, 772, 812, 813, 2198,
2665, 3612, 5154, 6129, 6314
ş.+de 2070, 2475, 3913, 4768
ş.+din 1515
şekerlig şekerli, tatlı
ş. 3614
şelise (<Ar.) şelise
ş. 1064
şer(r) (<Ar.) kötülük
ş. 5063
ş.+indin 5062
ş.+içe 5059
şerab (<Ar.) içki, şarap
ş. 1060, 2904
şeri'at (<Ar.) şeriat; Allah'ın emir ve
yasakları
ş. 54, 59, 446, 2844, 4345,
5552
ş.+ka 89

ş.+nı 5488
şifa (<Ar.) şifa, derman
ş. 1110, 3773, 6245
şi'r (<Ar.) şiir
ş. 1181, 1620, 2631, 3211
şire (<Far.) sıra
ş.+ni 2550
şiş (<Ar.) şiş
ş.+i 295
şübhe (<Ar.) şüphe
ş. 3546, 3547
şük sus
ş. 957, 2937, 3427, 3476
ş.+mü 1018
şükür (<Ar.) şükür, hamd
ş. 392, 756, 759, 1030, 1250,
1686, 1782, 3114, 3116, 3294,
5442, 5952, 6449, 6450
ş.+i 190, 390, 753, 754, 757,
758, 1033, 3058, 3118, 3119,
5194, 5470, 5853
ş.+in 3310
ş.+uğ 1033, 3119
ş.+üğ 392

T

ta'at (<Ar.) ibadet
t. 362, 1999, 3215, 3222, 3224,
3228, 3229, 3230, 3231, 3232,
3241, 3973, 3989, 3990, 4684,
4688, 4912, 5106, 6532
t.+ıg 3991
t.+im 3255
tab' (<Ar.) huy, tabiat
t.+ı 4624, 5866
t.+ını 4632
tac (<Ar.) taç
t. 89
t.+ı 5463
tadu insanın yaratılış özelliği; tabiat
t. 60, 882, 1054, 1055, 1682,
1816, 1828, 3579, 4621, 4637,
4673
t.+dın 1825
t.+ğ 4634
t.+ka 4621, 4635
t.+lar 1053

t.+ŋ 4628, 4629, 4770
t.+ŋnı 4630
t.+sı 2845, 6006
tağ dağ
t. 69, 96, 1734, 2281, 2647,
3357, 3915, 5357, 5371, 5446,
6011
t.+da 6155
t.+ka 3148, 3204, 3652, 5681
t.+lar 5364
tağar çul, çuval
t. 6571
tağı yabancı
t. 5369, 5375, 6570, 6617
taht (<Far.) taht
t. 92
t.+ka 5805
tağ müşkül; güç, zor
t.+ım 391
t.+ımka 4789
tağat (<Ar.) güç, kuvvet
t. 5288
t.+ı 3614
t.+i 5240
tağdir (<Ar.) takdir
t. 3194
t.+i 3353
tağı da / de, dahi, daha, bile, yine;
ve, ile
t. 111, 122, 263, 339, 340, 418,
430, 439, 454, 483, 507, 514,
742, 779, 859, 874, 877, 886,
963, 966, 981, 1010, 1017,
1047, 1243, 1647, 1649, 1663,
1668, 1669, 1677, 1728, 1745,
1748, 1822, 1832, 1847, 1869,
1903, 1976, 2046, 2114, 2176,
2364, 2430, 2439, 2469, 2526,
2555, 2578, 2592, 2617, 2669,
2670, 2693, 2704, 2719, 2740,
2823, 2880, 2928, 2946, 3039,
3057, 3132, 3134, 3134, 3169,
3182, 3227, 3274, 3276, 3320,
3380, 3450, 3523, 3531, 3535,
3574, 3581, 3597, 3647, 3681,
3744, 3761, 3810, 3817, 3834,
3851, 3854, 3940, 3944, 4032,
4075, 4089, 4107, 4148, 4160,

4181, 4183, 4203, 4226, 4236,
4310, 4315, 4341, 4366, 4382,
4400, 4451, 4456, 4487, 4488,
4489, 4568, 4666, 4667, 4669,
4702, 4741, 4904, 4924, 4949,
5069, 5070, 5076, 5173, 5258,
5341, 5375, 5428, 5517, 5518,
5576, 5685, 5762, 5839, 5875,
5937, 6006, 6015, 6017, 6029,
6104, 6207, 6230, 6317, 6329,
6413, 6432, 6547, 6550, 6573,
6598, 6607, 6618, 6642, 6645
tağsır (<Ar.) kusur
t. 5289
tal dal
t. 1102, 2914
talı seçkin, nadide
t. 57, 112, 478, 688, 825, 899,
900, 1071, 1614, 1964, 2005,
2075, 2081, 2177, 2184, 2273,
2349, 2591, 2597, 2603, 2720,
3086, 3130, 3862, 4033, 4234,
4242, 4491, 4718, 4967, 5083,
5223, 5296, 5370, 6101, 6132,
6151
t.+lar 899, 4722
t.+sı 34, 1961, 2117, 2201,
2457, 2829, 2966, 3129, 3150,
5791, 6302
t.+sın 1271, 3534, 4233, 4475,
4490
tağma (<Ar.) tamahkârlık, açgözlülük
t.+nı 4294
tağma damga, mühür
t. 45, 1036, 1766, 2902, 3223
tağmaç damgacı, mühürdar
t. 4046
tamu cehennem
t. 917, 3223, 5261
t.+ğ 3332, 3654, 3656, 4530
t.+ğka 4855
t.+dın 292, 1295, 5306, 6307
tamuluğ cehennemlik
t. 292
tamur damar, nabız
t. 1057, 3041
t.+ın 4099
tan yel, esinti

	t. 2684, 3941	843, 844, 945, 946, 947, 952,
tañ	tan, sabah vakti	1094, 1362, 1370, 1451, 1504,
	t. 3287, 3954, 5829, 5971	1507, 1605, 1607, 1608, 1611,
	t.+da 1606, 1652, 2536, 2731,	1643, 1718, 1769, 1878, 1882,
	3069, 3612, 6346	2484, 2490, 2531, 2535, 2569,
tañ	şaşılacak, acayip şey	2955, 2959, 2960, 2987, 2988,
	t. 794, 1545, 3514, 4415, 4459,	3064, 3069, 3091, 3114, 3149,
	6073	3204, 3214, 3216, 3222, 3224,
	t.+a 1578	3225, 3226, 3231, 3232, 3234,
	t.+ı 6074	3235, 3236, 3241, 3252, 3253,
	t.+ım 786	3255, 3256, 3291, 3340, 3341,
tañsuk	acayip	3356, 3291, 3340, 3341, 3356,
	t. 794	3357, 3358, 3445, 3631, 3651,
	t.+ı 4424, 5368	3656, 3674, 3675, 3728, 3738,
tañuk	hediye, armağan	3747, 3753, 3884, 3900, 3917,
	t. 99, 112, 113, 1768, 5951	3957, 3973, 3986, 3989, 3996,
	t.+ı 112, 113	3998, 3999, 4001, 4003, 4031,
	t.+lar 93	4033, 4037, 4041, 4049, 4050,
tañşif (<Ar.)	tasnif, yarı yarıya bölme	4053, 4054, 4089, 4093, 4147,
	t. 4380	4157, 4158, 4170, 4185, 4232,
tanuk	tanık, şahit	4348, 4560, 4685, 4688, 4748,
	t. 15, 20, 691, 1713, 2129,	4750, 4754, 4755, 4859, 5268,
	2216, 3572, 3892, 4286, 4287,	5301, 5682, 5712, 5716, 5717,
	4288, 5810, 5811, 5845, 6042,	5752, 5889, 6089, 6090, 6136,
	6579	6346, 6431, 6560
	t.+ı 15, 153, 535, 711, 2046,	t.+ı 645, 840, 843, 948, 1279,
	2112, 2253	1592, 1635, 2837, 2912, 2965,
tanukluk	şahitlik, tanıklık	3149, 3339, 3696, 3699, 3751,
	t. 386, 1021, 3381	3919, 4689, 4693, 4745, 4746,
tap	yeter	4747, 4751, 4754, 4755, 4775,
	t. 318, 320, 1287, 2216, 2277,	5693, 6171, 6371, 6541
	2390, 2395, 2561, 3020, 3349,	t.+ın 2954, 2989
	3351, 3795, 3798, 3800, 3801,	t.+ını 4699
	3939, 3963, 3964, 4158, 4506,	t.+ıya 476, 528, 532, 2906,
	4550, 4677, 4728, 4762, 4763,	3223, 3251, 3696, 4161, 4806,
	4765, 4767, 4773, 4793, 5136,	5116
	5312, 5389, 5415, 5416, 5843,	t.+um 5870
	6078, 6189, 6328, 6370, 6571,	t.+un 841, 954, 2814, 5703
	6598	t.+uñ 1569, 3227, 3918, 4024,
tapı	razı olma, kanaat etme	4054
	t. 924, 2159, 3195, 3799, 4282	t.+da 100, 607, 636, 1372,
	t.+sı 840, 843	1380, 2957, 3342, 4149, 5514
tapılık	razılık, rıza gösterme	t.+dın 1643, 3364
	t. 2159, 3799	t.+ında 1586
tapuğ	hizmet, ibadet	t.+ka 100, 101, 474, 481, 573,
	t. 97, 106, 362, 467, 484, 554,	580, 592, 618, 838, 1329,
	589, 590, 596, 600, 610, 611,	1380, 1490, 1551, 2562, 2563,
	612, 614, 615, 616, 706, 840,	2982, 3216, 3249, 3253, 3366,

3628, 3674, 3677, 3753, 3918,
3985, 3997, 4032, 4037, 4039,
4091, 4180, 4755, 5066, 5150,
5535, 5899, 6345, 6385, 6464
t.+lar 4684, 5712
t.+larda 2484
t.+larkâ 3221
t.+uğ 4042
tapuğluğ devamlı hizmeti olan
t. 645, 3255
tapuğsuz asi, isyankar
t. 389, 396, 646, 1031, 1094,
1258, 3252, 3278, 3736, 3988
tapuğcı hizmetçi, hizmet eden
t. 203, 590, 597, 635, 641, 842,
844, 947, 1488, 1554, 1602,
1755, 1757, 1879, 1880, 1882,
2412, 2422, 2510, 2570, 2574,
2608, 2610, 2727, 2728, 2764,
2767, 2814, 2815, 2816, 2831,
2836, 2951, 2952, 2955, 2956,
2957, 2968, 2969, 2972, 2973,
2977, 2978, 2988, 2993, 3023,
3129, 3344, 3362, 3739, 3966,
3986, 3987, 4014, 4031, 4045,
4070, 4071, 4079, 4083, 4084,
4092, 4093, 4155, 4746, 4752,
5371, 5514, 5515, 5557, 5591
t.+ğ 3129, 4071
t.+ka 3750, 4751
t.+sı 3067
tapuğsak hizmet eden
t. 1880, 2123, 2237, 2529,
2570, 2571, 2830, 3700
t.+lık 2568
tarab (<Ar.) neşe
t. 5270
tarığ ekin, tohum; nesil, soy
t. 4476
t.+ka 5590
t.+lğ 4496
tarığcı çiftçi
t. 4400, 4416, 5590
tarığlağ tohum ekilecek yer, tarla
t. 1393, 4733, 5248
tarikat (<Ar.) tarikat
t. 2970, 2971
tarlağ tarla

t. 6555
tarlık dar, darlık
t. 3649, 5510, 6183
t.+ı 4540, 5525
t.+ın 2565, 2815
tarmak yırtıcı hayvan pençesi
t.+ı 1179, 6116
taş taş
t. 213, 830, 3888, 4988
t.+ı 212
t.+ığ 3964
taş dış
t. 11, 1586, 2213, 2216, 2500,
2587, 3823, 4266, 4336, 4486,
4873, 4879, 4980, 5110, 5112,
5113, 5495, 5497, 5813
t.+ı 863, 2213, 2216, 2601,
2657, 3360, 4513
t.+ığ 1696, 2552
t.+ım 1645
t.+ımını 5104
t.+ın 5109, 5602, 5932
t.+ını 3079
t.+ıı 5114
t.+ıını 4266
t.+larını 425
t.+tın 1628, 2899, 3124, 4584,
5111, 5848, 6622
taşırta dışarıda, dışarıdaki
t. 5936, 6259
t.+n 3115, 5547
tatığ tat, lezzet; zevk
t. 367, 370, 375, 448, 689,
1087, 1139, 1275, 1300, 1352,
1568, 1890, 1892, 1893, 1915,
2152, 2242, 2423, 2756, 2893,
3170, 3271, 3342, 3577, 3580,
3581, 3584, 3585, 3808, 3885,
3991, 4113, 4402, 4611, 4619,
4704, 4751, 4771, 4928, 5111,
5140, 5318, 5609, 5774, 6120,
6561
t.+ı 1891, 2890, 3573, 3581,
3588, 3610, 4772, 5300, 5404,
6525
t.+dın 1891
t.+ı 3576, 3586, 6526
t.+ıı 3578

t.+ka 4771, 6121
t.+lar 3208, 6178
t.+ları 3573
t.+nı 689
tatılığ tatlı, lezzetli
t. 3587, 4646, 4768
tatısız tatsız
t. 2918, 3397, 3585, 3586,
3587, 6121, 6178
tawar canlı cansız mal, eşya
t. 485, 761, 1112, 1308, 1368,
1786, 2057, 2408, 3982, 4372,
5460, 5517, 6079, 6099, 6107,
6108, 6443
t.+ığ 2802
t.+ın 4471
tawgaç Tavgaç, bkz. buğra
t. 68, 88
tawrak acele
t. 5954
t.+ın 4132
tay tay
t. 5803
tayak dayak, değnek
t. 5633, 6325
t.+ı 4715
t.+ın 6322
t.+lık 4263
tayanç dayanak, teselli
t.+ım 3773
tayığ kaygan
t. 670, 5231
tazı tazi, Arap atı
t. 5369, 5803
tazı (<Far.) Arapça
t. 5809
taž'if (<Ar.) tazif, iki kat etme
t. 4380
ta'ziyet (<Ar.) başsağlığı
t. 6304
teğük temiz, saf
t. 58
tefrik (<Ar.) tefrik, ayırma
t. 4381
teg gibi
t. 12, 33, 48, 53, 60, 74, 75, 76,
77, 125, 206, 211, 231, 288,
309, 310, 365, 371, 389, 400,

401, 402, 415, 452, 494, 593,
619, 630, 662, 693, 698, 701,
718, 722, 738, 740, 741, 752,
775, 811, 813, 815, 825, 828,
861, 863, 903, 905, 930, 972,
975, 988, 1033, 1055, 1072,
1083, 1099, 1101, 1122, 1165,
1175, 1202, 1214, 1217, 1274,
1332, 1381, 1396, 1399, 1408,
1409, 1415, 1424, 1513, 1522,
1524, 1535, 1583, 1617, 1647,
1704, 1833, 1840, 1848, 1882,
1895, 1924, 1950, 2060, 2121,
2177, 2213, 2216, 2266, 2289,
2311, 2312, 2313, 2314, 2369,
2381, 2413, 2424, 2527, 2595,
2610, 2632, 2665, 2671, 2673,
2684, 2687, 2688, 2741, 2785,
2787, 2824, 2838, 2881, 2912,
2914, 2933, 2944, 2951, 2952,
3010, 3011, 3041, 3098, 3107,
3132, 3136, 3154, 3155, 3156,
3198, 3288, 3354, 3363, 3377,
3381, 3391, 3444, 3488, 3519,
3540, 3564, 3567, 3593, 3601,
3609, 3625, 3695, 3727, 3764,
3789, 3796, 3836, 3837, 3839,
3888, 3889, 3908, 3951, 3953,
3985, 4003, 4008, 4016, 4024,
4071, 4098, 4120, 4132, 4156,
4162, 4164, 4166, 4192, 4216,
4268, 4307, 4317, 4455, 4503,
4513, 4526, 4549, 4571, 4688,
4800, 4826, 4840, 4850, 4851,
4872, 4890, 4892, 4900, 4930,
4946, 4950, 4959, 4960, 5016,
5029, 5083, 5104, 5134, 5146,
5166, 5183, 5193, 5359, 5406,
5418, 5450, 5451, 5457, 5612,
5616, 5635, 5639, 5643, 5675,
5679, 5680, 5697, 5704, 5732,
5783, 5801, 5827, 5845, 5846,
5882, 5884, 5965, 6004, 6041,
6058, 6123, 6186, 6187, 6219,
6223, 6240, 6241, 6302, 6332,
6348, 6351, 6356, 6388, 6393,
6397, 6402, 6415, 6417, 6521,
6525, 6529, 6530, 6531, 6532,

6535, 6536, 6537, 6539, 6540,
6542, 6547, 6549, 6550, 6551,
6554, 6573, 6576, 6577, 6582,
6597, 6601, 6606, 6625
t.+lerig 6123
tegi kadar, dek
t. 24, 1259, 3354, 3744, 4070,
4714, 4776, 6034, 6392, 6512
tegin layık
t. 3001
t.+lig 2446
tegimsiz liyakatsız
t. 614, 2516, 4074
tegme her, bir bir, türlü türlü
t. 309, 497, 623, 905, 967,
1590, 1612, 1770, 2045, 2151,
2152, 2166, 2505, 2533, 2545,
2612, 2780, 3038, 3535, 3883,
4186, 5990, 5998
t.+ke 4293
tegre etraf, çevre
t. 4414, 6541
tejik (<Far.) Tacik, Fars
t.+ler 280, 282
tek tek, sade
t. 3365, 3998, 4586
tekin boşuna
t. 3960
teke geyik
t. 5373, 5375
telgölüg gelişigüzel
t. 1777
telim çok, pek çok, bol, fazla
t. 166, 177, 201, 272, 309, 404,
429, 761, 984, 1009, 1020,
1043, 1236, 1592, 1622, 1635,
1698, 1773, 1915, 2035, 2280,
2340, 2343, 2359, 2516, 2599,
2837, 2888, 3098, 3144, 3190,
3215, 3226, 3238, 3409, 3650,
3777, 3879, 4102, 4188, 4245,
4328, 4434, 4915, 5099, 5134,
5211, 5214, 5405, 5406, 5436,
5464, 5478, 5706, 5708, 5952,
5994, 5999, 6005, 6123, 6145,
6379, 6453, 6509, 6638, 6644
t.+de 1622, 6344
t.+rek 2148, 2150, 3100

teltük günahkâr
t. 5276
temam (<Ar.) tamam, tam, bütün
t. 225, 3907, 6529
temür demir
t. 3041, 4263, 4710, 6551
temürçi demirci
t. 4458
ten (<Far.) ten, vücut
t.+i 52, 2529, 2728
t.+im 6267
t.+imdin 394
t.+in 3932
t.+iñ 1524, 5793
t.+ke 1861
teñ denk, benzer, akran
t. 215, 333, 651, 1308, 1650,
1651, 1899, 2317, 2481, 2488,
3096, 3573, 3615, 4181, 4249,
4305, 4843
t.+e 7, 186, 188
t.+i 311, 413, 705, 798, 1277,
2696, 2817, 2974, 2991, 3603,
4320, 4768, 4776, 4982, 4985,
5288, 5893, 5914, 6043, 6331,
6388
t.+in 569, 950, 2765, 2820,
4198, 4504, 6334
t.+inçe 1690, 2090, 2974,
4079, 4080, 5593, 6039
t.+inde 4982, 4984
t.+iñ 1325, 2411, 3199, 4117
t.+ler 2440
t.+lig 1839
t.+ni 2254
teñsiz denk olmama, uygunsuz olma
t. 726, 986, 1303, 1537, 1662,
2006, 2008, 2039, 2101, 2107,
2511, 2611, 2848, 2929, 2934,
3415, 3494, 4069, 4122, 4137,
4340, 4369, 4478, 4696, 4771,
5198, 5849, 6005, 6038
t.+ig 1662
t.+in 2107
teñsizlik denk olmama, uygunsuz
olma
t.+in 2582
tegeş denk, denk olan

t.+i 4193, 4528
t.+lig 4193
teñeşçi kıyasla hareket eden
t. 2256
teñiz deniz
t. 21, 211, 480, 1140, 1164,
2185, 2866, 2949, 3386, 4715,
4813, 4868, 4998, 5199, 5208,
5356, 6002, 6609
t.+de 4712, 6203
t.+deki 5362
t.+din 212
t.+ke 1733, 4395, 5356
teñri Tanrı
t. 44, 92, 1281, 1485, 1555,
3249, 3332, 3590, 3684, 4494,
4526, 4712, 5020, 5102, 5131,
5195, 5438, 5489, 5598, 5855,
6046, 6077, 6176, 6189, 6239,
6245, 6266, 6273, 6287, 6307,
6371, 6412, 6413, 6416, 6494
t.+g 1022
t.+ke 3697, 3898, 4865
teñrilik Tanrılık
t. 4202, 4204, 4225, 4581,
6475, 6479
tepoz çekememe, haset etme,
kıskanma
t. 4247, 4254
tepozlık çekememezlik, hasetlik,
kıskançlık
t. 4247, 4250, 4253
tepozgüçi ekemeyen, haset eden,
kıskanan
t. 4255
ter ücret
t. 5078
t.+i 4661
t.+in 4462
terengbin (<Far.) kudret helvası
t. 6010
terk tez, çabuk
t. 157, 231, 361, 403, 548, 670,
699, 713, 745, 1274, 1301,
1810, 2123, 2426, 2511, 2580,
2683, 2805, 2836, 3395, 3450,
3533, 3556, 3557, 4045, 4119,
4239, 4390, 4462, 4753, 4760,

4825, 4840, 4952, 5042, 5044,
5045, 5218, 5221, 5247, 5314,
5408, 5664, 5756, 6167, 6297,
6522, 6618
t.+in 628, 1008, 1127, 1331,
1580, 1582, 2398, 3289, 3378,
3548, 3825, 3955, 3958, 4367,
4489, 4538, 4616, 4622, 4972,
5452, 5580, 5829, 5960, 6224,
6225
terken kadınlara ait bir unvan
t. 109, 115, 121
ters ters; güç olan her nesne
t. 491, 1856, 1930, 2146, 2826,
3168, 3392, 4017, 4753
t.+i 1907, 1908
tesbih (<Ar.) tespih
t. 3287
teşi obur
t. 4132
tetig zeki, akıllı
t. 279, 462, 475, 483, 755, 777,
883, 1188, 1221, 1342, 1354,
1557, 1971, 2167, 2218, 2222,
2224, 2447, 2628, 2638, 2671,
2707, 2761, 2772, 2930, 2979,
3144, 3154, 3178, 3197, 3278,
3712, 3713, 3731, 3811, 3822,
3889, 3908, 3968, 4045, 4945,
4949, 4951, 5698, 5702, 5913,
5929, 6506
t.+din 2474
tetiglik zekilik
t. 2188, 2222, 2224, 2441,
2474, 2624, 2627, 2628, 2761,
2772
tetrü ters, yanlış
t. 1670, 1902, 1984, 5337,
5507, 6545, 6591
t.+si 536, 3075
tevbe (<Ar.) tövbe
t. 5289, 5647, 5711
t.+ka 5715
tevfik (<Ar.) tevfiğ,
t. 1430, 1479, 1877, 3113,
3468, 4858, 4879, 5401, 5402,
5437, 5611, 5722, 5745, 5854,
5899, 5934, 6273, 6409

t.+ın 4857
tewlig hile, aldatma; dolandırıcı
t. 313, 1737
tewşig çarpışma
t.+i 4327
tezginç hayat
t. 126
tezig ürkek, ürkmüş
t. 712, 3628, 4760
tıb tıp
t. 2632
tıdğuç engelleyen, engel olan
t. 2095, 4588
tıdığ yasak
t. 999
tıldağ bahane, sebep
t. 3368
t.+ım 6544
tıldam iyi konuşan
t. 3076
tılmaç tercüman
t. 162
tın ruh, nefes, soluk
t. 233, 773, 1134, 1213, 3988, 4403, 6073
t.+a 3106, 6283
t.+ı 1520, 6405
t.+ım 394, 1120
t.+ıñ 4698
tınmağuç durmayan, dinlenmeyen
t. 4785
tınlıg canlı
t. 6089
tırnağ tırnak
t. 4115
t.+ın 2377
tigin tigin, prens
t. 4068, 4642
tigit tiginler, prensler
t. 1868
tigü lokma
t. 4598, 5441, 6254
t.+ni 5396
tiken diken
t. 3846, 6383
til dil; söz
t. 51, 162, 163, 164, 166, 168, 177, 274, 338, 547, 584, 669,

703, 964, 966, 976, 982, 983, 993, 994, 1003, 1024, 1120, 1184, 1278, 1282, 1415, 1533, 1695, 1743, 1748, 1765, 1866, 1963, 2012, 2158, 2350, 2351, 2477, 2488, 2517, 2636, 2692, 2695, 2759, 2792, 2695, 2759, 2792, 3017, 3169, 3310, 3412, 3423, 3425, 3447, 3504, 3900, 4000, 4021, 4039, 4052, 4186, 4280, 4287, 4288, 4332, 4344, 4534, 4643, 5128, 5192, 5210, 5223, 5251, 5509, 5617, 5708, 5880, 5903, 6089, 6250, 6423, 6484, 6505, 6506, 6538, 6579, 6606
t.+de 238, 1082, 2508, 3326, 3358, 4340, 5073, 5838, 5985, 6074, 6171, 6465
t.+din 1916, 2351
t.+i 53, 194, 275, 342, 364, 407, 424, 441, 464, 471, 494, 515, 531, 862, 921, 970, 971, 1022, 1039, 1212, 1408, 1421, 1571, 1593, 1669, 1880, 1901, 2010, 2041, 2100, 2203, 2229, 2235, 2244, 2295, 2433, 2475, 2481, 2515, 2521, 2576, 2660, 2661, 2695, 2733, 2736, 2854, 3029, 3042, 3126, 3184, 3348, 3361, 3477, 3770, 4329, 4393, 4496, 4983, 5074, 5075, 5123, 5394, 5626, 5728, 5809, 6270
t.+ig 149, 174, 176, 184, 312, 342, 387, 623, 774, 956, 1018, 1020, 1110, 1519, 1590, 1846, 2636, 3076, 3377, 3476, 4011, 5684, 5758
t.+im 166, 201, 272, 381, 984, 3125, 3767, 3879, 4188, 4428, 4779, 5436, 5708, 5853, 6505
t.+imni 386, 791
t.+in 165, 214, 513, 522, 542, 574, 631, 709, 963, 1007, 1019, 1021, 1023, 1027, 1035, 1367, 1415, 1448, 1671, 1696, 1810, 1817, 1838, 2070, 2363, 2435, 2480, 2522, 2546, 2579,

2580, 2682, 2688, 2691, 2700,
2793, 2810, 2811, 2842, 2977,
3035, 3106, 3156, 3177, 3180,
3183, 3228, 3274, 3280, 3373,
3403, 3430, 3478, 3481, 3711,
3712, 3716, 3810, 3812, 3813,
3818, 3820, 3848, 3877, 3879,
3895, 3900, 3911, 3920, 3939,
3943, 3963, 3967, 3971, 3993,
4030, 4041, 4057, 4184, 4297,
4303, 4307, 4322, 4331, 4333,
4334, 4349, 4350, 4351, 4391,
4418, 4448, 4492, 4874, 4923,
4949, 5072, 5080, 5222, 5289,
5533, 5938, 5999, 6032, 6293,
6308, 6410
t.+inde 530, 2505, 3428, 4212
t.+indin 985, 4399
t.+ini 202
t.+iñ 25, 672, 967, 1026, 3092,
5687, 6118, 6643
t.+iñde 169, 1314, 1326, 5468
t.+iñe 4397
t.+iñni 167, 967, 1312, 5979
t.+ke 168, 971, 994, 1861
t.+lerinde 3100
t.+ni 162

tildem haberci, iyi konuşan, hatip
t. 5651

tilek dilek
t. 37, 90, 116, 122, 125, 487,
529, 567, 572, 593, 602, 612,
619, 753, 822, 946, 1045,
1095, 1122, 1123, 1254, 1268,
1271, 1345, 1400, 1617, 1647,
1801, 1876, 1882, 2428, 2541,
2720, 3000, 3037, 3092, 3102,
3138, 3313, 3315, 3324, 3325,
3410, 3420, 3454, 3481, 3521,
3604, 3702, 3727, 3772, 3857,
3874, 3963, 3981, 4023, 4050,
4089, 4234, 4388, 4499, 4563,
4681, 4701, 4728, 4732, 4744,
4784, 4785, 4796, 4802, 4936,
4955, 4957, 4980, 4986, 5025,
5096, 5190, 5192, 5429, 5438,
5482, 5612, 5732, 5749, 5798,

5819, 5895, 6046, 6118, 6120,
6148, 6200, 6535, 6542
t.+çe 316, 1077, 1757, 2240,
3604, 4825, 5706, 5896, 6231
t.+i 503, 507, 508, 1194, 1423,
1608, 1609, 1631, 2125, 2261,
2937, 3629, 3729, 3945, 3972
t.+im 184, 192, 287, 592, 3019,
3023, 3153, 3316, 3812, 3861,
3884, 3909, 4732, 4764, 4919,
4937, 5092, 5093, 5855, 5871,
6501, 6504
t.+imni 859, 1032
t.+in 349, 606, 1051, 1319,
1799, 1875, 2051, 2076, 2393,
2416, 2666, 2709, 3313, 3322,
3596, 3702, 3703, 3867, 3901,
3904, 4731, 5026, 5042, 5044,
5152, 5431, 5432, 5957, 6248,
6614
t.+inçe 3602, 3638
t.+ini 1684, 5318
t.+iñ 512, 513, 525, 539, 3451,
3453, 3708, 3843, 3982, 4023,
4423, 4899, 4956, 5102, 5613,
5879, 5961, 6251, 6412, 6413
t.+iñke 5402
t.+ke 155, 159, 331, 428, 591,
615, 675, 1797, 1821, 1823,
2627, 2637, 3311, 3703, 3860,
3870, 4019, 4179, 4936, 5042,
5132, 5597, 5660, 6088, 6607
t.+leri 5804
t.+ni 4935
t.+tin 3869

tilekçi dilekte bulunan, dileyen
t. 4778

tilkü tilki
t. 2312, 5376

tilwe deli
t. 295, 473, 741, 963, 2099,
2655, 3441, 6394, 6545, 6589

timçi şarap satan, meyhaneci
t. 2098

tip tiriğ dipdiri
t. 5689

tirgüçi deren, dizen, toplayan
t. 4392, 4713

tirgük direk	5161, 5167, 5228, 5245, 5247, 5265, 5461, 5477, 5571, 5627, 5630, 5632, 5633, 5634, 5638, 5692, 5693, 5694, 5695, 5717, 5845, 5890, 5920, 5921, 5922, 6045, 6052, 6053, 6058, 6060, 6062, 6063, 6087, 6145, 6148, 6254, 6256, 6257, 6335, 6401, 6486, 6521, 6533, 6570, 6635
t. 3463	t.+i 1169
t.+i 4345	t.+ke 1274, 1332, 1401, 3607, 3634, 5323, 5700, 6057, 6525, 6555
tirig diri, canlı	t.+leri 4747
t. 14, 21, 237, 257, 378, 379, 390, 968, 977, 1066, 1123, 1194, 1201, 1230, 1262, 1344, 1347, 1383, 1447, 1449, 1466, 1471, 1541, 1579, 1839, 2450, 2478, 3191, 2147, 3313, 3314, 3369, 3387, 3464, 3621, 3642, 3691, 3718, 3785, 4358, 4403, 4467, 4511, 4525, 4726, 4835, 4910, 4927, 5136, 5143, 5196, 5406, 5607, 5608, 5689, 5746, 5772, 5897, 5919, 5920, 5923, 5978, 5990, 5991, 6056, 6069, 6071, 6268, 6280, 6315, 6435, 6507	t.+lerig 1385
t.+de 3374, 5466, 6086	t.+ni 232, 4819, 6527, 6545
t.+in 5633	t.+te 1724, 2577, 5292, 6555
t.+ke 258, 270, 1105, 1448, 3665, 4668, 5415 6289	tirki sofra
t.+le 1559, 6204, 6209	t. 2549, 2824, 2878, 4602, 4645, 5338, 5341, 5343
t.+ler 1201, 3930, 5030	t.+ni 2551
tiriglik dirilik, canlılık, hayat, ömür	t.+si 2861
t. 60, 183, 231, 307, 323, 361, 364, 482, 693, 819, 949, 976, 1051, 1073, 1096, 1099, 1105, 1106, 1116, 1117, 1122, 1123, 1135, 1156, 1170, 1175, 1193, 1204, 1214, 1239, 1333, 1370, 1396, 1399, 1400, 1401, 1423, 1425, 1439, 1464, 1516, 1611, 1774, 2013, 2162, 2318, 2320, 2840, 2841, 2842, 2910, 2931, 2963, 3018, 3065, 3313, 3315, 3370, 3380, 3397, 3530, 3543, 3544, 3545, 3571, 3575, 3586, 3587, 3605, 3606, 3607, 3618, 3620, 3630, 3635, 3648, 3664, 3748, 3756, 3762, 3782, 3794, 3796, 3801, 3902, 4162, 4167, 4169, 4174, 4276, 4279, 4357, 4359, 4444, 4465, 4466, 4468, 4630, 4668, 4682, 4697, 4698, 4750, 4812, 4821, 4822, 4831, 4905, 5091, 5144, 5148, 5149,	tirnek dernek, topluluk
	t.+ig 4829
	tiryak (<Ar.) tiryak, yılan sokmasına karşı kullanılan panzehir
	t. 1064
	tiş dış
	t. 1453, 4661
	t.+im 5640
	t.+in 2377, 2515, 3953, 5827
	t.+iñ 167
	tişi dışı, kadın
	t. 979, 3574, 3581, 3583, 3584, 3608, 4132, 4498, 4500, 4503, 4519
	t.+de 6474
	t.+din 1303
	t.+g 1303, 1304, 4514, 4517, 4518, 4520
	t.+ke 980
	t.+ler 2283, 4525
	t.+lerde 4523, 4524
	t.+lerni 4513
	t.+niñ 4513
	titig çamur, balçık
	t.+sig 3723
	titim inat, azım

t. 1961, 2043
titimlig inatçı, azimli
t. 2311, 2328, 5905
titir dişi deve
t. 74, 206, 2312, 5370
titrü dikkatli, doğru
t. 328
tiwe deve
t. 206
tiyiñ sincap
t. 5367, 5825
tiz diz
t. 4058
t.+ig 712
toğlıç todlıç, bir kuş adı
t. 5377
toğum doyum, doyumluk
t. 4587
toğumsuz doyumsumuz, aç gözlü
t. 2001
toğ toz, duman
t. 5426, 6535
t.+a 5834
t.+ı 1773, 4426, 4884, 4893
toğa hastalık
t. 5979
t.+ka 3979, 4356
t.+n 5978
toğar doğu
t.+dın 63, 99, 3706, 3839,
4423, 4714, 4889, 5449, 6219,
6512
toğru doğru, doğruca
t. 2550
tok tok
t. 1191, 1964, 2000, 2170,
2199, 2200, 2236, 2441, 2442,
2607, 2612, 2614, 2619, 2620,
2721, 2722, 2750, 2753, 2843,
2885, 2927, 2961, 3031, 3797,
4133, 4600, 4729, 4749, 5384,
5385, 5388, 6366
t.+ı 801, 2564, 2690, 3057,
3872
t.+um 3350, 4794, 5093
t.+un 4841
tokım kesilecek hayvan
t.+lar 4669

tokış savaş, vuruşma
t. 2365
t.+ıg 2366
t.+ka 2359, 2363
toklı toklu, altı aylık kuzu
t. 3096
tokluk tokluk, tok olma
t.+ı 2615, 3479, 5317, 5385
toķu âdet, düzen, töre
t. 1643, 2490, 2531, 3739,
4001, 4002, 4010, 4038, 4321
t.+larnı 4026
t.+luğ 4014
t.+sın 2497
tokum dayanak, destek
t. 3466, 4794
tokusuz usulsüz
t. 4447
tokuz dokuz
t. 4893
t.+ı 999
tolı dolu
t. 3888, 6013
tolu dolu
t. 48, 732, 617, 741, 825, 1071,
1351, 1614, 1964, 2005, 2075,
2177, 3086, 3130, 4242, 4491,
4718, 5296, 5449, 5450, 5556,
6101, 6132, 6383, 6530
toluluk doluluk
t. 1351
tolum silah
t. 474, 1381, 1537, 2277, 2332,
2339, 2355, 2561, 2963, 3623,
4830, 4838, 5291, 5485, 5594,
6205, 6291
t.+dın 2355
t.+ı 2317
tolumluğ silahlı
t. 2337
tolun dolun, ayın on dördü
t. 48, 732, 741, 2723, 2914,
6530
ton elbise
t. 321, 474, 2277, 2317, 2561,
2916, 3665, 4768, 4773, 4774,
5518, 6571
t.+a 561, 4958, 5939

t.+ı 84, 393, 2563, 5824
t.+ın 519, 575, 2564, 5029,
5453, 6224
t.+ını 1337
t.+um 4765, 4767
tonçı elbiseci
t. 2494
toñ sert, katı
t. 1949, 2271, 2705
toña ey yiğit
t. 36, 186, 196, 573, 1360,
1409, 1908, 2818, 2827, 2939,
3074, 3125, 3277, 3398, 3470,
3482, 3685, 3878, 4126, 4138,
4363, 4457, 4540, 4581, 4761,
4981, 5051, 5089, 5164, 5182,
5381, 5492, 5720, 5982, 5987,
6066, 6231
toña alp Alp-Er, efsanevî Türk
kahramanının adı Alp Er
Tonga
t. 277, 5861
toñuz domuz
t. 2311, 5376
top tolu dopdolu
t. 3086
topık top, topaç
t. 62, 647, 661, 662
toprak toprak
t. 143, 1790
t.+ıg 5425
tor ağ; tuzak
t.+ı 1538
t.+ka 3565, 4262
torķu ipek kumaş, ipekli
t. 68, 3288, 3846, 4098
tosun haşarı tay
t. 6537
toy toy kuşu
t. 5377
toy halk; topluluk
t. 5340
t.+ı 4512
toy ordu karargâhı
t.+uğ 2347, 2349
toz toz
t. 5426, 5951
t.+ı 5426, 5980

tozi tûzî
t. 5368
töbün alt, aşağı
t. 3797, 4712
töñdi ters hareket, kanunsuzluk
t.+si 1547, 4720
töpü tepe
t.+din 4888
tör odanın en iyi yeri, başköşe
t. 262, 264, 522, 577, 1015,
2071, 2196, 4604
t.+de 262, 263, 902, 3959,
4055
t.+deki 1002
t.+din 844
t.+e 1976, 3425, 3503, 6605,
6641
t.+i 308, 3034
t.+inde 2553
t.+ke 614, 844, 1661, 1681,
1959, 6594
tört dört
t. 31, 49, 60, 306, 307, 308,
358, 804, 2335, 3755, 3758,
4497, 4663, 4804, 5866, 5902,
5906, 6495, 6520, 6604, 6623,
6645
t.+i 2059
t.+te 307, 4486
t.+e 4502
törtinç dördüncü
t. 134, 5905
törtünç dördüncü
t. 2062, 2327
törü görenek, âdet, kanun, yasa
t. 219, 252, 269, 286, 291, 355,
429, 454, 545, 800, 812, 815,
822, 893, 939, 1041, 1374,
1435, 1451, 1456, 1458, 1461,
1570, 1642, 1643, 1686, 1690,
1770, 1772, 1911, 1927, 1931,
1941, 2015, 2017, 2022, 2032,
2033, 2034, 2036, 2058, 2111,
2128, 2133, 2134, 2136, 2165,
2171, 2474, 2490, 2531, 2713,
3093, 3107, 3108, 3121, 3192,
3207, 3246, 3463, 3739, 3997,
4001, 4002, 4006, 4008, 4010,

	4016, 4018, 4038, 4082, 4140, 4153, 4170, 4309, 4321, 4432, 4446, 4449, 4473, 4595, 4604, 4605, 4606, 5170, 5172, 5197, 5285, 5287, 5288, 5302, 5471, 5743, 5744, 5765, 5887, 5903, 5944, 6266, 6273, 6409, 6489, 6492, 6550, 6593, 6594, 6595 t.+çe 1612, 2869, 4043, 4603 t.+de 818 t.+m 828, 830 t.+ni 4026 t.+sin 1888, 2497, 4752		
törülüg	soylu t. 2196, 3112, 3461, 3464, 4014, 4290, 4595, 4604		
törüsüz	usul bilmeyen t. 3739, 4447, 4603		
törüsüzlük	düzensizlik t. 4603		
töşek	döşek t. 3285, 3838, 3950, 4645, 4887, 4962, 5673, 5826, 6212 t.+ke 1056, 5671, 6214 t.+tin 5452		
töşekçi	döşekçi t. 2557, 4148		
töz	asil, kök, soy t. 555, 855, 1704, 1779, 1866, 2153, 2758, 4900, 5110, 5631, 6199 t.+in 568, 3849, 4340 t.+üg 4901		
tözü	bütün, hep, tamamen t. 9, 24, 31, 125, 397, 440, 458, 555, 827, 857, 1134, 1260, 1349, 1645, 1787, 2020, 2160, 2539, 2557, 2624, 2685, 3270, 3341, 3354, 3467, 3815, 3902, 3906, 4258, 4403, 4417, 4494, 4776, 5283, 6518, 6520, 6645 t.+g 1257, 4649 t.+ke 832, 1538, 2428, 3461, 4402, 4652, 4659, 5272, 6294		
tuçı	daima, her zaman t. 62, 119, 126, 362, 482, 492, 909, 1435, 2160, 2269, 2316, 2558, 2724, 3138, 3194, 3211,		
			3757, 3867, 4101, 4150, 4225, 4294, 4368, 4513, 5149, 5887, 5902
tudaş	eş, birbirine benzeyen t. 3485, 4193, 4991, 5011, 5721, 6150		
tuğ	Hakanın yanında çalan kös ve davul; sancak, bayrak t. 5672 t.+ı 86, 1036, 2553, 4893, 5422		
tuğcı	tuğcu t. 2557		
tul	dul t. 84, 1376, 2473, 2498, 3238, 4144, 5029, 5302, 5824, 6487		
tulas	benzi soluk, sarı benizli t. 84		
tulsağ	dul kadın t.+ıg 3238		
tuman	duman, sis t. 285, 1981, 5028, 5951 t.+dın 5426		
tumlıg	soğukluk t. 2961, 4626, 4627, 4628 t.+ıg 3726, 4620		
tumşuğ	gaga t.+ın 77		
tuğu	sağır t. 1016		
tura	kale, sığınak, kalkan t. 256, 4710, 5263, 6434, 6605, 6625 t.+da 1736		
turğak	kapıcı, nöbetçi t. 608 t.+nı 2536		
turı	haşin, tatsız t. 1706, 3541, 4553, 5405, 5731		
turna	turna kuşu t. 74, 5377		
turuğ	yer, durulacak veya sınımlanacak yer t. 1521, 2547, 2588, 3998, 4585		
turuğ	zayıf t. 3094		
tusu	fayda, menfaat		

t. 4852, 5395
t.+ğı 3681
t.+sı 1657, 2421, 2574, 3258, 3929
tusuğı kabiliyetli, yetenekli
t.+sı 1622
tusuğıluğ faydalı
t. 645
tuş eş, benzer, denk, dost
t. 7, 500, 1694, 2215, 2254, 2632, 3199, 3571, 3679, 3784, 4181, 4233, 4264, 4367, 4576, 4699, 4869, 4921, 5020, 5236, 6016, 6256
t.+ı 336, 884, 910, 1596, 1627, 1802, 1933, 2047, 2308, 2986, 3165, 3754, 3902, 4135, 4182, 4241, 4308, 4324, 4359, 4554, 4889, 5526, 5543, 5879, 5892, 6441
t.+ınça 2375
t.+lar 5213
t.+um 6047
t.+uğ 4182, 4249, 4305
tuş başa ya da kemere takılan altın ya da gümüş toka
t. 213
tuşağı bukağılı, köstekli
t. 316
tutam tutam
t.+ça 5265
tutaşı devamlı, her zaman, daima, bkz. tutşı
t. 31, 434, 5189, 6520
tutçı daima, her zaman
t. 41, 332, 345, 378, 878, 899, 971, 1221, 1239, 1302, 1434, 1985, 2028, 2104, 2145, 2147, 2256, 2264, 2303, 2464, 2727, 3643, 3668, 4283, 4295, 4297, 4614, 4675, 4783, 5025, 5481
tutgağ öncü
t. 2343
t.+ı 1067, 1352, 2342, 3580, 4619, 5976
tutgun tutsak, esir
t. 3345
t.+ı 373

tuı (<Far.) papağan
t. 3361
tutruk dayanak
t. 2132, 2716, 3039
tutşı devamlı, her zaman, daima, bkz. tutaşı
t. 324
tutuğ esir, rehin
t. 1211, 3047, 4180, 4717
tuz tuz
t. 1191, 1328, 2318, 2319, 2320, 2321, 4219, 4222, 4279, 4350, 4537, 5797, 5889, 6096, 6584
t.+ı 711, 2274, 2317, 2532
tuzak tuzak
t.+ı 3637
t.+ka 4824
tuzakçı tuzakçı, tuzak kuran
t. 3564, 3567, 4824
tü tüy, kıl
t. 2918
t.+si 365
tü “türlü, çeşitli; renkli”
t. 70, 304, 452, 1106, 1235, 1512, 1808, 1979, 2057, 2441, 2501, 2917, 3146, 3391, 4424, 4426, 4609, 5327, 6151, 6531, 6625
tügük çatık
t. 1111, 1563, 2077, 2577, 6198, 6612
t.+i 816
tügün düğüm
t. 150, 1084, 1856, 3168, 3469, 4029, 5817, 5888, 6228, 6337
t.+in 172
t.+ler 283, 3006
tük çok, fazla
t. 1537
tükel tüm, tamamen, hep, bütün
t. 116, 225, 321, 380, 445, 461, 465, 619, 627, 733, 764, 968, 1045, 1046, 1047, 1051, 1103, 1162, 1212, 1260, 1340, 1423, 1478, 1598, 1653, 1667, 1726, 1730, 1739, 1740, 1766, 1787, 1818, 1873, 1879, 1881, 1973,

	1994, 2007, 2018, 2072, 2074, 2166, 2238, 2240, 2261, 2271, 2304, 2335, 2618, 2630, 2798, 2994, 3008, 3025, 3062, 3177, 3220, 3459, 3542, 3549, 3597, 3601, 3605, 3816, 3858, 3991, 4027, 4066, 4156, 4174, 4277, 4282, 4379, 4389, 4395, 4399, 4484, 4497, 4508, 4567, 4637, 4662, 4699, 4709, 4757, 4765, 4777, 4787, 4804, 4805, 4857, 4862, 4886, 4908, 4955, 4956, 4969, 4979, 5026, 5071, 5102, 5146, 5158, 5188, 5386, 5429, 5431, 5435, 5498, 5564, 5613, 5735, 5759, 5848, 5906, 6046, 6051, 6057, 6060, 6063, 6094, 6109, 6122, 6148, 6193, 6202, 6251, 6387, 6413, 6480, 6481, 6496, 6548, 6551, 6624, 6644	
	t.+i 3605	
	t.+in 1050, 5432	
	t.+ke 4379	
tüm	tam, bütün	
	t. 2332, 2339	
tümen	çok, fazla	
	t. 2, 21, 22, 31, 70, 84, 159, 172, 198, 285, 304, 442, 452, 466, 682, 829, 1022, 1300, 1344, 1569, 1767, 1808, 1957, 1981, 2441, 2709, 3009, 3224, 3319, 3733, 3807, 3905, 4424, 4426, 4525, 4859, 5370, 5801, 5911, 6519, 6531, 6535, 6645	
tün	gece	
	t. 3, 22, 39, 127, 1840, 2250, 2331, 3193, 3357, 3605, 3606, 3952, 4925, 5068, 5148, 5793, 5953, 6217, 6336, 6602	
	t.+e 3951, 6216	
	t.+i 35, 288, 952, 1389, 3655, 4965, 5969	
	t.+in 1606	
	t.+ki 3633	
	t.+le 760, 2314, 4347, 5988, 6158, 6558	
	t.+leri 2380, 3105	
	t.+ni 2964	
	t.+üg 2530	
	t.+üm 383, 1072, 5634, 5696, 5701, 6078	
	t.+ün 38, 78, 608, 3754	
	t.+ünj 1240, 3633, 3787, 4811, 5307	
tünek	zindan	
	t. 3084, 3520, 4809, 5185, 5421, 5423	
	t.+te 3521, 4809, 5186, 5424	
tünerik	mezar, karanlık yer	
	t. 3083	
	t.+te 383	
tüp	dip, esas; herhangi bir şeyin aslı	
	t. 506, 1949, 2437, 3849, 4488, 4495, 4900, 4901, 5873, 6061, 6091	
	t.+e 889	
	t.+i 833, 999, 1140, 1704, 2132, 2438, 3089, 3507, 3551, 3795, 4035, 4107, 4288, 5024, 5356, 6003, 6609	
	t.+inde 211, 1549	
	t.+içe 5872	
	t.+ke 4479	
	t.+üg 4411	
	t.+üm 1544	
	t.+ünke 1323, 5409	
	t.+ünni 1462	
tüpi	tipi; kar fırtınası	
	t. 1175, 1439, 3796, 4302, 4758, 5091, 5314, 6521, 6554, 6573	
tüplüg	temelli, sağlam, köklü	
	t. 1699, 1710	
tüpsüz	dipsiz	
	t. 211, 1164	
türlüg	türlü, çeşitli	
	t. 96, 238, 265, 465, 497, 619, 623, 872, 875, 969, 1590, 1653, 1750, 2074, 2218, 2599, 2621, 2628, 2630, 2640, 2641, 2642, 2703, 2709, 2772, 2774, 2780, 2801, 2887, 2888, 2950, 2987, 3163, 3189, 3217, 3807, 3974, 4031, 4053, 4134, 4201, 4224, 4234, 4271, 4406, 4472,	

	4574, 4594, 5253, 5440, 5515, 5550, 5652, 5723, 5994, 6403, 6497		t. 488, 1202, 1390, 1443, 2345, 3561, 3634, 5176
	t.+i 5762		t.+de 3561
	t.+üg 5910	tütsüg	tütsü
	t.+ün 627, 1752, 3177, 3850		t. 98
türk	güç, kuvvet	tütün	duman
	t. 5151		t. 341, 1763, 2792, 6127
türk	Türk	tütüş	kavga
	t. 276, 277, 1163, 3817		t. 2098, 2651, 4247, 4291, 4586
türkçe	Türkçe		t.+ke 2089
	t. 273, 319, 667, 880, 1798, 1826, 6617	tüz	doğru, düzgün; temiz
tüs	renk		t. 291, 393, 424, 454, 464, 515, 802, 804, 805, 807, 1080, 1374, 1427, 1713, 1759, 1927, 1986, 2033, 2058, 2072, 2099, 2179, 2481, 2551, 2788, 2854, 2991, 3108, 3148, 3279, 3448, 3537, 3617, 3993, 4005, 4007, 4314, 4318, 4546, 4567, 4605, 4691, 4990, 5057, 5471, 5474, 5509, 5699, 5835, 5934, 5985, 5989, 6184, 6356, 6462, 6532, 6550
	t.+i 5639, 5643, 5697		t.+e 42, 1269, 2795, 4716, 5197, 5966
	t.+ig 829	tüz	bütün, hepsi
tüş	düş, rüya		t. 887, 1238, 1540, 2112, 2239, 2241, 2483, 2688, 2923, 3573, 3749, 3997, 4211, 4885, 5376, 6387
	t. 231, 1332, 1396, 1397, 2632, 3571, 3605, 4366, 4367, 4368, 4370, 4373, 4869, 5146, 5992, 5993, 5995, 5997, 5999, 6001, 6003, 6005, 6006, 6013, 6016, 6017, 6019, 6021, 6027, 6028, 6029, 6037, 6038, 6042, 6051, 6256	tüz	ova
	t.+i 4369, 4371, 6024		t.+de 5372
	t.+içe 6024	tüz	asil; temiz
	t.+ke 5994, 6015, 6023		t.+i 4386
	t.+ni 6004, 6021, 6048		t.+üm 3696, 3812, 4851, 4977
	t.+nüñ 5999, 6001, 6067	tüzgüçi	düzenleyen, tanzim eden
	t.+te 630, 5177, 6018, 6022, 6025, 6026, 6039, 6040, 6043, 6062, 6066		t. 4170
	t.+üg 4368, 4373, 4374, 5998, 5999, 6030, 6042	tüzük	durum, berrak
	t.+üm 6047		t. 3085, 4464, 5114
	t.+ümdede 5986	tüzün	yumuşak huylu, asil
	t.+ümdemü 6303		t. 43, 107, 546, 1033, 1148, 1416, 1659, 1871, 1965, 2000, 2169, 2204, 2306, 2444, 2456, 2623, 3242, 3402, 3437, 3588, 3780, 4058, 4124, 4140, 4172, 4281, 4410, 4559, 4643, 4777, 5219, 5308, 5346, 5727, 5949,
	t.+ümdin 5987		
	t.+ün 1399, 5845, 6000, 6003		
	t.+ünke 5996		
	t.+ünni 5995, 6031		
tüşnek	yuva; mezar		
	t.+i 3570		
tüşük	düşkün; kederli		
	t. 1111, 1563, 5003, 6226		
	t.+rek 5686		
tüşün	konak, durak		

6090, 6122, 6187, 6329, 6414,
6510, 6513, 6594
t.+i 2875
t.+ke 3402
t.+ler 3431
tüzünlük yumuşak huyluluk, asillik
t. 326, 1155, 3780, 6638

U

u uyku
u. 1424
u.+da 5988
u.+nı 5310
u.+sı 102, 1165, 2270, 2331,
3952, 4781, 4890, 4963, 4965,
5271, 5969, 5970, 6212, 6216
u.+sın 6075
u.+sında 6142
u.+sındın 1523, 5271, 6637
uç uç, tepe
u. 1594, 2966, 3815, 5569
u.+ı 1140, 2316, 3551, 6609
uça sırt
u. 6157
uçmak cennet
u. 3503, 3521, 3522, 3654,
3656, 4855, 5186, 5833, 6382,
6547
uçuz ucuz, değersiz
u. 308, 540, 901, 902, 903,
1603, 3010, 3159, 3676, 3828,
4177, 4248, 4495, 4542, 4587,
4855, 5316, 6135, 6452
u.+ı 1028
u.+ka 1245, 1248
u.+un 2802
uçuzluk ucuzluk, değersizlik
u. 783, 1718, 2079, 2118,
3750, 3762, 3903, 4100, 4115,
4414, 4856, 5240, 6446
u.+tın 3676
uğ boğa burcu
u. 139
uğ sığır
u. 988, 1598, 1599, 4821,
5372, 5635, 5704, 6535
uğku uyku

u.+ı 1069
uğan her şeye gücü yeten, kadir
u. 2, 6, 1531, 3192, 3721,
3898, 6494
‘ukbi (<Ar.) ahret
‘u. 2157, 3027, 3340, 3410,
3657, 3976, 4383, 4384, 4742,
4799, 4802, 4805, 4862, 5604,
6499
‘u.+ka 3658
‘u.+ni 3087
uğu anlayış
u. 147, 148
uğuş akıl; anlayış
u. 150, 151, 154, 159, 160,
161, 185, 193, 205, 217, 218,
221, 224, 274, 288, 290, 294,
300, 301, 303, 304, 305, 310,
314, 317, 320, 356, 387, 398,
470, 585, 640, 869, 904, 1009,
1186, 1196, 1250, 1253, 1679,
1682, 1728, 1825, 1827, 1828,
1829, 1830, 1834, 1835, 1836,
1837, 1838, 1839, 1840, 1844,
1846, 1848, 1850, 1859, 1861,
1863, 1864, 1870, 1934, 1940,
1947, 1952, 1954, 1967, 1970,
1993, 1994, 2029, 2454, 2488,
2504, 2604, 2606, 2626, 2627,
2654, 2713, 2790, 2793, 2838,
2870, 3014, 3062, 3168, 3200,
3256, 3346, 3467, 3490, 3802,
3853, 3936, 4011, 4048, 5043,
5196, 5209, 5321, 5403, 5472,
5478, 5997, 6003, 6019, 6028,
6104, 6161, 6330, 6387, 6445
u.+ı 569, 627, 2185, 3907,
4080, 4320
u.+ın 527
u.+ka 162, 216, 293, 297, 472,
1862, 2651, 2949, 3647, 3939,
4028, 4990, 5411, 5770
u.+lı 215
u.+nı 152
u.+nuğ 1865
u.+ta 1683
u.+uğ 287, 1833
u.+un 289, 1542, 2712, 3850

ukušluę anlayışlı, akıllı, bilgili

u. 155, 199, 205, 217, 219, 278, 294, 299, 320, 322, 326, 327, 408, 416, 417, 421, 423, 427, 463, 469, 470, 490, 563, 904, 908, 997, 1146, 1178, 1252, 1417, 1741, 1775, 1776, 1777, 1830, 1839, 1862, 1866, 1923, 1946, 1951, 1956, 1964, 1971, 1972, 2117, 2153, 2154, 2168, 2188, 2189, 2453, 2456, 2457, 2521, 2597, 2600, 2652, 2693, 2704, 2706, 2788, 2821, 2868, 2872, 2873, 2874, 2875, 2896, 2897, 3015, 3061, 3062, 3082, 3164, 3165, 3166, 3558, 3638, 3642, 3661, 3752, 3763, 3878, 3938, 4012, 4013, 4074, 4290, 4533, 4613, 4634, 4983, 4998, 5229, 5394, 5418, 5520, 5843, 5864, 6061, 6101, 6132, 6309, 6355, 6356, 6373, 6381, 6394, 6430, 6452, 6490, 6620, 6629
u.+ka 1707, 1778, 1781, 6383
u.+nı 2603, 4335

ukuşsuz akılsız

u. 199, 296, 297, 298, 334, 585, 1776, 1831, 1839, 1859, 1923, 2455, 3644, 4076, 4078

usuz uykusuz

u. 2314, 4780, 4891

ul

temel, asıl

u. 506, 4156, 6061

u.+ı 441, 819, 821, 861, 921, 942, 1772, 2021, 2137, 2308, 2412, 2571, 2573, 2931, 3016, 3029, 3918, 4983, 5055, 5148, 5172, 6498

u.+ın 1755, 1817, 3563, 4079

u.+um 1544

u.+un 2898

u.+uğ 4028, 6497

u.+uğnı 3620

ulam sürekli, kesiksiz, ebediyen

u. 61, 1199, 1348, 3906, 5490, 6520

ular keklik

u. 75

uluğ

ulu, büyük, yüce

u. 32, 62, 85, 88, 152, 611, 931, 1001, 1128, 1226, 1248, 1293, 1437, 1499, 1540, 1602, 1648, 1694, 1720, 1768, 1814, 1823, 1842, 1884, 1922, 1966, 2070, 2115, 2116, 2146, 2163, 2187, 2272, 2314, 2324, 2431, 2432, 2436, 2483, 2489, 2490, 2492, 2493, 2501, 2524, 2555, 2588, 2643, 2647, 2665, 2717, 2967, 2969, 3117, 3184, 3322, 3344, 3398, 3515, 3576, 3640, 3652, 3774, 3868, 3989, 4073, 4092, 4153, 4154, 4179, 4263, 4531, 4532, 4534, 4545, 4576, 4593, 4596, 4727, 4833, 4917, 4996, 5052, 5062, 5075, 5092, 5171, 5200, 5210, 5251, 5340, 5354, 5400, 5419, 5425, 5584, 5771, 5788, 5857, 5884, 5968, 6099, 6432, 6433, 6493, 6508

u.+da 6469

u.+dın 1013, 4178

u.+ı 4999

u.+ka 500, 706, 1327, 2804, 3903, 4041, 4154, 4175, 4178, 4303, 4532, 5197

u.+lar 2587, 3379, 4179, 4180, 4658, 5060, 5061

u.+rak 1830, 4116

u.+uğ 4151, 4304

u.+uğ 4175, 4248

uluğluk ululuk, şeref, büyüklük

u. 7, 154, 453, 552, 942, 1245, 2233, 2322, 2417, 2556, 3721, 4151, 4172, 4178, 4304, 4488, 4716, 4837, 4914, 5073, 5089, 5169, 5324, 6039, 6041, 6145, 6372

u.+ka 91, 4066, 4078, 4694, 4917, 6140

uluğsığ büyüklük taslayan

u. 1706, 2118

uluş köy, şehir

u. 1043, 2178, 2421, 2428, 3104, 3203, 3215, 3226, 3236,

3327, 3347, 3500, 3652, 3922,
4687, 4834, 5519, 5546, 6435,
6599
u.+ka 3636, 3944, 4316, 4814
u.+lar 2999
u.+ta 3974
u.+tın 4814
umdu dilek, istek, tamah
u. 2616, 2725
u.+sı 5895
u.+sın 4215
umdusuz tamahkâr
u. 2721, 4217
umduç dilenci; tamahkâr
u. 2613, 2723, 2724, 4214,
4215, 4272
u.+sı 2613
umınç ümit, umut
u. 2812, 2972, 2987, 3674,
5009, 5122, 5514, 6209, 6515,
6582
u.+ım 29, 3053, 4764, 6504,
6515
u.+ın 6271
u.+ka 2972, 5514
umınçlıg ümitli
u.+ka 1588
umınçsız ümitsiz, umutsuz
u. 1115
umunç ümit, umut
u. 1364, 2013, 2163
unu işte
u. 1161, 1261, 4155, 4866,
5413, 6499
unur insan, kudretli insan
u. 756, 810, 1081, 1667, 2143,
2353, 2612, 3134, 3814, 4377,
4501, 5524, 5555, 5561, 5928,
6015, 6067
urağun Hindistan'dan gelen bir ilaç
u. 772, 789, 814, 815
urğuç vurucu, vuran
u. 1458
u.+ğ 2145
urı erkek evlat
u. 980, 3227, 3832, 4437,
4842, 5428, 6188, 6194, 6295
urı ses, gürültü

u. 3541
uruğ tane; tohum; nesil, soy
u. 108, 1959, 1966, 2189,
3372, 3375, 3653, 4476, 4585,
4734, 4735, 6391, 6411
u.+ı 806, 1623, 1637, 1985,
2189, 3015, 4337, 6187
u.+ın 6529
uruğluğ asil, soylu
u. 1623, 2186, 2195, 2197,
4488, 4496, 5295, 6033
uruğsuz asil olmayan, soysuz
u. 2194
uruş vuruş; savaş
u. 2098, 4247
usal gafil
u. 443, 447, 654, 1066, 1142,
1206, 1209, 1422, 1437, 1452,
1502, 2014, 2027, 2028, 2139,
2297, 2348, 2393, 2779, 3109,
3402, 3661, 4260, 4816, 4828,
5144, 5163, 5231, 5848, 6087,
6124
u.+ğ 2028, 4827
u.+ın 447, 2273, 5632, 5636,
6271, 6554
u.+lar 444
u.+rak 5837, 5840
usalılık gafillik
u. 442, 444, 1117, 1209, 1523,
2021, 2024, 2026, 2142, 2297,
6075
u.+nı 4559
usayuk gafil
u. 3565, 3568, 5257, 5259,
6075, 6159
'uşman Hz. Osman
'u. 55
usruk uyuklayan
u. 6560
uş işte
u. 202, 203, 204, 433, 565,
984, 1088, 1118, 1120, 1158,
1353, 1977, 2041, 2113, 2302,
2398, 2907, 2925, 3043, 3215,
3226, 3326, 3530, 3572, 3679,
4119, 4211, 4445, 4821, 4831,
4870, 4936, 5155, 5157, 5184,

5584, 5696, 5875, 6316, 6318,
6319, 6323, 6499, 6616

uşak küçük
u. 4601

uşak dedikodu
u. 4108, 4301

uşakçı dedikoducu
u. 1299, 5303

uştmağ cennet
u. 63, 917

uşun omuz başı
u. 3288

utğuçı yenen, yenmiş olan
u. 2141

utru doğru, karşı
u. 137, 175, 193, 576, 621,
1188, 1311, 1361, 1417, 1465,
1581, 1652, 2391, 2464, 2996,
3958, 4011, 4051, 4055, 4598,
4799, 4906, 5618, 6033, 6068,
6287, 6322
u.+kı 2716, 4130, 4598

uwut hayâ
u. 1660, 1662, 1664, 2006,
2007, 2008, 2009, 2202, 2207,
2291, 2622, 2654, 2763, 4981,
6474
u.+ı 2290, 2830, 2927
u.+ka 2292, 6544

uwutluğ hayâ sahibi
u. 43, 55, 1309, 1965, 2000,
2005, 2169, 2199, 2201, 2204,
2235, 2290, 2293, 2441, 2444,
2445, 2621, 2653, 2762, 2821,
2867, 4476

uwutsuz gözü doymaz, utanmaz
u. 849, 1309, 2199, 2203,
2205, 2206, 2291, 2762, 6638
u.+nı 5528

uwutsuzluk hayâsızlık
u. 1662

uz iyi, güzel, uygun
u. 531, 805, 887, 1626, 1707,
2653, 2693, 2694, 2788, 2854,
2921, 2923, 4049, 4066, 4169,
4374, 4804, 4814, 5509, 5992
u.+ı 2594

uz usta, mahir, sanatkâr

u. 2660, 2661, 2773, 5913
u.+ı 3361
u.+lar 4456, 5589, 6473

uzluk ustalık, maharet
u. 4456
u.+ı 4191

uzak uzak
u. 2813

‘uzr (<Ar.) özür, mazeret, bahane
‘u.+i 204, 671, 3809, 5123,
5286, 5289, 5645, 5708, 6621
‘u.+in 191
‘u.+uğ 5711
‘u.+ümi 3693, 4871
‘u.+ün 377
‘u.+ünj 798

uzun uzun
u. 230, 348, 379, 399, 405,
440, 546, 591, 599, 837, 926,
940, 1037, 1120, 1350, 1417,
1450, 1454, 1463, 1464, 1473,
1527, 1533, 1550, 1553, 1572,
1585, 1640, 1765, 1796, 1929,
1965, 2031, 2033, 2086, 2193,
2233, 2264, 2322, 2489, 3012,
3017, 3103, 3123, 3204, 3300,
3473, 3559, 3561, 3681, 3682,
3783, 3845, 3876, 3938, 4087,
4140, 4253, 4428, 4510, 4643,
4683, 4817, 4826, 4883, 4906,
4914, 5064, 5073, 5085, 5088,
5139, 5170, 5192, 5236, 5299,
5346, 5406, 5673, 5680, 5727,
5802, 5806, 5807, 5878, 6045,
6090, 6145, 6288, 6338, 6396,
6410, 6414, 6418, 6558
u.+ın 4279

uzunluk itibar
u. 4296

Ü

üç üç
ü. 771, 801, 802, 803, 804,
1660, 1667, 1669, 1676, 1877,
2068, 2405, 2409, 2412, 2510,
2703, 2709, 2712, 3109, 3542,

3573, 3576, 3578, 3588, 3605, 4097, 4106, 4107, 4119, 4174, 4501, 4547, 5328, 5332, 5334, 5560, 5574, 5579, 5910, 6364, 6500 ü.+i 142, 143, 3999 ü.+in 1053 ü.+ke 2408, 2710, 3576, 5328 ü.+te 3111, 3546, 3574, 3575, 4123	üçegü her üçü ü. 802, 1669, 3573
üçegün her üçü ü. 1664	
üçün için ü. 40, 197, 304, 599, 690, 745, 748, 834, 838, 911, 928, 1024, 1210, 1234, 1239, 1284, 1375, 1404, 1425, 1600, 1738, 1836, 1944, 2290, 2697, 2955, 2965, 3163, 3164, 3259, 3319, 3347, 3365, 3494, 3515, 3532, 3608, 3624, 3650, 3659, 3802, 3917, 3929, 4201, 4203, 4206, 4226, 4228, 4245, 4251, 4327, 4328, 4339, 4587, 4589, 4590, 4686, 4697, 4775, 4854, 4855, 4938, 4953, 5065, 5068, 5107, 5127, 5168, 5195, 5485, 5535, 5537, 5598, 5600, 5644, 5695, 5893, 6154, 6276, 6277, 6307, 6442, 6470	
üçüncü üçüncü ü. 4122 ü.+te 267, 3219	
üçünçü üçüncü ü. 133, 307, 339, 789, 829, 1660, 2061, 2326, 2505, 2512, 2705, 3110, 3575, 3590, 5331, 5577, 5582, 5904, 5913	
üdik hasret, sevdâ ü.+lerim 6300	
üdiklig sevdalı ü. 5972	
ügi baykuş ü. 2314	
ügük dolu, yığılı ü. 6198	
ügür sürü ü. 4200 ü.+i 2252 ü.+in 4196 ü.+ün 4196	
ükek burç ü. 138 ü.+çe 2154	
ülgü terazi burcu ü. 140	
ülgü ölçü ü. 2975	
ülgülüg ölçü, ölçülü ü. 1777, 1837, 2501, 2592, 2733, 2946, 3647, 4779, 6008	
ülker Ülker yıldızı ü. 4889, 6216	
ülüg pay, hisse, kısmet ü. 179, 271, 832, 995, 1292, 1457, 1527, 1646, 1797, 1829, 1854, 1860, 2116, 2126, 2208, 2450, 2971, 3122, 3200, 3461, 3643, 3726, 3869, 4282, 4348, 4408, 4436, 4455, 4556, 4572, 4629, 4695, 5071, 5103, 5295, 5348, 5586, 5766, 5902, 6058, 6376, 6417 ü.+i 991, 998, 1238, 1891, 2448, 2454, 2921, 3494, 3638, 3927, 4810, 5144, 6007, 6009, 6011, 6496 ü.+in 1890 ü.+ün 3917	
ülüksüz nasipsiz, fakir ü. 296	
ülüş pay, hisse, kısmet ü. 432, 673, 1129, 1363, 1420, 1686, 2133, 2428, 3135, 3216 ü.+lerde 4544	
üme misafir ü.+g 495, 496, 4435, 4437, 4558, 5546	
ümme (<Ar.) ümmet ü. 37, 40	
ün ses, gürültü ü. 1132, 4842, 5030, 5866, 5954	

ü.+i 77, 3422, 5314, 6405, 6483
 ü.+in 75, 76, 95
 ü.+ke 4964
 ü.+ün 74, 78, 376, 4114, 4963, 5644, 5677, 5972, 6292, 6363, 6369
 ü.+ün 3634
ün ün, nam, şöret
 ü.+i 1692, 2168, 3095, 5153, 6145
ünlüg sesli
 ü. 2458
üğür in, mağara
 ü. 2684
 ü.+de 4766, 6155
üsk huzur, nezdinde
 ü.+içe 4971
üst üst, üst taraf
 ü.+ün 18, 131, 1124, 1836, 4844
üstem at eyerine işlenen altın gümüş işleme
 ü. 1766, 2280, 2385, 3439
üsten üstün, galip
 ü. 1796, 1948, 2269, 2357, 3150, 5252, 5481
üt çukur
 ü. 6011
üyük sulak yer, bataklık
 ü. 974, 3089, 3795
 ü.+ke 3090
 ü.+tin 3091
üyür darı
 ü. 3612
üzengü üzengi, atın eyerinde bulunan demir parçası
 ü. 6110
üzük kesik, yarım kalmış, tamamlanmamış
 ü. 1987

V

vacib (<Ar.) vacip, yapılması şeriat bakımından gerekli olan
 v. 4999
va'de (<Ar.) vaat, söz

v. 3734, 5077
vaḥşı (<Ar.) vahşi
 v. 6572
vaḳt (<Ar.) vakit, zaman
 v. 1213, 2523
 v.+ı 559, 6234
vaṣiyyet (<Ar.) vasiyet
 v. 6321
vefa (<Ar.) vefa, sadakat
 v. 105, 716, 1171, 1441, 1511, 1691, 2040, 2042, 2197, 2871, 3390, 3427, 3432, 3706, 4137, 4273, 4521, 5087, 5135, 5160, 5320, 5926, 6362, 6466, 6467, 6516, 6568, 6570, 6592
 v.+da 6517
 v.+dın 6517
 v.+ka 1691, 3704
 v.+sın 3705
vefalıg vefalı, sadık
 v. 105, 2040, 2195, 2875, 3016, 3771, 3790, 5764, 5786, 6516, 6565, 6574
vefasız vefasız
 v. 670, 1379, 2039, 2198, 5174, 5297
 v.+ka 6574
velikin (<Ar.) velakin, lakin, fakat, ama
 v. 684, 716, 3148, 3737, 3823, 4322, 4644, 4682, 5051
vezir (<Ar.) vezir
 v. 2181, 2182, 2183, 2193, 2217, 2219, 2239, 2241, 2242, 2256, 2260, 2415, 2418, 2679, 5331, 5336, 5337
 v.+i 2177
 v.+ka 2194
vezirlik vezirlik
 v. 1036, 2238, 4140
 v.+ka 2234
vird (<Ar.) belli zamanlarda okunması âdet olan dua, evrat
 v.+in 6222
vişal (<Ar.) visal, kavuşma
 v. 6202
 v.+dın 6209

Y

ya (<Far.) veya, yahut, ya da

y. 120, 250, 524, 651, 809, 817, 831, 850, 912, 1064, 1176, 1196, 1320, 1486, 1540, 1583, 1584, 1768, 1778, 1824, 1825, 1868, 1923, 2055, 2070, 2278, 2297, 2344, 2383, 2493, 2494, 2495, 2496, 2564, 2581, 2654, 2675, 2726, 2734, 2887, 2888, 2889, 2904, 2931, 3098, 3100, 3156, 3158, 3213, 3238, 3355, 3363, 3534, 3546, 3609, 3611, 3612, 3623, 3664, 3717, 3726, 3748, 3762, 3768, 3784, 3793, 3818, 4008, 4059, 4092, 4113, 4139, 4143, 4148, 4183, 4215, 4259, 4265, 4340, 4342, 4343, 4351, 4380, 4442, 4446, 4458, 4472, 4478, 4542, 4544, 4546, 4575, 4576, 4577, 4580, 4585, 4586, 4649, 4676, 4726, 4746, 4747, 4761, 4838, 4855, 4938, 4951, 4987, 5110, 5187, 5245, 5271, 5371, 5372, 5374, 5375, 5376, 5377, 5433, 5459, 5549, 5604, 5638, 5750, 5751, 5770, 5883, 5898, 5971, 6009, 6011, 6013, 6025, 6141, 6172, 6205, 6206, 6235, 6295, 6310, 6405, 6502, 6547, 6549, 6550, 6551, 6563, 6572, 6580, 6588, 6589, 6590, 6611, 6644

ya yay

y. 371, 6532

y.+ğ 4139

y.+sın 65

y.+sını 6397

ya yay burcu

y. 140

yaçı yaycı

y. 2558, 4046, 4458

yad (<Far.) anma, hatırlama

y.+ı 3349, 4762, 4793, 6136, 6171, 6189

yadağ yaya

y. 1734, 2370, 2961, 3831

y.+ın 5039

yadğuçı yayıcı, yayan

y. 4431

yadğun yaygın, taşan

y. 4546

yadığlıg yayılı; hazır

y. 2834, 3589, 5322

yadım yaygı, döşek

y. 4442, 6625

yağ yağ

y. 4442

yağı düşman

y. 101, 144, 200, 286, 307, 318, 444, 1773, 1926, 2016, 2022, 2025, 2026, 2067, 2098, 2144, 2285, 2290, 2316, 2326, 2329, 2350, 2351, 2352, 2355, 2356, 2364, 2366, 2367, 2382, 2384, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2395, 2404, 2651, 2692, 2708, 2834, 2945, 3000, 3003, 3038, 3094, 3344, 3380, 3381, 3396, 3397, 3400, 3402, 3413, 3414, 3416, 3417, 3419, 3589, 3590, 3591, 3637, 4015, 4181, 4187, 4188, 4189, 4214, 4224, 4225, 4228, 4229, 4232, 4259, 4260, 4265, 4269, 4633, 4911, 5304, 5319, 5322, 5482, 5582, 5783, 5866, 5882, 5905, 6219, 6397, 6539, 6577

y.+da 2067, 2283, 2285, 2291, 2310, 2353, 2358, 4188, 4231

y.+dın 2270, 2296, 3381, 3397

y.+ğ 445, 2028, 2141, 2341, 2343, 2346, 2378, 2396, 2692, 4262, 4263, 4277, 5484

y.+ka 144, 408, 2043, 2085, 2269, 2289, 2309, 2331, 2341, 2349, 2356, 2358, 2369, 2371, 2378, 2705, 2963, 3402, 3628, 4229, 4262, 4263, 4633, 5530, 5582, 5591, 5594

y.+lar 145, 4225

y.+ları 450

y.+ım 4763, 6537

y.+mu 3921

y.+n 2359, 3402, 4270

y.+ını 4230
y.+ını 2272, 2288
y.+ını 2329, 2368, 3589, 5322
y.+ısı 966, 1954, 3030, 3415, 4261, 5805
y.+sın 117, 2019, 2268, 2287, 2291, 2379, 2389, 4227, 5480
yağıcı muharip, savaşçı
y. 2019, 2315, 2316, 2334, 2338, 2371, 2372, 5480
yağılıg düşman sahibi, düşmanı olan
y. 3400, 4187, 4232, 4270
yağılık düşmanlık
y. 4226
yağısız düşmansız, düşmanı olmayan
y. 3380, 3419
yağız yağız, kıvıll ile kara arası bir renk
y. 3, 44, 64, 68, 120, 210, 213, 302, 883, 1002, 1144, 1800, 2384, 3081, 3212, 3570, 3717, 3725, 4721, 5363, 5365, 6007, 6069, 6139, 6403, 6404
yağma Yağma, bir Türk kavminin adı
y. 1758, 4947
yağmur yağmur
y. 118, 5314, 6155, 6571
yağuk yakın
y. 653, 778, 783, 1194, 2079, 2250, 3335, 4100, 4214, 4229, 4414, 5044, 6221
yağuk akraba, hısıml, eş dost
y. 817
y.+ka 1327, 2734
yağukluk yakınlık
y. 3296, 3297, 5045, 6468
yak yakın, hısıml, akraba
y. 1327
yaka yaka, elbise yakası
y. 2377, 3282, 3541, 4243, 5715
y.+ını 3806
yakın yakın
y. 11, 20, 77, 254, 500, 505, 517, 592, 595, 605, 606, 634, 650, 704, 780, 817, 853, 888, 889, 953, 1160, 1263, 1378, 1401, 1464, 1565, 1612, 1631,

1721, 1767, 2247, 2258, 2259, 2341, 2585, 2587, 2668, 2926, 3003, 3060, 3203, 3210, 3290, 3298, 3325, 3327, 3350, 3433, 3483, 3701, 3705, 3921, 3956, 4094, 4097, 4173, 4230, 4234, 4262, 4292, 4306, 4360, 4450, 4457, 4473, 4538, 4545, 4546, 4576, 4581, 4649, 4679, 4847, 4971, 4990, 5001, 5038, 5046, 5049, 5138, 5229, 5230, 5303, 5347, 5528, 5614, 5617, 5620, 5625, 5795, 5838, 5859, 5864, 5963, 6206, 6285, 6577
y.+da 2734
y.+ıg 4278
y.+ka 5652
y.+rak 2610
yakınlık yakınlık
y. 605, 886, 910, 1327, 3237, 3299, 3319, 3433, 3700, 3705, 3706, 4171, 4201, 4237, 4275, 4292, 4294, 4611, 4612, 4873, 5034, 6281, 6468, 6470
yaklık yakınlık
y. 3335
yakşı güzel, iyi
y. 275, 283, 298, 433, 515, 522, 531, 555, 779, 1008, 1046, 1048, 1078, 1100, 1163, 1385, 1542, 1629, 1701, 1746, 1758, 2448, 2617, 2666, 2682, 2796, 3016, 3074, 3172, 3182, 3244, 3254, 3393, 3594, 3660, 3670, 3704, 3752, 3799, 3855, 3978, 4007, 4012, 4074, 4089, 4135, 4172, 4177, 4286, 4309, 4373, 4387, 4413, 4418, 4449, 4451, 4464, 4562, 4604, 4617, 4641, 4707, 4843, 4868, 4910, 4916, 4947, 5078, 5142, 5213, 5269, 5293, 5308, 5606, 5617, 5809, 5817, 5874, 5917, 5929, 6003, 6101, 6132, 6191, 6270, 6342, 6361, 6462, 6488
y.+g 6028
y.+sı 4619
yakut yakut

y. 4395, 5142, 5669
yal at yelesi; ense
y. 5801
yalawaç elçi, peygamber
y. 52, 56, 2362, 2495, 2593,
2594, 2597, 2600, 2637, 2638,
2639, 2640, 2643, 2666, 2667,
2733, 2928, 2930, 3278, 3814,
3817, 3819, 3820, 3891
y.+ka 2611, 3816, 3818, 4948
y.+lar 2598
y.+tın 2599
yalawaçlık elçilik
y. 2595
y.+ın 2668
yalçık ay
y. 137
yalğan yalan
y. 848, 1326, 1668, 1671,
2037, 2039, 2041, 2062, 2324,
2508, 4107, 4297, 5074, 5075,
5077, 5877, 5878, 6094
y.+ı 338
y.+ığ 5877, 5887
y.+ın 5873
y.+ında 2042
yalım sarp, dik, yalçın
y. 1698, 6393
yalın alev
y. 1415, 2579, 3839, 5530,
5675, 5679, 6223
y.+ı 2792
yalın yalın, çıplak
y. 1098, 2289, 2369, 2914,
2961, 3328, 3528, 6553
y.+ın 1513
y.+nı 2982, 3923
yalnuk insan
y. 150, 182, 197, 210, 265,
275, 302, 334, 337, 682, 685,
860, 864, 866, 868, 898, 905,
908, 977, 1016, 1194, 1206,
1294, 1422, 1528, 1533, 1534,
1671, 1682, 1726, 1842, 1845,
2108, 2202, 2207, 2222, 2223,
2291, 2305, 2451, 2462, 2472,
2479, 2579, 2622, 2748, 2757,
2770, 2797, 2976, 2979, 2981,

3208, 3247, 3270, 3311, 3313,
3314, 3361, 3565, 3626, 3655,
3703, 3735, 3980, 3981, 4019,
4358, 4367, 4386, 4388, 4589,
4604, 4672, 4716, 4844, 4849,
5262, 5338, 5458, 5465, 5833,
5869, 5978, 5991, 6073, 6075,
6199, 6570, 6575, 6628
y.+uğ 147, 148, 6538
yalğuz yalnız
y. 395, 491, 775, 1081, 1572,
1791, 3123, 3170, 3330, 3339,
3349, 3361, 3362, 3407, 3470,
4665, 4793, 6241, 6587
y.+un 620, 765, 1550, 3204,
3242, 3328, 3423, 3437, 5380,
5673, 6187
yalğuzluk yalnızlık
y.+umdın 3359
y.+un 5836
y.+uğka 3134
yam çöp
y. 2817, 2820
y.+ça 4381
y.+ığ 2917
yan yan
y.+ın 4114, 4783
yana yine, böylece, ve
y. 65, 66, 171, 174, 234, 341,
342, 403, 409, 476, 510, 511,
525, 550, 553, 561, 626, 643,
645, 649, 665, 696, 713, 725,
733, 734, 738, 741, 823, 833,
857, 859, 870, 896, 976, 1000,
1004, 1008, 1017, 1052, 1077,
1088, 1136, 1190, 1215, 1240,
1256, 1273, 1295, 1321, 1394,
1486, 1500, 1506, 1510, 1577,
1613, 1623, 1624, 1665, 1677,
1762, 1802, 1815, 1832, 1847,
1894, 1949, 2014, 2052, 2053,
2146, 2259, 2303, 2312, 2389,
2396, 2417, 2500, 2514, 2518,
2536, 2540, 2601, 2634, 2642,
2751, 2805, 2915, 2933, 3061,
3092, 3120, 3287, 3303, 3314,
3326, 3528, 3533, 3539, 3542,
3549, 3612, 3617, 3655, 3695,

	3781, 3825, 3832, 3845, 3858, 3863, 3865, 3871, 3875, 3886, 3887, 3889, 3896, 3914, 3943, 3951, 3954, 3959, 3960, 3974, 4114, 4115, 4214, 4381, 4393, 4458, 4665, 4690, 4811, 4825, 4831, 4888, 4889, 4890, 4919, 4931, 4939, 4942, 4944, 4952, 4956, 4958, 4969, 4975, 4984, 5011, 5017, 5070, 5072, 5086, 5101, 5122, 5149, 5289, 5416, 5446, 5452, 5453, 5456, 5571, 5588, 5648, 5681, 5725, 5737, 5830, 5876, 5886, 5900, 5939, 5940, 5952, 5956, 5957, 5967, 5971, 5996, 6013, 6018, 6026, 6027, 6065, 6084, 6125, 6126, 6149, 6180, 6183, 6188, 6204, 6214, 6216, 6220, 6222, 6224, 6240, 6252, 6277, 6283, 6284, 6296, 6297, 6298, 6339, 6341, 6343, 6379, 6380, 6422, 6523, 6557	
yağ	y.+mu 3824 merkez; âdet, kaide, tarz y. 498, 954, 1218, 1307, 1931, 1934, 2226, 2294, 2325, 2405, 2696, 3096 y.+a 5082, 5401 y.+ı 311, 344, 414, 562, 738, 856, 1225, 1635, 2696, 3562, 3581, 3913, 4080, 4929, 4985, 5289, 6016 y.+ın 569, 705, 709, 835, 6151 y.+ıñ 3199 y.+nı 2255, 5619 y.+lar 2315	
yağlıg	gibi y. 101, 234, 331, 410, 543, 563, 571, 572, 710, 735, 775, 791, 851, 863, 1042, 1121, 1775, 1787, 1788, 1789, 1878, 2156, 2164, 2172, 2173, 2177, 2239, 2260, 2330, 2413, 2414, 2501, 2524, 2589, 2590, 2637, 2667, 2737, 2738, 2791, 2821, 2877, 2911, 2945, 2964, 3049, 3077, 3145, 3201, 3347, 3390,	3645, 3849, 3992, 4042, 4063, 4149, 4155, 4157, 4238, 4251, 4284, 4312, 4374, 4428, 4429, 4438, 4454, 4460, 4565, 4630, 4676, 4720, 4721, 4726, 5188, 5304, 5584, 5816, 5945, 6023, 6067, 6159, 6242, 6265, 6270, 6309, 6373, 6392, 6403, 6416, 6426, 6445, 6591
	yağan fil y. 3391 y.+ça 2817, 2820 y.+ıg 3399 y.+ka 3399	
	yağı yeni y. 349, 492, 610, 686, 688, 740, 1043, 3839, 5828, 6388 y.+da 689	
	yağku yankı y.+sındın 4311	
	yağluğ yanlış, hata y. 193, 197, 633, 2583, 3115	
	yağsağucu kıskanan, kıskanç y. 5799	
	yağşak geveze y. 1027 y.+ı 1028	
	yağzağ kıyas; örnek y. 17, 1651, 2255, 2820, 4983, 4985 y.+ını 661	
	yanıg cevap, karşılık y. 858, 3020	
	yanış dönüş y. 1471, 6552	
	yanut yanıt, cevap y. 538, 623, 626, 753, 938, 1006, 1195, 1229, 1569, 1658, 1666, 1679, 1688, 1690, 1796, 1817, 1835, 1850, 1877, 1892, 1896, 1905, 1911, 1918, 1930, 1948, 2181, 2269, 2435, 2528, 2596, 2672, 2743, 2819, 2828, 2883, 2948, 2950, 3025, 3065, 3102, 3137, 3157, 3175, 3240, 3306, 3318, 3334, 3367, 3376, 3403, 3426, 3451, 3454, 3476, 3482, 3487, 3512, 3571, 3646,	

- 3707, 3713, 3814, 3821, 3826,
3851, 3862, 3888, 3890, 3911,
3965, 3968, 3971, 3995, 4005,
4007, 4017, 4023, 4027, 4159,
4165, 4182, 4237, 4310, 4314,
4318, 4432, 4436, 4471, 4567,
4573, 4626, 4680, 4771, 4874,
4900, 4941, 4955, 4990, 5018,
5020, 5040, 5054, 5059, 5081,
5104, 5114, 5118, 5126, 5131,
5132, 5402, 5443, 5467, 5500,
5683, 5688, 5721, 5772, 5790,
5794, 5835, 5846, 5854, 5879,
5890, 5893, 5894, 5964, 5978,
5986, 5989, 6032, 6037, 6047,
6186, 6236, 6243, 6256, 6262,
6265, 6351, 6387
y.+ı 929, 932, 937, 1354, 2129,
2980, 2985, 3510, 3577, 3584,
3588, 3814, 3822, 4471, 4872,
5320, 5766, 5785, 5790, 5794,
6022, 6260, 6263, 6264
y.+ın 1597, 1688
y.+ka 4182
y.+luğ 5791, 5893
yap yaşı yemyeşil
y. 2385
yapıcı yapan, yapıcı
y. 4710
yarağ uygun, yarar
y. 529, 2090, 2359, 3185
y.+ı 559, 2360, 3156, 3280,
3482, 3944, 4871, 5720, 5724
y.+ın 1857, 4887, 5013, 5495
yarağlı yararlı, faydalı
y. 328, 1756, 1759, 1761,
2236, 2415, 2539, 2544, 2555,
2752, 3276, 3778, 5532, 5655,
6281
y.+nı 3494, 5205
yarağız faydasız
y. 169, 614, 1653, 1760, 1771,
2037, 2062, 2074, 2194, 2236,
2241, 2336, 2539, 2729, 2763,
2901, 2918, 3099, 3397, 3750,
3861, 4061, 4118, 4243, 4478,
5207, 5334, 5468, 5498, 5532,
5655, 6005, 6353
y.+da 4122
y.+ka 314, 847, 1760, 2192,
2445, 5205, 6357
y.+larığ 847, 2500, 5646
y.+nı 328, 381, 437, 2549,
2752, 5207, 5649
yarağı ehil, usta
y. 2315, 2316, 2372
yaraşı uygun, münasip
y. 2073, 4163, 4538, 5102
yaraşığ uygun, münasip
y. 1053, 1061, 3213, 4088,
4621, 4634, 4635
yaraşıklık uygunluk
y. 3210
yarı yardım, kuvvet
y. 618, 1474, 2362, 2571,
2913, 5494, 5821, 5850, 5935,
5937
yarıcı yardımcı
y.+lar 427
yarığ zırh, kalkan
y.+lar 2385
yarım yarım
y. 3226, 4585, 6058, 6059,
6062
y.+ı 6058, 6062
yarın yarın
y. 232, 244, 549, 587, 913,
915, 916, 919, 1107, 1131,
1281, 1317, 1365, 1429, 1466,
2228, 2929, 3606, 3679, 3881,
4205, 4733, 4735, 4736, 4867,
4869, 5090, 5140, 5246, 5309,
5393, 5502, 5503, 5504, 5702,
5777, 6172, 6254, 6324
y.+ka 3606, 5309
y.+kı 397, 918, 3020, 5235,
5307, 5698, 5703
yarın omuz, sırt
y.+ı 2915
yarınlık yarınlık, ahret
y. 1147, 1208, 1278, 5131,
5350, 6120
yarlı buyruk, emir, ferman
y. 1767, 1810, 2546, 3159,
3179, 3676, 3733, 3868, 4060,
6538

y.+ı 1809, 3180, 3181, 4762,
4999, 5931
y.+ın 1507, 2158, 2815, 3178,
3672, 5001
y.+ını 1589
y.+ınnı 5580
y.+ların 1281
yarmak para
y. 6470, 6476
y.+ın 6543
yarp sağlam
y. 3393, 5905
yarşı keser
y. 5311
yaruk aydınlık, parlak
y. 12, 22, 65, 127, 604, 784,
1520, 2000, 2250, 2476, 2576,
3033, 3193, 3283, 3284, 3288,
3321, 3732, 3953, 4134, 4222,
4283, 4925, 4966, 4968, 5003,
5018, 5222, 5421, 5599, 5824,
5986, 6221, 6531
y.+ı 740, 1162, 1163, 4679
y.+rak 130
y.+ta 835
yarukluk ışık, aydınlık, parlaklık
y. 288, 386, 732, 831, 3381,
3717, 5166
y.+ı 35, 734, 825, 6127
yas zarar, ziyan
y. 684, 915, 916, 987, 1315,
1667, 2161, 3353, 3355, 4073,
4208, 4226, 4228, 4627, 5648,
6368
y.+ı 177, 309, 781, 976, 1000,
1315, 1378, 2161, 2246, 2421,
2930, 2931, 3258, 3359, 3365,
3590, 3737, 3776, 4188, 4189,
4207, 4229, 4547, 4686, 4926,
4940, 4988, 5063, 5262, 5746,
6033, 6368
y.+ıg 3352
y.+ın 982, 1548
y.+ıña 983
y.+ka 3381
y.+ta 4433
yaslıg zararlı
y. 2573

y.+ı 5304
y.+ın 5304
yaslık zarar
y.+ı 4190
yassız zararsız
y.+ın 106
yaş gözyaşı
y. 80, 1047, 1157, 1562, 4823,
6137, 6157, 6195, 6208, 6286,
6533
y.+ı 4902, 6213, 6238, 6299
y.+ıg 6196
y.+ın 1500
yaş yaş, ömür
y. 176, 405, 940, 2322, 2894,
4822, 5807, 6087
y.+ı 261, 293, 348, 367, 399,
426, 1158, 1222, 1639, 1640,
1647, 1678, 1724, 1849, 1851,
1868, 3400, 4197, 4916
y.+ıg 3736
y.+ım 365, 379, 674, 4848,
5643, 6057
y.+ıma 3059
y.+ımını 6053
y.+ın 4674, 6548
y.+ıñ 4623, 4624, 4625, 5167,
5501
y.+ıña 440, 5802
yaşlıg yaşlı, genç olmayan
y. 348, 964, 3012, 5085
yaşık güneş
y. 66, 134, 137, 3283, 3723,
3836, 3953, 4884, 4893, 4960,
5012, 5028, 5359, 5449, 5450,
5669, 5678, 5825, 5828, 6211,
6221
yaşıl yeşil; mavi
y. 3, 22, 44, 67, 68, 96, 120,
127, 210, 1002, 1003, 1124,
1518, 1800, 2250, 2385, 2916,
3193, 3212, 3717, 3724, 3725,
3981, 4711, 4844, 6064, 6218
yaşın şimşek
y. 86, 3041, 6549
yaşut gizli
y. 5768
y.+luğ 5109

yat yabancı
y. 491, 1109, 1286, 1506,
1742, 2378, 2495, 2534, 2548,
2562, 2668, 2734, 3336, 3379,
4580, 5087, 5800, 6502, 6582
y.+ıg 495, 496, 1304, 4514
y.+ıñ 583
y.+ıña 4577
yatguçı yatan
y. 5339
y.+lar 4784, 5344
yatgak bekçi, muhafız
y. 1606, 2533
y.+ın 608
y.+ta 952
yawa heder, boşu boşuna, gereksiz
y. 323, 339, 359, 360, 362,
699, 850, 949, 985, 986, 987,
988, 1220, 1224, 1333, 1372,
1425, 1440, 1491, 1505, 1611,
2013, 2543, 2842, 2894, 3014,
3230, 3543, 3544, 3545, 3631,
3787, 3917, 4061, 4185, 4498,
4503, 4509, 4552, 4608, 4696,
4747, 4750, 4811, 4812, 4821,
4822, 4832, 5148, 5150, 5286,
5403, 5407, 5556, 5630, 5632,
5701, 5704, 5840, 5851, 5870,
6087, 6246, 6255, 6257, 6408,
6431, 6533, 6546, 6635
y.+lar 1484
yawalık boşunalık, gereksizlik
y. 377, 708, 931, 1117, 2567,
4690, 5277, 5636
y.+ka 708, 1116, 4909, 6527
y.+ta 1156
yawaş yumuşak huylu
y. 6453
y.+larğa 2299
yawgu halktan olup, hakandan iki
derece aşağıda bulunan kişiye
verilen ad
y. 4069, 4137
y.+sı 5043, 5523
yawlaq kötü, fena
y. 194, 1179, 1534, 1537,
2692, 3591, 3599, 3970, 4651,
6360, 6453

yawuz kötü
y. 321, 332, 335, 337, 413,
688, 704, 901, 903, 910, 1665,
1668, 1994, 1996, 2062, 2241,
2400, 2613, 2639, 3099, 3390,
3417, 3534, 3577, 3599, 3620,
3772, 3828, 3975, 3977, 4061,
4233, 4242, 4351, 4369, 4585,
4617, 5072, 5077, 5119, 5207,
5468, 5979, 6004, 6364
y.+da 5077
y.+ı 3678
y.+ka 1248, 3078, 3417, 4242,
4989
y.+rak 1717, 5120, 5127, 5965
y.+rakı 5077
yay ilkbahar, yaz
y. 6009
y.+ı 367, 1052
y.+kı 142
yayığ döneke, döneke huylu
y. 91, 398, 399, 548, 670, 690,
695, 710, 716, 725, 741, 1073,
1088, 1144, 3077, 3533, 3542,
4730, 4760, 4800, 4832, 4839,
5175, 5231, 5925, 6129, 6133,
6152, 6230, 6629
yayığlık dönekelek
y. 715
yaz yaz, ilkbahar
y. 65, 4623, 6007, 6531
y.+kı 65, 139, 142, 5639, 5697
yazı ova, düzlük
y. 21, 69, 96, 3323, 3383,
4047, 4673, 5269, 5371
y.+da 5370
yazım şaşma, yanılma
y. 2497
yazuk günah
y. 671, 1224, 2122, 3115,
3149, 3435, 3769, 3775, 4185,
5122, 5124, 5350, 5837, 5982,
5983, 6114, 6306, 6509, 6564
y.+ı 642, 3465, 5351
y.+ın 28, 5123, 5647
y.+ka 1338, 1395, 5260, 5710,
5979, 5981, 6558
y.+lar 5644

y.+larım 5667
 y.+lara 1107, 3677, 5645
 y.+ta 1380
 y.+tın 1329, 5692
 y.+um 396, 638, 639, 3674,
 3776, 3777, 5125, 6080, 6509,
 6511, 6513, 6518, 6564, 6638
 y.+uñ 1440, 5984
yazukluğ günahkâr
 y. 324, 1031, 1258, 2122,
 3649, 3650, 3770, 3988, 5123,
 5124, 5273, 6516
yazuksuz suçsuz, günahsız
 y. 1130, 5981, 5983
 y.+ka 6538
yek şeytan
 y. 3523, 3590, 3592, 4763,
 5029, 6577
 y.+ig 6251, 6577
 y.+ler 4365
 y.+lig 4361, 4362
 y.+tin 6017
yem yem
 y. 975
yetim (<Ar.) yetim, babası ölmüş kişi
 y. 1487, 2498
 y.+ig 5302, 6487
 y.+ke 2473
 y.+ler 4144
yetiz geniş, enli
 y. 3416
yetrü iyice; dikkatle
 y. 515, 544, 788, 1140, 1177,
 1867, 2407, 2484, 3215, 4376,
 4380, 4382, 4693, 4931, 5191,
 5587, 6000, 6390
 y.+rek 507
yezek öncü
 y. 128, 2342, 2343
 y.+in 2349
yıd koku
 y. 70, 98
 y.+ı 97, 312, 5110, 6484, 6514,
 6625
 y.+ın 71, 1808
yıdığ kötü kokan (şey)
 y. 999
yığaç ağaç

y. 1428, 2455, 4522
 y.+ığ 2455
 y.+lar 67
 y.+tın 118
yıl yıl, sene
 y. 131, 373, 1214, 1480, 1865,
 1888, 2209, 2220, 2225, 2427,
 2626, 2775, 2996, 3193, 3234,
 3569, 3572, 4377, 4774, 4819,
 5179, 5626, 6006, 6007, 6009,
 6011, 6113, 6490, 6495, 6623
 y.+ça 5969
 y.+da 84
 y.+ı 123, 364, 2262
 y.+ın 214, 390, 631, 1449,
 2435, 2580, 2691, 2842, 2884,
 2952, 3183, 3430, 3716, 3877,
 3987, 4335
 y.+ıñ 4623
 y.+kı 2042
yılan yılan
 y. 1297, 4715, 5421, 5842,
 5844, 6559
 y.+ı 6379
 y.+ka 1515
yıldız kök, esas
 y. 2132, 6045
 y.+ı 1704, 5907
 y.+ığ 4411
yıldırık yıldırık yıldızı
 y. 5676, 6220
yılkı hayvan sürüsü
 y. 266, 585, 962, 985, 989,
 1739, 1845, 1846, 2041, 2986,
 3165, 3218, 4196, 4635, 4637,
 4639, 4640, 4772, 4821, 6611
 y.+da 2975
 y.+dın 1843
 y.+lara 4439
 y.+nıñ 2976
yılkıçı hayvan besleyicisi
 y. 5590
yılmık ince
 y. 2915
yıpar misk
 y. 64, 70, 71, 312, 1937, 4848,
 6514
 y.+dın 6514

y.+ı 6619
y.+lı 311
yırak ırak, uzak
y. 11, 781, 1263, 1309, 1313, 1329, 1378, 1434, 1508, 1586, 1855, 1990, 2060, 2063, 2074, 2078, 2205, 2313, 2342, 2347, 2368, 2390, 2587, 2668, 2762, 2858, 2865, 3325, 3350, 3552, 3689, 3705, 3720, 3956, 4028, 4106, 4122, 4149, 4194, 4199, 4430, 4453, 4520, 4649, 4806, 4950, 5044, 5046, 5049, 5141, 5528, 5303, 5531, 5642, 5805, 5852, 6206, 6209, 6353, 6608, 6629
y.+tın 527, 2376
yışığ bağ; gönül bağı
y. 1719
yig yeğ, iyi, daha iyi
y. 243, 849, 893, 1018, 1658, 1972, 2117, 2513, 2602, 2619, 3871, 4084, 4511, 4584, 4614, 5854
y.+i 1076, 1259, 1789, 2682, 5293
y.+ig 3534
y.+im 2899
y.+in 4931, 5327
y.+leri 252, 276
y.+rek 514, 1047, 1728, 1936, 2746, 3450, 3817, 4075, 4310, 4512, 4741, 5076, 5748, 5875, 6104, 6599
y.+reki 4467
yig çiğ, pişmemiş
y. 632, 1054, 1998, 2443, 2848, 2861, 2930, 2931, 4035
yiglik iyilik
y.+i 1432, 3338
y.+in 1932
yiglik çiğlik, çiğ olan
y.+i 2848
yigit genç, yiğit
y. 359, 463, 932, 1868, 4623, 6009
y.+ler 2373, 2984, 4696
yigitlik gençlik, yiğitlik

y. 231, 360, 361, 362, 364, 370, 372, 375, 1079, 1516, 3756, 4695, 4848, 5149, 5630, 5637, 5701, 5716, 6141, 6255, 6522, 6523, 6524, 6525, 6526, 6528, 6534, 6561, 6635
y.+ke 363, 5637
y.+ni 1117, 6521, 6557
y.+te 4692, 4693
yigüçi yiyici
y. 1675, 2136, 2142, 6459
yil yel, rüzgâr
y. 143, 693, 1175, 1202, 1439, 2097, 3725, 3796, 4361, 4362, 4758, 5091, 5314, 6387, 6521, 6554
y.+i 63
y.+ke 6123
yil ejderha, cin
y. 1202, 4361, 4362, 6388
yilig ilik
y. 2198, 4267
yim yemek
y. 3191, 4402, 4587, 4767, 4769, 5374, 5600, 6005
y.+i 1257, 2496, 3388, 3664, 5343, 6155, 6166, 6559
yime yine, hep, dahi
y. 126, 191, 499, 500, 555, 665, 814, 835, 850, 875, 954, 1010, 1020, 1046, 1100, 1163, 1187, 1235, 1298, 1301, 1302, 1349, 1395, 1433, 1565, 1640, 1701, 1746, 1794, 1831, 2043, 2059, 2213, 2237, 2337, 2434, 2448, 2557, 2558, 2564, 2633, 2635, 2762, 2843, 2952, 2953, 3179, 3238, 3258, 3287, 3352, 3376, 3393, 3485, 3547, 3630, 3656, 3660, 3734, 3739, 3793, 3797, 3903, 3906, 3943, 3954, 3978, 3982, 3997, 4005, 4111, 4132, 4148, 4209, 4224, 4249, 4257, 4273, 4292, 4301, 4322, 4330, 4357, 4358, 4360, 4362, 4363, 4375, 4382, 4386, 4390, 4391, 4392, 4443, 4457, 4464, 4527, 4537, 4572, 4582, 4583,

4617, 4645, 4652, 4653, 4663,
4679, 4757, 4905, 4922, 4924,
4933, 5007, 5213, 5260, 5518,
5525, 5590, 5740, 5760, 5803,
5917, 5950, 5989, 5998, 6275,
6282, 6308, 6341, 6361, 6374,
6447, 6512, 6546, 6604
yimiş yemiş, meyve
y. 1651, 2889, 2904, 4660,
6005
y.+i 4253, 4522
yimişsiz meyvesiz, meyvesi olmayan
y. 2455
yinçge ince
y. 613, 748, 2484, 2490, 2784,
3986, 4373, 4376, 4393, 4394,
4433, 4489, 4497, 5329, 6082
yinçkelig çok ince olan
y. 4407
yinçü inci
y. 211, 212, 2153, 4395, 4427,
5142, 5362
y.+ler 5640
yinçülüg inci dolu, incili
y. 5356
yin yen, giysi kolu
y. 3541
y.+in 5974
yinik hafif
y. 195, 2078
yip ip
y. 748
y.+i 5640
yipün koyu kırmızı; mor, menekşe
rengi
y. 67
yir yer, toprak
y. 3, 44, 64, 68, 120, 213, 302,
395, 402, 598, 883, 939, 1144,
1371, 1418, 1419, 1426, 1427,
1429, 1540, 1545, 1553, 1601,
1734, 1735, 1800, 2278, 2595,
2784, 2787, 3067, 3212, 3325,
3439, 3554, 3570, 3617, 3705,
3706, 3717, 3725, 4328, 4512,
4524, 4548, 4590, 4721, 4722,
4723, 4820, 4884, 5044, 5046,
5049, 5316, 5363, 5365, 5390,

5416, 5422, 5572, 5781, 5805,
5834, 5919, 6007, 6140, 6157,
6272, 6374, 6400, 6402, 6403,
6404, 6420, 6434, 6437, 6439,
6441, 6444
y.+de 96, 439, 467, 497, 661,
697, 902, 972, 1149, 1174,
2151, 2392, 2503, 2582, 2833,
2865, 3038, 3207, 3215, 3226,
3338, 3449, 3499, 3510, 3637,
3791, 3973, 4055, 4208, 4298,
4303, 4346, 4501, 4713, 4723,
4893, 5600, 5679, 5990, 6050,
6134, 6139, 6149, 6415
y.+deki 1002
y.+din 3827, 3953, 4892, 4895,
5675, 5678
y.+i 647, 787, 1444, 3803
y.+ig 21, 237, 1383, 2347,
2866, 3050, 3464, 3785, 4211,
4591, 4726, 5212, 5371, 5641,
6507
y.+im 1096, 1154, 1352
y.+imde 29
y.+in 6439
y.+inçe 1001
y.+inde 477, 1367, 3052
y.+indin 504
y.+in 5278, 5915, 6419
y.+içe 6065
y.+ke 173, 210, 769, 829, 956,
972, 1056, 1207, 1394, 1512,
1624, 1803, 2647, 3081, 3283,
3337, 3339, 3347, 3600, 3831,
3836, 3929, 3945, 3948, 4044,
4070, 4525, 4725, 5012, 5028,
5039, 5046, 5212, 5747, 6071,
6177, 6196, 6211, 6215, 6221,
6383, 6440, 6552, 6553, 6555
y.+lerig 6069
yirinçig tiksinti verici, iğrenç
y. 687
yış gayret
y. 2959
yışin çökük, çökmüş
y. 4675
yiti yedi

y. 1890, 2787, 2795, 2797, 3464, 4381

yiti keskin
y. 927, 1133, 1252, 1369, 1855, 2369, 2373, 2487, 4040, 4143, 4475, 5272, 5936, 6191

yitig keskin
y. 329, 358
y.+rek 4393

yitikenyedi-kardeşler, büyükayı
y. 6220

yitilik kararlı
y. 2328

yitim tamam
y. 4585

yiym yiyecek
y. 3743
y.+çe 3800

yoğu felaket, zarar; iftira
y. 408, 1400, 1452, 1956, 2014, 2273, 2348, 2358, 2582, 3082, 3107, 3552, 3661, 4189, 4545, 4828, 5257, 5398, 5423, 5508, 5511, 5864, 6119
y.+ka 4245

yoğ yoğ, yas, matem
y. 4577
y.+ı 1564

yoğrut yoğurt
y. 4442

yoğun yoğun, şişkin, kalın
y. 4913

yok yok
y. 2, 5, 7, 12, 16, 19, 203, 249, 363, 492, 518, 563, 639, 642, 645, 660, 684, 715, 734, 735, 747, 776, 879, 1070, 1079, 1085, 1096, 1097, 1140, 1154, 1169, 1176, 1189, 1217, 1364, 1371, 1381, 1397, 1474, 1541, 1615, 1618, 1621, 1622, 1628, 1633, 1863, 1897, 1991, 2002, 2121, 2360, 2378, 2392, 2644, 2700, 2899, 2947, 3053, 3111, 3130, 3145, 3174, 3190, 3215, 3258, 3327, 3359, 3417, 3439, 3440, 3464, 3489, 3546, 3572, 3580, 3621, 3665, 3681, 3694,

3739, 3776, 3793, 3797, 3802, 3803, 3816, 3847, 3875, 3877, 3899, 3904, 4002, 4023, 4070, 4202, 4231, 4321, 4325, 4346, 4415, 4425, 4440, 4521, 4547, 4619, 4700, 4746, 4758, 4759, 4781, 4783, 4819, 4940, 4988, 5095, 5097, 5108, 5125, 5208, 5239, 5268, 5300, 5388, 5415, 5512, 5638, 5834, 5842, 5847, 6015, 6016, 6018, 6068, 6076, 6117, 6205, 6289, 6291, 6370, 6405, 6458, 6469, 6487, 6525, 6527, 6560, 6576, 6594, 6609
y.+ın 5859
y.+mu 2953
y.+uğ 3899

yokluk yokluk
y. 4107
y.+un 1119

yokaru yukarı
y. 72, 731, 3072, 3284, 5678, 5679, 6064, 6218

yol yol
y. 37, 129, 208, 268, 382, 384, 393, 591, 599, 677, 766, 837, 872, 936, 1322, 1391, 1417, 1473, 1508, 1518, 1685, 1793, 2110, 2490, 2497, 2499, 2537, 2540, 2554, 2717, 2776, 3045, 3056, 3249, 3253, 3263, 3508, 3611, 3669, 3673, 3768, 3841, 3903, 3972, 3986, 4141, 4194, 4341, 4343, 4352, 4366, 4376, 4407, 4539, 4817, 4856, 4876, 4896, 4929, 5014, 5277, 5313, 5417, 5515, 5550, 5662, 5798, 5855, 5909, 5955, 5960, 6088, 6114, 6179, 6285, 6308, 6395, 6561
y.+a 4347, 6260
y.+ça 2113, 4353, 6309, 6498
y.+da 2550, 3089, 3560, 3702, 4514, 4727, 5546, 5691, 6113, 6498, 6540, 6632
y.+dın 5282
y.+ı 63, 388, 821, 842, 845, 861, 1421, 1756, 1883, 2096,

2113, 2229, 2244, 2307, 2521, 2755, 2951, 2990, 3016, 3214, 3434, 3586, 3648, 3806, 3856, 3888, 3893, 3986, 3988, 4393, 4518, 4678, 4858, 5055, 5172, 5231, 5311, 5410, 5552, 5756, 5809, 5965, 6104, 6270, 6498, 6499	1504, 1508, 1765, 1824, 1846, 1978, 2012, 2063, 2077, 2110, 2309, 2323, 2859, 3017, 4038, 4052, 4300, 4535, 4639, 4670, 4702, 4886, 4997, 5192, 5223, 5506, 5527, 5549, 5750, 5806, 5858, 5881, 5908, 5924, 5949, 6133, 6309, 6423
y.+ın 360, 635, 2884, 3524, 3669, 3987, 4856, 4874, 4994, 5130, 6088, 6365, 6366	y.+ı 453, 1865, 2113, 2114, 2481, 3010, 4565, 4678, 4843, 4862, 5907
y.+ında 249, 4093, 5511	y.+ın 2346, 4162
y.+ındın 385, 886, 2110	y.+ıñ 1282, 6497, 6641
y.+ını 1335	y.+ları 887, 4446
y.+ıña 46, 4807	yorıklıg salâhiyetli, yetkili
y.+ka 36, 1417, 1488, 1536, 2023, 2485, 4545, 4810, 5739, 6097, 6365	y. 6167
y.+larıg 5577	yortuğ muhafız alayı
y.+uğ 1128, 1293, 1813, 1842, 2115, 2163, 3322, 3671, 4535, 5052, 5092, 5171, 5210, 5400, 5584, 5625, 5788, 6373	y. 2344, 2345, 2586
y.+um 474, 1135, 1170, 5414, 5638, 5976, 6179	y.+da 2588
y.+uñ 1392, 1583, 4028, 6082, 6163, 6497, 6641	yölek destek
y.+uñda 1391	y. 90, 116, 122, 1045, 1268, 1345, 1801, 2541, 3315, 3324, 3410, 3521, 3727, 3772, 3857, 3981, 4728, 4744, 4936, 4955, 4986, 5096, 5819
yolçı yolcu; yol gösteren	y.+i 1248, 1646
y. 5250, 5478	y.+im 3053, 3466, 4794
y.+ka 3730, 3905, 6519	yörgüci rüya tabircisi
y.+lar 4454	y. 6042
y.+lıg 2354	y.+ler 5992
y.+ñ 5209	yörüg tabir
y.+sı 3979	y. 2600, 5994, 6015, 6016, 6018, 6023, 6038
yond at	y.+i 1848, 5996, 5999, 6024, 6027, 6047, 6048, 6067
y. 5370	y.+in 353, 6051
yonağ gammazlık	y.+ke 4373, 6001, 6003, 6038
y. 4272, 5863	yuğak yugak; su kuşu, bir tür ördek
yonağcı gammaz, arabozucu	y. 4199, 5377
y. 5860, 5864	yuğruş Türklerde halktan vezirlik derecesine çıkan adam
yorgüci tabir eden, yoran	y. 4069
y. 4368	yul kaynak, pınar
yoriğa rahvan, yürüyen (at)	y. 973
y. 1428	y.+um 4829, 6178
yorık akıcı; huy, hareket	yula kandil, meşale
y. 162, 175, 268, 493, 547, 669, 705, 881, 1311, 1490,	y. 35, 288, 601, 885, 1263, 1840, 1861, 4347, 5166, 5592

yulduz yıldız
y. 128, 139, 142, 3724
y.+ı 127
y.+un 22
yulduzçı müneccim, yıldız falcısı
y. 4376
yuluğ fidiye, feda, kurban
y. 37, 52, 85, 1404, 1554,
1555, 1603, 1720, 1768, 2409,
2411, 2432, 3047, 3640, 3876,
3932, 4534, 4593, 5251, 5517,
5793, 5804, 5857, 6099, 6267
y.+da 1736
y.+ı 1107, 5000
yuluş fidiye
y. 1113, 1114, 1190, 3027,
6106
yumğ toplu; bütün
y. 944, 1764, 2537, 5267
y.+ğ 5315
y.+larığ 1180, 4827
yumşak yumuşak, tatlı, hoş
y. 464, 703, 2229, 2475, 2576,
2665, 3184, 3426, 4331
yumuş hizmet, vazife
y. 1105, 2542, 2742, 4179,
5959
y.+ka 4040
yumuşçı hizmetçi, hükümdarın
hizmetinde bulunan kişi
y. 4618, 5955
yunçığ düşkün, kötü, zayıf
y. 413, 704, 736, 2089, 3117,
3328
yurun parça
y.+ı 1625
y.+ıña 2985
yurt yurt, yer
y.+uñ 5412
yusuf Yusuf
y. 6627
yut felaket
y. 654, 1780, 5560, 5757,
5768, 6164
y.+a 1526
y.+ı 879, 3229, 3525, 5106,
5245, 6352
yuwğa zayıf

y.+sı 5523
yuwğa yufka; zayıf, ince
y. 3351, 3393, 4610
yüg tüy
y. 1934
y.+i 3005
yügdik yügdik, bir kuş cinsi
y. 5377
yük yük
y. 195, 1286, 1437, 1874,
1875, 1876, 1883, 2066, 2304,
2797, 3118, 3328, 3347, 3427,
3436, 3652, 3742, 4735, 5115,
5393, 5558, 6098, 6228, 6602
y.+i 59, 687, 2910, 3392, 3427,
3468, 4440, 5090, 5458, 5465,
5558, 5565, 6336, 6375
y.+in 1785, 2183, 3198, 3582,
4204, 4264, 4528, 5564
y.+leri 1654, 5163
y.+lerin 3305, 6080
y.+üm 5692
y.+ümni 1876
y.+üğni 6082
yükçi yük taşıyan
y. 6098
yüksek yüksek, engin
y. 308, 4998
yülüg saç sakalı düzgün
y. 2083, 2208, 2217, 2298,
2458, 2460, 2663, 2854
yünçü inci
y. 2935
yün yün, koyun tüyü
y. 4442
y.+i 3949, 4765, 4767
yür bir darı cinsi
y. 3614, 4768, 4769
yürek yürek, kalp
y. 217, 1338, 1949, 2043,
2044, 2055, 2184, 2271, 2399,
2597, 2610, 2640, 2705, 2900,
2912, 3751, 4013, 5549, 6606
y.+i 58, 2310, 6139
y.+in 1144
yüreklig yürekli, yiğit, cesur

y. 57, 2043, 2044, 2045, 2168,
2282, 2285, 2293, 2326, 5911,
6166
yüreksiz korkak
y. 2044, 2283, 2284, 2326,
2333
y.+ke 2045
yüz yüz (100)
y. 190, 270, 1469, 3058, 3150,
3234, 4647, 6495
yüz yüz, çehre
y. 80, 135, 274, 275, 475, 476,
500, 578, 581, 599, 604, 649,
717, 718, 719, 736, 737, 951,
1200, 1417, 1632, 1707, 2007,
2072, 2077, 2309, 2331, 2373,
2391, 2405, 2408, 2464, 2465,
2467, 2476, 2478, 2479, 2483,
2522, 2576, 2577, 2996, 3078,
3148, 3203, 3205, 3282, 3284,
3288, 3292, 3444, 3738, 3755,
3839, 3953, 4051, 4799, 4841,
4881, 4884, 4885, 4959, 4966,
5089, 5189, 5232, 5516, 5518,
5681, 5783, 5824, 5828, 5973,
6033, 6040, 6095, 6108, 6151,
6197, 6221, 6232, 6301, 6454,
6530, 6623
y.+de 2807, 3480, 6463
y.+i 105, 275, 464, 531, 1159,
1849, 1851, 1901, 1996, 2083,
2206, 2207, 2208, 2213, 2215,
2458, 2459, 2464, 2488, 2663,
2843, 2854, 2914, 2920, 2923,
2924, 3078, 3465, 3479, 3845,
3948, 4047, 4482, 4484, 4524,
4605, 4886, 4967, 5029, 5110,
5451, 5925, 6215, 6247
y.+in 32, 48, 82, 403, 482, 624,
626, 628, 757, 770, 958, 1007,
1073, 1184, 1587, 1887, 1893,
2084, 3325, 3459, 3836, 3948,
4176, 4216, 4364, 4477, 4921,
4968, 5012, 5028, 5670, 6211,
6215, 6230, 6326, 6420, 6474,
6604
y.+inde 1899
y.+indin 54

y.+ini 104, 3286, 4675, 4937,
4954, 5023, 6604
y.+içe 6567
y.+ke 68, 1896, 3837, 4884,
4960, 5003, 5012
y.+üg 2465, 6147
y.+üm 665, 675, 1209, 1481,
1512, 1847, 3201, 3274, 3306,
3709, 3910, 4315, 5335, 5615,
5700, 5748, 5776
y.+ün 4091, 5064, 5451
y.+ün 540, 795, 3367, 4001,
4054, 4204, 4209, 4219, 4283,
4297, 4418, 4987, 5860, 5870,
5916, 6308
y.+ünni 639, 4222, 5222, 5977,
6300
y.+ünke 1338, 4104
y.+ünün 4289
yüzlüg yüzlü
y. 1098, 1298, 1854, 2914,
4272
yüzsüzlük yüzsüzlük
y.+üm 816

Z

za‘feran (<Ar.) safran
z. 4960, 5669, 6529
zähhak Dahhak, zalimliği ile tanınmış
İran şahı
z. 241
zahid (<Ar.) zahit, sofu
z. 3229, 3441, 3442, 3443,
3563, 3915, 3929, 3976, 4976,
5036, 5037, 5106, 6385
zamane (<Ar.) zamane, içinde
bulunulan zaman
z. 1983, 4926, 4930
zarb (<Ar.) darb, vurma
z. 4379
zeman (<Ar.) zamane
z. 4088
zengi (<Far.) zenci
z. 3286, 3948, 4886, 4961,
6215
zina (<Ar.) zina

z. 1334, 4409
z.+dın 1338
z.+ka 1337
zindan (<Far.) zindan
z. 893
ziyaret (<Ar.) ziyaret
z.+ka 4986
zülf (<Far.) sa
z.+i 3284

z. 4938, 4991, 4992, 5001,
5023, 5068, 5664, 6298

ÖZGEÇMİŞ

20 Temmuz 1994 tarihi, Malatya İli Darende ilçesi doğumluyum. İlk, Orta ve Liseyi İstanbul'da tamamladıktan sonra, Beykent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldum. Bu bölümden 2017 yılında mezun oldum. Lisans mezuniyetimden sonra ara vermeden Beykent Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladım. Nisan ayında, Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi'nde *Kutadgu Bilig'de Tabiat İsimleri* adlı bir bildiri sundum.

